

CRÓNICA

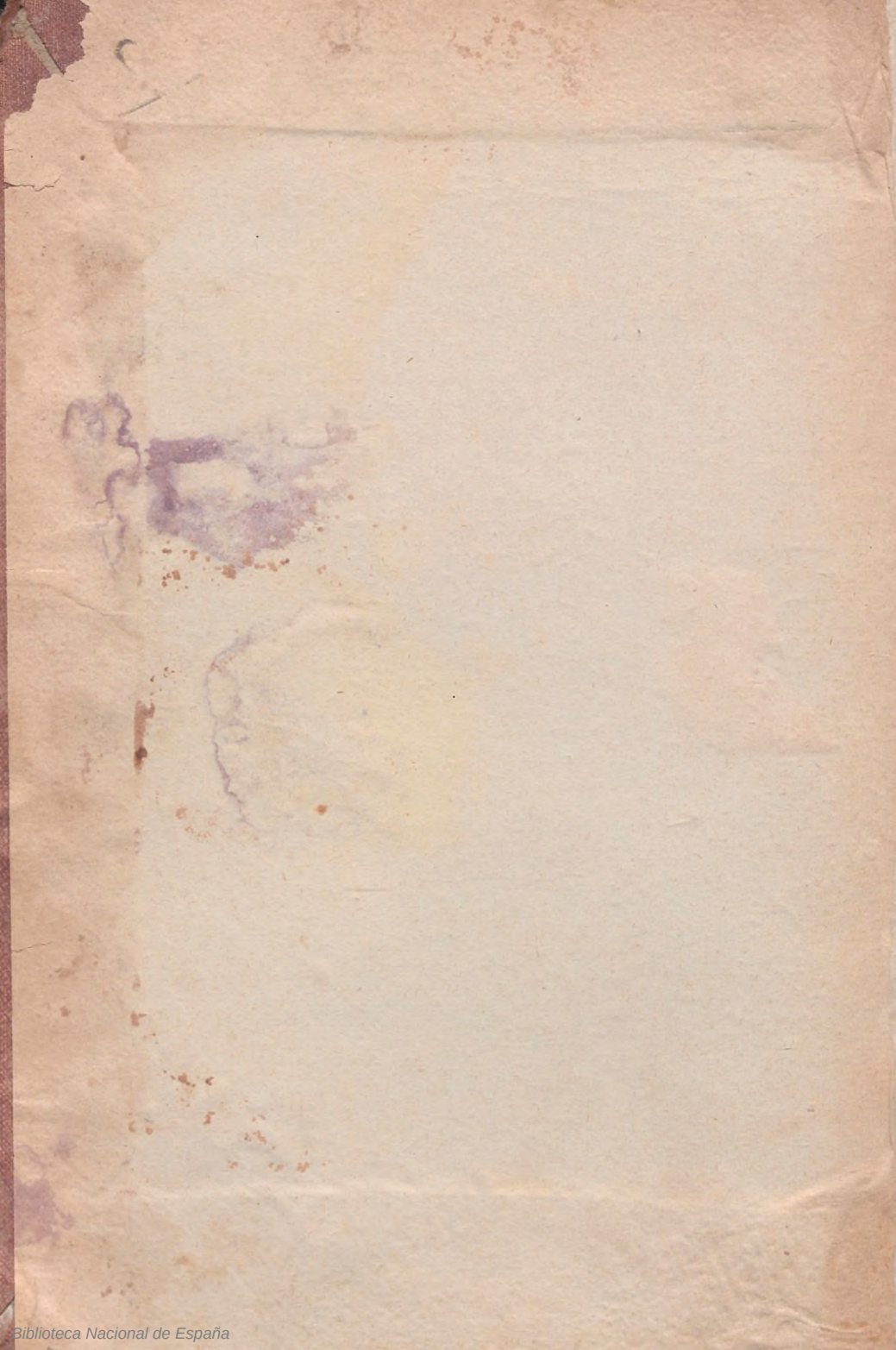
D' EN

R. MUNTANER

1

78691

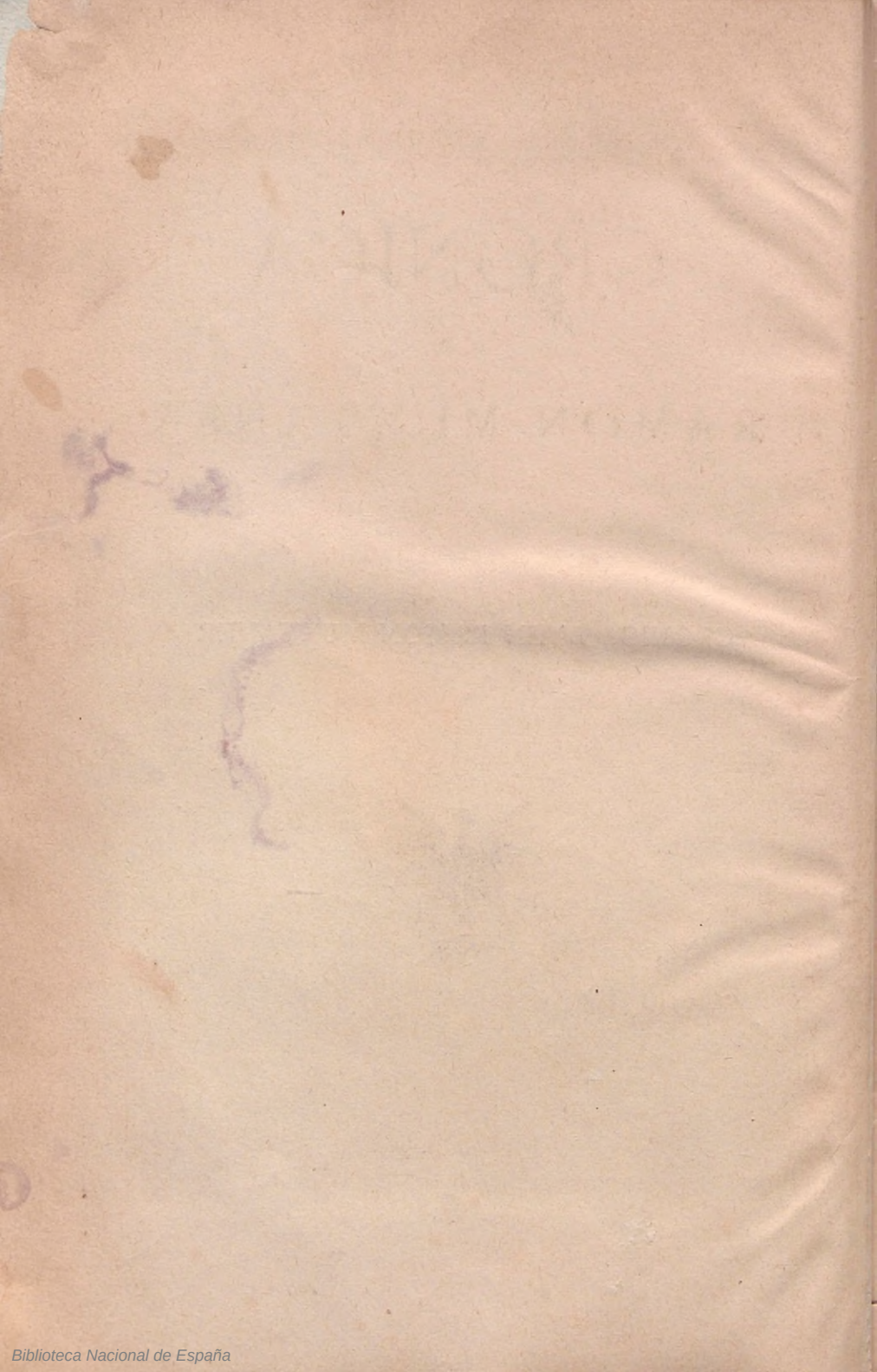

1
78,691

CRONICA D' EN RAMON MUNTANER

R 65393

ARXIU HISTÓRICH

CRÓNICA

D' EN

RAMON MUNTANER

AB UN PREFACI

PER

JOSEPH COROLEU

Corresponent de la Academia de la Historia.

BARCELONA

Imprenta «La Renaixensa, Xuclá, 13, baixos.

1886.

LA VIDA Y LA CROMIA

RAMON MONTAÑA

El presente es un libro de poemas
que trata de la vida y la cromia
en un lenguaje sencillo y claro
que todos los lectores podrán entender
y disfrutar. El autor, Ramon Montaña,
ha tratado de expresar en estas
versos su visión del mundo y de la vida.
El libro está dividido en dos partes:
la primera trata de la vida y la segunda
de la cromia. En la primera parte
el autor nos habla de la vida como
un viaje, de la vida como una
aventura, de la vida como una
búsqueda. En la segunda parte
nos habla de la cromia, de la
cromia como un arte, de la cromia
como una ciencia, de la cromia
como una filosofía. El libro es
una obra de arte y de ciencia,
una obra que todos los lectores
deben leer y disfrutar.

LA VIDA Y LA CRÓNICA

DE 'N

RAMON MUNTANER

¡Que n' ha inspirat de poesías, que podría inspirarne de cuadros y esculpturas aquesta crónica! Lo vigor plástich de las figuras de primer terme, l' animada bellugadissa de las multitudes, la vivesa de color de las descripciones, l' alé ardent y caballeresch que s' hi sent desde la primera á la derrera plana, conmovhuen l' esperit, lo trasportan y enlayran ab aquella fascinació que sols pertany al geni literari.

Y lo més admirable del cas es que 'l cronista no hi pensava gens en aquestas habilitats del ofici. Com aquell personatge de Molière que parlava en prosa sens adonar-se 'n, en Muntaner vessava onadas de poesía demunt del paper ab una senzillesa que prou se revela y trasparente en lo candor de son estil, completament destituit d' artificio. Sa relació es interessant y pintoresca porque 'ls fets s' ho portan; atrau y encisa al lector porque está escrita ab l' únich calor que s' encomana: ab lo calor d' un sentiment que vessa del cor dictant la lliíss á la pensa.

Ja poden dir los francesos que son criteri es apassionat; que calla 'ls fets que no li agradan; que sa poética imaginació li fá exagerar las cosas favorables á la seva

causa... Ni poden negar que sa rectitut de conciencia li fa fer sempre justicia als contraris, ni que sia son llibre una obra mestra per la riquesa de colorit y la vehemencia del sentiment que per tot arreu hi campeja.

Lo fet es que aquest entussiasme sembla devegadas que treu la obra del terme y jurisdicció de la Historia trasformantla en un poema patriótic. Per aixó es tant popular. Lo catalá que comensa á llegirla ja no la pot deixar fins que l' acaba. Aquella fé tan sencera del cronista en la superioritat y 'l gloriós pervindre de la nostra rassa; aquella engunia que 'ns fa passar quant explica 'ls perills que 'ls nostres desafiaren; aquell ardor ab que 'ns conta las grans lluytas del seu temps y aquella manera grandiosa que te de narrar las victorias, que fa que sa relació 's converteixi en un himne, sempre trobarán eco en lo cor humá mentres hi haja catalans al mon.

¡Y pensar que tenia ja 60 anys quant comensá á escriure son llibre! ¡Quin cor y quin temperament devia haver tingut en sa juvenesa aquell vell que per la magia dels recorts trobava encara tals accents de bélich furor y d' ardent patriotisme! Ja 's veu ben be en aquella prosa guerrera al soldat que s' hi trobava en las escenas que explica.

Perque, com Xenofon, César y Jaume 'l Conqueridor, En Muntaner conta 'ls fets que presenciá prenenthi part activa y á voltas molt principal, com éll mateix ho diu en son prólech:

«Es raho que faça moltes gracies á Nostre Senyor ver Deus e a la sua beneyta mare, Madona Sancta Maria, e á tota la cort celestial, de la gracia e de la merce que m' ha feyta é de molts perills que m' ha gitat é escapat, *axi de trenta dues bataylles, entre de mar e de terra, en que som stat*, com de moltes presons e turments qui en ma persona son estats donats en les guerres hon yo som estat, e per moltes persecucions que he haudes, axi en riqueses com en altres maneres...»

Més endavant explica la edat que tenia quant comensà la crònica, dihent:

«E vull que sapiats que com exi del lloch de Peralada, que no havia encara xi anys complits; e com fiu aquest libre el comenci, lla Deus merce era en temps de LX anys. Lo qual libre yo comence a xv jorns de maig del any de la Encarnacio de Nostre Senyor Deus Jesu Christ M. CCC. xxv...»

En lo mateix prólech, en lo capítol II y en lo XXIII, diu de una manera ben clara y explícita pera no deixar lloch al menor duple que era fill de Peralada, nascut en l' alberch de son pare En Joan Muntaner, *qui era dels majors daquell lloch e era al cap de la plaça*. Gran y assenyalat devía esser quant al trobarse 'l rey En Jaume á la dita vila posá en lo esmentat alberch, ahont lo vegé 'l cronista essent fadri. Mes tart hi posaren també 'l rey y la reyna de Castella, lo cual succehí vers l' any 1274.

Aixó vol dir que la familia Muntaner, si no era noble —que es cosa no averiguada—tenia almenys quelcom de més que lo que sol dirse 'n un bon passament.

Nascut, segons sembla, allá pels voltants del 1265, devia tenir ja uns vint anys quant entrá en Catalunya la creuhada francesa tant admirablement destruïda per l' heroisme de Pere l' Gran. En aquella guerra 'ls Muntaners cumpliren ab lo que devian al Rey y á la Patria y per cert que 'n reberen ben trista paga, puig segons éll mateix nos conta en lo capítol 125, un miler d' almugavers molt indisciplinats que hi havia de guarnició á Peralada, desesperats de quedarse allí mentres los altres anavan á perseguir al enemich, saquejaren la vila y encara hi calaren foch per esbravar-se. Prou se 'n exclama 'l pobre cronista, dihent:

«Que yo e daltres qui en aquella perdem gran res de ço que haviem, no hi som tenguts tornar puix, ans som anats per lo mon, cercant consell ab molt mal treball e ab molts perills quen havem passats, dels quals la major

part ne son morts en les guerres aquestes de la casa Darago.»

Aci comensa la vida militar, nómada y aventurera del gran cronista: y encara podriam afegir: aci comensa 'l poema.

Perque la veritat es que per lo caballeresch, per lo atrevit y per lo admirable dels fets y dels characters, tot lo que ve despres te més d' épich que d' altre cosa. Lo curt regnat de Pere 'l Gran fou encara més esplendent y poétich que 'l de son pare, l' immortal Conqueridor, y quant semblava que ja devia haberse acabat aquella foguera de patriotisme que tant grans coses havia produhit, no sols no minvá sa forsa, sino que fou cada dia més potent y expansiva.

No bastava que 'ns temessen los moros y 'ls francesos y que fossen nostras las Balears y la Sicilia. L' esperit emprendor dels catalans los portá á buscar aventuras fins á las llunyanas encontradas del Orient. Roger de Flor, aburrit de la pau que 'l rey Frederich de Sicilia acabava de firmar, no savia que fer de son bras, de son talent ni dels aventurers que 'l seguian ab l' afany de lluytar y ferse homens seguint sas petjadas. Girá la vista en torn, vegé en l' antiga Bizancio una dinastía decrepita tremolant en lo trono de Constantino cada vegada que 'l vent d' Asia li portava 'ls crits dels turchs que com llops afamats contemplavan sa agonía y li enviá un missatge oferintli sos serveys ab tan insolentas exigencias que sols l' emperador bizantí podia escoltarlas.

Aquestas condicions foren redactadas ab la intervenció de 'n Muntaner, com ho diu éll mateix en lo capítol 199. En Roger volia que li donessen per muller la neboda del emperador y li donaren; que sa companyía cobrés lo sou á raho de quatre onsas per cavall armat, dos per cavall alforrat, una per home de peu, etc., y tot li concediren; que quant algun dels seus volgués tornar-se'n, pogués fer-ho havent paga per dos mesos de torna y també li atorga-

ren; volgué ser megaduch de tot l' imperi y li enviaren lo nombrament estés en bulla d' or, ab lo qual fou desde llavors generalíssim per mar y per terra de tots los exercits del imperi d' Orient. Y encara l' emperador *fo molt alegre e pagat*.

Molt gran havia de ser la por dels bizantins; y no menys gran la fama dels catalans quant tant cara 's pagava á Constantinopla la seva ajuda. Com tanta por tenia d' ells En Frederich de Sicilia com dels turchs l' emperador Andrónich, encara 'ls doná deu galeras y dos lenys y diners y queviures porque s' en anassen més depressa. Eran dos mil cinch cents cavallers d' armas y cinch mil entre almugavers y peons.

Era en setembre de 1303 quant arribaren á Constantinopla. Tantost arribats ja tingueren gran batalla en las festas de bodas venint á las mans ab los genovesos, que tenian monopolisat aquell país y no podian veure ab bons ulls tant bona acullida.

No cal contar aquí las guerras que 'ls nostres tingueren ab los turchs, ni la perfidia ab que 'ls bizantins pagaren sas hassanyas, gayre bé increïbles. Nosaltres sols devem recordar que 'n Muntaner fou dels més actius en lo consell y dels més decidits en la lluyta, y en bona fe que en totas dos parts se necessitava un cor ben sencer pera no rendirse sota 'l pes de tant feixugas contrarietats com per tot arreu los voltavan. Un dia hagueren de pendrer la desesperada resolució de *desfondrar les galees e tot vexell, per rahó que negú pogués escapar ne fugir menys de batalla*, imitant l' exemple que 1800 anys abans los havia donat Agatocles de Sicilia y deixantne un altre que dos sigles més tart havia de seguir Hernan-Cortés á Méxich.

Aquella campanya sembla un llibre de cavallerías. En Cánovas del Castillo diu que fou una calaverada, y en bona veritat que, parlant en termes vulgars, alló era una colla de calaveras; mes fou la temeritat tant grossa y la

constancia tan invencible, que la tal calaverada be pot calificar-se de sublime. Alans, turchs, genovesos, bizantins, tots ensenyaren la esquena á las banderas d' Aragó y de Sant Jordi, arrivant la host catalana-aragonesa á esparverar á moros y cristians per espay de alguns anys, desde 'l Corn d' or fins á l' Armenia.

Per forsa havia de tenir l' exércit molta confiança en lo carácter y en la inteligencia de 'n Muntaner quant lo nombrá governador de Galípoli, que era 'l centre d' operaciones ahont tenia 'ls arsenals, los magatzems de provisions y 'ls tresors que á copia de victorias havian acumulat en eixa fructuosa campanya. Apar que, en efecte, doná provas allí de son talent administratiu. Un dia que sortí l' exércit pera anar á combatrer als alans, deixaren en la plassa á 'n Muntaner ab sols 133 homens de peu, qui de mar, qui almugavers y set cavalls armats de casa seva y tota la gent inhábil pera la guerra, lo que li fa dir: *e axi romangue mal acompanyat de homens, e be acompanyat de fombres; que tota hora hi romangueren mes de dos mil fombres entre unes e altres ab mi.* (cap. 226.) Poch podia afigurarse llavors que las donas haguessen de ferli tant bon servey. Los genovesos, aprofitant l' ocasió, assetiaren la ciutat y En Muntaner, que no tenia prou homens pera defensarla, feu armar á totas las donas *e que tot hom fos be guarnit de cuyraces; que yo sabia quels genovesos anaven be bastats de passadors, e quen despendrien molts; quells han una manera, que no fan sino trer, e despendrien ells mes cayrells en una batalla, que no farien cathalans en deu.* Al ser de dia sortí 'l governador pera impedir lo desembarch dels enemichs, trabantse llavors una furiosa batalla. Mentrestant, las donas, ab pedras que ell havia fet posar en las murallas, las defensavan *tan regent, que maravella era.* Al cap y la fi los genovesos foren venuts, morint en la lluyta son general Anthoni Spínola; mes la lluyta havia estat disputada. A En Muntaner li mataren lo cavall y li feren cinch feridas.

Ab aixó la fama y 'l prestigi de la *Companyia*, com deyan ells, anavan creixent de tal manera que de tot arreu hi acudian turchs y cristians demanant com assenyalada mercé que 'ls volguessen admetre. Ab lo qual se feu tant bell aplech d' aventurers de tota mena que, al veure com se passejavan per tot l' imperi com si fossen á casa seva, prou devian pensar los atribulats bizantins que 'n mal punt y en malhora havian cridat á una gent tant brava. Tal pensa senyarse que 's treu los ulls; mes ells no podian culpar sino á sa propia perfidia.

En aquets entrefets arribá á Galípoli l' Infant de Ferrando de Mallorca en representació del rey Frederich de Sicilia al qual rebé y feu rebre 'n Muntaner *per cap e per major de part del dit senyor rey de Sicilia, considerant que era de la casa dreta Darago, axi com aquell qui era fill del senyor rey de Mallorques; e daltra part, que era hu dels quatre cavallers del mon de la sua persona, e dels savis, e qui volia mes tenir vera justicia: si que, per moltes rahons, era senyor quins venia molt be a tayll.* (capítol 230)—Sens dupte que la principal d' aquestas *moltes rahons* era la por que devia tenir un home de seny com En Muntaner de que per falta de un capdill que mantingués la subordinació, vingués á pérdrer per obra de l' anarquía lo que s' havia guanyat á copia de tant heroisme.

Després de set anys de possehir Galípoli, resolgué la Companyia sortir de Macedonia cap á Salónica encarregant á Muntaner que calés foch al castell, embarcantse després *ab totes les fembres e els infants* (cap. 231.)

Mes en la Companyia hi havia molts soldats de son sou que no estavan per prínceps y que sens compliments li giraren las espatllas. En Muntaner, que era fanaticament fidel á la casa d' Aragó, no volgué de cap manera abandonarlo, preferint renunciar als carrechs que exercia de canceller y de mestre racional y tornant als seus companys lo sagell de la comunitat y tots los llibres. A tothom li savia molt greu aquella separació, sobre tot als

turchs de la Companyia, que plorant li demanavan que no 'ls desampares, *quels feyen compte de mi com de pare*. Ell, per sa part, confessa que també 's conmoqué molt y que va anyorarlos en gran manera per la extremada confiansa que en ell tenian (cap. 233.)

Era 'l príncep un jove tan sobrat de cor com faltat de judici: se li ficá al cap que tenia d' anar á la isla de Negrepont y, sens escoltar las reflexions de la experiencia, maná que vers aquella marxés la esquadra. Hi havia per aquells paratges un capitá francés que 's deya Tibaut de Cepoy que anava per aquell famós Carles de Valois, rey *in partibus* d' una pila de pobles, anomenat en Catalunya *lo Rev del chapeu* y que llavors pretenia no res menys que 'l trono de Constantinopla. Sia com se vulla, 'l fet es que 'l tal Cepoy, ajudat dels venecians, s' apoderá per trahició del príncep, tancantlo en lo castell de Saint-Omer de Tebas. En aquesta aventura li prengueren á Muntaner tota sa fortuna, un verdader tresor que, segons ell, muntava á vint y cinch mil onsas d' or. No contents encara ab aixó, l' enviaren á la Companyia, porque 'ls havian dit que aquestos diners eran lo tresor d' ella y esperavan que, per venjar-se, sos antichs companys lo matriaran. No fou poca ni gayre la sorpresa que tingueren al veure que tots corrian á abrassarlo plorant d' alegría.

Turchs y cristians li enviaren tot seguit cavalls, bestiar, or y provisions de tota mena, y 'ls francesos y 'ls venecians, fentse creus de la popularitat que tenia 'l presoner entre 'ls seus, s' oferiren á portarlo á Negrepont, prometentli que li fora tornat lo que li havian pres y tractantlo ab gran consideració y cortesía. Sa lealtat s' aprofitá d' aquesta benevolensa pera conseguir que li deixessen visitar al Infant presoner ab qui volia quedar-se pera servirlo; mes l' Infant de cap manera ho consentí, preferint que de sa part anés á portar un missatge al rey de Sicília, explicantli ensemps lô que havía vist y sabut millor que ningú en aquella campanya. (Cap. 236 y segs.)

Fora cuento de may acabar si volguessem explicar to-
tas las lluytas, intrigas y aventuras que després d' aixó
'ns conta 'l cronista y que no 'ns cal recordar sino en
quant pertoca als fets en los quals ell tingué intervenció
activa.

En Muntaner ja estava cansat de viatjar y de guerre-
jar y anyorava la terra catalana y la pau de la llar, y so-
bre tot una fadrina molt maca ab la qual s' havia promés
á Valencia deu anys abans, per lo qual demaná permís al
rey de Sicilia pera anar á buscarla en una galera de cent
rems que tenia. No volgué 'l rey contradir-lo; mes ab la
excusa de donarli unas joyas que desitjava ferli portar á
la Reyna y als Infants d' Aragó, li doná cita en son pa-
lau d' estiu y allí, devant de tota la cort feu un gran elogi
de sas virtuts y li prometé sa protecció incondicional y
decidida, demanantli en cambi que s' encarregués del go-
bern de la isla de Gerbes, ahont los sarrahins malmena-
van la sua bandera. *E axí pregam vos que per res nons
en digats de nó.* ¿Cóm ho havia de dir? Acabar un dis-
curs ab un prech era donar una ordre. En Montaner l'
acató. (Cap. 251 y segs.)

Provehit de plens poders com un vírey y acompanyat
d' un petit exércit de catalans y d' unas naus carregadas
de queviures, torná á fiar sa sort y sa vida al capritxo
dels vents y á la ventura dels camps de batalla.

En aquesta temporada de sa existencia acabá d' acre-
ditarse En Muntaner de diplomátich astut y de brau é
intelligent capitá, puig per un costat tregué gran partit de
las dissensions dels moros, fent veure que afavoria á un
dels seus partits pera inutilisarlo, mentres que per altra
banda aparellava tots los medis pera destruirlos, com ho
lográ, no sens gran y empenyada lluyta. Havia trobat la
isla gayre be perduda y al cap de poch temps ja estaban
las cosas tant cambiadas, que 'l cronista diu: *un sotil
chrestíá sen amenará trenta ó quaranta serrahins presos
en una corda, que no trobará qui li diga que mal fa.*
(Cap. 255.)

Fentli 'l rey de Sicilia grans mercés per tal comportament y, recordant sa paraula, li doná son permís pera que anés á ajuntarse ab sa promesa, del qual s' aprofitá encontinent partint vers Valencia. Vint y tres dias tant sols estigué allí al costat de sa esposa, sortint després tots dos cap á Mallorca, ahont foren molt obsequiats per la cort ab joyas y altres regalos, entre 'ls quals conta En Muntaner l' arnés de guerra que usava l' Infant En Ferrando y que aquest li doná en paga de sos continuats serveys. D' allí passaren á Sicilia altra vegada y després á Gerbes, ahont los feren molts regalos, passanthi 'ls tres anys per los quals li havia cedit lo monarca siciliá totas las rendas y emoluments del territori.

La guerra que esclatá mes tart entre aquest Rey y En Roert, duch de Calabria, obligá á 'n Muntaner á fer grans preparatius de defensa y á fletar una nau en la qual embareá á sa esposa y á sos fills, l' un de dos anys y l' altre de vuyt mesos, y á totas las altras donas del castell, las quals passaren 33 dias en la travessia fins á Valencia.

Passat lo perill torná 'n Muntaner á Sicilia, ahont li fou encomenada la mes notable y caballeresca de totas las empresas que degué escometre en sa llarga y procelosa existencia. L' Infant En Ferrando, que acabava d' enviuadar, se preparava pera reclamar los drets de sa esposa en lo primpicipat de la Morea y li encarregá que portés á Perpinyá lo fill que li havia nascut feya poch temps, y qual entrega li feu ab gran solemnitat y cerimonia, fentli jurar que may per res del mon li mancaria sa ajuda fins haverlo deixat en lo palau dels seus avis. Anava la nau ben armada y tripulada; mes per avisos que 's reberen de que la vigilava l' enemich, s' aturá en la isla de Sant Pere ab altras 24 entre catalanas y genovesas, continuant plegadas lo viatge. D' enemichs non trobaren; mes en cambi sofriren una terrible tempestat en la qual set d' ellas se perderen. Per fí, després de molts trevalls, al cap de mes de tres mesos. arribaren lo dia de Tots Sants al port de Sa-

lou, de ahont vingueren á Barcelona. En mitj d' un gran temporal de vent y aygua s' entornaren, després de visitar al Rey, cap á Perpinyá. Diu que pera anar de Tarragona á Perpinyá hi posaren 24 dias. Al Voló ja sortiren las autoritats y una gran gentada del país á rebre á la comitiva, prenent las personas principals l' anda en la qual vint homens portavan al Infant y á la dida. Aixís se viatjava en l' any 1315.

No cal dir ab quant honor y alegría fou rebut l' Infant per son avia y per la reyna de Mallorca, á las quals, no obstant, no volgué entregarlo sino mijançant moltes formalitats y ceremonias. (Cap. 265 y segs.)

Llavors regnava en la corona d' Aragó En Jaume II. ¡Quí havia de dir que aquell nen tant obsequiat y á qui En Muntaner havia tingut en sos brassos mentres la tempestat fuetejava la nau en mitj del mar, havia de ser despossehit de son trono per son cunyat lo rey En Pere!

Ja complert son delicat encárrech, pogué tornar En Muntaner entre 'ls seus, probablement á Valencia. Sos grans serveys lo feren molt estimar de la cort, com ho prova la franquesa ab que dirigí en l' any 1323 un discurs en vers al Infant don Alfons donantli consells sobre la manera de conduhirse al anar á Córcega y á Cerdenya. (Cap. 272.)

Ignorém la data de la sua mort; mes consta por documents auténtichs que en l' any 1332 era viu encara.

Aquell home que tant havia lluytat y figurat, s' eclipsá en las derrerías de sa existencia, en las quals gosá de segurar una felicitat mes completa que en aquells temps d' agitació y de gloria. Sols llavors pogué esser ditjós en la virtuosa pau de sa familia, disfrutant d' aquella tranquil·litat filosófica que pondera 'n Voltaire dihent: *¡ditjosos aquells que no tenen historia!*

Compren la crónica de 'n Muntaner sis regnats que ocuparen mes d' un sigle; desde Pere 'l *Católich* fins á Alfons III de Catalunya, IV d' Aragó, essent com una

continuació de la del Rey don Jaume y omplint lo vuyt que hauria quedat entre aquesta y la de 'n Pere *del Puyalet*, si sols haguessem tingut pera la época intermedia la crónica de 'n Desclot. Més gran es encara 'l servey que prestá á la Historia ab sa relació dels fets d' Orient, campanya notabilíssima qual narració no feu més que parafrassejar lo castellá Moncada, fentnos saber que escrivía son llibre pera ensenyarnos lo que no saviám.

Los francesos, los inglesos y 'ls alemanys han traduhit moltes vegadas aquesta crónica fentne grans elogis y trayentne, com los espanyols, molts datos y noticias; Valencia la publicá en 1558 y Barcelona en 1562, donantne á la estampa en 1860 una edició enriquida ab erudits comentaris l' historiador catalá Anton de Bufarull, ab l' ajuda de la Diputació Provincial de Barcelona. Aquesta edició avuy está agotada.

Lo célebre Buchon, en lo prólech de sa traducció francesa, oblida sa passió patriótica fins al punt de dir al tractar de la relació de la guerra dels catalans al Orient:

«Tota aquesta part de la crónica de 'n Muntaner es escrita ab tanta exactitut com talent. Los fets, los llochs, los homens hi son pintats al viu y ab sa veritable fesomía. He comparat ab molt compte sa relació ab la dels autors grechs de la época, y sempre he trobat en Muntaner la ventatja no sols d' un esperit més judiciós y d' un carácter més ferm, sino també d' un judici més imparcial fins vers sos enemichs, y d' un respecte més perseverant y més laboriós á la veritat. En quant á la forma de la narració, te una superioritat incontestable sobre tots; no conech un escriptor, *sens cap excepció*, que sapia millor que ell trasportar al lector al mitj de las batallas y enardirlo ab lo foch de sas propias passions... Al comensament del sigle xvii, lo compte de Moncada, escriptor hábil, ha extret de la crónica de 'n Muntaner l' episodi de la guerra de Grecia y l' ha, per dirho aixís, traduhit en sa *Expedicion-de los catalanes*. No obstant lo mérit incon-

testat del compte de Moncada, la relació de 'n Muntaner me sembla més ingénua, més nerviosa y més pinto-resca.»

L' italiá Moisé diu que 'n Muntaner es *per antonomasia il Camoens della storia*.

En Zurita 'l copia y l' anomena molt sovint calificant-lo d' *autor grave*.

Moltas més autoritats podriam afegir, mes creyém que n' hi ha prou ab lo que havem dit pera justificar la reimpressió d' aquesta crónica famosa.

J. COROLEU

C. de la Academia de la Historia.

PROLECH

En lo qual se recompten les gracies que Deus feu al autor e fa a tots aquells
qui lamen de cor.

EN nom de Nostre Senyor ver Deus Jesu Christ, e de la sua beneyta mãre, madona sancta Maria, e de tots los seus beneyts sancts e sanctes, Amen. Per ço com es deute que cascu deja retre gracies e merces a Deus e a la sua beneyta mare de la gràcia e merce que li fa; e encara que no la deja tenir celada, ans la deu manifestar, per ço que cascu ne prenga bon exemple, e sesforç de be a fer e a dir. Car segurament pot tenir cascu per veritat, que qui be fa ne pensa ne be tracta, que Deus lin ret bon guardo; e si fa lo contrari, es per contrari, si donchs no sesmena. En axi que lo mal aytant com puscha faça tornar en be, car a Deus res no pot esser amagat. E plaume una paraula qui notoriament se diu en lo regne de Sicilia, que diu hom com la hu se contrasta ab laltre. *Or laxa anda a fide que Deus te vide*. E axi cascu fara que savi, que vaja á fe que Deus lo veu; que a Deus no pot esser res amagat.

E per ço com, entre los altres homens del mon, yo Ramon Muntaner, nadiu de la vila de Peralada e ciutada de Valencia, es raho que faça moltes gracies a Nostre Senyor ver Deus e la sua beneyta mare, madona sancta Maria, e a tota la cort celestial, de la gracia e de la merce que ma feyta, e de molts perills que ma gitat e escapat. Axi de xxxii bataylles, entre de mar e de terra, en que som stat, com de moltes presons e turments qui en ma persona son estats donats en les guerres hon

yo som estat, e per moltes persecucions que he hahudes, axí en riqueses com en altres maneres; segons que avant porets entendre en los feyts qui en mon temps son estats. E segurament que yo me stegra volenters de recomptar aquestes coses. Mas conveme a fer que ho deja recomptar, e asenyaladament per ço que cascu entena, que en tants perills nengu no poria scapar sens la ajuda e la gracia de Deus e de la sua beneyta mare, madona sancta Maria: e vull que sapiats que com exi del lloch de Peralada, que no havia encara xi anys complits; e com fu aquest libre el comenci, lla Deus merce era en temps de lx anys. Lo qual libre yo comence ha xv jorns de maig del any de la Encarnacio de Nostre Senyor Deus Jesu Christ mccc^{xxv}.

Taula pera inteligencia del cap. II, ab la qual ab tota facilitat se pot entendre de quins reys sen deu parlar en lo present libre.

Lo rey En Pere mullera ab filla den G. de Muntpesller, dona Maria, de qui hach

Lo rey En Jacme, qui mullera ab filla del rey de Castella, e segona vegada ab filla del rey Dongria, de qui hach

Linfant En Pere, Rey Darago, qui mullera ab filla del rey Manfre de Sicilia, ab dona Constança, de qui hach fills 4 :

Linfant En Jacme, rey de Mallorques, qui mullera ab filla del compte de Foix, madona Scalmmonda, de qui hach

Linfant Nan fos, quies- posa ab fi- lla del rey Danglaterra	Linfant En Jacme, qui mullera ab filla delrey Charles dona Blanca, de qui hach	Linfant En Fraderich	Linfant En Pere

Linfant En Jacme.	Linfant En Sanxo.	Linfant En Ferrando, qui mullera ab filla del compte Da- ria, dona Ysabel, de qui hach.	Linfant En Phelip.

Linfant Nan fos.	Linfant En Pere,	Linfant En R. Bereng.

Linfant En Jacme

CAPÍTOL PRIMER

Com una visio vench al llit den Ramon Muntaner, e li feu començar aquest llibre.

UN dia, estant yo en una mia alqueria per nom Xiluella, qui es en la horta de Valencia, e durmint en mon llit, a mi vench en visio un prohom vell, vestit de blanch, quim dix:—Muntaner, lleva sus, e pensa de fer un libre de les grans maravelles que has vistes, que Deus ha feytes en les guerres hon tu es estat: com a Deus plau, que per tu sia manifestat. E vull que sapies, que per quatre coses asenyaladament ta Deus allongada la vida, e ta portat en bon estament, e portara a bona fi. De les quals quatre coses es la una. Primerament com tu has tengudes moltes senyories, axi en mar, com en terra, hon pogres haver mes de mal feyt, que no has. La segona cosa es, per ço com james no has volgut guardar a nengun, qui en ton poder fos, ne sia vengut, mal per mal: ans molts homens de grans affers son venguts en ton poder, qui tavien molt de mal feyt, qui cuydaven esser morts, com venien en ta ma, e tu llavors feyes ne gracies a Deus Nostre Senyor de la merce quit feya; e lla hon ells se tenien per pus morts, e pus perduts, tuls reties a Nostre Senyor ver Deus, propriament, els desliuraves de la tua preso, els ne trameties en llur terra salvamentet segura, vestits e aparellats segons que a cascu pertanyia. La terça raho es, que a Deus plau que tu recomptes aquestes aventures e maravelles, car altre no es vuy al mon viu, qui ho pogues axi ab veritat dir. E la quarta, per ço que qual qui sia rey Darago, que sesforç de be a fer e a dir, entenent les gracies de Deus, que ha feytes en aquests affers, que tu recomptaras a ells e a les sues gents; e que pensen que de be en millor yran

tostemps, mentre ells vullan en veritat e en dretura metre e despendre son temps. E que veja e conegan que a la dretura ajuda tostemps nostre senyor; e qui a dretura guarreja e vas. Deus lo exalça e li dona victoria, e li fa vençre ab poques gents, e destroyr molts, qui ab superbia e ab malvestat van, es sien mes en lur poder, que en lo poder de Deus. E axi, per aquesta raho llevat, e comença ton libre e ta historia als mills que Deus taja administrat.

E yo com aço agui entes despertim, e cuydi trobar lo dit prohóm, e non trobi gens: e sim fiu lo senyal de la creu en mon front, e lexim alguns dies que no volgui res daço començar. E altre dia en aquell lloch mateix, en visio yo viu lo dit prohóm, quim dix:—O fill que fas? perque menysprees lo meu manament? llevat, e fes ço que yot man. E sapies que siu fas, que tu e tos infants e tots tos parents e amichs nauran bons merits de Deus, del affany e del treball que tu passaras. E encara nauras bon merit de tots los senyors qui son exits ne exiran en la casa Darago.—E pensa de senyar, e beneyr mi e ma muller e mos infans, e anassen.

E yo tantost comenci aquest libre, lo qual prech a cascu quil oyra, quem crega; que per cert tot es axi veritat, com oyran, e no hi pose dupte negu; e tota hora que oyran les grans batalles y feyts darmes, vajals lo cor, que totes les victories estan tant solament en lo poder e volentat de Deus, e no en poder ne volentat de gents. E sapia cascu que yo no trop, ne pusch may pensar, que la companya que en Romania ha tant durat de Cathalans, qui per als hich haja tant durat, com per dues coses, les quals han tostemps hagudes, e encara les han: ço es, la primera que hanch victoria que haguessen no reputaren james a lur bondat, mas tant solament al poder e volentat de Deus; e laltra, que tostemps volgueren que justicia se tingues entre ells; e aquestes dues coses tenien tuyt generalment en lur volentat, del menor tro al major.

E axi, per amor de Deus, a vosaltres, senyors, qui aquest libre oyrets, vajaus lo cor en aquestes dues coses asenyaladament, e axi com vos vendra davant metets ho en obra, e Deus adreçar na mills tots vostres affers. Car qui pensa lo poder de Deus, e pensa lo poder nostre, llaugerament pot cascu pensar, que no es als, mas Deus e lo seu poder; com aquest libre ase-

nyaladament se fa a honor de Deus e de la sua beneyta mare,
e del casal Darago.

CAPITOL II

En lo qual l'autor recapta attentio dels llectors, per ço com proposa la materia de qui den
parlar en aquest libre, ço es, dels feyts e proesses del casal Darago.

E per ço començare a la gracia que Deus feu al molt alt senyor rey En Jacme, per la gracia de Deus. rey Darago, qui fo fill del molt alt senyor rey En Pere, rey Darago, e de la molt alta madona dona Maria de Muntpesller, qui fo molt sancta dona, e bona a Deus e al mon, e fo del pus alt llinatge del mon, axi com aquella qui exi de la casa del Emperador de Roma, per si e per son llinatge.

E per ço començ al feyt del dit senyor rey En Jacme, com yol viu, e asenyaladament essent yo fadri, e lo dit senyor rey essent a la dita vila de Peralada hon yo nasqui, e posa en l'alberch de mon pare En Joan Muntaner, qui era dels majors alberchs daquell lloch, e era al cap de la plaça. E per ço recompte yo aquestes coses, que cascu sapia que yo viu lo dit senyor rey, e que pusch dir, ço que dell viu e aconsegui: que dals yo nom vull entrametre, sino daço que en mon temps ses feyt. E avant parlar de del, e dels feyts del molt alt senyor En Pere, per la gracia de Deus, rey Darago, fill major seu, e del molt alt senyor En Jacme, rey de Mallorques, axi mateix fill del dit senyor rey. E apres del molt alt senyor rey Nanfos, fill del molt alt senyor rey En Pere; e apres del molt alt senyor rey En Jacme, fill del dit senyor rey En Pere, e del molt alt senyor Fraderich, fill del dit senyor rey En Pere, e del molt alt senyor infant En Pere, germa lur. E apres del molt alt senyor infant Nanfos, primer engenrrat del damunt dit senyor rey En Jacme, e del senyor infant En Pere, fill del dit senyor rey En Jacme, e del senyor infant En Ramon Berenguer, fill del dit senyor rey En Jacme. E apres del senyor infant En

Jacme, fill del senyor rey de Mallorques primer engenrrat, e apres del senyor infant En Sanxo, fill del dit senyor rey de Mallorques, e del senyor infant En Ferrando, fill del dit senyor rey de Mallorques, e del senyor infant En Phelip, fill del dit senyor rey de Mallorques. E encara del senyor infant En Jacme, fill del senyor infant En Ferrando de Mallorques.

E com de tots aquests senyors haja parlat, e de les honors que Deus ha feytes a ells e a lurs sotsmesos, pera cascu be saber que sobre ells e lurs pobles ha Deus tramesa de la sua gracia compliment; e si a ell plau sis fara daquí avant a tots aquells qui sien dexendents de ells e de lurs vassalls. Empero tota hora sia plaer dells quels sia membrant lo poder de Deus e que nos fien massa en lur valor, ne en lur poder e bondat: ans totes coses jaquexquen a la ma de Deus.

CAPITOL III

Com los prohomens e consols de Muntpesller stegren tostemps vigilans en storcre jo dan que pogra sdevindre a Muntpesller, e com lo neximent del senyor En Jacme fo per miracle, asenyaladament per obra de Deus.

MANIFESTAMENT pot hom entendre que la gracia de Deus es e deu esser ab tots aquells qui dexendents son del dit senyor rey En Jacme Darago, fill del dit senyor rey En Pere Darago e de la molt alta madona dona Maria de Muntpesller, com la sua naxença fo per miracle, asenyaladament de Deus, e per la obra sua. E per ço que tots aquells ho sapian qui de aquí avant oyran aquest libre, yo ho vull recomptar.

Veritat es que lo dit senyor rey En Pere pres per muller e per regina la dita madona Maria de Muntpesller, per la gran noblesa que havia de llinatge, e per la sua bonesa; e per ço com sen crexia de Muntpesller e de la baronia, la qual havia en franch alou. E per temps a avant lo dit senyor rey En Pere, qui era jove, com la pres per escalfament que hac de altres gentils dones, estech que no torna ab la dita madona dona

Maria de Muntpesller, ans venia alcunes vegades a Muntpesller que no sacostava a ella, de que eren molt dolents e despagats tots los lurs sotsmesos, e asenyaladament los prohomens de Muntpesller. Si que una vegada sesdevench, que el dit senyor rey vench a Muntpesller, e estant a Muntpesller enamoras de una gentil dona de Muntpesller, e per aquella bornava, e anava ab armes e treya a taulat. E feu tant, que a tot hom ho donava a conexer. E els consols e prohomens de Muntpesller qui saberem aço, faeren se venir un cavaller qui era privat del dit senyor rey en ayals affers, e digueren li, que si el volia fer ço quel dirien, quells quel farien per tostemps rich hom e benanant. E ell dix, que li dixessen ço quels plagues, que no era res al mon quell pogues fer a honor dels, que ell nou faes, salvant la sua fe. E desta raho demanaren segret los uns als altres.—¿Sabets, digueren ells al cavaller, queus volem dir? la raho es aquesta: que vos sabets, que madona la regina es de les bones dones del mon e de les sanctes e honestes; e sabets, que el senyor rey no torna ab ella, de que es gran minua e dan de tot lo regne. E la dita madona regina passaso axi com a bona dona, que non fa res semblant que greu li sia. Mas a nos torna a dan; que si lo dit senyor rey moria, e no hi havia hereu, seria gran dan e desonor de tota sa terra, e asenyaladament seria gran dan de madona la regina e de Muntpesller, que convendria que vengues en altrás mans, e nos per neguna raho no volriem que Muntpesller ixsques nul temps del reyalme Darago. E axi si vos ho volets, vos hi podets consell donar.—E respos lo cavaller:—Dich vos, senyors, que ya no romandra en mi, que en tot ço que yo puixca donar consell, en re que sia honor e profit de Muntpesller e de mon senyor lo rey e de la regina madona dona Maria e de tots lurs pobles, que yo no faça volenters.—Ara donchs, pus tambe ho deyts, nos sabem que vos sots privat del senyor rey de la amor que ha a aytal dona, e que vos percasats que ell la haja. Perque nos vos pregam, que vos que li digats, que vos havets acabat que ell haura la dona, e que vendra a ell tot segretament a la sua cambra: mas no vol que llum hi haja per res, per ço que per ningu sia vista: e de aço haura ell gran plaer. E com ell sera gitat, e tot hom haura despatxada la cort, vos vendrets a nos aci al lloch del consolat de Muntpesller, e nos serem los XII consols, e

haurem entre cavallers e altres ciutadans altres XII, dels millors de Muntpesller e de la baronia; e haurem madona dona Maria de Muntpesller, regina, qui ab nos ensemps sera ab XII dones de les pus honrades de Muntpesller, e ab XII donzelles: e yra ab nos al dit senyor rey; e si vendran ab nos dos notaris, los millors de Muntpesller, e lo official del bisbe e dos canonges e quatre bons homens de religio; e cascu hom e cascuna dona e donzella portara un ciri en la ma, lo qual encendran quant la dita madona dona Maria entrara en la cambra ab lo senyor rey. E a la porta de la dita cambra tuyt estaran justats, entro sia prop del alba, que vos obrirets la cambra. E com sera oberta, nos ab los ciris cascu en la ma entrarem en la cambra del senyor rey. E aqui ell se marevellara, e llavors nos direm li tot lo feyt, e mostrarli hem, que te de prop la dita madona dona Maria, regina Darago, e que havem fe en Deus e en madona sancta Maria, que aquella nuyt engendraran tal fruyt, de que Deus e tot lo mon ne sera pagat, e lo seu regne ne sera provehit, si Deus ho volra.

CAPITOL IV

Recompta la resposta que feu lo cavalier als consols de Muntpesller, e les pregaries e oracions ques faeren, e com sacordaren ab la regina de ço que hàvien en lur enteniment

E com lo cavaller oy e entes la llur raho qui era sancta e justa, dix, que era apparellat, que compliria tot ço que ells havien dit; e que daço no se staria per pahor de perdre la amor del senyor rey, ne encara la persona; e que havia fe en Nostre Senyor ver Deus, que axi com ells havien tractat e cogitat aquell feyt, que axi vendria a bon acabament, e que daço estiguessen tots segurs —Mas empero, senyors, dix lo cavaller, pus vosaltres havets tambe pensat, yous prech que per amor de mi hi façats mes.—E ells responeren molt benignament e dixeren:—Nos som aparellats, que hi façam tot ço que vos hi

consellets.—Donchs, senyors, a honor de Deus e de madona sancta Maria de Vallvert, huy ques dissapte, que havem començat a tractar de aquests affers, vous prech e consell, que dilluns, a honor de madona sancta Maria, comencen tots quants preveres ne homens dordre haja en Muntpesller a cantar misses de madona sancta Maria, e queu tenguen VII jorns, a honor dels VII goigs que ella hach del seu char fill; e que li placia que a nos tuyt do Deus goig e alegre daquest tractament, e que hi do fruyt don lo regne Darago e lo comptat de Barcelona e Durgell, e de Muntpesller e totes les altres terres ne sien be probeydes de bon senyor.—E axi que ell ordenaria, quel diumenge seguent a vespres farien tots los feyts, segons que havien tractat; e axi mateix que a madona sancta Maria de les Taules, e a madona sancta Maria de Vallvert faessen axi mateix cantar misses. E en aço sacordaren tots.

E encara ordenaren, que lo dit diumenge que aços faria, que totes les gents de Muntpesller sen anassen per les sgleyes, e que hi vetlassen tuyt dient oracions, mentre la regina seria ab lo senyor rey; e que tuyt haguessen lo dissapte dejunat en pa e en aygua. E axi fo ordonat e endreçat.

E sobre aço tots ensemps, axi com eren justats al consell, anaren sen a madona dona Maria de Muntpesller, regina Darago, e digueren li tot ço que ells havien endreçat e ordonat. E la dita madona dona Maria dix los, que ells eren sos naturals; e que era cert que per tot lo mon se deya, quel pus savi consell del mon era aquell de Muntpesller; e puix axi se testimoniejava per tot lo mon, que ellas devia tenir per pagada de lur consell, e que prenia la lur venguda en lloch de la salutacio quel angel Gabriel feu a madona sancta Maria; e que axi com per aquella salutacio se compli salvacio del humanal llinatge, que axi lo lur tractament e acord vengues a compliment a plaer de Deus e de madona sancta Maria e de tota la cort celestial, e a honor e profit de les anime se dels cors del senyor rey e della e de tots los lurs sotsmesos. E que axis complis. Amen.

E axi partiren se ab gran alegre, e podets be entendre e pensar, que tuyt estegren aquella setmana en oracio e en dejunis, e asenyaladament la senyora regina.

CAPITOL V

Com se feu, que lo senyor rey no sentís per ques feyen ies pregaríes e dijuns, essent sabidor dells; e com se porta lo feyt en bon acabament, reconexent lo senyor rey ab qui sen era deportat.

ARA poriem dir ¿com se poria fer, que aço no sentís lo senyor rey, puix axí manifestament aquella setmana se faes preguera daquest feyt, en manas hom dejunar? Yo responch e dich, que ordenacio era per tota la terra del dit senyor rey, que tots dies se feya oracio, especialment que Deus donas pau e bona amor entre lo dit senyor rey e la senyora regina: e que Deus hi donas tal fruyt, que fos a plaer de Deus e a be del regne; e specialment tostemps quel senyor rey fos a Muntpesller sen feya professo senyalada. E com ho deyen al senyor rey, ell deya:—Be fan, sera com a Deus plaura.—E axí esta bona paraula quel senyor rey deya, ab moltes altres bones quen deya la senyora regina e lurs pobles; perque Nostre Senyor ver Deus ho complí, axí com a ell vench en plaer. E avant oyrets, perque de les oracions ques feyen nes deyen per aquesta raho lo senyor rey no sen pensava re, ne nul hom no sabia que aço degues axí anar, salvant aquells qui al consell eren estats. E axí les dites oracions e misses e beneficis se faeren per VII jorns aquella setmana; e entretant lo cavaller obra en los feyts, e aporta lo feyt en acabament, en aquell que havets oyt qui era tractat. Axí que, lo diumenge a nuyt, com tothom fo agitat al palau, los dits vint y quatre prohomens e abats e priors e lofficial del bisbe e homens de religio e les XII dones e les XII donzeles, ab los ciris en la ma, entraren en lo palau, e los dos notaris axí mateix; e tuyt ensemps vengueren entro a la porta de la cambra del senyor rey, e aquí entra madona la regina, e ells estegueren defora ajonollats en oracio tuyt ensemps. E el rey e la regina foren en lur deport; quel senyor rey cuydava tenir de prop la dona de qui era enamorat. E axí estegueren aquella nuyt mateix totes les sgleyes

de Muntpesller obertes, e tots los pobles qui hi estaven pregant Deus, axi com damunt es dit que era ordonat. E com fo alba, los prohomenes tots e prelats e homens de religio e dones, cascu ab son ciri encens en la ma, entraren en la cambra; e lo senyor rey era en son llit ab la regina, e maravellas, e salta tantost sobre lo llit, e pres lespasa en la ma; e tuyt ajonollarense e digueren en plorant:—Senyor, merce sia de gracia e de merce vostra, que vejats quius jau de prop.—E la regina dreças, e lo senyor rey conech la; e comptaren li tot ço que havien tractat. E lo senyor rey dix, que puix que axi era, que plagues a Deus fos complit lur enteniment.

CAPITOL VI

Com lo senyor rey se parti de Muntpesller, e madona la regina pari un fill qui hac nom En Jacme, qui fo per natura coronat rey Darago, e marida ab filla del rey don Ferrando de Castella, e ab filla del rey Dongria, de qui hac tres fills,

EMPERO lo senyor rey cavalca aquell jorn, es parti de Muntpesller. E los prohomenes de Muntpesller retengueren VI cavallers daquells quel senyor rey amava mes, e ab ells ensempe tuyt, axi com eren estats al feyt a tractar, ordonaren que nos partissen del palau ne de la regina, ne ells ne lurs dones, aquelles qui estades hi eren, ne les donzelles, aquelles qui axi mateix hi eren estades, entro nou mesos fossen complits; e los dos notaris axi mateix, los quals davant lo senyor rey faeren cartes de la dita raho publiques, e escriviren la nuyt: e aquell cavaller estech axi mateix ab madona la regina. E axi tuyt ensempe ab gran deport estegueren ab la senyora regina, e lallegre fo molt major, com vaeren que a Deus havia plagut que lur tractament vengues a bon acabament; que la regina engruxa, e a cap de nou mesos, axi com natura vol, ella infanta un bell fill e gracios qui bona fo nat a ops de chrestians, e majorment a ops de sos pobles; que james no fo nat senyor a qui Deus faes majors gracies ne pus asenyalades. E ab gran alegre e ab gran pagament batejaren lo a la esgleya de nostra dona

sancta Maria de les Taules de Muntpesller, e meteren li nom, per la gracia de Deus, En Jacme, lo qual regna molt de temps ab grans victories, e ab gran creximent que dona a la fe catholica, e majorment a tots sos vasalls e sotsmesos.

E lo dit infant En Jacme crexque e millora mes en un any que altre no feya de dos anys. E no ana a molt de temps, quel bon rey son pare mori, e ell fo coronat rey Darago e compte de Barcelona e Durgell e senyor de Muntpesller. E hac per muller la filla del rey En Ferrando de Castella, de qui hac un fill qui ha nom Nanfos, qui fora senyor de gran cor e de gran esser, si vixques; mas mori abans quel senyor rey son pare, perque no men cal pus parlar. E la regina, mare del dit senyor infant Nanfos, era morta gran temps havia, que poch estech ab lo senyor rey. Puix lo dit senyor rey pres per muller la filla del rey Dongria, e de aquesta hac tres fills; lo major hac nom infant En Pere, laltre infant En Jacme, laltre infant En Sanxo, qui fo archebisbe de Toledo. E de les filles la una fo regina de Castella, e laltra regina de França, e laltra del infant En Manuel, frare del rey de Castella. E cascuna daquestes dos regines, en vida del senyor rey En Jacme, hageren gran generacio de fills e de filles; e del infant En Pere e del infant En Jacme altre tal; los quals lo dit senyor rey En Jacme vae en sa vida.

Axi que, daqui avant tornare a nostre proposit, al feyt del dit senyor rey En Jacme: que dich, e axi es veritat, que ell fo rey de natura e rey de virtut e de gracia; que asenyaladament havets entes que obra de Deus fo lo seu neximent, e dels majors miracles e pus vahibles que may foren feyts fo aquest. Perque, cascun dels reys qui son estats en Arago e a Mallorques e en Sicilia, ne qui de aqui en avant seran dels dextendents, poden fer compte que son en aquell mateix grau reys de gracia e de virtut e de vera natura. Que axi com Deus los ha creats, axils exalça e exalçara tostamps contra tots lurs enamichs. Perque lo Pare Sanct, lexats tots altres reys del mon, faria gran merce a la Chrestiantat, que ab aquests se lligas e savinis es fermas: que aquests ab bastament quels donas de la moneda e del thresor de la Sancta Sgleya li cobrarien la terra Doltramar, e metrien abaix tots los infels, com la obra que Deus feu a fer nexer lo dit senyor rey En Jacme Darago, no la

feu debades, ans ho feu al seu servey. E hau mostrat daquell temps entro ara, e ho demostrara daqui avant, si a Deus plau. E debades se treballa qui vol contrastar ab aquesta obra que Deus feu, com per cert hon majors seran aquells qui ab los dexendents daquest senyor contrastaran, que major crebant pendran; car contrastant la obra que Deus ha creada e feyta, no pot res durar.

E axi, senyors Darago e de Mallorques e de Sicilia qui sols dexendents daquest sanct senyor rey En Jacme, que Deus per la sua obra e virtut feu nexer, estats ab bon cor, e siats tuyt de un voler e duna volentat, e axi serets sobirans a tots los enamichs e princeps del mon. E males llengues nos façen per res departir, quel departir seria contra aço que Deus ha format. E tenits vos per pagats de ço que Deus vos ha donat eus dara: e vajaus lo cor en tot ço que davant havets entes: que be podets entendre, que tots sots factura de Deus, e Deus es veritat e misericordia e justicia ab vosaltres.

LA PRESA DE MALLORQUES

CAPITOL VII

Recompta sumariament les grans proeses del rey En Jacme. e com no essent de estat de XX anys prengues Mallorques a força darmes.

ENAPRES, per ço que cascu entena les grans gracies que Deus feu al senyor rey En Jacme Darago en sa vida, vos en vull dir partida sumariament; que no ho vull tot comptar per ordre, e per ço men stich, com ya sen son feyts molts llibres de la sua vida e de les sues conquestes e de la sua bonea de cavalleries e asaygs e proeses. Mas en summa vos ho comptare, per ço que mills vinga a la materia de queus vull parlar.

Com ya davant vos he dit, james no naixque rey a qui Deus faes tantes gracies en la sua vida, com feu aquest senyor rey

En Jacme: e de les gracies que Deus li feu vos comptare partida. Primerament que mostra gran miracle en lo seu naximent, axi com davant vos he dit e comptat; e apres ques vae lo pus bell princep del mon, e lo pus savi e lo pus gracios e lo pus dreturer, e cell qui fo mes amat de totes gents, axi dels seus sotsmesos, com daltres estranys e privades gents, que rey qui hanc fos; que aytant com lo mon dur se dira lo bo rey En Jacme Darago. Apres ama e teme Deus sobre totes coses e qui ama Deus, sis fa son prohisme, e justicia e veritat e misericordia. E daço fo ell be bastat. E apres fo lo millor darmes que nengu altre. E totes aquestes gracies pogui yo veure e acebre, e tots aquells quil vaeren, ne dell oyren parlar. Apres li feu Deus gran gracia dels bons fills e de les bones filles e bons nets e netes que viu en sa vida, axi com vos he comptat. Apres encara li feu Deus gracia, que avans que hagues XX anys complits conquest lo reyne de Mallorques, el tolch a sarrahins ab molt dafany quen sofferi ell e ses gents, axi per batalles, com per desayre de viandes, com per malalties, com per altres rahons, segons que porets entendre en lo libre quis feu de la preso de Mallorques. E encara vull que sapiats que la dita preso se feu pus vigorosament e pus baronivol que hanch preso se faes daytal ciutat com Mallorques, qui es de les forts ciutats del mon e la mills murada. E com lo setge hach durat llonch temps ab frets e ab calors e ab destrets de viandes, ell mana fer al bo compte Dampuries una cava, per la qual la ciutat sesvay; que un gran tros del mur ne vench lo dia de sent Sylvestre e de sancta Coloma, qui fo en lany MCCXXVIII. E per lo dit lloch hon feu la cava, la host del dit senyor rey, a força de ses gents, fo dels primers ab la espasa en la ma; e dins en lo carrer qui ara se apella sent Miquel era tant fort la batalla, que maravella era. E lo senyor rey conech lo rey sarrahi, e per força darmes acostas a ell, e pres lo per la barba. E aço feu, per ço com ell havia jurat, que james no partiria daquell lloch, entro lo dit rey sarrahi hagues pres per la barba. E axi volch salvar son sagrament.

CAPITOL VIII

Per quina raho lo senyor rey En Jacme, essent sobre Mallorques, feu jurament de no partir dalli tro lo rey sarrahi prengues per la barba; e com presa Mallorques. Manorques e Ybi. ça li reteren trahut; e quins ehrestians foren los primers pobladors de Mailorques.

E aquest sacrament feu lo dit senyor rey, per ço com lo dit rey sarrahi hi haviá gitats en la host ab trabuchs catius chrestians, perque plach a Nostre Senyor Jesu Christ, que ell los ne venjas. E apres que hach presa la ciutat, e tot lo regne se rete a ell, hach a llexar la illa de Manorques, qui es apres XXX milles de la illa de Mallorques; mas lo moxerif de Manorques sen feu son hom e son vassall, e savench ab ell, que lin dona cert trahut tots anys. E semblantment feu de la illa de Yviça, qui es a LX milles prop de la illa de Mallorques: e cascuna es bona illa e honrada, e cascuna voge C milles, e cascuna era molt be poblada e de bona gent de moros.

E aço feu lo dit senyor, per ço com nos hi podia atturar; quels sarrahins del regne de Valencia li corrien gran res de la sua terra, axi que les sues gents ne sofferien gran damnatje, perque hi fo mester que hi anas acorrer. E per ço asenyaladament llexa axi les dues illes, que en aquella saho non gita los sarrahins; e axi mateix los hi dexe, per ço com havia a poblar de les sues gents la ciutat de Mallorques e tota la illa. E axi la una poblacio valgra menys per laltra, perque li parech millor. E axi fo que llexas les dues illes poblades de sarrahins, quen savia sera tota hora de conquerir. E quant hach presa la dita ciutat e la illa, ab majors franqueses e llibertats que ciutat sia al mon; perque huy es una de les nobles ciutats del mon, e ab majors riqueses, poblada tota de cathalans, tots donrrat lloch e de bo; perquen son exits huy hereus qui son la pus coninent gent del mon, e la mills nodrida que de ciutat qui al mon sia.

DE LA CONQUESTA DEL REGNE DE VALENCIA

CAPITOL IX

Com io senyor rey En Jacme, apres presa Mallorques, sen torna en Cathalunya, e dellibera fer guerra al rey de Valencia; e com guanya Valencia e lo regne; e en quin temps fon guanyada e conquerida Murcia.

E com tot aço hach conquest e guanyat, tornasen en Cathalunya e puix en Arago. E en cascuna daquestes provincies ell feu corts, hõn dona a sos barons e a sos sotsmesos molt richs dons e franqueses e llibertats, axi com havia feyt a Mallorques. E no creats que ell anas molt segornant ne deportant per la terra; ans tantost sen ana a Tortosa a la frontera, e comença la guerra ab lo rey sarrahi de Valencia e ab tots los altres serrahins del mon, axi per mar com per terra, e sofferint vent e plujes e trons, fam, set, fret e calor. E ana conquistant viles, castells, burchs de muntanyes e de plans, tolent als dits sarrahins. E dura tant aquest affany, que depuix fo partit de Mallorques entro que fo ab setge davant la ciutat de Valencia e la hach presa, foren x anys passats; e axi es cert que de la conquesta de la ciutat de Mallorques a aquesta hach x anys drets, sens mes e sens menys. E apres que la dita ciutat de Valencia hach pres, quis pres la vespra de sent Miquel del any MCCXXXVIII, e poblada de les sues gents propies; e puix ana conquistant e prenent tot ço que del dit regne de Valencia era, e aenant envers lo regne de Murcia. Axi que, ell pres Algetzira, qui es de les pus forts viles del mon, e bona vila e honrada. E puix pres lo castell de Xativa e la vila; lo qual castell es lo pus real castell que nengu rey haja, e la vila bona e gran e de gran valor e fort be murada. E apres pres lo castell de Consentayna, e la vila de Alcoy e Albayda e Penaguila e molts daltres llochs que seria llonga manera descriure. E axi mateix ab molts barons sarrahins que havia en lo dit

regne ell feu treues, per ço que los llochs que havia presos pogues poblar: e tots aquells empero ab qui ell feu treues li responien de cosa sabuda lany. E encara puix pres lo castell de Cullera qui es riba mar, e la vila e lo castell de Corbera, e la vila Dalfandech, ab tres castells qui havia. E puix pres Bayren, qui es bon castell, e puix pres Palma e Vilallonga e Rebollet e Gallinera e la vall de Logar e la vall de Xalo e vall de Xebea e Alcala e Denia e Locayba e Polop e Carbona e Guaix e Berdia e Calp e Godalest e Confrides e castell Hortgeta e Finestrat e molts daltres castells e viles qui son daquela part. Puix pres Saria e Elocau e Castellnou e la ciutat de Segorb e lo castell e la vila de Xerica e altres llochs molts qui son de aquella part. Puix pres Quart e Manizes e Paterna e Ribarroja e Vilamarjant e Gest e Benaguazir e Llyria e Xiva e Bunyol e Macastre e Madrona e Xullell e Viladejora qui son set castells en una val; e puix Navarres e Lombay e Anguera e Castalla e Tibi e Ibi e Saxona e Torrestorres e Albes qui son mes de x castells, e molts daltres llochs, los quals yo no vull scriure, per ço com ja damunt vos he dit, quen lo libre qui es feyt de la conquesta ho trobarets. Mas empero abans que la ciutat de Valencia hagues presa, havia ja conquest molts bons llochs e viles e castells, axi com damunt vos he dit. Mas empero nomenar vos ne alguns llochs qui son molt reyal, que a cascu tanyeria a esser ciutat. Primerament conqués, hixent de Tortosa envers la marina, Amposta, qui en aquell temps era reyal lloch, e lo castell Dulledecona e Peniscola e Orpesa e Castello e Borriana e Almesora e Xilches e Almenara e Vall de Segon e Morvedre e el Puig. E axi mateix conqués envers la terra ferma vall de Roures e Morella e sent Matheu e Cervera e Valltrayguera e la Iana e la Salçadella e les Coves e Cabanes e Elbalech e Vilafames e lo castell Duxo e La vall e Altura e lo riu de Millas, qui son xxx castells forts a maravella, e lo castell e la vila Donda hon ha aytantes torres com ha dies en lany. E axi mateix havia conquest ço que devant vos havia ja parlat, e molts daltres castells que en lo libre de la conquesta ho trobarets. E com tot aço hach conquest e ordonat, volch anar visitar lo regne Darago e Cathalunya, e lo comptat de Rosello e de Cerdanya e Conflent, que son così germa lo compte En Nunno Sanxes li lexa, qui ab ell era passat a Ma-

lloques. E axi mateix ana visitar Muntpesller, de que ell havia gran goig a vesitar. E en cascu dels llochs hon ell anava feyen grans professons e gracies a Nostre Senyor ver Deus qui los havia salvat, e feyen baylls e jochs e solaces diverses, que cascu sesforçava que li poguessen fer honor e plaer; e ell axi mateix a tuyt feya gracies, e donava dons tants, que encara neson tots benenants aquells qui exiis ne romases son apres dells.

CAPITOL X

Com los moros del regne de Valencia, ab ajuda dels reys de Murcia e Granada, se alçaren e com lo senyor rey En Jacme, estant en Catalunya, envia son fill. l' infant En Pere, ab companya de cavallers, e fo presa Montesa, e pacificat lo regne.

E axi estant ell en aytal deport, los sarrahins qui eren del regne de Valencia, qui eren ab ell en treues e en pausa, pensant quel dit senyor rey los era luny, e abans que ell hi pogues haver ocorregut, haurien cobrats molts castells e molts llochs; axi com so pensaren, ab consell e ab ajuda del rey de Murcia e del rey de Granada, alçarense per les forces e ab los castells que pogueren haver, dels quals hagueren molts abans quels chrestians sen fossen apercebuts. E corregueren tota la terra, e cativaren molts chrestians, e feren molt de damnatje. E tantost lo procurador del regne e richs homens e les ciutats e viles e llochs trameteren missatgies al senyor rey, e faeren li saber tota la veritat del feyt. De la qual cosa ell fo molt despagat, e tantost ordona, quel senyor infant En Pere, fill major seu, que pensas de venir al regne de Valencia, e que sen menas companya de cavallers de Cathalunya e Darago; e dona li tot poder en totes coses, axi com a la sua persona. E lo dit senyor infant En Pere, axi com aquell qui era del pus alt cor e de millor que nul hom qui hanch fos nat ne creu que nexera ab gran pagament e alegre reebe lo dit poder e pres comiat del senyor rey son pare, quil beney el senya e li dona la sua gracia.

E tantost pensa de venir al regne de Valencia ab richs homens e cavallers e paons de Cathalunya e Darago. E com fo en la ciutat de Valencia, pensa de ordonar sos richs homens e cavallers e ciutadans e almugavers e servens de maynada e homens de mar, e partils tots lla hon veyra que eren mester, e ell anassen envers Xativa, e trobas ab los moros qui eren grans gents a la canal Dalcoyll, e desconfilos, els mena tots a mort e a perdicio. E puix va daltra part, e feu altre tal, axi que, com hom se pensa quell fos en un lloch, ell era en altre, e lla hon no podia anar a cavall, anava a peu ab los almugavers. E axi que mena tant fortment la guerra, quels sarrahins no sabien ques fessen, que lla hon cuydaven esser pus sauls, en aquell lloch los prenien els occyen, e cativaven aquells ques volien, e mes los la mort al ventre en tal manera, que nos sabien a que sen prenguessen. E pensarense ques metessen en un fort castell qui es a una llegua prop de Xativa, qui ha nom Montesa, e que daquell lloch darien gran dany a tota la terra.

E lo senyor infant sabe lo llur proposit per espies que tenia entre ells, e lexa hi ajustar grans gents. E un mati, avans que jorn fos, ell fo entorn del castell e de la mola ab grans gents de peu; apres trames per tota la terra a sos richs homens e cavallers, que vinguessen a ell a Montesa. E axi com ell ho manava, axis feu: e vench li la host de la ciutat de Valencia e de totes les viles del regne. E ha assatiat lo dit lloch de Montesa, e tench lo en tal manera assatiat, e tant, entro hach lo dit castell, quis reteren a ell. E puix lo dit lloch de Montesa fo retut, tots los llochs qui seren alçats se reteren, axi que seguramente hom pot be dir, que dit senyor infant En Pere conquies altra vegada partida del regne de Valencia. E tots jorns les novelles anaven al senyor rey son pare dels grans ardiments e almugavies e cavalleries e assays quel dit senyor infant feya sobre los moros.

CAPITOL XI

Com lo senyor rey En Jacme mullera son fill, infant En Pere, ab la regina dona Costança filla del rey Manfre de Sicília; e infant En Jacme ab Scalrmonda. filla del compte de Foix; e feu archebisbe de Toledo infant en Sanxo.

Ell havia gran goig e gran plaer; empero al pus tost que el pogue ell vench al regne de Valencia, e asenyaladament com hac missatge quel rey don Alfonso de Castella se volia veure ab ell, qui era son gendre, e que amenava en Valencia la regina sa filla e sos infants, per honor del dit senyor rey En Jacme, que ell tenia com a pare. Axi que pensa de venir en Valencia, e troba lo senyor infant En Pere qui hach mesos los moros tots aquells que li foren rebels a destructio, e fo molt alegre e pagat dell e de tots sos feyts. E finalment tracta e ordona que li donas muiler, per ço com de moltes parts li venien molts honrrats matrimonis de filles demperadors e de reys. E finalment acordas, que li donas la filla del rey Manfre, qui era rey de Sicília e de Principat e de tota Calabria e de terra de Taranto e de terra Dortrento e de Pola e de Brus e de tota aquella encontrada entro en la ciutat de Scales, qui es en la marcha Dancona; e la sua mar tenia de plaja Romana entro a sent Fabia; qui es mar de la dita ciutat de Scales e de Fermo; e era fill del emperador Fraderich, qui era lo pus alt senyor del mon e de la major sanch.

E lo dit rey Manfre vivia pus honrradament que senyor qui fos al mon, e ab majors feyts e messions; axi que aquell matrimoni plague al senyor rey En Jacme Darago e al senyor infant En Pere, son fill, mes que matrimoni qui al mon fos. Si que hach sos missatgers honrrats e bons qui anaren fermar lo feyt ab los missatgers del rey Manfre qui per aquella raho eren venguts. E com foren en Napols, fermaren llurs feyts ab lo rey Manfre; e ab deu galees be armades amenaren la donzella, qui era de edad de quatorze anys, e era la pus bella creatura e la pus sabia e honesta qui hanch en aquell temps fos; e

ab gran goig e ab gran alegre, molt be acompanyada de richs homens e de cavallers e de ciutadans e de prelats e de dones e de donzelles, amenaren la en Cathalunya al dit senyor infant, e pres la per muller legitimament, axi com la sancta sgleya mana. E a les noces fo lo bon rey son pare e tots sos germans e tots los barons Darago e de Cathalunya. E pogra us dir los grans feyts que en aquelles noces se faeren; más qui ho volra saber, vajassen al llibre quis feu del dit senyor infant En Pere, de puix que fo rey, e lla trobarets les grans nobleses e dons que en aquelles noces se faeren, e daltres llongues rahons que yo lleix descriure, per ço com ja esta en escrit. E daquesta donzella qui havia nom la regina Costança hach lo dit senyor infant En Pere molts infants, dels quals sobrevixqueren a la dita senyora regina e a llur pare quatre fills mascles e dues donzelles, ço es a saber, linfant Nanfos e linfant En Jacme e linfant En Fraderich e linfant En Pere. E cascu daquests senyors ixqueren los pus savis princeps del mon, e los millors darmes e de tots feyts, segons que avant trobarets, com lloch e temps sera que parlem dells; e de les donzelles, axi com damunt vos he dit, fo la una regina de Portugal e laltra fo muller del rey Robert, rey de Jerusalem.

E axi feyt aquest matrimoni, dona lo senyor rey En Jacme muller al altre fill per nom linfant En Jacme, e dona li per muller la filla del compte de Foix, quies lo pus honrrat baro e lo pus rich que sia en la Llenguadoch. La qual filla del dit compte de Foix havia nom madona Scalrmonda, e fo de les pus savies dones e de millor vida e de les pus honestes que hanch fos neguna dona. E en aquelles noces axi mateix se faeren de grans feyts e donrrats, e per barons de Cathalunya e Darago e de França e de Gasconya e de tota la Llenguadoch. E daquesta dona hach lo dit senyor infant En Jacme molts fills e moltes filles, dels quals sobrevixqueren al pare e a la mare quatre fills e dues filles, axi mateix com del senyor infant En Pere. E lo primer fill hach nom infant En Jacme, e laltre infant En Sanxo, e laltre infant En Ferrando, e laltre infant En Phelip; e de tots aquests senyors vos dire la llur vida e lo llur feyt, com lloch e temps sera. E de les donzelles fo la una muller de don Joan, fill del infant En Manuel de Castella, e laltra fo muller del damunt dit rey Robert, qui la pres, de-

puix fo morta madona Violant, filla qui fo del senyor rey En Pere. E de tots aquests infants vos comptare llur vida e llur estament, com lloch e temps sera.

Apres que hach mullerats aquests dos fills seus, feu archebisbe de Toledo del terç fill, qui havia nom linfant En Sanxo, e fo molt devot e bo, que en lo temps que vivia lo feya hom hu dels millors prelats del mon, e dels pus sancts e honests, e aquell qui molt ajuda a crexer la sancta fe catholica en Espanya, e dona gran dany e gran baxament als sarrahins, si que a la fi mori en batalla contra sarrahins. E axi poch lo hom metre en compte dels martres, que la sancta fe catholica a mantenir e exalsar mori. E com lo senyor rey En Jacme Darago vae complides totes aquestes coses, estech molt alegre e pagat, e endreça tots sos regnes.

CAPITOL XII

Com lo rey don Alfonso de Castella vench fa primera vegada en lo regne de Valencia ab la regina sa muller e sos fills, per vaer lo rey Darago, e lo bon acolliment que li feu, e les convinences que amdos tractaren del feyt de la conquesta del regne de Murcia; e com lo rey En Jaume la prese a son carrech.

ARA tornare a dir, com lo dit senyor rey de Castella vench en Valencia ab la regina sa muller e ab sos fills. E lo dit senyor rey En Jacme Darago exi li a carrera als mollons dels regnes, e ordona en tal manera sos regnes e sa terra, que les gents qui ab lo rey de Castella venien no trobaven res a vendre per ningun diner, ans tuyt venien pendre racio de totes coses que demanaven de boca, de la cort del dit senyor rey Darago. E donavals hom tant bastantment tot ço que demanaven de boca de la cort, ne havien ops, quels troters daquels venien per les places moltons entegures e cabrits e quarters de vedelles e de vaques, e pa e vi e capons e gallines e conills e perdius, e de totes altres bolateries, axi que les gents del lloch hon eren vivien quax per no res: tant feyen bon mercat de les

coses. E axi dura aquesta messio mes de dós mesos quel rey de Castella estech en la ciutat de Valencia o en lo regne, que hanch un dinèr no despenia del seu, ell ne persona qui ab ell fos. E dins aquest temps podets saber que viviren los reys e les regines e els infants e comptes e bescomptes e barons e prelats e cavallers, que hi havia molts de tots los regnes, e ciutadans e homens de mar, ab gran alegre e gran deport.

E estant ensemps lo rey de Castella parla un jorn ab lo senyor rey Darago e dix li:—Pare, be sabets que vos me prometes, com me donas vostra filla per muller, quem ajudariets a conquerir lo regne de Murcia, e es veritat que en lo dit regne havets vos bona part, quen la vostra conquesta es Alacant e Elxe e vall Delda e de Novelda e Asp e Petrer e Crivillent e Favanela e Callosa e Oriola e Guardamar entro sus al camp de Montagut per terra, e per mar entro sus Carthagenia e Alama e Lorcha e Mula e Caravacha e Senagy e Bulles e Nogat e Libreny e Villena e Almansa e molts daltres castells qui son del dit regne: e son de la conquesta vostra. E axi, pus Deus vos ha feyt tanta de gracia, que havets conquest lo regne de Valencia, prech vos axi com fill pot pregar pare, que vos ajudets a conquerir lo dit regne, e com aquest sia conquest, vos hajats los llochs qui son de la vostra conquesta, e nos los nostres; que per cert a nos ve gran dany daquell regne, e a totes les nostres terres.—E lo senyor rey Darago respos hi, que molt era pagat daço que dit havia, e que axi era ver de totes coses com ell havia dit, e que pensas danar en la sua terra, e que donas consell en les altres fronteres; que ell prenia sobre si la conquesta de Murcia, e que jurava davant del, que nul temps no cessaria tro la hi agues conquesta, e la ciutat e gran res del regne.

E lo dit rey de Castella llevas, e anal besar en la boca, e dix li:—Pare senyor, jous fas moltes gracies daço que vos mavets dit, e pus axi es, yo men tornare en Castella, e pensare de endreçar totes les fronteres qui son envers la terra del rey de Granada, e asenyaladament Cordova e Ubeda e Jaen e Baessa e la frontera de Sibilia. E puix yom tinga per segur, que mal nom puixca venir del regne de Murcia, bem defendre del rey de Granada e del rey de Marrochos e de tots llurs valedors dell; quel major perill que ma terra portava era per lo regne de

Murcia; mas daqui avant, ab la ajuda de Deus e de la sua beneyta mare madona sancta Maria, vos men deffendrets.

E sobre aquestes convinences lo rey de Castella sen torna en sa terra, e lo dit senyor rey Darago acompanyal tro fo fora de son regne, e li feu tota hora sos ops a ell e a totes les sues gents, axí com davant es dit.

CAPITOL XIII

Com apres de ser partit lo rey de Castella, hague acord lo senyor rey En Jacme ab sos barons e richs homens en lo feyt de la promissio feyta al rey de Castella, e com envia l'infant En Pere, e correch lo regne de Murcia, e les grans preses que feu en dit regne,

DAQUI avant dexare lo rey de Castella anar, qui es tornat en ses terres e en sos regnes, e tornare a parlar del senyor rey Darago, qui saparella dentrar en lo regne de Murcia. E finalment ell hach son consell ab sos fills e ab sos barons, e tuyt acordaren, que pus la promissio havia feyta al rey de Castella, la qual ell los compta tota per ordre, que tantost pensas dentrar; e cascuns proferiren se de seguir lo a lur cost e a lur messio, e que nul temps no li falrien, mentre vida haguessen al cors, e que ell fos vengut a cap de la dita conquesta. E daço lo dit senyor rey fo molt alegre e pagat, els feu moltes gracies: si quencontinent ordona, quel dit senyor infant En Pere faes una correguda al regne de Murcia, per ço que regonegues tot lo dit regne. Si que lo dit senyor infant En Pere hach batalla arregada de molts richs homens e cavallers de Cathalunya, Darago, del regne de Valencia, e ciutadans e homens de mar e almugavers, per mar e per terra, corrent lo dit regne, ana talant e affegant tota la terra. E en cascu lloch ell estava tant tro tot lo havia talat: que primerament tala e affega tota l'orta Dalacant e Nompot e Aquast; e puix tala Elx e la vall Delda e de Novelda e Villena e Asp e Petrer e Crivillent e Catral e Fanavella e Callosa e Guardamar e Oriola. E ana tro sus al castell de Montagut, qui es en la orta de Murcia, e en aquell

loch ell tala e affega; e li exi lo rey sarrahi de Murcia ab tot son poder de cavall e de peu. E lo dit senyor infant estech li dos jorns batalla arrencada, que hanch lo rey de Murcia nos gosa combatre ab ell. E segurament que, sino fossen les cequies qui eren entre amdues les hosts, quel dit senyor infant haguera brocat sobre ells; mas les cequies e les aygues eren tant grans al mig dells, que nou pogueren fer. Empero si hach molt bon feyt darmes, que propriament en un torneig que hi hach lo dit senyor infant de ses mans, trobaren que hi hac morts x cavallers de janets: e lla hon ell brocava, com lagueren regonegut, no creats quells li gosassen estar davant cara per cara. ¿Queus dire? un mes tot entegre ab ses hostes cremant e affegant estech en lo dit regne; e tots aquells qui eren ab ell foren richs homens e benenants de les grans preses que traqueren, axi de catius e de catives, com de robes e de bestiar qu'en amenaren; si quel senyor infant ne trames al senyor rey son pare be mil cabeçes de bestiar gros, e be xx milia de bestiar menut, e be mil catius sarrahins, e be mil catives sarrahines. Los quals catius e catives lo dit senyor rey dona e presenta qui al Papa, qui als cardenals gran res dels catius, e al emperador Fraderich e al rey de França e a comptes e barons e amichs seus; e les catives a la senyora regina de França, filla sua, e a comteses e a daltres honrrades dones, en tal manera, que no sen lexa negu, ans tots los departi els dona. De que lo Pare sanct els altres cardenals e les altres senyories del mon de chrestians foren molt alegres e pagats, en faeren professons a honor de Nostre Senyor ver Deus, qui al dit senyor infant havia donada aquella victoria.

CAPITOL XIV

De com sen torna infant En Pere del regne de Murcia, e les festes que li feu lo senyor rey en Jacme, e com d'illiura anar en Arago e leixar procurador e vicari major de tot lo regne de Valencia al senyor infant En Pere.

E apres lo dit senyor infant ab totes les gents qui ab ell eren anats vench en la ciutat de Valencia, e trobaren hi lo senyor rey En Jacme son pare, quil's feu gran festa e gran alegre. E com la festa fo passada de la sua venguda, lo dit senyor rey mes en una cambra lo dit senyor infant, e li demana de tot ço que havia feyt ne li era esdevengut, de puix que parti dell, e lo senyor infant compta li ho, empero be se guarda, que hanch no li dix negu feyt darmes que ell hagues feyt de sa persona, ans havia castigat tot hom, que res no lin dices. E axi lo dit senyor rey hach gran plaer e gran alegre de ço quel dit senyor infant li recompta qui li era esdevengut; e majorment hach gran plaer, com vae e entes lo bon seny e lo bon enteniment quel dit senyor infant havia. E sobre aquestes paraules lo dit senyor rey dix al infant, que li consellava que faes de la conquesta, ne si li paria temps que ho degues començar, e que lin digues son enteniment. E lo dit senyor infant respos li:—Pare senyor, lo meu consell no es bastant a donar a vos ne a la vostra saviesa: mas empero yo, senyor, vos en dire lo meu enteniment, e puix vos fernets ço que millor vos en parra, e Deus per la sua bonesa vos aministrara. Lo meu consel, pare senyor, seria aquest, que vos a la bona ventura pensassets danar visitar Arago e Cathalunya e Muntpesller e totes les altres terres vostres, e leixats mi a la frontera e yo fer los he guerra garrejada, en tal manera, que res no poran sembrar, e si sembren, nou culliran. E daqui a un any vos, senyor, ab vostre poder siats tornat en Valencia a la bona hora en lo mes de abril, com ells deuen començar a recollir lluras bens, per ço com en abril ja comencen de segar ordis en aquelles terres qui son primerenques. E llavors, senyor, vos

entrarets e pensarets danar, entro que siats sobre la ciutat de Murcia, e aquí posarets vostre setge. E mentre vos starets al setge, yo correre tota la terra, e tendre los passos, que socors del rey de Granada no li pusca venir: e axi destroyrets la ciutat e tot lo regne aytant com es.—E dix lo senyor rey:—Lo vostre consell tench per bo, e axi vull que sia definit, com lavets ordonat e tractat.—E tantost mana ses cartes per tot lo regne de Valencia, axi a richs homens com a prelats, com a altres homens e cavallers e homens de viles, que tuyt fossen en la ciutat de Valencia a jorn cert e axi fo complit, com ell mana.

E aquell dia, com tuyt foren ensemps en la claustra de madona sancta Maria de la Seu de Valencia, lo dit senyor rey feu son bon sermo, e dix moltes paraules bones qui feyen al temps, e a tuyt comana per major e per cap lo senyor infant En Pere; e manals que guardassen e obeysen la sua persona, axi com la sua propria ab tot poder: e ab tot compliment leyal vicari major e procurador de tot lo regne de Valencia. E tuyt comunament ab gran alegre e ab gran plaer reeberen lo dit senyor infant ab tot lo poder, e asenyaladament per ço com sabia que romania en lloch hon tots dies hauria a fer feyts darmes. Mas ell sen cobria aytant com podia, per ço quel senyor rey son pare no sabes la gran volentat quell havia; que per cert, si lo senyor rey son pare sabes la deena part dels perills en ques metia per aytals dos regnes, ell no li lexara anar; car hagra gran paor que no si perdes. Mas axi tenia segret los perills en que ell se metia en lo feyt de les armes, quel dit senyor rey no sabia res, ans se pensava, quel dit senyor infant menas la guerra molt madurament e ab gran seny. E axi segurament era veritat com ell se pensava; mas oltra aço, a son dia, lo dit senyor infant no hi guardava pont ne palancha, que lla hon era lo pus estret feyt darmes, o sabia que hi devia esser, lla era ell tota vegada: per que los feyts ne venien a millor fi; que segurament lla hon cascu veu son senyor natural, no pensa en als mas a guardar la persona e la honor dell. Que nous pensets que en aquell cas membra a nengu muller ne fill ne filla ne res que sia al mon, sino tant solament, que son senyor ajut a trer del camp ab honor e ab victoria e ab salvament de sa persona. E sobre totes les gents del mon tenen aço

en lurs cors cathalans e aragonesos e tots los sotsmesos del dit senyor rey Darago; car tots estan envers llurs senyors plens de fina amor natural.

CAPITOL XV

Com lo senyor rey En Jacme sen entra en Arago e ana vaer Muntpesller; e quina sia estada la causa perque Muntpesller se sia mesa en la casa de França, essent de la corona Darago; e com lo infant En Pere feu guerra al rey sarrahi de Murcia.

E axi la cort se parti ab gran concordia e ab gran alegre, e lo dit senyor rey sen entra en Arago, e puix en Cathalunya e en Rossello, e ana a Muntpesller; com natural cosa es que tota persona e puix tota criatura ama la patria e lo lloch hon es nat. Perque lo dit senyor rey, com naixque a Muntpesller, ama tostemps molt aquell lloch, etots los senyors qui dexendents son seus lo deuen axi mateix amar, per lo miracle que Deus hi demostra en lo seu neximent. E axi vull que sapiats, que axi mateix no ha vassalls lo senyor rey Darago hauts ne ha encara, que mes pusquen amar los dexendents del dit senyor rey En Jacme, com fan los bons homens naturals de Muntpesller. Mas daquel temps en sa hi han venguts, per la bona senyoria que hi trobaven, homens de Cahors e de Figach e de sent Antoni, e de altres llochs molts qui no son naturals de Muntpesller drets, a qui ha plagut que la casa de França si sia mesa. Mas siats certs, que no ha plagut ne plaurà james aquells qui son de dita llinea naturals de Muntpesller; per que per cert totes les terres dels dexendents del dit senyor rey deuen esser de cor e de volentat que amen e honren tots los homens de Muntpesller, que no ho deuen perdre per xxx o xl alberchs dels davant dits qui son venguts poblar. Ans requir e prech a senyors e a richs homens e a cavallers e ciutadans e a mercaders, patrons de naus e mariners e almugavers e pahons qui sien de la senyoria del senyor rey Darago e de Mallorques e de Sicilia, que amen e honren tots aquells

qui de Muntpesller en lur poder vindran. E si ho fan, per ventura de Deus e de madona sancta Maria de Valencia e de les Taules de Muntpesller, e del senyor rey En Jacme Darago, qui lla naixque, hauran bon merit e per aquest mon e per laltre, e faran cortesia a ell mateix, e conservaran la dreta amor qui entre nos e ells deu esser e sera tostemps, si a Deus plau.

E partit lo senyor rey de Valencia, lo dit senyor infant tench lo dit regne en gran dretura, que no hi havia sarrahi negu ne altre quis mogues contra raho, que tantost ell nol punis. E axi mateix mena la guerra molt vigorosament e aspre contra lo rey sarrahi de Murcia, axi que los sarrahins no sabien a ques prenguessen; que com ells se pensaven quel senyor infant los fos deu jornades luny, e com se levaven, ells veyen correr tots llurs llochs, e pendre e affegar tot quant havien, axi quel glay los havia mes al ventre, perque segui esta vida tot aquell any quel senyor rey sanava deportant per sos regnes. E ell trenuytava e sofferia frets e calors e fam e desayres sobre los sarrahins; que en son cor nos pensava que un jorn de repos degues haver, ans lla hon era la major festa nostra, quels sarrahins se pensaven que ell faes festa, aquell dia era sobre ells; els confonia en cativar e en destructions de bens, Com siats certs, que hanch no naixque fill del rey qui fos de tant alt cor ne pus ardit ne pus valent ne pus bell de sa persona, ne pus savi ne pus adret de sos membres; que dell se pot dir so quis diu de aquell qui es complit de totes gracies, quis diu: que ell no es angel ne es diable, ans es complidament home. Per que, per cert, del dit senyor infant se pot dir aquest proverbi, que verdaderament es home ab compliment de totes gracies. E axi dins aquest temps lo dit senyor rey son pare ab gran alegre e ab gran plaer anava visitar ses terres e sos llochs.

CAPITOL XVI

Com lo senyor rey En Jacme torna en Valencia al dia ordonat, ab gran poder, e posa setge sobre la ciutat de Murcia; e com la prengue a partit, e en quin any.

EL temps que fo ordonat lo dit senyor rey vench en lo regne de Valencia ab gran res de son poder, e pensa entrar en Valencia axi aparellat e adreçat per mar e per terra, que hanch rey no poch dir que mills ordonat ne adreçat anas sobre altre rey.

E entra ab gran alegre al regne de Murcia per mar e per terra; e per ço tench la mar, que les sues hosts fossen bastades de viandes, e axi fo ordonat; e axi que ell pres lo castel e la vila Dalacant e Elx e tots los altres llochs que davant vos he nomenats, qui son entre lo regne de Valencia e de Murcia, e posa son setge sobre la ciutat de Murcia qui es ciutat molt noble e honrrada e molt fort e mills murada que ciutat que sia gayre al mon. E tantost com fo davant la dita ciutat, ell ordona son setge en tal manera, que de neguna part no hi podia nul hom entrar. Queus en faria moltes noves? quel setge dura tant, que la ciutat vench ab ell a partit dels sarrahins quil reteren la dita ciutat, ço es a saber, la meytat, e laltra meytat se retengueren a llur ops sota la sua senyoria, si que sen passa un carrer per mig de la ciutat, qui es hu dels bells carrers qui sia en neguna ciutat del mon; quel dit carrer es gran e ample, e comença del lloch en ques fa lo mercat, qui es davant los Preycadors, e dura entro la esgleya major de madona sancta Maria. E en aquell carrer es la Pelleria e los Cambis e la Draperia e daltres officis molts. Empero com aquesta ciutat fo axi partida, lo dit senyor rey la pobla de les sues gents, e a poch de dies los sarrahins vaeren que entre ells e els chrestians no podia haver bona companya en la dita ciutat. E axi demanaren e soplegaren al dit senyor rey, que li plagues, que prengues la llur part de la ciutat, e las pobla de qui ell tengues

per be, e quels donas un raval en que ells se poguessen murar e estar segurs. E lo dit senyor rey, ab plaer quen hach, obeh les llurs paraules e pregaries, e donals un raval defora la ciutat, que ells muraren, e ha nom la Rexacha; e aqui ells se mudaren. E axi la dita ciutat de Murcia fo presa per lo senyor rey En Jacme Darago en lany que hom comptava MCCXXXVIII.

CAPITOL XVII

Com fou poblada Murcia de cathalans, e com lo senyor rey En Jacme delliura tota la sua part al rey de Castella son gendre, e tornat en Valencia feu fer cort, e procurador e vicari general del regne de Arago e Valencia al infant En Pere, e al infant en Jacme de Mallorques.

E com la dita ciutat hach presa e poblada tota de cathalans, e axi mateix Oriola e Elx e Guardamar e Alacant e Cartagenia e los altres llochs; si que siats cert, que tots aquells qui en la dita ciutat de Murcia o els davant dits llochs son poblats, son vers cathalans e parlen del bell cathalanesch del mon, e son tots bons homens darmes e de tots feyts. E pot hom be dir, que aquell es dels graciosos regnes del mon; que en veritat vos dich, quentre tot lo mon yo ne altre no pot saber, que dues provincies sien millors ne pus gracioses de totes coses, com es lo regne de Valencia e lo regne de Murcia.

E com lo dit senyor rey hach la ciutat de Murcia poblada e los altres llochs, ell lliura tota la sua part al rey de Castella son gendre, per ço que de tot ensemps se pogues ajudar, e que los huns ajudassen als altres. E asenyaladament lliura a son gendre, linfant don Manuel, Elx e la vall Delda e de Novelda e Asp e Petrer. E lo senyor rey don Alfonso de Castella feu axi mateix lo dit infant don Manuel adelantat de tota la sua part, e axi les terres sajudaren es deffensaren dels Moros los uns ab los altres. Empero ab aquesta convinença lliura lo dit senyor rey En Jacme Darago la sua part del regne de Murcia

a son gendre lo rey don Alfonso de Castella e a son gendre l'infant don Manuel, que tota hora que ell ho volgues cobrar, que li ho retessen: e axi li ho prometeren e daço faeren bones cartes. Si que per aquesta raho la casa de Arago ha recobrats los dits llochs, e foren cobrats, segons que avant vos dire, com lloch e temps sera.

E com lo damunt dit senyor rey Darago hach tots los damunt dits llochs ordonats e poblats e stablits e lliurats als damunt dits senyors sos gendres, ell sen torna al regne de Valencia, e a la ciutat de Valencia ell mana ses corts ajustar, e ajustaren si molt gran gents. E en la dita cort foren sos fills que ab gran plaer estegren ab lo senyor rey llur pare e ab tots los richs homens e barons e prelats e cavallers e ciutadans e homens de viles: e la festa fo molt gran qui per totes les gents se feu en la dita ciutat. E no era maravella, que tantes de gracies los havia Deus feytes a tuyt, que molt se devien alegrar en Deus e lo senyor rey e els senyors infants.

E en aquella cort ordona lo senyor rey, que fos procurador e vicari general lo senyor infant En Pere del regne Darago e del regne de Valencia e de tota Cathalunya entro al coll de Paniças. E axi mateix feu vicari e procurador general l'infant En Jacme del regne de Mallorques e de Menorques e de Yvica e del comptat de Rossello e de Conflent e de Cerdanya e de Muntpesller, per ço que cascu dells vixquessen axi com a senyors ab les regines llurs mullers e ab los infants e infantes llurs, e que les terres ne fossen mills regides e governades, e que ell en sa vida vaes e conegues lo bon seny e le bon recapte e lo bon regiment de cascu; com siats certs que james no pot hom conixer nul hom, de qual condicio sia, entro que hom li dona poder: e tantost com a la persona sia donat poder, quisvulla sia, hom o dona, tantost podets conixer lo seu recapte. Perque lo dit senyor volch aço ordonar e cumplir. E axi mateix que ell pogues haver repos, anant e visitant tots sos regnes e les altres terres.

E axi la cort ab aquesta ordonacio se parti, de que totes les gents foren molt pagades; e cascuns anaren per llurs affers. E lo dit senyor rey ana vesitant totes ses terres ab gran goig e ab gran alegre, e lla hon sabia que eren les regines nores sues e sos nets, anavals visitant e graciant e feya gran festa ab elles e ab ells,

CAPITOL XVIII

Com lo senyor infant En Pere hach feyts cavallers los nobles En Roger de Luria e En Corral Llança, e dona per muller la germana den Corral Llança a En Roger de Luria.

E lo dit senyor infant En Pere havia en casa sua dos fills de cavallers, qui eren venguts ab madona la regina Costança muller sua. E la hu havia nom En Roger de Luria, qui era donrrat llinatge e de senyors de senyera; e sa mare havia nom madona Bella, qui nodri la dita regina Costança e ab ella vench en Cathalunya, e era molt savia dona e bona e honesta, e nos parti nul temps, mentre fo viva, de madona la regina. E axi mateix lo fill que havia per nom Roger de Luria nos parti della, ans se nodri en la cort, axi que era molt fadri, com vench en Cathalunya. E la baronia sua era en Calabria, que son xxiv castells a hun tinent; e al cap de la dita baronia a nom Loria. E lo dit Roger de Luria ja en aquest temps fo crexcut e fo gran e alt, e feya se molt amar al senyor infant e a madona la regina e a tots cells de la cort. E axi mateix vench ab madona la regina un altre honrat fadri, qui era fill de compte e era parent de madona la regina, e havia nom En Corral Llança, e una sua germaneta nina e fadrina, que era nodrida ab la dita madona la regina. E aquest En Corral Llança exi hu dels bells homens del mon, e mills parlant e pus savi, si que en aquell temps se deya, quel pus bell cathalanesch del mon era dell e del dit En Roger de Luria; e no era maravella, que ells, axi com davant vos he dit, vengren molt fadrins en Cathalunya, e nudrirense de cascu lloch de Cathalunya e del regne de Valencia töt ço que bõ ne bell parlar los paria ells aprengheren. E axi cascu dells fo lo pus perfet cathala que negun altre, e ab pus bell cathalanesch.

E lo dit senyor infant En Pere feu cavaller cascu dells, e dona per muller la donzella germana den Corral Llança al dit En Roger de Luria, la qual exi molt bona dona e savia e ho-

nesta e de bona vida. E de la dita dona sobrevixque a ell e a ella un fill per nom Roger, qui fora stat hom de gran affer, s̄ hagues vixcut llonch de temps, mas jove de xxii anys mori. Empero dell parlarem avant, que convendra a fer, que daquell temps que vixque feu tals affers, que raho es quen dejam parlar, com lloch e temps sera. E axi mateix naixqueren tres filles qui totes foren bones dones: que la major fo muller del noble don Jacme de Xirica, nebot del senyor rey En Pere, qui fo dels millors barons e dels pus honrrats de Spanya e per pare e per mare, e fo molt bona persona; e laltra muller del noble En Not de Moncada; e laltra fo muller del compte de Sancto Sobrino qui es en Principat. E aquella dona germana den Corral Llança, com hach hauts los dits infants, mori, de que fo grant tala per la sua bonesa e per sos infants que romangren tots pochs. E depuix lo dit noble En Roger de Luria pres per muller la filla den Berenguer Denteça, qui es del pus honrat casal de richs homens qui sia en Arago ne en Cathalunya: e daquesta dona hach, qui hi sobrevixqueren, dos fills e una filla.

E axi lexar vos he a parlar del dit noble En Roger de Luria, com avant ne parlarem; que ell fo aquell e tal quels seus feyts aportaran raho, que yo que deja parlar dell; que dir pot hom, que hanch no fo nul hom qui fill de rey no fos, a qui Deus faes tantes de gracies ne honrras son senyor en totes coses qui comanades li fossen, com ell feu.

CAPITOL XIX

Com apres de haver captada e impetrada attencio dels lectors, per ço com fora lloch parje, recompta la gran batalla que hach lo noble En Corral Llança ab quatre galees contra X galees del rey de Marrochos.

Etornare un poch a parlar de son cunyat En Corral Llança, dun bell feyt qui per la gracia de Deus e del senyor rey En Pere Darago li esdevench. Veritat es quel senyor rey En Pere per avant, mas ara vós ho vull dir e comptar, que

aytant se val com faria a avant: e fa ho fer per ço car me sove la materia daquests dos richs homens, que mills ha lloch ara de parlar daquest feyt quel dit noble En Corral Llança feu, que no hauria avant; que de tots feyts, pus hom ne diga veritat, en qual lloch se vulla del llibre ne pot hom parlar. Car en lloch nauria a parlar per ventura, quen torbaria la mia materia; e majorment que no sia historia llonga: e axi cascuns prech quem perdonen, si en aquest lloch ne en altre troben quels diga coses que sien dites abans de temps que dir nos diguessen. Empero si a mi ho demanen, yols respondria raho, quells men tendrien per escusat, empero hon se vulle sien meses les rahons que daço vos fas, tot segur, que tot es veritat, axi com ho trobarets per escrit, e no hi metats dupte nengu. Donchs vull vos dir la gracia que Deus feu a aquest rich hom En Corral Llança.

Lo senyor rey Darago deu tostemps haver trahut del rey de Granada e del rey de Trimise e del rey de Tunis. E per ço com havia molt de temps quel trahut no havien trames al senyor rey Darago, ell feu armar en Valencia quatre galees, e feu capita lo dit noble En Corral Llança. Si que ana al port de Tunis e a Bugia e per tota la costera barejant e affegant tots los ports. Si que vench en la mar del rey de Trimise en una illa qui ha nom Alabiba, e en aquell lloch ell vench per llevar aygua. E axi com ell vench en aquell lloch per laygua a llevar, x galees de sarrahins qui eren del rey de Marrochos armades vengueren en aquell lloch axi mateix per llevar aygua. E aquestes x galees de sarrahins eren mills armades e de millors gents de sarrahins que james fossen armades, e havian ya feyt gran dany a lenys que havien presos de chrestians, e tenien molts catius en les galees, de que era gran peccat.

E com les galees den Corral Llança veren venir les deu galees, exiren de la posta; e los sarrahins quilts vaeren que ya navien hauda llengua, cridaren en llur sarrahinesch:—aur! aur!—e molt vigorosament vengueren envers les galees den Corral Llança. E les galees den Corral Llança estegueren en roda, e aplegaren se totes quatre ensemps, e hagueren llur consell. E lo dit en Corral Llança los dix:—Vosaltres, senyors, sabets, que la gracia de Deus es ab lo senyor rey Darago e ab tots sos sotsmesos; e sabets, quantes victories ha hahudes de

sobre sarrahins: ben podets saber, quel senyor rey Darago es present ab nos en estes galees, que veus aqui lo seu estandart qui representa la sua persona, e axi quell sia ab vos, la gracia de Deus e ell nos ajudara ens dara victoria. E seria una gran vergonya del dit senyor e de la ciutat de Valencia, don som tuyt, que per aquets cans girassem la eara, ço que hanch nul hom del senyor rey Darago no feu. Per que yo prech a tuyt, queus membre lo poder de Deus e de madona sancta Maria, e a la santa fe catholica e la honor del senyor rey e de la dita ciutat de Valencia e de tot lo regne; e que vigorosament, axi com estam affranellades totes quatre galees, que firam, que huy en aquest dia façam tant, que tostemps parlen de nos. E segurament que nos los vencrem, e serem tostemps benenants empero tuyt vets, que tant havem del avantaje, que a nostre saul nos podem anar, que si nos volem, nons poden forçar de la batalla: e axi cascuns digats ço qui millor vos en parega, mas de mi jaus he dit mon enteniment. Encara us dich eus prech e eus requir de part del dit senyor rey Darago e de la ciutat de Valencia, que firam!—E tuyt començarem a cridar: —Firam! firam! que tots seran nostres.—E sobre aço armarense molt be, e los sarrahins faeren altre tal. E com foren armats de cascuna de les parts. En Corral Llança ab una bella bogatirada anassen en vers ells: si que hi hach serra-hins qui digueren a llur capita, que les galees venien a ell, per ço ques retessen a ell: e gran res dels sarrahins eren de aquesta opinio, per ço com en les galees dels sarrahins havia molt bon cavaller sarrahi, e nos pensaven quels chrestians fossen tan folls que ab ells se volguessen combatre. Mas lalmirall dels sarrahins era sabi hom de mar, e era estat en molts feyts de armes, e havia provats los catalans qui eren: e comença a menar lo cap, e dix:—Barons, foll pensament havets vosaltres: no coneixets les gens del rey Darago, axi com yols conech: ara siats certs, que ells se tenen molt be e saviament a combatre ab nos, e venen axi acordats de morir, que guay lo fill de la mare quil esperara! Per que axi com ells venen acordats de haver victoria o morir, queus metats el cor axi mateix, que huy sera lo dia que, si be nous esforçats, que serets tuyt morts e catius: e plagues a Deus que yols fos luny c'milles; mas pus axi es, jom coman a Deus e a Mahumet.—E ab aytant feu tocar les trom-

petes e les nacres, e ab grans crits començaren a fer una baxa ma molt vigoros. E les quatre galees tot bellament, e menys de crits e de paraules e de tabustol negu, van ferir al mig de les deu galees, e aqui la batalla fo molt greu e aspre, e dura del mati entro hora de vespres, que hanch negu no hach cor de menjar ne de beure. Mas Nostre Senyor ver Deus e la sua beneyta mare, de qui venen totes gracies e la bona ventura del senyor rey Darago, dona als nostres victoria en tal manera, que totes les x galees foren desbaratades e los homens morts e presos (beneyt sia aquell Senyor quiu feu!); e com hagueren vençuda la batalla, e totes les galees desbaratades e preses, deliuraren los crestians catius que hi trobaren: e a cascu donaren aytant bona part daço que Deus los habia donat a guanyar, com a negu que hi fos. E axi ab gran honor e ab gran victoria tornarense a Valencia ab les galees qui hi amenaven, e ab molts catius sarrahins qui seren amagats de sota cuberta, de les qual tengueren en tant.

CAPITOL XX.

Recompta les grans merces quel senyor rey feu a les mullers dels chrestians que moriren en la batalla damunt dita, e com los bons senyors fan bons vassalls, e quanta de major gracia sia esser sotsmesos al casal de Arago, que a qualsevol altre senyor,

ELO senyor rey feu la gracia, que tot quant havian guanyat que fos llur, que non volgue quinta ni res; e volch que les mullers e les filles de aquells chrestians qui en la batalla moriren haguessen axi bona part del guany, com aquells qui ne escaparen, de que ne foren tuyt molt alegres e pagats; que tant ho tengueren tuyt en be, que a tot hom dobla lo cor de be a fer. E mostraren ho per avant en los grans feyts e batallas que per avant entendrets; car cert siats, quels bons senyors ajudent molt a fer llurs vassalls bons: sobre tots senyors ho han aquells del casal Darago, que nous dire que sien senyors de llurs vassalls, que enans son llurs compa-

nyons. Que qui be pensa los altres reys del mon, com estan cars e crus a llurs vassalls, es pensa hom los senyors del casal Darago, quantes gracies fan a llurs sotsmesos, la terra deurien besar quells calciguen. E si me demanen:—En Muntaner, quines gracies conexets vos que fan los senyors del casal Darago mes á llurs sotsmesos que altres?—Jous ho dire: La primera gracia es, que tenen los richs homens, prelats, cavallers e ciutadans e homens de viles e de mases mills en veritat e en dretura, que neguns altres senyors del mon; encara que cascu se pot fer major rich hom que no es, que no ha paor que contra raho e justicia li sia neguna res, demanat ne llevat: ço que no es axi dels altres senyors del mon; perque les gents de Catalhunya e de Arago viuen pus alts de cor, com se veuen poblats axi a llur guisa: e nul hom no pot esser bo darmes, si no es alt de cor. E axi mateix encara han ab ells aquest avantatge, que cascu pot parlar ab ells ayntant com se meta en cor qui parlar hi vulla, e ayntantes hores ells escoltaran graciosament, e pus graciosa li respondran. E de altra part, si un rich hom o cavaller o hom de vila qui honrrat sia vol maridar sa filla, e requer a ells que li facen honor, qui hi yran e li faran honor a la esgleya o lla hont los placia. E aytal mateix se fan, si negu mor o de negu volen fer aniversari, que axi hi van, com farien a llurs contrirals, e daço non façats compte de altres senyors del mon. Item part aço, a les grans festes, que faran convit a tota bona gent, e menjaran en presència de tots, e lla hon tots aquells qui hauran convidats menjaran, ço que altres senyors del mon no fan. E de altra part, que si rich hom, cavaller, prelat, ciutada ne hom de vila, pajes ne altre natural llur los tramet fruyta ó vi ne altres coses, que sens ducta ho menjaran; encara pendran en llurs castells, viles o llochs, alqueries, llurs convits, menjaran de tot ço quels facen apparellar, e durmiran en les cambres quels hauran endreçades. E de altra part, que cavalquen tots dies per les ciutats o viles e llochs, es mostren a llurs pobles; e si un hom o fembre pobre los crida, que tiraran la regna els oyran els daran tantost consell a llur necessitat. Queus dire? Que tant son bon homens e graciosos a tots llurs sotsmesos, que llonga cosa seria de escriure: e per ço los llurs sotsmesos son enflamats de llur amor. que no temen mort per exalçar llur honor e se-

nyoria, ans en res no guarden pont ne palancha, ne temen a sufferir fret ne calor ne null perill; per que Deus creix e mi-llora en tots feyts els llurs pobles, els dona victoria e fara daqui avant, sia a Deus plau, sobre tots llurs enamichs.

Ara llexare a parlar desta materia, e tornare a parlar del senyor rey Darago e de sos bons fills.

CAPITOL XXI

Com lo rey en Jacme Darago hach carta del Papa, que anas al concili quis tench á Lleo del Royne; e com lo rey Nanfos de Castella, son gendre, li envia a dir, que volia anar al concili e pasar per la sua terra.

Com lo dit senyor rey En Jacme hach axi molt de temps sejornat per ses terres, e lo senyor infant En Pere atra tal, e lo senyor infant En Jaume, vengren missatges al senyor rey Darago,, quel Pare sanct faria concili general a Lleo del Royne, e que prevagaba e requeria tots los reys de chrestians del mon, que hi fossen ells o llurs procuradors. Don lo senyor rey se aparella danar, e en axi com ell tractava que hi anas com pus honrradament poria, missatgers le vengren del senyor rey Nanfos de Castella, gendre seu. que ell volia anar al dit concili, e volia passar per la sua terra ab la regina e ab gran res de sos infants; e que asenyaladament per dues rahons volie passar per la sua terra. La primera, que ell e la regina e sos fills havien gran desig de vaer ell e els infants. E l'altra, per ço com ell anava al dit concili per tant grans affers, que volia haver sobre aquells son consell axi com de pare, e del senyor infant En Pere e del senyor infant En Jacme, axi com de frares. E lo dit senyor rey e los dits senyors infants hagren gran plaer daquest feyt, e tantost ab los missatges del rey de Castella ells ni trameteren de gran valor, e trameteren li a dir, que molt eren pagats de llur venguda, e que pensas de pendre tota la llur terra a son servey axi com la sua propia. E que aquets missatges quels faes asaber certament, per qual part volria entrar en llur terra, e lo dia que hi vendria.

CAPITOL XXII

Com lo rey Nanfos de Castella tramete á dir al senyor rey en Jacme, que volia entrar per Valencia e en quin temps.

E AXI los missatges del rey de Castella sen tornaren, e lo senyor rey e los senyors infants faeren molts dons als dits missatges qui aquest novell los havien aportat: axi que sen tornaren molt alegres e pagats en Castella, ensemps ab los missatges del senyor rey Daaago que ell trametia e els senyors infants. E axi los dits missatges foren ben reebuts per lo rey de Castella e per la regina e per linfant En Ferrando e per linfant En Sanxo e per tots los altres, e majorment com oyren la llur misatjeria e oyren les llaors quels llurs missatges ne deyen. E axi mateix ells donaren molts richs dons als missatges del senyor rey Darago, e trameteren á fer gracies al senyor rey Darago e als infants de llur proferta, els trameteren a dir, que volien entrar per lo regne de Valencia, e digueren los lo temps.

E lo dit senyor rey Darago e los infants hagueren ne gran plaer, e pensaren de ordonar lla hon començar devien dentrar en llur terra entro a Montpesller e les viandes e tot ço que ops haurien: en tal manera ho endreçaren, que james negu senyor no fo tant bas ab totes ses companyes, com ells foren, e que del dia quell seria entrat en llur terra, entro que fos fora de Montpesller, que no despenes res lo rey de Castella del seu, ne persona que aqui fos ab ell: e axi se compli tan abundantment com davant havets oyt, quel to feyt laltra vegada, com estech en lo regne de Valencia. Si quel rey de Castella e encara aquells qui ab ell eren e la regina e los infants se meravellaren com ho poch bastar, ne la terra de Cathalunya com ho poch sufferir, quels nos podien pensar, que per res la terra del senyor rey Darago fos tant grassa, ne ab tanta de bondança, segons que per avant entendrets.

CAPITOL XXIII

Com lo senyor rey En Jacme pensa de apparellarse per anar al concili, e les festes que va fer al rey de Castella, quant vench a la sua terra per passar al concili.

ARA llexarem aço, que be mi sabre tornar, e parlarem del senyor rey Darago.

Com lo senyor rey Darago e els infants hagren ordenades totes aquestes coses, ell pensa com al dit concili pogués anar honrradament, e majorment que li trametessen a dir cardenals e altres qui eren del consell del Papa, quen partida lo concili aquell se era ordonat per lo Pare sanct, per gran desig que havia de vaer lo senyor rey Darago: e la gloria que ell podia haver, quel vaes ab tals dos gendres reys, com era lo rey de França e el rey de Castella, e les sues filles regines e els nets; e com lo Papa se volia delitar a vaer aquella obra que Deus havia feyta al neximent del dit senyor rey Darago, e volia vaer la bona fi en que venia; e axi mateix que hach consell, quell tenia lo pus savi senyor del nom, e lo millor darmes e de tots feyts; e axi que ordonas ab tota la Chrestian-dat passatge sobre los infels.

E com ell hach ordonada la sua anada, pensa dextr al rey de Castella, e venguerense al regne de Valencia, e volgueren saber les viandes com eren ordonades. E axi fo los ho tot mostrat, e tot fo axi be ordonat e complit, que no hi hach mester millorament: e axi lo senyor rey e els senyors infants acostarense lla hon lo rey de Castella devia entrar. E com lo rey de Castella e la regina e los infants llurs saberem quel dit senyor rey e els infants eran aparellats, quels reebessen ab gran honor, cuytarense de venir, e com foren al entrar de la terra del senyor rey Darago, lo dit senyor rey e els infants los foren aquí, e reeberen los ab gran deport e ab gran alegre e ab grans professons e jochs que en çascun lloch los feyen les gents del senyor rey Darago. E de puix que foren entrats en

la terra del senyor rey Darago, entegren xii jorns abans que fossea en la ciutat de Valencia, e com foren en la ciutat, nul hom no poria escriure los jochs e els alegres, taules redones, taules juntes de reyló de cavallers salvatges, borns, anar ab armes, e galees e lenys armats quels homens de mar feyen anar per la rambla ab carretes, batalles de toronjes, e encortinaments; si que tant foren los jochs que havien a passar, que com foren a la sgleya de sent Vicent, hon avallaren per fer reverencia com entraren, que nuyt escura fo ans que fossen al Rey al, hon lo senyor rey mana que hi posas lo rey de Castella, e la regina e los infants posaren cascu en honrrades posades. Queus direm? Quinze dies tots entegres dura la festa en Valencia, que hanch menestral ne altre no hi feu obra, ans tots dies refrescavan los jochs e les dances e els balls. E les racions quel dit senyor rey Darago feya donar a les gents del de Castella seria una maravella de oyr. Queus dire? que qui comptar vos ho voldria tot, seria cosa que allongaria la mia materia, e vendria tart al meu proposit. Mas finalment vos dich que, partent de Valencia, anaren tuyt a madona sancta Maria del Puig de Morvedre, e de Morvedre a Borriana, e puix a Castello, puix a Cabanyes, e de Cabanyes a les Coves, e de les Coves a sent Matheu, e puix a Uldecona, e puix a la ciutat de Tortosa: e aquí los fo feyta festa, tot axi com en la ciutat de Valencia, e aturaren hi vi jorns; e puix de Tortosa al coll de Balaguer, e passaren per sent Jordi, que encara llavors no hi era la Pobla de la font del Perallo; e puix del coll de Balaguer a Cambrils, e puix a la ciutat de Tarragona. E axi mateix fo infantat de dir la honor quilts fo feyta, que larchebisbe de Tarragona, ab deu bisbes de sa província, qui son tots los de la senyoria del senyor rey Darago, ab molts abats e priors e ab gran quantitat de gent de religio e de altres clergues, professo feyta, cantant e lloant Deus, los reeberen, e estegren en la ciutat de Tarragona viii jorns. E apres de Tarragona anaren a Sarbos, puix a Vilafranca, qui es una noble vila e bona, e hon los fo feyta aynta donor com en una ciutat, e stegren hi dos jorns. E puix de Vilafranca anarensen a senct Climent, puix de senct Climent a Barcelona. E nom cal escriure, que pensar podets, com hi foren reebuts, que molt fort seria de recomptar. Mas axi com Barcelona es la pus no-

ble ciutat, e la millor quel senyor rey Darago haja, pensar vos podets la festa quina fo, e passa axi com de totes les altres ciutats, e aqui estegren x dies; e de Barcelona anaren a Granyoles, e de Granyoles a Hostalrich, e Dostalrich a la ciutat de Gerona: e aqui si los fo feyta festa, nom cal parlar, que sol los ciutadans de Gerona, menys dels cavallers, qui son molts en aquella encontrada, hi feren tant, que tot hom ne faeren maravellar a Gerona, e estegren hi quatre jorns. E apres, partent de Gerona, anaren á Basquera e a Pontons; e puix lo rey e la regina ensemps vengren ab tots alvergar a Peralada: e aço se yo, per ço com yo era fadri, e lo dit senyor rey de Castella e la regina jagren aquella nuyt en la cambra del alberch de mon pare, hon ya vos he comptat quel damunt dit senyor rey En Jacme Darago havia posat. Si que per ço com lo rey de Castella e la regina foren ensemps aquella nuyt, feu hom vii portals en l'alberch den Bernat Rosinyoll, quis tenia ab la casa de mon pare, hon lo rey passa a la cambra de la regina. E axi, per vista, no per als, vos puch yo aço dir per cert. E estegren a Peralada dos jorns, quen Dalmau de Ro-chaberti, senyor de Peralada, hac soplecat al senyor rey Darago, que li plagues que un jorn lo pogues convidar a Peralada, e lo senyor rey, ab prechs dell, per ço com lo amava molt, dix li que ell no dexaria que un jorn nols faes llurs ops a Peralada, e laltre jorn que de gracia especial lo hi atorgava. De la qual cosa En Dalmau li feu moltes gracias: e dech ho fer, que aquest fo un plaer que hanch lo senyor rey no volch otorgar a rich hom ne a prelat qui fos en Cathalunya, salvant a ell; porque fo cosa quen Dalmau li grahi molt.

E apres que agren estat dos jorns a Peralada ab gran goig e ab gran alegre, anarense á la Junquera, e de la Junquera al Velo, e del Velo al Mas, qui es bell lloch qui era del Temple; e del Mas, entrarensen a Perpenya: e nom demanets la festa gran que aqui fo, e dura viii jorns. E puix apres anarensen a Salses, e de Salses a Vilafranca, e de Vilafranca a Narbona. E don Amalrich de Narbona feu los molta de honor e de plaer, per ço com ell e lo senyor infant En Jacme Darago havien dues germanes per mullers, filles del compte de Foix, e estegren dos jorns a Narbona. E puix anaren a Beses, e de Beses a Santiberi, e de Santiberi a Lopia, e de

Lopia a Muntpesller. Mas los jochs e els alegres qui foren feyts a Muntpesller passaren tots altres feyts. E aquí estegren quinze jorns, e daquí trameteren llurs missatges al Papa, e aquí hagren resposta. E com hagren hauda resposta, e hagren endreçat llur camí dentrar per la terra del rey de França, partirense de Muntpesller.

E daquí avant parlaré de la materia perque aquest libre se fa, ço es a saber, de la honor e de la gracia que Deus ha feyta e fa al casal Darago. E per ço com yo entench que aquesta materia sia tal que torna a gran honor a la casa Darago e de ses gents: vous en fare mencio: e nous pensets que sia poch ço que costa al senyor rey Darago e a sos fills aquest feyt, ans vos promet que monta a tant, que tota Castella nou poria pagar de quatre anys. Perque vosaltres qui oyrets aquest libre, qui no sabets lo poder qual es del senyor rey Darago, pensats qual es? quen veritat fort cosa seria, quel rey de França hi pogues bastar. E com hi bastas lo seu thresor, no li bastaria lo cor queu faes, que per desfeyt se tendria. E lo senyor rey Darago fo daquest feyt pus alegre a totes hores, que no fora, si aytant com ell despenia li vingues en do o en servey del Papa o daltres gents: e axí Deus basta a bon cor, perque Deus lo basta el honrra en tots feyts de la sua vida.

Ara lexarem anar lo rey de Castella qui sen es anat al concili, e parlarem del senyor rey Darago.

CAPITOL XXIV

Com lo senyor rey En Jacme se parti al concili, e com fo rebut de tots aquells qui sen eren justats en dit concili; e com reebe del Papa e cardenals e reys mes de honor que no feu negun rey qui en lo concili fos vengut.

APRES quinze jorns quel rey de Castella fo partit de Muntpesller, ana lo senyor rey Darago al dit concili; e com entra per la ciutat de Lleo del Royne, com hi fo reebut, fo gran cosa; que no hi romas rey, compte, ne baro, ne carde-

nals, archebisbes, bisbes e abats e priors que nol exissen a reebre: e lo rey de Castella e sos fills li exiren un jorn abans que tots los altres. E com foren davant lo Papa, exi fora de la sua cambra, e besal tres vegadas en la boca, e dix li:—Fill e gran favoner e defenedor de la santa Sgleya, beneyt siats vos, e vos siats lo be vengut.—E lo rey volch li besar la ma, mas no ho sofferi lo Papa. E tantost convidal ell e les sues gentes a lendema, ço que no havia feyt a negu rey qui hi fos vengut. Si quel dit senyor rey reebe mes donor e de dons e de gracies en aquell concili per lo Pare sanct e per los cardenals e per los reys que hi eren, que no feu negun rey qui en lo concili fos vengut.

E axi lo dit concili comença com lo dit senyor rey Darago hi fo. Mas daço qui si tracta e si feu. no vull yo parlar, que no pertany a la materia daquest libre, salvant quel dit senyor rey Darago hi acaba e hi endreça tot ço que de boca hi demanava, en tal manera que alegre e pagat hi estech, e ab gran alegre sen torna en sa terra, sa e alegre e ab molt de plaer. Mas el rey de Castella vos se aytant dir que hi era anat, per ço com cuydava esser emperador Despanya, qui hanch res no hi poch acabar, ans sen hach a tornar en sos regnes: e al tornar que sen feu en Castella, axi mateix lo dit senyor rey Darago li feu la messio tot aytant com ana per sa terra, molt mils e ab major abundancia que no havia feyt al venir; mas no torna per aquelles parts que era entrat, ans se torna per Lleyda e per Arago. E axi seria molt llonch descriure les honors que li foren feytes; e axi ell sen torna en Castella ab la regina e ab sos infants, hon hagren gran plaer e gran goig los seu sotsmesos, com lo hagren cobrat.

E de aqui avant llexare lo rey de Castella, qui es en sa terra ab la regina e ab sos infants, e tornare al senyor rey En Jacme Darago.

CAPITOL XXV

Com apres de esser vengut del concili, e visitades les sues terres, volch vaer lo regiment que sos fills havien feyt, de que fo mol pagat, e feu jurar al infant En Pere per rey Darago e Valencia, e al infant En Jacme de Mallorques e Menorques.

COM lo senyor rey En Jacme hach acompanyat lo dit rey de Castella, entro fos fora de son regne, e lo dit rey de Castella e sos infants se foren agraciats del senyor rey Darago, e la regina de Castella axi mateix, e ell los hach donada axi com a pare sa benedictio, ana visitar tots sos regnes e ses terres en manera de pendre comiat, per ço com lo romanent de sa vida volia finar a honor de Deus, e exalçar la sancta Fe catholica, axi com havia feyt en son jovent; e ab cor e ab seny ana en lo regne de Valencia, que anas sobre lo regne de Granada, en tal manera quel nom de Deus e de madona sancta Maria hi fos lloat e beneyt.

E com ell hach vesitades totes les sues terres, demana e vae lo regiment bo de sos fills que feyen ne havien feyt; de que fo molt alegre e pagat, e lloa e beney Deus, com tant bons fills li havia donat. E mana fer corts en Arago e en Çaragoça, e aquí foren justats barons e maynades e prelats e cavallers e ciutadans é homens de viles. E quant la cort fo ajustada, el senyor rey los preycia els dix moltes bones paraules e rahons; e volch que jurassen lo senyor infant En Pere per rey Darago e per senyor, e a la senyora regina Costança, muller sua, (de quin us he ja parlat,) per regina. E axi com ell ho mana, lo juraren tuyt ab gran alegre e ab gran plaer. E si en la dita cort hach joya ne festa, nous ho cal dir, que cascuns vos ho podets pensar. E com lo senyor infant En Pere fo jurat, e madona la regina, vengren tuyt en Valencia, e axi mateix feu aquí corts, e semblantment juraren lo, que fos rey de Valencia, e la regina atre tal. E puix anarensen a Barcelona. E axi mateix lo rey mana corts a Barcelona, e feu jurar

lo senyor rey En Pere compte de Barcelona e senyor de tota Cathalunya, e axi mateix madona la regina per comptesa. E feyt tot aço, areta e feu rey de Mallorques e de Manorques e Diviça lo senyor infant En Jacme fill seu, e compte de Rose-llo e de Conflent e de Sardanya, e senyor de Muntpesller.

E com tot aço hach feyt e complit per la gracia de Deus, ells tornaren en Valencia per lenteniment que davant vos he dit, que volia quel romanent de sa vida despenes en crexer e multiplicar la sancta Fe catholica, e abaxar e abatre la fe de Mahumet.

CAPITOL XXVI

Com lo senyor rey En Jacme fo malalt de febra en Xativa, e com los sarrahins occiuren an Garcia Ortis, lochtinent de procurador e vicari general del senyor infant En Pere en lo regne de Valencia, de que fo molt despagat lo dit senyor rey.

ECOM fo en la ciutat da Valencia, estech deportant e alegrant si mateix, e anava a caça e a deportes; si que axi caçant ana vesitant tots sos castells e viles del regne. E com fo a Xativa, axi com a Deus vench en plaer, malaltia de febra li vench, e fo molt malalt, tant que nos podia llevar; e tots los metges ne estavan en mala opinio, e asenyaladament per ço com ell havia mes de LXXX anys; e axi la persona qui es vella ya sabets que no pot haver aquell regiment que ha un jove, no per tant que neguna hora no fo que ell no fos en son bon seny e en sa bona memoria.

E estant axi que el estava malalt, los sarrahins de Granada ho saberén qui ab ell eren en guerra, e entraren mes de mil homens a cavall e grans gents de peu entro sus Alcoy. E en aquella entrada trobarens ab En Garcia Ortis, que era lochtinent de procurador en lo regne de Valencia, e combaterense ab ell e ab bona companya quel dit En Garcia tenia, ço era entro a cc homens a cavall e cinch cents paons. E a Deus plach que en aquell encontre lo dit En Garcia Ortis e gran

res de sos companys moriren; axí que lo senyor rey, estant en son llit, sabe aço e crida tots:—E emenats me mon cavall, em aparellats mes armes, que yo vull anar contra los traydors sarrahins quis cuyden que yo sia mort; no so cuyden, que ans los destruyre tots.—E la volentat portaval tant contra ells, que ab la fellonia volch se dreçar al llit, mas no poch.

CAPITOL XXVII

Com lo senyor rey En Jacme, essent despoderat per la malaltia, se feu portar en una anda ab sa senyera, per exir combatre los sarrahins, e com abans que el rey hi fos, broca axí fort l'infant En Pere, que hach vençut los sarrahins.

Ellavors ell lleva les mans a Deus, e dix:—Senyor, perqueus elplau que en aquest punt yo sia axí despoderat? Ara tost, dix, puix llevar nom puch, ixca la mia senyera, e feyts portar mi en una anda entro siam ab los moros malvats; que nom pens puix yo sia lla, ne ells vejen la anda hon yo vaig, que tantost nos los metrem en venço: e axí haurem los tots morts o presos.—E axí com ell ho mana, axis feu, mas avans que ell fos ab ells, lo senyor infant En Pere, son fill, fo cuytat e ferí entrells, si que la batalla fo molt aspra e cruel. e no era maravella, que a un chrestia que hi hagues hi havia quatre sarrahins. Mas empero lo senyor rey En Pere broca axí forment entrells, quels mes en venço; empero perde hi dos cavalls, e dues vegadas descavalcaren dos cavallers seus que li donaren llurs cavalls, e ell muntavesen, e ells romanien a peu. Axi com los sarrahins foren aquell dia tots morts e presos. E axí com los chrestians llevaren en lo camp la senyera del senyor rey En Jacme, parech en la anda en quel portavan. E lo senyor rey En Pere fo molt despagat daço, per tal com hach paor que al senyor rey son pare no fos damnatge aquell affany; e broca, e vench envers ell, e avalla, e feu posar la anda en terra e lá senyera, e besa los peus e les mans, plorant, a son pare, e dix li:—Pare senyor, ques aço que vos havets

feyt? car nous pensavets que yo tenia vostre lloch, e que vos no hi fariets fretura?—Fill, dix lo rey, nom digas aço; mas que es dels malvats sarrahins?—Pare senyor, dix lo rey En Pere, que Deus e la bona nostra ventura los ha tots morts e vençuts e presos.—Fill, dix ell, es veritat axí com vos diets?—Pare senyor, hoch. E llavors ell lleva les mans vers lo cel. e feu moltes gracies a Nostre Senyor, e besa son fill tres vegades en la sua boca; e dona li moltes vegades la sua benedictio.

CAPITOL XXVIII

De com lo senyor rey En Jacme Darago, apres de haver confessat e reebut lo cors precios de Jesu Christ, passa de la present vida; e de la costum observada per los pobladors de Mallorques de llavors ençà.

Ecom lo dit senyor rey En Jacme hach sabut aço e hach feytes moltes gracies a Deus, tornassen á Xativa, e lo rey En Pere son fill ab ell. E com foren a Xativa, vaerets de una part fer gran alegre de la victoria que Deus los havia donada, e daltra part estaven despagats del senyor rey, quel veyen tant cuytat. Empero fo acort del senyor rey En Pere, son fill, e dels barons e dels prelats de Cathalunya, e cavallers e ciutadans, e dels prohomenes de la vila de Xativa e de les altres viles, que ab aquell confort e alegre que lo senyor rey havia de la batalla quel senyor son fill havia vençuda, quel portasen a la ciutat de Valencia, si que axí fo acordat e axis compli. E com foren á la ciutat de Valencia, tota la ciutat li era eixida a carrera; e portaren lo al Rey al, e aquí ell confessa moltes vegades e combrega, e puix lo prenoliaren, e molt devotament pres les sagraments davant dits. E com ho hach feyt ab gran alegre que hach ab si mateix, com vae la bona fi que Deus li havia atorgada, feu apellar los reys sos fills e aquells nets qui eren seus, e a tots dona la benedictio els adoctrina els preycia ab son bon seny e ab sa bono memoria, comanant

tuyt a Deus, posant las mans encroadas davant los seus pits, dix la oracio que Nostre Senyor ver Deus dix en la creu, e com la hach dita, larma partis dels cors, e anassen en Parays ab gran alegre e ab gran pagament.

E lo dit senyor rey En Jacme pasa desta vida vi dies a la exida de iuliol del any MCCLXXVI. E llexa que lo seus cors fos portat a la orda de Poblet, qui es el mig de Cathalunya, de monjes blanchs. E els plors els crits e els plants començaren molt grans per tota la ciutat, que no hi romas nul hom rich ne maynades ne cavaller ne ciutada, dones e donzelles, que tuyt anaven darrera la senyera e lescut seu, e x cavalls qui hom havia tolt la coa, e tuyt plorant e braydant. E aquest dol dura en la ciutat iv dies, e puix tots aquells qui eren honrrats acompanyaren lo cors, e en cascun castell, vila o lloch hon venien, axi com davans lo solien reebre ab grans baylls e ab grans alegres, axill reeberen ab grans plors e crits e plants: si que ab aytal dolor com oyts lo cors fo aportat a l'orda de Poblet. E com foren lla, foren venguts archebisbes, bisbes, abats e priors, abadesses, prioresses, homens dordres, comptes, barons, maynades, cavallers, ciutadans, homens de viles e homens de totes condicions de totes les sues terres; axi que a vi llegues lluny ne per vies ne per llochs no podien cabre. E aqui foren los reys sos fills e les regines els nets qui nats eren. Queus dire? que tanta era la congregacio de gents quenfanitat era, axi que nos trobava que hanch tant grans gents fossen nul temps ajustades a sebullir negun senyor. E tots ensemps, ab grans professons e ab moltes oracions e ab grans plors e ab grans plants e grans crits fo sotarrat. Deus per la sua misericordia haja la sua anima. Amen. E axi es ma fe, que ell es ab los sancts en Parays: e aço me deuen cascuns entendre. E com aço fo feyt, cascu dels reys sen anaren en llurs terres, e els comptes e barons e altres gents atre tal: e podem be dir la consolacio daquest senyor, que bona fo hanch nat, que be persevera, e en la fi fo millor.

E plaume ço quels pobladors de Mallorques ordenaren, que tots anys lo jorn de sent Sylvestre e de sancta Coloma, en que fo presa Mallorques per lo dit senyor rey, se fa professio general en la ciutat, ab la senyera del dit senyor rey. E aquell dia pregunten tuyt per la sua anima, e totes les misses

ques canten aquell dia en la ciutat e per tota la illa se canten per anima de dit senyor rey, e que Deus saul e guarit los seus dexendents, els do victoria contra llurs enamichs. Perque supplicaria a nostre senyor lo rey Darago, que fos gracia e merce sua, que ordonas ab los prohomens de la ciutat de Valencia, quel dia de sent Miquel tots anys se faes professo general en Valencia per lanima del senyor rey, e que Deus creixques e milloras tostemps los seus dexendents, e los donas victoria e honor sobre tots llurs enamichs, per ço com la dita ciutat fo presa lo vespre de sent Miquel per lo dit senyor rey En Jacme, que tots los preveres de la ciutat e homens dorda cantassen aquel jorn misses per la anima del dit senyor rey En Jacme. E per la dita raho encara que ordonassen lo dit senyor rey e els prohomens de la dita ciutat de Valencia, que lende-ma se faes charitat general per totstemps. E axí cascuns faran be que sesforcen als mills que poran, e hauranne grat de Deus e honor en aquest mon, e majorment en charitat nos faça ne-guna en la ciutat de Valencia e en totes les altres ciutats del mon se façe, e Deus creix ne llurs bens els ne multiplica.

E daqui avant llex a parlar del senyor rey En Jacme, e parlar de del senyor rey En Pere Darago e de Valencia e compte de Barcelona, fill major seu, e dels altres dexendents dell, de cascu en son lloch e en son temps.

CAPITOL XXIX

Com depuix quel rey En Jacme fo mort, amdos los infants germans se coronaren reys, ço es linfant En Pere rey Darago, Valencia, Cathalunya e linfant En Jacme rey de Mallorques, Menorques, Sardanya; e de com Catalunya sia major que qualsevol altra provincia.

Ecom lo dit senyor rey En Jacme fo passat desta vida, lo dit senyor infant En Pere e el senyor infant En Jacme, fills seus, se coronaren cascu rey, ço es a saber, quel senyor rey e infant En Pere ana a Çaragoça, e aqui aplega ses corts, e posaren li la corona del reyalme Darago en llur testa, ab

gran solemnitat e ab gran alegre e gran festa. Sius volia dir los grans dons e les gracies que si faeren, llonch seria de recomptar. E com la sua coronacio fo feyta en Arago, venchse en la ciutat de Valencia: e axi mateix foren les cortz grans que si faeren, e hi vengueren de Castella e de totes parts grans gents, qui reeberen dell grans dons e grans gracies, e reebe la corona del reyalme de Valencia. E apres anassen a la ciutat de Barcelona, hon axi mateix feu grans cortz, e hi foren diverses gents, e reebe, ab gran gloria e ab gran alegre, la garlanda don fo creat compte de Barcelona e senyor de tota Cathalunya.

E negu nos pens que Cathalunya sia poca provincia, ans vull que sapia tot hom, quen Cathalunya ha comunament pus rich poble que negu poble que yo sapia ne haja vist de nenguna provincia, si be les gents del mon la major part los fan pobres. Ver es que Cathalunya no ha aquelles grans riqueses de moneda de certs homens senyalats, com ha en altres terres, mas la comunitat del poble es lo pus benenant que poble del mon, e aqui viuen mills e pus ordonadament en llur alberch ab llurs mullers e ab llurs fills, que poble qui al mon sia. Daltra part vos maravellarets duna cosa queus dire, empero si be ho cercats, axiu trobarets, que, dun llenguatge sol, de negunes gents non son tantes, com cathalans; que si volets dir castellans, la dreta Castella poch dura e poca es; quen Castella ha moltes provincies que cascu parla son llenguatge, e son axi departits com cathalans de aragonesos. E si be catalans e aragonesos son tots de un senyor, la llengua llur es molt departida. E axi mateix trobarets en França e en Anglaterra e en Alemanyia e per tota Romania, quels grechs qui son del emperador de Constantinoble son axi mateix moltes provincies, axi com de la Morea e del reyalme de Larcha e de la Blaquia e del reyalme de Salonich e del reyalme de Maçadonia e del reyalme del Natuli e de altres provincies moltes, entre les quals ha aytants departiments de llur llenguatges, eom ha de cathalans e aragonesos. E axi mateix ses de les altres provincies del mon, que hom diu que tartres son molta gent, e nou son; mas per ço paren molts es sotsmeten moltes nacions del mon, com james no trobarets tartres que facen res de ses mans, ans hostejen tostemps, e van ab llurs

mullers e ab llurs infants, hostes feyts. E axi podets vos pensar, si los cathalans feyen atre tal, si serien molt mes que ells. Yo dich que si serien dos tants, perque vous he dita cosa dels cathalans qui es vera veritat, e seran molts qui sen maravellaran e ho tendran en falla; pero quesvulla sen diguen, que axi es veritat.

Après com lo senyor rey En Pere hach rebudes les coronas, e ab la gracia de Deus fo coronat rey, anassen visitant ses terres. E segurament pot hom be dir dell, que no fo hanch senyor el mon qui, ab tant poques morts que ell dona per justícia, fos tant duptat ne temut per ses gents: que axi aporta a tal pau tots sos regnes, que ab lo sach dels florins e dels doblons podien anar mercaders, e tot altre hom per tota sa terra salvament e segura.

E axi mateix lo senyor infant En Jacme ana á Mallorques, e coronas rey de Mallorques, ab gran alegre e gran festa que hi feren les sues gents. E puix venchen en Rosello e a Perpenya, e ell pres la garlanda de tres comptats, ço es saber, de Rosello e de Conflent e de Sardanya. E llavors ell feu grans corts, e hi foren gran res dels barons de Cathalunya e Darago e de Gascunya e de la Llenguadoch: e en aquella cort hach molts richs dons donats. E puix anassen a Muntpesller, e axi mateix pres e entra en possessio de la senyoria de Muntpesller e de la baronia. E com tot aço fo feyt, cascun dells regna en son regne ab gran veritat e ab gran dretura, a plaer de Deus e de llurs pobles, ab vera justícia.

CAPITOL XXX

Com lo senyor rey En Pere desponya a Miraboaps, rey de Tunis, per ço com no li volia trametre lo trahut, e com posa en son lloch a Mirabusach frare llur; e pera daquesta empresa feu capita de deu galees an Corral Llança.

ARA tornare al senyor rey En Pere, qui ana visitar sos regnes e les sues terres totes. Si que se sdevench que fo a Barcelona, e pensas que a ell era menester que hagues lo trahut de la casa de Trimise: e pus que era mort lo Mostan-

zar, qui fo lo millor sarrahi del mon apres io Miramamoli de Marrochos e apres Saladin, soltan de Babylonia, que de tot en tot no era bo que llexas lo dit trahut. E apella a consell gran res de sos consellers, e asenyaladament lo noble En Corral Llança, e davant tots ell li dix:—En Corral, ya sabets que vos anas demanar lo trahut laltre any a Tunis, com lo Mostanzar fo mort, qui era gran amich de nostre pare; e sabets que lo dit trahut nos han trames, ans par que so vullen tenir: e axi es mester que nos los ne façam dolents, e quels mostrem lo nostre poder. Que Nos nos havem posat en cor, que desponyam aquest que hi es, e que hi metam Mirabusach, son frare, rey e senyor, e complir hiem justícia, e faran gran honor tostemps a la casa Darago, que puixca hom dir que Nos metam rey En Tunis: perque es mester ques fasça.—Senyor, dix En Corral Llança, digats, donchs, lo tractament aquest perque lavets mogut, ne perque ho volets fer ne complir, per ço que tuyt sapia la raho complidament? e com nos ho hajats dit, cascuns dir vos nem ço quens en sera viares a honor vostra.—E lo senyor rey dix:—Be deys; yo vull que sapiats, quel Mostanzar, axi com davant vos he dit, fo gran amich del senyor rey nostre pare, e li trametia tots anys son trahut e moltes joyes: are es veritat que ell es mort, e que fill negu non ha romas, e ay romasos dos frares seus, lo major e nom Mirabusach e lo menor Miraboaps. E lo dit Mirabusach, germa major, ell havia trames ab gran host de chrestians e de serrahins en vers lo Llevant, per fer paytar les terres, e a Tunis e a romas Miraboaps, e com lo Mustanzar fo mort e hach llexat lo regne a Mirabusach, En Miraboaps, qui era a Tunis, sens que no speras son frare, vas llevar rey de Tunis, e axi te lo falsament e malvada. E com Mirabusach sabe la mort del rey son frare, venchsen envers Tunis; mas com Miraboaps sabe que son frare venia, trames li a dir, que aytant chara com era la sua vida, que no si acostas, com degues saber, que si ho feya, que ell li llevaria la testa: e axi Mirabusach tornassen a Capis, e lla ell estech e esta encara. que no sap ques faça. Perque farem gran be, que ajudem a la dretura, e asenyaladament ques compleixca la volentat del Mostanzar. E axi nos farem armar x galees, e volem que vos En Corral Llança siats capita e major, e dretament yrets vos

en a Capis, e portarets nostres cartes a Mirebusach e a Benmargan e a Benatia e an Barquet: e son aquests tres los majors barons que sien a Miquia, e ab major poder, e son homens qui son molt obligats a Nos per ells mateixos e per llurs pares, com lo senyor rey nostre pare feu fer grans dons al Mostanar, rey de Tunis, qui mort es; per que ells faran tot ço que nos los manarem e vos los ho direts de part nostra. E ordonats ab ells, que ab tot llur poder vajan per terra ab Mirabusach davan Tunis, e vos yrets vos en primer ab les galees al dit port de Tunis, e barrejarets tot lo port, e pendrets totes les naus e los lenys qui hi seran de chrestians e de sarrahins; e axi mateix pendrets totes quantes ni vendran. E axi destroyets la ciutat, que negunes viandes ne negu refrescament no hauran per mar. Axi mateix segretament portarets nostres cartes que trametem a Lomafer, pare dels moaps. E com aquells de la ciutat veuran lo gran destreyt que sofferan de viandes, revelarsan contra Boaps, e asenyaladament que vos los trametrets a dir, que nul temps x galees nostres o mes no partiran del dit port, entro hajan reebut per rey e per senyor Mirabusach, qui deu esser rey e senyor. E axi com yo he pensat, en axi se complira ab la volentat de Deus.—Si quel dit En Corral Llança e tots los altres del consell digueren, que molt era be dit e be dictat. E axi com ho volch lo senyor rey, axis feu.

CAPITOL XXXI

Com lo senyor rey En Pere feu armar X galees, e dona les capitulacions de les convinençes que dech haver En Corral Llança ab Mirabusach; e com se compli tot axi com lo rey ho dicta.

ETANTOST lo senyor rey feu armar en la ciutat de Barcelona cinch galees, e altres cinch en la ciutat de Valencia. E pot hom de dir, que foren axi be armades que compte podien fer delles de xx galees be totes altres gents. E com les dites galees foren armades, lo dit En Corral se volch recullir, e

anar pendre comiat del senyor rey, qui era en la ciutat de Lleyda. E lo dit senyor rey dona li les cartes que devia portar, e li ordona sos capitols de tot ço que li manava que faes. E entre les altres coses qui eren en los capitols hi eren aquestes: que tantost com se seria vist ab Mirabusach e ab Benmargan e ab Benatia e ab Barquet e ab los moaps qui eren a Capis, ne hauria ordonada la entrada de Tunis, que preses sacrament de Mirabusach e confirmacio dels altres ab sacrament e ab omenatge, que prometes, que tantost com seria rey de Tunis, que li pagas tot lo trahut qui entro aquell jorn li era degut: e que daqui avant per tostemps la casa de Tunis fos tenguda de donar lo dít trahut a qualque fos rey Darago e compte de Barcelona; e que aço fermassen los moaps tots. E daltra part, que tostemps lalcayt major qui en Tunis seria sobre los chrestians fos rich hom o cavaller del senyor rey Darago; e que lo senyor rey Darago lo hi metes, el ne pogues gitar e mudar tostemps a sa voluntat; e que en tot lloch hon hostajassen portassen senyera ab senyal del dit senyor rey Darago, si que hostejassen ab lo rey o per ells mateix, que tots fossen tenguts de guardar aquella senyera, axi com aquella del rey de Tunis. E encara quel gabel·lot de la gabella del vi, quen es gran offici, fos cathala, e quel senyor rey Darago lo hi pogues metre, per ço com la meytat del dret de la dita gabella devia esser del senyor rey Darago. E daltra part quel senyor rey Darago hi pogues metre consol, en poder del qual faessen dret tots los mercaders cathalans e patrons de naus e mariners qui venguessen en Tunis, o en tot lo regne; e que axi mateix nagues altre a Bugia. E totes aquestes coses, e daltres moltes franqueses que estan totes en cartes, promes e atorga llavors lo dit Mirabusach al dit senyor rey Darago e a ses gents: e axi ho conferma e encara ho feu fermar, com fo dins en Tunis per lo rey.

E axi lo dit En Corral Llança ab las cartes e capitols del senyor rey, e anas recullir a Valencia ab cinch galees, e puix ana a Barcelona, hon troba les altres cinch galees, e axi recullis, ab la gracia de Deus, en aquella hora e en aquell punt, e compli tot ço quel senyor rey En Pere li havia manat, e encara molt mes. Queus dire? que ell mes Mirabusach per rey e per senyor en Tunis, axi en aquella manera quel dit senyor

rey En Pere hach dictat; e feu aytant mes, que com ell entra ab la senyera del rey Darago en Tunis, no la volch metre per lo portal, ans la mes sobre la torra del portal. E puix com sach teyts confermar los dits capitols, tot axi com davant es dit, ab tot lo trahut complidament, e ab moltes joyes riques e honrrades, oltra lo trahut quel rey de Tunis trames al senyor rey Darago, ell sen torna, batent tota la ribera entro a Cepta, e pres moltes naus e lenys e terides de sarrahins, axi que james nul hom no poch mills fer sos affers. E ab aquell guany ell sen torna a Cathalunya, e troba lo dit senyor rey en la ciutat de Valencia, hon lo dit senyor rey lo reebe ab bona cara e ab bona volentat; e del haver que aporta e de les joyes lo dit senyor rey lin feu bona part a ell e a tots aquells de les galees, axi que cascu havia tant guanyat en lo viatge, e ab ço quel rey los dona, que tots foren richs e benenants.

E axi veus Nostre Senyor qual bon començament feu al senyor rey de puix fo coronat. Ara lexem a parlar dell, que be mi sabre tornar, com lloch y temps sia, e parlarem del emperador Fraderich e de sos fills, per ço com conve a la nostra materia.

CAPITOL XXXII

Com lo emperador Fraderich hach guerra ab la Sgleya, e com puix pau sen feu, ab convenença que passas en oltra mar per conquerir la Sancta Terra; e com lo compte de Anjou pres la conquesta del regne de Sicilia, e quala sia stada la causa e raho de dita empresa.

VERITAT es, quel emperador Fraderich fo lo pus alt hom del mon de sanch, e lo pus savi el millor de tot feyt, e fo elet en Alemanyia emperador ab concordia e ab volentat del sanct Pare apostolich; e fo elet lla hon allegir se devia, e puix confermat a Mila e en Roma per lo Pare sanct e per tots aquells a quis tanyia de confermar; e fo planerament en possessio e llegalitima de tot ço quis tanyia a lemperi. E axi com a

Deus plau, que en aquest mon nul hom complidament no pot haver goig ne plaer complit, per obra del diable moch se entre ell e el Papa discordia: de qual part vench lo tort no tany a mi queus ho diga, per que nous en diria res; mas lo treball e la guerra multiplica e creixque entre la sancta Sgleya e lemprador: e aço dura molt de temps. Puix per avant pau se feu ab la sancta Sgleya e ell, ab convinença que ell passas en oltra mar per conquerir la Sancta Terra, e que fos cap major dels chrestians que de lla mar eren ne hi vendrien, e que lemperi tot se tengues en la sua senyoria e el seu manament. E sobre aquesta pau ell passa en oltra mar ab gran poder, e feu molt de be, e guanya ciutats e llochs que tolch a sarrahins. E com hi hach estat llonch temps, hach sen a tornar de ça mar: per colpa de qui, ne per qual raho, axi poch vos en diria res, mas be trobarets quius ho dira, si be cercats; en axi que, com fo tornat de ça mar, la guerra torna de la sancta Sgleya. E axi mateix vos dich, que no sabrets per mi la colpa daquesta guerra per qui vench, com no es dat a mi quen deja parlar. Queus dire? que tant dura la guerra com ell vixque. E com muri, llexa tres fills, los pus savis e els millors que hanch fossen romasos de senyor negu, salvant del senyor rey En Jacme Darago, de qui avant vos parlaré. E dels tres fills feu hereu la hu de ço que havia en Alemanyia de son patrimoni, lo qual havia nom Corali; e laltre feu rey e hereu de Sicília e de Principat e de terra de Lavor e de Calabria e de Pola e de Brus, axi com he ja comptat davant, lo qual havia nom rey Manfre; e laltre fo rey de Serdenya e de Corsega, qui havia nom lo rey Eus. E axi cascu daquests tres senyors tengueren llurs terres en gran fe e en gran dretura; empero los clergues tractaren quels poguessen desraygar de tot quant havien, per la sentencia quel Pare sanct havia donada contra llur pare lemprador. E ests mogren quants reys de chrestians havia el mon, que presessen la conquesta, e no trobaren negu qui pendre la volgues, e asenyaladament com lo sanct rey Lluís de França, qui regnava en aquell temps, era en convinença e en gran amistat ab lemprador Fraderich; axi mateix lo rey Naudoart Danglaterra, e axi mateix lo rey de Castella, e axi mateix lo rey En Pere Darago havia la filla del davant dit senyor rey Manfre per muller; e axi mateix no havia

baro en Alemanyà qui no fos llur parent. E axi sobre aquest tractament estegren molt de temps, que no trobaren qui ho volgues pendre.

E es veritat, que en aquella saho lo rey Lluís de França havia un frare, per nom Carles, qui erà compte de Anjou, e amdos germans havien dues germanes per mullers, que eren filles del compte de Prohença, qui era cosí germa del rey En Pere Darago. E en vida del dit compte de Prohença, lo rey Lluís de França pres sa filla major per muller. E com lo compte de Prohença fo mort, romas l'altra filla, e lo rey de França tracta que la hach lo compte Danjou, son frare, per muller, ab tot lo comptat de Prohença. E com aquest matrimoni fo feyt, la regina de França hach gran desig que vaes la comptessa sa germana, e la comptessa axi mateix havia gran desig que vaes la regina. Axi que, finalment, la regina trames a pregar lo compte e la comptessa, que com lo compte vendria en França al comptat Danjou, que hi menas la comptessa, per ço que la pogues vaer, e lo compte e la comptessa otorgaren li ho, axi que no ana a molt de temps quel compte mena la comptessa a París, hon era la regina. E lo rey e la regina, per goig dell, faeren aplegar grans corts, e faeren venir comptes e barons, cascuns ab llurs mullers. E com la cort fo plena de comptes e de barons e de comptesses e baronesses, lo setí fo feyt de la regina solament per ella, e als peus d'ella fo feyt setí per la comptessa sa germana e per les altres comptesses. Si que la comptessa de Prohença fon tan dolenta com la regina sa germana no la assich de prop, que per poen no esglata de dolor. E com axi hach un poch estat, dix que mal li feya lo cor, e que sen volia anar a sa posada, axi que hach la regina ne negu la poch aturar. E com fo a sa posada, gitas al llit, e plora e suspira e feu gran dol. E lo compte que hach sabut que la comptessa sen era anada, que no havia esperat lo menjar, fo molt despagat, axi com aquell qui lamava mes que negun senyor ne altre hom pogues amar sa muller; e anassen a ella al llit, e troba la plorant, e tot enflamat de feyllonia, ques pensa que alcu o alguna li hagues dita qualche cosa que li desplagues: e besa la, e dix li:—Amiga, digats me, que aço que havets, ne si neguna persona vos ha dit res quíus desplaça, que si ho ha, yo per cert tantost vos en dare ven-

jança, e sia quisvulla?—E la comptessa, que sabia que ell la amava mes que res del mon, per ço que en aquell pensament no aturas, dix li:—Senyor, pus mo demanats, dir vos ho he, que yo a vos res no tendria celat. Qual dona ha al mon que deja esser tan dolenta com yo? Que vuy he presa lo major desonor que hanch gentil dona preses nul temps. Vos sabets, e es cert, que vos sots frare, de pare e de mare, del rey de França, e axí mateix yo som sor, de pare e de mare, de la regina e vuy que tota la cort era plena, la regina sich en son seti, e yo ab les altres comptesses sigui li als peus; de quem tench fort per dolenta e per desonrrada; si que de continent vos prech, que dema nos en tornem en nostra terra, que per res nom hich vull aturar.—E sobre aço lo compte respos li e dix:—Ha comptessa, nous ho tingats en mal, que axí es costuma, que ab la regina no pot siure ne deu, sino era regina. Mas confortats vos, que jous jur per lo sacrament de la sancta Espleya, e per la bona amor que jous he, que si yo som viu, que avans que sia passat un any, vos havrets la corona en testa, que serets regina, e porets siure en lo seti de la regina vostra sor: e daço vos fas sacrament eus en bes en la boca.

E sobre aço la comptessa fo confortada, no per tant que la dolor li ixques de son ventre, ans dins iv jorns pres comiat del rey e de la regina, e sen torna ab lo compte en Prohença, de que fo molt despagat lo rey, com tantost sen tornaren. E encontinent quel compte fo tornat en Prohença ab la comptessa, feu armar cinch galees, e anassen en Roma al Papa. E com fo en Roma, lo Papa e els cardenals maravellarense, com saberen que ell era axí vengut, que no havien sabut res; no per tant que ab gran honor lo reeberen en faeren gran festa. E lendema ell trames a dir al Papa, que ajustas son collegi, quell los volia dir ço perque era vengut: e lo Papa feu ho. E com la Papa e los cardenals foren ensemps, trameteren li a dir que vengues. E ell vench entre ells, e ells llevarense, e li faeren son seti, bo e honrrat, aytal com a ell tanyia. E com tuyt foren asseguts, comença a dir sa raho, e dix en axí.

CAPITOL XXXIII

Com lo compte de Anjou sen ana al Apostolich, el prega de la conquesta del regne de Sicilia, e com Lapostolich la li dona, el dona la corona de dit regne; e com daquell dia en avant hach nom rey Carles, en lo cual dia se mostra gran dany esser engenrat al Chrestianisme

PARE sanct, yo he entes que vos havets amprats tots los reys e fills de reys de chrestians, que prenguessen la conquesta de la terra del rey Manfre, e tuyt han vos en dit de no. Don yo, a honor vostra e de la sancta romana Sgleya e de la sancta Fe catholica, prencch la dita conquesta en aquella manera que vos la proferis a donar als reys: e per aço hic som vengut, que non he demanat consell de mon frare lo rey de França ne daltre negu, ne nul hom ho sap perque hi som vengut. E axi yo, ab que del thresor de la sancta Sgleya vos me bastets, som aparellat quencontinent me metre a ordonar la dita conquesta; que en altra manera, si, Pare sanct, nom bastavets de moneda, yo no podria fer res; quel meu poder ne la mia riquesa no es tanta que aço pogues bastar; majorment que vos sabets, que el rey Manfre es hu dels grans senyors del mon, e qui viu pus honrradament, ab molta bona cavalleria: perque sera mester que ab gran poder ho comencem.—E lo Papa llevas, e anal besar en la boca, e dix li:—Fill de la sancta Sgleya, be sies tu vengut. Yo, de part de Deus e del poder quem es donat per senct Pare e per senct Paul, te faç moltes gracies de la proferta quem has feyta; e ades yo poste la corona de Sicilia e de tot quant posseheix lo rey Manfre, e ten fas rey e senyor, e a tes generacions; e promete, quet bastare de moneda aytanta com ops nages del thresor de senct Pere, entro la dita conquesta hajes feyta.

E axi li fo otorgat aquell dia, qui fo dia maleyt a ops de chrestians, que per aquella donacio asenyaladament ses perduda tota la terra Dolramar e tot lo regne de Natuli de turchs, ans han ells llevat puix al emperador de Constantinoble mol-

tes terres, e sen es feyta es fa es fara gran mortedat de chrestians; perque pot hom dir, que aquell dia fo de plor e de dolor.

E axi lo compte exi del consistori ab la corona en testa, e altre corona quen trague en la ma, quel Papa li dona que possas al cap de la comptessa sa muller, com seria en sa terra: e aço faes encontinent que fos a Marsella, que la coronas regina, e daquí avant ell hach nom lo rey Carles. E lliurali lo Papa un cardenal, qui era llegat, qui de part del Papa ab lo dit rey Charles ensemps la li possas al cap, e la coronas regina de Sicilia: e axi se compli.

E com aço fo feyt, e hach pres comiat del Papa e dels cardenals, tornassen a Marsella, hon troba la comptessa, qui hach gran alegre e gran goig, e majorment com fo coronada regina. E com tot aço fo feyt, lo rey Carles e la regina sa muller entraren en França e vengren a Paris, e les regines amdues segren en un seti tota hora, de que fo molt alegre cascuna. E si elles nagren alegre. lo rey de França nach desplaer de ço quel rey Carles havia feyt, axi que siu pogues destolre, queu fera volenters. Empero no poch fallir a son frare, ans li dona tot secors e ajuda que fer poch. E axi mateix tots los barons de França li faeren ajuda, qui daur, qui de persones, en tal manera que ell sajusta ab gran poder, e vench contra lo rey Manfre, e li entra en sa terra.

CAPITOL XXXIV

Com lo rey Carles entra en lo regne de Sicilia, e hach vençut e mort lo rey Manfre en batalla, per raho dels seus qui sen passaren al rey Carles; e com hach tota la terra del dit rey Manfre de Sicilia.

Ecom lo rey Manfre sabe quel rey Carles li venia de sus, axi com aquell qui era dels valents reys del mon, aparellas e fo li ab tot son poder al entrar de son regne, e vengren-se a la batalla cascu molt valenterosament. E segurament quel

rey Manfre hagra vençuda la batalla, sino fos lo compte de Casarta e el compta de la Serra e daltres barons seus qui havien la devantera, e al ferir passarense al rey Carles, e vengren contra llur senyor lo rey Manfre, axi que, les gents del rey Manfre ne foren totes esmayades, no per tant quel rey Manfre de res no sen spaordi, ans feri valentment lla hon vae la senyera del rey Carles en la batalla. E en aquell lloch hon los reys amdos eren fo molt cruel e fellona la batalla, e dura del mati a la nuyt. E plach a Nostre Senyor quel rey Manfre hi fo mort; e la sua gent que vaeren la nuyt, e que el rey Manfre no trobaven, axi com a desconfits, anarense fugent cascups envers llurs pays. E aquesta batalla fo en lany MCCLXVI a XXVII dies de febrer: e axi lo rey Carles hach lo regne. E daço no vull pus dir, com ne en qual manera, que no toca ni tany a la mia materia de que yo entench parlar. Mas aytaut solament vos dich, quel fo senyor, apres esta batalla, de Sicilia e de tota la terra quel rey Manfre senyorejava.

CAPITOL XXXV

Com lo rey Corali vench Dalaunya ab grans gents, per venjar la mort damdos llurs frares, e com lach pres lo rey Carles, e li lleva la testa en Napols, e sens contraste resta senyor de Sicilia.

ENO ana a llonch de temps, que lo rey Corali vench Dalaunya ab grans gents contra lo rey Carles, per venjar lo rey Manfre e lo rey Eus qui eren stats morts en la batalla. E axi mateix combates a jorn cert ab lo rey Carles, e axi com a Deus plague, la desconfita torna sobre lo rey Corali e ses gents, e lo rey Carles fo vencedor e lleva lo camp, e hach viu lo rey Corali, e ab mal que li estech, tolch li la testa en Napols, don tots los princeps del mon e les altres gents lin donaren gran blasme. Empero axiu feu, e axi lo rey Carles puix no hach contrast en sa terra per negu, ne nul hom no sen mes en venjança a fer neguna, entro quel rey En Pere Darago, per ho-

nor de la regina sa muller e de sos fills, se posa en cor que aquelles morts venja. E daço lexare ara a parlar, car be hi tornarem, com sera lloch e temps; mas tornare a parla del senyor rey En Pere Darago.

CAPITOL XXXVI

Com lo senyor rey En Pere ana adreçar son regne e metrel en orde, e com hach gran plaer de la bona andança den Corral Llança; e lo bon ordre que dech tenir lo rey Darago en dreçar ses galees.

Lo dit senyor rey En Pere ana adreçar son regne, e hach gran plaer de ço quel noble En Corral Llança hach feyt e complit, segons que ell li mana, qui hach mes rey en Tunis, axi com havets oyt. E puix ell endreça totes ses darasanen, axi en Valencia com en Tortosa e a Barcelona, que les galees estiguessen a cubert; e feu darasanals per tots los llochs hon li paria que galees degues tenir. E plauriam fort quel senyor rey Darago posas en son cor ço que yo li dire, que ordonas quatre darasanals en les sues marines, que fossen darasanals sabuts; e los dos fossen per bona ordonacio, e los altres dos per necessitat. Los dos de necessitat fos la hu en Barcelona e laltre en Valencia. per ço com son dues ciutats en que ha major poder de homens de mar, que en ciutats que ell haja. Los altres dos de bona ordonacio fos la hu a Tortosa, qui es noble ciutat e bona, e es a la frontera de Cathalunya e Darago, e porien si armar xxv galees, que entro fossen fora del riu nul hom no sen apercebria. E semblantment a Cullera, hon vendrien tots aquells del regne de Murcia e Darago e de Castella gran res, que nul hom non senrria res, e armades e aparellades porien axi entrar en mar. Quen veritat yo no se de princep ne de rey al mon tan bells dos darasanals ne tant segrets, com seria aquell de Tortosa e de Cullera. Perque senyor rey Darago, no demanats los vostres homens de mar. quels par daço que yo dich, que cert som que aquells qui raho han diran que yo dich verirat? Com en lo darasanal de Tortosa vendran tots aquells de Cathalunya e de Arago, e en

lo darasanal de Cullera tots aquells de Valencia e del regne de Murcia e de les fronteres e dels llochs envers Castella. Si quen cascun lloch daquests ab cinch milia lliures farets un darasanal. E en cascu daquets darasanals porets tenir xxv galees, e en Valencia al darasanal de la mar altres xxv, e puix en Barcelona altres xxv. E axi podets tenir cent galees aparellades, com ops vos sien, contra vostres enamichs. Mas les xxv de Tortosa e les xxv de Cullera podets armar, que lo enamich que hajats non sintra res, entro sien fora dels rius. Perque, senyor, feyts ço que fa lo bo adminestrador; quen vostra terra ha rich hom o cavaller que ab poca de riquesa fa mes que altre no fa ab gran res mes. E aço perque esdeve? Per la bona cura e per la bona áministració. Perque senyor rey Darago, pensats que hajats bona cura e bona adminestració, e axi farets dels affers aytans, com en cor vos metats; empero que hajats tota vegada Deus o lo seu poder en memoria, e puix com ops vos sia, ajut vos á cumplir la vostre volentat, e lo darasanal de Barcelona e aquell de Valencia. E si aço metets en ordonacio, pensats que ab la ajuda de Deus vos sotsmeterets sarrahins, e encara chrestians qui contra la real vostra senyoria e dels vostres vullan contrastar; e si ho fan, tantost los ne podets punir, quel poder vostre es molt major que les regions del mon nos pensen. E podets ho veure en lo libre de las conquestes que per lo senyor rey vostre pare se son feytas menys de ajuda de diners ne de croada, que Lesgleya no hi ha donada: que mes de xx milia mises se canten vuy en aquest dia, e tots dies, en ço del senyor rey En Jacme conquerí sens ajuda e croada, que no hi hach de la Sgleya; quel regne de Mallorques e el regne de Valencia e lo regne de Murcia conquerí sens croada e ajuda de la Sgleya, de que vuy ha tant la Sgleya, que fort cosa seria de dir, que de cinch regnes altres hagues tants delmes e premicies, com ha daquets tres regnes; perque la sancta Sgleya de Roma o aquells qui la regixen deurien pensar lo creximent que han per la casa Darago, e quen haguessen conexença en los llurs dexendents. E empero conort me en ço, que si lo Papa ne los cardenals no han conexença, quel Rey dels reys Nostre Senyor ver Deus na memoria, quilts ajuda en totes llurs necessitats, els fa anar de be en millor.

CAPITOL XXXVII

Com lo senyor rey En Pere Darago pensa e mes en son cor de haver la venjança dels reys Manfre e Corali e Eus, llurs frares; e com ana en França per vaer la regina sa germana, e la gran amor que hach ab lo rey de França.

EAXI lo senyor rey en Pere Darago, com hach enteses las batalles e los vençons que el rey Carles hach feytes per la conquesta que hach presa, fo molt despagat e fello, per la gran amor que havia a madona la regina, muller sua, e per sos fills, que ell amava molt. Per que posa en son cor, que james no seria alegre entro venjança nagues presa. Si que ordona en son cor ço que tot savi senyor deu ordonar en los feyts grans que empren; que ell pensa en lo començament e en la mijania e puix en la fi, com daltra manera nul hom no fa res, sino pensa en aquestes tres coses. E lo dit senyor rey, axi com lo pus savi senyor del mon, pensa en aquestes tres coses. Si que de la primera vos dire, que era cella que ell havia major ops ques pensa, que abans que ell començes res, que sabes qui li devia ajudar o de quil calia guardar; laltre, que hagues moneda ab que ho pogues bastar; la tercera, que faes sos feyts tant segretament, que nul hom non sentis res de ço quell havia el cor, mas la sua persona tant solament, per ço com ell pensava, que son preposit era tal, que nul hom no li consentria, que ell començas guerra contra la Sgleya, que es tot lo poder de chrestians, e puix contra la casa de França, que es pus antiga casa de rey qui sia en Chrestianidad. Com contra cascuna daquestes coses havia posat en son cor, que començas guerra. E si negu ne demanas, no fora hom el mon qui lo hi lloas; mas ell confiant en Deus e en lo bon dret que volia mantenir, pensa que de sa testa e de son enteniment, ab la ajuda de Deus, tractaria que la venjança pogues fer del pare e dels avoncles de madona la regina, muller sua; e del avi e dels sobreavoncles de sos fills. Com cascu pot pensar, en quina dolor vivia madona la regina, muller sua, com sabe

quel pare e els avoncles foren morts. E axi lo senyor rey. En Pere amava mes madona la regina, que res qui fos al mon. Perque a cascu vaja lo cor a aço que Munteyagol deya: «Prop ha guerra, qui la ha el mig del seu, e pus prop la ha, qui la ha en son consell.» E axi lo senyor rey, com oia un plant de madona la regina, dins lo cor li cavava. Perque tots perills pensats en son cor. se pensa, que la venjança se faes per ell. E entra en aytal pensament, que fo mester que ell tractas de la dita venjança, ço que son cor a nula persona no volch dir ne descobrir, ans pensa que donas recapte á les tres coses que davant vos he dites, ço es a saber: que negu contra son regne no pogues venir; laltre, que null hom no sabes ço que volia fer; la terça, de ajustar moneda ab que ho pogues bastar. E axi ell pensa primerament molt en la casa de França.

E es veritat que, mentre ell era infant, que son pare era viu, ana un jorn a França per vaer lo rey de França e la regina, sa germana. E pensas, que si enguany hi anava, que non perdria res de son temps, ne faria fretura a la frontera dels serrahins, com los serrahins divern no poden hostejar, tant son mal enants e mal vestits, e temen fret mes que gents del mon. E per ço ell entra en França en janer. E com fo en França, fo reebut ab gran honor e goig e alegre quen hach lo rey de França, e lla estech be dos mesos ab gran deport e solaç; e lla ell borna e tira a taulat e ana ab armes ab cavallers e ab fills de cavallers, qui eren anats ab ell, e ab molts comptes e barons de França quiu assajaven per amor dell. Queus dire? Que tanta damor entra entre lo dit senyor infant e lo rey de França, que duna hostia sagrada combregaren amdos, es juraren es faeren omenatge, que nul temps la hu no vingues contra laltre, per neguna persona del mon, ans sajudassen es valguessen contra tots homens. Si que la amor fo axi cordial entre amdos, com pot esser entre dos frares; que yo, mon cors, viu, quel rey de França en les sues selles que cavalcava portava, a quartons, lo senyal del senyor rey Darago, per amor del infant, e en laltre quarto lo seu senyal de les flors. E axi mateix se feya l'infant. E puix lo dit senyor infant tornassen molt pagat del rey de França e de la regina sa germana. E aço vos he yo comptat, per ço com per avant se tanyera que parlem daquesta avinença, e haura lloch al nostre proposit.

CAPITOL XXXVIII

Com lo senyor rey En Pere se tench per segur del rey de França, e com lo rey de Mallorques se complague al dit senyor rey En Pere de certs torts quel rey de França li feya a Muntpesller; e com sobre aço se vaeren en Tolosa los tres reys e lo princep de Taranto hon hach convenença entrells.

ARAM llexare a parlar daquesta raho, e tornare a parlar dels affers que vengren al senyor rey En Pere Darago, que membra li la convenença e la fermetat qui era entre lo rey de França e ell; per que li paria que de la casa de França fos segur, a que negu dany no lin pogues venir daquella part a res del seu, per la dita fermetat e sagrament; e axi mateix per lo gran deute qui era entrells, e majorment que havia ja fills qui eren grans e alts, e eren sos nabots. E axi veus ques tench per segur de la casa de França. E mentre ell estava en aquest pensament, lo senyor rey de Mallorques se vae ab ell, e complagues molt a ell de molts torts e novitats que el rey de França feya a Muntpesller e a la baronia. Si quensemps sobre aquests torts e injnries trameteren llurs missatgers al rey de França. E lo rey de França, axi com aquell qui havia gran desig de vaer lo rey En Pere Darago asenyaladament, trames los a dir, que ell vendria a Tolosa, e ells que saparellassen, que lla ques vaessen; empero si ells volien que ell vingues a Perpenya o a Barcelona, que per amor dells que hi vendria volenters. E los reys amdos germans hagren gran plaer daquesta raho, e trameteren li a dir, que la vista fos a Tolosa: e cascuns apparellarense de venir a la dita vista.

E lo rey Carles, qui a aquesta vista devia esser, trames son fill (qui era princep de Taranto aquella saho, e puix fo rey, apres la mort de son pare lo rey Carles,) al rey de França, e ell pregal, que anas ab ell a la dita vista. E aço feu per tal, com no havia persona el mon de que ell tant gran dupte hagues, com havia del senyor rey En Pere Darago. E trames a pregar al rey de França, qui era son nabot, que ell endreças

en tal guisa en aquella vista, que nol calgues tembre de res del dit senyor rey Darago. E aço feya asenyaladament lo rey Carles, com entenia a fer passatge en Romania contra lempedor Paliagolo, qui tenia limperi de Constantinoble contra raho; com, per cert, dels fills del emperador Baudoy devia esser lemperi, los quals eren nabots del rey Carles. E axi ell havia dupte, que, com ell seria fora del regne, quel senyor rey Darago no li llevas lo regne. Queus dire? en la dita vista vengren tots los tres reys e lo dit princep. E si hach nul temps fo gran alegre e gran pagament entre reys e senyors, si fo entre ells tots tres reys. Mas per res lo princep no podia trobar bona cara ne consolacio neguna ab lo dit senyor rey En Pere, ans li estava molt brau e fello. Si quel rey de França e lo rey de Mallorques preseren un dia en la cambra lo senyor rey Darago e li dixeren, com podia esser, que ell no parlava ab lo princep? que be sabia ell, que son parent era molt carnal, axi com aquell qui era fill de sa cusina, filla del compte de Prohença, e daltra part, que havia per muller sa parenta carnal, filla del rey Dongria. E axi que molts deutes hi havia, si que finalment ab ell no podien res acabar. E lo princep convida lo rey de França e lo rey En Pere Darago e lo rey de Mallorques; mas hanch lo rey En Pere non volch pendre, porque lo convit hach a cessar. Mas lo rey de Mallorques li feya molta donor, e lo princep a ell. E axi que, a la partença de la vista, sen ana lo princep ab lo rey de Mallorques, hon yols viu amdosos entrar en Perpinya: e los fo feyta gran festa, e tenchlo lo rey de Mallorques viii jorns.

Araus llexare estar lo princep, e tornarem a les vistes; que, com la festa fo passada, que dura be xv jorns, pensaren de tractar dels affers. E finalment lo rey de França promes al rey Darago e al rey de Mallorques, els jura, quell nul temps, ne per cambi ne per res, ell nos metria a fer cambi ab lavescha de Magalona, ne sentrametria de res qui fos dels affers de Muntpesller. E axi mateix lo rey de França conferma la bona amistat qui era entre lo senyor rey En Pere Darago e ell, la qual havien fermada, axi com davant es dit, en temps quel senyor rey En Pere era infant e ana en França.

E feyt tot aço e moltes daltres bones conformacions que hach entre ells, partirense, e lo rey de França tornassen per

Caors e per Figach en França, e lo senyor rey En Pere tornassen en Cathalunya, e lo senyor rey de Mallorques, axi com davant vos he dit, ab lo princep ensemps entrassen a Muntpesller.

CAPITOL XXXIX

Com lo rey de Mallorques, sota sabuda e certa fermetat, fo decebut del rey de França, qui cambía ab lavescha de Magalona, e prengue possessio de Muntpesller, ab greu dels prohomens.

Esobre aquestes fermetats quel rey de Mallorques hach del rey de França, durmi segur del feyt de Muntpesller, axi que, sota aquesta fermetat fo ell decebut per lo rey de França, qui feu cambi ab lavescha de Magalona; ab ço quel dit avescha havia a Muntpesller. E com lo cambi fo feyt, lo rey de França entra a Muntpesller per pendre possessio per part del dit avescha; empero los prohomens de Muntpesller per res nou volien consentir, ans havien enteniment, que avans se dexassen tots pezejar, que llur senyor, lo rey de Mallorques, preses tant gran destret del rey de França. E lo rey de França feu cridar les hosts sobre Muntpesller, axi que se ajustaren tantes de gents de cavall e de peu, que fo infantat: e los prohomens de Muntpesller aparellaren se molt be de defendre. E lo senyor rey de Mallorques qui sabe aço, pensas, que llexas metre lo rey de França en possessio, quen son cor no pensava, que ay tantost que ell fos ab lo rey de França, que no li llexas, per les convinences qui eren entre ells, e per la gran amor e deute qui ere. E axi trames manament als prohomens de Muntpesller; que no li contratassen la possessio: e açols mana en pena de traycio, que no volia haver en desamistat lo rey de França: e que estiguessen tuyt ab bon cor, que ell entraria en França, e que sabessen que tal deute e fermetat havia ab lo rey de França, que tantost ho hauria ell del rey de França.

E axi los prohomens de Muntpesller, ab greu quels fo, hargren a obehir lo manament de llur senyor lo rey de Mallorques, e majorment per la bona esperança que ell los metia. E axi veus com decebe lo rey de França lo rey de Mallorques. Si quel rey de Mallorques entra en França, es vae ab lo rey de França aquella vegada e daltres moltes; e tota vegada hi metia qualche si, que aquella saho nou podia fer, mas per cert que so tinges per dit, que en breu ho faria. E ab aytals belles paraules lo mena dementre fo viu, e aytal mateix san feyt tots los altres reys de França qui entro al dia de vuy son estats E nols basta que tenguessen e haguessen la part del avécha, ans so han tot pres. Quel pus manifest desaret es que en tot lo mon se faça. Perque siats certs, que, per temps, daquest desaret exira gran guerra e gran mal; quel rey Darago ne lo rey de Mallorques non poren sofferir, porque creu, que costara a la casa de França. Deus per la sua misericordia ho jutge, segons lo dret e la raho que ell hi ha teyt; ne hi fa.

Ara llexem aço estar, que llexar ho he a la justícia de Deus e a la veritat, de qui han a venir totes les venjanças per dretura, e parlarem del rey Darago, En Pere, quis tench per assegurat del rey de França; e axi mateix, a la fi, trobarsen ha enganat, axi com lo rey de Mallorques, e molt mes, en tant com lengan munta mes. Mas empero del engan quel senyor rey Darago pres per ell, be lin feu Deus venjança, abans que lengan fos del tot complit, segons que per avant oyrets.

CAPITOL XL

Com lo senyor rey En Pere se volch assegurar de la casa de Castella, e com sabuda la mort de son nabot, lo rey En Ferrando de Castella, ana lla, e pres sos dos fills de dit rey els mena e posa en lo castell de Xativa; e a poch de temps lo rey En Sanxo de Castella vench se vaer ab lo rey En Pere, hon se tractaren, e fermaren convinences amdos los reys.

E axi, lo senyor rey En Pere estech a son enteniment molt segur de la casa de França, com fo partit de les vistes de Tolosa. E pensa, que axi mateix saseguraria de la casa de Castella: e venchsen en Arago. E es veritat quel rey Nanfos

de Castella hach de sa muller, germana del senyor rey En Pere Darago, entre els altres, dos fills, lo major, axi com davant es dit, qui hach nom infant En Ferrando, e laltre qui hach nom infant En Sanxo. E al major ell dona per muller la filla del rey Lluys de França, e germana del rey Phalip, qui havia la filla del senyor rey Darago. E per ço com lo rey Nanfos de Castella e lo rey Phalip de França eren cunyats, qui havien les filles del senyor rey eu Jacme Darago, ordonaren, que aquell matrimoni se feu del fill major del rey de Castella ab la germana del rey Phalip, qui havia nom madona Blanca, e donaren la li ab enteniment, que, apres la mort del senyor rey Nanfos, per ço com era lo major fill que havia, fos rey de Castella. E lo dit infant En Ferrando hach de la dita madona Blanca dos fills, qui hach nom la hu lo rey Nanfos, e laltre infant En Ferrando. E com hach hauts aquests dos fills, lo dit infant En Ferrando axi com a Deus plach, hach malaltia, e passa desta vida, de que fo molt gran tala, que molt era bona persona e dreturer.

E com lo senyor rey Darago sabe la mort de son nabot, fon molt despagat, axi com daquell que ell amava aytant com un de sos fills. E havia be raho, que no era persona al mon a qui linfant En Ferrando amas tant, com feya a son avoclo, el senyor rey Darago. Si que, a poch de temps, lo dit senyor rey Darago entra en Castella ab pocha companya, e ana en tres dies e en quatre nuyts be viii jornades. Axi que, ana lla hon eren los dos fills del infant En Ferrando, els pres els sen mena al regne de Valencia, els mes en lo castell de Xativa, hon los feu nudrir, axi com tanyia a fills de rey. E aço feu per dues rahons asenyalades: la primera, per la gran amor que havia a llur pare, que negu nols pogues fer mal en llurs persones; e laltra que, si linfant En Sanxo, nabot seu, se desconexia de res envers ells, que ell tingues aquells infants, e quen faça rey de Castella. E que axi tendria la casa de Castella pitgada e lligada a sa voluntat. Si que, quant lo rey de Castella ho sabe, que fo molt pagat; mas creu que no ho fo linfant En Sanxo. E no ana a molt de temps, quel rey de Castella feu jurar a gran res dels richs homens de son regne linfant En Sanxo, que fos rey apres sa mort. E com aço fo feyt, linfant En Sanxo se vae ab son avonclo, lo rey Darago que axi

mateix lamava molt, e dix li:—Pare senyor, ja sabets quel rey mon pare ma feyt jurar a gran res de sos richs homens, e es ver quin ha alguns qui ñi contracten, que nom volen jurar, per ço com havien jurat linfant En Ferrando, mon frare, que fos rey apres la mort de nostre pare. Are, pare senyor, a vos den saber millor que yo sia rey, que negu de mos nabots. Si que yo veig, que aço esta en vostra ma; per queus soplich eus prech, que vos daçom siats valedor. E com no men volguessets ajudar, que sia de merce vostra, que no mi negats; que ab que vos nom siats contrari, nom tem que de Deus én avall nul hom mo puixca tolre.

E com lo rey Darago hach entes ço que son nabot li dix, que ell amava tant com si fos son fill, resposli:—Nabot, be he entes ço que vos havets dit, e responch vos, que si vos volets esser envers nos aquell que devets ne yom cuyt, siats cert que yo nous vendre contrari, ab que façats ço que yo volre, e que daçom façats sacrament e omenatge.—E ell dix:—Bell, pare senyor, demanats, que volets que yo faça, que tot quant vos manets, som aparellat yo ara e tostemps de fe, e no als: e daço vos faç sacrament e omenatge, axi com a fill de rey.—Donchs, dix lo senyor rey, vous dire ço que façats. La primera cosa quem prometats, que tostemps me siats en ajuda ab tot vostre poder contra tots los homens del mon, e que per neguna raho ne per neguna persona, contra mi ne mos regnes, vos, ne hom per vos, no vingats. E laltra raho, que prometats que, com vostres nabots seran grans, que hauran coneguda, quels dejats fer part dels regnes, en guisa que sien be heretats.—Senyor, dix ell, vos me deys coses que vous prometa, qui son rahonables e bones, e qui son a honor mia; perque yo som aparellat de fermar en aquelles maneres que vos manets.—E sobre aço foren aquestes convinences fermades, axi com davant es dit, ab sacrament e omenatge, encara ab cartes publiques. E feyta aquesta fermetat entre ells, linfant En Sanxo tornassen alegre e pagat en Castella, e diu ho tot a son pare, qui nach gran plaer e gran alegre, e conforma al senyor rey Darago tot ço que son fill hach promes.

Ara llexare ells estar, e parlar del senyor rey En Pere, qui fo molt alegre e pagat de ço que hach endreçat, per que ell se tench per segur de Castella.

CAPITOL XLI

Com lo senyor rey En Pere sen torna a Valencia, hon troba missatgers del rey de Granada quil requeseren treua, la qual les hach otorgada a cinch anys; e com pensa en plegar moneda per tota sa terra.

E tantost com ell fo al regne de Valencia, troba missatgers del rey de Granada, que li vengueren ab grans joyes e ab grans presents, que li requeseren treua de part del rey de Granada. E lo dit senyor rey En Pere, pensant que son proposit havia bon començament, atorga los la treua a cinch anys. E segurament que aço no era cosa que per res del mon fera, sino fos per ço com ell tenia en son cor de fer la venjança del rey Manfre e del rey Corali e del rey Eus; mas aço lo feu acordar a fer la dita treua. E com aço fo feyt, ell vae que era complit lo primer proposit seu, ço es, ques tenia per segur, que de neguna part no li podia venir damnatge a la sua terra, ans podia començar lo viatge quen son cor savia posat. E pensas que lo segon proposit complis, ço es a saber, de plegar moneda. E per totes ses terres el ampra sos vassalls, que li ajudassen de moneda, per ço com ell entenia a fer tal viatge, que seria gran creximent dell e de tots sos sotsmesos. E les sues gents sabien lo de tant al cor e de tant bo, que bes pensaven, que nos movia debades. E cascuns atorgaven li tot ço que demanava, axi que, metia sises e altres ajudes per tots sos regnes e terres, qui muntaven a tant, que era infantat: e de tot eren pagats sos sotsmesos.

Ara llexare estar aquesta ajuda ques fa es cull per tots sos regnes, e tornare a parlar del rey Carles.

CAPITOL XLII

Com lo princep de Taranto sen torna de les vistes de Tolosa al rey Carles son pare, e li compta el mal pagament que hach dell lo senyor rey En Pere; e com lo rey Carles, fiant se sols en lo seu poder, se posa en cor de no tembre dit senyor rey En Pere.

VERITAT es, que quant lo princep de Taranto fo partit de les vistes de Tolosa, ana tant per ses jornades, que fo ab lo rey Carles son pare, qui li demana novelles de les vistes. E ell dix li tot ço que li era esdevengut, ne com lo rey de França e lo rey de Mallorques li havien feyta molta donor, mas lo rey Darago que per res no sera volgut consolar ab ell, ans li era estat brau e fello. Don lo rey Carles ne fo molt despagat, e conech que aquella spina tenia el cor que ell se pensava es duptava. Empero ell se fiava tant en la sua cavalleria en lo gran poder que havia, que posa en son cor que no hagues dupte dell. E segurament axi so podia pensar, que en si havia iv coses, que no havia altre rey el mon que les hagues. La primera, que ell era tengut per lo pus savi princep e millor darmes qui el mon fos, apres la mort del bon rey En Jacme Darago. Laltra, que era lo pus poderos rey del mon; que en aquella saho ell era rey e senyor de tot quant lo rey Manfre solia haver; e apres era compte de Prohença e Danjou; e apres era sanador de Roma e vicari general de tota la part guelfa de Toscana e de Lombardia e de la Mancha; apres era vicari general de tota la terra doltra mar, e cap major de tots los chrestians qui de lla mar eren, axi dels ordres del Temple e del Spital e dels Alemanys, com de totes ciutats, castells e viles e altres nacions de chrestians qui hi fossen, ne hi venguessen; e apres havia en sa ma lo Sant Pere apostolich, e tota la Sancta Sgleya romana, axi com aquell de qui feyen compte de gran favoner e de regidor. Daltra part havia la casa de França, per ço com lo rey Lluys de França era son frare, e muri e lexa rey lo rey Falip, e recamanali charament

lo rey Carles son frare, e axi feya compta dell, axi com si lo rey Lluys, son frare, fos viu. Donchs segurament que, esguardant aquest poder seu, poch lo calia duptar del rey En Pere. E axi ell posa en son cor aquest poder, e no pensa el poder de Deus. Perque, qualque sia quis fiu mes en son poder quel poder de Deus, pot fer compta, que Deus mostrara sobre aquell lo seu poder, a donar a conexer e entendre a tot lo mon, que res no es, mas solament lo seu poder. E desta raho daques poder de Deus he tant parlat davant, que ara no men cal pus parlar. E axi estech en sa esperança en la força de son poder.

CAPITOL XLIII

Recompta quina sia stada la causa per que la illa de Sicília se hach revelada contra lo rey Carles, e com dit rey assatia la ciutat de Macina; e com Boaps salça contra son frare Mirabusach, e sen feu coronar rey de Bugia.

Estant en esta volentat tant alta; ell hach tals officials emesos per tota la illa de Sicília, que no feyen ne deyan sino tots mals e superbies, e nols paria quel mon fos altre Deus, mas lo rey Carles. Si ques desconexien de Deus e domens, e feyen tant, que maravella era com los sicilians nols degollaven, avans que no sofferissen ço quels francesos los feyen. E entre les altres malvestats, sesdevench que eren festes de Pascha, e a Palerm ha una sgleya que es envers lo pont del almirall, hon ha las festes de Pascha hix tota la ciutat a perdonança, e majorment les dones de Palerm hi van totes. E aquell dia anaren hi algunes gentils dones, entre les altres, qui eren molt belles dones, e los sarjants francesos exiren defora, e trobaren aquelles dones qui anaven acompanyades de bon jovent qui eren llurs parents. E per ço que poguessen metre los francesos la ma a les dones lla hon se volguessen, cercaren los jovens homens si portavan armes; e com vaeren que non portaven, digueren que les havian comanades a les

dones, e per les maneres, ells los metian la ma, e les pacigaven, e per les mamelles. Axi que, altres homens qui anaven ab altres dones qui vaeren aço, e vaeren que batien ab vergues de bou aquelles, e aquells qui daço se esquivaven cridaren:—Ay Deus, pare senyor! tanta de superbia qui la pora sofferir?—E en aquell punt vengueren davant Deus aquells clamors, en tal guisa, que volch, que de aquelles superbies e de moltes daltres que havien feytes fos feyta venjança. Si que enflama lo cors daquells qui en aquell lloch veyen la superbia. E cridaren:—Muyren! muyren!—Axi que en tal punt comença aquest crit, que ab pedra secha mataren tots aquells sarjants. E com los hagueren morts, entraren per la ciutat de Palerm tuyt cridant, homens e fembres:—Muyren los francesos!—E tantost hom sa pres a les armes, e tots quants francesos trobaren en Palerm, tots moriren. E tantost llevaren per capita e per comu micer Aleynep, qui era dels honrrats e dels richs homens de Sicilia. E com aço fo feyt, host feyta, anaven lla hon sabien francesos hi eren, e per tots los llochs de Sicilia anava la veu, e aytant com la veu anava, aytants ne matavan. Queus dire! Tota Sicilia se revela contra lo rey Carles, e a colp mataren tots quants francesos pogueren trobar; axi que, hanch hu qui hi fos en Sicilia non escapa. E aço sesdevench per misericordia de Deus; que Nostre Senyor ver Deus soffer lo peccador, e com veu que nos vol esmanar dels mals, tramet sobre aquell laspasa de justicia. E axi la trames sobre aquells malvats superbiosos que axi devoraven la gent e lo poble de Sicilia, qui eren obedients e bons a tot ço que fer devien envers Deus e envers llur senyor. E axi ho son vuy en aquest dia, que no eren que pus lleial gent haja vuy al mon, com ells son estats e son e seran, si a Deus plau, als senyors que puix han hauts, segons que per avant entendrets. E com aço fo feyt, e el rey Carles sabe aquest damnatge que hach pres, e molt mogut de gran fellonia, aplega grans hosts, e per mar e per terre vench assatiar la ciutat de Macina: e vench ab tan gran poder, que ab xv milia homens de cavall hi vench, e de gents de peu sens nombre, e ab cent galees, sobre una ciutat qui no era llavors murada, e aparia quencontinent se degues pendre, mas aquell poder era no res al poder de Deus, qui guardava e defenia ab bon dret los sicilians.

E axi llexar vos he estar lo rey Carles, qui te setge sobre Macina, e tornar vos he a parlar de la casa de Tunis en so qui si esdevench. Veritat es, que com lo rey Mirabusach fo feyt rey En Tunis per ma del senyor rey En Pere Darago, axi com davant havets entes, que son germa Boaps sen ana a Bugia e a Contastina, e ab Bugia e ab Contastina ell salça contra Mirabusach, es corona rey de Bugia. E cascu daquests dos germans estegren en llurs rayalmes, e per avant mori Boaps rey de Bugia e de Contastina, e llexa rey de Bugia Mirabosecri fill seu, e senyor de Contastina Bugron, lo segon fill seu.

CAPITOL XLIV

Com Bugron, fill de Boaps e rey de Contastina, envia sos missatgers al rey Darago, fent li assaber, com se volia fer chrestia e fer se son hom, e donar li Contastina e tota sa terra; e el maravellos aparellament que feu lo senyor rey En Pere pera passar Alcoyll.

Ecom aço fo feyt, lo dit Mirabosecri volch desaretar e pendre, si pogues, lo dit Bugron. E ell qui sabe aço, pensas que nos poria dell defendre, sino ho feya fer per ma del senyor rey Darago, e que li faes saber, quell havia volentat ques tornas chrestia per ma sua, e quel dit senyor rey vengues Alcoyll, qui es port del dit lloch de Contastina; e que li retria la dita ciutat de Contastina; e com ell seria a Alcoyll, que pensas donar a Contastina, que es la pus fort ciutat del mon, e ques faria chrestia, e que li retria tota la terra quanta ell navia, e ques faria son home e son fiol e son vassall; e quel requeria de part de Jesu Christ, quell aço degues reebre: en altra manera, si no ho feya, que Deus li ho demanas á la nima e al cors.

E lo rey, com oy aquesta missatgeria qui li vench de part den Bugron, senyor de Contastina, lleva les mans al cel e dix:—Senyor ver Deus, llaors e gracies vos fas de tanta de gracia e de merce quem feyts: placijs que, si aço deu venir a honor vostra e a be de mos regnes, que venga a bon acabament.

—E los missatgers eren dos cavallers sarrahins, molt savis homens, qui faeren semblant que per catius a rembre eren venguts. E axí digueren tant segretament aquella missatgeria, que no fo hom el mon quin sabes res, salvant lo senyor rey, E lo dit senyor hach dos mercaders molt savis é prohomens, e feu los carregar una nau de mercaderies, e anaren sen al port de Alcoyll ab la dita nau; e los dos sarrahins anaren ab ells ab deu catius sarrahins que hagueren comprats per desfreçar que eren daquelles encontrades. E lo senyor rey ordona ab aquells mercaders, que com serien a Alcoyll, que ab partida de les dites mercaderies, montassen a Contastina, e ques vaessen ab En Bugron, e que sabessen si era ver ço que aquells missatgers deyen. E axí descobrils lo dit senyor rey lo feyt tot, e los dits mercaders eren prohomens e naturals seus; e manals, en pena de la persona e de tot quant havien, que aço nó descobrissen a neguna persona. E axí, com ell ho mana, se feu es compli.

E com foren a Contastina, parlaren ab En Bugron tot lo feyt, en tal manera, quel senyor rey tenia tot lo feyt per ferm, e En Bugron atre tal. E lo senyor rey pensa tantost de fer naus e lenys e galees e terides per portar cavalls. E axí per tota la costera feu fer grans navilis e gran aparellament de tot ço que fa mester a passatge de senyor. Si que totes les gents de son regne se maravellaren del gran aparellament quis feya: que primerament a Coplliura los ferrers no feyen als, mas ancores; e los mestres daxe, tots quants navia en Rosello, eren venguts a Coplliura, hon feyen naus, lenys, terides e galees; e a Roses altre tal, e a Torrella e a Palamos e a senct Feliu e a senct Pol des Maresmes; e a Barcelona nous en cal parlar, quenfanitat era la obra qui si feya; e puix a Tarragona altre tal, e a Tortosa e a Paniscola e a Valencia e per tota la costera de les marines. E en les ciutats qui son dintre terra feyen ballestes e cayrells e crochs e llances, darts, cuyraces, capells de ferre, gamberes, cuxeres, escuts, paveses e manganelles; e a les marines trebuchs, e pedres de ginys a les pedreres e als altres llochs; axí que, tant eren los feyts grans, que per tot lo mon anava la nomenada.

CAPITOL XLV

Com lo rey de Mallorques e lo infant En Sanxo pregaren a lo senyor rey En Pere, quels dís
xes ço que entenia fer; e com lo senyor rey En Pere nols volch dir son enteniment, sal-
vant que comana tota sa terra al infant En Sanxo.

E lo senyor rey de Mallorques vench al senyor rey Darago, e pregal que li dices ço que entenia a fer, e que si li ple-
ya, que ell yria ab ell en tot lloch, ab tot son poder. E ell res-
pos li:—Frare, no vull que hi anets, mas que romangats e
queus prengats guarda e cura de la nostra terra. E axi mateix
prech vos, que nous pes, com yo nous dich ço quenten-
ch a fer, que per cert, frare, si a persona del mon yo degues desco-
brir mon cor, you descobriria a vos; mas no es mon enteni-
ment daquest viatge. E axi encara vos prech, que nous sapia
greu, que axi mateix no vull ajuda ne secors de nul hom del
mon, saul aquella de Deus e de mos vassalls e sotsmesos.—E
sobre aço lo senyor rey de Mallorques, ab greu que li sabe, no
sen mes sobre ell. E semblantment lo rey de Castella e son
nabot linfant En Sanxo faeren altre tal; que sol per aquesta
raho vench linfant En Sanxo en Arago es vae ab ell e si pro-
feri de part del rey son pare e dell mateix, quen persona lo
seguiria ab tot lo poder que hagues, e que hauria xxx o xl
galees de Sibilia e de altra marina sua, be armades e aparella-
des. Queus diré? aytal resposta li feu, com havia feyta a son
frare, lo rey de Mallorques, salvant que li dix, que li coma-
nava tota sa terra, axi com aquell quell tenia en compte de fill.
E lo dit senyor infant respos, que la dita comanda prenia ell
volenters, e que manas a tots aquells que ell llexava procura-
dors, que si en res lo havien ops, que tantost lo requesessen,
e que totes coses llexades, tantost, en persona, ab tot son po-
der, laurien. E daço fon molt pagat lo rey Darago, e abraçal
mes de deu vegades: e axi prengueren comiat la hu del altre.
E lo dit senyor infant tornassen en Castella, e recompta al rey

son pare ço qui entrells fo estat.—Ha Deus, dix lo rey Nanfos de Castella, e qual cor de senyor ha en el mon quis pogues comparar a aquest daquest senyor?

Si que no ana a gayre, quel rey Nanfos de Castella muri, e romas rey de Castella linfant En Sanxo. E axi, daqui avant llexare lo rey En Sanxo de Castella, e tornare al senyor rey Darago.

CAPITOL XLVI

Com partit lo infant En Sanxo, lo senyor rey En Pere comença regoneixer les marines e fer bescuyt e tot bon aparellament, e trametre cartes als homens de sa terra qui devien esser ab ell

E com lo dit infant En Sanxo fo partit Darago del senyor rey, e sen fo tornat en Castella, lo dit senyor rey ana per les marines regonexent totes les obres: e pensa de ordonar, ques faes bescuyt a Çaragoça e a Tortosa e a Barcelona e a València, e feu venir a Tortosa molta civada e forment: si que tanta ne feu venir, quen la ciutat de Tortosa no podia cabre, ans feyen barraques e cases de fusta en queu metien. E axi mateix trames ses cartes a tots aquells richs homens de sa terra que volia que anassen ab ell: e que se aparellassen de seguir lo viatge ab aytants cavallers e ab aytants ballesters e ab aytants paons. E a cascu ell feya donar en llurs terres o lla hon volien acorriment de moneda tanta, [com los feye mester. E mana, que negu no sentrametes de viandes ne de vi ne de civada, quell faria metre compliment per tuyt de tot quant havrien mester per tot lo viatge. E aço feya lo senyor rey, per ço que no saguessen a entremetre sino dels arreus tant solament de llurs cors cascuns, e que anassen tuyt be arreats. E axis compli, que entro aquell dia james no sera feyt passatge, hon tant bell arreus de cors e de cavalls e de ballesters e de paons e domens de mar hagues, com hach en aquell passatge. E axi mateix ordona, que hi hach vint milia almugavers, tots

de la frontera, e be viii milia ballesters de munt; e ordona, que anassen mil cavallers; tots de honrrat paratge, ab ell, e molts ballesters de Tortosa e de Arago e de Cathalunya, e servents de maynades. Queus dire? que tant era gran lo aparellament, que tots los reys e els senyors del mon, axi chrestians com sarrahins, qui res haguessen en les marines, se guaytaven, e havien gran paor e gran ducta cascu de llurs terres, per ço com no era hom nat ne viu el mon qui sabet ço que ell volia fer.

CAPITOL XLVII

Com lo Papa e lo rey de França e de Inglaterra, e altres princeps chrestians trameteren sos missatgers al senyor rey Darago, quels volgues dir hon tenia en cor de anar, e com tots hagueren una mateixa resposta,

Si quel Papa trames a dir, quel pregava, que li dices ço que ell havia en volentat de fer, e si ho trametia a dir, quen tal lloch poria anar, que ell li faria secors de moneda e de perdonança. E lo senyor rey trames li a dir, que li graham molt la sua proferta, mas quel pregava que no li desplagues, com en aquella saho no lin volia trametre a dir; mas que en breu ell ho trametria a dir, e que llavors hauria lloch la ajuda e la perdonança que li proferia, mas ara en aquell punt que li plagues que sen sofferis. E axi los missatgers tornarense ab la dita resposta al Papa, e com lo Papa ho entes, dix:—Per cert, ma fe es, que aquest sera altre Alexandri en lo mon!

E apres, axi mateix li vengueren altres missatgers del rey de França, son cunyat, qui li trames a dir semblant missatgeria que havia feyta lo Papa, e ab tal resposta sen anaren. E apres vengueren del rey de Inglaterra e daltres princeps del mon, e tuyt sen anaren ab una resposta, axi mateix del Papa, com dels reys, com de comptes. Mas dels sarrahins nom cal parlar, que cascun rey sarrahi estava ab paor, que sobre ell no

vengues. Si que era la major maravella del mon dels faraons e de les guardes qui eren per tota la terra de Barbaria. Si que al rey de Granada deyen los seus homens:—Senyor, que aço que vos no guarnits Bera e Almeria e Servenya e Monecha e Malicha, que per cert lo rey Darago, vendra sobre vos?—E responials lo rey de Granada:—Folla gent, que deytis? no sabetis quel rey Darago ha treues ab Nos per cinch anys, e cuydats vos quell nos trencas ço quens ha promes? Nous ho cuydets, que per cert creats, que ell es tant alt e de tant alt cor, que per tot lo mon no vendria menys a res que hagues promes. E plagues e Deus quell volgues, que yo ab mon poder anas ab ell, volgues se que anas sobre chrestians, volgues sobre sarrahins, quen veritat yol seguiria volenters a mon cost e a ma messio. E axi llexats estar esta sospita, que no vull que nul hom de ma terra sen creixca de guayta neguna; que la casa Darago casa es de Deus, ab fe e ab veritat.

Queus dire? Tot lo mon estava ab les ales alçades daquest senyor, que faria; mas, empero, quisque nagues dol e paor, En Bugron navia gran alegre. Ara llexare estar esta raho, e tornare al senyor rey Darago e al seu aspaetxament.

CAPITOL XLVIII

Com acabades les vesites, lo senyor rey En Pere hach corts a Barcelona, en les quals ell ordona sa terra, e feu almirall a son fill En Jacme Pere; e a qui va donar carrech dels despats dels affers de Cathalunya e de les galees; e com a dia sabut tuyt foren al Port Fangos.

Lo dit senyor rey no cessava danar e despaetxar e de visitar totes les sues obres: axi que per ell se spaetxaven los feyts tant, que mes hi feyen en vuyt jorns, que no faeren en un mes, si ell non anas a vesitar. E com ell vae que les obres eren quax acabades, ell feu corts a Barcelona, e en aquelles corts ell ordona tota sa terra, e ordona tot son passatge, e feu almirall un fill que havia natural, per nom En Jacme Pere, qui fo

molt gracios e bo de tots feyts. E lo dit En Jacme Pere pres la verga del almirall, e feu visalmirall un cavaller de Cathalunya donrrat casal e de bo, per nom En Cortada, qui era molt bo darmes e de seny e de tots afers qui tanguessen a cavaller. E com aço fo feyt, dona dia, que tot hom qui anar degues al viatge que fos a Port Fangos al primer jorn de maig, aparellat e arreat de recullir. E ordona quen Ramon Marquet e En Berenguer Mallol que espaetxassen los afers de Cathalunya, axí de les galees, com de les terides, com de les naus. E puix axí mateix, en cascun lloch ordona bons homens de mar qui espaetxassen ço que en llurs llochs se feya per lo passatge. E a Valencia lo dit senyor En Jacme Pere, qui era poblat el regne de Valencia, ordona axí lespaetxament de larmada com de cavallers, com de almugavers e de ballesters de munt. Queus en dire? quen tots los llochs, axí de marines com dintra terra, ordona lo dit senyor rey que espaetxassen los feyts e les compayes: en tal manera, quel jorn que ell hach donat forer tuyt, axí de mar com de terra, qui a Tortosa, qui a Port Fangos. Queus en faria majors noves? que axí vengueren tuyt ab volentat, que aquells qui devien menar cent ballestes, ne menaren dos tants; e axí mateix dels servents, que mal llur grat los seguien e no volien sou negu. E encara hi vengueren tots quants capdals havia en Arago e en Cathalunya e en regne de Valencia, e sindichs de totes les ciutats. E axí lo senyor rey vench e atendas a Port Fangos, hon era tot lo navili, que ya eren tuyt aparellats de tot quant los feya mester, que no havien als a fer sino quel senyor rey e comptes, barons, cavallers, almugavers e servents de maynada ques recullissen.

CAPITOL XLIX

Com lo senyo- rey En Pere feu crida, ques volia recullir al Port Fangos e pendre comiat; e com lo compte de Pallars, en nom de tots, prega dit senyor rey, li dices sa volentat, la qual may volch descobrir; e lardit que hach pera descobrirla als patrons e mariners.

E com lo senyor rey hach regonegut que tot era aparellat, axi naus com galees, com altres vexells, fo molt alegre e pagat, e feu ajustar totes les gents generalment ab trompes, que tot hom fos a oyr ço quel senyor rey volia dir; que ell volia pendre comiat apres lo parlament, ques volia recullir. E com aquesta crida oyren, tot hom vench al dit parlament, e prelats, e richs homens e cavallers e totes altres gents. E com tuyt foren aplegats. lo senyor rey puja en un cadafal de fusta que hach feyt fer, en tal guisa alt, que tuyt lon poguessen veure be e entendre: e com fo sus, siats certs que fo escoltat. E lo dit senyor rey Darago pensa de preycar, e dix moltes bones paraules qui feyen al temps per aquells qui havien a anar, e per aquells qui havien a romandre. E com ell hach finat son preych, llevas per tuyt comunament lo noble A. Roger, compte de Pallars, qui ab ell anava el viatge, e dix li:—Senyor, totes les vostres gents, axi nos qui anam ab vos, com aquells qui romanen, han gran plaer de les bones paraules que vos los havets dites, e tuyt ensemps sopliquen humilment a vos, quels digats e quels descobrats, hon es la vostra volentat danar.—Per ço com per descobrir la sua volentat no li devia venir negun torp ne tort, tant era prop lo recullir, e que tuyt ne serien consolats, axi aquells qui hi yrien com aquells qui romandrien; e encara que mercaders e altres bones gents saparellarien ab viandes e ab tots refrescaments que portassen a la host. E encare que les ciutats e les viles sues axi mateix trametrien tostamps ajuda e secors de totes coses.—E lo senyor rey respos e dix:—Compte, yo vull que vos sapiats, e tots los altres qui aci son, e encara aquells qui hich no son, que

si Nos sabiem que la ma esquerra nostra sabes ço que ha en cor de fer la ma dreta, que nos mateix lans tolriem: e axi no parlets pus desta raho, mas pensats vos de recullir tots aquells qui ab Nos devets anar.—E com lo compte e los altres oyren tant fort paraula, com aquella quel senyor rey hach dita, non volgueren pus parlar, mas ques reprengueren e digueren:—Senyor, pensats de manar que nos ho farem, e placia a Nostre Senyor ver Deus e a madona Sancta Maria e a tota la cort celestial, que ell compleixca lo vostre enteniment a honor dells, e a creximent e a honor vostra e de tots vostres sotsme-sos; e que a nos do gracia queus puixcam servir en tal manera, que Deus e vos ne siats pagat.—E sobre aço llevas lo compte Dampuries e lo vescompte de Rocaberti, e daltres richs homens qui no devien anar el viatge, e digueren:—Senyor, placius que vullats, que nos nos recullam ab vos, e que per res nons llexets; que axi be aparellats som de recullir, com aquells qui havien albara danar el viatge.—E lo senyor rey respos al compte e al vescompte e als altres, e dix:—Nos vos graham molt la vostra proferta quens feyts de la bona volentat, mas aytant vos responem, que axi be nos servirets vosaltres qui romandrets, com nos qui anam.—E com aço hach dit, beneyls e senyals tots ells, els comana a Deus. E si hanch se vaes grans plors e grans crits, aquí foren al pendre comiat: axi que lo senyor rey, qui era lo pus fort senyor de cor qui hanch naixques, na huyra tot de plorar. E llevas e ana pendre comiat de madona la regina e dels infants. E agracials e beneyls, els dona la sua benedictio. E hach li hom aparellat un leny armat, e recullis ab aquella benedictio e gracia que hanch senyor se pogues recullir. E com ell fo recullit, tot hom se pensa de recullir, axi que dins dos jorns foren tuyt recullits, e ab la gracia de Nostre Senyor ver Deus e de madona Sancta Maria e de tots los seus beneyts sancts e sanctas, ells faeren vela tuyt de Port Fangos, per anar en llur bo viatge, en lo mes de maig de lany de la incarnacio de Nostre Senyor ver Deus Jesu Christ MCCLXXXII. E com hagren feyta vela, foren mes de cent cinquanta veles entre unes e altres. E com foren entro a vint milles en mar, ab un leny armat lalmirall en Jacme Pere ana a cascuna nau e leny, galea, tarida, barca, e a cascun patro ell dona un albara sagellat ab son sagell del se-

nyor rey, clos e tancat ab lo dit sagell. E mana a cascun patro, que faes la via del port de Maho, que es en la illa de Manorqua, e que en lo dit port entrassen tuyt e lla refrescassen; e que com fossen fora del port de Maho deu milles en mar, que cascu obris lalbara, e no abans, en pena de la persona. E com laguessen obert, que faessen la via quels manava lo senyor rey en lo dit albara. E axis feu com lalmirall mana.

CAPITOL. L

Com lestol del senyor rey En Pere entra en Maho, port de Manorqua, e la gran malvestat que feu lalmoxerif de Manorqua al dit senyor rey En Pere, la qual fonch causa que tolguessen la festa a En Bugron.

E tuyt entraren al port de Maho e lla refrescaren. Si quel moxerif de Manorqua vench al senyor rey e dix li:—Senyor, que volets ne manats que yo faça, que si vos venits a pendre la illa, yo som apparellat de complir ço que vos manets.—E lo senyor rey respos al moxerif:—Nous duptets de res; que Nos no venim per fer enug ne pesar a vos ne a la illa: e daço estats segur —E lo moxerif llevas, e besa li lo peu, e feuli moltes gracies, e tantost trames tant de refrescament al senyor rey e a tot lestol, que seria molt fort de comptar: que tanta dabondança los trames de tots refrescaments, que a mes de vint jorns los basta. Empero feu una gran malvestat, que aquella nuyt hach una barca armada de sarrahins, e trames a Bugia e per tota la costera, quels feu a saber, quel senyor rey, ab tot son estol era al port de Maho, e que creya que yria a Bugia, e ques guardassen. E com aço hach sabut entre los altres En Bugron, senyor de Contastina, hach lo major alegre que hanch negun hom pogues haver: e en lloch de desastruch, per lo gran plaer que havia, descobri son coratge a alguns specials amichs e parents seus que havia, en quis fiava de totes coses. E aço feya por ço, com que sendreças, que

complis al senyor rey ço.que li havia promes. E un daquells a qui hach descuberta sa volentat, descòbri e feu ho saber a tots aquells de la ciutat, e als cavallers sarrahins de la ciutat qui ab ell eren. Queus dire? que tots a remor feyta se llevaren e prenguerenlo e tolgueren li la testa a ell e a xii de altres qui aço li consentien, e trameteren missatge al rey de Bugia ques vengues emparar de la ciutat e de tota la terra: e axis feu.

Aram llexare a parlar dells, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL LI

Com lo senyor rey En Pere prengue terra al port Dalcoyll, e com hach entesa la mort den Bugron, de que fo molt despagat; e lo gran nombre de moabits ques replega dementres sen fortia; e els grans feyts darmes ques van fer, ab lo bon acorriment que feu Cathalunya.

Com lo senyor rey hach refrescada la sua gent, ell parti de Maho, e com ells foren deu milles en mar, cascu obri son albara, e tuyt hagren manament dins los albarans. que fessen la via del port Dalcoyll; e com foren ala vila Dalcoyll, prengueren terra. E aquells Dalcoyll pensaren de fugir, axi que poch ni conseguiren. Empero aqui avallaren los cavalls, e axi tot hom entra. E com tuyt foren en terra, lo senyor rey demana als sarrahins que havien presos a Alcoyll noves den Bugron: e comptaren li ço qui li era sdevengut. Don lo senyor rey ne fo molt despagat. Empero puix aqui era vengut, pensa quel viatge se complis a plaer de Deus e de la sancta Fe catholica; e pensa tantost de fer un mur de pals, e ab cordes qui entraven en los anells, ell feu son mur qui enviro- na tota la host e la vila; e feu exir de les naus los tapiadors que menava, e de tapiés ells taeren les barreres e els camins, hon les hosts devien venir fora daquell mur. E dementre que ell feya enfortir la host, ajuntarense entorn trenta milia homens a cavall sarrahins, e tanta de gent de peu, que la terra e

les montanyes vaerets cubertes. Queus en dire? quels maleyts moabits anaren preycant e cridant per tota la barbaria, e donar perdons a llur mala lig. E abans que fos passat un mes, hi hach venguts mes de cent milia homens a cavall, e de peu sens tot nombre. E lo compte de Pallars qui vae aquella tan gran congregacio de gents, ana fer una bastida, qui de tapies, qui de fusta en un puig qui es prop de la vila de Alcolly. E daquell lloch lo dit compte de Pallars, ab molts daltres, feria en ells tots jorns, si que meteren nom á quell puig de la bastida: puig de Pica baralla. E en aquell puig se feyan tots jorns tant grans feyts darmes, que no era per comptar. Queus dire? que qui volia vaer ardiment e bondat de senyor, vos ho pogrets vaer en aquell lloch; que com lo torneig era mezclat, e lo senyor rey conexia quels chrestians navien lo pitjor, ell brocava al mig de la presa, e feria al mig dells. Mas nous cuydets, que hanch Alexandri ne Rotlan ne Oliver ne neguns altres poguessen ço fer a tots dies quel senyor rey feya; e apres dell tots los altres richs homens, cavallers e almugavers e homens de mar qui lla eren. E cascu se pot pensar que ops era al senyor rey e a les sues gents que axis faes, que en tal lloch eren, que no hi havia força neguna, enans eren en bell pla sens vall e sens mur, sino aquell de la paliçada que jaus he dit. E de altra part eren reys e fills de reys, e barons e moaps de sarrahins, qui eren la flor de tots los sarrahins del mon; e no hi eren per als, sino per confondre los chrestians. Per que si se adurmissen a la guayta, pensar podets, que a mal so los faeren despertar, perque nols era ops que ço gitassen a no cura. E per cert, hont majors eren los feyts e pus perillosos, lo senyor rey era pus alegre, e les sues gents altre tal; que james neguna host no fo pus basta de tots bens com aquella era, e tots dies crexia la abundancia. Si que com saberen en Cathalunya quel senyor rey era a Alcoyll, tot hom, en manera de perdonança, pensaven de carregar naus e lenys de gents e de viandes e de armes e de totes ajudes: e tuyt atenyien lla, que jorn hi esdevenia que xx e xxx veles hi entraven carregades de totes coses, axí que major marcat hi avia de totes coses, que en lloch de Cathalunya.

E com lo senyor rey hach regonegut tot aquell pays, e hach vist lo poder dels moros e sarrahins, pensa que per no

res conqueria la Barbaría, si lo Papa li volia ajudar de moneda e de perdonança, e que james los chrestians non foren en tant bon partit, que hach rey de chrestians qui faes passatge, ne rey de França ne rey Danglaterra ne el rey Carles, qui ab croada e ab thresor de la Sgleya passaren a Tunis, no tengueren tanta de terra en Barbaria, com ell tenia: que de Giger tro a la ciutat de Bona sarrahi no hi gosava aparer, ans per tota aquella marina anaven los chrestians a portar llenya a la host. E encara hi tenien llurs bestias, que sarrahi negu no hi gosava aparer ans hi havia dels chrestians qui entraven en cavalcades iii e iv jornades, en amenaven presa de persones e de bestians: axi quels sarrahins nos gosaven partir de les llurs hosts, que tantost com sen partien cuydaven esser catius. E era axi, que tots jorns ne cativaven assats; que a Alcoyll ne vaerets tots jorns encants, si que un mes duraren. En axi quel senyor rey Darago se tenia per pus segur, e tota la host, que maravella era, e alcunes vegades lo senyor rey brocava ab cinchcents cavalls armats a colp, e los altres llexava a les barres. E com ell brocava ab aquells, feya los sarrahins axi esparpanyar, que no sen tenia hu ab altre; e feyen ne tanta de morteldad, que fareza seria de dir; e cativaven ne tants, que per una dobla hi havia hom un sarrahi. Axí que tots los chrestians estaven richs e alegres. e sobre tots lo senyor rey.

Araus llexare a parlar del feyt de les armes quis feyen tots jorns, e parlar de ço que senyor rey se pensa.

CAPITOL LII

Com lo senyor rey En Pere, stant en Alcoyll, trames al noble En G. de Castellnou al Papa per aquesta raho que li ajudas de diners o de croada, pera conquerir Berbarie.

Com lo senyor rey vae aquests affers tan honrrats e tan bons a ops de chrestiandat, ordona que trametes per missatge al Sanct Pare lo noble En G. de Castellnou, qui era honrrat capdal de Cathalunya e parent seu: e ab dues galees

ell lo trames en Roma al Papa. E la raho fo aquesta, que manava al dit noble que tantost ques recullis, e que sen muntas per la Seu de Roma, e que no saturas en lloch entro que fos ab lo Papa; e com seria ab ell, quel saludas de part dell, ell e tots los cardenals; e com lauria salutat, quel pregas de part sua, que faes ajustar son consistori, com ell volia dir algunes paraules a ell de part del dit senyor rey davant tots ells. E com aço seria feyt e tuyt serien ajustats, que ell altra vegada saludas lo Sanct Pare e tot son collegi de part sua e que digues axi:—Pare Sanct, mon senyor, lo rey En Pere Darago, vos fa saber, quell es en Barbaria en un lloch qui ha nom Alcoyll; e troba que per aquell lloch se pot haver tota la Barbaria. Si vos, Pare Sanct, li volets fer ajuda de diners e de perdonança, sera aço complit de la major part, avans que llonch temps sia. E diu vos, que abans que vengan tres mesos, troba que haura la ciutat de Bona, de que fo bisbe senct Agosti, e apres la ciutat de Giger; e com aquestes dues ciutats, qui son en la marina pres Dalcoyll, la una de llevant, laltra de ponent, haja conquestes, feyts compte, que totes les altres ciutats de les marines haura dins de poch de temps. E la Barbaria es aytal, que qui haura les marines, si haura tota la Barbaria. E son gents qui tantost com vejen lo gran destret que hauran, se faran chrestians la major part. Per que, Pare Sanct, lo dit senyor rey vos requer de part de Deus, que aquests serveys tant solament li façats, e en breu, si a Deus plau, la Sancta Sgleya sen crexera de tanta renda, que muntara a molt mes que no hi haura bestret; que ya vets lo senyor rey son pare de quanta renda ha crexcuda la Sgleya Sancta, sens que no hi hach ajuda ninguna. Perque, Pare Sanct, aço eus demana eus requer, e queus placia que non tardets.—E si per aventura ell vos responia:—¿Per que aço no dix als nostres missatgers que li trametem en Cathalunya?—vos li responets:—Com no era temps que a vos, Pare Sanct, ne altre descobris son cor, per ço com ho havia jurat e promes a Bugron, que a persona del món nos descobris; perque, Pare Sanct, nous deu saber greu.—E si per aventura ell nous volia otorgar secors negu, vos li protestats de part nostra, e en la protestacio li digats, que si lo socors nous tramet, que Nos li demanam. que a colpa dell nos en havrem a tornar en nos-

tra terra; que heu sap ell e tot lo mon, quel nostre poder no es tant de moneda, que aci poguessem llongament aturar; e que Deus liu demane. com be sapia que Nos havem en voluntat, que sins fa lo socors que Nos li demanam, que tots los nostres dies volem metre en crexer la sancta Fe catholica, e especialmcnt en aquestes parts hon ara som venguts. Empero man vos, que aquesta missatgeria façats al pus hivarzosament que fer pugats.

—Senyor, respos lo noble En G. de Castellnou; be he entes ço que mavets manat que diga ne faça, e ab voluntat de Deus you cumplire en tal manera, que vos ne serets pagat: e pensats me de donar la vostra benedictio e gracia, que yous coman a Nostre Senyor, queus defena eus guart de tots mals, eus do victoria sobre tots vostres enamichs. Empero, senyor, si a vos plagues daltres richs homens mills enrahonats, hich havets que hi poguerets trametre, e yo grahire molt mes a Deus e a vos, que en lo cas en que sots que yo nom partis de vos; que tots dies veig queus metets en lloch, que gran dolor he en mon cor, que yo nous sia de prop.

E lo senyor rey comensa a riure e dix:—Segurament, En G., yo som cert, que vos hagrets major plaer de romanir que del anar; quel delit que vos carregats a Nos del feyt de les armes, a vos ne podem comptar per hu daquells qui sien en Cathalunya ne en la nostra senyoria: e axi nous enyorets, que com vingats, be trobarets encara tant a fer, que beus en podrets tolre lo desig. E Nos fiam nos tant de vos, quens pensam, que en aquesta missatgeria, e en tots altres feyts qui majors fossen, darets vos axi bon recapte, com negu baro que hajam: e axi pensats danar, que Jesu Christ vos guiu eus torn a Nos tot san e saul.

E sobre aço lo dit noble baxas en terra, e volch li besar los peus; mas lo senyor rey nou sofferi, ans lon lleva e li dona la ma, e com la ma li hach donada, lo senyor rey besal en la boca. E tantost dues galees foren apparellades be armades, e munta sus e pensassen danar. Deus laport a salvament.

Ara lexare ell estar, e tornare a parlar del senyor rey Darago e de sos grans affers darmes qui tots dies se feyen a Alcoyll.

CAPITOL LIII

Com los sarrahins volien, batalla feyta, ferir en los chrestians, e desfer la bastida del compte de Pallars; e com fonch descubert llur enteniment per un sarrahi del regne de Valencia.

UN jorn sesdevench quels sarrahins foren acordats, que, batalla feyta, venguessen a la bastida del compte de Pallars, e que de tot en tot perdessen tots les persones o laguessen. E dementre que aço hagueren pensat, un sarrahi, qui era estat del regne de Valencia, de nuyt, vench ho a dir al senyor rey. E lo senyor rey dix li:—Quant sera aquell jorn quells aço deguen fer?—Senyor, dix ell, vuy es dijous, e diumenge mati, que sera festa vostra, que ells se pensen que vosaltres serets a missa, e gran res de vostres barons, e ells han en volentat de fer esta brocada.—Ara, dix lo senyor rey, ve a la bona ventura, que molt te grahim ço quens has dit; e Nos prometemte, que Nos te heretarem lla hon tu naixquist entre tos amichs. E plau nos que estigues entre aquesta gent, e fes nos saber tot ço quells faran, e dissapte a nuyt sies ab Nos, e dir nos has tot ço quells hauran acordat.—Senyor, dix ell, siats cert que yo sere ab vos.—E lo senyor rey feu li donar xx dobles dor, e anassen. E ordona lo senyor rey ab les escoltes e ab les guaytes que cascuna nuyt feyen, que tota hora que vingues a ells, els digues Alfandech, quel dexassen salvament anar, per ço com ell era natiu de la vall de Alfandech: E sobre aço anassen, e lo senyor rey ajusta son consell e dix los ço que lo sarrahi li hach dit. E sobre aço mana a cascu de sos vassalls e sotsmesos ques tinguessen aparellats; que ell volia ferir sobre la host dels sarrahins. E si hanch negu temps fo goig ne alegre en neguna host, si fo entrells; quel dia los paria un any.

CAPITOL LIV

Com missatgers de Sicília, ab gran dol e plors e tristícia, vengren al senyor rey En Pere, stant en Alcoyll, e la bona resposta quels dona; e com francesos sien cruel gent lla hon han lo poder.

Edementre que estaven en aquest parlament, ells vaeren venir de llevant dos barques armades be spalrades, e dretament vengren al port ab senyers negres, e preseren terra. E sim demanats qui eren ne de quals gents, vous ho dire: que ells eren sicilians de Palerm, e venien hi quatre cavallers e quatre ciutadans per missatge de tota la comunitat de Sicília, e eren molt savis homens; e com hagren presa terra, vengrensen davant lo senyor rey, e gitarense davant los seus peus, plorant e besant la terra tres vegades, abans que fossen a ell; e los genolls tirant per terra, anarensen entro als peus del senyor rey, e prengueren li los peus, e tots viii ensemps cridant:—Senyor, mercedi!—besaren li los peus, que nul hom nols ne podia llevar: que tot axi com la Magdalena ab les sues llagrimes llava los peus a Jesu Christ, axi llavaren ells los peus ab llagrimes e ab plors al senyor rey. E los crits e els plants e los plors que ells feyen era molt gran pietat. E eren tots vestits de negre. Queus dire? que lo senyor rey se trasch anrera e dix:—Que demanats? ne qui sots, ne don?—Senyor, dixeran ells, nos som de la terra orfana de Sicília, deseparada de Deus e de senyors e de tota bona res terrenal, catius mesquins qui estam aparellats de pendre vuy la mort, homens, fombres e infants, si vos, senyor, nons acorrets. Don, senyor, nos venim a la reyal magestat vostra, de part daquell orfa poble, a clamar merce a vos, que sia de gracia e de merce vostra, que per la sancta passio que Deus pres en la creu per lomanal llinatge, que vos hajats pietat dells, e quels accorregats els gitets daquela dolor e cativitat en que ells estan. E encara, senyor, que ho devets fer per tres rahons: la una, per ço com vos sots lo pus sanct rey, e el

pus dreturer qui el mon sia; l'altra raho es, que la illa de Sicilia e tot lo regne es e deu esser de madona la regina muller vostra, e apres della, dels infants vostres fills, axi com aquells qui son de la sancta llinea del sanct emperador Fraderich e del sanct rey Manfre, qui llegitimament eren senyors nostres: e axi, segons Deus, madona la regina Constança muller vostra, deu esser dona nostra, e apres deuen esser reys e senyors vostres fills e seus; e l'altra raho es, que tot sanct hom rey es tengut de ajudar a orphans e a pubils e a viudes. E com la illa de Sicilia sia vidua, axi com aquella qui perde tant bon senyor com lo sanct rey Manfre, podets la comptar per vidua; e los pobles son tots orphans, que no han pare ne mare ne persona quilis ajudi, si Deus e vos e els vostres nols acorrets; e les creatures ignocents qui son en la dita illa, qui speren mort, pot hom comptar a pubils qui son de poca edat, e no saben donar consell a llur necessitat. Donchs, sanct senyor, hajes merce de nos, e placiati que vajes pendre aquell regne qui es teu e de tos infants, e llevats de la ma de Pharaó. Com axi com Deus deslliura lo poble Disrael de les mans de Pharaó, axi, senyor, pots tu deslliurar aquest regne de la ma de la pus cruel gent qui el mon sia; quel mon tant cruel gent no ha, lla hon han poder, com son francesos!

E lo senyor rey, mogut de pietat, feu los llevar, e dix los: —Barons, vosaltres siats be venguts! Be es veritat quel regne deu esser de la regina muller nostra, e apres de nostres infants, e havem gran desplaer del vostre treball. E axi, Nos havem oyda la vostra missatgeria, e tot ço queus puixcam fer de be envers vosaltres Nos ho farem.—E ells respongueren:—Senyor, Deus vos do vida eus meta en cor, que hajats merce de nos mesquins: veus aci cartes de cascunes de les ciutats de Sicilia, e cartes dels richs homens e cavallers e de viles e de castells qui tots son aparellats dobehir a vos per senyor e per rey, e puix tots aquells qui apres de vos vendran.—E lo senyor rey pres les cartes, qui eren mes de cent, e manals donar bones posades e ració de tot quant havien ops ells ne llur companya.

CAPITOL LV

Com lo sarrahi de Valeneia torna lo dia enans que fos la batalla, e dix al senyor rey En Pere ques aparellas; e com fon ordonat e hach vençuda la batalla; e com los sicilians hagren gran goig de vaer la bonea de les gents del senyor rey En Pere.

ARAUS llexare ells estar, e tornare als sarrahins qui saparellen, quel diumenge venguen, batalla arengada, sobre la bastida del compte de Pallars. E lo dissapte a vespre, lo sarrahi torna al senyor rey e dix li:—Senyor, siats aparellat a lalba ab totes vostres gents, que la batalla tenits en camp.—Dix lo senyor rey:—Daço som Nos molt pagats.—E tantost lo senyor rey mana, que a lalba fossen los cavalls armats, e tot hom, axi servents de maynades com almugavers e homens de mar, fossen aparellats, e fossen tots a les barreres; e com les trompes e les nacres tocarien del senyor rey, e lestandart sen desplegaria, que tot hom cridas; senct Jordi e Arago! e que tot hom feris. E axi mana la senyor rey, que tot hom anas dormir, e cascuns havien tant gran goig, que a penas poch negu dormir aquella nuyt.

E com fo alba, tot hom fo aparellat de cavall e de peu lla hon lo senyor rey era, fora de les barreres. E hach la devantera lo compte de Pallars e lo noble En Pere Ferrandis Dixer e daltres richs homens. E axi com jorn fo, los sarrahins, molt be ordonats, llurs batalles feytes, vengren envers la bastida del puig de Picabaralla; e com vaeren los chrestians axi aparellats, maravellarensen, e tengrense tots per morts: que volenters giraren, si gosassen. Queus dire? quant lo senyor rey vae que ells rebujaven e sen anaven aturant cuytats, mana a la davantera que feris. Si que feu desplegar lestandart, e les trompes e les nacres tocaren, e la davantera va ferir: si quels sarrahins tengren molt fort, axi quels chrestians nols podien asvayr, tanta era la gent. E lo senyor rey broca ab la senyera, e va ferir entre ells; e los moros se desbarataren en tal manera, que non romas negu qui en la davantera dels sarrahins fos qui ne es-

capas, que sens nombre foren los sarrahins qui hi moriren. Axi quel senyor rey volch passar una muntanya quils era davant, e el compte de Pallars e els altres richs homens cridaren: —A, senyor, per Deus no sia que avant passets! que siu feyts, tingats per perdut Alcoyll e les tendes; que nul hom no hi romas, sino persones malaltes e infants e fombres: e si aço perdem, no haurem viandes; e axi, senyor, per Deus, membreus de vos mateix, que la vostra persona pream nos mes que tot lo mon.—E lo senyor rey era tant escalfat contra los sarrahins, que en res daço no li anava lo cor; mas com ell entes ço quells li deyen, recordas e pensas, que axi era veritat: si que satura al peu de la muntanya, e feu tocar la trompeta, e tot hom aplegas al senyor rey, e tots bellament, ab gran alegre, tornaren sen Alcoyll, e llevaren lo camp: e aquell jorn guanyaren tant les sues gents, que en tot lo viatge ne foren benenants. E los sarrahins foren axi espaventats, que mes de una llegua se tiraren anrera de lla hon solien estar; no per tant, que tanta de gent venia tots dies a ells, que no era nombre qui metre si pogues. Empero no eren tant ardots, ques gosassen pensar, que altra vegada tornassen lla hon llavors eren, ans lo senyor rey feu cremar los cossos dels sarrahins, per ço que lencontrada aquella non fos pus mal sana.

Ara llexare estar lo senyor rey e la host dels chrestians e dels sarrahins, e parlarem del noble En G. de Castellnou; empero, abans vos vull dir de les maravelles quels sicilians se donaren daço que hagren vist, quel senyor rey e sa gent hach feyt e feyen tots jorns. Axi que, deyen entre ells mateixos:—Si a Deus plau que aquest senyor vaja en Sicilia, feyts compte quels francesos son tots morts e vençuts, e que nos som tots deslliurats de perill; que aço es la major maravella qui hanch fos de negunes gents, que ab alegre e ab goig van a la batalla, axi com totes altres gents hi van per força e ab gran temor.—Si que la maravella era sens fi, que ells sen donaven.

CAPITOL LVI

Com lo noble En G. de Castellnou torna de la missatgeria que havia feyta al Papa, e com la resposta fo aytal, quel Papa no volch ajudar en res al senyor rey En Pere.

E com lo noble En G. de Castellnou fo partit Dalcoyll, anant que vench a la ciutat de Rôma ab les galees, e ana lla hen era lo Papa. E com fo davant lo Papa e lo consistori, En G. de Castellnou feu tot ço quel senyor rey li hach manat, els dix tot ço quel senyor rey li mana dir. E lo Papa, com ho hach oyt, respos axi com lo senyor rey savia pensat, que dix:—Per que lo rey Darago nons trames axi a dir son cor, com era en Cathalunya, com ara fa?—E lo dit noble respos axi com lo senyor rey li havia manat. Queus dire? Lo Papa respos axi: que ell llavors se cobria dell, e que negun secors no li daria, ne de diners, ne de croada, ne de res. E lo dit noble protesta en aquella manera que lo senyor rey li hach manat. E tantost pres comiat, mal e fello, del Papa, e dix li aytant mes quel senyor rey no li hach manat:—Pare Sanct, yo men vaig ab cruel resposta quem havets feyta; placia a Nostre Senyor ver Deus, que si per la vostra resposta ve mal a la Chrestiandat, que sobre lanima de vos e de tots aquells quius han consellat e consellen aquesta resposta sia.—E ab aytant penſas de recullir, e venchsen a Alcoyll. E com lo senyor rey lo vae, ab gran plaer lo va reebre, e asenyaladament per ço com lamava molt, el preava del feyt de armes e de tots feyts; e aplega son consell, e volch saber ço que aportava de resposta. E ell valia ho dir. E com lo senyor rey oy la gran crueltat del Papa, lleva les mans envers lo cel, e dix:—Senyor ver Deus, qui sots cap e major de totes coses, placijs que vos majudets segons lo meu enteniment; que be sabets, que la mia volentat era de venir aci e de morir al vostre servey; mas be sabets, quen aço yo no poria durar: per que sia de gracia e de merce vostra, que la vostra gracia trametats sobre mi e sobre mes gents, e de consell e da-

juda.—E llavors dix e prega tots aquells del consell, que pensassen en aço que li consellarien que faes, e axi mateix que ell hi pensaria. E sobre aço partirense, e ana cascu a sa posada.

CAPITOL LVII

Com altres missatgers, axi de Macina com de Palerm, vengren a Alcoyll al senyor rey En Pere, ab molt major dol e plor quels primers; e com tola la gent, a una veu, crida merce al senyor rey En Pere, que volgues acorrer los sicilians.

Eno ana a quatre jorns, que altres dues barques armades vengren de Sicilia, ab semblant missatgeria que aquelles primeres eren vengudes, e ab molt pus piadosa manera: en tant com lo una barca, ab dos cavallers e dos ciutadans, eren de Macina, qui era assatiada per lo rey Carles, axi com ya havets entes, e estaven a condicio de ser tots morts e presos; e l'altra barca era de Palerm, e vench ab dos cavallers e dos ciutadans, qui venien axi mateix ab tot poder de tota Sicilia; e axi mateix vengren vestits de negre, e ab les veles negres, e ab senyeres negres; e a un plant quels primers naguessen feyt, ne faeren aquests quatre tants. Si que tot hom nach tan gran pietat, que tot hom, a colp, crida:—Senyor, en Sicilia! Senyor, en Sicilia! per amor de Deus no dexets perir aquest poble mesqui qui deu esser de vostres infants.

E com los richs homens oyren la volentat de tots aquells de la host, anarense al senyor rey tots plegats e digueren li:—Senyor, ques aço de vos? per amor de Deus hajats pietat d'aquest mesqui de poble qui axius clama merce; que no ha tant cruel cor de senyor el mon, vullas chrestia o sarrahi, que non degues haver pietat: donchs com tant charament vos en prenguen, vos mes lan devets haver per moltes rahons, les quals aquests bons homens vos han dites davant, qui son totes veritat. E aytant mes, que havets vista la cruel resposta quel Papa vos ha feyta: per que creats, que tot aço ve propiament de Deus; que si a Deus plagues quel vostre cor se complis destar

en aquest lloch, be li hagra plagut quel Papa vos hagues otorgada ajuda; mas no li plau que laus haja atorgada, per ço com havets acorrer e ajudar aquest mesqui de poble. E encara, senyor, que ço podets conixer que a Deus plau: que be sabets, que veu de poble veu es de Deus, e vaets aquest vostre poble daquesta host, que tuyt criden: en Sicilia! Donchs, senyor, que esperats? que nos tuyt vos proferim per nos e per tota la host, queus seguirem, e pendrem mort, e la darem a honor de Nostre Senyor ver Deus e a honor vostra, e a restaurament del poble de Sicilia; e som tuyt aparellats, que menys de sou vos hi seguirem.

CAPITOL LVIII

Com lo senyor rey En Pere Darago hach acord ques passas en Sicilia ab tota sa companya, per acorrer la; e com dintre tres jorns sen foren recullits.

E com lo senyor rey entes aquesta maravella, e la bona voluntat de les sues gents, llavors lleva los ulls al cel e dix:—Senyor, en vostre servey e a la vostra honor prenych yo aquest viatge, e en les mans vostres coman mi e les mies gents.—E dix:—Pus a Deus plau e a vosaltres, pensem de anar ab la gracia de Deus e en la sua guarda e de madona sancta Maria e de tota la vera cort celestial: anem en Sicilia!—E tantost totes les gents cridaren:—Aur! aur!—e tuyt ajonollarense e cridaren en altes veus.—Salve regina!—E aquella nuyt espaetxaren les dues barques de Sicilia, que sen anaren a Palerm ab lo bon novell. E lendema lo senyor rey ordonadament feu recullir totes coses, e els cavalls e tot quant havien en terra, e lo derrer quis reculli fo lo senyor rey. E com se foren recullits, ques reculliren dins tres dies, les altres dues barques armades de Sicilians anarensen dient que ells havien vista fer vela al rey Darago. E Deus don nos aytal goig, com hach per tota Sicilia, com aço saberem!

Ara llexem lo senyor rey, qui sen va en bon viatge en Sicilia, e parlarem dels sarrahins Dalcoyll.

CAPITOL LIX

Com los sarrahins estegren quatre jorns que nos gosaren acostar a Alcoyll, e les grans festes que van fer, quant hagren entes quels chrestians sen eren anats.

COM los serrahins vaeren les veles en mar, cuydarense que fos altre estol qui vengues en ajuda al senyor rey Darago; e stegren quatre jorns, que nos gosaven acostar a Alcoyll, que havien paor dengan; e a la fi anarensi acostant poch a poch. E com vaeren quels chrestians sen eren anats, faeren gràn festa e gran alegre: e torna cascu en sa terra ab tants de plors e de plants dels amichs e parènts que hagren perduts, que tostemps ne parlara hom en Barbaria, en tembran mes la casa Darago, que casa que de rey sia el mon. Ara llexare ells estar, e tornare al senyor rey Darago.

CAPITOL LX

Com lo senyor rey En Pere passa en Sicília e hach pres port a Trapena, e les grans festes que li feren; e com lo raeberen per llur senyor, el coronaren rey.

Lo senyor rey Darago hach bon temps, aytal com de boca demana, que dins poch de dies pres terra a Trapena, ço es saber, tres dies a lexida dagost del any MCCLXXXII. E axi podets saber quan estech lo senyor rey a Alcoyll, que ell hi fo a la eixida de maig, e pres terra a Trapena a tres dies de la exida dagost. Perque no creu, que rey sia el mon de chrestians qui tant hi pogues haver estat ab lo seu poder tant solament. E com hach presa terra a Trapena, la llumenaria si feu gran per tota Sicília, que maravella fo: e els prohomens

de Trapena trameteren correus de totes parts, e aço fo una gran maravella lo goig que tuyt feyen. E havien ne be raho, que Deus los havia trames lo sanct rey Darago, quils deslliuras de les mans de llurs enamichs, els fos guiador, axi com Deus trames Moysen al poble Disrael, e li dona la verga. E axi ab senyal que feu lo senyor rey Darago, deslliura axi mateix lo poble de Sicília. Perque tuyt poden conexer, que aço fo obra propiament de Deus. E com lo senyor rey e ses gents foren exits en terra a Trapena, nom cal dir lo goig e lalegre que tuyt feyen; que les dones e les donzelles, dança feyta, venien davant lo senyor rey, e cridaven:—Sanct senyor! Deus te do vida e te do victoria, quens puixques deslliurar de la ma dels malvats francesos!—E ab aquets cants anaven tuyt, que de goig que havien nul hom no feya faena ne jornal. Queus dire? tantost com ho saberen a Palerm, trameteren al senyor rey la major part dels richs homens de Palerm ab gran thresor e ab gran moneda, que donas a les sues gents. E lo senyor rey non volch res pendre que dix, que entro quen hagues mester, non volia res, que ell se portava thresor e moneda assats; mas que fossen certs, que ell venia per reebre ells per vassalls, e per deffendrels contra totes les persones del mon. E axi anassen a Palerm, e be quatre llegues exiren li tota la gent. E qui hach vae gran alegre e gran festa, be pogra dir, que aquell fo lo pus bell alegre e lo major qui hanch fos. E aqui, ab grans professons e jochs e alegres de fombres e dinfants reeberen lo senyor rey, el menaren al palau imperial. E puix donaren bones posades a tots aquells qui ab ell eren. E axi mateix, com lo senyor rey hi entra per terra, si vench tot lestol per mar. E com tuyt foren assegurats, los prohombres de Palerm trameteren missatges per totes les ciutats, viles e castells e syndichs de totes les terres, que aportassen les claus e lo poder de cascun lloch: e les claus del lloch en nom de senyoria lliurassen al senyor rey, e li faessen sacrament e omenatge, el coronassen rey e senyor. E axi feu.

CAPITOL LXI

Com lo senyor rey En Pere trames sos missatgers al rey Carles, que pensas de eixir de sa terra e de son regne; e com lo rey Carles respos, que ne per ell ne per hom del mon non exiria.

ENTRETANT lo senyor rey hach quatre richs homens que trames per missatgers al rey Carles que era sobre Macina, axi com davant havets entes, e trames li a dir: que li menava e li deya, que li exis fora de son regne; que be sabia ell que aquell regne no era seu, ans era y debia esser de la regina muller sua e de sos infants; e axi, ques pensas despaetxar tantost; e si fer nou volia, quel desafiava, e ques guardas dell; com sables per cert, quell lon gitaria. Queus dire? axi anaren los dits missatgers al rey Carles, e digueren li ço quels fo manat. E com lo rey Carles ho entes, dix:—Ara es vengut lo temps de ço que teres tostemp duptat: e es veritat lexempli quis diu, que daquell mal mor hom, de que ha paor, perque vuy mes, mentre viu sies, no pots viure en pau, que affer has ab lo millor cavaller del mon e ab major cor. Ara vaja com puixa: que axi sa a passar.—E ço, com hach estat gran peça, respos als missatgers que sen pensassen danar, que ell no entenia a deseparar son regne per lo rey Darago, ne per nul altre qui el mon fos; e que entenes, que ell havia emparada cosa de que ell lo faria penedir. E axi, los missatgers pensaren de tornar a Palerm al senyor rey. E com lo senyor rey hach entesa la resposta del rey Carles, pensas que tantost se aparellas per mar e per terra de anar a Macina. E los Sicilians quil vaeren aparellar, digueren li:—Senyor, que volets fer?—Dix ell;—Vull anar sobre lo rey Carles.—E dixeren los sicilians:—Senyor, nou vulla Deus que vos hi anets menys de no saltres.

CAPITOL LXII

Com lo senyor rey En Pere mana que tot hom, de XV anys amunt e de LX avall, fos ab armes e conduyt a un mes a Palerm; e com trames secors de companya a Macina.

E tantost faeren cridar les hosts per tota Sicília, que, dins quinze jorns, fossen tuyt, de quinze anys amunt e de LX avall, ab llurs armes e pa, a un mes, a Palerm: e axí ana lo manament de part del senyor rey Darago per tot. E entretant lo senyor rey Darago trames dos milia almugavers a Macina, que hi entraren de nuyt. E aquets anaren cascu ab son çarro acostes: que no creats que menassen adzembra neguna, ans cascu portava lo pa en son çarro, axí com acostumats a nudrits los almugavers; que com van en cavalgada, cascu porta un pa per cascu dia, e no pus: e puix del pa e de laygua e de les erbes passen llur temps aytant com llur ops es. E axí hagren bons pilots qui eren de la terra, qui sabien les muntanyes e les sendes. Queus dire? que de vi jornades que ha de Palerm a Macina, en tres jorns hi entraren. E entraren en la ciutat de nuyt; per un lloch qui ha nom la Caperna, hon les dones de Macina feyen un mur qui encara hi es, e entraren tant celadameent, que de la host no foren sentits.

Ara llexare a parlar dells qui son a Macina, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL LXIII

Com lo senyor rey En Pere fonch coronat rey de Sicília en Palerm; e com exí de Palerm per anar acorrer Macina.

E quant les hosts foren a Palerm, axí com lo senyor rey hach manat, tuyt pregaren lo senyor rey, que fos sa merce que reebes la corona del regne. E ell atorgals ho, e ab

gran solennitat e ab gran alegre lo senyor rey Darago fo coronat rey de Sicilia en Palerm, ab la gracia de Nostre Senyor ver Deus. E tantost com fo coronat rey de Sicilia, aytantost ab totes les hosts, e per mar e per terra, exi de Palerm per anar a Macina.

Araus llexare a parlar del senyor rey, qui va Macina, e tornare a parlar dels almugavers, qui eren entrats en Macina.

CAPITOL LXIV

Com los de Macina sen eren fort despagats dels almugavers, per vaer los tan mal enropats; e com oyt aço, exiren los almugavers, e mataren mes de dos milia del camp del rey Carles, de que hagren gran conort los macinians.

E com los almugavers foren entrats a Macina, qui hi entraren de nuyt, nom demanets lalegre e lo confort qui fo per tota la ciutat; empero lendema mati, en lalba, ells se aparellaren, per ferir en la host. E les gentes de Macina quilts vaeren tan mal enropats, e ab les antipares en les cames, e abarques en los peus, e les capells de filats en testa, digueren:—A Deus com havem haut goig perdut! e quina gent es aquesta, qui van nuus e despullats, qui no vesten mas sol un casot, e no portan darga ne escut! Nons en cal fer gran compte, si aytais son tots aquells del senyor rey Darago.—E los almugavers que oyren aço entrabunir, dixeren:—Vuy sera, queus mostrarem qui som.—E feren obrir un portal, e feriren en la host en tal manera, que, abans ques fossen reconeguts, hi faeren tanta de carn, que aço fo una gran maravella, axi quel rey Carles se cuyda e aquells de la host, quel senyor rey Darago hi fos en persona. Queus dire? que abans quells se fossen reconeguts, aquells de la host, axi com vos he dit, hi hagueren mes de dos milia persones mortes los almugavers. E puix tota la bona roba que trobaren, meteren la tota dins la ciutat, e entrarensen tots dins la ciutat sans e sauls e segurs. E com les gentes de Macina vaeren les grans maravelles que aquesta

gent hagren feytes, aquell jorn prearen cascu mes de dos cavallers, e faeren los molta donor e de plaer: e homens e dondes hi foren axi reconfortats, que aquella nuyt faeren tal lluminaria e tal festa, que en tota la host ne entegren esbalahits, e ab gran temor e ab gran dolor.

CAPITOL LXV

Com lo rey Carles hach nova, quel rey Darago venia ab tot son poder a Macina; e com se reculli a Regol; e com los almugavers cremaren les galees que lo rey Carles feya fer pera passar a Romania, de que hach gran despagament lo senyor rey En Pera.

E aquella nuyt vench missatge al rey Carles, quel senyor rey Darago venia ab tot lo poder de Sicilia e ab tot son poder, per mar e per terra, e que no li era luny quaranta milles. E lo rey Carles qui hach aço entes, qui era molt savi senyor de feyt darmes e de tots altres feyts, pensa que, si lo rey Darago venia, que per cert no podia venir sens sabuda de alguns de la sua host, e axi com havien trahit lo rey Manfre, que axi porien a ell trahir. E part aço, havia paor que la terra de Calabria nos revelas: e axi la nuyt pensas de recullir, e passassen a Regol. E al recullir ques faeren, en lalba vaeren aquells de Macina, que anats sen eren, e encara ni havia molts romanos: e los almugavers donaren per ells, e tots quants en terra ne eren romanos de peu e de cavall, muriren: e puix correueren a les tendes, e guanyaren tant, que Macina ne fo rica apres tostemps, e los almugavers non cal dir, que axi menaven los florins, com hom menaria los diners menuts. E encara d'altra part anaren als darasanals a sanct Salvador, hon havia en lestar mes de cent e cinquanta, entre galees e terides, quel rey Carles feya fer per lo passatge de Romania, axi com davant vos he dit, e meteren foch a totes. E lo foch fo axi gran, que paria que tot lo mon cremas; de la qual cosa lo rey Carles hach gran dolor, que ell ho veyia tot de la Gatuna hon era. Queus dire? quels missatgers anaren al rey Darago e de Sicilia, e tro-

baren lo ab totes ses hosts a xxx milles prop de Macina, e digueren li tot lo feyt, axi com era estat: de que fo molt despatgat; que de tot en tot lo senyor rey se volia combatre ab lo rey Carles, e ab aquell goig hi venia ell e les sues gents; mas empero pensas, que tot era per lo millor, e tot era obra de Deus, e que Deus sabia qual era millor.

E axi, venchsen a Macina. E si festa li fo feyta a Palerm, gran res fo major a Macina: si que la festa dura mes de quinze dies. Empero qualche faes festa, lo senyor rey pensaba en sos affers. E al terç jorn quel senyor rey fo a Macina, xxii gallees armades de les sues hi entraren.

Araus tornare a parlar del rey Carles, e lexare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL LXVI

Com lo rey Carles se feu posar en terra a la Gatuna, per mills recullir ses gents; e com los almugavers van occiure tots los que eren romasos, e per quina raho lo rey Carles no volch esperar la batalla del senyor rey En Pere.

Com lo rey Carles se fo llevat del setge de Macina, qui sen lleva lo prim de la nuyt, ell se feu posar en terra a la Gatuna, per ço com es la pus prop terra; que de la Gatuna a Macina no ha mas vi milles. E aço feu ell, per ço que les gallees e les barques faessen molts viatges la nuyt. Empero no faeren tants viatges, que molta gent de cavall e de peu no hi fossen romasos a lalba: los quals muriren tuyt per ma dels dos milia almugavers qui eren a Macina. E axi mateix tenda neguna no pogren llevar, ne vi, ne viandes, ne res qui en la host fos. Si que mentre quels almugavers pensaven de la gent del rey Carles qui eren romasos en terra, los macinesos pensaren de plegar la roba de les tendes. Empero los almugavers se spaetxaren axi tost de matar la gent, que encara hagren part en la roba qui era en les tendes. Empero ells havien guanyada tanta, que tenien aquells que havien morts, que sens nom-

bre era; com cascu podets saber o pensar, que hom que fuig os vol recullir, que aur o argent no lexa, que ans lo sen porta ab si. E axi aquells quilts maten han ho tot, e axi tuyt guanyaren sens fi.

Empero podets entendre quin poder era aquell del rey Carles, que havia a Macina: que be hi havia c e xx galees e sens nombre de lenys armats e barques de ribera, qui passaven a colp sis cavalls cascuna: e hanch en la nuyt no pogren apoderar de passar la gent; e si era en lo mes de setembre, que fa aytanta nuyt com dia, e es tant breu lo passatge, com jaus he dit de vi milles. Empero, per ço com alguns oyan aço, qui no saben qui son vi milles, vull que sapien, que tant ha poch de senct Rayner de Macina a la força de la Gatuna, que de la una part a l'altra veurets un hom a cavall, e conexerets si va a llevant o a ponent. Per que vejats com es prop, ne quantes gents hi havia; que tants navilis nols poch en una nuyt passar. Perque les gents del mon blasmen lo rey Carles, com no volch esperar la batalla a lo senyor rey Darago. Mas aquells quiu saben diuen, que hanch senyor del mon no feu millor saviesa, com feu lo rey Carles, per les rahons que jaus he dites. Que ell se duptava de traycio daquells qui ab ell eren. D'altra part, que sabia lo cor del senyor rey En Pere, qui era lo millor cavaller del mon, e que menava ab si mes bons cavallers de sa terra, que hanch lo rey Artus no hach a la taula redona, e de gents de peu mes de quaranta milia homens de sa terra qui cascu valia un cavalle. E axi pensant aquestes coses, feu gran saviesa ques tengues al pus segur; que ell sabia, que tant gran era lo seu poder, quen poch de temps ho cuydava tot cobrar. Queus dire? que per cert ell ne tria lo millor; que si ell fos romas, era mort e vençut; que Deus era en la guarda del senyor rey Darago e de ses gents, quil havien feyt venir en aquell lloch.

CAPITOL LXVII

Com lo rey Carles mana a cascuna de les sues galees que sen tornassen a llur terra, e com lo senyor rey Darago trames les sues apres elles, e les hach desbaratades e vençudes, e guanyada Nicotena.

E com lo senyor rey Carles fo a la Gatuna, e totes les gents foren en terres sues qui la nuyt pogren esser passades, ordona quel compte de Lanço, nabot seu e frare del rey de França Phalip, romangués a la Gatuna ab gran res de la cavalleria; e ell anassen a la ciutat de Ragol, e dona paraula a les sues galees, que cascun sen tornassen en llur terra. E aquels, ab gran goig, anaren sen cascuns en vers llurs terres, si que de cxx galees que hi tenia, ni havia xxx de Pola, qui faeren la via de Brandis, e les lxxx totes ensemps anavensen envers Nàpols. E lo senyor rey veyá tot aço de Macina, e apella son fill Jacme Pere, e dix li.—Almirall, yo no vull quen vostre lloch metats en aquestes xxii galees lo noble En Pere de Queral, e lo vostre visalmirall En Cortada, e que vagen apres daquest estol, e que firen en ells, que gent son qui fugen, e han lo cor perdut de tot, e son de moltes nacions, e no estan james en una volentat. E siats certs, que ells los venceran, e que nos tindran la hu ab laltre.—E respos En Jacme Pere:—Senyor, placijs que yo no meta negu en mon lloch en aquests affers, mas yo en persona que hi vaja, que tot ço que vos, senyor, deytis es veritat, que tots seran morts o presos: e axi placijs que yon haja aquesta honor.—E lo senyor rey respos al almirall:—Nos no volem que vos hi anets, per ço com haurets a donar recapte a tot laltre navili nostre.—Si que lo noble En Jacme Pere, ab gran desplaer quen hach, romas, que ordona les galees axi com lo senyor rey li hach manat. Si quencontinent se reculliren ab gran alegre, e cridaren tots:—Aur, auri! —E les gents de Macina e de Sicilia qui eren en Macina maravellarense daço quel senyor rey feya, que trametia xxii ga-

lees contra c e be cinquanta que hi havia mas entre barques e lenys armats e barques de ribera; e vengren tuyt al senyor rey e digueren li:—Senyor, ques aço que vos volets fer? que xxii galees volets trametre contra cent cinquanta veles, que son aquelles que sen van?—E lo senyor rey comença a riure, e dix:—Barons, vuy en aquest dia veurets lo poder de Deus com obrara en aquest feyt. E llexats nos fer, que no volem que negu no nos contrast a la nostra volentat; que Nos nos fiam tant en lo poder de Deus e en lo bon dret que mantenim, que si eren dos tants que son, tots los veurets vuy en aquest dia morts e desbaratats.—E respongueren tots:—Senyor, la vostra volentat sia complida.—E tantost lo senyor rey cavalca a la marina, e feu tocar la trompeta, e tot hom se reculli ab gran alegre.

E com foren recullits, lo senyor rey Darago e lalmirall muntaren en les galees, e lo senyor rey preycals; els ordona que deguessen fer. E lo noble En Pere de Queralt e En Cortada digueren:—Senyor, placijs quens lexets anar; que vuy farem tal cosa, que tostemps ne sera honrrada la casa Darago e vos e lalmirall, e tots quants na en Sicilia naurets goig e alegre; si que totes les xurmes de les galees cridaren:—Senyor: senyats e beneyts nos, e manats que anem, que tots son nostres.—E lo senyor rey lleva los ulls al cel, e dix:—Pare senyor, beneyt siats vos quins havets dada senyoria de gent tant alta de corl Placijs quels defenats, e quels guardets de mal, els donets victoria!—E senyals e beneyls e comanals a Deus. E tantost ell e lalmirall son fill exirense de les galees per les-cala que tenien totes a la Font del Or de Macina.

E tantost, com lo senyor rey Darago fo en terra, les galees van batre de rems. E a aquell punt que elles bateren de rems, lestol del rey Carles no havia passada la Coba de la Volp, e les xxii galees pensaren derribar, e faeren vela, quel vent era a losta, e a rems e a veles pensaren danar vers lestol de rey Carles. E ells quels vaeren venir, faeren la via de Nicotena. E com foren al golf de Nicotena, aplegarense tots, e diguerent —Veus aci les xxii galees qui eren a Macina del senyor rey Darago, que farem?—Respongueren los napolitans, qui havien gran paor quels provençals nols desemparassen, e els genovesos e els pisans, que se aparellassen de la batalla.

E sim demanats quantes galees hi hauia de cascun lloch, yous ho dire. Primerament hi hauia xx galees de prohençals be armades esparmades, e mes xv galees de genovesos, e deu de pisans, e quaranta e cinch de Napol's, de la ribera de Principat; e les barques els lenys armats eren tots del Principat de Calabria. Queus dire? tantost com lestol del rey Carles fo davant Nicotena, pensaren tuyt de desarborar, es meteren en cuns de batalla, E les xxii galees foren pres a un tret de bal·lesta, e axi desarboraren, e scarpiren la cuberta, e llevaren lestandart en la galea del almirall, e armarense tuyt, e safranallaren la una galea ab l'altra, axi que totes xxii galees, afra-nallades e enbarbotades, van bogar, apparellats de batalla, contra lestol del rey Carles. E aquells del estol nos podien pensar per res, que haguessen en cor ques combatessen, mas que sen faessen affaenats; e com ells vaeren que adeveres se feya, les x galees de pisans van eixir de la esquera, e van arborar, e en roda ab lo vent, qui era fresch, van se metre en mar, e pensaren de fugir. E com los pisans hagren aço feyt, semblantment faeren los genovesos, e axi mateix los prohençals, com tots aquets havien galees lleugeres e be armades. E com les quaranta cinch galees e lenys armats e barques del Principat vaeren aço, tengren se per morts, e van ferir en la platja de Nicotena. E les xxii galees van ferir entrells. Queus dire? que de la gent occiuren tanta, que sens nombre fo: e prengueren mes de sis milia homens vius, e prengueren totes les xlv galees e lenys armats e barques. E no basta aço, ans van combatre Nicotena, e prengueren la, e hi mataren mes de doscents homens a cavall de francesos qui erent vinguts de la host: e de Nicotena a Macina no hi ya mes de xxx milles. E com aço hagren feyt, fo vespre, e donaren part a la nuyt.

CAPITOL LXVIII

Com les galees del senyor rey En Pere se tornaren ab la presa que van fer de les galees del rey Carles, e com los de Macina cuydaren que era lestol del rey Carles.

E com fo passada mitja nuyt, ab loratge quis mes el golf faeren vela, e foren tantes, que la mar tolien a hom de vaer; que nous pensets que haguessen sols les xlv galees, ne els lenys, ne les barques qui eren ab ells, ans trobaren a Nicotena, entre lenys de bandes e terides e barques qui eren carregades de viandes que portaven a la host del rey Carles, mes de cxxx veles, e tot sen ho menaren a Macina, e hi meteren tota la roba, e larmes de Nicotena. Axi que ab loratge anaren aquella nuyt tant, que a lalba foren en boca de Far, davant la torreta del far de Macina. E com jorn se fo feyt, e foren dins la torreta, la gent de Macina guardaren e vaeren tantes veles, e cridaren tuyt:—Ha Deus, pare senyor! ques aço? Veus lestol del rey Carles qui torna sobre nos, qui han preses les galees del senyor rey En Pere Darago!

Si aquel senyor rey, qui sera llevat, qui tostemps se lleva en lalba e divern e destiu, oy lo brogit, e dix:—Ques aço? quin crit es aquest qui es en la ciutat?—Senyor, digueren ells, diuen quel estol torna del rey Carles ab molt major poder que hich era partit, e que han preses les nostres galees.—E lo senyor rey demana un cavall, e munta tantost, que no foren x qui fossen ab lo senyor rey, com axi del palau; e per la marina ell anava lla hon veyia gran dol domens e de fembres e dinfants, e confortavals, e deyals:—Bona gent, no hajats paor, que les nostres galees son qui amenen pres tot lestol del rey Carles. E axi com cavalcava per la marina, sils ho deya. E les gents deyen:—Sanct senyor, placia a Dens que axi sia.—Queus dire? que tota la gent li anava darrera, homens e fembres e infans qui eren de Macina, e totes les hosts de Sicília que hi eren. E com lo senyor rey fo a la Font del Or, e vae la mara—

vella de tantes veles qui venien ab lo vent a la boyra, pensa en si mateix; e com hach pensat, dix entre si mateix:—Aquell senyor qui aci ma portat, per la merce sia sua, que nom dessemparar mi ne aquest poble mesqui!

E dementre que estava en aquest pensament, un leny armat, tot empavonat darmes del senyor rey Darago, ab En Cortada que hi era, venchsen lla hon vae lo senyor rey, qui era a la Font del Or, ab senyera estesa e la cavalleria; e gent tota que aqui eren ab lo senyor rey, qui viu venir aquest leny ab les sues senyeres, si hach goig, no mo cal demanar. E acostas a la mar, e En Cortada exi a terra e dix:—Senyor veus aci les vostres galees qui us amenen preses totes aquestes altres, e han presa Nicotena, e cremada e affegada, e morts be dos cents homens, cavallers francesos.—E lo senyor rey qui oy aço avalla del cavall, e mes los jonolls en terra: e axi mateix se faeren tots quants ne havia, e començaren a cantar *Salve Regina*: e beneyren e lloaren Deus daquesta victoria, e no la reputaren a ells mateixos, mas tant solament a Deus. Queus dire? lo senyor rey respos a En Cortada, que be fossen venguts, e manal que tantost sen tornas, e que manas ay tuyt, que davant la duana venguessen lloant Deus, e que saludassen. E axis feu, com ell mana, e les xxii galees entraren primeres, e cascuna tirava derrerera, e entre galees e llenys e barques, mes de quinze. E axi totes empavonades, lestandart llevat, e tirant per mar les senyeres dels enamichs, entraren a Macina. E si hanch nul hom vae goig ne alegre, e per mar e per terra, lla ho pogrets veure e oyr, axi que paria quel cel e terra se combates, e els crits eren lloant e glorificant Deus e madona sancta Maria e tota la cort celestial. E com foren a la duana, qui es al palau del senyor rey, lo llaus se crida, e totes les gents de mar e de terra responien, axi quen veritat ma fe es, que les veus se podrian oyr en Calabria. Queus dire? ab aquella festa e ab aquell alegre prengueren terra. E tots los sicilians cridaven:—Pare senyor, ver Deus, beneyt siats vos qui aytals gents nos havets trameses a deslliurar nos de la mort e par be, senyor, que aquesta gent es propria vostra, que aquets no son homens, ans son lleons, que cascu es aytal entre els altres homens del mon, com son los lleons entre les altres besties. Perque, senyor, lloat e beneyt siats vos, que aytal senyor nos ha-

havets donat ab tant bona gent.—Queus dire? Que la festa fo axi gran, que james nul hom no la vae major, ne ab major alegre.

Araus llexare aquets estar, e parlarem del rey Carles e del compte de Lanço e de les llurs gents.

CAPITOL LXIX

Com lo rey Carles se pres a riure, quant hach entes que les galees del senyor rey En Pere anaven caçant les sues galees; e la gran dolor que hach, quan sabe la preso de las sues galees.

COM lo rey Carles hach sabut que les xxii galees del rey de Arago anaven pres del seu estol, senyas ab gran maravella quen hach, e dix:—Ay Deus! tant folla gent es aquesta, que axi van morir a vent vista. Be es vera la paraula que dix lo savi, que tot lo seny Despanya es en testa de cavall, que les gents no han seny, e los cavalls Despanya son asenyats e millors que cavalls qui al mon sien.—E lendema, com ell vae entrar tantes veles per Boca de Far, ell, e lo compte de Lanço, qui era a la Gatuna, quil vae primer eu trames a dir al rey Carles a Regol, pensarense que lestol tornas ab les xxii galees que haguessen preses, e que les presentassen al rey Carles. E aquest fo lentiniment del rey Carles e del compte de Lanço; mas com vaeren que entraven a Macina, e a la nuyt vaeren la lluminaria quis feu en Macina, estegren maravellats. E com saberen la veritat del feyt, digueren:—Ay Deus, ques aço? que gent es aquesta quins es venguda de sus? Açò no son homens, enans son diables infarnals. Deus per la sua merce nos jaquesca escapar de les llurs mans.

E axi llexar vos los he, que molt estan ab gran dolor e ab gran paor; e tornare a la festa de Macina.

CAPITOL LXX

Com los almugavers e servents de maynada demaneren de merce al senyor rey En Pere, los leixas anar a la Gatuna, sobre lo compte Lanço; e com lo senyor rey los ho atorga, e hagen mort dit compte.

QUEUS dire? Quels homens de mar qui foren estats en les galees hagren tant guanyat, que per tostemps ne pogren esser benenants ells e els llurs, si ho sabessen guardar. E com los almugavers e els servents de maynada vaeren lo gran guany quels homens de mar hagren feyt, hagren ne gran enveja, e anaren sen davant lo senyor rey, e digueren li:—Senyor, vos vets quels homens de mar han guanyat molt, e no meten preu en diners que hagen, si que les gents se pensen que nos, que veem mal ropats, no valgam res, e axí, senyor, es mester quens donets avinentesa que puixcam guanyar.—E lo senyor rey dix, que es aparellat que tota avinentesa que donar los puixca de guanyar, queu fara volenters.—Donchs, senyor, digueren ells, ara es lo punt quens farets richs, e farem a vos la major honor e lo major profit que hanch vassalls faesen a senyor.—Donchs, dix lo senyor rey, digats, ques aço?—Senyor, digueren ells, veritat es, quel compte de Lanço, frare del rey de França e nabot del rey Carles, es a la Gatuna ab gran poder de cavalleria; e si a vos, senyor, plaura, fets tocar les trompes, e encontinent que les galees se recullen. E tantost, senyor, recullir-san, que gran goig han los homens de mar, que no estiguen vagants; e tantost com sien recullits, nos muntarem en les galees, e com haurem donada part a la nuyt, axí que sia de mija nuyt a avant, les galees posen nos a la Gatuna a ponent, en tal manera, que les galees puixquen dos viatges fer ans de lalba. E com nos siam de lla al mati en lalba, si a Deus plau, nos ferrem en la host, e farem tal cosa, que Deus e vos e tots aquells qui bens volen nauran gran alegre, e nos ne serem tostemps richs e benenants. Empero, senyor, claman vos merce,

que la cavalcada sia reyal, que quinta ne res non hajam a donar; que be, senyor, vos deu plaure, que fe havem en Deus, que dema sera lo jorn que nos farem tal cosa e venjança del rey Manfre e de sos frares, que per tostemps ne serets vos e els vostres be pagats e alegres; que be vaets vos, senyor, que si nos matam lo compte Lanço e tant bon hom de França e daltres parts que hi ha ab ell, que bona partida de venjança haurem feyta.—E lo senyor rey respos los alegrement:—Be som pagat de tot ço que vosaltres havets pensat ques faça. E siats bons e valents, e fets en tal manera, que Nos vos hajam tostemps que gahir; que segurament, si saviament estats, com les galees vos hajen posat en terra, entro que laltra barcada hi sia passada, e que puix en lalba firats en ells, que tot ço que havets pensat se pora esdevenire be complir.—Senyor, digueren ells, senyats e beneyts nos, e llexats nos anar, e fets tocar la trompeta, e digats al almirall tot lo feyt, e que meta dos llenys armats en roda, en guisa que aquells non poguessen haver llengua.—E llavors dix lo senyor rey:—Senyats e beneyts siats de la ma de Deus e nostra: e anats a la bona ventura e a la guarda de Deus e de la sua mare beneyta, quius defena de tot mal eus do victoria.—E sobre aço besaren li los peus, e anaren sen.

E lo senyor rey feu se venir lalmirayll, e mana li fer recullir les galees, e dix li tot lo feyt. E lalmirayll tantost compli ço quel senyor rey li hach manat. Queus en faria pus paraules? que axi com sera ordonat davant lo senyor rey, se compli, que les galees hagren feyts dos viatges carregades de almugavers o de servents de maynada a hora de matines, e encara tornaren per lo terç viatge, que tanta de gent estava a senct Rayner de Macina per passar a la Gatuna, que axi hi muntaven com si anassen fer una dança, de que fossen tenguts a dançar per novia, en ques deguessen molt alegrar. E com no podien entrar en les galees, metien se tants en les barques, que per poch nos negaven. Si que mes de tres barcades sen perderen, que tants ni montaven, que tots sobre feyen. E com los dos viatges hagren feyts les galees e moltes barques, començas a fer lalba, e ells tot suau vengren a la Gatuna, e ordonaren caps de companyes sabuts, qui ab llurs companyes no haguessen cura mas danar dretament al alberch major de la Gatuna hon posava lo compte de Lanço; e los altres feriren per la vila, e

los altres per les tendes e barques qui eren entorn, quen la vila no podien tuyt posar. E axi com fo ordonat, axis feu es compli.

Queus dire? axi com jorn fo, cascu fo en la sua terida, e les trompes tocaren dels almugavers e dels caps de servents de maynada, e totes ensemps feriren. E no me demanets com ne en qual manera, que james nengunes gents no feriren pus vigorosament com ells faeren. E aquells de la host del compte llevarense, que no saberen quels era esdevengut, e els almugavers e servents feriren en ells, que sol hu non podia escapar. E aquells qui foren ordonats de anar a la posada del compte de Lanço, anaren hi e feriren vigorosament. E cert aquells hagueren gran affany, que be hi trobaren ccc cavallers a peu guarnits qui guaytaven lo compte. Mas que los valch? que tantost hi foren pecejats, que trobaren lo compte ques guarnia entro ab deu cavallers, qui foren a la porta de la cambra e no llexaven negu entrar. Queus dire? quels almugavers muntaren sobre la cambra e pensaren de descobrir. E los cavallers cridaren:—No sia! no sia! que aci es lo compte de Lanço: prenets lo a vida, quell vos dara mes de xv milia marchs dargent.—E aquests cridaren:—No feriem james presones, que a fer conve que muyra, en venjança de les morts qui per lo rey Carles se son feytes.—Queus dire? tots los deu cavallers muriren a la porta de la cambra com a bons e valents: e lo compte de Lanço hi fo tot pecejat. E mentre la brega era gran, les galees tornaren ab laltre viatge ab moltes barques: e vaerets gents avallar en terra, e fer mortaldat de francesos, per ço com eren ab lo frare del rey de França. Queus dire? que abans que fos tercia, los hagren tots morts e pecejats. E lo viafora ana a Regol, e lo rey Carles qui ho sabe, pensas que lo rey Darago hi fos passat, e feu armar tota sa gent, e estech a la ciutat de Regol apparellat de defendre se e la ciutat, que no sabia la veritat que era, estaven que negu de Regol no gosava exir defora la ciutat. E entretant los almugavers e servents de maynada recullirense en les barques e en les galees, que hi hach tantes vengudes de Macina, que en un viatge los llevaren tuyt ab tant thresor daur e dargent, axi en vaxella com en cintes, com en spases e en florins e en diverses monedes daur e dargent, e robes e cavalls e muls e palafrens e arneses de cavalls, e tendes

e robes de vestir e de llits, que infanità cosa seria de comptar. Queus dire? que james nos pot dir, quen neguna cavalcada que gents faessen se guanyas tant aur ne tant argent. ne tant movent. Queus yria pus parlant daquest feyt? quel menor que hi fo guanya sens mesura e sens fi. E paria be a Macina que mes florins si despenien, que no solia fer pitjols; perque en aquell punt munta Macina de riquesa, que hanch puix no foren pobres.

Ara lexare a parlar daquest feyt, de que lo senyor rey hach gran alegre; e dech ho haver per moltes rahons, e entre les altres era aquesta, quels sicilians preaven cascu de les sues gents mes de sis cavallers daltres gents. Axi que tal cor los meteren, que sol ab cinquanta sicilians hagues sol deu cathalans, no cuydaven esser desbaratats per cc homens daltres gents.

Ara lexare a parlar del senyor rey e de les sues gents, e tornare a parlar del rey Carles.

CAPITOL LXXI

Com lo rey Carles sabe la mort del compte de Lanço, e la gran dolor que hach presa de sa mort; e com pensa de aparellarse pera pendre venjança del senyor rey En Pere.

E com lo rey Carles hach sabut quel compte de Lanço e tots los capdals qui ab ell eren e cavallers e altres gents eren tots morts, hach tant gran dolor, que nul hom no la poria scriure: e majorment com sabe que gent de peu ho hagren feyt. E pensa en si mateix, que poria fer; e mana a totes ses gents, que stiguessen aparellats, que per cert, si lo rey Darago passava de lla, que ell venjaria aquella mort. E axi mostras molt confortat davant ses gents. Mas empero alre havia en son cor; mas hom podia dell dir, que era lo pus savi princep de feyt darmes que el mon fos. E devia ho esser per moltes rahons. La primera, que era de la pus alta sanch del mon. Daltra part, que havia tostemps viscut en feyt darmes, que ell

ab son frare era stat, lo rey Lluys de França, al passatge de Damiata e al passatge de Tunis, e puix en les baialles que ell feu, e vence en moltes guerres de Toscana e de Lonbardia e en moltes parts. E negu nos pens, que solament senyor haia mester que sia bo darmes, ans ha mester seny e bondat e saviesa, e que sapia triar en les guerres son avantatge. Que ja sabets que Lavangeli diu, que no viu hom solament de pa, perquè negu senyor nos pot comptar per acabat, solament perques diga que sia bo darmes, ans vol moltes daltres coses haver. Perque lo rey Carles pot hom dir que era bo darmes, e no tant solament darmes, ans ho era de tot teyt: e dara ho a conexer a tot lo mon el consell que ell pendra en aquest pas tant estret en ques vae, que cosa fara e tractara que li deu a major valor e bondat esser reputada, que si hagues vençuda altra batalla, aytal com aquella del rey Manfre e del rey Corali. E sim deyts, perquè lleuger mes a respondre, que com ell feu aquelles batalles, era en gran prosperitat, e ara era en gran perill, e en fort estret partit, per moltes rahons. La primera, que havia perduda la mar; l'altra, que havia perdut lo compte de Lanço, ab la major part de barons e de cavallers que ell havia, en ques pogues fiar, D'altra part, que estava en reguart, que tot Principat e Calabria e Pola e Brus nos revelassen, per la mala senyoria quels seus oficials los havien feyta. Axi que, bes pensa tot aço e molts daltres perills en ques vey, ço es, que li era contra lo pus valent princep del món, e senyor de les millors gents e pus promptes a morir qui el mon sien, e pus lleyals a llur senyor, que tots se lexarien abans pecejar que llur senyor preses desonor. Donchs be li era ops en aquest punt, que hagues seny e esforç e bondat. Queus dire? que a la nuyt, com los altres dormien, ell vetlava, e pensavas lo pus savi pensament que james rey ne altre se pogues pensar, a restaurament de sa terra e dell mateix.

CAPITOL LXXII

Recompta lo consell quel rey Carles hach pres estant en tan gran estret, e com envia reptar lo senyor rey En Pere, don batalla fo fermada entrels dos reys; e com tostemps los reys e richs homens deuen haver homens vells e practichs en llurs affers.

E pensas axi, e dix:—Lo rey Darago es lo pus savi princep e lo pus alt de cor que hanch naixques de Alexandri en sa, e sil raptés de fe, com tes vengut en ta terra sens desafiar-te, ell escondir sen ha. E finalment tu li continuaras missatges quil repten, e ell daço tantost escondir sen ha per batalla, o de son cors, o de deu per deu, o de cent per cent. E com ell aço haura dit, non tornara per res anrera, e axi tu pendras la batalla de cent per cent, e metras ho en poder del rey de Inglaterra: e axi fermarem cascu, que siam a jorn cert e breu a Bordeu. E com la batalla sia fermada, e les gents ho sabran, axi com estan sollevats, cesseran e diran: a quins rebelam, quel rey Darago ha anar a la batalla, e si era vençut, nos erem tots morts ab lo poder quel rey Carles ha! E axi cascu estara suau, que de res no moura, entro la batalla sia feyta, e be com nos fa, sis pensaran aquest punt, que ara nos moura negu.

E axi feyt aquest pensament, que fo lo pus savi e lo pus alt que hanch senyor pensas, e en tant estret cas, hach sos missatgers molt honrrats, e trames los al rey Darago a Macina, e manals, que davant tota la cort plena, axi de les sues gents com de sicilians e daltres, que ells que li parlassen e que li dixessen, que no li volien parlar sino en presencia de tuyt; e com seria la cort plena, quel reptassen. E axi los dits missatgers vengren a Macina, e tantost feren ço que llur senyor los hach manat. E com la cort fo plena, digueren li:—Rey Darago, lo rey Carles nos tramet a vos, e tramet vos a dir per nos, que la vostra fe val menys; per que li sots entrat en sa terra sens desafiar.—E lo senyor rey Darago, mogut dira e fellonia,

respos e dix:—Digats a vostre senyor, que Nos haurem missatgers qui seran vuy ab ell, qui per Nos li respondran davant personalment, axi com vosaltres davant nostra presencia havets dit aquest reptament: e axi pensats vos en danar.—E los missatgers, sens comiat que no prengueren del senyor rey, anarense, e recullirense en un leny armat en que eren venguts, e tornarense al rey Carles, e digueren li la resposta que lo senyor rey Darago los hach feyta. E no passaren sis hores al dia, quel senyor rey Darago hi trames ab altre leny armat dos cavallers, qui anaren davant lo rey Carles. E axi, sens que nol saludaren, digueren li:—Rey Carles, nostre senyor, lo rey Darago, vos trames a dir, si vos manats als missatgers que vuy li trametes, que li diguessen aytales paraulas com li han dites?—E lo rey Carles respos:—Tot segurament, vull que sapiets, el rey Darago e vosaltres, e tot lo mon, de nostra boca, que Nos los manam que les diguessen; e axi les tornam encara davant vosaltres, de nostra boca.—Llavors los cavallers llevarense, e parla hu e dix:—Rey, nos vos responem de part del nostre senyor rey Darago, que mentits per la gola, que per res que ell haja feyt no val menys sa fe; mas diu que la vostra val menys, com vengues contra lo rey Manfre, e encara com matas lo rey Corali. E si aço volets dir que no, que ell vos ho fara dir cors per cors, e jats se sia que ell no hi diu res contra vostra cavalleria, que ja sab que bon cavaller sots, queus dara avantatge darmes per los dies que havets mes que ell. E si aço no volets pendre, ques combatra ab vos x per x, cinquanta per cinquanta o cent per cent. E aço som prests e aparellats de fermar.—E lo rey Carles qui oy aço, fo molt pagat dins sa voluntat, e conech be quel seu proposit era vengut, e dix:—Barons, aquests nostres missatgers que vuy hi foren, yran ensemps ab vosaltres, e sabran del rey, ell si dira ço que vosaltres deytis: e si ho fa, pens de donar son gatje davant los nostres missatgers, e que jur sobre los quatre sancts evangelis, axi com a rey, que ell nos trestornara daço que dira. E si aço fa, vosaltres ab los nostres missatgers ensemps tornats a Nos, e semblantment darem a vosaltres nostre gatje, e farem aquell sagrament mateix; e puix yo haure mon acord dins un jorn, e pendre la hu daquests tres partits que ell me dona, e qualque yo prenga, som aparellat de tenir en peus; e puix

acordarem yo e ell en poder de qui farem la batalla, e dins altre jorn quen hajam acord. E com hajam acordat en poder de qui la farem, pendrem lo pus breu temps e lo pus curt que puixcam, lla esser aparellats de fer la batalla.—Tot aço nos plau.—digueren los missatgers.

E tantost passaren a Macina ensemps, e vengren davant lo senyor rey En Pere Darago. E els missatgers del rey Carles digueren li ço que llur senyor los hach manat. E com hagren cumplida llur raho, lo senyor rey Darago respos e dix:—Digats al rey Carles, que tot quant li han dit los nostres missatgers deym Nos, e per ço que ell mo crega e vosaltres, yo vos les tornare.—E dix les axi sens mes e sens menys, com los seus missatgers li havien dit. E llavors resposeren los missatgers del rey Carles:—Donchs, rey, puix axi ho deyt, dats vostre gatje en presencia de tuyt.—E llavors lo senyor rey pres un parell de guants que tenia un cavaller, e vals gitar en presencia de tuyt. E los missatgers del rey Carles preseren los gatjes, e tantost digueren li:—Donchs, rey, jurats sobre los sancts evangelis de Deus, axi com a rey, que vos daço no tornarets anrera; e si ho fets, que romanguets fals en lloch de vençut, e per perjur.—E lo senyor rey feu venir los evangelis, e axi ho jura com ells ho requeseren. E encara dix lo senyor rey:—Si mes entenets que hi haja a fer de fermetat, yo som aparellat que ho faça.—E digueren los missatgers:—Bens par que compliment hi haja.—E tantost, ab los missatgers del senyor rey Darago, tornaren a Regol al rey Carles, e digueren li tot ço que si era feyt, ne quel senyor rey Darago havia dit. E tantost lo rey Carles feu tot ço quel rey Darago havia feyt dels gatjes, axi com dels sacraments. E los missatgers del rey Darago portaren los gatjes, e com aço fo feyt e fermat, en guisa que nos poch per res tornar anrera. Perque lo rey Carles fo alegre, e dech ho esser, que tantost hach gitat lo cor daquells qui contra ell se volien revelar, axi que tot son pensament li vench feyt: e per ço diu hom, e axi es veritat, que hanch lo senyor rey Darago no fo enganat en feyt de neguna guerra sino en aquesta. E aço li esdevench per dues rahons. La primera, que havia afer ab lo rey antich e molt savi de tots feyts, com vull que sapiats que la llonga pratica val molt a tots los feyts del mon. E lo rey Carles havia llongament

continuat en guerres, e era vell e madur en tots sos feyts. E lo senyor rey Darago segurament era axi be bastat de totes bondats e de tots bens, com ell era; mas es ver que era jove e la sanch li bollia, que no lavia tan escabrentada com lo rey Carles. Perque no pensa en lo temps present. E creats, que tot savi princep e tota altra persona, de qualque condicio sia, deu fermar son enteniment en lo temps passat e el present e en lesdevenidor. E si ho fa, ab que tota vegada requira Deus, el prech que sia de la sua part, no vendra a menys de son enteniment. E lo senyor rey Darago no guarda mas dos temps, ço es lo passat e lesdevenidor, e lexa lo present. Que si en lo present li anas lo cor, bes guardara, que no faera aquestes batlles; que be podia ell vaer, quel temps present era tal, quel rey Carles perdia tota la terra, e encara era en tal punt, que segurament quen aço vengra, quen poder sagra a metre del rey Darago sens colp e sens costada, que tota la terra estava en revelarsen,

Perque, senyors que oyrets aquest libre, vajaus' lo cor, que en vostres consells hajats richs homens e cavallers e ciutadans, e totes altres maneres de gents, e entre les altres, antichs homens qui hajen vist e oyt e llongament pratigat en ço que llongament hauran acostumat: e segurament triaran de dos bens lo millor, e de dos mals lo millor. No dire pus en aquest feyt, que tots los senyors del mon son de tant alta sanch, e son tant bons, que si no eren mals consells, james no farien res qui fos desplaent a Deus. E encara com ho consenten ques faça, no hi cuyden fer, ans los diu hom els fa entendre alcunes coses, ques cuyden que esta be, e sera contrari: perque ells, quant a Deus, ne romanen escusats, mas los mesquins qui axils enganen els donen a entendre hu per altre, ne romanen encarregats, en portaren pena en laltre mon.

CAPITOL LXXIII

Recompta com la batalla dels dos reys fo fermada de C per C a Bordeu, davant lo rey Dangleterra Nandoart; e com la enomenada de dita batalla ana per tot lo mon; e lo rey Carles en aquest endemig demana treues, las quals nol volch atorgar lo senyor rey En Pere.

E com tot aço fo fermat, negu dels reys no pogren estar destes batalles, e lo rey Carles trames al rey Darago a dir, que ell havia pensat e sera acordat, que axi com cascu dells eren de la pus alta sanch del mon, que nols tanyia que sols se combatessen ab lo menor nombre, mas c per c, e que porien dir, que en aquell camp, com amdosos hi fossen entrats cascu ab c cavallers, hauria los millors dos cavallers del mon; e aço fo fermat de cascuna part. E apres lo rey Carles tramete a dir, que ell savia pensat, quel rey Nandoart de Anglaterra era a cascu lo pus cominal rey del mon, e que era dels dreturers reys qui el mon fos, e bon chrestia; e que havia la ciutat de Bordeu prop de les terres de cascu dells, e quen son poder, a la dita ciutat de Bordeu, se combatessen, e que a dia cert, en pena de traycio, que cascu en persona fos a Bordeu, e enaquell dia per dia, en pena de traycio, fos el camp: e axi que aço paria a ell lo pus coninent lloch de negun altre princep, ne lloch que pogues pensar. E empero si lo rey Darago ni vaya millor e pus segur a amdues les parts, e que en pus breu se pogues fer, queu dices: e si aço li paria bo, quen pensas de fermar sota la virtut del sacrament que davant havia feyt en poder dels seus missatgers; e si li pleya, ell faria atre tal en poder dels seus. E sobre aço los missatgers vengren al senyor rey Darago, e digueren li tot ço quel rey Carles hach manat que diguessen.

E com lo senyor rey Darago hach entes tot ço quells hagren dit, axi com davant havets oit, tench lo feyt per bo: e li parech quel rey Carles havia be ellegit, axi de la quantitat, com del rey Dangleterra, com de la ciutat de Bordeu. E no hi volch

pus en res contrastar, ans ferma tot aço, axi com davant es dit, salvant que si retench, que mes el sagrament, e volch quel rey Carles faes axi mateix, que sots la pena que entrells era, que negu no hi amenas mes cavallers ne major poder, salvant los cent cavallers quel camp devien entrar. E al rey Carles plague, e axi ho jura eu ferma cascu dells, e axi foren fermades les batalles damdos los reys, e la quantitat del nombre, e en poder de qui, e el lloch hon fer se devia, e el temps que esser hi devien.

Araus lexare estar axo, e parlare de la enomenada, qui ana per tot lo pays, daquestes batalles, e puix per tot lo mon. Si que tot hom spera la vista, a quina fi vendria, e stech cascu en si, quen res nos volch asenyalar contra negu dels reys. E axi lo rey Carles trames a dir al rey En Pere Darago, que si ell ho volia, a ell plauria que hagues treues ab ell entro les batalles fossen feytes. E lo senyor rey En Pere Darago trames li a dir: que ell, mentre viu fos, no volia haver pau ni treua ab ell, ans li feya a saber, que ell li faria e li percasaria tot lo mal que pogues; que be era cert, que aytal se faria ell a ell. Ans degues saber, quen breu lauria ab ell en Calabria; e que, sis volia, que nol calia anar per combatre a Bordeu. E com lo rey Carles oy aquesta resposta, pensas que nol feya bon aturar aqui, per tres rahons. La primera, que havia perduda la mar, que no hauria viandes; laltre, que sabia quel senyor rey En Pere Darago volia passar a ell, segons que havia entes; laltre, que yria a fer sos affers, quel jorn que havien empres fos a Bordeu. E per ço ell partis de Regol e anassen en Napols, e de Napols a Roma al Papa: e lexa son fill, lo princep, en son lloch.

Araus lexare ell estar, qui es ab lo Papa, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL LXXIV

Com lo senyor rey En Pere Darago delliura be dotze milia chrestians, qui tenia presos del rey Carles, els feu fer a cascu gonella, e donar messio per anar a sa terra.

COM lo senyor rey Darago hach fermades les batalles, ell se feu venir al almirall e mana li, que tots quants chrestians tenian presos de la part del rey Carles, quels donas entre cinquanta una barca daquelles barques grans de creu que havien amenades de Nicotena les galees; e axi mateix mana al majordom, que a cascu presoner faes una gonella e camisa e bragues e un capell cathalanesch e cinta e coltell cathalanesch e un flori dor per messio, e que tantost fossen fora de la preso, e que sen pensassen danar cascu en llur terra. E encontinent que aço fo manat, lalmirall tantost, ell son cos, cavalca, e tria de les barques les millors a honor de Deus, e a cascu mes pa e aygua e formatges e cebes e alls per quinze jorns a cinquanta persones. E axi com tot aço fo ordonat, esta gent foren al prat, fora la porta de sanct Ioan: e segurament foren mes de dotze milia persones. E lo senyor rey cavalca e ana a ells, e feu los vestir, axi com davant es dit, e parla e dix los axi:—Barons, veritat es, que vosaltres no havets colpa en lo mal quel rey Carles ha feyt, ne havets colpa, com ab ell erets venguts. E axi, de part de Deus, Nos vos absolvem, queus en pensets danar cascu en vostra terra; mas prech vos eus consell, que si donchs no erets forçats, que altra vegada contra Nos no venguessets.—E tuyt començaren a cridar:—Sanct senyor! Deus te do vida! e a nos do Deus gracia quet vejam emperador!—E meteren tots los jonolls en terra, e cantaren *Salve regina*. E com hagren feyt, lalmirall feu los tots recullir, segons que lo senyor rey nach manat. E axi anassen cascu en sa terra: e Deus do nos aytal goig, com cascu dells hach ne los amichs hagren, com los vaeren. Que la nomenada aquesta ana per tot lo mon, e feu cosa que tot lo mon, amichs e desanemichs, pregaren Deus per lo senyor rey Darago.

CAPITOL LXXV

Com lo senyor rey En Pere passa en Calabria per combatres ab lo rey Carles; e com pres port a la Gatuna, hon hach novella, que anat sen era; e com, guanyada Regol e altres molts castells e ciutats, ordona tota Sicília e Calabria; e com l'infant En Jacme Pere fill seu, fo nomenat la hu dels cent de la batalla.

E com aço hach feyt lo senyor rey, tantost ell feu fer crida; que tot hom se aparellas de recullir, axi de cavall com de peu, ab pa a un mes; que tuyt deguessen saber, que ell volia lo dilluns passar en Calabria, per combatre ab lo rey Carles,—e aço era dijous, com la crida feu,—e que si a Deus pleya que li volgues exir a batalla, que nol calria anar a Borden, e quen seria fort pagat. E com les gents oyren la crida, tot hom ab gran alegre pensas de aparellar. E com lo rey Carles sabe esta novella, no li parech joch, ans tantost, e per esta raho e per ço com havia perduda la mar, axi com davant vos he dit, e no podia haver compliment de viandes, pensassen damar; que hanch no volch sperar lo senyor rey Darago, qui ab tota sa gent passa en Calabria, e pres terra a la Gatuna, e cuyda hi trobar lo rey Carles; mas digueren li que anat sen era. E daço fon molt despàgat lo senyor rey, e dix:—Puix deça som, no hich siam venguts debades.—E anarense a la ciutat de Regol e la assatiaren: e no hi hagren estat dos jorns, quels havien fortment combatuts, ques reteren a merce a ell, e meteren li en poder tots los francesos que hi eren. E lo senyor rey trames los ne, axi com havia feyt los altres. E com hach presa la ciutat de Regol e Calana e la Mota e el castell de sanct Onoxent e lo castell de sanct Agata e lo castell de Peu de Datil e la Mandolela e Birats. Queus dire? que aytant com cavalcaven, aytant prenien. E los homens a cavall alforrats e almugavers feyen corregudes, que entraven iii o iv jornades dins terra, e trobaven encontres de cavalleria quel rey Carles habia lexats per los llochs. Mas queus en dire? que si fossen aquells del

senyor rey Darago e homens a cavall e d de peu, es trobassen ab d homens a cavall dels altres e iii o iv milia homens de peu, tots los metrien morts o presos. Que en tal manera los havian mesos en venço, que tantost com oyen cridar: Arago! se tenien per morts es metien en venço. E qui volia dir tots los bons feyts darmes que les gentes del senyor rey Darago feyen a tots dies en Calabria, no hi poria hom bastar de escriure. E si hanch vaes senyor alegre, lo rey Darago ho era: si que xv jorns estech en Calabria, e dins aquells xv jorns hach tota la costera de Turpia entro a Quirayt, e adelitavasi; mas com li membrava del tems de la batalla, quant hi havia anar, havia a mudar denteniment. E com hach los quinze jorns estat en Calabria, ab senyera llevada, ana per tot aquell pays, e jaqui son vicari general en Calabria, e stabli de ses gentes los castells e los llochs que hach presos: e de altra part lexa hi tots los homens darmes, axi de almugavers com de servents de maynada. E lexa hi d homens a cavall, tots de cathalans e aragonesos, e ell tornassen a Macina ab laltra cavalleria. E com fo a Macina, ordona tota Sicilia, e en cascun lloch mes estre-ticho, e a Macina e els altres llochs capitans e iusticies e mes-tres iusticies. E fo capita de la vall de Matzara micer Aleyneps. E cascuns dels altres richs homens e cavallers de Sicilia ell dona e departi officis ab los cathalans e aragonesos ensemps, axi quen cascun offici metia un cathala e un aragones e un llati: e aço feya ell per ço que sacostassen los uns ab los altres.

E com hach axi tota la illa ordonada e Calabria, volch ordonar lo feyt de la mar, e apella lo noble En Iacme Pere, fill seu, e dix:—En Iacme Pere, vos sabets que Nos nos devem combatre a dia cert ab lo rey Carles, e lo temps que havem es breu; e Nos fiam nos molt en vos e en la vostra bona cavalleria, e volem queus nanets ab Nos, e que siats hu daquells qui el camp entraran ab Nos; perque volem, que renunciets el almirallat; que nons pâr, que daqui avant fos honor a Nos e a vos, que fossets almirall nostre. Que qui almirall es, ha affer ab diverses gentes; perque no vendria be feyt. E axi no hach lloch, segons aquell qui vos sots fill nostre que amam molt, que vos ab aytal gent hajats perseverar. E lo noble En Iacme Pere respos e dix:—Pare senyor, yo vos faz moltes gracies e merces, com vos a mi feyts tanta donor, queus plau que yo sia

hu de aquells qui entraran ab vos en lo camp: e prenh vos ho mes, senyor, que sim haviets donat lo millor comptat que sia en vostra terra. Perque, senyor, lalmiraillat e la persona, e ço que yo he, prenets al vostre plaer; que hanch nul temps no fuy tant alegre, com som daquesta gracia quem havets feyta. —E axi posa la verga del almirallat, e mes la en la ma del senyor rey.

CAPITOL LXXVI

Com lo senyor rey Darago dona lalmiraillat al noble En Roger de Luria, e ordona de anar a Bordeu a la batalla; e com pres comiat de tuyt, e passa en Cathalunya ab quatre gales de cathalans

E llavors lo senyor rey apella lo noble en Roger de Luria, que ell havia nodrit, e feu lo agenollar davant, e dix li:—En Roger, dona Bella, vostra mare, ha be servida la regina muller nostra, e vos havets vos nodrit entro aci ab Nos, e havets nos be servit: e axi, dam vos, ab la gracia de Deus, la verga del almirallat, axi que daqui avant siats almirall nostre de tota Cathalunya e del regne de Valencia e de Sicilia e de totes les terres que havem, ne Deus nos dara a conquistar.—E lo noble En Roger de Luria gitas en terra, e besa los peus al senyor rey Darago, e puig les mans, e pres la verga en tal bona ventura, que placia a Nostre Senyor Deus que tots los officials a qui lo senyor rey comanara sos officis los hi administren axi be, com lo dit noble feu. Que be pot hom dir, que hach james vassall en negun offici no honrra mills son senyor, que ell feu: e aço li dura del jorn que ell pres la verga entro que passa desta vida.

E com lo dit noble En Roger de Luria hach presa la verga del almirallat, vaerets alegres e jochs e dançes a Macina; e fer festa gran, que maravella seria de comptar. E com tot aço fo passat, lo senyor rey feu aplegar consell general a la sgleya

de Sancta Maria la Nova de Macina, e preycia tambe e tant horradament, e castiga e semoni a totes les gentes, axi cathalans com aragonesos com llatins; els prega, que tots samassen e honrrassen, e que no hagues negu departiment dels huns als altres, mas que samassen com a frares. E com tot aço e altres moltes bones paraules hach dites, ell los dix:—Tuyt sabetes que Nos havem curt temps per anar a la batalla que havem empresa ab lo rey Carles, a la cual per esser senyor de tot lo mon Nos no faltariem, que aquell jorn Nos no fossem dins lo camp. Perque vos deym, que estigats ab bon cor, e be sforçats; que Nos vos dexam tanta bona gent, que sols aquestes que Nos vos leixam, se combatrien ab lo rey Carles. E axi podets estar, ab la juda de Deus, tots segurs. E Nos prometem vos, que tantost que siam en Cathalunya, queus tramebrem la regina e dos fills nostres, per ço que entenats, que axi char havem aquest regne e vosaltres, com havem Catalunya e Arago. E ayant com lo mon dur podets estar segurs, que Nos ne els nostres nous falrem, ans ne fem aquell compte, com de naturals vassalls. E encara queus prometem, que si Nos escapam vius de la batalla; que Nos hich tornarem tantost, si donchs altres affers, a qui Nos no poguessem fallir, nons venien. E be com altres affers nos convenguessen, tota hora tindrem girada la cara devers vosaltres.—E ab aytant, senya e beney tota la gent, e pres comiat de tuyt. E aqui vaerets plants e plors que si faeren, e cridaren:—Sanct senyor! Deus te do vida e victoria! ens do gracia, que tostemps ojam bones novelles de vos!

E axi lo senyor rey avalla de la tribuna hon havia preycat. E aqui vaerets pressa de besar peus e mans, que mester fo que tuyt li bessasen o peus o mans. E axi a peu acompanyaren lo entro al palau, que hach no poch cavalcar: e axi mateix non volch fer, per raho de dones e de donzelles qui exiren per les carreres a bear la terra davant ell, com los peus ne les mans no li podien besar. Queus dire? de mati que era, com ell comença a preycar, e vespre e escur fo abans que fos al palau; que hanch ell ne hom que hi fos no hach talent de menjar ne de beure, que nos podien sadollar de la sua vista. E com fo al palau, les trompes e les nacres tocaren: e tot hom qui aqui volch menjar, menja, que nul temps quel senyor rey

de Arago fos en Sicilia no veda hom porta ne taula a nul hom qui menjar hi volgues: e lo senyor rey e tots assegnorense a menjar, hon foren honrradament pensats.

E com vench lendema, lo senyor rey se feu venir lalmirall, e dix li:—Almirall, tantost armats xxv galees, e armats les axi que cascuna haja un comit cathala e altre llati, e quatre notxers cathalans e quatre llatins, e axi mateix proers, e els remers sien tot llatins, e los ballesters tot cathalans. E axi daqui avant volem, que totes quantes armades farets, sien axi ordonades, e per res no hi mudets. E axi tantost vaja lestandart a la taula, e pensats de pagar aquestes xxv galees e dos lenys de quatre mesos; que Nos volem en les dites galees passar en Cathalunya.—E aço dix davant tot hom. E tantost lalmirall feu aço quel senyor rey li mana.

E a la nuyt, lo senyor rey se feu venir lalmirall, e dix li:—Almirall, vos tenit segret ço que yous dire, e tant carament vos ho coman, com vos es chara la nostra amor. Vos, entre aquestes galees, armarets quatre galees totes de bona gent de cathalans. que sol hu llati no hi haja e nul hom daltra llengua; e farets semblant que les trametats a Tunis, e vajensen a Trapena, que Nos serem a Trapena de vuy a xxiv jorns—e comptali les jornades que entenia a fer: e axi trobem les lla, e en aquelles quatre galees. Nos muntarem, e yremnos ne en la guarda de Deus e de madona Sancta Maria. E ço sia segret, que nul hom non sapia res. E vos romandrets ab les altres galees a guardar la illa e la nostra gent qui es en Calabria.—E lo dit almirall dix li:—Senyor, per Deus merce, que sera aço que vos ab tan poques galees volets passar en Cathalunya?—Dix lo senyor rey En Pere:—Nom parlets pus, que axis fara.—Donchs, senyor, per amor de Deus vaja yo ab vos en aquexes quatre galees.—Dix lo senyor rey:—No farets, e nons tornets paraula en aço que Nos volem.—Senyor, dix lo almirall, sia feyt com vos manats.—Queus dire? axis feu com lo senyor rey mana.

E com tot ço fo ordonat, lo senyor rey pres comiat, e de Nacina ana visitar totes les terres de Sicilia; e vench a Palerm, hon faeren la major festa que hanch fos feyta per negun senyor. E axi mateix ajusta parlament general, axi com havia feyt a Macina, e axils preycas de aquella raho mateixa, e axi

mateix vaerets plants e plors e crits, els seguiren de la sgleya major, hon fo lo parlament, entro al palau. E axi mateix dones e donzelles exien per les places besant la terra davant la sua faz, e cridant benedictionse molt de be. E com aço fo feyt, lo senyor rey partis de Palerm, e anassen a Trapena. E sim demanats quina gent lo seguia, seria infanitat de dir: que tantost com fo fora de Macina, anava de cascu lloch tanta gent ab ell, que infanitat era, e en cascu lloch convidaven lo, e feyen li sos ops e a aquells qui ab ell anaven, de qualque condicio fossen. Queus dire? que com fo a Trapena, axi mateix feu altre parlament, e hach hi mes gent que en negu dels altres parlaments no eren estades. E estant al parlament preycals, e els dix ço quen los altres parlaments havia dit: e axi mateix teniren lur parlament, axi com havien feyt els altres llochs.

E aquell jorn mateix, mentre quel senyor rey estava en la trebuna que preycava, les quatre galees e un leny armat quel almirall hi hach mes, vengren a Trapena: e de les galees foren capitans En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, en qui lo senyor rey se fiava molt. E tantost com les galees foren vengudes, los prohomens de Trapena donaren los gran refrescament. E aquell dia lo senyor rey, ab grans plors que hach en Trapena, recullis en la bona ventura, e feu hi muntar tant solament aquells que ell havia ordonats, e no pus: e aquets eren pochs, per ço que les galees anassen lleugeres. E axi lo senyor rey, ab la gracia de Deus, fos recullit, e mes se en mar. Deus, pér la sua merce, lo port a salvament!

Ara lexarem a parlar del senyor rey, que yo mi sabre tornar, que ell sen va a la bona ventura, e la illa de Sicilia romas be ordonada e per mar e per terra, e tot aço que havia en Calabria be ordonat e be establitz; e parlarem del rey Carles.

CAPITOL LXXVII

Com lo rey Carles fo ab lo Papa, e li demana, davant tot lo seu collegi, li faes secors contra lo senyor rey En Pere Darago ab vet e ab thresor de la Sgleya e ab croada,

COM lo rey Carles fo ab lo Papa, pregal que faes ajustar tot son consistori, que ell volia parlar ab ell e ab tots sos cardenals. E axi com ell ho reques, axi fo complit. E aço feu lo rey per ço com ell reebe la conquesta axi mateix en presencia dells, e tuyt prometeren li secors e ajuda. E com lo Papa e lo seu collegi fo ajustat, lo rey Carles dix axi:—Pare sanct, vos e tot vostre consistori sabets, que yo he pres la conquesta de la terra del rey Manfre a honor de la Sancta Sgleya: axi com llavors vos recompte; e vos, en aquella saho, e tot vostre collegi prometes a mi dajudar e de valer contra totes persones que la dita conquesta me volguessen embargar: e encara quem bastarets de moneda e de tot ço que a mi fos messter. E vos, Pare sanct e tots aquests altres senyors qui aci son, sabets que yo he complit be tot ço queus promis, e non he guardat perill de ma persona ne damich ne de parent ne de vassall que yo haje. Ara es veritat, quel rey Darago a gran colpa vostra es vengut contra Nos, ens ha tolta la illa de Sicilia e gran res de Calabria, e tolra tots dies, si Deus e vos consell no hi donats. E segurament, Pare sanct, vos e aquets altres senyors per quatre rahons senyalades devets nos hi donar consell. La primera raho es, per ço quens en sots en convinença; La segona, com lo rey Darago ço que ha feyt ha feyt a gran colpa vostra, per la cruel resposta que vos faes al noble En G. de Castellnou; perque ses mogut, axi com aquell qui en defalliment de la ajuda que vos li negas, hach a cercar consell en sos affers: ço que no hagra feyt, si vos li haguessets ajudat daço queus demanava, que era tant justa raho e tant bona; que nous dire de vos, que tots los reys de chrestians del mon hi hagren dajudar, com james no fo rey que tant alta co-

sa assajas, e ho mantench tant, quels millors cinch reys de chrestians qui el mon sien nou pogren haver mantengut. E axí, en gran colpa vostra ses mogut e vengut en Sicilia, hon los sicilians ab gran humiltat lo demanaren per senyor. E vos sabets, quell navia raho per sa muller e per sos fills, que nols deffallis. Pero si vos li haguessets atorgada la ajuda queus damanava, cert som Nos, que ell no desemparara ço que havia be començat. E axí, Pare sanct, vos sots occasio de nostre mal, lo qual munta molt a Nos, que com no haguessem perdut mas solament lo compte de Lanço, nabot nostre, si fora tant gran perdua, que per res nos poria esmenar ço, que menys de la sua mort, hi havem tants bons parents perduts, e yassalls de nostre nabot, lo rey de França: e es ver, que james nos poran venjar. E la terça raho es, que siats cert, que si encontinent no hi enantats de vet contra ell e tots aquells qui en sa ajuda sien, que fara tant, que entro a Roma sen vendra. E que de pena e de colpa absolvats tots aquells qui contra ell seran, ne a Nos ajudaran, e condempnets ell e tots aquells qui en sa valença seran, de perdre tot quant han. E com aquesta sentència hajats donada, segurament que el rey de Castella e lo rey de Mallorques e lo rey de Inglaterra e los altres senyors del mon de chrestians, qui han en cor de mantenir lo rey Darago, sen estaran, que en res no si asenyalaran, ans per ventura ni haura alguns que volran guanyar la perdonança. Pero si no la volen guanyar, e valer nons volen, almenys nons nouran en res. La quarta raho es, que del thresor de sanct Pere vos bastets tota aquesta guerra e Nos, e encara lo rey de França, qui es gran favoner de la sancta Sgleya; e quel amonestets, que encontinent ab la croada que donets contra lo rey Darago, que pens danar sobre la sua terra. E axí, si aquestes quatre coses fets, Nos vendrem be a cap del rey Darago. Axí que li tolrem tota sa terra, e encara que no pora donar ajuda en Sicilia.

CAPITOL LXXVIII

Com lo Sanct Pare, papa Martí, atorga al rey Carles tot ço que per lo dit rey li fo demanat; e com dona sentència de vet contra lo senyor rey En Pere e sos valedors, e absolve de pena e de colpa tots aquells qui contra dit senyor rey En Pere venguessen.

E lo Papa respos:—Fillol de la sancta Sgleya, tot ço que havets dit havem be entes; e responem vos a les quatre rahons quens havets posades, per que Nos vos som tenguts dajudar. E a la primera vos responem, que es veritat que som en conuinença ab vos, queus devem ajudar de tot quant ajudar vos puixcam contra tota persona que contra vos venga: e aço farem volenters. Laltra que vos deytis, quen colpa nostra es lo rey Daragò anat en Sicilia, queus ho atorgam; que en aquell punt que li diguem de no, coneguem que mes nos portava volentat que raho: per quens conexem la colpa, e quens en som tenguts ajudar en totes maneres. La terça de la croada e del vet vos prometem quencontinent, abans que vos parteixcats de Nos, se fara e si enantara. La quarta, del thresor queus demanats, e que requiram lo rey de França, axi com a gran favoner de la sancta Sgleya, queu farem volenters, e som aparelats que bastem vos e lo rey de França de moneda: e axi estats en bon cor e confortats vos, que tot ço que demanats fara la sancta Sgleya complidament.

E sobre aço parlaren los cardenals, e cascun conferma lo quel Pare Sanct hach dit. E axi lo rey Carles fo molt conformat e pagat, els feu moltes gracies de la bona resposta, e pregals, que tantost lespaetxassen de totes coses, per xo com ell se havia anar a son nabot, lo rey de França, e demanar socors e ajuda, que ab ell anas a Bordeu. E axi lo Papa enantal en tal manera, que dins pochs dies dona la sentència e la croada contra lo rey Darago e sa terra e tots aquells qui ajuda li faessen, e absolve de pena e de colpa tots aquells qui contra li venguessen. Aquesta sentència dona papa Martí, qui era fran-

ces. E diu se, que nul temps de cort de Roma no exi sentència qui no fos justa: e axi ho devem tuyt creure; que diu se per los clergues, qui son administradors de la sancta Sgleya, que *Sententia pastoris justa vel injusta timenda est*. E axi ho deuen tots faels chrestians creure; e axi ho creu yo. Perque aquesta ajuda fo molt gran, la major que la sancta Sgleya poch fer a negu senyor, e qui mes deu esser temuda per tot fael chrestia. E apres li feu ajuda del thresor de sanct Pere, daytant com ell nagues mester per si ne per lo rey de França.

E axi, lo rey Carles pres comiat del Pare Sanct e dels cardenals, e venchsen en França.

CAPITOL LXXIX

Com lo rey Carles reques lo rey de França e los dotze pars de ajuda e de consell en sos affers, lo qual differint dit rey de França per raho del sacrament feyt entrell e lo senyor rey En Pere, fo absolt per lo llegat de papa Marti de tot sacrament e promisió que hagues feyta.

E com lo rey de França e ell se vaeren, fo lo dol molt gran de la mort del compte de Lanço; e aquest dol dells e de tota la gent dura dos jorns. E laltre jorn lo rey Carles vench a parlament ab lo rey de França, son nabot, e ab tots los dotze pars de França. E com foren a consell, lo rey Carles se lleva e feu la clamor de la gran desonor e dels grans danys quel rey Darago li havia feyts, e reques lo rey de França e els dotze pars dajuda e de consell. E la ajuda era aquesta, quels pregava que nol desemparassen a tant gran necessitat com aquella era, axi com aquells qui sabien, que ell era fill del rey de França, e que era una carn e una sanch ab ells, e que james la casa de França no desempara negu qui exit fos daquella casa: e axi que lo senyor rey son nabot e tuyt lin eren tenguts. E lo consell que damanava era aquest, quen ses necessitats tant grans de la batalla que ell havia empresa, e lo jorn era tant prop que devia esser a Bordeu, quel aconsellassen; e axi

que de aquestes dues rahons los pregava ques pogues fer compte dells. E sobre aço calla ell.

E llevas lo rey de França, e dix:—Avoncle, be havem entes ço queus es esdevengut, e ara havem entes ço quens havets dit, e de quens requerits, don vos responem, que per moltes rahons vos som tenguts, queus ajudem eus aconsellem: Que en la vostra desonor havem Nos major part que persona qui el mon sia, e el dany que havets pres axi mateix. E asenyalament de nostre frare, lo compte de Lanço, que axi a tant vil mort havem perdut. Mas com deu tanta de raho naguessem, no sabem quens façam; que Nos som obligat al rey Darago, cunyat nostre, ab sacrament, de valer e ajudar li contra totes les persones del mon, e ell axi mateix a Nos. E encara que per neguna raho del mon no li venguessem contra, e axi en aquest pas no hi sabem quens hi digam.

Llavors llevas lo cardenal qui era llegat del Papa ab tot poder, e dix:—Senyor rey, ya per aço no estigats empatxat, que yo som aci ab tot poder del Pare Sanct: e vos sabets, que el Papa ha aquell poder, que ço que lliga en terra es lligat en lo cel, e ço que sia absolt en terra sera absolt al cel. Perque yo, de part de Deus e del Sanct Pare apostolich, absolvos de tot sacrament e de tota promissio que vos haguessets feyta, per neguna raho, a vostre cunyat, En Pere Darago. E daço vos fare, com de aci sia exit, bona carta ab sagell pendent, perque daqui avant vos tenits per absolt de tot quant vos a ell fossets tengut. E encara vos requir de part del Sanct Pare, que vos vos dejats aparellar danar sobre ell: e do a vos e a tots aquells qui us seguiran neus ajudaran absolucio de pena e de colpa, e do a tots aquells qui contra vos seran, vet. E aço preycare yo dema aci en la ciutat de Paris en general, e puix tots dies se preycara per totes les terres dels chrestians del mon. E encara, senyor rey, queus dich de part del Pare Sanct, quel thresor de senct Pere vos ajudara eus bastara en tot quant vos faça mester. E axi, pensats de donar vostra ajuda e vostre consell a vostre avonclo, lo rey Carles, qui aci es, que sens tot retenment ho podets fer daqui avant.

CAPITOL LXXX

Com lo rey de França promes ajuda de persona e de gents al rey Carles contra lo senyor rey Darago, e dellibera de anar ab ell a Bordeu; e la malvestat que va ordonar contra lo senyor rey Darago: lo qual tot confermaren los dotze pars de França.

LAVORS lo rey de França respós e dix:—Cardenal, be havem entes ço quens havets dit de part del Pare Sanct, e entenem que tot es axi veritat, com vos havets dit, e axi es creença nostra, e deu esser de tot fael chrestia; per quens tenim per absolts de tot ço que al rey Darago, cunyat nostre, fossem tenguts. E pus axi es, ades de present responem cumplidament a nostre avonclo, lo rey Carles, la ajuda quens demana, e apres del consell del feyt de la batalla qui es empresa entre lo rey Darago e ell. Nos primerament, avonclo, vos responem tot soltament, que de persona e de gents vos ajudarem mentre vida hajam als cors contra lo rey Darago e tots sos valedors. E aço vos juram eus prometem en poder del cardenal qui aci es en lloch del sanct Pare apostolich: e aço vos proferim a honor de la sancta Sgleya e a honor vostra, per ço com vos en som molt tenguts, e en venjança de nostre frare, lo compte de Lanço. Apres vos consellam, que vos per res no falliscats, que al jorn de la batalla no siats a Bordeu: e Nos en persona yrem ab vos, e yrem tam be acompanyats, que no creem que el rey de Darago sia tan ardit, que aquell jorn hi gos apparer; e si ho fa, que la persona no hi perda; quel rey Danglaterra ne altra persona no li pora ajudar.

E sobre aço lo rey de França calla, e parla lo rey Carles e dix:—Nabot, senyor, fem grat e gracies a vos, de part de la sancta Sgleya e de la nostra, de la bona proferta quens havets feyta e del bon consell quens donats al viatge de la batalla; mas Nos duptam quel rey Darago no pogues dir alguna cosa contra nostra fe, com axi yrem acompanyats; que tot quant ha entre Nos e ell esta en cartes partides per A, B, C.—Dix lo rey

de França.—Neguna res nous pot dir contra vostra te desta raho, que ya havem Nos vistes totes les convinences qui son entre vos e ell: e lo punt de que vos duptats diu, que vos no hi menarets mas tant solament aquells cent cavallers qui ab vos deuen entrar al camp, ne ell atre tal: e vos no hi menarets mas aquells cent qui ab vos entraran al camp; mas Nos hi menarem quins vullam, que aço no esta en convinences. Si que daquest pas ell no ses duptat: e axi vos no vendrets a menys daço que hajats promes.—Respos lo rey Carles.—Segurament que axi es veritat, que diu en la convenença; perque façam ço que vos, senyor, hi havets consellat.

Llavors lo llegat llevas, e feu moltes gracies al rey de França, de part del sanct Pare apostolich e tot lo collegi del Papa, e senyal e beneyl, e li dona la sua benedictio. E com aço to feyt, llevarense gran res dels xii pars de França qui aqui eren, e confirmaren tot ço quel rey de França hach dit ne ordonat, e proferiren cascuns de persona e daver e de tot qaant havien, per fer ajuda al rey Carles, e de seguir lo rey de França a llur cost e a llur messio, per guanyar la perdonança.—E com tuyt hagren parlat, llevas lo rey Carles e dix axi:—Rey, senyor, Nos havem poch temps de esser a Borden: Nos llexarem aci lo llegat qui nos partira de vos, e Nos yremnos en Probença, e menarnosmem lx cavallers de França que nos havem posat en nostre cor qui ab Nos entraran el camp, si la batalla se feya, e hauremne xl de Prohença. E ab aquests c cavallers, sens pus, Nos serem a Burdeu viii jorns enans del temps, e vos ordonarets la vostra anada a vostra volentat; que a la vostra anada Nos no podem ne devem res dir.—E lo rey de França respos, que tenia tot ço per be, e que sen pensas danar a fer sos affers; que ell sabia que savia a fer. E sobre aço besarense, e preseren comiat la hu del altre.

E axi leixar vos he lo rey de França e lo llegat, qui tots jorns fa preycar la croada per totes parts, e parlar del rey Carles.

CAPITOL LXXXI

Com lo rey Carles fou armar a Marsella XXV galees, de les quals feu capita an G. Cornut, a fi que anas visitar tantost Malta, e cercat En Roger de Luria, lo qual combates, e li menas pres o mort.

COM lo rey Carles hach pres comiat del rey de França, venchsen per ses jornades a Marsella, ab los LX cavallers francesos, aytals com ell los hach triats. E com fo a Marsella, feu se venir En G. Cornut, qui era dels honrrats homens de Marsella e dels antichs, e dix li, que tantost faes parar taula, e que armes de bones gents, tots marselesos e de la ribera de Prohença, xxv galees, e que de neguna altra nacio de gents no hi metes nul hom, mas vers prohençals. e que hi metes armaments de comits e de notxes, de proes doble armament; e que pensas que cascu fos un lleo, e quen feya ell capita e senyor major. E que tantost que sen anas en les parts de Sicilia, e que vesitas lo castell de Malta, e que lla refrescas la gent, e com los hauria refrescat, que cercas En Roger de Luria, que no havia mas xviii galees; quel rey Darago non mana armar mas xxii, e daquelles ell sen mena en Cathalunya quatre, e axi no lin romandran mas xviii.—E si aquelles podan haver; tota la mar es nostra; que tota quanta gent ha lo rey Darago qui sia bona de mar, son en aquelles xviii galees. E axi per res no sia queus escapen: e nul temps davant Nos siats, entro morts o presos los hajats.—E sobre aço En G. Cornut llevas, e ana besar lo peu al rey Carles, e dix:—Senyor, jous fas grat e gracies de la honor quem donats, e yo promet vos, que nul temps no tornare a Marsella ne devant vos, entro En Roger de Luria, ab tot aquell stol quel trop, vos amen mert o pres.—Ara, dix lo rey Carles, pensats denantar en tal guisa, que dins viii jorns hich siats fora: e aço vos man en pena de nostre amor.—Senyor, dix En G. Cornut, axi sera feyt, com vos manats.

E axi lo dit en G. Cornut pensa darmar les xxv galees, e feu tot ço quel rey Carles li hach manat. E axi parlar vos he dell, entro que haja complit son bon viatge: aytal lo facen tostemp moros! Araus lexare a parlar del rey Carles, que be mi sabre tornar al lloch hon men lleix.

Veritat es, quel dit En G. Cornut arma les dites xxv galees. E foren segurament les mills armades que hanch galees ixquessen de Prohença: e mes hi de son llinatge be lx bons homens, e puix molt honrrat hom de Marsella. E feu la via de Napols, e com fo la via de Napols, refresca; e com hagren refrescat, feu la via de Trapena ab xxii galees, e les tres que passassen per boca de Far, per pendre llengua: e tria les millors tres galees de rem que hi fossen, e donals posta, que al castell de Malta lo trobarien, e que lla venguessen, e quals qui fossen abans, que esperassen laltre.

CAPITOL LXXXII

Com lalmirall En Roger de Luria, apres batuda la costa de Calabria, e preses viles e casals, hach preses les tres galees que lalmirall de Marsella havia trames per pendre llengua den Roger de Luria, e com dit En Roger sen ana cerca los marsellesos.

ARA vos lexare a parlar dells, e parlare del almirall En Roger de Luria, qui hach armades les xxv galees quel senyor rey Darago li mana. E trames ne les quatre e un leny a Trapena al senyor rey Darago, axi com davant havets entes: e axi foren armades xxi galea e dos lenys, e aquelles foren molt be armades de cathalans e de llatins. E entant com foren armades, e hach trameses les quatre al senyor rey a Trapena, e lo rey armat, ab xxi galea e dos lenys, ell bate la costera de Calabria entro sus a les Castelles, qui es prop del golf de Tarranto, e en moltes parts faeren terrasavia, e prengueren viles e casals, e lo dit lloch de les Castelles que establi, e faeren gran guany, e hagren molt de mal feyt, sis volguessen. Mas los calabreses venian al almirall, e deyen li:—Nons façats damnat-

ge, que certs siats que tuyt tenim el cor, que si lo sanct rey Darago estorç Deus de la batalla que ha empresa ab lo rey Carles, tots som seus: e axi placijs, que nons façats aquell mal que fer poriets.

E lalmirall vaent aço, entenja que deyen be, e passava axi com podia ab menys mal; que en veritat aquelles gents daquell pays eren en aquella saho axi besties de feyt darmes, que c almugavers ne prenien m, siach m se trobassen, que sol no sabien ques feyen. E los homens qui anaven ab lalmirall, almugavers e servents de maynada, eren tals que, en una nuyt, entraven, entre nuitada, lxxx o c milles dintra terra, e amenaven a mar tot quant se volien, axi quenfanitat era ço que guanyaven. E qui tot ho volia comptar, seria tan llonga escriptura, que tot hom sen enujaria de oir. Perque yo men pas per les sumes, que en veritat, sol daquesta exida que lalmirall feu ab aquestes xxi galea e dos lenys vos podria comptar mes de xxx corregudes que faeren, e trobarensen en cascuna ab cavalleria e molta paonada, que tots desconfiren; que un gran libre sen poria fer. Perque basta que la suma dels viatges vos diga. Queus dire? com lalmirall hach batuda tota Calabria, e hach feyts molts bons feyts, ab gran guany ell sen torna a Macina. E com fo al cap de Larmita, qui es a entrada de boca de Far, de llevant, ell sencontra a alba de jorn ab les tres galees de prohençals quen G. Cornut, almirall de Marsella, havia trameses per pendre lengua. E los dos lenys armats qui anaven davant lalmirall en Roger de Luria vaeren les tres galees a la posta, que daven part a la nuyt, e esperaven llengua. E tantost com los dos lenys armats los hagren descuberts, ab voga sorda tornarensen al almirall, e digueren li ho. E tantost lalmirall parti les galees per escala, e environa les tres galees, que per res no sen poguessen anar. E tantost ell en persona, ab tres galees, acosta a ells. E aquells qui les sentiren, van se pendre a remes, que mes se fiaven els remes, que en Deus ne en les armes: e el almirall vals ferir. Queus dire? que com ells giraren, ja vaeren davant altres galees: e tantost vencerense e foren presos, e axi hagren aquella llengua que cercaven; que pogren dir, que havien llengua certa den Roger de Luria.

E que com lo almirall los hach presos, e jorn se feu, ell volch saber tot llur feyt, e sabel, que hanch res no lin fo ama-

gat. E tantost ell sen ana ab gran alegre a Macina, e amena les tres galees, ab la popa primera e les senyeres tirant. E encontinent, aquell dia mateix, ell posa en terra tot ço que en les sues galees era, e tot nafrat e malalt que hi fos, e refresca de gent. E lendema ell parti de Macina ab les sues xxi galea e dos lenys, e feu la via de Malta. Queus dire? que aquell dia sen ana tro a Çaragoça, e demana llengua de les galees dels prohençals. E una barca que hi havia venguda del Goy de Malta comptals que dins en Malta eren. E tantost lalmirall parti de Çaragoça, e anassen entro al cap de Cabopasser aquell jorn, e aquí dona part a la nuyt. E com hach donat part a la nuyt, e fo prop del jorn, ell, costejant la terra, anassen entro al cap de Resaltaran: e aquesta via feu ell, per ço que, si les galees dels prohençals eren partides de Malta, que tota hora nagues vista, jats se sia que ell sabia que les tres galees que ell havia preses devien lla esperar. Mas gens, per ço, ell no volia que per res li poguessen escapar.

E com fo a la font de Xicle, ell feu exir a la plaja tota la gent en terra, e de la horta de Xicle e del castell hagren gran refrescament. Axi que ell feu tot hom refrescar e endreçar, que cascu regonegues ses armes, e els ballesters les cordes de les ballestes, e de les nous. e tot ço quel feya ops. Axi que aquella vesprada hagren gran refrescament, e de carn e de pa e de vi e de fruytes,—que de les gracioses terres de Sicilià es aquella Xicle,—e llevaren cascuns de la aygua, qui es de les bones aygues e sanes del mon, e cascu fo ordonat e mes en cuns de batalla. E com tots hagren sopat e llevada aygua, lalmirall preycals, e dix les moltes de bones paraulas qui feyen al temps, e ensenyaladament los dix:—Barons, abans que jorn sia, sere al port de Malta, hon trobarem xxii galees e dos lenys de prohençals armades: e son la flor de tota Prohença, e encara tot largull dels marseleses. E axi, es mester que cascu de nos hajam ardiment sobre ardiment e cor sobre cor; e quen façam de tal manera, que per tostemps abaxem largull dels marseleses, que tostemps han menyspreats cathalans mes que negunes altres gents: e axi mateix, que desta batalla vendra gran honor e gran profit al senyor rey Darago e a tota Catalunya; que pus aquests hajam vençuts, la mar es nostra: e axi placiaus a cascuns queus membra de be a fer.—E tantost

respongueren tuyt al almirall:—Pensem de anar, que per cert tots son nostres! e aquest es lo jorn que nos tostemps havem desitjat, que ab ells nos poguessen combatre.—E tuyt començaren de cridar:—Aur! Aur!

CAPITOL LXXXIII

Com lalmirall En Roger de Luria vench al port de Malta, e hach regonegut lestol dels marselesos; e com se volch mostrar orgullo en aquesta primera batalla, la qual hach a vengre.

E tantost recullirense, e menarense una barca de viii remys que trobaren a Xicle, per ço que ab aquella descobrissen lo port segretament. E com foren recullits, meterense en mar ab loratge que fo a la terra, e abans dora de matines ells foren davant lo port, e tantost a la sorda sorgiren, e anaren los dos lenys armats per descobrir lo port, e davant los lenys armats, be una ballestada, ana la barca. E los prohençals tenien los dos lenys en guarda en cascuna de les puntes que son entrant el port! E la barca entra per mig del port en tal manera ab boga sorda, que vench davant lo castell, e troba totes les galees que estaven ab palomeres llargues, e compta les totes, e troba que eren xxii galees e dos lenys, que descobri que estaven axi mateix cascu en sa punta ab palomera llarga: e axi exis del port, e troba los dos lenys que estaven en roda en mig de la entrada del port, e tantost vengren al almirall e digueren li ço que havien vist.

E tantost lalmirall feu guarnir la gent, e metre les galees en cuns de batalla. E com foren tots aparellats de la batalla, començas a fer alba, e tuyt cridaren al almirall:—Firam! que tots son nostres.—E llavors lalmirall feu una cosa, que li dech esser mes notada en folia que en seny: que dix, que ja Deus no volgues que ell los feris durment, ans volia que tocassen les galees les trompetes e les nacres, e ques despertassen, e quels lexaria aparellar; que no volia que nul hom li pogues

dir, que nols hagra vençuts, si durment nols trobas. E tuyt començaren a cridar:—Beu diu lalmirall.—E aço feu asenyallament lalmirall, com era la primera batalla que ell feu despuix fo feyt almirall, e axi volia mostrar son ardiment e la proesa de la bona gent qui era ab ell. E feu tocar les trompes e les nacres, e començaren a entrar, esquerra feyta, per lo port, totes enfrenellades la una ab laltra. E els prohençals despertarens a mal so, e tantost lalmirall En Roger, llevant rem ades ades, dexals guarnir e apparellar. E avallaren hi be del castell c homens de paratge, e entre prohençals e francesos que entraren en les galees dels prohençals, si que foren molt pus forts: e parech ho be a la batalla. E com En G. Cornut, almirall de Marsella, viu largull del almirall En Roger de Luria, quels pogra haver tots morts e presos menys de batalla, dix tant alt que tuyt ho oyren:—Ha Deus! ques aço? e que gent es aquesta? aço no son homens, ans son diables, qui no demanen mas batalla: que a llur saul nos pogren tots haver ans, e non han volgut.—E dix:—Donchs, senyors, vajaus lo cors, ab quius havets a combatre: ara parra que farets: aci es largull de Cathalunya, e de Prohença la honor, o desonor de tot, aytant com lo mon durara. E axi pens cascu de be a fer, que al partit som venguts que anavem querir al partent de Marsella: e parme que nols nos ha calguts cercar, que ells son vinguts a nos. Ara vaja lo feyt axi com puixca, que no es de romanir.

E llavors ell feu tocar les trompes, e lleva volta a les palomeres, e be aparellat e en cuns de la batalla vengue envers les galees den Roger de Luria, e aquelles den Roger envers ells: e el mig del port vanse ferir tant vigorosament, que totes les proes de cascuns se romperen, e la batalla fo mol cruel e felllona. Queus dire? quel joch feyen llances e darts quels cathalans gitaven en tal manera, que res nols havia defensa; que colp de dart si troba que passa lom ab les cuyraces, e ab tot, e colp de llança qui passa lom que aconseguia, e passava la cuberta de la galea. E dels ballesters nons cal dir. que eren ballesters en taula, que en tal guisa eren atresats, que no tiraven treta que no matassen, o no gastassen lom que ferien: que en las batalles en taula fan los jochs. Perque fa que foll almirall de Cathalunya com mena galees ab tersols, sino xx

per centenar, per descobrir; quels ballesters en taula van atresats e ordonats, e axi res nols pot estar davant. Queus dire: que la batalla comença al sol exit, e dura entro a hora de vespres, que nul temps e nul hom no poch vaer tan cruel batalla. E jats se fos quels marseleses havien avantatge de una galea e dels c homens ds paratge qui hi eren muntats del castell de Malta, a la fi no pogren haver durada los prohençals; que com vench a hora de vespres, be tres milia e cinhcents homens de prohençals hagren morts, axi que no foren res aquells qui romangueren sobre cuberta. E com los cathalans vaeren que aquells pochs se defendien tant, cridaren fort a alta veu: —Arago! Arago! via sus! via sus!—E tuyts començaren a pendre vigoria, e van muntar en les galees dels prohençals: e tots quants ne trobaren sobre cuberta muriren. Queus dire: que entre los nafrats e altres quis meteren de sota, non entorceren n homens vius, e daquells muriren molts puix per nafres mortals que havien. E lalmirall En G. Cornut e tots sos parents e amichs que hi havia, e els homens de paratge e de vergonya foren tots pecejats. E axi van pendre totes les xxii galees, e dels lenys armats la hu, e laltre anassen e mese en mar, que era molt millor de rem que aquells del almirall En Roger, e anassen en Napolis e Marsella a comptar lo llur mal mandado. E com lo rey Carles ho sabe, fo mol dolent e despagat, e tench son feyt per perdut.

E com lalmirall En Roger hach preses les galees e el leny, anassen a la punta del port de ponent, e va metre la sua gent en terra, e cascu regonech son companyo: e trobaren, que havien be perdut ccc homens, e de nafrats be cc, dels quals guariren la major part. E dix, que tot hom qui hagues resguanyat, ques fos seu salvament e quitia, e que en los donava tot lo dret quel senyor rey ne ell ni hagues, que assats havia; que per lo senyor rey e per ell hagues les galees e les persones. E axi tuyt faeren li gracies, e aquella nuyt ells pensaran be dells mateixos, e lendema altre tal, e tantost trameteren la barca armada a Çaragoça en quels feyen asaber la victoria que Deus los havia donada. E lalmirall mana per sa lletra als oficials qui per lo senyor rey hi eren, que tantost haguessen molts correus que trametessen a Mecina e per tota la illa de Sicília a comptar aquest bon novell, e axi se compli: e Deus do a nós tal goig com per tota Sicília hach.

E axi mateix lalmirall aparella lo leny armat que hach haut dels prohençals, e trames lo en Cathalunya al senyor rey e a la senyora regina: e passa per Mallorques, e vench a Barcelona, e de Barcelona trameteren un correu al senyor rey e a madona la regina e als infants e per tota la terra del senyor rey Darago. E el goig quel senyor rey e madona la regina e els infans hagren, nous ho cal dir. E axi mateix lo leny dels marselleses vench a Marsella, e comptals ço quilts era sdevengut. E el dol se comença a Marsella e en Prohença tal, quen-cara dura e durara daquests cent anys.

Ara lexare aço estar, e tornare al almirall En Roger de Luria.

CAPITOL LXXXIV

Com lalmirall en Roger de Luria pres Malta e Goy; e la gran fraternitat que de llavors en sa hach entre cathalans e sicilians.

Com lalmirall hach refrescada la sua gent dos jorns, senyera llevada, anassen fins a la ciutat de Malta, e volch la combatre. E els bons homens de la ciutat digueren li, que per amor de Deus nols faes damnatje negu, que la ciutat se metria en guarda e en comanda del senyor rey, e ques retrien a ell a fer e a dir tot ço quell manas. E llavors lalmirall entra dins la ciutat ab tota la gent, e pres homenatge dells e de tota la illa, e lexals bons cc homens de cathalans quilts defensassen dels homens del castell; pero ab menys ni hagra assats, que la major part navien perduts a la batalla, e majorment daquells qui bons eren. E com aço hach feyt, senyera llevada, vench assatiar lo castell, el combate; pero vae que res no hi podia fer menys de trebuchs, lleva lo setge, que pensas quen breu hi trametria setge tal, que nou llevara nul temps entro laja. E els bons homens de la illa de Malta donaren mil unces de joyes al almirall, e axi lalmirall fo pagat dells, e ells dell: e donaren refrescament a les galees tal, quentro que fo-

ren a Macina los basta. E com aço fo feyt, anassen a la illa del Goy, e combate la vila, e hach lo raval tantost; e com lo raval hach haut e vol combatre la vila, reterense al senyor rey, e per ell En Roger entra dins a reebre sacrament e omenatge, e llexa li per guarda del castell, qui es ab la vila ensemps, c cathalans. E com hach ordonada la vila e la illa del Goy, los homens del Goy donaren li d unces de joyes, e a les galees gran refrescament, e axi lalmirall anassen pagat dells, e ells axi mateix romangueren alegres e pagats dell.

E com aço fo feyt, feu la via de Sicilia, e pres terra a Caragoça, e aquí fo li feyta gran honor e gran festa, e donat gran refrescament: e puix a Iat, e puix a Tabarmina, e en cascu lloch le fo feyta gran festa, e donat tant de refrescament, que nos sabien hon lo metessen. E en cascu lloch tirava les galees que havia preses ab la popa primera, e les senyeres rocegant, e axi mateix entraren per Macina. E nom cal demanar la festa e la lluminaria quina fo, que tant fo lo goig, quencara dura e durara tostemps. E llavos se tengren tots los sicilians per estors e per segurs, quentro aço fo feyt nos tenien be per assegurats; mas llavors conegren la valor del almirall e dels cathalans, els preàren els duptaren. E llavors se començaren a mesclar e en Macina e per tota Sicilia de matrimonis ab elis, e foren e son e seran tostemps axi com a frares. E Deus do mala ventura qui aquesta fraternitat e amor volra departir! que molt es bona companya; que hanch nul temps dues nacions de gentes no savengren tant be com ells han.

Araus lexare a parlar del almirall, e tornare a parlar del rey Darago.

CAPITOL LXXXV

Com lo senyor rey Darago partint de Trapena, per anar a la batalla a Bordeu, va costejar Barbaria; e com parla ab los de Alcoyll, de qui hach per cosa certa, com quaranta milia homens darmes ne moriren en Alcoyll, quant lo senyor rey Darago hi fo ab son estol.

E com lo senyor rey Darago fo partit de Trapena ab les quatre galees e un leny armat, ell mana en Roger Marquet e an Berenguer Mallol que faessen la via de Galeta; que ell volia costejar la Barbaria, e volia anar a la vila Dalcoyll, per vaer si era poblada, ne que feyen ne deyen. E axi com ell ho mana; ho faeren. E com foren en Galeta, lo senyor rey, ab bona companya, ana a la caça dels bochs, qui hi son salvatjes, e ell era dels bons caçadors de tota salvatgina qui el mon fos, e tostemps anava volenters a caça de muntanya: e prengueren tants dels bochs, que totes les galees ne refrescaren; e es de la bona carn del mon e de la pus grassa; si que tantes nauciren que de cinch hi parech.

E com hagren un jorn refrescat en Galeta, costejant la Barbaria vengrensen davant la vila Dalcoyll. E tantost tota la gent Dalcoyll qui hi eren totnats; e encara de mil homens que hi havien romasos en guarda, exiren a la marina ab llurs armes, e les galees estegren en roda ab les senyeres llevades. E lo senyor rey monta en lo leny, ell son cors, e dix:—Acostemnos a terra, e aportats escuts davant, que yo vuy parlar ab ells;—A senyor, dix En Roger Marquet e En Berenguer Mallol, que volets fer? Trametets hi lla hu de nos, o un cavaller, que axi mateix na dura aquelles noves que vos ne volets oyr.—Dix lo senyor rey:—Nons sabria bo, si Nos nou oyem.—E llavors lo leny bate de rems, e com fo a tret de ballesta, ell trames un palomer que sabia molt be sarrahinesch en terra, e que los dixes, que assegurassen lo leny, que volia parlar ab ells; que no li trayssen, e el leny faria atre tal a ells.—E si te demanen les galees de qui son, digues los, que del rey Dara-

go, qui van per misatgeria en Cathalunya; e si de mes te demanen, di los, que aquest cavaller qui va el leny, de part dels missatgers, vos dira ço que li vullats demanar.

E axí lo palomèr ana en terra, e dix los ço quel senyor rey los hach manat. E tantost los moros assegurarenlos, e hagren un moro qui sabia parlar pla, qui denadant sen entra en lo leny ab lo palomer ensemps qui aporta lo assegurament. E com foren assegurats, lo leny sacosta a terra, e iv cavallers sarrahins a cavall entraren en mar, entro a la popa del leny, e muntaren sus. E lo senyor rey feu los se assiore davant, e feu los donara menjar, e demanals de noves, com lo rey Darago sen fo anat, los moros que digueren, ne que faeren. E ells digueren, com lo rey Darago hach feyta vela, que de dos jorns encara nul hom nos gosava acostar a la vila, ans se pensaven de les veles, que fos altre astol qui vengues an ajuda del rey Darago.—Aram digats, dix lo senyor rey, lo dia de la batalla trobas molta gent menys?—Segurament siats certs, digueren ells, que tota via trobam menys mes de xl milia homens darmes.—Dix lo senyor rey:—Com se pot fer aço, que Nos qui erem ab lo senyor rey Darago non pensavem que naguessen morts pus de x milia?—Segurament, digueren ells, si foren mes de quaranta milia; e deym vos, que la pressa era tant gran de fugir, quels uns offegaven als altres. E si per desastre lo rey hagues passada aquella muntanya, tuyt erem morts; que un no fora escapat.—Dix lo senyor rey:—E com passara ell la muntanya, que vosaltres haviats ordonada cavalleria, que ferissets en la vila e en les tendes, si lo rey Darago passas la muntanya?—Segurament, digueren ells, res de tot aço no hi havia; que nos erem gents ajustadises, e james entre nos aquella concordia no pogra esser, que nos tenian lo feyt guanyat: hon vos deym, que si per nostre desastre ell hagues passada la muntanya, que tots erem morts, e tota la terra fora conquestada; que aqui avant no trovara contrast, ans hagra presa Bona e Contastina e Giger e Bugia, e puix gran res de les viles de la marina.—E llavors lo senyor rey lleva los ulls al cel, e dix:—Ay Deus, pare Senyor! placiaus que no perdonets aquest pecat aqui mal ne me, ans ne fets venjança, e veja la yo en breu! Ara digats, dix lo senyor rey, aquestes gents volen li gran mal al rey Darago?—E ells resposeren:—Mal? ja Deus

CAPÍTOL LXXXVI

Com apres de haver stat lo senyor rey Darago un jorn en Alcoyll, feu la via de Cabrera e Yviça; e com pres terra al grau de Cullera, ques en lo regne de Valencia; e com trames lletres a aquells C que devian esser ab ell a la batalla.

E axi lo senyor rey estech aquell jorn a Alcoyll e refresca la gent. E la nuyt mes se en mar ab loratge, e hach bon temps, e feu la via de Cabrera; e com fo a Cabrera, lleva aygua, e puix feu la via de Yviça, e pres terra al grau de Cullera, e de Cullera anaren correus a madona la regina a als infants qui eren a Sajoncosa, e correus por tota la terra. E axi com les noves sabien cascuns, feyen professons e lluminaries, e lloaven Deus, qui tornat llurs havia sa e alegre llur senyor.

E tantost com ell fo a Cullera, venchsen al grau, hon estech dos jorns, e puix venchsen a la ciutat de Valencia. E nom demanets la festa que si feu, que de totes quantes festes jous he comptades, qui en Valencia son estades feytes per neguna raho, non hach neguna semblant aquesta. Queus dire? quisque faes festa, lo senyor rey pensa en sos affers, e especialment en lo feyt de la batalla; que una hora ne un punt del dia non perde. E tantost ell ordona, que cartes fossen feytes a aquells que ell havia ordonats, que fossen ab ell a la batalla, que ell los tenia per escrit; quen la mar los se havia tots pensats e escrits. E aquell escrit dona als seus escrivans, e que faessen a saber a cascun de part sua, que a jorn cert fossen a Iaca aparellats, axi com en lo camp devien entrar: e axi com ell ho mana, axi fo feyt. E los correus pensaren danar a totes parts, e hach ne ellegits per c que havia ops, cl, per ço que, com serien a Iaca, que si ni havia de malalts, que tota hora ne pogues triar los c, e que ab ells ensemps sen anas a Bordeu.

E axi cascu saparella, com mills poch, axi com si al camp degues entrar, que negu nos cuydava que james fossen feytes

cartes sino tant solament a c. Si que nul hom nou sabia sino tant solament lo senyor rey e dos escrivans, qui faeren les cartes de llurs mans, als quals mana lo senyor rey, en pena de la persona, que fos segret, que nul hom non sables, que fossen mas c. E daço feu lo rey gran saviesa, que si fos sabut que mes napellas, cascu estiguera en dupte que fos ell aquell quel senyor rey volia que no entras al camp, e axi no saparellara tant be ne de tant bon cor, com feya aquell se tengues per ferm que fos la hu dels cent.

CAPITOL LXXXVII

Com lo senyor rey En Pere trames lo noble En Gilabert de Cruylles al rey Danglaterra a Bordeu, per esser cert si li asseguraria lo camp, e com hach entes del senescal de Bordeu, que lo rey de França venia a Bordeu ab dotze milia homens darmes per metrel a mor.

E com lo senyor rey hach trameses les cartes a totes parts, ell ordona missatgers molt honrats que trames a Bordeu, ço és saber, lo noble En Gilabert de Cruylles, e que dices al rey Danglaterra, si li asseguraria lo camp; que nol calgues tembre a Bordeu de negunes altres gents. E axi lo noble En Gilabert partis del senyor rey, e anasen a Bordeu, e ab poques paraules quel senyor rey li comana hach assats. Que qui savi missatge envia, poques paraules li cal dir e lo noble En Gilabert era dels pus savis cavallers de Cathalunya.

E es veritat, que com les batalles foren fermades entre lo senyor rey Darago e lo rey Carles, avengrense amdosos, que missatgers de cascu ensemps anaren al rey Nandbart Danglaterra, qui era dels prohomens senyors del mon, en que cascu lo pregava, que la batalla preses, e que hagues lo camp en la ciutat de Bordeu. E lo rey Danglaterra, a grans pregaries de cascu, reebe a guardar e assegurar lo camp a Bordeu. E axi ho trames fermament a cascu per llurs missatgers mateixos, e que ell en persona seria a Bordeu. E axi lo senyor rey Darago

pensavas quel rey Danglaterra fos a Bordeu. E per ço ell segurament trametia lo noble En Gilabert de Cruylles a ell. E com lo noble En Gilabert de Cruylles pensa de trobar lo rey Danglaterra a Bordeu, no li troba, e vench davant lo seu senescal, qui era noble hom e de gran veritat, e dix li la missatgeria, axi com la degra dir al rey Danglaterra. E lo senescal dix:—En Gilabert, senyor, mon senyor lo rey Danglaterra es veritat que ha assegurades aquestes batalles, e promes que ell que hich seria en persona; ara es veritat, que ha asegurades les batalles, e ha sabut per cert, quel rey de França ve a Bordeu, e amena be dotze millia cavallers armats. E lo rey Carles sera aci a Bordeu lo dia quel rey de França vendra, axi que havem sabut aço. E lo rey Danglaterra veu, que ell no podria tenir lo camp segur, e axi no hi vol esser, ans ha manat a mi, que yo trameta a dir al rey Darago, que aytant com ha chara la sua honor e la sua vida, que ell no venga a Bordeu; que ell sap, per cert, quel rey de França ve a Bordeu, per metre a mort lo rey Darago e tots aquells qui ab ell seran. Si que yon volia trametre vuy, en aquest dia, missatgers al senyor rey Darago; mas pus vos sots vengut, a vos ho dich, que ho trametats a dir, e que vos romangats e vejats ço que vous dich si sera veritat, e que tots dies en certifiquets daço que hich veurets.

E lo noble En Gilabert, axi com a savi que ell era en moltes maneres, assaja lo senescal per saber, que tenia en ell. E tota hora trobalo de bon enteniment envers lo rey Darago; e hon pus lo menejava, pus ferm lo trobava. E axi com ell se fo be fermat a la lleyaltat del senescal e en la bona amor que li havia, ell trames a dir al senyor rey Darago, per molts correus qui anaren cascu a sa part, tot ço quel senescal li hach dit. E los correus foren quatre, e tots quatre entraren dins dos jorns a Iaca, hon trobaren lo senyor rey Darago, que hi fo vengut en pochjorns, que de dues jornades havia feyta una. E nous pensets que ell saturas per festa ne per alegre quen negu loch li faessen.

E com lo senyor rey entes ço quen Gilabert li feya a saber de part del rey Danglaterra e del senescal, ell estech molt despagat, no per tant quels cavallers foren tots a jorn cert, lo qual ell los hach manat, que hanch dels c e l non falli negu. E cascu vench arreat e apparellat, axi com convenia a tals com cas-

cuns eren. E estant quels feyts saparellaven, lo senyor rey ana a Çaragoça a visitar la ciutat, e a veure madona la regina e els infants. E si hanch festa fo, aço nous cal dir, que james tal goig ne tal alegre no fo en terra: e esteche iv jorns ab ells. E tantost pres comiat de madona la regina e dels infants, els senya els beney els dona la sua benedictio.

E com fo a Iaca, aquell dia ell troba altres quatre correus qui foren venguts den Gilabert, en que li feya a saber, quel rey de França e lo rey Carles, abdos ensemps, entraren a Bordeu aytal jorn, ab tanta cavalleria com davant havets entesa, e atendarense prop de lla hon lo camp era feyt en ques devien los dos reys combatre, a menys de iv ballestades. Si que tots dies venien lo rey de França e el rey Carles ab gran gent al camp, per vaer com era ordonat. Com creats per cert, que fo lo camp mills ordonat que camp qui hanch fos. E al cap del camp havia una capella, hon devia siure lo rey Danglaterra, e puix entorn lla hon devien estar los cavallers qui lo camp guardassen. E com lo senyor rey hach entesa aquesta raho, fo molt pus despagat que dabans no era, e trames sos correus an Gilabert, que li faes saber lo senescal de quin enteniment era envers ell. E ell respos lin la veritat, e li feu saber ab tota seguritat, que no havia hom el mon qui mes pogues amar seyor, com lo senescal amava ell, e daço fos segur. E com lo senyor rey hach sabut aço, tench se per estort.

Ara vos lexare a parlar dell, e tornare al rey Carles e al rey de França.

CAPITOL LXXXVIII

Com lo rey Carles se sabe guanyar molts amichs, e com trames lo compte Artes al Apostolich, que lo bastas de moneda, e que pensas de defendre Calabria, faent tot aquell damnatge que pogues als sicilians; e com fo a Bordeu al jorn empres.

Com lo rey Carles hach armades les xxv galees den G. Cornut, es foren partides de Marsella, e hach los quaranta cavallers de Prohença que ab ell devien anar el camp, ell feu axi be gran saviesa com havia feyta lo senyor rey Da-

rago dels c e l; que mes de ccc cartes feu fer a diverses parts de cavallers, que fossen daquells qui entrarien ab ell el camp, axi com aquell que ell amava es fiava molt. E daquests ni hach de romans, e de cascuna ciutat de Toscana e de Lombardia, e ni hach de napoletans e de calabresos e de poleses e de Brus e de la Marcha e de la Llenguadoch e de Gascunya, axi que cascu de aquells se pensaven que axi fos veritat, e que ell quels amas e quels preas tant, que el camp los volgués. E ell havia be feyt cor que hi metes mas francesos o prohençals. Mas aço feu ell per ço que tostemps aquells e cels qui dells exiren haguessen esperança quel rey Carles los amava molt, e que per aço tenguessen la sua part, e cascuns eren molt apoderats en llurs llochs. E axi com ho pensa, axi es sdevengut: que la major part e el major esforç quel rey Robert havia en Roma e en Toscana e en Lombardia e en los altres llochs es per aquesta raho, que cascu diu: «Mon pare devia esser la hu daquells c qui ab lo rey Carles devien entrar el camp contra lo rey Darago.» E preensen molt, e deuen ho fer, si axi fos com ells se pensen: per que veus, sens que res no li costa, quants amichs sabe guanyar a si e als seus. E axi podets pensar, quel senyor rey Darago e el rey Carles cascu sabia assats; mas lo rey Carles lo passava de longa pratiga per los dies que havia molt mes que ell.

E com lo rey Carles hach tot aço feyt, ordona sos barons, parents e amichs seus, e asenyaladament lo compte Dartes, qui era fill de son nabot, que anas en Napols ab gran cavalleria, quel Papa lo bastava de moneda, e que pensas de defendre la Calabria, e que faes armar galees en Napols, e ab aquelles xxv de Prohença que pensas de fer correr Sicilia, e que hi faes tot aquell damnatge que pogues, mentre lo rey Darago no podia ajudar: e axi feu com ell mana. E com tot aço hach ordonat, ell de una part, e lo rey de França daltra, pensaren danar a Bordeu: axi que lo jorn que hagren empres entre lo rey de França e ell entraren a Bordeu, axi com davant vos he dit quen Gilabert de Cruylles ho feu a saber al senyor rey Darago.

Ara veus lo rey de França e lo rey Carles a Bordeu, e son se atendats, axi com davant havets entes. E lexare ells estar, e tornare al senyor rey Darago.

CAPITOL LXXXIX

Com lo senyor rey En Pere Darago ordona desser al jorn empres de la batalla a Bordeu, menys de sabuda de negu; e lo maravellos e notable ardiment que hach feyt per salvar son sacrament.

E com lo senyor rey Darago sabe la volentat quel senescal li havia, pensas que per res ell no hi falria aquell jorn que empres era, que ell no fos dins lo camp; mas aço tench segret, que hanch nul hom no vol privadejar. E tantost ell se feu venir un honrrat mercader, per nom En Domingo de la Figuera, qui era natural de Çaragoça, e era bon hom e lleyal e savi e discret, e era mercader que tostemps usava ab cavalls en Gascunya, e en Navarra, que treya de Castella, els menava per totes aquelles parts e en Bordeles e en Tolosa. E era hom qui havia gran poder, que a les vegades vint o trenta cavalls treya justats de Castella els menava per los davant dits llochs. Axi que creats que ell sabia tots los camins quants navia en cascuna daquelles provincies, axi camins reals com camins apartats, e com de plans e de muntanyes, que no havia senda en la terra, qualque fos daquelles parts, ne en Arago ne en Cathalunya, que ell no sabes molt mills que aquells qui eren de la terra. E aço sabia ell per llonch us, e per ço com a vegades havia a anar descaminat, per los cavalls que menava per alguns richs homens, que a vegades, per guerres que havien, que no sen planyissen. E com En Domingo de la Figuera fo ab lo rey, ell lo mes en una cambra, e dix li:—En Domingo, vos sabets que sots nostre natural, e que tostemps a vos e als vostres havem feyta honor; perque Nos volem vos a emprar de cosa que, com sia acabada ab la volentat de Deus, Nos vos farem tant de be, que per tostemps vos e els vostres ne serets benenants.—E En Domingo qui oy aço, llevas, e ana li besar lo peu, e dix:—Senyor, manats vos, que yo som aparellat de complir tot vostre manament.—E sobre aço lo senyor rey pres

un libre en que .eren los sancts evangelis, e dix li que juras, que daço que dell li diria, no parlas a hom del mon. E ell jura li ho tantost, e lin feu homenatge de mans e de boca.

E com fo feyt, lo senyor rey li dix:—Sabets, En Domingo, vos que farets? vos pendrets xxvii cavalls nostres, aquells que vous dire, e trametets ne nou entre tres llochs en lo cami que Nos farem daqui a Bordeu, e els altres nou el cami que Nos poriem fer per Castella. Axi que nostra volentat es, que aytal jorn que es empres siam al camp de la batalla a Bordeu Nos en persona, en aytal manera, que vos yrets a cavall, com a senyor, e Nos yrem com a escuder vostre en un altre cavall, ab una escona muntera en la ma, e haurem En Bernat de Peratallada, qui cavalcara en un altre cavall ab una sella de trossa, e portar nos ha la trossa que sera lleugera, que no hi haura mas la nostra gramalla e diners per despesa; e portara altra escona muntera; e cavalcarem tot lo jorn, quen lloch no posarem, e a la nuyt, a prim son, serem a posada, e menjarem, e darem part a la nuyt. E com les matines toçaran, Nos haurem altres cavalls que trobem, que ensellarets, e jaquirem aquests, e farem aytal en totes parts: e yo sere escuder vostre, eus tindre lestrep com muntarets, eus tayllare davant a la taula; e En Bernat de Peratallada pensara dels cavalls: e axi es mester, que de tres jornades façam una a lentrar, e molt mes al exir; e no es mester que tornem per lla hon entrarem: e axi volem ques faça. E axi pensats lo cami quins sera pus segur al anar, e prenets los ix cavalls, els trametets cascu en un escuder, en quius puixcats fiar, daquells vostres amichs, e ab sengles mantes tant solament. E ades pensats los ne de trametre cascu en la posta, de lla hon Nos los dejam trobar per canviar, e los escuders no sapien res los uns dels altres, mas de tres en tres que vagen cada hu en llur lloch: e axi sia de tots. E cascu se pens, que non trametats mas aquells tres: e deytz los, quels trametets a vendre, e queus esperen en aytal lloch, e que per res no sen parteixquen, e que pensen be dels mateixos e dels cavalls, e que tots tres estiguen en una posada. E com Nos yrem, posarem en una altra posada, per ço que ells no vejen mi, que conexermien. E axi pensats de ordonar tot ço que vous he dlt, que res nul hom no sapia: e yo fareus lliurar los cavalls de tres en tres, axi que, aquells de qui haurem

los cavalls no sabran a quels volem, salvant quels direm, que a vos los volem lliurar, e que de fora quels façats asatjar, per regonexer aquell qui millor fos per Nos.

E En Domingo de la Figuera respos:—Senyor, axi com vos ho manats se complira, e llexats daqui avant endreçar lo feyt tot a mi; que puix yo se la vostra volentat, yo he fe en Deus, que hi dare compliment, que Deus e vos ne serets pagat: e ab lajuda de Deus estats ab bon cor, que vous menare a Bordeu per tal part, que per res nous cal duptar, e axi mateix a la tornada. E pensats me de ordonar un hom quim lliure los cavalls.—E lo senyor rey dix:—Ben deytis; pensats de enantar.—E tantost apella lo seu cavalleris, e dix li, aytant chara com li era la sua amor, e en pena de la persona, que nul hom no sables res daço quell li diria, sino ell e En Domingo de la Figuera.—Dix lo cavalleris:—Senyor, manats, que you fare.—Dix lo senyor rey:—Anats tantost, e de tres en tres cavalls lliurats xxvii cavalls an Domingo de la Figuera, los millors triadament que Nos hajam.—E lo cavalleris dix:—Senyor, dexats fer an Domingo e a mi, que per cert yo tench en mon poder be lxx entre aquells queus ha tramesos lo rey de Mallorques e el rey de Castella, e daltres: e axi parme, quen puixcam triar los millors xxvii, jatsia que tots son tant bons, que poch hi poriem triar.—Dix lo senyor rey:—Ara anats a la bona ventura,

E ells anaren, e faeren tot ço quel senyor rey los hach manat a cascu, e lo senyor rey tantost aquell dia ordona x cavallers, qui cascu anas siquart, e envia los tots a Bordeu, ço es, cascu dia hu an Gilabert de Cruylles, e cascu portava missatgeria an Gilabert e al senescal de Bordeu. E la missatgeria era tota, quel senyor rey Darago los trametia a dir lo senescal sils asseguraria; que ell era aparellat de esser hi al jorn de la batalla. E aço feya per dues rahons; la primera, quel camí se usas, que missatgers vaessen passar tots jorns del rey Darago; e si anant e tornant trobarien quils faes ninguna cosa de enuig, ne negun solas trobarien, e que tots dies ne hagues llengua. E laltra raho era, per tal com ell sabia, quel senescal havia manament, que faes tot ço quel rey de França manas; salvant empero que havia manament senyallat quel rey Danglaterra li havia feyt, que per ninguna cosa no con-

sentis ne sofferis, que la persona del rey Darago preses mal ne damnatge; e que per ço com lo rey Danglaterra sabia que aquest senescal era cors e anima del rey Darago, e tot son llinatge ho era tostemps estat, per ço lo feu senescal de tot Bordesles, tantost com sabe que la batalla se devia fer.

E axi lo senescal, com hi venia missatge del rey Darago, tantost ho anava a dir al rey de França; e ell mana li, que li escrivis, que pensas de venir, quel camp era aparellat, e quel rey Carles era aparellat. E lo senescal trametia li a dir tot lo contrari, que aytant com havia chara la vida, que no hi vengues, e que Deus e tot lo mon lo tendria per escusat; e per ço com lo rey Danglaterra veyia que nol podia assegurar, no hi era volgut venir; axi que per res nou assatjas. E axi lo rey de França usava tots jorns daquestes missatgeries, a saber es, que no havia jorn que non hagues missatge: e axis pensava quel senescal li escrivis, axi com ell li manava; e que estava en esperança que hi vendria.

E com tot fo continuat e ordonat, el jorn sacosta de la batalla. E lo senyor rey Darago apella En Bernat de Peratallada, qui era fill del noble En Gilabert de Cruylles, e mes lo en una cambra ab En Domingo de la Figuera ensemps, e descobri li lo feyt, e mana li tenir segret lo feyt: e axi ho promes com En Domingo. E manals, que aquella nuyt fossen aparellats de partir de miya nuyt avant, e mana al cavalleris, que hagues aparellats e ensellats ab les selles den Domingo de la Figuera los tres cavalls, e que metes la primera sella de trossa.

E axi, com ho mana axi fo aparellat, que nul hom non sabe res, sino ells tots tres e lo cavalleris, que be sabia lo senyor rey, que nul hom non consentiria quen tant gran aventura se metes. E ell era de tant alt cor e tant lleyal, que per tot lo mon ell no romanguera, que al jorn que era empres ell no fos al camp. E axi per ço no volch que hom negu ne sables res, que son fill major linfant Nanfos, qui era ab ell, non sabe ninguna cosa.

Queus en faria moltes noves? que com miya nuyt hach tocat, ells se llevaren, e lo cavalleris hach aparellats los millors tres cavalls que hi eren, e lo senyor rey puja en lo hu, e porta davant la gramalla den Domingo de la Figuera, e una escorna muntera en la ma, e dejus guarnit dunes bones espatlteres

e de un bon camisol, e puix desus un casot de lli tint vert qui ho cobria tot, e puix una gramalla fort avol e vella que vesti, e un capero, e la cervellera ab un capell de lli al cap. E En Bernat de Peratallada fo axi mateix guarnit, e porta la troça, ço es, una boneta que no pesava molt, ab la escona muntera en la ma. E En Domingo de la Figuera cavalca axi be com a senyor be arreat, axi com havia acostumat de cavalcar ab sos hoses, e ab capell de sol e els guants, e be ordonat. E En Bernat de Peratallada portava un gran çarro, en que anaven tota hora sis fogaces, per ço que aquelles menjassen de jorn, e beguessen del aygua lla hon hom nou vaes: e axi, ab la gracia de Deus, partirense de Iaca. E segurament anaven en tal manera, que tres jornades anaven entre la nuyt e lo dia e ço que prenien de l'altra nuyt, que tota hora venien a posada a hora de prima, que de jorn no descavalcaven en poblat sino per beure, quel pa menjaven caminant e cavalcant: e com eran a cap de jornada, trobaven los tres cavalls. E tantost En Domingo de la Figuera, ab son host, anava al hostel hon eren los cavalls, e aquells dels cavalls havien gran goig, e demanaven, com eren tant gran nuyt venguts. E ell deya los, que per ço quels cavalls no vinguessen ab calor.

E entretant que ell estava ab aquella sua companyia, lo senyor rey e En Bernat de Peratallada apparellaven de menjar. E com ell se pensava que ells podien haver apparellat de menjar, ell sen tornava al hostel, hon era lo senyor rey e En Bernat de Peratallada; e feya romandre aquells, que deya que al mati los veuria. E com era a son hostel, trobava la taula mesa, e lo senyor rey donava li ayguamans, e En Bernat de Peratallada pensava dels cavalls. E axi com En Domingo havia escudella, e li havia tallat davant lo senyor rey, venia En Bernat de Peratallada, e ab lo senyor rey en altra taula menjaven ensem. E axi menjaven tots, que no pensets que moltes noves hi faesen, que cascu portava la salsa a la boca: e tantost com havien menjat, anavensen gitar, e dormien entro a la hora de matines. E a hora de matines llevavense, e En Domingo de la Figuera menava aquells tres cavalls a la posada dels altres, e feyals llevar les selles, e metre les als altres tres qui eren reposats, e manava als seus homens, quen pensassen be. E axi pensaven de cavalcar: e feyen axi tots dies, com han feyt a la primera jornada.

CAPITOL XC

Com lo senyor rey En Pere Darago entra en lo camp a Bordeu, e lo corregue lo jorn que era empres de la batalla, e com feu fer cartes, que ell en persona era comparegut, e com cerca tot lo camp e may troba negu.

E axi anaren tant, que vengren a mija llegua prop de Bordeu a hora del seny sonat. E foren en una torra de un cavaller antich e prom, qui era gran amich del dit En Domingo de la Figuera, e aqui foren be reebuts. E com hagren sopat, anarense gitar, e al mati, com se feu alba, llevarense, e muntaren sobre els cavalls, e anaren envers lo camp: e aquell jorn era lo jorn que era empres de la batalla.

E tantost tremeteren lost an Gilabert de Cruylles, qui posava en un arberch fora de la ciutat, qui era pus prop del camp que negu altre qui fos en la ciutat. E digueren li, quen Domingo de la Figuera e un cavaller del rey Darago eren aqui, que havien la nuyt posat ab ell: e que tantost solament, sens altre, vingues parlar ab ells. E lost ana tantost an Gilabert, qui ja era llevat, e dix a la missatgeria. E En Gilabert, que sabia que aquell dia era lo jorn quels reys devien esser al camp, estava tot recelat: e duptavas daço que vae, per lalt cor e la gran fe que sabia quel senyor rey Darago havia. E tantost ab lost solament cavalca, que no demana negu. E com fo a ells, ell vae lo senyor rey, e son fill, muda tot de color; mas ell era tan savi, que non feu res a pares, per raho del host. E lo senyor rey pres lo a una part, e romas ab lost En Bernat de Peratallada e En Domingo de la Figuera. E En Gilabert dix, com foren apartats:—Ha, senyor! ques aço que vos havets feyt, ne com vos sots mes a tan gran ventura?—En Gilabert, dix lo senyor rey, vull que sapiats que, com yo fos cert quel cors hi degues perdre, yo no romanguera de venir per neguna manera, e axi no façam pus llongues noves: vos mavets trames a dir, que yom puch fiar al senescal, e per ço anats a ell,

e digats li, què aci ha un cavaller del rey Darago qui vol parlar ab ell, e que amene ab si un notari e vi cavallers que sien seus e no pus: si que aço faça tantost.—E En Gilabert encontinent ana al senescal, e dix li ço quel senyor rey Darago li mana. E lo senescal ana al rey de França e dix li:—Senyor, un cavaller ha vengut del rey Darago, e vol parlar ab mi, e ab vostra llicencia vull hi anar, si a vos plau.—E lo rey de França respos, que tots jorns era acostumat de tals manaments a fer, e dix:—Anats a la bona ventura, e com hajats ab ell parlat, fets nos saber queus haura dit.—Senyor, dix ell, si fare.—E tantost lo senescal ab lo notari, lo millor e lo pus antich que fos en la cort del rey Danglaterra, ell sen ana, e ab vi cavallers los pus honrats que ell havia en sa companya. E com foren al camp, ells trobaren lo senyor rey e En Bernat de Peratallada e En Domingo de la Figuera el camp: e dins el camp lo senescal entra, e aquells qui ab ell vengren, e lost qui era ab lo rey, e En Gilabert, qui era ab lo senescal.

E com lo senescal entra per lo camp, lo senyor rey li ix-que a carrera, e sos companyons, e saluda de part del senyor rey, e ell cortesament rete li les saluts, e dix li:—Senescal, yo som comparegut aci davant vos per lo senyor rey Darago, per ço com vuy es lo dia que ell e lo rey Carles havién jurat e promes, que fossen al camp aquest jorn de vuy: e axi yo demanvos, vos si porets tenir segur lo camp ne lo senyor rey Darago, si vuy be en aquest camp.—E ell dix:—Sanyor, yo vos responch breument, de part de mon senyor, lo rey Danglaterra, e de mi, que yo nol poria tenir segur; ans de part de Deus e del rey Danglaterra lo tenim per escusat, el ne donam per bo e per lleyal e per quiti: que per res nol poriem tenir segur, ans sabem per cert, que si hich venia, nol poria res restaurar a ell ne aquells qui ab ell vinguessen, que tots no morissen; que veus aci lo rey de França e lo rey Carles qui hich son ab dotze millia homens a cavall armats. E axi podets entendre monsenyor lo rey Danglaterra, ne yo per ell, com lo poriem assegurar.—Donchs, dix lo senyor rey, placiaus, senescal, que daço sia feyta carta, e queu manets al escriva.—Dix lo senescal:—Quem plau, e li man.

E tantost lo notari escrivi, tot ço quel senescal hach dit. E com vench al demanar lo rey com havia nom, lo rey dix al se-

nescal:—Senescal, vos assegurats me a mi e aquests qui aci son ab mi?—Cert, senyor, hoc, dix ell, sobre la fe del rey Dangulaterra.—E llavors lo senyor rey gita lo capero dèrrera, e dix li:—Senescal, vos conexets me?—E llavors ell lo guarda, e coneix que aquest era lo rey Darago, e va donar de peu en terra: e lo senyor rey nou sofferi, ans lo feu cavalcar. E puix dona li la ma que la li besas, e dix:—Ha, senyor! ques aço que havets feyt?—Yo, dix ell, som vengut aci per salvar mon sacrament; e vull que tot ço que vos havets dit ne yo dire, lo notari aci escriva llargament, e com yo en persona som comparegut, e he cercat tot lo camp.—E llavors ell va brocar lo cavall, e environa tot lo camp entorn e per mig, en presencia del senescal e de aquells qui hi eren: e entretant lo notari escrivia. E mentre ell escrivia tot ço que li feya al feyt, a escusa del senyor rey e ab veritat, lo dit senyor rey no cessava de brocar per lo dit camp, axi que tot lo calciga, ab lesconamuntera en la ma, e que tuyt deyen:—Ha Deus, quin cavaller ha aci! james no naixque cavaller qui a ell faça a comparar cors per cors.

E com hach tot lo camp cercat moltes de vegades, de mentres lo notari escrivia, ell sen ana a la capella, e avalla, e tench la regna ab la ma, e ora Deus, e dix aquelles oracions qui li feyen a dir: e lloa e beney Deus qui aquell jorn lo havia aportat a complir son sacrament. E com hach fenida la oracio, ell torna al senescal e a l'altra companya; e lo notari hach escrit tot ço que a escriure feya, e llegiu en presencia del senyor rey e del senescal e dels altres, e lleva sos testimonis com ho hach feyt. E lo senyor rey hach dit tres vegades al senescal, ell si volia assegurar, que saturaria per fer la batalla. E ell respon li, que no. E tot aço se mes per scrit, e com ell baronivolment, sobre son cavall, ab la escona a la ma, cerca tot lo camp, entorn e per mig e per traves, e ana a orar a la capella. E com tot aço fo mes en forma publica, lo senyor rey reques al senescal, que manas al notari, que faes dequella raho dos cartes partides per A B C.—La una que romanga a vos, l'altra que donets per Nos an Gilabert de Cruylles.—Senyor, dix lo senescal, axi ho man yo al notari. E axi man que sia feyt, e axis complira.

E feyt aço, lo senyor rey pres per la ma lo senescal, e mes

se al cami, e ana entro lla hon havien jegut.—E com foren davant la torra, dix lo senyor rey al senescal:—Aquest cavaller nos ha feyta molta donor e de plaer en son alberch, perque vous prech, que per honor de Nos li façats, lo rey Dangulaterra e vos, tal do, que ell e son llinatge ne valla mes.—Senyor, dix lo senescal, axo sera feyt.—E lo cavaller correch besar la ma al senyor rey. E com aço hach dit, lo senyor rey dix lo senescal.—Esperat nos, que avallare aci pendre comiat de la dona, quins hich ha aquesta nuyt tam be acullits.—Senyor, dix lo senescal, pensats de fer ço queus plauria, que be par de la vostra cortesia.—E axi lo senyor rey avalla, e pres comiat de la dona. E com la dona sabe que ell era lo rey Darago, baxas als seus peus, e feu gracias a Deus e a ell de la honor que li havia feyta.

E axi pres comiat, e cavalca, e ab lo senescal ell se mes al cami, es lunya tota hora parlant be una llegua, e li feu gracias de la bona voluntat que en ell havia trobada. E lo senescal dix an Domingo de la Figuera:—En Domingo, dix ell, vos sabets els camins; consellvos, que per res no tornets per lla hon sots venguts, ne encara per Navarra; que yo se, que el rey de França ha feytes cartes per totes parts, que daquest dia a avant sia tot hom pres que sia del rey Darago, si que vaja o que torn.—Dix en Domingo de la Figuera:—Senyor, be deytis, e si a Deus plau, be darem consell.—E llavors prengueren comiat los uns dels altres, e lo senyor rey, ab la gracia de Deus, anassen, e pres lo cami de Castella.

Ara lexare a parlar del senyor rey Darago, e tornare a parlar del senescal e del rey de França e del rey Carles.

CAPITOL XCI

Com lo senescal de Bordeu va dir al rey de França e al rey Carles, com lo rey Darago era estat en lo camp a Bordeu; e la gran paor que hagren presa dits reys; e com foren fort recelats.

Com lo senescal se fo partit del rey Darago, els altres qui ab ell eren acompanyaren En Gilabert de Cruylles a la sua posada; e puix lo senescal ab l'altra companya, axi com eren, anaren sen al rey de França e al rey Carles, e digueren li tot ço quils ere esdevengut, ne com lo rey Darago entra dins lo camp, e mentres lo scriva scrivia ell correch lo cavall per tot lo camp entorn e per mig e per totes parts, e com avalla a orar a la capella: finalment, tot quant feu ne dix.

E com los reys oyren aço, senyaren se mes de cent vegades; e tantost dix lo rey de França:—Mester nos es, que tot hom se pens a nuyt de guaytar, e els cavalls que sien armats, e que mil cavalls armats fassen la guayta a nuyt, e que tots estiguen recelats; que per cert, vos veurets esta nuyt ferra en nos; que vosaltres nol conexets tam be com yo fas, que aquest es lo millor cavaller del mon, e del pus alt cor que vuy sia el mon. E podets vos pensar quen es, com tant gran cosa ha assajada: e axi, senescal, ordonats la guayta de vostres gents, e Nos farem ordonar la nostra de la host.—E lo senescal respos:—Senyor, tot ço sia feyt que vos manats.—Dix lo rey de França al rey Carles:—Anem a veure lo camp, e vejam les peades del seu cavall, si ja pot esser ver ço quel senescal diu.—E lo rey Carles diu:—Quen som pagat: e dich vos, que aquesta es estada maravellosa cosa, e la pus alta cavalleria sia que sia ab companyia o solament, axi com entra el camp, que hanch cavaller nul temps feu; perque tot hom lo deu molt duptar.—Dix lo senescal:—Senyors, no duptets ço que yo dich, que veus aci lo escriba que ha feyta la carta, e aquestos sis cavallers quin son testimonis, qui ja lo coneixien gran temps havia: e veus aci lo

cavaller qui fo son host a nuyt; e que la major valor e cortesia feu que yo hanch vaes fer a senyor, que comiat ana a pendre de la dona, muller daquest cavaller, e hi ana lla, e munta en les cambres, axi com si fos en lo pus segur lloch del mon: e tot aço han vist tots aquests cavallers.—En veritat, dix lo rey de França, aquí hach gran valor e gran ardiment e gran cortesia.—E cavalcaren, e anaren al camp, e vaeren lesclau del cavall, e tot ço quel senescal los hach dit. Queus dire? que la veu ana per la host e per tot lo pays; e aquella nuyt vaerets fochs, e tot hom estar armat, e els cavalls armats, que hanch la nuyt nul hom dormi en la host.

E lendema llevaren les tendes, e anaren amdosos los reys ensemps, e vengren entro a Tolosa, hon trobaren lo cardinal per nom Panbert, qui era llegat del Papa, fill del rey de França major, e monsenyor Carles son germa: e faeren gran festa a llur pare e al rey Carles atretal. E com lo rey de França e lo rey Carles hagren comptat al cardinal ço quel senyor rey Darago hach feyt, maravellas, e senyas mas de cent vegades:—Ha Deus, dix ell, e tant gran peccat feu lo Pare Sanct e nos tuyt, com aquest senyor diguem de no de ajuda; que aquest es altre Alexandri qui es nat en lo mon!

Ara lexare a parlar del rey de França e del rey Carles e del cardinal, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL XCII

Com lo senyor rey Darago torna entrels seus per terra del rey de Castella; e la gran alegre que van pendre tots sos sotsmesos, e asenyaladament madona la regina e llurs infants.

Com lo senyor rey Darago hach pres comiat del senescal e dels altres, se mes el cami, en aquell quen Domingo de la Figuera los mostra, e anaren sen per lo rayquer de Navarro, ço es saber, tota ora per terra del rey de Castella, e menals per aquell cami hon sabia que debia trobar los cavalls: e axi

com ho havien feyt al entrar, tot axi ho feren al exir. Axi que vengren a la villa de Soria, e a Seron de Seron, e puix Moanquelo, que es lo darrer lloch de Castella a la entrada de Arago. E de aqui vengren a Verdejo, e aqui conegren al senyor rey, e faeren li gran festa e gran alegre, e pensaren be dell dos jorns. E tots aquells de les encontrades saberen ho, e tot hom de cavall e de peu daquela encontrada atene a ell, per acompanyar, e axi be acompanyat vench a Calathayu; e si hanch en lloch fo feyta gran festa al senyor rey, lla la faeren.

E lo senyor rey trames sos correus de totes parts, e especialment mana al senyor infant e a tots los capdals de Cathalunya e Darago, e als cent cinquanta cavallers de la batalla, que fossen a Çaragoça al dehen jorn depuix les cartes hagren reebudes, que ell seria a Çaragoça, hon tendria cort: e axi ho trames a dir per tot Arago. E si hanch vaes goig ne festa, si to feyta a Iaca per lo senyor infant e per tots aquells qui hi eren: e faeren gran professo, que tots los prelats de Cathalunya e Darago hi eren, e lloaren e beneyren Deus de la gran merce que feyta los havia de llur senyor, que de gran perill lo havia escapat, e tornat ab gran honor, que per tostems nauria la casa Darago de ço que feyt havia.

E com aquesta festa fo feyta, cascu pensa danar lla hon li plach, en guisa que al jorn empres fo a Çaragoça: e el senyor infant Nanfos e la major part dels richs homens e cavallers e prelats anaren envers Calathayu al senyor rey. E axi mateix nom demanets lo goig que madona la regina e els infants faeren, e tots aquells de Çaragoça, com saberen aço que aquells qui eren a Iaca; e a Çaragoça e per tota la terra estaven ab gran temor, que no sabien hon era lo senyor rey, nen podien entrar en senya, entro que ell mateix vench: perque no era maravella, sin estaven en gran reguart.

Ara vos lexare a parlar del senyor rey Darago, e tornare a parlar del almirall En Roger de Luria.

CAPITOL XCIII

Com lalmirall En Roger de Luria feu metre setge a son cunyat, Manfre Lança, sobre lo castell de Malta; e com dit almirall hach presa Liper.

E com lalmirall hach vençuda la batalla, e la testa fo passada a Macina, axi com davant havets entes, ell apparella de armar xxx galees, per ço com hach llengua, quen Napols se armaven totes quantes galees hi havia, e axi ell volia estar aparellat, si que arma les xxx galees. E com foren armades, hach llengua de Napols, que aquelles galees encara de tot un mes no exirien, de que hi devien muntar entre comptes e altres senyors de senyera mes de catorze, ab cavalleria, que menaven llurs cavalls en barques de creu e en les galees. E axi ell feu un bon pensament, que no era mester que aquell mes estigues debades: e appella son cunyat En Manfre Lança, e dix li, que pensas de muntar en les galees, e cent cavallers ab ell, e mil almugavers e cent homens de mar, e cascuns anassen ab ell a llurs tendes e portassen quatre trabuchs, e que yrien al castell de Malta, el tindrien assetiat tant tro lo haguessen.

E axi com ell ho ordona, axi fo feyt, e muntaren en les galees, e anaren en al castell de Malta; e lla preseren llur setge, e los trabuchs pensaren de trer. E com lalmirall los hach posats en terra, ordona que aquells de la ciutat de Malta e de la illa aportassen tota res a vendre al setge, e aquells del Goy altre tal: e cascuns feren ho volenters, per ço com per lo castell los feya gran paor que no fossen barrejats. E axi lalmirall, com los hach ordonats, e lexat En Manfre Lança per çap, qui era molt savi cavaller e bo, pensas de partir dells, e lexals dos lenys armats e dos barques armades, per ço que, si res los feya mester, que tantost ho trametessen a dir a ell: e feu la via de Trapena, e conforta e vesita tota la fasana de dintre, entro to a Liper. E a Liper ell feu exir la gent en terra, e mana combatre la vila: e a la fi aquells de la vila de Liper, que vaeren

lo poder tant gran, e lalmirall quilz volch talar, reterense al senyor rey Darago e al almirall per ell. E lalmirall entra dins ab tota sa gent, e pres sacrament e omenatge de tuyt, e refresca tota la sua gent, e hach dos lenys armats que trames per llengua a pendre, e ana cascu per si. E daltra part trames dos barques armades de homens de Liper, qui axi mateix anaren per pendre llengua del estol de Napols.

E axi leixar vos he a dir ara dell, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL XCIV

Recompta com cortis foren celebrades a Çaragoça e a Barcelona, en les quals se confirma, quel senyor rey Darago trames madona la regina e llurs infants en Sicília; e com dona grans dons als cent cinquanta qui devien entrar ab ell en batalla.

Com lo senyor infant Nanfos e richs homeys e cavallers e prelatats foren ab lo senyor rey a Calathayu, hagren los uns dels altres gran plaer. E En Domingo de la Figuera e En Bernat de Peratallada comptaren los tot ço quilz era esdevengut, si que tuyt ho tengren a gran cosa, e lloaren Deus, quilz navia escapats. E axi lo senyor rey ab tots ensemps vench a Çaragoça. E la festa fo molt gran que madona la regina e els infants faeren, e tota la gent; si que la festa dura quatre jorns, que res no hi feu nul hom.

E com la festa fo passada, ell mana quel segon jorn apres tot hom fos aparellat: e aquell dia vench En Gilabert de Cruylles de Bordeu, e aporta totes les cartes qui el camp se foren feytes, bollades del sagell del senescal. E lo senyor rey hach ne gran plaer, e tot hom: e comptals ço quel rey de França e lo rey Carles havien feyt, com saberen com era estat, e com se guaytaren la nuyt, e com sen anaren lendema; e lo senyor rey risen assats, e tots los altres. E lo jorn quel senyor rey hach ordonat, tot hom fo aparellat, e com tuyt foren aparellats, lo senyor rey los preycà, els dix moltes bones paraules, els comp-

ta tot ço que li era esdevengut depuix parti de port Fangos; els dix, com ell ara vengut per la batalla, ne com li eren fallits, e que feya moltes gracies a tots aquells qui el camp devien entrar ab ell, que axi de bona voluntat hi eren venguts. E après dix los, com ell entenia a trametre la regina e el infant En Jacme e l'infant En Fraderich ab ella en Sicilia, per dos rahons: la primera, per ço com totes les gentes de Sicilia naurien gran alegre e nestarien pus fermes; l'altra, que creya que la regina nauria plaer. E axi quels pregava, que en aço lo consellassen. D'altra part, que havia entes, quel Papa havia donada sentencia contra ell e croada, e quel rey de França havia promesa ajuda al rey Carles, de que ell se maravellava molt,—que tant forts conuinences ha entre ell e Nos, que per res nons pensam puixca esser: per queus demanam axi mateix consell daquests affers.—E axi lo senyor rey estech de parlar. E llevas l'archebisbe de Tarragona, e respos a tot ço quel senyor rey Darago hach dit, e feu llaors e gracies a Deus, que de tants perills l'avia escapat; e axi mateix respos al feyt de madona la regina, que tenia per be ço quel senyor rey navia dit, que anas en Sicilia ab los infants amdux: e posa hi moltes bones rahons, perque feya a fer.—E d'altra part, al feyt del Papa e del rey de França, tench per be que hajats missatgers savis e honrrats que trametats al Sanct Pare apostolich e a tots los cardenals, e altres missatgers al rey de França, e a cascuns manarets, que diguen de part vostra ço que ordonarets al vostre consell.—E com l'archebisbe hach parlat, llevarense richs homens Darago e de Cathalunya, e daltres prelats e cavallers e ciutadans e syndichs de les viles e llochs, e tots tengren per be ço que l'archebisbe hach dit, eu confirmaren.

E sobre aço la cort se parti ab gran alegre e ab gran concordia: e lo senyor rey dona de grans dons a tots los richs homens e cavallers qui eren venguts a laca per entrar en la batalla, els desfeu la messio de tot quant havien despes, axi en cavalls com en armes, com en messions de venir e tornar en llurs llochs. Axi que cascu sen ana alegre e pagat del senyor rey: e degren ho fer, que james no fo senyor qui tam bes captingues de vassalls, com ell feu de tots, cascu segons la valor. Axi mateix En Domingo de la Figuera hach feyt tornar los xxvii cavalls al cavalleris del senyor rey: e aquelles e daltres,

mes de dos cents, lo senyor rey dona als altres richs homens e cavallers que hi eren venguts de Cathalunya e de Arago e del regne de Valencia per honor dell, qui no havien haut albera dell dentrar en lo camp. Queus en dire? que hanch nul hom que bo fos no vench a Iaca, que no hagues del senyor rey do e gracia: me ajorment foren los dons als cl cavallers. E axi tuyt partirens pagats e alegres del senyor rey, e ana cascu en sa terra. E lo senyor rey romas a Çaragoça ab madona la regina e ab los infants despuix viii jorns, e ordona ab madona la regina e ab los infants,—que vagen tots ensemps a Barcelona, salvant linfant Nanfos qui yra ab Nos: e lla recullir san. —De la qual cosa madona la regina havia duna part gran alegre, e daltra part era despagada, com se llunyava del senyor rey; mas lo senyor rey li promes, que ell al pus tost que poria hi passaria, e en aço la confortava.

E axi lo senyor rey anassen a Barcelona, e lo senyor infant ab ell, e passaren per Lleyda, e en cascu lloch la festa era gran que li feyen, majorment fo la festa a Barcelona la major que hanch si faes: que tota hora dura be viii jorns, que res no si feya mas jochs e balls. E lo senyor rey, tantost com fo a Barcelona, trames missatgers a tots los barons de Cathalunya, e cavallers e ciutadaas, que a xv jorns apres la lletra fossen a Barcelona: e axi se compli, com ell mana. E com lo senyor rey de Mallorques, son frare, sabe quel senyor rey era a Barcelona, vench lo vaer, e la festa fo molt gran que amdosos germans se faeren.

E lo jorn que la cort fo manada, lo senyor rey feu aplegar tota la gent a la cort generalment al palau reyal de Barcelona, e dix tot ço, sens mes e sens menys, que hach dit a la cort de Çaragoça: e axi fo confermat. E semblantment lo senyor rey hi feu molts dons e moltes gracies a richs homens e a cavallers e a ciutadans e a homens de viles: e axi sen partiren tots alegres e pagats. E lo senyor rey ab son consell ordona missatgers que trames al Papa, molt honrrats e savis: e axi mateix ne ordona daltres que trames al rey de França. E com foren elets, feu los donar diners a messio complidament de totes coses, e pensals despaetxar dels capitols e de tot ço que portar devien, e preseren comiat del senyor rey, e anaren a la bona hora.

CAPITOL XCV

Com madona la regina els infants En Jacme e Fraderich prengueren comiat del senyor rey Darago, e el senyor infant Nanfos e linfant En Pere de madona la regina: e com lo rey de Mallorques e richs homens destraren madona la regina tro en mar.

E com lo senyor rey hach espaetxats sos missatgerts, demana En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, e dix los, que pensassen darmar la nau den P. Desvilar, per nom la Bonaventurè, e altre nau de les majors quen Barcelсна sien apres daquella, e que les encuyrassen; e en cascuna metessen cc homens combatents, los millors que en Barcelona fossen; que hi metessen buçons e ancores e arganels e castells llevadisos, e encuyrar e armar gabies e tot ço que a naus armades feya a mester. E que armassen quatre galees e dos lenys e dues barques, e que tots ensemps anassen en conserva, que ell volia trametre madona la regina e linfant En Jacme e linfant Fraderich ab ella en Sicilia; e que hi volia trametre c cavallers ab ells, menys daquells que son de llur casa; e daltra part, oltra los mariners, d ballesters be aparellats, e d servents, per ço que les naus e les galees fossen be aparellades, e que refrescasen la ila de Sicilia. E axi com ho mana. En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol ho compliren: e segurament com que hi creixquessen, no hi minvaren res, e majorment com a ells donava le carrech lo senyor rey que hi anaven per capitans.

E com tot fo armat e apparellat, axi com lo senyor rey mana, madona la regina e los infants foren venguts, e fo los feyta gran festa. E lo senyor rey mana, ab la gracia de Deus, ques recullissen, e tantost recullis tothom. E com tuyt foren recullits, madona la regina, en la cambra, pres comiat del senyor rey: e cascu se pot pensar, qual fo lo partiment que entrells fo, que james no fo tant gran amor entre marit e muller, com entrells era, e fo tostemps. E com madona la regina

hach pres comiat del senyor rey, los infants amdos entraren en la cambra del senyor rey, e gitarense als seus peus. E lo senyor rey llavors senyals e beneyls moltes vegades, els dona la sua gracia e la sua benedictio, els besa en la boca; e dix los moltes bones paraules, e asenyaladament al senyor infant En Jacme, qui era lo major, qui tota hora havia e ha encara be set anys mes que linfant En Fraderich, si que ya era de bo enteniment e molt savi e entes de totes coses de be; que dell pot hom dir lexempli ques diu en Catalunya: que spina, com punxer diu, aguda neix. E axi ell paria be en son jovent que savi debia esser; que si hanch ho parech, be ho ha mostrat e ho mostra tots jorns, que james no nasch pus savi princep, ne mills nodrit, ne pus cortes ne millor darmes e de tots feyts, com ell es estat e es encara e sera molts anys, si a Deus plau, que Deus li dara bona vida; e axi lo senyor infant En Jacme entes be e mes en obra totes les bones paraules quel senyor son pare li dix. E axi mateix linfant Fraderich, daquell enteniment que havia, retench ço quel senyor rey li dix, e pot hom dir dell axi mateix ço que del senyor infant En Jacme he dit; que cascu dells son tant bons envers Deus e envers lo mon e envers llurs pobles e llurs sotsmesos, quel mon non pot hom nomenar ne trobar de millors. E axi, com lo senyor rey los hach agraciats e beneyts, besals altra vegada en la boca, e ells besaren li los peus e les mans, e exirense de la cambra, e lo senyor rey romas tot sol be iv hores del dia, que no volch que nul hom hi entras. E semblantment ço quel senyor rey hach feyt feu madona la regina, en altra cambra, ab lo senyor infant Nanfos e ab lo senyor infant En Pere, e senyals e beneyls moltes vegades, els dona la sua gracia e la sua benedictio, els besa en la boca moltes vegades; e ells baxarense, e besaren li los peus e les mans. E enteserense molt be molt bones paraules que ella los dix, els castiga.

E com aço fo feyt, lo senyor rey de Mallorques, e comp-tes e barons e prelatz e cavallers e ciutadans van exir; e madona la regina dix, que entrassen en la Seu, que ella los volia agraciars de madona Sancta Eulalia e de Sanct Auleger; e axi entraren en la Seu davant Sancta Eulalia e davant Sanct Auleger. Puix larchebisbe de Tarragona, ab vuyt bisbes e daltres que hi eren, digueren molta bona oracio sobre lo cap de ma-

adona la regina e de tots los infants. E com tot ço to feyt, e madona la regina hach complides ses oracions, foren les besties aparellades, e anarensen a mar. E lo senyor rey de Mallorques destra madona la regina a cavall; e a peu la destraren lo compte Dampuries e el vescompte de Rocaberti e En Ramon Folch, vescompte de Cardona, e daltres richs homens de Cathalunya e Darago, mes de L, que li anaven a peu entorn, e els consols de Barcelona e molts altres ciutadans; e puix tot lo poble, axi homens com dones e donzelles e infants, qui tuyt ploraven e pregaven Deus per madona la regina e per los infants, quels guardas de tots embarchs, els portas sans e sauls en Sicilia. Queus dire? que fort havia dur cor qui en aquell punt no ploras. E axi com foren alla a la mar, lo senyor rey de Mallorques descavalca, e avalla madona la regina, e puix la mes en una bella barca de panescal de la nau, hom li hach empaliada, e ab ells los dos infants. E al pendre comiat dels dos infants qui anaven ab los dos qui romanien, aquí vaerets piedat, que nols podia hom partir entro quel senyor rey de Mallorques hi avalla de la barca, que plorant los parti, e mes en la barca lo senyor infant En Jacme e lo senyor infant Fraderich ab madona la regina. E tantost com los li hach mesos, lo senyor rey de Mallorques munta en la barca, e el compte Dampuries e En Dalmau de Rocaberti e En R. Folch, vescompte de Cardona; e tantost manaren vogar. E axi començaren a vogar, e madona la regina es gira es senya, e beney sos fills, e puix tot lo poble, e encara tot lo pays; e els mariners vogaren, e anarensen a la major nau per nom la Bonaventura. E com madona la regina e els infants se foren luryats de terra, feren recullir les dones e les donzelles en altres barques qui havia aparellades, e richs homens e cavallers ab elles, per honrrar e per companyar: e ab la gracia de Deus entrarensen tots en la nau. E lo senyor rey de Mallorques e el compte Dampuries e el vescompte de Rocaberti e el vescompte de Cardona ab ells; e puix muntaren hi les dones e les donzelles qui anaven ab madona la regina; e En Ramon Marquet departí per laltra nau e per les galees tota laltre gent.

E com tots foren recullits, En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol vengren al senyor rey de Malloques, e besa-

ren li la ma, e dixerenli.—Senyor, senyats e beneys nos, e avallats en terra, e lexats nos anar ab la gracia de Deus.—Ab tant, lo senyor rey de Mallorques pres comiat de madona la regina en plorant, e puix les infants, els senya els beney els dona la sua benedictio molt charament en plorant, e el compte e els vescomptes altre tal. E com hagren pres comiat, exiren de la nau, e la nau estava a la colla, e els fadrins en la lama, e el notxer pensa de saludar; e com hach saludat, mana fer la vela, e tantost la nau feu vela, e apres tots los altres vaxelles. E com la nau hach feyta vela, oyrets tal crit en la playa, que cridaren tuyt:—Bona hi vas! bona hi vas!—que parech que tot lo mon resplandis.

E com hagren feyta vela, lo senyor rey de Mallorques anassen en terra, els barons e richs homens cavalcaren e anaren al palau, hon trobaren quel senyor rey estava encara en la cambra ab los dos infants qui eren ab ell, ço es saber, linfant Nanfos e linfant En Pere. E com lo senyor rey sabe quel senyor rey de Mallorques fo vengut, e els comptes e els barons; exi de la cambra, e les trompes tocaren, e anaren menjar: e cascu sesforça de fer solaces e deports per alegrar lo senyor rey e los infants. E com hagren menjat, llevaren taula, e estegren en laltra sala, hon vengren juglars de diverses maneres quilis alegraven. Queus dire? aquell dia pasaren axi. E lexar vos he a parlar dell, e tornar vos he a parlar de madona la regina e dels infants, e de llur estol.

CAPITOL XCVI

Recompta lo bon viatge que madona la regina hi hach e els senyors infants, e com tot lestol fo guiat de la ma de Deus.

Com les galees e les naus e els lenys hagren feyta vela, aquell Senyor rey qui guia los tres reys, els trames l'estela ab quels guiaven, axi trames Deus aquestes tres persones stela de gracia sua, ço es, a madona la regina e al senyor in-

fant En Jacme e al senyor infant Fraderich. E axi son tres persones que podets comparar als tres reys que anaren a orar Nostre Senyor. Dels quals la hu havia nom Balthasar, e l'altra Melchior; e l'altra Gaspar. E per Balthasar, que fo lo pus devot hom que hanch naixques, e el pus gracios a Deus e al mon, axi podeu dir de madona la regina, que de nul temps en ça no naixque pus devota dona, ne pus sancta, ne pus graciosa, que madona la regina. E lo senyor infant En Jacme podets acomparar a Melchior, que fo lo pus just hom de justicia e de cortesia, en veritat, que hanch naixques. E axi lo senyor infant En Jacme pot hom acomparar a ell, que totes aquestes bondats ha. E l'infant Fraderich podets acomparar a Gaspar, qui era jove e nin, e lo pus bell hom del hom, e savi e dreturer. Donchs axi com Deus volch guiar aquets tres reys, axi guia aquestes tres persones e tots aquells qui ab ells anaren: e ades, encontinent, en lloch de la stela, donals bon vent, aytal com de boca demanaren. E nols desempara, entro sans e sauls e alegres foren al port de Palerm.

CAPITOL XCVII

Com madona la regina e els infants prengueren port a Palerm, e la gran honor quels fo feyta.

E com aquells de Palerm saberén que madona la regina era aquí, e els dos infants, si fo lo goig gran, nous ho dire, ni mel cal dir; que quax ells e tots aquells de la illa se tenien per desemparats, e ara tengrense per segurs. E tantost trameteren correus per tota Sicília, e tots aquells de Palerm, homens e fombres e infants, exiren a senct Iordí hon prengueren terra. E com madona la regina exi en terra, e els infants, madona la regina, axi com posa lo peu en terra, senyas, e lleva los ulls al cel, e en plorant besa la terra, e puis anassen a la sgleya de senct Iordí, e aquí ora ella e els infants.

E entretant tot Palerm exi, e foren amenades mes de cinch

centes besties de cavalcar: e a madona la regina amenaren un palafre blanch, mans e bell, e meteren li lo ensellament de madona la regina. E tantost trague hom de les galees ab les barques dos palafrens qui hi havia, e altres dos dels infants ab molt rich arnes; e puix tragueren tres mules e tres palafrens molt bells que hi havia de madona la regina; e puix be xx altres que hi havia entre palafrens e mules de les dones e de les donzelles qui ab madona la regina venien, cascu ab son bell arnes. E apres tragueren, qui de les galees, qui de la nau en que no anava madona la regina, be cinquanta cavalls. Despanya, bells e bons, qui eren dels cavallers qui ab madona la regina e ab los infants eren venguts. E com aço fo en terra, los barons e els cavallers e els honrrats homens de Palerm, e dones e donzelles e infants vengren a madona la regina besar los peus e les mans. E aquell o aquelles qui no si podien acostar, besaven la terra; e tuyt cridaven:—Be venga madona la regina e els senyors infants!—E el goig era tant gran, e lo brogit de trompes e de nacles e de cembres e de tots altres instruments, que paria quel cel e terra vingues. E axi madona la regina cavalca, e el senyor infant En Jacme a cavall destravala, e Micer Aleynep e Micer Joan de Calategiro e Micer Matheu de Termens e molts daltres richs homens, de peu, destrant la. E puix tota la gent de Palerm anava cantant e ballant davant ells, e lloant e glorificant Deus qui aqui los havia amenats. E apres cavalca l'infant En Fraderich, qui anava de l'altra part ab madona la regina, e apres totes les dones e donzelles qui vengren ab ella, e cavallers, e tots aquells de casa llur. Axi que ninguna persona hi cavalca, sino madona la regina e los infants e aquells qui ab ells eren venguts; quels altres tots anaven a peu.

E axi ab aquell alegre anarensen al palau reyal, e abans que fossen lla, madona la regina volch que nassen a la sgleya major del archebisbat, e qui hi faessen reverencia a madona sancta Maria, e axis feu. E com foren a la porta de la sgleya, madona la regina mana que no hi descavalcas negu mas ella els infants e dos dones; e entraren dintre, davant laltar de madona sancta Maria, e aqui faeren llur oracio; e puix tornaren cavalcar, e ab aquell alegre anarensen al palau. E com foren avallats, madona la regina entra en la capella del palau,

qui es de les riques del mon, e axi mateix ella e los infants teren llur oracio: e puix muntaren en les cambres, e endreçarense e se apparellaren. E les trompes tocaren, e anaren menjar. E trameteren a les naus e a les galees tant de refrescament, que a mes de viii jorns los basta. Queus dire? La festa dura mes de vuyt jorns, que nul hom no hi feu res mas dançar e alegrar sen: e aytal mateix se feyen per tota Sicilia.

CAPITOL XCVIII

Com Ramon Marquet e Berenguer Mallol trameteren dir al senyor rey En Pere, com madona la regina e els infants eren arribats a Palerm sans e sauls.

E tantost com hagren presa terra, e madona la regina e los infants foren ab aquella festa reebuts e anats al palau, En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol trameteren los dos lenys armats en Cathalunya, cascu per si, ab lletres en que faeren a saber lo jorn que havien presa terra a Palerm, ne com foren reebuts, ne quin temps havien haut, e com tots eren sans e alegres. E los dos lenys partiren de Palerm, e anaren a Cathalunya sans e sauls, e preseren terra en Cathalunya, ço es, a Barcelona, hon trobaren lo senyor rey En Pere quell havia promes que no partiria entro sabes noves dells. E axi los lenys vengren a Barcelona, e donaren les cartes al senyor rey, e com les hach lestes, e aquells dels lenys hagren comptat com eren anats sans e sauls, e la honor quilts fo feyta, lo senyor rey feu fer professo e gracies a Nostre Senyor ver Deus daquella gracia que feyta los havia.

E axi lexar vos he a parlar dal senyor rey Darago, e tornar vos he a parlar de madona la regina e dels infants.

CAPITOL XCIX

Com madona la regina dellibera tenir corts en Palerm, e com micer Joan de Proxida paria en dites corts per madona la regina e llurs infants; e com la van pendre per regina e dona natural llur.

A B tant la festa hach durat a Palerm be vuyt jorns, e madona la regina e els infants foren be revenguts del affany de la mar, madona la regina hach son consell ab micer Joan de Proxida qui era vengut ab ella, qui era dels pus savis homens del mon, e ab En Corral Lança, qui axi mateix era vengut ab ella, e ab altres richs homens e cavallers qui ab ella eren venguts, e ab lo senyor infant En Jacme, e ab lo senyor infant Fraderich: e ella ab ells tirals a consell, e demanals que li consellarien que faes. En micer Joan e daltres donaren li de consell, que trametes cartes a totes les ciutats e viles de la illa, que trametessen syndichs e procuradors a Palerm:— Que après deu jorns que la carta hajan reebuda vostra, que sien a Palerm a la cort que vos volets tenir, e axi mateix als richs homens e cavallers de Sicilia; e com seran aparellats, llavors vos los direts ço que a dir los faça.—E madona la regina e el senyor infant En Jacme tengren per bo aquest consell, e axis compli.

E com vench al jorn que dat los fo, ells foren tots en Palerm, e aquell jorn ajustarensen tots en Palerm, en senyal, en Salavert, e aqui fo feyt lo seti de madona la regina e dels infants, e puix dels rich homens e cavallers: e puix tots comunament sigueren en terra, hon havien estesos tapits. E la nuyt anant, madona la regina e els senyors infants apellaren micer Joan de Proxida, e digueren li ço que degues dir, e ques apparelles ell per madona la regina e per los senyors infants, e que presentas les cartas quel senyor rey Darago trametia a tota la communitat de Sicilia en senyal, e axi mateix aquelles que en especial trametia a cascu dels llochs a richs homens.

E axi com tuyt foren ajustats, llevas madona la regina, e dix los:—Barons, micer Joan de Proxida en lloch de Nos parlara a vosaltres, e axi entenets queus dira, e fets compte que Nos vos ho deym personalment.—E tantost tornas siure. Ab tant, empero, micer Joan llevas, e axi com era dels pus savis homens del mon, dix los moltes bones paraules, e entre les altres dix los:—Barons, monsenyor lo rey Darago vos saluda molt, e tramet vos aquesta carta, e tota la comunitat de Sicilia feyts la llegir en senyal, e com sera lesta, haurets entes ço queus tramet a dir; e yo puix, en lloch de madona la regina e dels senyors infants, dir vos he ço que a dir vos haja.—E tantost dona la carta a micer Matheu de Termens, qui la pres e posalas al cap, e puix ab gran reverencia besa lo sagell, e obrila en presència de tuyt: e com lach uberta, llegi la en tal manera, que tuyt la pogren be oyr. E la sustancia de la carta era aquesta, que ell los donava la sua gracia, els feya a saber, quels trametia la regina Constança, muller sua, e dona natural dells: e quels manava els deya, que la tenguessen per dona e per regina, e que la obeysen en totes coses que manas. E encara quels trametia l'infant En Jacme e l'infant En Fraderich, fills seus, e que ell los recomanava els manava, que apres de la regina e dell que guardassen e tinguessen l'infant En Jacme per cap e per major e per senyor en lloch dell e de la regina mare sua; e per ço com a la regina no era dat de star tots dies e totes hores en consell, que en lloch della determenassen e deliurassen consells e totes altres coses ab l'infant En Jacme, e que menys dell no faessen neguna cosa, si donchs la regina e ell per ella nols en daven poder, e que creguessen que ells trobarien tanta de saviesa en lo dit infant, que ells sen tindrien be per pagats.

E com la carta hagren lesta, llevas micer Aleynep per tots, e dix:—Senyora regina, vos siats la ben venguda, e beneyta sia la hora que vos entre nos arribas, e els senyors infants! e beneyt sia lo rey Darago, qui en guarda e en defensa nostra vos ha tramesos! porque preguem tuyt Deus Jesu Christ e la sua beneyta mare e els seus beneyts sancts, que ell do vida al senyor rey e a vos, senyora regina, e a tots vostres infants, e que de nos tolga los dies e a vosaltres los allarch, e que Deus vos prest a nos e a tots los vostres pobles. E vos, senyora, ree-

bem ades tuyt per nos e per aquells que no hich son, de part del senyor, per dona nostra e per regina, per fer e per dit tot lo vostre manament. E reebem los senyors infants axi com aquells qui deuen esser senyors nostres apres del senyor rey, e majorment reebem linfant En Jacme per cap e per major e per senyor, en lloch del senyor rey e de vos: e a major fermetat yo jur per Deus e per los sancts Evangelis, per mi e per tota la comunitat de Sicilia, de atendre e de complir tot ço que yo he dit; e axi ho juraran tots quants ni ha en esta cort per ells e per los llochs de que han lo syndicat.—E tantost llevas, e besa la ma a madona la regina e els infants, e cascu dels syndichs e richs homens e cavallers e honrrats ciutadans feren atre tant.

E com aço fo feyt, llevas per madona la regina lo dit micer Joan de Proxida, e dix los:—Barons, madona la regina fa gracies a Deus e a vosaltres de la bona voluntat que li havets mostrada, e promet vos, que tostemps, axi en general com en especial, vos amara e vos honrrara eus ajudara ab lo senyor rey e ab sos fills en tot ço que puixca ne honest ne bo sia. E pregaus eus mana, que daqui avant guardets lo senyor infant En Jacme axi com a senyor vostre, en lloch del senyor rey son pare e de Nos, per ço com a Nos no es donat que anem per les terres, que ell haura de vesitar tots los llochs axi com a senyor, e haura anar a les guerres e als affers, axi en feyts darmes com en altres feyts. Que aquests infants nostres son de tal casal, que nul temps de res nos preen tant, com sien bons darmes. E axi ho han haut tots llurs antecessors, e axi ho mantendran ells e aquells qui dells exiran, si a Deus plau. Perque es mester, queus prengats guarda e cura dells, e majorment del infant En Jacme, qui ades de present entrara en los affers e en les guerres; que linfant En Fraderich es tant poch e de tant pochs dies, que no volem ques parteixça de Nos entro sia gran.

E llevas micer Aleynep, e respos per tuyt a madona la regina e als infants:—Que tot axi si a Deus plau, ho compliran, com madona la regina mana, en guisa que Deus e nostre senyor, lo rey Darago, e vos, madona la regina, e els infants e tots los vostres amichs e sotsmesos nauran plaer.—E sobre aço madona la regina senyals e beneyls tots, e els dona la sua gra-

cia e la sua benedictio. E axi llevarense tuyt, e cascu sen torna en sa terra ab gran alegre e ab gran pagament. E micer Joan dona a cascu les cartes qui a cascu lloch e singular venien a cascu rich hom.

CAPITOL C

Com madona la regina e els infants sen anaren per terra a Macina, hon fo ajustat parlament; e com hagren noves, que lo noble En Manfre Lança hach pres lo castell de Malta,

APRES aço, madona la regina e los infants anaren sen per terra ab llur companyia, a poques jornades, a Macina; e en cascu lloch feyals hom tant gran festa, que maravella era. E axi, a poques jornades, vengren ab ells los n ballesters e els n almugavers per terra, ab llurs armes, e tots los cavallers ab llurs armes, e els cavalls en destra. Si que tota la gent navia gran alegre e grans esforç; que molt los feya bell veure. E si a Palerm los fo feyta gran festa, molt fo major aquella de Macina, sens tota comparacio: axi que, mes de xv jorns dura que nul hom no hi feu res.

E dins aquells xv dies vengren noves, quel noble En Manfre Lança hach pres lo castell de Malta, ques fo retut a ell a bona merce. E segurament la festa sen millora, e madona la regina e els infants nagren gran alegre e plaer: e degren ho haver, que molt es reyal castell e bo, e aquell castell e la illa esta be axi a la illa de Sicília, com fa la pedra en lanell.

E com la festa fo passada, madona la regina ajusta parlament en la ciutat de Macina, de la gent de la ciutat e de la plana de Millars e de la ribera entro a Taurmina. E com tots foren abustats per madona la regina e per los infants, dix los micer Joan de Proxida moltes bones paraules, els dona gran confort e gran alegre, axi que tuyt se partiren pagats de madona la regina e dels infants.

CAPITOL CI

Com lo senyor rey En Pere, apres desser partida la regina e els infants, delibera de no partir de Barcelona tro hagues noves de madona la regina e dels infants, las quals hach hagudes en breu.

COM madona la regina e els infants hagren feyta vela de Barcelona, lo senyor rey de Mallorques estech viii jorns despuix ab lo senyor rey Darago, e els richs homens e barons tuyt. E lo senyor rey de Mallorques, passats los vuyt jorns, pres comiat del senyor rey Darago, e tornassen a Perpenya, e ab ell anassen lo compte de Ampuries e En Dalmau de Rocaberti, per ço com son sos vehins. E apres quells sen foren anats, axi mateix sen anaren tots los richs homens de Cathalunya e Darago; e lo senyor rey romas en Barcelona, quen son cor se posa, que no sen partis que no sables noves de madona la regina e dels infants. E axiu compli, que ya havets entes davant, com hach noves per dos lenys armats. Si qué tantost ell ne escriví al senyor rey de Mallorques e a tots sos richs homens de son regne, e a les ciutats e regnes, per ço quen fessen professons en lloassen Deus.

CAPITOL CII

Com lo senyor rey Darago e lo rey En Sanxo de Castella hagren vistes, en les quals volch saber lo senyor rey Darago l'enteniment del rey En Sanxo, lo qual fo, dajudarli contra tot hom del mon.

E com lo senyor rey hach haudes aquestes bones noves, ell ana visitant sos regnes, e anas veure ab son nabot, lo rey de Castella, quil trames a pregar, com sabe qui fo en Arago, ques vaesen. E axis feu, ques vaeren ensemps a Farisa, e

lla fo gran festa de la hu e del altre: e asenyaladament lo rey de Castella feu gran goig e gran alegre de son avonclo.

E com la festa fo passada, lo senyor rey Darago mes lo en una cambra, e dix, li:—Nabot, yo crech que vos havets entes, com Lesgleya, contra tota raho, ha donada sentencia contra Nos; e aço es esdevengut per lo Papa, qui es frances, e axi creats, que per ço com es de la nacio del rey Carles, que li dara tota favor e tota ajuda. E podets ho conexer ades, que sens que no siam citats nos ha comdamnats. E axi mateix lo rey de França cunyat nostre, qui ab Nos es en grans convinences, que axi mateix ha proferida valença e ajuda al rey Carles, son avonclo. Si que bens ha demostrar tot son cor, que contra Nos vench a Bordeu, per acompanyar al rey Carles, ab xii milia cavalls armats; si que yo crech que, per cert, Nos tenim ades la guerra de la Sgleya e de França: e axi vull saber de vos, en quin enteniment ne sots.—Si quel rey de Castella respos:—Avonclo, tot ço que havets dit se yo per cert, e entre les altres coses, per ço vos requis aquesta vista; e entes quels havets tramesos missatgers, e creu be quels missatgers vos aportaran noves de guerra. E yo, senyor avonclo, promet vos per la convenença que es de vos a mi, e encara que ades vos ho confirm ab sacrament e ab omenatge de boca e de mans, que yo nous falre de la persona ne de tota nostra terra, e quem haurets a tota vostra ajuda ab tot mon poder contra totes les persones del mon. E axi com los vostres missatgers sien tornats, feyts nos a saber ço queus aportaran, e si guerra vos aporten, aparellemnos de la guerra; que par que entre Nos e vos e lo rey de Mallorques e el rey de Portugal, quens puixcam defendre dells, ans entenem que si esforçadament ho menam, quels cobrem Navarra tantost, e puix mes avant: e axi, avonclo senyor, confortats vos e estats alegre e pagat.—E segurament ell deya veritat, que si aquets iv reys que ell nomenava de Espanya, qui son una carn e una sanch, se tenguessen ensemps, poch duptaren tot laltre poder del mon,

E axi lo senyor rey de Arago, qui oy axi parlar lo rey de Castella, son nabot, llevas, e besal mes de x vegades, e dix li.—Nabot, aytal sperança havia yo en vos, en som molt pagat, eus fas moltes gracies de la vostra bona proferta quem fets: e axi es ma fe que mo complirets.

E apres destes paraules partirense la hu del altre, e prengueren comiat molt dolçament, axi com pare pot partir de fill. E lo rey de Castella tornassen en son regne, e lo rey Darago axi mateix tornassen en sos regnes, que novitat alguna no volch fer entro los missatgers fossen tornats, que ell havia tramesos al Papa e al rey de França. E axi lexar vos he a parlar del rey de Arago, e tornar vos he a parlar del rey de França e del rey Carles e del cardenal.

CAPITOL CIII

Com lo rey de França e lo rey Carles delliberaren trametre mossenyer En Carlot, fill menor del rey de França, ab lo cardenal al Papa, a fi que li faes donacio del regne Darago, la qual li feu papa Martí, franceso.

APRES que la festa fo passadá a Tolosa, que faeren del rey de França e del rey Carles, hagren llur consell ab lo cardenal e ab mosenyer En Phalip e mosenyer En Carles, fills del rey de França, que farien. E fo ordonat per ells, que el rey Carles e el cardenal que anassen al Papa, e que sen menassen al fill del rey de França, menor, per nom Carles, e quel Papa que li faria donacio del regne de Arago, e que lin posaria la corona en testa: e axis feu. De la qual cosa sabe molt greu a mosenyer En Falip, son germa, qui ama mes lo senyor rey Darago, son avonclo, que hom del mon apres son pare; mas nul temps mosenyer En Carles no mostra a la casa Darago amor ninguna. E axi lo rey de França anassen a Paris, e lo rey Carles e lo cardenal, ab mosenyer En Carlot que sen menaren, anaren a Roma al Papa. E com foren lla, lo Papa feu li donacio del regne Darago, e lin posa la corona en lo cap, ab gran festa e grans corts que si faeren. E podem dir lixempli ques diu en Cathalunya, que com alcu diu: «volria que aytal lloch fos nostre,» laltre respon: «be par que poch vos costa.» E axiu pot hom dir del Papa: que be paria que poch li costava lo regne Darago, com tan bon mercat ne feya. E segurament,

que aquella fo donacio que mala hanch fo feyta a ops de molt chrestia.

E com aço fo feyt, mosenyer En Carles anassen en França, e son pare, e el cardenal acompanyal, si que de la llur venguda feu gran festa lo rey de França; mas nou feu mosenyer En Falip, qui dix:—Ques, frare? ja diuen que vos vos fets nomenar rey Darago?—E ell dix, que axi era veritat, e que ell era rey Darago. E ell respos li:—A bona fe, bell frare, vos sots rey del xapeu; que del reyalme Darago vos james non haurets punt: que nostre avonclo, lo rey Darago, nes rey e senyor, que nes pus digne que ho sia, que vos, e deffendral vos en tal manera, que be porets conexer vos ha heretat del vent.—Si que per aquestes paraules hagren grans noves amdosos germians, e muntara a mes, sino fos lo pare, lo rey de França, quilts parti.

E com la festa fo passada, lo cardenal dix al rey de França, de part del Papa, que saparellas danar en persona sobre lo rey Darago, e que metes en possessio de tota la sua terra a son fill, qui era coronat rey. E lo rey de França dix:—Cardenal, pensats nos de fer venir moneda, e fets preycar la croada de totes parts, e lexats a Nos procurar los altres feyts, que Nos nos percasarem de gentes de mar e de terra, e farem fer cl gallees, e endreçarem tot ço que per lo viatge nos fa mester. E Nos prometem vos com a rey, que daquest abril qui ve a un any nos serem entrats en la terra del rey Darago, ab tot nostre poder.—E sobre aço lo cardenal e Carles, rey del xapeu, tengrensen per alegres e per pagats de ço quel rey de França los hach dit. E lo rey Carles axi mateix, qui era romas ab lo Papa, percasa de totes parts, que pogues haver cavalleria e gent ab que sen pogues anar en Napsols, e vengues sobre Sicilia.

E axi lexar vos he ells estar, qui fan tot llur esforç de totes parts, e tornar vos he a parlar dels missatgers quel senyor rey Darago trames al Papa e al rey de França.

CAPITOL CIV

Com los missatgers del senyor rey Darago foren mal reebuts del Apostolich; e la cruel resposta que hagren dell e del rey de França.

COM los missatgers del senyor rey Darago foren partits de Barcelona, anaren tant per llurs jornades, que foren al Papa: e segurament ja havets vists missatgers del senyor rey Darago mills reebuts que ells no foren en la cort del Papa; mas empero ells si donaren poch. Si que vengren davant lo Papa, e dixerén li axi:—Pare Sanct, lo senyor rey Darago salud a vos e tot vostre collegi, es comana en la vostra gracia.—E lo Papa e los cardenals callaren, que res nols respongueren. E los missatgers qui vaeren que a llurs saluts nols fo respost, digueren:—Pare Sanct, lo senyor rey Darago vos tramet a dir per nos, ques maravella molt, com la vostra Sanctitat ha donada sentencia contra ell, e tant fortment havets enantat contra ell e sa terra sens citacio que no li havets feyta, la qual fo molt maravellosa; qne ell, Pare Sant, es aparellat, que en poder de vos e dels cardcnals que fara dret al rey Carles e a tot altre qui demanda haja contra ell; e aço es prest e aparellat de fermar per cinch o sis reys de chrestians qui obligaran en poder de la vostra cort o Sanctitat, que li complira de dret a tot aço que li sia demanat per lo rey Carles e per altre: e axi soplica e requer a la vostra Sanctitat e dels cardenals, que son dret li sia oyt, e que revoquets la sentencia que havets dada, que, salva la vostra honor, no ha lloch. E si per ventura ell no volia estar a la raho ques profer, axi com a Pare Sanct, llavors hauria lloch que enantassets contra ell, ço que per cert ell no exiria de raho, ne que la sancta Sgleya conega que deja fer.—E sobre aço callaren.

E lo Papa respos:—Be havem entes ço quens havets dit; e responem vos, que Nos no tornariem atras ne anrrera ço que feyt hajam, que tot ço que contra ell havem enantat, havem

feyt ab dret e ab raho.—E calla. E llevas hu dels missatgers qui era cavaller, e dix:—Pare Sanct, molt me maravell de la cruel resposta quens fets, e pot hom be conexer, que vos sots de la nacio del rey Carles, que los seus hich son escoltats e amats e ajudats, e lo senyor rey Darago qui ha mes crexcuda la sancta Sgleya de c anys en ça quentre tots los reys del mon, sens secors ne ajuda de la Sgleya; e encara hagra mes conquest, si vos semblant perdonança que donats contra ell haguessets donada aquells qui en ajuda dell vinguessen en Barbaria, e per la crua resposta que vos li faes, ne parti ell, de que es estat gran damnatge de la Chrestiandat. Perque, Pare Sanct, per amor de Deus millorats nos la resposta.—E lo Papa respos:—La resposta es aquesta: que als no hi fariem.—E sobre aço llevarense los missatgers tots ensemps, e digueren:—Pare Sanct, veus aci cartes, com nos havem poder de fermar, per part del senyor rey Darago, tot ço que dit vos havem, e axi placiaus que la sua ferma prenats.—Dix lo Papa:—Non prendrem gens.

E sobre aço, los quatre missatgers hagren un notari, e dixeren:—Pare Sanct, donchs puix axi nos responets, nos nos apellam de la vostre sentencia, per part del senyor rey Darago, a Nostre Senyor ver Deus, qui es senyor de tuyt, e al benaventurat senct Pere; e daço requirim aquest notari, quens en faça carta: (E lo notari llevas e pres la apellacio e la mes en forma publica.) E encara, Pare Sanct, protestam vós, de part del senyor rey Darago, que pus ab vosaltres no trobam merce, que tot mal que ell faça ne ses gents en defensio sua, que sia sobre lanima vostra e de tots aquells qui aytal consell vos han donat, e lanima del senyor rey Darago ne dels seus no hagen pena, ne damnatge, que Deus sap, quen colpa dell ne de les sues gents res no si fara: e daço, escriva, fets nos altra carta.—E axis feu de present. E lo Papa respos:—Nos justament havem enantat contra lo rey vostre, e qui aço no creu, siats certs ques vedat e descombregat; que cascu sap o pot saber, que de la cort del Papa james no exi sentencia qui no fos justa. E axi es veritat que aquesta es justa, per que als daqui avant no hi mudariem: e pensats vos en danar.—Perque los missatgers se partiren del Papa mal pagats, e tornarense a Cathalunya al senyor rey, e digueren li tot ço quils era estat dit, ne ells que

havien dit ne feyt. E lo senyor rey lleva los ulls al cel, e dix:—Pare Senyor, en les vostres mans coman mi e les mies gents, e a la vostra sentència.

Queus dire? que si aquests missatgers del Papa vengren ab mala resposta, ab aytant mala vengren aquells del rey de França, e axi mateix hi protestaren. E com foren davant lo senyor rey, e li comptaren llur missatgeria, ell dix:—Ara vaja com puixca, que ab que Deus sia ab Nos, no temem res llur poder.

E axi, no vull pus parlar daquestes missatgeries, que masa hauria a fer, si tot ho volia recomptar, que assats me basta que les sumes ne diga e la substancia. E axi lexar vos he a parlar dels missatgers del senyor rey Darago, e ternare al almirall En Roger de Luria.

CAPITOL CV.

Com lalmirall En Roger de Luria hach desbaratades XXXVII galees, e preses e vençudes XXV, qui eren exides de Napols ab VIII comptes e VI altres senyors de senyera, a fi de pendre terra a Xifelo.

Com lalmirall En Roger de Luria hach pres Liper, e hach tramesos los dos lenys armats e les dues barques armades de Liper per llengua, a pochs jorns tornaren cascu per si, e aportaren llengua de xxxvi galees qui eren exides de Napols ab molts comptes e barons, e amenaven ab ells tantes barques, que portaven be ccc cavalls, e axi mateix per terra venia gran cavalleria entro a la Manthea, e aquesta cavalleria venia pendre terra a Xifelo, qui es dels forts castells de Sicilia, qui encaras tenia per lo rey Carles; mas nou feya la ciutat, qui li esta al peu de la muntanya, e axi venien per pendre la ciutat de Xifelo e per metre secors al castell; e com haurien posada la cavalleria en terra, que tornassen a la Manthea, e quen faessen tants viatges entro tots los hi haguessen passats: e segurament que axis faera, si Deus no hi donas consell. E a bona fe meteren en aventura de donar gran damnatge a la illa de Sicilia.

E com lalmirall En Roger entes esta novella, tantost feu tocar la trompeta, e feu ajustar la gent a la popa de les galees, e comptals tot ço que hach entes, e puix preycals, els dix moltes bones paraules. E finalment, entre les altres, dix los:—Senyors, entes havets, com madona la regina Darago es venguda en Sicilia, e ha amenats ab si lo senyor infant En Jacme e lo senyor infant En Fraderich; de que tuyt devem haver gran goig e gran alegre. E axi es mester que nos façam en tal guisa, que ab la ajuda de Deus, que hajam estas galees e aquesta gent qui ab tant gran argull venen: que cascu se pot pensar, que lla hon venen viii comptes e vi altres senyors de senyera, que argull e poder hi ha. Perque ara es mester que cascu dobla lo cor, que a bona fe gran honor pendrem tuyt, quens combatam ab tant bona gent.—E tuyt cridaren:—Almirall, pensem d'amar, quel jorn nos par un any, que ab ells siam.

E tantost la trompeta sona, e tuyt se reculliren, e anaren a la bona hora, e faeren la via Destrangol, e Destrangol calarense en Calabria, e vengren dretament a la Manthea, e de la Manthea a Ximoflet, e puix a Sentonoxent, e puix al Sitrar; e puix vengren a Caustrecuch e a Maratia. E com foren en la playa de la ciutat de Macanstre, ells vaeren sobre lo cap de Pelanuda lestol dels comptes. E com los hagren vists, tuyt cridaren:—Aur! aur!—E pensarense darrear de la batalla molt be, puix fan la via de llurs enamichs. E com los comptes varen venir lestol del almirall En Roger, ab senyeres llevades, per cert que hagren gran plaer; mas si ells navien plaer, nou havien les xurmes de les galees. Empero hagren a fer com a forçats, que no gosaven contradir los manaments daço quels comptes e els altres barons volien.

E axi, aparellats de la batalla, van se venir. E si hanch vaes ferir gents ab gran vigoria, si faeren ells; e com se foren mesclats, vaerets colps donar, e ballesters cathalans en taula jugar, que creats que non erraven treta. Queus dire? que fort cosa es qui ab lo poder de Deus vol combatre: e Deus era ab lalmirall e ab los cathalans e llatins qui ab ell eren. Si que no hi guarda paratge, ne ricor, ans los Cathalans prenién vigoria en tal manera, que les galees dels comptes se vengeren. Si que aquells qui de la presa se pogren descorporar sen exiren, e foren xi galees quis ne exiren tal adobades, que no havien lloch

de cridar laus, ans pensaren de fugir. E lalmirall qui les ne viu anar, feu descorporar vi galees de les sues, quils seguissen; e seguiren los entro al castell de Pixota, e lla feriren en terra, e per molta cavalleria que hi havia, non pogren haver neguna; mas empero ay tant se valch, que la cavalleria qui hi era, qui havien llurs senyors en les galees, digueren:—Ha, traidors! com havets desemparat tant honrrat capdal qui en les galees eren?—E axi, sobre aço tallaren los tots. E lalmirall ab les sues galees pensaren de pendre vigoria, e cridaren:—Arago! Arago! via sus! via sus!—E van pujar en les galees, e tot hom que trobaren sobre cuberta muri, salvant los comptes e los barons, aquells qui vius eren escapats, quis reteren a lalmirall. E axi lalmirall pres los comptes e los barons e tota laltra gent, morts o presos, de xxv galees, e les galees e tot quant hi havia. E puix trames per les barques qui portaven los cavalls, e hach los tots, que non escaparen deu: e aquells escaparen, com la batalla era pus fort, que sen anaren al dit castell de Pixota. E axi lalmirall, ab gran goig, hach les xxv qui eren romases e totes les galees, barques e els lenys, e encara tots los comptes e barons, salvant lo compte de Monfort e un seu germa e dos cosins germans seus, quis lexaren tots pecejats, que nos volgren retre: e aço faeren ells be, que be sabien, que axi poch pogren escapar, que no perdessen la testa, si vius fossen romasos; mas tots los altres comptes e barons se reteren a lalmirall.

E com tot aço fo feyt, lalmirall feu la via de Macina, e trames ne tantost un leny armat en Cathalunya al senyor rey, e altre en Sicilia a madona la regina e als senyors infants: e si hach gran alegre en cascuna daquestes regions no mo demanets, que cascu vos ho podets pensar. E axi mateix vos podets pensar la gent del estol del rey de Arago que hagren guanyat, que tant hach cascu guanyat del major al menor, que seria gran cosa de dir: que lalmirall lexa a tot hom tot quant percas havia feyt. E ab aquestes franqueses quels feya lalmirall feyals doblar lo cor. E hach ho apres daço quel senyor rey hach feyt de les deu galees quen Corral Lança desbarata dels sarrahins, axi com davant havets entes. Perque tot almirall o cap o major de gents darmes se deu estorçar que tenga alegres e richs aquells qui ab ell van; que si los lleva lo percas que fan, axi

los lleva hom lo cor, e puix als ops hom ho troba; perque sen son molts perduts e sen perdran, sino son llarchs e abundants, e aquells ab qui han a guanyar honor e vitoria. E axi pagats, com podets entendre, vengren a Macina.

E si hanch vaes festa, aquella fo la major que hanch en terra se faes: e lo senyor infant En Jacme e el senyor infant Fraderich exiren a cavall, ab molta bona gent, a la Font del Or, e tota Macina que hi axi. E com almirall vae los infants, munta en una barca quel posa en terra, e anas acostar al senyor infant En Jacme, e besa li la ma, e lo senyor infant besal en la boca; e apres axi mateix lo senyor infant Fraderich. E lalmirall dix al senyor infant En Jacme:—Senyor, que manats que yo faça?—Dix lo senyor infant En Jacme:—Pensats de muntar en les galees, e fets vostra festa, e puix anats saludar al palau, e puix anats fer reverencia a madona la regina, e puix Nos haurem nostre consell ab vos e ab altre consell nostre de ço que dejats fer.—E axi lalmirall muntasen en las galees, e ana a fer sa festa, tirant les galees e les barques e los lenys que havia presos ab la popa primera e ab les senyeres rocegant; e com fo davant la duquena, crida laus, e tota Macina responia, que paria quel cel e terra ne vengues. E axi com tot aço fo feyt, lalmirall avalla a la duquena, e entrassen al palau, e ana a fer reverencia a madona la regina, e besa la terra davant ella tres vegades abans que a ella se acostas, e puix li besa la ma, e madona la regina a bona cara e ab alegre rebel. E axi mateix com hach feyta reverencia a madona la regina, ana fer reverencia a dona Bella, sa mare, e la mare besal, plorant de goig, mes de deu vegades, axi que tant estret lo tenia, que no li podia hom tolre, entro madona la regina se lleva, quilhs departi. E axi com los hach departits, lalmirall, ab la gracia de madona la regina e de sa mare, dona Bella, anasen a la sua posada, hon li fo feyta gran festa. E lalmirall feu metre los comptes e els barons al castell de Matagrifo, e feu los be ferrar ab bons grillons, e hi ordona bones guardes; e los cavalls, que eren be ccc, trames al senyor infant En Jacme, quen faes ço que li plagues. E lo senyor infant En Jacme, abans quels faes metre en estables, dona xxx a lalmirall, e los altres dona tots a comptes e a barons e a cavallers e a honrats ciutadans, que hanch un no sen retench per sos ops, salvant quatre bells palafrens

que hi havia, que dona a son trare, linfant En Fraderich.

E com tot aço fo feyt, lo senyor infant En Jacme aplega son consell al palau, en lo qual consell fo almirall e els altres que ordonats eren al consell. E com foren tots ajustats, madona la regina trames al senyor infant En Jacme a dir, que ab son consell vengues davant ella: e tantost ells hi anaren. E com li foren davant, ella li dix:—Fill, vous prech, que, per honor de Deus, abans que res determenets de les persones, que vos que delliurets totes quantes persones hich haja de Principat e de Calabria e de Pola e de Brus, e quels trametats cascu en llur terra, axi com lo senyor rey vostre pare feu aquells qui foren presos a la Gatuna, e al desbarat de les galees de Nicotena; que fill, vostre pare e vos e Nos podem esser certs, que negu daquells ab llur volentat no vengren contra nos, ans ho fan axi com a forçats, que be saben ells que nostres naturals son. E si a cascu podia hom obrir lo cor, hom li trobaria escrit nostre avi lemprador Fraderich, e nostre pare lo rey Manfre e Nos e a tots nosaltres: e axi seria pecat questa gent ne peris en poder nostre.—E sobre aço lo senyor infant dix:—Madona, axi com vos ho manets, sera feyt.—E tantost, davant madona la regina mana lo senyor infant En Jacme a lalmirall, que axi ho complis. E lalmirall respos, que feyt seria axi com ells ho manaven: e axis compli. Perque no men cal pus dir, que propiament se tench aquella ordonacio quel senyor rey havia feyta dels altres, e axi ana lo gran nom e la gran fama de la sanctitat de madona la regina per tot lo pays, e puix per tot lo mon.

E com aço fo otorgat, lo senyor infant e son consell anaren tenir llur consell lla hon havien acostumat de tenir llur consell de tots feyts, e fo determenat, que de compte ne de baro ne de cavaller negu no faes neguna novetat sens volentat del senyor rey Darago, e que tantost fos armada una galea ab missatgers qui anassen en Cathalunya, e portas lo nom de tots, puix lo senyor rey manas ço que lim plagues: e axi com fo determenat axis compli, que la galea se arma e parti de Macina.

E axi leixar vos he a parlar de la galea, e tornare a parlar dun altre feyt que no fa a romanir.

CAPITOL CVI

Com micer Agostí Davalla, francès, ana Agosta ab XX galees del princep Matagrifo, la qual prengue e barreja; e com lo capità llur fugí a Brandís ab gran paor que hachí deⁿ Roger de Lúria.

VERITAT es, que mentre aquest estol dels comptes se feya en Nàpols, que un rich hom de França, per nom micer A. Davalla, qui era baró ab gran poder, pensas que per si mateix pogues fer qualque feyt asenyalat que tornas a honor dell e dels seus, e quen pogues fer plaer al rey Carles, pus que de França era partit per valer li. E sen vench al princep, e dix li:—Princep, yo se que vos havets xx galees obertes per popa en Brandís: placiaus que les façats armar, que totes son adobades, e que metats en veu, que vos voleis mi trametre, a la Morea ab cavalleria, e que tantost que tot hom hi munt o per grat o per força; e yo ab ccc homens a cavall, tots naturals de mi e de mos parents, muntare ab bons cavallers en les galees; e fets me posar en Sicilia Agosta, quen hay bon port, e hay castell bo e bell, que yo he tengut ya per vostre pare. E ara lo rey Darago non ha cura de guardar, e la villa no es be murada. E ab les xurmes de les geleses entrar la hem tantost, e axí darem duna part, e lo compte de Brenda e lo compte de Muntfort e los altres comptes que hi son anats axí fello daran daltra part: axí que per cert affegarem e cremarem tota la illa, e confortarem tots los castells qui encara se tenen per vos. E dementres quen Roger de Lúria es fora de Sicilia, nos podem fer a nostre saul ço que jom he pensat.—Queus dire? lo princep sabia per tant bo cavaller micer A. Davalla, e per tant savi, que crech ço que li hach dit, e otorga li ho. E axí com ho pensa, axis feu: que dementre lalmirall era a Liper, ells se aparellaren e partiren de Brandís, e vengren a la villa de Agosta, e la combateren e prengueren e la barrejaren.

E com aço fo, que ells preseren terra, demanaren del esta-

ment de la illa. E digueren los alguns homens qui hagren presos de Agosta al capita de les galees qui ho demana, qui era de Brandis, quels francesos ab tant dargull venien, que no havien cura de res a demanar, mas de cremar e de gastar la vila, mas lo capita de les galees, que tenia lo glay den Roger de Luria escrit dins lo cor, ho demana tot segretament, e aquells a qui ho demana dixerenli:—Senyor, siats certs, que vuy ha tres jorns quel almirall vench a Macina.—E compta li tot lo feyt. E tantost lo capita de les galees ana tantost a micer A. Davalla, e dix li:—Micer A., si vos ho volets, yo esta nuyt ab les galees yre en Calabria, e llevare companya, que trobare en la platja Destil, quel princep vos haura tramesa, e axi vos serets mills acompanyat, que yo aci ab les galees no faria servey negu; e los francesos son una gent aytal, que del feyt de la mar, de que ells no saben, creuen tot hom daço quels en diga.—E axi dix li, que anas a la bona ventura, e que tornas tots; mas del anar nons cal parlar, que si ho dix al sort, no ho dix al pereos: empero aytant sen hach micer A. davantatge com lin dona llicencia, que si no la hagues donada, axi mateix la nuyt sen fora anat, que be sabia, puix axi era, que mala hi eren venguts. E axi posa en terra la vianda e ço que portava dels cavallers, e la nuyt mes sen mar. Mas nous pensets que ell hagues cura de acostarse ala platja Destil, ans se mes en rendo en mar, e feu la via del cap de les Corones, e puix no cansa entro fo a Brándis. E com fo a Brandis, lexa les galees davant la Deresana, e tot hom sen ana, de qual que part se volch, que encara que si negu ni ha viu fugen.

Ara lexare ells estar, qui han meses les galees en bon lloch e en salvament, e tornare a parlar del senyor infant En Jacme e del almirall En Roger de Luria.

CAPITOL CVI

Com micer Agosti Davalla fo pres e vençut per lo senyor infant En Jacme.

TANTOST quel senyor infant e lalmirall saberen ço que micer A. Davalla havia barreja e cremada Agosta, lo senyor infant en Jacme feu exir la sua senyera defora, be ab pcc homens a cavall e tres milia almugavers e molte gent de peu de Macina; e anasen dretament Agosta. E lalmirall feu muntar tot hom en les galees, e nols ne calia molt pregar ne forçar, que a perdonança si recullien ab gran goig e ab gran alegre. E tantost com foren recullits, anarensen al port de Agosta, e pensarense de muntar en la vila, que no esperaren lo senyor infant, e aqui per les carreres vaerets feyts darmes lo pus bell del mon. Queus dire? que colp de dart hi havia que eixia de ma dalmugaver, quel cavaller e lo cavall passava tot doltra ab los guarniments e ab tot. E segurament que lalmirall los hagra tots morts e desbaratats aquell jorn, mas nuyt era com aço fo, e hagrense a llexar del torneig. E com fo alba de jorn, lo senyor infant ab sa host fo davant lo castell, e aquells tengrensen per morts, e muntarensen al castell tan cuytadosament, que no hi pogren metre civada nẽ vianda per tres jorns: e axi tengrensen per perduts. E sobre aço lo senyor infant mana combatre, e si hanch vaes combatre força ab gran vigoria, aquella si fo. Mas lo castell segurament es lo pus fort que yo sapia gayre en terra plana: es ver que nos pot be comptar castell be en terra plana, ans esta en gran altura de dos parts envers la mar del port e envers la mar del Grech: e axi bonament nol podien axi haver per res a escut e ab llança. Perquel senyor infant En Jacme, lendema, feu arborar dos trabuchs que tragueren de les gales. E com micer Agosti Davalla se vae en tant fort partit, tench se per foll; que ja hach perduts be cent cavallers e molts homens de peu, e vianda que no havien. E axi trames dos cavallers al senyor infant,

en que li clamava merce, quels leixas anar els fes posar en Calabria: e ell prometriali, que nul temps no li vendria contra. E lo senyor infant, mogut de bona misericordia e per amor de Deus e de gentilesa, respos, que ell los ne leixaria anar ab tal convenença, que li prometes, que tostemps li faes lo mal que pogues: e que fos cert, que cavall ne arnes ne res qui al mon fos, mas les vestidures, als no traurien.

E com micer Agosti oy aço quels missatgers li hagren dit quel infant los havia respost, demanals si aço li havia consselat negu. E ells respongueren que no, ans axi respos sens tot açort.—A Deus, dix micer Agosti, tant gran pecat fa qui en aytal casa de tant bons cavallers fa ne percasa damnatge! que dich vos, quell ha pus altament respost, que hanch príncep fes; per queus dich, quen sia feyt ço que li placia.—E axi ho ferma, eu feu ab greu que sabe al lalmirall e a tots quants ni havia: que molt tengren per millor que murissen, mas al senyor infant En Jacme parech per bo, que per honor de Deus que aço fos millor. E axi, lo senyor infant mana al almirall quels metes en terra en lloch saul e segur, e en lloch quis tengues per lo rey Carles: e axi recullirens axi com era empres. E com foren recullits, lo senyor infant trames deu cavalls a micer Agosti, en que cavalcas ell e ix richs homens que hi havia de son llinatge qui eren ab ell, e a cascu trames la reu de son cors, e feu manament al almirall, que com los hauria possats en terra, quels ho donas de part del senyor infant.

E com aço fo recullit, lo senyor infant apella lalmirall, e dix li:—Almirall, vos pendrets dotze galees be armades, e Nos ternem capita En Berenguer de Vilaragut e com esta gent hajats posada en terra, vos vos en tornarets a Macina, e En Berenguer de Vilaragut faça la via de Brandis; e sis pot encontrar ab les xx galees qui esta gent posaren Agosta, combatas ab ells, que ab volentat de Deus be les amenara.—Senyor, dix lalmirall, aço sera feyt axi com vos manats: e plaume, com les comanats an Berenguer de Vilaragut, que molt es savi cavaller, e bo de tots feyts.—E sobre aço appellaren En Berenguer de Vilaragut, e lo senyor infant En Jacme dix li ço que havia pensat, e que pensas de muntar en les galees, e pensas de be a fer. E En Berenguer de Vilaragut ana li besar la ma,

e feuli moltes gracies. E tantost recullis ab bona companyia de cavallers e domens de peu, e preseren comiat del senyor infant e daquells qui ab ell eren, e anaren sen a la platja. De stil, e davant lo castell lalmirall posa a micer Agosti, e a sa companyia. E puix li dona, de part del dit senyor infant, los dits deu cavallers a ops dell e dels altres barons qui hi eren parents seus, e larnes del cors e del cavall qui era llur. Ab tant, micer Agosti e els altres qui vaeren aquesta cortesia, dixeren:—Ha Deus, que fa lo Papa e els cardenals, com no fa lo rey Darago e sos fills senyors de tot lo mon?—E faeren al almirall moltes gracies, e pregaren lo, quels comanas en gracia del senyor infant; e que sabes per cert, que per la sua bondad, ay tant com ells vivisen, contra ell no seran en ninguna part.

E com micer Agosti e sos companyons foren en Napolis, trobaren lo princep dolent e despagat de ço que li era esdevengut dels comptes. E dobla li la dolor de micer Agosti, tant que va dir:—Valria mes al rey Carles, nostre pare, que aquest feyt adobas, que sis mena per guerra tot ho veig perdut.

Ara parlare del almirall, qui sen torna a Macina: e En Vilaragut partis dell ab xii galees be armades e dos lenys armats e dos barques. E axi lexare a parlar dells, e tornare a parlar del senyor infant En Jacme.

CAPITOL CVIII

Com lo senyor infant En Jacme stabli lo castell Dagosta, el enforti, e pobla de cathalans, e com guanya Soterrera e lo castell de Xifelo.

VERITAT es, que com lalmirall e En Berenguer de Vilaragut se foren partits del senyor infant ab aquella gent, lo senyor infant stabli lo castell el enforti el adoba. E encara feu fer un mur en la vila, que la estrengue be dos parts envers lo castell; que la vila era llonga, per que no era tant fort

ne tant deffenent, e per aços perde. E com aquest mur hach ordonat de fer, feu cridar per la host e per tota Sicília, que trames que aquella crida se faes por tot hom qui fos romas viu de Agosta, que pensas de tornar. Mas, per mal pecat, poch ni havia restaurats. E axi mateix feu cridar per la host, e puix per tota Sicília, que tot cathala quis volgues poblar en Agosta, que pensas de venir, que hom los donaria bones possessions franques e quities: e vengren hi molts qui encara hi son, ells o aquells qui dells son exits. E com aço fo feyt, ana visitar Çaragoça e Not e tota la vall. E puix ana a Soterrera, quel castell se tenia encara per lo rey Carles, e ordona hi setge tal, quen breu de dies se rete. E puix ana a visitar gran res de tota la illa. Putx ana a Xifelo, e ordona hi setge al castell, qui axi mateix se tenia per lo rey Carles; e semblantment no ana a gayre ques rete. E axi mateix gita de tota Sicília tots sos enamichs, e puix tornasen a Macina, hon li fo feyta gran festa per la regina e per linfant En Fraderich e per tuyt.

Ara lexare a parlar del senyor infant, e tornare a parlar den Berenguer de Vilaragut.

CAPITOL CIX

Com lo noble En Berenguer de Vilaragut, ab XII galees, pres moltes naus e terides del rey Carles e barreja Galipol e Vilanova e Pulia.

COM En Berenguer de Vilaragut se fo partit del almirall, ell feu la via del cap de les Colones. E a lalba del jorn ell ana a Cotro, hon troba tres naus e terides moltes del rey Carles, carregades de viandes que trametia a la cavalleria ques cuydava que fos en Sicília; e tantost envestiles, e pres les totes, e les amarina, e les trames en Sicília a Macina. E puix feu la via de Taranto, e axi mateix hi troba gran navili, que pres, e trames a Macina. E puix feu la via del cap de les Llengues, e pres Galipol, el barreja, e en cascun lloch ell havia llengua

de les galees, que ja podien esser a Brandis be havia viii jorns, quen lloch no seren aturades. E per ço ell anava corrent la costera, que debades no fos anat. E per ço entrava en cascu daquets llochs que les cuydava trobar. E puix de Galipol venchsen a Ortentro, qui es bona ciutat e graciosa; e al port de Ortentro axi mateix troba gran navili, que pres, e trames a Macina. E puix ana al port de Brandis, e entra dins entro a la cadena, que daqui avant no poch entrar; e trames a dir al capita de les galees, que si ell li volia exir a batalla, quel esperaria tres jorns: e axi ho feu, que tres jorns lespera dins lo port, que hanch no li vol negu exir. E com ell vaë que no li volch exir, una nuyt parti de Brandis, e ana barrejar Vilanova, e puix Pulia, e puix tot lo burch de Manapol. E com tot aço hach barrejat, pres en cascu lloch molt navili, que trames a Macina. E puix ana correr la illa de Curfo, e axi mateix hi pres naus e terides.

E com tot aço fo feyt, e hach guanyat sens fi, ell sen torna a Macina alegre e pagat, e tots aquells qui ab ell eren: e devien ho esser, quel guany era sens tot nombre quell havia feyt, e tots cells qui ab ell eren. E com fo a Macina, fo rebut per madona la regina e per los senyors infants e per lalmirall e per tuyt, e los fo feyta gran festa. E com aço fo passat, lo senyor infant mana a lalmirall, que faes adobar totes les galees, e que posas taula a quaranta galees, que ell volia que quaranta galees sarmassen; que ell havia entes quen Napolis narmaven cinquanta. E axi com ell ho mana, axi fo feyt.

Ara lexare a parlar de madona la regina e dels senyors infants e dal almirall, qui fa adobar les quaranta galees, e te taula, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL CX

Com lo senyor rey Darago hach sabuda la victoria de la batalla dels comptes, e ço quen Vilaragut hach feyt, dellibera dendreçar sos affers, e trametre dir al infant En Jaomé ço que devia fer dels comptes.

VERITAT es, que com lo senyor rey Darago hach entesa la victoria de la batalla dels comptes (que axí dix es dira tostemps, per ço com molts comptes hi havia), e axí mateix lo feyt de Agosta, e ço quen Vilaragut hach feyt, hach gran alegre e gran plaer, e lloa e beney Deus de la gracia que li havia feyta. E axí mateix pensa de sos afers a endreçar. E com hach entes ço queus seus missatgers li hagren dit que havia tramesos al Papa e al rey de França, dix entre si mateix, que aço no era joch, que aytals dos poders saparellasen de venir sobre sa terra, oltra la croada del Papa que havia dada contra ella, perque si mesclarien daltres. E feu aplegar corts, a Çaragoça, de tots los aragonesos.

E com la cort fo aplegada, lo senyor rey dix los moltes bones paraules, e recomptals la gracia que Deus li havia feyta de la batalla dels comptes, que la galea havia molts jorns qui era junta a' Barcelona, que les noves havia aportades. E tantost la spaetxa lo senyor rey, que lan feu tornar, e trames manament al senyor infant, que faes dels comptes e dels altres barons e cavallers que tenia presos. Si que daço non cal dir ne fer mencio; quel senyor rey era tant savi, que tota hora triava lo millor de ço que fer sen degues: e ço que ell mana sen feu, e no als. E sabe li molt bo de ço que madona la regina hach feyt de la gent menuda. E com tot llus ho hach comptat, axí mateix comptals ço Dagosta e ço quen Berenguer de Vilaragut hach feyt. E apres, com aço los hach comptat, e moltes bones paraules dites que feyen al temps, dix los ço queus missatgers havien feyt ab lo Papa, e axí mateix ço que aquells del rey de França li havien dit, en qual manera lo Papa havia donada sentencia contra ell e sos valedors, e com

havia donacio feyta a son nabot Carlot, fill del rey de França, de sa terra. E axi mateix com lo rey de França saparellava per mar e per terra, e que havia jurat, que daquell abril en un any ell seria en Cathalunya ab son poder, e axi que requeria a richs homens e prelats e a cavallers e a ciutadans e viles e castells, que tuyt li donassen consell, e li faessen ajuda.

E com tot aço los hach dit, llevarensen aquells qui foren ordonats de respondre, e digueren: que be havien entes tot ço quels havia dit, e que lloaven e beneyen Deus de la honor e de la victoria que li havia donada; e axi mateix que eren molt despagats de ço quel Sanct Pare apostolich havia enantat ne feyt contra ell, e axi mateix del rey de França. Empero que ells havien fe en Deus, que li ajudaria, que ell e les sues gents mantenien dret, e aquells tort. E axi que Deus, ques vera veritat e dretura e justicia, que li seria valedor, e que confondria aquells qui ab tanta de superbia e dorgull venian contra ell. E que ells ques proferien a ell dajudar e de valer, mentre cors e poder los bastas, e que eren aparellats de pendre mort, e de adur a la mort totes aquelles gents qui contra li venguessen. E quel pregaven, e li clamaven merce, ques donas alegre e confort, en tal manera que totes les sues gents sen alegrassen e sen confortassen. E que pensas dendregar tota sa terra qui en les fronteras del rey de França sien e que faça fer galees, e totes coses apparellar que en deffensament de son regne faessen, e que pensas de les altres fronteres;—que quant a la frontera que Arago ha ab Navarra e ab Gasconya, nos la guardarem, e la defendrem en tal manera, si a Deus plau, que vos, senyor, nos haurets que grahir, e quels enamichs conexeran, que hauran que a fer ab tals que de la mala ventura los daran assats.—E com lo senyor rey oy la bona perferta quels barons Darago, e els cavallers e ciutadans e viles e llochs li hagren feyta ab tant bona resposta, fo molt alegre, es tench fort per pagat de tots ells.

CAPITOL CXI

Com lo senyor rey En Pere vench sobre Nestatxe, governador de Navarra, qui era entrat en Arago ab quatre milia cavalls; e com dit Nestatxe sen torna ab tota sa gent.

DABANS quel senyor rey partis de Çaragoça, ne els richs homens ne els altres qui per la cort hi eren ajustats, missatge cert los vench, que Nestatxe, qui era governador de Navarra per lo senyor rey de França, era entrat en Arago ab iv milia cavalls armats, e que havia presa la torra Dull, que tenia Nexamen Darteda, un cavaller Darago qui era molt bo cavaller, e parech ho en lo defendre de la torre Dull, que tant hi feu, que hanch cavaller no poch mes fer en negu feyt darmes, si que per la sua proesa restaura a vida, ab greu que li sabe; que Nestatxe mana que per res no moris, que gran tala seria, si aytal cavaller moria: e axi, per força preseren lo viu. E com lo hagren pres, Nestatxe trames lo a Tolosa al castell Narbones, el mana lliurar an Tozet de Xanxis, quil tenia. Puix Nexamen Darteda feu tant per sa proesa, que fugi daquell lloch, e torna en Arago, e feu molt de mal, pus fo fora de la preso, a francesos. E lexare a parlar dell que masa hauria a fer, si de totes les proeses e ardiments e bondats que cavallers Darago e de Cathalunya han feyts en estes guerres e en altres volia hom recomptar, no hi bastaria temps de scriure. E diu hom en Cathalunya: que lobra lloa lo mestre, perque, en general, pot hom conexer els feyts que han fets cathalans e aragonesos, e, en suma, qui son; que si no eren valents e bons, no haurien feyts los feyts que feyts han e fan tots jorns, ab lajuda e gràcia de Deus. Perque en singular no cal parlar de negu, salvant dels feyts dels caps quiu han a ordonar.

E com lo senyor rey oy aço, e aquells qui ab ell eren, apellido feyt, exi la senyera del senyor rey, e tots los capdals fora de Çaragoça, e els consells de les ciutats e de les viles Darago.

E pensaren de venir e de seguir la senyera del senyor rey, axi que hanch, pus Arago fo poplat, tanta bona gent no foren daragonesos ensemps; axi quen veritat nous direjlo poder que Nastatxe hi havia, quel poder del rey de França desbarataren, si hi fos.

E lo senyor rey, ab gran alegre e pagament, pensa danar lla hon sabia que la host de Nestatxe era, e axi pensas de cuytar tant, que, com vench un dia, qui era hora de completas, ell fo prop de la host de Nestatxe al entrant de Navarra; que sen fo ja Nestatxe tornat, com sabe noves del senyor rey qui era pres dell a una llegua, si que cascuna de les hosts saberén noves los uns dels altres. E la nuyt lo senyor rey preycia la gent, els somovi de be a fer, els dix moltes de bones paraules, e dix los: que al mati, ab la gracia de Deus e de madona sancta Maria, que tot hom pensas de seguir la sua senyera, e que pensas de be a fer; que ell se volia combatre ab sos enamichs, que hanch tant foll ardiment no savien pensat, que fo aquell quen son regne entraren. E com lo senyor rey hach parlat, tuyt resposeren be; mas los feyts se faeren en tal manera, que Nestatxe, ab tota sa gent, sen torna sa e saul en Navarra, perque lo senyor rey fo molt despagat, que hanch, pus ell fo nat, no hach tant de despagement; e no hi vull pus dir, que sens falla esser ho dech, com ell sabe que Nestatxe sen era entrat en Navarra ab salvetat.

E lo senyor rey Darago venchsen per ses jornades a Barcelona, e axi mateix mana corts, e que tots aquells de Cathalu-
nya fosen a Barcelona a dia cert.

CAPITOL CXII

Com lo senyor rey de Darago rete raho an Ramon Marquet e an Berenguer Mallol, perque feya fer tant poques galees contra lo poder del Apostolich e dels reys de França e Carles; e la resposta que li van faer en les corts a Barcelona.

AB tant, les corts foren manades a richs homens e prelat e cavallers e ciutadans e homens de viles, e lo senyor rey apella En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, qui eren venguts de Sicilia ab les galees ab que havien acompanyada madona la regina e els senyors infants. E manals qu'encontinent faessen fer deu galees, per ço que menys de galees no estiguessen. E En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol digueren al senyor rey:—Senyor, ques aço que vos deytis? que vos sabets, que vostres enamichs fan fer cxx galees, e que vos non façats fer mas x?—E respos lo senyor rey, e dix:—No sabets vosaltres, que Nos havem en Sicilia be lxxx, les quals, com ops ho haurem, vendran armades?—Digueren ells:—Senyor, nos tendriem en be, que al menys que faessen fer aci l galees, que no sap hom aquelles qui son en Sicilia si vendrien a punt, com ops les hauriem, que per affers qui lla fossen seporien tardar; quel poder es tant gran de la Sgleya e del rey de França e del rey Carles e de llurs valedors, que creem que sa e lla nos daran prou que fer, e si nos haviem cinquanta galees entre Valencia e Tortosa e Tarragona e Barcelona, e mes sin haviem; mas empero, senyor, ab que vos vullats que hajam cinquanta galees que nos armem en Cathalunya, be haurem fe en Deus e en la vostra bona ventura, que be exirem a cap de totes aquelles dels enamichs.—E lo senyor rey respos los:—Prohomens, vosaltres deytis be, mas molt val mes quels enamichs no sapien quen hich hajam; que si sabien quen hich haguessem, e fossen cinquanta galees, les llurs yrien totes ensempe, e seria fort cosa e gran perill, que ab totes nos combatessem; quen aquelles galees ha molt bona gent, axi com pro-

hençals e gascons e genovesos e altres molts; e com sabran que non hich hajam mas deu, vendran assegurats, e no prearen res lo nostre poder, e per ço yran se departent, e vosaltres, ab aquestes deu galees, yrets firent sa e lla a vostre saul. E entretan que axi yran menyspreant lo nostre poder e les nostres galees, vendran de Sicilia, e yran ferir lla hon la major part de llur estol sia. E axi, ab ajuda de Deus, vendrem a cap de nostres enamichs, mostrant nos ab poch poder. E de les guerres es axi, que hom se deu comanar a Deus, e puix que hom, ab la ajuda de Deus, quen trie lo millor e el pus profits, e que hom ne leix anar la ufana.

E com hagren oyt En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, digueren:—Senyor, perdonats nos, com nos voliem vos consellar, que be es cert a nos, que aytals eent com nos som, no venriem a les vostres peades: e entenem, senyor, que es gran seny ço que vos deyts. E axi farem fer les x galees, axi com vos, senyor, manats.—Ara, dix lo senyor rey, anats a la bona ventura, e tenits segret ço que Nos vos havem dit.—Senyor, digueren ells, daço estats tot segur.—Ab aytant besaren li la ma, e anaren fer ço que lo senyor rey los hach manat.

Ab tant la cort fo ajustada, que foren tuyt a Barcelona el dia quel senyor rey los hach manat, e foren al palau reyal. E lo senyor rey dix los tot ço que hach dit a les corts de Çaragoça als aragonesos, e moltes bones paraules qui feyen al temps. E com lo senyor rey hach parlat, llevas larchebisbe de Tarragona, e dix moltes bones paraules, e entre les altres dix:—Senyor, vous dich per mi e per tots los prelats de nostre archebisbat, clergues e religiosos, que nos nous podem consellar res en lo feyt de la guera, e majorment contra la sentencia del Pare Sanct, que ha donada contra vos; per queus placia que de nosaltres consell no vullats haver, mas placiaus quens jaqueixcats fer solament vida al pus estretament que obs hajam.—E com lo senyor rey hach be entes ço que larchebisbe hach dit, conech la gran bondad dell e dels altres prelats e clergues, e la gran naturalesa que li mostraven, que ço que larchebisbe hach dit dix a bon entenedor, que aytant volia dir: quel senyor rey se prengues tot ço de la Sgleya, e que sen ajudas en la guerra; mas dix ho en guisa, que no pogues esser repres, ne per lo Papa, ne per los altres. E en veritat axi fo enteniment

de tots quants prelats ne clergues havia en la terra del senyor rey, que sol la vida haguessen mentre la guerra duras, e que de tot lals se servis lo senyor rey. E axi lo senyor rey respos al archebisbe, e dix: que be havia entes ço quell havia dit, e quel tenia per escusat ell e tots los altres prelats e clergues, e que conexia que ells deyen raho; e axi que sen pensassen danar a la bona ventura, que ell romandria ab los capdals, cavallers e ciutadans e homens de viles a tractar de la guerra. E axi larchebisbe e altres prelats e clergues exiren del consell, e anasen eascu en sa terra, e lo senyor rey romas en la cort ab los altres.

770 E com larchebisbe els altres prelats foren fora del consell, llevaren sen richs homens e cavallers e ciutadans e homens de viles, cascuns per ordens, axi com devien parlar. E si hanch a Çaragoça fo feyta bona resposta al senyor rey, dajuda e de consell, molt pus complidament li fo respost en esta cort per tots comunament; e axi com be ho proferiren, segurament molt mills ho cumpliren per obra, segons que avant entendrets: de la qual resposta lo senyor rey fo molt pagat de tuyt, els feu de grans dons e de grans gracies. E axi la cort se compli ab gran concordia del senyor rey e de sos vassals e sotsmesos, e cascu, ab paraula quen hagren del senyor rey, tornaren sen en llurs terres.

E com la cort fo partida, lo senyor rey anassen a la ciutat de Gerona, e trames a dir al senyor rey de Mallorques son frare, que ell se volia veure ab ell, e quel pregava, que vingues a ell a la dita ciutat, o si ell se volia, que ell yria a ell a Perpnya. E lo senyor rey de Mallorques dix, que ell volia a ell venir a Gerona, e a pochs dies ell vench a Gerona, al senyor rey Darago. E lo senyor rey ixque li entro al pont Desterria. E si feu festa la hu a laltre, no mo cal dir, que cascu se pot pensar que la hu frare del altre havia gran goig e desig de veure. E axi entraren a Gerona ab gran festa que los to feyta. E aquell dia menja lo senyor rey de Mallorques e sa companya ab lo senyor rey Darago, e puix lendema e el terç dia. E lo quart dia lo senyor rey de Mallorques convida lo senyor rey Darago ab tota sa companya. E puix lo cinque dia lo senyor rey Darago vol quel senyor rey de Mallorques menjas ab ell. E com hagren oyda missa amdos germans sens negu altre, entraren sen en una cambra, e tota hora fo passada hora de nona abans

quen exissen ne menjassen. Que ordonaren ne que digueren entre ells, aço nul hom no pot saber; mas be se dix per moltes gents, quel senyor rey Darago 'dona llicencia al senyor rey de Mallorques, que valgues e ajudas al rey de França contra ell; per ço com cascuns dels germans eren savis, e conexien que Muntpesller e lo comptat de Rosello e de Conflent e de Sardanya serien perduts, si als sen feya. E la casa de França havia aytal costuma, que res que prengues per guerra no tornaria, ans perdria tota sa terra: e axi coneixien que Muntpesller e Rosello e Conflent e Sardanya no li porien defendre; e axi valia mes que ho restaurassen. E axi partirensen, que nul hom no sabe que savien dit, salvant aço quen pensaren aquells qui savis eren, e encara los francesos ne estegren tostemps en aquesta sospita. E com hach pres comiat la hu del altre, lo senyor rey Darago sen torna a Barcelona, e lo senyor rey de Mallorques a Perpenya.

Ara vos lexare a parlar damdosos los reys, e tornare a parlar del senyor infant En Iacme e del almirall En Roger de Luria.

CAPITOL CXIII

Com lalmirall En Roger de Luria costeya tota Calabria, e les grans proeses que feu: e com prengue lo princep Matagrifo. fill major del rey Carles, e delliura de preso madona la infanta, germana de madona la regina Darago; e lo gran trahut que posa sobre les gents de Napolis.

COM lalmirall hach feytes adobar les quaranta galees quel senyor infant li mana fer adobar, e hach les xurmes totes, e tota laltra companya de cap, segons que ordonat era, que aytants homens hi hagues llatins com cathalans, e els ballesters tots cathalans en taula de totes les galees, salvant vi galees lleugeres que hi havia ab tarsols, e feu metre lo pa en les galees e ço que ops hagren. E com les galees hagren haut compliment de ço que ops havien, ab la gracia de Deus, lo senyor

infant mana al almirall, que faes recullir tota la gent. E tantost la trompeta ana per la ciutat, e la gent se reculli ab bon cor e ab bona volentat. E com foren recullits, lalmirall ana pendre comiat de madona la regina e dels infants, e madona la regina senyals e beneyls. E lo senyor infant trach a una part lalmirall, e dix li:—Almirall, Nos tenim per be que façats la via de Nàpols, e que façats en guisa, si ter ho podets, que hajat Iscle; que si la illa Discle haviem, lleugerament destruyriem Nàpols.—E lalmirall respos:—Senyor, senyats e beneyts nos, e lexats nos anar; que per cert, ab la volentat de Deus, nos farem tant, que per tostemps ne parlara hom.—E sobre aço lalmirall besa li la ma, e pres comiat del senyor infant En Fraderich e de tots los altres, e ab la gracia de Deus ells se reculliren.

E com foren recullits, foren XL galees e IV lenys armats e IV barques armades. E digueren la bona paraula, e anaren sen a la bona hora, e costejaren la Calabria, e en aquella entrada preseren Lescalea; e trobaren al port de senct Nicòla Descalea IV naus e moltes terides qui carregaven destelles de rems e darbres e dentenes de galees e de lenys, per portar en Nàpols. E puix pres la Manthea e Ximoflet e senct Onoxent e el Citrar e la ciutat de Policanstre, e la crema e affega tota; e puix pres castell Abat. E cascu daquests llochs ell stabli; e creats que depuix que saberen los calabresos que la batalla no sera feyta de Borden, que cascuns ab poch de combatre se retien: que cascuns havien lo cors e lanima ab lo senyor rey Darago, e volien mal de mort als francesos: si que be ho donaren a conexer, com lo senyor infant passa en Calabria, que no speraven als, mas quel senyor infant hi passas.

E com tot aço hach pres lalmirall, novellant, vench en Nàpols al princep, quin fo molt despugat. E lalmirall feu la via de Nàpols, tota hora prenent llengua. E com fo davant Nàpols, ell ordona de metres en cuns de batalla, escala feyta de les galees, e guarnits e aparellats, acostas prop del moll a dos trets de ballesta. E pogra si mes acostar, que no trobara qui li ho contrastas; mas ell ho feu a dret seny, per ço que nols contrastas de muntar en les galees: que ell de tot en tot volia que armassen totes quantes galees hi havia, e ques combatessen ab ell. E aquelles de Nàpols quant vaeren acostar les galees del

almirall, vaerets crits e via fora, e repicar campanes en Napolis, que paria que cel e terra vengues. E lo princep ab tota la cavalleria vench al moll, e feu tocar la trompeta, e cridar en pena de la vida, que tot hom muntas en les galees: e debades cridava, que negu no hi volia muntar. E com lo princep vae aço, mogut de fellonia, ell son cors munta primer en les galees. E com los comptes e barons e cavallers e ciutadans e totes les altres gents vaeren lo princep en les galees, moguts de vergonya, tots pensaren de muntar en les dites galees, cascuns ab llur armes e be aparellats. Queus dire? xxxviii galees sarmaren, e molts lenys e moltes barques. E com foren armades, pensaren de bogar envers lalmirall. E lalmirall feu semblant que fugís, e pensas de tirar fora, en tal manera que les tingues en lloch que una galea no pogues escapar. E com vae quèls tenia en bona mar, pensa de girar envers ells; e aquells, quil vaeren girar, perderen la vigoria ab que encalsaven, e llevaren remes. E lalmirall feu altre tal, e feu afranellar una galea ab altra, esmes en cuns de batalla: e lo princep feu altre tal.

E com aço hagren cascu feyt, van se ferir la una galea contra laltra. E si hanch nul temps fo fort batalla en mar, aquesta ho fo: que sol no si feu a comparar la batalla de Malta, ne la batalla dels comptes. Queus dire? que la batalla dura de tercia entro a hora de vespres. Mas contra la volentat de Deus ne son poder no pot hom durar. E axi lo poder e la volentat de Deus era e es ab lo senyor rey Darago e ab los seus. Perquè lo rey Carles e lo princep era nient contra aquell. E per ço nostre Senyor ver Deus dona victoria al almirall e a ses gents: que tuyt a colp cridaren:—Arago! Arago e Sicilia! via sus!— E ab aquella vigoria escombraren be xxx galees; e com aquelles hagren escombrades, no podien pendre la galea del princep ne les altres qui entorn li eren, tant honrrat hom de paratge hi havia; que tots volien abans morir, que no veure lo princep pres. Mas que valch, que a la fi no pogren durar, e muriren la major part de tots los comptes e barons e homens de paratge que hi havia. Si que la galea del princep romas sola, que nul hom no hi podia pendre. E sobre aço lalmirall crida vigoria, e tòt hom pensa de saltar en la galea del princep, e van escombrar tota la proa. E lalmirall fo sus ab la espasa en la ma; e com foren a la mijania de la galea, vaerets feyts dar-

mes, e colps pendre e donar, que ço era una gran maravella, axi que tots aquells qui sobre cuberta eren de la galea del princep muriren. E lalmirall vench davant lo princep, quis defenia mills que rey ne son fill ne altra cavaller faes; que tant hi feu, que no era nul hom qui als seus estochs se pogues acostar. E segurament que ell amava mes murir que viure, tanta de fellonia havia. Si que hi hach cavallers del almirall qui vengren ab llances a sobre ma, quel volien ferir; mas lalmirall crida:—Barons, no sia! que aquest es lo princep, e amam lo mes viu que mort.—E lo princep oy aço, e vae que poch valia sa defensa, e retes a lalmirall, e axi foren tuyt, qui morts qui presos.

E tantost com la batalla fo vençuda, lalmirall dix al princep:—Si vida volets, dues coses havets a fer tantos, e si fer no ho volets, fets compte que ades se venjara la mort del rey Corali.—E lo princep respos al almirall:—Ques aço que vos volets que yo hi faça? que si fer ho puch, volenters ho fare.—Yo, dix lalmirall, quem façats ades venir la filla del rey Manfre, germana de madona la regina Darago, que vos tenits en vostra preso aci el castell del Hou, ab aquelles dones e donzelles qui sues hi sien; e quem façats lo castell e la vila Discle retre.—E lo princep respos, queu faria volenters. E tantost trames un seu cavaller en terra ab un leny armat, e amena madona la infanta, germana de madona la regina, ab quatre donzelles e dues dones viudes. E lalmirall reebe les ab gran goig e ab gran alegre, e ajenollas, e besa la ma a madona la infanta. E com aço fo feyt, feu la via Discle ab totes les galees. E com foren a Iscle, trobaren que si feya grans dols, per ço com la major part de la gent Discle eren estats morts o presos en la batalla. E lo princep mana, que fos retut a lalmirall lo castell e la vila. E tantost, sens molt pregar, ho faeren, per ço que poguessen cobrar llurs amichs qui eren presos en les galees. E lalmirall reebe lo castell e la vila, e lexa hi quatre galees be armades e dos lenys e be cc homens, e feu exir de les galees tots los presos qui hi eren Discle, e lexals anar sens tota reemso, els vesti de la roba dels altres: de que les gents Discle foren molt confortats e alegres.

E com aço fo feyt, ell mana aquell que hi havia lexta capita de les quatre galees e dos lenys armats, que negu no lexas

entrar ne exir de Nàpols menys de son albara; e aquells que hi entrarien, que li donassen cosa sabuda per nau o per leny o per roba; e aquells quen exirien, que paguassen un florin dor per bota de ví, e dos florins per bota doli; e axí mateix totes altres mercaderies de cascuna cosa trahut sabut. E axis complí, e aytant mes, quen tal manera li ho destrengueren, quel capít Discle tenia son faedor dins Nàpols, qui rebia lo trahut de totes les damunt dites coses; e ab albara daquell havien tots a exir, en altra manera foren presos, e perderen la nau o leny e la mercaderia: si que açó fo la major honor que hanch rey prengues sobre altre, quel senyor rey Darago hach sobre lo rey Carles. E lo rey Carles ho hach a sofferir per les gentes de Nàpols, qui foren consumades, si llurs bens no poguessen vendre e haver exida. E com açó fo ordonat, lalmirall feu la via de Proxida e de la illa de Capri, e a cascuna destes illes ell pres; e axí com aquells Discle li havien feyt oménatge, axí ho van fer ells, e ell retels los presos que tenia de cascuns daquells llochs.

E com açó fo feyt, lalmirall trames un leny armat en Cathalunya al senyor rey Darago, e altre en Sicilia, per fer saber esta bona novella; e Deus do nos aytal goig, com en cascuns daquests llochs hagren. E axí com lo rey Darago e tota Cathalunya e Arago e el regne de Valencia hagren goig, e madona la régina e els infants e tota Sicilia, axí fo lo dol gran quel rey Carles feu, com sabe açó en Roma, e hön era el Papa, e tots aquells qui de la llur part eren; mas la part gibilina nach gran goig e gran plaer.

E com los lenys armats se foren partits del almirall, aquell Senyor que li havia dada victoria dona al almirall tant bon temps, que dins poch dies fo a Macina. E com fo dins la torreta, lo goig e lalegre e la festa se comença a Macina, la major qui hanch si faes, e els infants exiren ab tota la cavalleria a cavall a la Font del Or, e tot lo poble de Macina. E lalmirall trava ab les galees sues ab la popa primera les galees que havia preses, ab les senyeres rocegant. E com foren davant la Font del Or, e vaeren que aquí eren los infants, avalla en terra lalmirall ab una barca armada, e los infants quel vaeren exir en terra acostarense a ell, e lalmirall vench a ells, e besals la ma, e cascu dells se abaxa, el besaren en la boca. E com açó

fo feyt, lalmirall demana al senyor infant En Jacme, que manava que faes del princep. E lo senyor infant respos li:— Pensats de muntar en les galees, e complits vostra festa, e Nos serem al palau abans que vos, per rebre la infanta tia nostra: e haurem nostre consell ab vos e ab los altres consellers nostres, que farem del princep e de les altres persones.

E axi lalmirall muntasen en les galees, e ab aquell goig e ab aquell alegre entrasen per lo port de Macina, e venchsen davant lo palau, cridant llaus tota hora. E tota Macina li responia, axi que gran gloria era daquells qui volien be a la casa Darago, e gran dolor als altres. E com lo llaus fo romas, lalmirall feu metre escales en terra a la duquena, al port. E aquí fo exida madona la regina, e els infants muntaren en la galea, e reeberen llur tia ab gran goig e ab gran alegre, e ab ella anaren per lescala; que quatre escales hi havia feytes metre lalmirall en part de sa e de lla clavades de fusta, en guisa que madona la infanta e els infants amdosos qui anaven a par ab ella exiren per lescala. E com foren per lescala, al peu de la escala madona la regina, sa germana, e ella anaren se abraçar, e estegren axi abraçades besant e plorant molt, que nul hom no les podia partir, axi que gran pietat era quiu veyia, e no era maravella, que depuix que no seren vistes, havien perdut lo rey Manfre e la regina llur mare e lo rey Corali e lo rey Eus, llurs avonclos, e molts daltres honrrats parents e parents; axi que finalment los infants e lalmirall les departiren, e axi amdues, ma per ma, muntarensen al palau, hon la festa fo molt gran que hom los feu, e los menjars foren aparellats, e molt ricament tuyt foren reebuts e servits. E abans que menjassen, lo senyor infant mana al almirall, quel princep metes el castell de Matagrifo, e els comptes e els barons que comanas a cavallers quils guardassen cascuns en llurs cases, e les altres persones que les metes en presons comunes. E axi com lo senyor infant ho mana, axi fo feyt e complit dins dos jorns.

Après com la festa fo passada, lo senyor infant tramès per tots los richs homens de Sicilia, e per cavallers e per ciutadans de viles e llochs, que de cascun lloch hi venguessen syndichs qui hagessen tot poder. E donals dia a dos mesos pus les dades fossen feytes de les cartes, que fossen a Macina. E per çols dona tant gran terme, per raho que abans fos anat e vengut

missatger al senyor rey Darago, qui manas que li plauria que faes del princep ne de les altres persones d'autoritat; quels altres menuts madona la regina los feu delliurar, e fer anar en llurs terres, axi com havia feyt dels altres.

E tantost lo dit senyor infant e lalmirall apparellaren una galea e dos cavallers que trameteren al senyor rey de Darago, en que li feyen saber, com lo princep havien pres e mes a Matagrifo sota bona guarda, e que manas quen farien dell, e dels comptes e barons axi mateix quen manava; e tremeteren li a dir lo nom de cascuns per escrit. E axi la galea pensa danar, e troba lo senyor rey a Barcelona, que ja havia ahudes les noves per lo leny quel almirall li trames, com la batalla fo venguda, e per ço sen era vengut a Barcelona, com se pensava que daltres missatgers hauria en breu de Sicília.

E com foren a Barcelona, saludaren, e en la plaça hach venguda tanta de gent, que fo gran infantat; e tuyt respongueren, que parech que tot lo mon ne vingues. E tantost los missatgers exiren en terra, e anaren al senyor rey al palau, e besaren li lo peu e la ma, e puix donaren li les cartes que li portaven, e li digueren llur missatgeria. E lo senyor rey reebels ab gran alegre, e feu donar grans refrescaments a la galea, e aquell dia mateix la espaetxa, en guisa que lendema se partiren dell, e dins poch dies foren a Macina, hon trobaren madona la regina e els senyors infants e lalmirall, e donaren los les cartes quel senyor rey los trametia. Quels feu saber, aço nous puch dir; mas los feyts ques seguiren a avant del princep e de les altres persones, mostraren que tot ço quel senyor infant feu del princep e dels altres feu ab manament quen hach del senyor rey, que tanta saviesa si mostra al feyt del princep, que tot hom pot conèxer, que de la gran saviesa qui era en lo senyor rey moch.

CAPITOL CXIV

Com cortis foren ajustades a Macina, e jutjat lo princep a mort; e com lo senyor infant En Iacme, apres donada sentència de mort per tota Sicília, fo mogut a misericordia, e no volch sentenciar.

A PRES aço, lo dia fo vengut, que la cort fo ajustada lo dia que manada era, e lo senyor infant feu cridar consell general, que tot hom vingues davant lo palau de Macina, axi aquells de la ciutat generalment; com tot altre hom, e richs hòmens e cavallers e syndichs, e totes les terres de Sicília, e tots los savis. E com foren tot ajustats, lo senyor infant, qui era dels pus savis princeps del mon e mills parlat, a fo apres e es encara e sera mentre que viu sia, llevàs, e dix:—Barons, Nos vos havem feyt aci ajustar, per ço com sabets que Nos tenim aci a Matagrifo lo princep, fill major del rey Carles, en nostra preso. Ara tujt sabets, quel rey Carles, son pare, pres lo desaret del bon rey Manfre, avi nostre e senyor natural vostre, e puix com mori en la batalla, e ab ell lo rey Eus, son frare. Apres sabets com lo rey Corali, nostre avonclo; vench Dalamanya per venjar aquella mort e aquell desaret, e axi com a Deus vench a plaer, axi mateix fo ell e tota sa gent desbaratats per lo dit rey Carles; e sabets quel dit rey Corali vench en ses mans viu, e sabets que feu la major crueltat que hanch rey ne fill de rey faes de tant gentil hom, com lo rey Corali era, qui era de la pus alta sanch del mon, quen Nàpols li feu tolre la testa. E per la gran crueltat que ell feu, podets conèxer Deus quines penitències lin va donar, ne quines venjances ne pren; perque vosaltres sots aquells qui en aço havets pres mes de damnatge e de desonor, que persones qui el mon sien, axi de la mort de vostre senyor natural e de sos frares, com cascuns que hi perdes parens e amichs. E axi, puix que a Deus plau que per vosaltres daço sia feyta venjança, eus ha aportada en poder la pus chara cosa quel rey Car-

les ha el mon, pensats lo de jutjar, e dats li aquella sentència queus parega justa.

E sobre aço anas siure, e llevas micer Aleynep, que fo ordonat que respongues per tuyt comunament a axo quel senyor infant proposaria, e dix:—Senyor, be havem entes tot ço que vos nos havets dit, e sabem que tot es axi veritat com vos nos havets posat, e grahim a Deus e a nostre senyor, lo rey Darago, com a ell ha plagut, com tant savi senyor com vos sots nos ha trames per regidor en son lloch. E com a vos, senyor, plau que per nos sia feyta venjança de la mort e del damnatge quel rey Carles nos ha donat, perque, senyor, dich yo per mi, quel princep prenga aquella mort que son pare dona al rey Corali: e axi com yo aço dich, lleuse cascu dels barons e dels cavallers e syndichs de les terres, que si los parbo, que axi sentencialment ho conforme, e que sescriva tantost; e que ço que cascu dels syndichs dira, diga per si e per tota la communitat per que hich es. E si hich ha negu qui als hi vulla dir, lleu se; que yo aço dich e confirm per mi e per tots los meus.

E com aço hach dit, estechse de parlar. E abans que negu se llevas, tot lo poble de Macina se lleva, e cridaren tuyt:—Be ha dit! be ha dit! e deym tuyt, que perda la testa, e conformam tot ço que micer Aleynep ha dit.—E sobre aço llevas lalmirall, que sabia que jahia en lavansa, e dix.—Barons, axi com micer Aleynep ha dit, lleusen cascu per si, e richs homens e cavallers e syndichs: e lo dit e sentència de cascu en general conform, e puix escrivas.—E apella dos notaris de la cort de Macina, los pus antichs que hi eren, e dos jutges, e dix quels jutges dictassen la sentència, e los notaris escrivissen lo dit de cascuns a memoria perdurable: e axis feu e compli. E com tot aço fo feyt, lalmirall mana ques legis en presencia de tuyt: e com fo lesta e tuyt li hagren aquella sentència donada per ells e per aquells de que havien lloch, lalmirall demana a tuyt comunament, si conformaven aquella sentència. E tuyt respongueren:—Axi ho volem, e axi ho conformam per nos e per tota la comunitat de la illa de Sicilia.

E sobre aço llevarensen, e anaren menjar, e pensarense que lendema se faes justícia; mas lo senyor infant En Jacme, pus la sentència fo donada e conformada, volch usar de mlse-

ricordia, e no volch guardar mal per mal, ans li membra la paraula del Evangeli que diu, que Deus no vol la mort del pecador, mas ques converta; perque el no volch la mort del princep, mas que per ell sen pogues nexer pau e concordia, e specialment com sabe, que ell no havia colpa en res que son pare, lo rey Carles, hagues feyt, ans havia oyt dir, e axi era veritat, que fo molt despagat de la mort del rey Corali, e axi mateix que era cert, que era parent proysme del senyor rey son pare: e si del senyor rey son pare era parent, si sera dell mateix.

CAPITOL CXV

Com lo senyor infant En Jacme trames lo princep, fill major del rey Carles, en Cathalunya, al senyor rey Darago, son pare.

Si que lendema, lo senyor infant apella lalmirall, e dix li:—Almirall, aparellats la major nau de cathalans que hich sia e quatre galees e dos lenys armats: e trametrem lo princep a Barcelona, al senyor rey nostre pare.—E lalmirall dix:—Senyor, be deyts, e tantost sera feyt.—E axi, tantost com la nau fo armada, e les galees e los lenys, meteren hi lo princep sota bona guarda e be ordonada, e partiren de Macina, e hagren bon temps, si quen pochs dies foren a Barcelona, hon trobaren lo senyor rey. E tantost lo senyor rey mana quel metessen al castell nou de Barcelona, e ordona hi bona guarda.

E axi leixar vos he estar lo princep, qui es en bon lloch e en segur, e tornare a parlar del senyor infant En Jacme e del almirall.

CAPITOL CXVI

Com lo senyor infant En Jacme passa a Calabria, e la hach conquistada ab lo Principat entro al castell Abat, e moltes daltres ciutats e llochs.

Com lo princep fo recullit, lo senyor infant mana al almirall que faes armar quaranta galees, que ell volia passar en Calabria, e que volia menar la guerra en guisa que paregues quel senyor rey son pare no hi faes fretura. E lalmirall hach gran goig, com vae lo senyor infant En Jacme de tant bon enteniment, e axi ardit e esforçat: e segurament que ell no lin destolgue res, ans ho anega, e dix:—Senyor, be deys, feyts apparellar vostra cavalleria e vostra pahonada, que les galees tingats per apparellades.—E axi lo senyor infant En Jacme feu cridar les hosts de tots los cathalans e aragonesos qui eren en Sicilia, salvant daquells qui rigien los officis e tenien los castells.

E a poch de jorns tot hom fo apparellat a Macina, e passa lo senyor infant en Calabria entro ab mil cavalls armats e entro cent alforrats a la genetia, e hagren quantitat de almugavers e de servents de maynada; e lalmirall fo apparellat ab les quaranta galees, en les quals navia xx obertes per popa, en que anaven quatrecent cavallers e molts almugavers. E axi, ab la gracia de Deus, lo senyor infant En Jacme per terra e lalmirall per mar anaven prenent ciutats, viles, castells e llochs. Queus dire? que si tot vos ho volia comptar per ordre, com ya altres vegadas vos he dit davant, nom bastaria paper: que tantes de cavalleries e feyts de armes si faeren en cascun lloch que prenién, que ninguna historia del mon no oys hanch de majors cavalleries ne de majors maravelles, que les gents qui eren ab lo senyor infant En Jacme e ab lalmirall feyen. Que cent entre richs homens e cavallers de cathalans e de aragonesos hach en aquella casa, que cascu de les proeses e cavalleries pogra hom fer major romans, que no es aquell

de Jaufre. E puix entre los cent vos en poria hom dir mil. E puix de la pahonada semblant mateix. Del almirall nons en cal parlar, que maravelles foren tots sos feyts; que ell se tengra per mort, quen tot lloch hon feyt darmes hagues ell no llevas cavalleria a tot hom. Queus dire? tanta fo la bondat e la valor e la cavalleria del senyor infant En Jacme, que depuix que fo passat en Calabria entro que torna en Sicilia, se vae que hach conquesta tota Calabria, que non falli mas tant solament lo castell Destil, qui esta en una gran muntanya apres de la mar. E oltra Calabria, que hach de Principat entro al castell Abat, qui es prop de Salerm a xxx milles, e illa, com ya havets entes, e Proxida e Capri; e encara de la part de llavant hach la ciutat de Taranto e tot lo Principat e tot lo cap de les Llengues, e la ciutat de Otrento. e Lexe, qui es vint e quatre milles prop de Brandis. E quius comptaria los feyts qui en Otrento se faeren per lo noble En Berenguer Dentença, cunyat del almirall, e daltres, seria maravella doyr; que tota Pola corrien, e en tota la illa de Curfo, e el Dispotat de Larta, e la Velona e la Esclavonia. E axi com se trahutaven les naus en Napsols qui entraven e exien a les galees Discle qui hi eren per lo senyor rey Darago, axi trahutaven al senyor rey tota nau o leny que entras al golf de Venecia a la ciutat de Otrento aquells qui per lo senyor rey Darago e per lo senyor infant hi eren, salvant aquells qui exien o entraven en la ciutat de Venecia, per ço com la dita ciutat e el comu de Venecia havia pau ab lo senyor rey Darago.

E negu nos maravell com axi en suma vos parle daquestes grans conquestes, com per ço ho fas, com jan son feyts libres qui particularment parlen de cascuns daquets llochs, com se prenien; e axi mateix que seria llonga raho.

E com lo senyor infant hach tota Calabria conquesta e tots los altres llochs, dona dels dits llochs a richs homens e a cavallers seus e a honrrats ciutadants e a adelils e a almugavers e a caps de maynades, e lexa totes les fronteres establides. E puix ell sen torna en Sicilia, hon madona la regina e la infantia, sa tia, e linfant En Fraderich e totes les gents de Sicilia nagren gran goig e gran alegre, que daqui avant no sintien en la illa de Sicilia res de la guerra: que les fronteres qui eren en Calabria e en Principat e en Pola menaven la guerra, e guanyaven la, e venien ho despendre a Macina.

CAPITOL CXVII

Com lalmirall En Roger de Luria correch la illa de Gerba, Romania, Xiu, Curfo, Xifelonía; e com los sarrahins de Gerba foren absolts del rey de Tunis, per ço com se volien retre al senyor rey Darago.

A PRES com lo senyor infant fo a Macina, lalmirall, ab llicencia sua, anassen a Barbaria a una illa qui ha nom Gerba, qui era del rey de Tunis, e barreja la dita illa, en trague mes de deu milia catius entre sarrahins e sarrahines, que aporta en Sicilia, e en trames a Mallorques e en Cathalunya; e guanya tant, que la messio que les galees havien feyta e ço que costaren darmar se quita. E apres feu altre viatge, que ana en Romania, e correch la illa de Maseli, e Estelimens e les Formanes e Tiu e Andria e les Micoles, e puig correch la illa de Xiu, hon se fa lo mastech, e pres la ciutat de Malvesia, e torna ab tant de guany en Sicilia, que aytals cinch armades sen pagaren. E axí mateix correch la illa de Curfo, e crema e affega tot lo reyal del castell. E puix correch tota la Xifelonía e el Ducat. E la gent qui ab ell eren estats foren tots richs, en tal manera que, si jugaven, no volien nul hom acullir al tauler, sino tingues moneda dor; que com aportaven moneda dargent, sin portassen mil marchs, no li aculliren.

Si que no ana a molt de temps que lalmirall correch altra vegada la illa de Gerba, e trachne mes de gent que dabans no havia feyt. Si que los moros de Gerba sen anaren a llur senyor, lo rey de Tunis, e digueren li:—Senyor, tu veus que nons pots defendre del rey Darago, ans per fe tua quens defenes som estats correguts dos vegades per lalmirall del rey Darago, hon havem perdut frares e parens e mullers e fills e filles; per que, senyor, placiat quens absolves, que nos nos pugam sotsmetre a la llur senyoria, e axí viurem en pau, e faras be e merce; en altra manera, fes compte, senyor, que la illa romandra desabitada. E axí lo rey de Tunis hach son acord, e absolve los, e ells trameteren llurs missatgers al se-

nyor rey Darago, e reterense a ell, e per ell al almirall. Si que lalmirall hi feu fer un bell castell, ques tingue es te es undra a major honor de chrestians que castell que al mon sia.

Que Gerba es una illa que es el mig de Barbaria, que si be ho comptats, aytant ha de Gerba a Cepta, com de Gerba en Alexandria. E nous cuydets que sia de tot illa, que tant es prop de la terra ferma, que cent milia homens de cavall e aytants de peu passarian, que nols tocaria aygua entro a les cingles, si aquell pas nols era vedat e defensat per chrestians. Perque es mester a tot hom que capita sia de Gerba que haja quatre ulls e quatre orelles, e que haja lo cervell segur e ferm, per moltes rahons, majorment com lo pus prop secors que ha de chrestians es Macina, e ha de Gerba a Macina cinch milles. E axi mateix, que a Gerba ha vehins, ço es, Gelinbre e Margam, e Jacob Benatia e Bonbarquet e els Debeps e de altres barons alarbs, que cascu ha gran poder de cavalleria. E si lo capita qui en Gerba esta ha lo son en los ulls, be trobaria quil despertaria tost a mal so:

E axi com lalmirall hach feyt tots aquets feyts, pensas que faes adobar totes quantes galees havia, per ço com havia entes quel rey de França feya ter moltes galees. E axi leixar vos he a parlar del almirall, e tornar vos he a parlar del rey de França e del rey Carles e de llus valedors.

CAPITOL CXVIII

Com lo rey Carles recorrech al Papa e al rey de França, e passa en Napolis ab dos milia cavallers: e com lo dit rey Carles passa daquesta vida, e romas lo regiment del regne en poder dels fills del princep, qui era llavors pres a Barcelona.

Com lo rey Carles hach oydes les novelles, axi de la preso del princep, com de la batalla dels comptes, com del feyt Dagosta, com de tots los altres damnatges que hach presos e prenia tots dies, pensa de recorrer al Papa, e puix al rey de França; e pensa durdir e dendreçar tot ço que poch contra lo

rey Dàrago; e pensasen de venir en Nàpols, que havia gran paor que nos revelas. E ab ell vench lo compte Dartes e daltres comptes e barons e cavallers que foren be dos milia. E anaren tant per llurs jornades, que vengren a Nàpols, e vengren hi en tal punt, que certament non tornaren en França de tots dos milia cavallers dos cents, que tots muriren en la guerra en Calabria e a Taranto; que sol en un dia ne muriren a Otrento mes de ccc cavallers, e axi mateix ne muriren a Taranto, e en el pla de senct Marti ne muriren mes de d. Queus dire? que en lloch nos podien atrobar ab los cathalans e aragonesos, que no fossen morts e desbaratats. E aço esdevenia per obra de Deus, que baxava lo llur argull, e exalçava humilitat quel senyor rey Darago havia, e sos fills e sa gent: e podets ho entendre en los presoners que, per honor de Deus, lexaren anar soltament. E hanch nos pot dir quel rey Carles ne soltas negu qui en poder dell ne dels seus vingues, ans com ne prenien negu, los tallaven los punys, els exorbaven. E aço hagren molt de temps durat e sofferit lalmirall e els altres del senyor rey Darago; si que a la fi vaeren la gran desmesura quen feyen, e lalmirall pensa de tolre punys e dexorbar. E com ells vaeren aço, castigaren sen, e no per honor de Deus ne per misericordia, mas per paor del almirall. E axi sesdeve de moltes gents, que mes acaba hom ab ells ab mal, que ab be. Per que a cascu valdria mes ques castigas de son mal vici, si la per amor o temor de Deus, que com Deus dona la sua yra sobre ell.

Queus dire? que tots dies venien al rey Carles aytals novelles, si que diuse, que hanch no fo senyor el mon, qui apres tant gran prosperitat que ell havia hauda, se vaes ab tant desplaer a la sua fi. Perque cascuns se deuen esforçar, ques guarden de la yra de Deus; que contra la yra de Deus res no pot haver durada. Queus dire? quen aytal planeta com fo caygut, plach a nostre Senyor Deus que finis sos dies, e passa daquesta vida. E pot hom dir dell, quel jorn que muri, muri lo millor cavaller del mon, apres lo senyor rey Darago e lo senyor rey de Mallorques: e solament vos en lleu aquests amdosos. E axi la terra sua romas en gran treball per raho de la sua mort, e per ço com lo princep qui devia aretar la sua terra era pres a Barcelona; empero lo princep havia molts infants, e entrels altres havia tres fills grans, ço es a saber, mosenyer En Lluys,

baqui puix fo frare menor, e puix bisbe de Tolosa e muri bisbe, e vuyes sanct canonisat per lo Sanct Pare apostolich, e fa hom festa dell per totes les terres de chrestians. E apres hi havia un balire fill, qui se apellava e se apella encara duch de Taranto. E aquests tres fills, ab lo compte Dartes e ab los altres barons honrrats de llur sanch, regiren la terra entro que llur pare, lo princep, fo fora de la preso, quen exi ab pau segons que oyrets avant. E axi leixar vos he a parlar del rey Carles e de sos nets que regen la terra, e parlar vos he del rey de França.

CAPITOL CXIX

Com lo rey de França trames lo llegat del Apostolich e lo senescal de Tolosa al senyor rey de Mallorques, per endregar llur passatge per la sua terra; e com ordona entrar en Catalunya ab tot son poder per mar e per terra.

Com lo rey de França hac ordonat de fer les galees, e feytes aparellar viandes per tot Tolosa e Quagueses e Balorderes e Narbones, e encara al port de Marsella e en Aygues Mortes e a Narbona; ell trames lo cardenal qui era llegat e el senescal de Tolosa a Muntpesller, per endresar ab lo senyor rey de Mallorques, que poguessen en pau haver passatge per la sua terra: e lo senyor rey de Mallorques fo a Muntpesller. E lo cardenal preycal, e li feu moltes perfectes de part del Pare Sanct, e axi mateix lo senescal de part del rey de França. E llur preycar valgrals fort poch, sino fos lacord quel senyor rey Darago e el senyor rey de Mallorques hagren haut a Gerona, segons ques fo opinio que hagren acord per dos rahons senyalades, quel rey de Mallorques los dexas passar per la sua terra: ço es a saber, la primera raho, com no li podia contrastar la entrada de Rossello per neguna manera, e si per força hi entrassen, era perdut per tostemps Muntpesller e Rossello e Conflent e Sardanya; laltra raho, que si aquí no entrassen, entraren per Navarra o per Gasconya, e havien millor entrada

que per Rossello; que be confessen en Rossello era fort cosa de entrar en Cathalunya: e axi, per aquestes rahons, lo senyor rey de Mallorques obey los prechs del Papa e del rey de França. E axi lo cardenal e el senescal anaren sen al rey de França ab gran goig: que ya tengren lo feyt per guanyat. E axi mateix, com hagren dit al rey de França, ho digueren a Carles, rey del xapeu; e trameteren ho a dir al Papa, quen hach gran alegre. E tantost lo rey de França feu fer paga a richs homens per sis mesos, e a cavallers e a servents e a mariners e a totes altres persones, que dels diners havien assats, e del thresor de sanct Pere, qui sera ajustat per lo passatge doltra mar, e convertis contra lo rey Darago: perque porets entendre lo fruyt que fara.

E com lo Papa hach feyta fer lo rey de França, e la primavera fo venguda, loriflama exi de Paris, e tota hora aesma hom, com foren a Tolosa, que venien ab lo rey de França XVIII milia cavalls armats, e de gent de peu sens tot nombre. E venien per la mar CL galees grosses, e mes de CL naus ab viandes, e els lenys e terides e barques sens tot nombre. Queus dire? quel poder era tant gran quel rey de França menava, quel poder de Deus hi era desconegut; que tots deyan:—Tant de poder mena el rey de França, que tantost haura la terra den Pere Darago. —Si que james Deus no hi era conegut ni nomenat, sino tant solament lo poder del rey de França. E si parlasets ab negu del senyor rey Darago, que li diguessets:—Que fara el rey Darago ne sa terra?—tuyt deyen:—Deus es poderos qui li ajudara a son dret.—E axi tots aquells soplicaven al poder de Deus, e los altres en res nol conexien; per que oyrets Nostre Senyor ver Deus com hi obrara de son poder, qui es sobre tots altres poders, havent pietat dels pavents, e donantse greuge dels argullosos e dels desconexents.

Ara vos lexare a parlar del rey de França e del seu poder, qui es a Tolosa e per tota la encontrada, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPÍTOL CXX

Com lo senyor rey En Pere trames sos missatgers a son nabot, lo rey En Sanxo de Castella, requirint lo de ajuda de cavalleria: e com sen reculliren les sues gentis al coll de Panicas, per contrastar quel rey de França no entras en Cathalunya.

Si quel senyor rey Darago, com sabe quel rey de França S'era exit de Paris, e havia treta loriflama, e venia ab tant gran poder e per mar e per terra, tantost trames sos missatgers en Castella, a son nabot, lo rey En Sanxo de Castella, en que li feya a saber, ab qual poder lo rey de França venia sobre ell, e quel requeria, per la convinença que entrells era, que li trametes ajuda de cavalleria: e siu feya, quell degues saber per cert, quell daria batalla al rey de França.

E com lo rey de Castella hach hauda aquesta missatgeria, respos als missatgers, que sen pensassen de tornar, quell saparellaria de tal manera de fer ajuda al senyor rey son avonclo, que ell sen tendria per pagat. E la resposta fo bona, e los feyts foren no res, que hanch dun cavaller ne de un paho non hach ajuda, ans de tot en tot se troba lo senyor rey enganat en ell, com se feu en son cunyat, lo rey de França. E axi com vench als ops, de tots sos amichs terrenals se troba deseparat; per quell, axi com a savi e estorçat senyor e el millor cavaller del mon e el pus savi, lleva los ulls al cel, e dix:—Senyor ver Deus, a vos coman marma e mon cors e totes les mies gents e les mies terres; e placiaus que, pus tots aquells me son fallits quem devien ajudar, que vos, Senyor, majudets, em siats valedor a mi e a las mies gents!—E senyals e beneyls: e tot esforçat e escalfat en lamor de Nostre Senyor ver Deus Iesu Christ, mana ensellar; e tot hom qui apparellat ne fos, que anas ab armes, que ell volia anar ab armes. Axi que, aquell dia ell porta armes en la ciutat de Barcelona, e feu gran festa e gran alegre a honor de Deus; e conforta axi lo cor de les sues gents, que jas volgren tenir ab llurs armes contra llurs enamichs, quel jorn los paria un any que fossen venguts.

E com aquesta festa fo passada a Barcelona, lo senyor rey trames missatgers per tot Arago als aragonesos, que guardassen que per Navarra ne per Gascunya no pogues venir damnatge en sos regnes; e trames per tota Cathalunya ses cartes de manament a richs homens e a cavallers e a ciutadans e viles, que vinguessen ab llurs armes tots al coll de Paniças, com lla entenia ell a contrastar al rey de França, que no entras en sa terra. E cascuns, com hagren haut lo manament, si que al dia qui los fo donat foren tuyt al coll de Paniças, e lla ells satendaren, e lo senyor rey e linfant Nanfos ab gran res de cavalleria de Cathalunya. E com foren tots aplegats, lo senyor rey ordona, quel compte Dampuries ab les sues gents guardas lo coll de Banyulls e el coll de la Maçana. Si quel compte Dampuries mes la host de Castallo al coll de Banyulls, e dels altres mes al coll de la Maçana. E lo compte ab sos cavallers anavesitant los uns e els altres mas mija llegua; e cascun lloch daquests era tant fort pas, que no calia quen calgues negu tembre qui aqui passas. E daltra part mes al Pertus a guardar lo vescompte de Rocaberti. E lo senyor rey, ab totes les altres gents, estech al coll de Paniças. E en cascun lloch eren ordonats mercaders e altres gents, quels portaven a vendre tot ço que ops havien. E axi los passos estigueren be guardats e establits.

E lexar vos he lo senyor rey Darago e les sues gents, e tornar vos he a parlar del rey de França e del rey de Mallorques.

CAPITOL CXXIX

Com lo rey de França asatja passar lo coll de Paniças, e lo gran damnatge que la sua gent prengue; e la crueltat que van fer als clergues e gents Delna, per la felloñia de ço que les era esdevengut.

COM lo rey de França hach aplegada tota la sua gent, e sabe que tots foren aparellats de ço que ops los era, e axi mateix lo seu estol qui era aparellat e recullit (e aço fo en l'any mcccxxxv, en lo mes de abril), pensassen de venir en Rossello. E com entra per Rossello, lo senyor rey de Mallorques li exi a carrera. E lo rey de França feu gran festa al rey de Mallorques e lo rey de Mallorques a ell e a sos fills, nabots seus, qui venien ab llur pare, ço es a saber, mosenyer En Philip, lo major fill seu, qui havia gran dolor e gran despagament de ço que son pare feya, e laltre mosenyer En Carles, rey de Xapèu, quin havia gran goig, per ço com ell tenia a esser rey de Darago. E axi ensemps vengrensen a Perpenya. E tota la host del rey de França estech atendida de Perpenya, al Volo, si que tots dies aquells de la host del senyor rey Darago los corrien entro a lestendes, els mataven, els prenien molta de gent, els feyen gran damnatge. Queus dire? que axi estech lo rey de França be xv jorns, que no sabia ques faes. E un jorn ell sacorda, que sacostas al coll de Paniças, e que asatjas de passar.

E com fo al Volo, ell guarda lo lloch per hon havia a passar, e vae tota la muntanya plena de tendes de la host del senyor rey Darago: e malei aquell que li aconsella que aqui vassas. Axi que, un dia ell asatja de passar, e hanch tan foll asaig gents no faeren; que a colp foren entre ells mes de cinquanta milia, entre almugavers e servents de maynada, qui feriren en llur davantera, en tal manera, que per la muntanya avall los vaerets gitar e caer cavallers e cavalls. E prengueren tant de damnatge aquell dia, que mes de mil homens a cavall hi perderen, e gent de peu sens tot nombre. E com lo rey de

França vae la sua gent venir axi desbaratada e malmenada, e ajudar nols podia, dix:—Ha Deus, que sera aço? Yom so trayt! —E llavors mosenyer En Phalip giras a son frare Carles e dix li:—Bell frare, or reguardes la gent de vostre reyalme, com honorablement vos acullen.—E Carles res no respos, tant era dolent; mas lo rey de França, llur pare, qui ho entes tot, ab gran fellonia respos:—Or tassets vos, sire Phalip, que ils fan tal cosa, don ils sen penidiran.—A sire, sire, dix mosenyer En Phalip, jo planch pus la vostra honrra e dosonor e el vostre dan, que no fa el Papa ne els cardenals que aquest be vos han percasat, e a mon frare que han feyt rey del vent; car ells, estant en llur deport e en llurs solas, se donen poch del perill e damnatge qae a vos esta aparellat.

E lo rey de França calla, que be conexia que deya veritat; mas tant era del penider. Queus dire? que tota la host sen hach a tornar envers Elna, per raho que estiguessen prop del flomayre del rech. E com lo senyor rey de Mallorques vae, quel rey de França sen anava vers la ciutat de Elna, ell trames sos missatgers aquells de la ciutat Delna, que ab professo reebessen lo rey de França. E axi, lo bisbe Delna ab tots los clergues exiren a reebre lo rey de França. E axi com ells se degren humillar a les creus, ells van ferir en ells, e tallaren tots los clergues e llechs e infants e fembres, per la fellonia de ço quils era esdevengut. E veus, senyor, ab qual devocio e perdonança ells anaven, ne Nostre Senyor ver Deus com pogra sofferir aquesta tant gran crueltat, que non faes venjança. Si que com aço hagren sabut per tota Cathalunya, dobla lo cor a tot hom, e pensaren sen que mes los valia morir contra ells, que si sol hu ni hagues ques retes a ells.

E com aço fo feyt, estegren be altres xv jorns que no sabien ques faessen, e lestol era tot a Coblliure. Queus dire? que en volentat fo lo rey de França que sen tornas, mas no plach a Deus que per tant bon mercat nescapassen; ans dona via que passassen; per ço que anassen murir en poder de llurs ena-

michs.

CAPITOL CXXII

Com quatre monjes donaren via al rey de França que passas en Cathalunya per lo coll de la Maçana; e com dins quatre jorns feren tal cami, que les carretes carregades hi muntaven.

Si que quatre monjes qui eren de Tolosa, qui estaven en un monestir prop Dargiles, vengren al rey de França; e la hu daquests era abat daquell loch. Si que per ço eran daquella terra, com aquell monestir es suffragani del monestir de la Grassa, qui es a Narbona, e axi tota hora hi ve abat daquella terra; perque los senyors Despanya farien gran saviesa que en llur terra no sofferissen que hagues prelat, si llur natural no era. E dix al rey de França:—Senyor, yo e aquets altres monjes som naturals de vostra terra e naturals vostres; perque, senyor, a nos dolria molt que vos vos en tornassets ab tant gran desonor; e axi, senyor, si a vos plaura, nos vos mostrarem hon poretz passar. E el lloch daquest es veritat que es fort, mas per menyspreu no hi ha gents que contrastar vos puixquen; que esta be haja l homens, e vos, senyor, havets molta gent ab exades e ab palafangues e ab pichs e ab destrals: pens entrar tantost un rich hom vostre ab mil cavalls armats e ab molta gent de peu, qui vajan davant ab les dites ferra-mentes e pensen de fer camins; e pödent ells davant anar uns mil pahons, que si eren sentits, que tantost ho haguessen ab aquells, en guisa que aquells qui faran lo cami nols calla jaquir de la obra. E axi segurament, senyor, qui vos e tota vostra gent pora passar, que pus vos hajats mil homens lla sus al pas, no havets paor que nul hom lous puixca tolre, abans ne serets vos muntat e tota vostre cavalleria.—E lo rey de França dix li:—Abat, e com vos sabets axo?—Senyor, dix ell, com los nostres homens e monjes nostres van tots jorns en aquell lloch a fer lenya e calç, si que a vegades, com han passar al comptat homens de peu, passen aqui: e aquest lloch, senyor, ha nom lo coll de la Maçana; perque si vos ne dema-

nats al compte de Foix, qui es usat en esta terra, e an Ramon Roger, trobarets que axi es.—Dix lo rey de França:—Non demanariem a negu, que ben nos en fiam en vos: e axi, esta nuyt ne façam tot ço que fèr ne hajam.

E tantost feu apellar lo compte Daymenart que havia bona companya de cavall e de peu, e lo senescal de Tolosa, e feu los se venir, e manals que a mitja nuyt fossen aparellats de seguir aquells freres, ab mil cavalls armats e ab dos mil pahons de la Llenguadoch; e que haguessen encontinent tots quants homens havia en la host ab exades e ab palafangues e ab pichs e ab destrals e ab days, e que pensassen danar fer ço quels freres los dirien; e axi ho faeren e compliren.

E com vench a la mitja nuyt, lo compte Daymenart e lo senescal, ab tota aquella gent, seguiren los freres, e començaren a fer camins. E tantost com foren a la muntanya, los dos freres per primera senda que hi havia anaven primers ab la pahonada, e lo abat ab laltre frare e ab homens del monestir, que sabien tota aquella muntanya, estaven ab aquells qui feyen los camins. Queus dire? que com lalba se feu, los dos mil pahons foren sus alt al coll, que hanch no foren sentits per aquells qui hi estaven en guarda, entro que ab ells foren. Mas segurameut si mal hagren guaytat, ells foren be pecejats; que de cinquanta que ni havia non escaparen mes cinch, que meteren via fora e fugiren envers la host de Castallo, al coll de Banyuls. E com aquells de la host de Castallo ho sentiren, preserensen tots a les armes, e fo ventura que en aquell punt lo compte Dampuries era anat a Castallo per endreçar sos llochs e sos castells: e ab ell eren anats la major part de la cavalleria e dels bons homens de Castallo. Empero aquells qui eren en la guarda del coll de Banyuls vengrensen envers lo coll de la Maçana; e com guardaren, vaeren gran congregació de gents que ja eren muntats, e que daqui avant no hi porien res fer; e pensaren de tornar al coll de Banyuls, e de Tornavels en lla, hon havia alguns, llevaren llurs tendes, e anaren cascu en son lloch. E tantost trameteren missatge al senyor rey Darago, al coll de Paniças e faeren li saber quels francesos eren passats per lo coll de la Maçana.

E lo senyor rey nou poch creure, e trames mil almugavers envers aquella part, e trobaren que ya tenia lo pas gran

gent; si que digueren:—Per res nons en anem menys de llen-
gua, soffiram nos la nuyt, e a lalba ferrem en ells, e fer los
hem gran damnatge, e menar nos nem de vius tres o quatre
qui al senyor rey Darago diguen lo feyt com es estat.—E tuyt
ho tengren per bo, e aquell dia e la nuyt nos descobriren an om

Ara vos tornare a la host del rey de França, que axi se
compli com labat e los monjes hagren dictat. Si que tantost
eom de la cavalleria hach sus, trameteren al rey de França
missatgers ab gran alegre, quel pas tenien sens tot embarch, e
que lo cami era en tal manera adobat, que les carretes ne po-
dien passar, e axi, pensas de venir ell e tota la host. Queus
dire? que com lo rey de França sabe aço, hach gran plaer, e
tantost pensa de desplegar loriflama, e tota la host pensa de
muntar. E vejats que es poder, que dintre iv jorns hi faeren
tal cami, que les carretes qui hi eren carregades hi muntaven.

E com vench lendema, en lalba, los almugavers feriren en
ells, e lo brogit se moch lo major del mon en la host del rey
de França, axi ques cuydaven quel rey Darago hi fos vengut:
e vaerets cavalls armats e tot hom arrabatar, que tots cuyda-
ren esser perduts, com se foren, si sols hi hagues venguts tres
mil almugavers. Queus dire? los dos mil servents de la Llen-
guadoch tengren fort tostemp, e prengueren un cabaço, e en
aquell ells se deffensaren tro que jorn fo, que hanch lo pas
no volgren dexar. E com fo jorn, vaeren que aquells qui aço
havien feyt eren poch, e aqui vaerets feyts darmes; mas les
llances e los darts del almugavers feyen lo joch. Queus dire?
los almugavers vaeren lo gran poder qui hi era e que hi mun-
tava, e que ya hi havia mes de mil cavalls armats; e per una
cresta de la muntanya aplegarensen, e manaren sen mes de
deu persones bones e honrrades, e hagren ne morts e fets es-
penyar tota hora mes de tres mil entre de cavall e de peu: e
tengren llur cami, e anarensen al senyor rey Darago, e comp-
taren li tot lo feyt, e amenaren li tots los presos, que li comp-
taren lo feyt axi eom era estat.

E lo senyor rey Darago feu anar la crida per la sua host,
que tot hom plegas les tendes, e cascuns que sen tornasen en
llurs llochs; e axi, tantost feren tuyt lo manament del senyor
rey. E lo senyor rey, ab lo senyor infant Nanfos e ab lo comp-
te de Pallars e el vescompte de Cardona e el vescompte de

Rocaberti e altres richs homens e cavallers de Cathalunya, anaren sen a Peralada. E com foren a Peralada missatge los vench del monestir de senct Quirch, qui es al pla, passada la muntanya del coll de Maçana, quel rey de França era al dit monestir ab tota la cavalleria. Queus dire? quel rey de França estech vni jorns al dit lloch de senct Quirch, que hanch non volch moure entro tota la sua gent de cavall e de peu e de carretes e adzembles foren passats, ne entro que sabe que lo sen estol fo al port de Roses, que es lo millor port de Cathalunya e el major, que tot lo navili que feyt es hi poria estar. E aço feya ell per tal que les viandes no li poguessen fallir.

CAPITOL CXXIII

Com lo rey de França vench ab tot son poder sobre Peralada, e la asatia e les proeses darmes quel senyor infant Nanfos teu.

E com tota la gent fo passada, e foren tots aplegats a senct Quirch, la host sen mogue batalla arengada, axi com si tots saguessen de combatre, e anaren ordonats e guarnits, e vengrensen dretament a Peralada, e atendaren sen a Garigueland a la Garigua e de la Garigua a Valguarnera e de Valguarnera a Puyamilot. E axi foren tuyt en aquell bell pla apres de Peralada, e segurament que hanch la host del rey de França nosa poch veure nul temps tam be com se veyia de la villa de Peralada: que no hi havia tenda ninguna que no la pogues hom veure dels murs de Peralada. Si que, com lo senyor rey Darago los vae axi tots, lleva los ulls al cel, e dix:—Senyor ver Deus, qués aço que yo veig davant de mi? nom cuydava que entre tot lo mon tanta gent se pogues ajustar en un dia!—E axi mateix vae tot lo navili entrar al golf de Roses, que era infantat de vaer, e dix axi:—Senyor ver Deus, placijs que nom desamparets, ans la ajuda vostra sia ab mi e ab les mies gentils!—E axi com lo senyor rey Darago sen maravellava, sis feyen tots aquells qui veyen, que el rey de França mateix e

aquells qui ab ell eren sen daven fort gran maravella, per ço com james nòs foren axis vists justats, com en aquell pla no ha un arbre, ans es tot camps e llaurons de pa: que axi es Peralada, que envers aquella part qui te entro a la meytat de la vila es lo pla dels camps de llauro, e de l'altra part estan los rius que passen prop la orta, qui es gran cosa. E no era maravella si eren grans congregacions de gents, que mes de xx milia cavalls armats qui hi havia a sou del rey de França e de la Sgleya, e mes de cc milia homens de peu hi havia; encara que hi havia venguda gent de cavall e de peu per la perdonança a guanyar, que perdonança hi havia de pena e de colpa, axi que, per aquesta raho era sens fi la gent que hi era.

Si que com foren tots asemiats e atendats, e lestol hach presa la vila de Roses, meteren llurs viandes per les cases; e lo senyor rey Darago dix al infant Nanfos, que preses cinch cents cavallers e companya de peu, e que feris en la host. E lo senyor infant Nanfos lo major goig hach del mon; e appella lo compte de Pallars e el compte de Urgell e lo vescompte de Cardona e en Guillem Danglesola e lo vescompte de Rocaberti, e dix los que sapparellassen, quel vòlia ferir en alba de jorn en la host; e cascuns ne hagren gran plaer. E lo senyor rey appella lo compte Dampuries qui era a ell vengut tantost com sabe quels francesos eren passats e els altres richs homens, e dix los.—Barons, axi mateix nos armem nos ab uostres cavalls, e estigam a les barreres; que si aquets havien ops ajuda, que lals faessem.—Senyor, dix lo compte e los altres, vos deys be.

Si quel matí, com l'alba se feya, lo senyor infant Nanfos, ab la cavalleria que era ordonada, exi de Peralada, e va ferir en un canto de la host, axi com jorn se feya: e en la host feyan tots jorns guayta mil cavalls armats que anaven guardant la dita host. E tantost que hagren ferit, vaerets tendes derrocar, e els homens de peu be dos milia que hi eren exits ab ells, gens matar, e cofres trencat, e metre foch a barràques. Queus dire? quels crits foren grans, e els mil cavallers armats de la guayta vengren, e llavors vaerets teyts darmes, si quen poca dora nagren aquells del senyor infant morts mes de sis cents homens darmes daquells mil qui feyen la guayta: e sol hu non fora escapat, sino for lo compte de Foix e lo compte

Destarach e el senescal de Miralpeix e En Jorda de la Illa e en Roger de Comenja e tota la cavalleria de la Llenguadoch, què ateneren, e vengren molt be armats, batalla feyta; que nous pensets que venguessen axi com los nostres fan, com ixén apellido, que la hu no espera laltre, ans de bell pas, axi com a cavallers assegurats e bons, batalla arangada, vengren vers la senyera del senyor infant. E lo senyor infant, escalfat de bona cavalleria, vol fer brocar, per anar ferir en ells, mas lo compte de Pallars no ho consenti. Queus dire? quen vides lo podien capdellar que no feris, entro lo compte de Pallars lo va pendre per lo fre, e dix:—Ha senyor, què volets fer? Ja per res nons ferets trayda?—E a bon continent feu lo girar, e aplegaren tota llur companya.

E en aço lo senyor rey fon exit de Peralada ab lo compte Dampuries e ab laltre cavalleria per reebre lo senyor infant. Queus dire? que ordonadament sen tornaren dins les barreres de Peralada, e lo darrer que hi entra ab senyera fo En Dalmau de Rocaberti, qui era senyor de Peralada; e ab ell ensemps fo En Ramon Folch, vescompte de Cardona, ab la sua senyera, que ells amdosos havien la rerasaga. E la merce de Deus, entraren sen ab gran alegre sans e sauls a Peralada, que hanch no hagren perduts mas tres cavallers e entro a quinze homens, e ells hagren morts mes de dccc cavallers, e dels homens de peu sens tot nombre. Queus dire? axi foren afaytats, que tots dias vaerets prop de les barreres fer torneig de cavallers e domens de peu, que tot lo mon se devenia maravellar.

E aço dura cinch jorns, que nul hom no perde dentrar e dextr de Peralada per la orta; que quants francesos hi entraven per llur desastre, ne nul altre hom de la host del rey de França, james non exia negu que no fos mort o pres; que la orta de Peralada es la pus tort orta qui el mon sia, que no es nul hom que hi entra que no fos perdut, pus quels homens de Peralada se volguessen: que altre no pot saber lo pas, mas aquells que són de la vila nats y nudrits.

E comptar vos he una maravella, que fo axi veritat, com es veritat ço que cascu vases.

CAPITOL CXXIV

Com una dona de Peralada, vestida ab gonella dome, e ab llança, e espasa cinta, e son escut al braç, pres un cavaller frances bo e guarnit.

EN Peralada havia una fembra, que yo conegui e viu, que havia nom Na Marcadera, per ço com tenia obrada de mercaderia; e era fort esperta fembra, e gran e alta. E un jorn, axi com la host dels francesos estava davant Peralada, ella exi de la vila, e ana a un seu ort per cullir cols, e vestis una gonella de home, e pres una llança, e una espasa que porta cinta, e un escut al braç, e anasen al ort. E com fo al ort, ella senti campanelles, e maravellas, e tantost leixas de cullir les cols, e anasen a aquella part per veure que era: e guarda, e vae en lo rech, que era entre lo seu ort e un altre, un cavaller frances, ab son cavall armat, e ab lo pitrall de campanelles, e anava sa e lla, que no sabia per hon sen exis. E ella que lach vist, cuytas a un pas, e secut li la llança, e donali tal cop per les faldes de la cuxa, que la cuxa li passa e la sella, e apunta lo cavall. E tantost com aço hach feyt, e lo cavall se senti ferit, llevas davant e detras, axi quel cavaller fora cahut, sino tos que era ab cadenas fermat en la sella. Queus dire? que ella ana metre la ma laspasa, e va venir a un altre portell, e va ferir lo cavall per la testa: e lo cavall estech exabuit. Queus dire? lo cavall ana pendre per la regna, e crida:—Cavaller, mort sots, si nous retets!—E lo cavaller tench se per mort, e va gitar lo bordo que tenia, e retes a ella; e ella pres lo bordo, puix trach li la llança que tenia en la cuxa, e axi ella lon mes dins Peralada. De la qual cosa lo senyor rey e lo senyor infant foren molt alegres e molt pagats, e faeren li comptar moltes vegades, com li era pres. Queus dire? lo cavaller e les armes foren sues, e lo cavaller se reeme dos cents florins dor que ella hach: e axi podets conexer la yra de Deus si era ab ells.

CAPITOL CXXV

Com le senyor rey e l'infant Nanfos e els richs homens e barons exiren de Peralada per enfortir la terra: e la gran malea quels almugavers van fer a Peralada, barrejant la e cremant la.

COM aquets sis jorns foren passats, tots los comptes e richs homens e barons dixeran al senyor rey, que no era bo que ell ne l'infant estiguessen aquí, mas que anassen donar recapte a la terra. E axí mateix lo compte Dampuries e lo vescompte de Rocaberti que anassen enfortir llurs castells, per ço com per los castells porien gran damnatge donar als enemichs. E que En Ramon Folch, vescompte de Cardona, qui será proffert dajudar e defendre la ciudad de Sona, que anas endreçar e establir la dita ciutat, e que assats havia que a Peralada romanguessen dos richs homens ab llur companyia. Queus dire? tot ço sordona, e lo senyor rey volch quel compte de Pallars e En Guillem Danglesola romanguessen a Peralada, e A. de Cortsovi; e en Dalmau de Castellnou era assats fadri llavors, e nos partia del senyor rey Darago: e podia hom comptar, que a Peralada romanien quatre richs homens que eren dels bons cavallers del mon. E puix fo ordonat, que A. de Cortsovi e En Dalmau de Castellnou anassen enfortir llurs llochs, que assats havia a Peralada del compte de Pallas e den Guillem Danglesola. E axí, al matí, de bell jorn clar, lo compte Dampuries aná sen per lo seu comptat, e endreçar castells e altres llochs. E el vescompte de Cardona anassen a Gerona, e mes se dins, e escombra la ciutat de fembres e infants, e pres en sa companya molt honrrat cavaller qui de cor lamaven, e molt honrrat ciutada, e establí molt be la ciutat de Gerona e la torra de Geronela. E axí mateix lo vescompte de Rocaberti aná per los seus castells enfortir, e lo compte de Castellnou e En Gesbert altre tal, e ab lo noble En Dalmau de Castellnou A. de Cortsovi.

E com tot aço fo ordonat, cascuns hagren en plorant co-

miat pres del senyor rey Darago, que sapparella lendema de exir. E feu aparellar consell general a Peralada, e preycal, els dix moltes bones paraules, els conforta, els alegra, els reques de be a fer, e pres comiat, e dix que al mati sen yria ell e el senyor infant: e tuyt axi mateix en plorant beneyren lo, e tot hom ana li besar la ma e al senyor infant. Si que els prohomenes de Peralada li digueren:—Senyor, nous faça paor aquest lloch, que lloch es fort e bo, e be establít de viandes e de gents, e, ab volentat de Deus, nos farem tant, queus tindrem embarrerat lo rey de França, que nò yria pus avant; e si ho fa, nos li trencarem les barreres e els camins, e els tolrem les recuses de les viandes.—E lo senyor rey grahi los molt ço que dit hagren.

Queus dire? los almugavers qui eren ab lo senyor rey eren be cinch milia, e lo senyor rey havia ordonat que romanguessen en Perelada mil. De la qual cosa los almugavers qui eran ab lo senyor rey ordonats per romandre ab llur companyia eren molt dolents, com dins havien a romanir: e anava los lo cor el guany quels altres farien sobre los francesos en les trenuytades, e pensaren quells li darien altre consell. Si que entendrets gran malea que faeren, que com vench a la mija nuyt, que lo senyor rey e lo senyor infant foren exits de Peralada, e pogren ser a Vilabertran o a Figueres, ells van be metre en cent llochs de la vila foch, e cridaren!—Exits! exits!—Queus dire? les bones gents e los bons homens qui jayen en los llists, e oyren lo viafora, e vaeren la vila abrasar de foch, cascu o cascuna pensava de correr a son fill o a sa filla, e lome a sa muller o a sos infants; e los almugavers pensaven de pendre la roba e barrejar. Queus dire? tota la vila sabrasa de foch, que sauls los murs no hi romangueren deu alberchs en peus. E fo gran tala, que la pus antiga vila era Peralada, que del temps de Carles Magnes e de Rolla ença no fo de sarrahins; ans es veritat, quel monestir de senci Quirch feu Carles Magnes, el dota aqui a Peralada, que en altra terra de Peralada es, e del comptat Dampuries. E mentre lo foch se tenia en la vila, tota la gent sen exi, que hanch negu no hi romas, salvant una bona dona que navia nom Na Palomera, qui sen ana a laltar de sancta Maria, hon havia gran devocio, e dix que lla volia morir. E si hanch ho dix be, trobas que feu tant per amor

della. E aquella nuyt lo rey de França e tota la host que vaeren los grans fochs, maravellarense, e tota la nuyt estegren sus en llurs cavalls guarnits. E com vench que fo jorn, e vaeren tota la vila cremar, conegren que era tota deseparada, e entraren dins, e apagaren lo foch axí com pogren; e aquells que bons eren planyien molt, com tan bell lloch era cremat, e tant bo: e axí eren de dos volentats, quels bons apagaven lo foch e los malvats lencenien. E axí vengren a la sgleya, e trobaren aquella bona fembra qui tenia abraçada la ymatge de madona sancta Maria, e van venir los malvats picarts, qui eren la pijor gent de la host, e pecejaren tota la bona fembra axí davant laltar; e puix lligaven les besties als altars, e hi feyen moltes injuries, don Deus los ne paga fort be, segons que per avant entendrets.

E com aço sabe lo senyor rey Darago e el senyor infant e tots, que axí era estada destroyda la vila de Peralada, foren ne molt despagats; mas lo temps era tal, que als no si poch fer. Perquè tostemps, qualque sia rey Darago, es molt tengut de fer be a la vila de Peralada en general, e en especial a tot hom que della sia. E axí mateix lo senyor de Peralada, com bé podeu saber, quen servey del senyor rey Darago perde tot quant havia: que yo e daltres qui en aquella perdem gran res de ço que haviem, no hi som tenguts tornar puix, an som anats per lo mon, cercant consell ab molt mal treball e ab molts perills quen havem passats; dels quals la major part ne son morts en les guerres aquestes de la casa Darago.

CAPITOL CXXVI

Com lo compte de Castallo, ab vint dels bons homens, anaren dir al senyor rey, quels digues llur enteniment de ço que devien fer de Castallo: e com lo senyor rey los mana sen donassen al rey de França, e los hach absolts.

AB tant quel senyor rey Darago fo partit de Peralada e de Vilabertran, pres per la Salanca lo camí de Castallo, e anassén a Castallo, hon troba lo compte qui no sabia ques faes, com sabe que Peralada era cremada; e els homens de Castallo atre tal, com sabien tots que, pus Peralada era dessemparada, qué nos podien tenir al poder del rey de França. Mas si Peralada no fos estada dessemparada, be feyen compte ques tengren, e que entre amdos los llochs asats los darien de la mala ventura.

Si que tantost com los prohomens saberén que Peralada era estada cremada per los almugavers, sen anaren a llur senyor, lo compte, e digueren li:—Senyor, digats al senyor rey Darago qui ve, que si ell e los cavallers volen entrar en la vila, queu poden fer; mas nó volém que almugaver negu hi metta lo peu; que aytal farien de nos com han feyt de Peralada. E pregam vos, quens donets consell, que volets que nos façam; que sins volets, nos som prests e aparellats que dessemparam Castallo, e queus seguirem ab nostres mullers e ab nostres infants, e nos mateixos metrem foch a la vila; que mes ho amam nos cremar, e quens en portem ço que puixcam, que sils almugavers nos barrejaven, axi com axi, com han feyt als bons homens de Peralada, que com exien ab llurs enaps dargent o coses o llurs vestidures, tantost com eren fora de llurs portals, los ho tolien. E axi, no deu plaure al senyor rey ne a vos que aço façan de nos.—E lo compte respos e dix los:—Prohomens, ya exire al senyor rey, e exits hi de vosaltres qui parlen per tota la vila, e axí veurem lo senyor rey que volra ne manara; que tot quant ell volra, vull yo que sia feyt.—E senyor, digueren los prohomens, be deys.

E tantost cavalca lo compte, e naren ab ell xx prohomens de Castallo, e trobaren lo senyor rey qui era prop daqui; e tiraren lo a una part lo compte e los prohomens, e apellaren hi linfant Nanfos que hi era, e richs homens que hi havia. E tantost los bons homens començaren a dir li a llur senyor, lo compte, ço que ja li havien dit. E com lo compte los hach escoltats, e ells hagren fenida llur raho, lo compte dix al senyor rey:—Senyor, be havets entes ço que aquests prohomens man dit, e yo, senyor, respondrels davant vos ço quels respi en absencia vostra: e responch los axi, que ço que vos, senyor, volrets dir ne manar dells e de tot lo comptat, que axi vull ques segueixca. E si volets vos, senyor, que yo mateix hi meta foch, encontinent sera feyt. Que per cert, mentre vida haja el cors, de la vostra carrera yo nom partire.—E lo senyor rev respos:—Be havem entes ço que aquests prohomens de Castallo vps han dit, e deym vos a vos e a ells, que de la destructio de Peralada som axi despagats, que deu tants que Peralada no valia hi volriem haver donat, e que no fos estat feyt; mas lo temps es tal, que en als no sen poden pendre aquells qui feyt ho han. E conexem que Nos e els nostres per tostemps ne son tenguts de restitucio al senyor de Peralada e a tota la universitat. Que be sabem que ells no han perdut ço de llur per res en que ells haguessen colpa; ans la guerra aquesta és preparament de nostres affers e de nostres fills, e no per res que a ells toch. Perque a Deus e al mon nos en tenim per tenguts de restitucio. E si Deus nos dona vida, nens trau ab honor dequesta guerra, Nos e els nostres ne farem bona esmena als llurs. Donchs, si daço nos tenim per tenguts, com volriem que Castallo se perdes? cascuns podets pensar, que per res nou volriem. E atorch los, que si Peralada no fos estada deseparada, que Castallo se pogra tenir; quentre amdues les viles hon hagra moltes de bones gents, e dels llochs defora, be se pogren tenir ab los castells que hi son entorn de la nostre gent; que tots jorns los donarem que fer assats; mas pus aquest desastre esdevengut de Peralada, no conexem que Castallo se pogues tenir contra lo poder del rey de França. Perque man, en consent, eus dich, que vos donets llicencia als prohomens de Castallo ques reten al rey de França, e yo absol a vos e a ells de tota res que men fossets tenguts: e vos fets

altre tal a ells.—E axi lo compte giras als prohomenes de Castallo, els mana e dix axi com lo senyor rey hach manat. E si hanch vaes plors ne dol, aqui fo. E no era maravella, que dur departiment hi havia.

E axi lo senyor rey e lo compte ab ell e lo senyor infant e tota la companyia anaren a Girona. E aquells de Castallo faeren ajustar consell general, e digueren los ço que havien feyt; e abans que del consell exissen, hagren labat de Roses e de senct Pere, e trameteren los a la host del rey de França e al cardenal, e pregaren lo cardenal, que ell fos mijancer entrells e lo rey de França. E ell dix queu seria volenters; que ya feyen lo rey de França e ell pus blana farina que no solien fer, com se pensaven que be havia tres mesos que la paga havien feyta a la gent, e encara negun lloch no havien pres per grat ne per força. E cuydaven exir de llur seny, que ells se pensaven, que tantost quels ports haguessen passats, que tota la terra atenes a ells a retres; mas ells trobaren lo contrari, que com pus les gents los regonexien, no res los preaven. Si que no ha regne el mon de qui fos aço esdevengut, salvant Catalunya é Arago e lo regne de Valencia, que tanta de congregacio de gents venguessen sobre ells, e encara ab vet e ab perdonança, que nos faessen a ells retuts; per que ells se tenien per enganats de llur arbitre, que no pensaven de haver contrast ab tant enfortida gent.

E axi lo cardenal fo mijancer entre los prohomenes de Castallo e lo rey de França, axi quel reebe sobre la corona de França salvament e segura, e que no fossen a ell daltre tenguts sino de ço que eren tenguts al compte. E encara que acabaren, que tots los portals tenguessen tancats, salvant dos e que nul hom de la host no acullissen menys de albara. E axi feu los donar be deu panons que metessen per les portes e per los murs en senyal de seguretat. E encara lo rey de França los feu tanta de gracia, que si per aventura ell sen tornava sens conquerir lo regne Darago, que com fos exit del coll de Paniças a avant, que no li fos de res tengut que entrells fos. E axis los abats vengren a Castallo ab aquesta fermetat.

CAPITOL CXXVII

Com lo rey de França posa son setge sobre Gerona, e la gran malvestat e crueltat quel almirall de les galees del rey de França feu a senct Feliu.

QUANT aço fo feyt, lo rey de França ana a posar setge a Gerona. E les galees vengren a senct Feliu, mes les naus e la vitualla totes estaven al port de Roses, que pus Castallo era llur, nols calia de res tembre. Si que lalmirall de les galees del rey de França, com fo a senct Feliu, troba que tota la gent era fuyta per les muntanyes, e feu cridar, que tot hom que fos de senct Feliu, que volgues almoyna, que vengues, que ell la li faria. E les gents mesquines, velles e pobres e fembres e infants vengrensen molts a senct Feliu. E com lalmirall vae que no vengren pus, feu metre aquestes gents en cases, e dix que los daria almoyna; e com foren en les cases, feu hi metre foch e cremals tots. Veus lalmoyna quina fo! E daquest holocaust podets entendre si munta lo fum envers lo cel: que nous dire del feyt, que del recomptar es pietat e dolor. Deus sia beneyt que tant soffert, empero a la fi de tot fa dreta venjança.

Ara lexare a parlar del rey de França, qui ha posat son setge a Gerona, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

VENTS DE MAYNADA, E DE CINCH CENTS CAVALLEIRS E DE CINCH CENTS
 DE ALTRES HOMENS CAVALLE, A GERONA. SI QUEN VET MANDAT JA
 QUI LA FRONTERA ESTABLIDA QUE JAMES NO ESTACH HOST QUE DES-
 CAPITOL CXXVIII

Com lo senyor rey En Pere stabli Besuldo e los castells qui eren entorn de Gerona, de-
 hon tostems les sues gents feyen gran damnatge en la host del rey de França; e de la
 bonesa den Guillem Galceran de Cartalla.

COM lo senyor rey Darago hach ordonada e establida la
 ciutat de Gerona, e fo hi romas per cap e per major En
 Ramon Folch, vescompte de Cardona, e ab ell ensemps molt
 honrrat cavaller e ciutada, e vae quel rey de França se fo
 atendat, e hagren ordonat lo setge; lo senyor parti daqui, e
 anassen a Besuldo, e establi la vila molt be, e establi los cas-
 tells qui entorn de Gerona eren. Si que molta mala matnada
 donaven a la host aquells quel senyor rey Darago havia me-
 sos per los castells e llochs que havia establits, e molta bella
 recua que venia de Roses a Gerona escrabantaven e destro-
 yen. Axi que, tant guanyaven los homens darmes ab los fran-
 cesos, e tants ne destroyen en consumaven, e tanta bona ca-
 valleria e almugaveria feyen sobrells, que axi com davant vos
 he dit de Calabria, masa hauria que fer, perque men passare
 per sumes. Quen veritat vos dich, que tant los tenian aprop,
 que de la host no podien anar los francesos a erba o a llenya,
 que molts cavalls armats nols haguessen a seguir. E axi ma-
 teix aquells de dins los feyen exides, e daven los de la mala-
 ventura asats; que nagu dia no era que del menjar nols faes-
 sen llevar tres o quatre vegades: axi mateix un bon dormir
 nols lexaven haver. Si que mal be los feya lo menjar e el dor-
 mir. E parech ho be, que la yra de Deus los vench desus, que
 tanta de enfermetat se mes sobre ells, que aço fo la major pes-
 tilencia que hach Deus trames a negunes gents.

E lo senyor rey si hach establí Besuldo e los altres llochs
 qui eren entorn de Gerona, e hach jaquida tota lalmugaveria
 e servents de maynada per aquella frontera, (e nous pensets
 que fossen poch, ans eren be l milia entre almugavers e ser-

vents de maynada, e be cinch cents cavallers, e be cinch cents de altres homens a cavall, a Gerona). Si quen tal manera jaqui la frontera establida, que james no estech host pus destreta que aquella del rey de França feya; si que hach gents no guanyaren tant, com faeren aquells quel senyor rey Darago hach leixat sobre los francesos. E daquells de dins axi mateix vos poria hom comptar moltes maravelles de ço que feyen contra la host del rey de França.

Axi lo senyor rey Darago hach tot aço leixat ordonat, e hach leixat per cap de les gents lo senyor infant Nanfos, e ab ell lo compte Dampuries e el vescompte de Rocaberti e el vescompte de Castellnou e A. de Cortisavi e En Guillem Dinglesola e En Galceran de Cartalla, senyor Dostales e de Pontons, que podia hom dir, que fo dels millors cavallers que hanch fossen en Espanya: e mostraho be en Calabria moltes vegades, e en Sicilia quell hi fo; que tota hora (ab la ajuda de Deus) vencren per son consell e per sa ordonacio. E daquest rich hom En Guillem Galceran se pogra aytant gran libre fer de les proeses que ell feu, com feu de Lansalot del llach. E pot hom conèixer Deus si li volia be, que ell fo alcayt de Barbaria e hi fo en molts feyts darmes; e puys passa ab lo senyor rey a Alcoyll e en Sicilia, hon feri, com yaus he dit, en tots los affers: si que, per sa proesa, lo feu lo senyor rey Darago compte de Catansar: e feu li Deus tanta de gracia, quentro a xc anys porta armes, e puys vench morir al seu alberch e al seu lloch Dostales, en la cambra hon naixque, entre los seus.

que de la host no podien anar los francesos a erba o a llenys, que molts cavalls antics nois haguessen a seguir. E axi mateix aquella de dins los loyen exides, e havien los de la mala ventura assats; que negu dia no era que del menjar nois fassen llevar tres o quatre vegades: axi mateix un bon dormir nois fexaven haver. Si que mal de los feys lo menjar e el dormir. E partech ho be, que la yre de Deus los vench desús, que tanta de enfortiment se mes sobre ells, que aço fo la major presència que hach Deus remès a nequies fants.

E lo senyor rey si hach establir Beaulio e los altres llochs que eren entorn de Gerona, e hach jadrinde tota la maynada e servens de maynada per aquella frontera. E nos bénses a que fossen bocs, ans eren de r milia entre almaynades e ser-

CAPITOL CXXIX

Com En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, ab parer del senyor rey Darago, delliberraren ab XI gajeos e dos lenys pendre XXV galees del rey de França, qui eren a Roses; e com la senyor rey trames per lalmirall a Napols.

E com lo senyor rey Darago vae que axi be havia ordonada la frontera, e quel feyt de la guerra era axi mateix fort be establitz de bona gent, e que assats daria que fer a sos enamichs, anassen a Barcelona. E com fo a Barcelona, feu se venir En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, e dix los: —Prohomens, que havets feyt?—Senyor, digueren ells, trobarets armades dotze galees e quatre lenys armats, ço es a saber, les x galees noves que vos manats fer, e dues veylles que hich havia, que havem feytas adobar. —Dix lo senyor rey. —Be havets feyt; ara digats, que entenets a fer ab aquestes galees? —Senyor, dix En Ramon Marquet, nos vos ho direm: veritat es, que nos havem tengudes e tenim nostres spies a Roses e a Cadaques, que cascu daquets llochs tenen francesos; e axi mateix ne tenim a senct Feliu, e havem sabut per cert, que les galees del rey de França son per totes clx, de les quals ha ordonat lalmirall del rey de França, que ab ell ensemps ne romanen tota hora a senct Feliu lx be armades, e ab lo seu visalmirall van e venen cinquanta galees armades de senct Feliu a Roses ab vianda, que als no fan mas carregar la vianda ab moltes barques e lenys que venen ab ells de Roses a senct Feliu, e puix tornen ab ells; e daltra part nan trameses xxv a Narbona e en Aygues Mortes e en Marsella per fer venir viandes, que no vaguen de venir les naus e els lenys per neguna raho; les romanents xxv romanen al port de Roses, be armades e be aparellades per guardar lo port: e es ne capità un bon cavaller, per nom En G. de Lodovia. E axi, senyor, son ordonades les galees per lalmirall del rey de França, e nos havem pensat, que si vos, senyor, ho volets, que ab aquestes

xii galees e iv lenys nos metam en mar. E com siam en mar de cap de Creus, nos estarem en mar; e com siam en mar en roda, a la nuyt acostar nos hem a Cadaques. E yo he ordonat ab En Gras, qui es lo millor hom de Cadaques, per que dos nabots que ha que son nodrits ab mi, que totes nuyts me sien a la punta del port Ligat: e aquí yo haure llengua dells, que yo he ordonat quen Gras tenga iv homens, que no fàçan mas anar e venir de Roses a Cadaques, e que tots dies li diguen ço que si fa. E nos sabem que les cinquanta galees son partides de senct Feliu per anar a Roses be ha iv jorns, e com son a Roses, dins cinch dies hi son espaetxades; e tantost com nos sapiam les noves de tot aço, nos entrarem el golf de Roses, e a alba de jorn nos ferrem en les galees que son xxv. E estant a la punta del port, e ab la volentat de Deus e ab la bona ventura vostra, nos les haurem o hi romandrem tuyt; que cert siats, senyor, que daquest cor hi anam, que nos tuyt hi romangam pecejats o nos les hajam; que la misericordia de Deus es tant gran, e el bon dret que vos e nos, senyor, mantenim, que per res no havem fe quens tallesca, ans abatra lorgull e la malvestat daquella mala gent; perque a Deus, senyor, nos comanats, e lexats nos anar, que dema hich puixcam partir.

E lo senyor rey fo molt pagat del esforç tant bo que aquests dos prohomens havien, e vey a que tot era obra de Deus, que no paria que ells fossen homens que tant gran cosa se deguessen metre el cor. E ab bona cara, e ab rient, ell los respos e dix:—Prhomens, molt nos tenim per pagats de vosaltres e del vostre bon seny, e del ardiment; e plau nos que axi sia com vosaltres havets ordonat, e axi, hajats vostra fe tota hora en Deus, e Deus traure a honor nos e vosaltres daquests feyts, e de tots los altres; com als no es mas lo poder de Deus. Mas, prohomens, ab greu quens sap nos vos haurem a desexir de la primera galea e dels dos lenys que volem trametre en Sicilia a la regina e al infant En Jacme e a lalmirall, e fer los hem saber tot nostre estament, els trametrem manament, quencontinent quel lalmirall, ab l o lx galees armades, venga, e vosaltres trametrets li a dir de part nostra e per consell vostre, ell quina via deja fer, ne com se deja captenir, e que per res no atur. E fets li saber lordonament que lalmirall del rey de

França ha feyt, que ab la volentat de Deus, puix les galees se desparteixquen, be vendrem al desus; e si la mar havien perduda, sis faran la terra e lo cors. E ara, prohomens, podets vaer si es esdevengut ço que nos vos deym, que per ço com saben aquells del rey de França que poques galees havem, faran part dells mateixos, ço que no faeren si nich haguessem cincuenta: e axi, ab la volentat de Deus e ab la sua ajuda, lo nostre pensament nos vendra a feyt. E la galea volem que sen vaja per mig del golf, que no sacost a la Barbaria ne en la Serdenya; e la hu dels lenys armats vaja per la Barbaria, e laltre per la Serdenya: e axi, o per la hu o per laltre hauran lo nostre manament, que aytals cartes sen portara la hu, com laltre. E daqui a dema a nuyt hajats los espaetxats tots, que sien partits. E nos manarem al nostre canceller, que faça fer aytals cartes com vosaltres manarets. E Nos ades manarem fer les cartes, que Nos trameterem a la regina e al infant En Jacme e a lalmirall, e manar los hem, que creexquen les vostres cartes, axi com les nostres; e ço que vosaltres consellarets a lalmirall de la sua venguda, que aço faça, e que non mudas per neguna manera.—Senyor, digueren ells, ja per ço nous sapia greu de la galea ne dels dos lenys quens llevats; que bon consell es ço que vos havets pensat; e nos, ab la volentat de Deus, farem aytant menys de la galea e dels dos lenys, com fariem ab ells.

E axi, lo senyor rey feu se venir lo canceller, e mana ses cartes; e axi mateix, que tot ço que En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol los dirien, faessen; e que lalmirall que vinguen ab L o ab LX galees armades encontinent; e que per res nos tardas. sots pena de la gracia del senyor rey. E axi, les cartes foren feytes aquell dia, e tótes closes e sagellades. E daltra part En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol escriviren al almirall, de part del senyor rey e per llur consell, quell faeses la via de Cabrera, e com seria a Cabrera trametes un leny a Barcelona, que dell no comptas noves negunes; e vingues lo missatge en casa den Ramon Marquet que aqui trobaria lo dit En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, que li dirien que degues fer, ne qual via. E si ells no eren a Barcelona, ells hi trobarien aytant bon recapte, com si ells hi eren, que ells hi haurien lexat. E sis faeren.

E axi, la galea e los dos lenys se reculliren, e prengueren comiat del senyor rey e de tots llurs amichs, e cascu pensa de fer la via quels fo donada. E anarensen ab la gracia de Deus.

CAPITOL CXXX

Com En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol preseren comiat del senyor rey Darago, per anar pendre les XXV galees del rey de França qui eren a Roses, e com les hagen lotes vençudes e preses.

E com sen foren partits, nul hom no sabia perque anaven, salvant lo senyor rey e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol e el canceller e lescriva qui feu les cartes. E En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol se reculliren en les xi galees qui eren romases e dos lenys. E podets creure, que hanch nul temps domens de mar, sens cavallers, que no hi hach negu, ne son fill, no foren xi galees mills armades de tant bon hom de mar. E preseren comiat del senyor rey, quels senya, e beney, els comana a la guarda de Deus; e reculliren-sen, e a rems meterensen en roda en mar, que parech que faessen la via de Sicilia. E com se foren recullits, e foren mesos en mar, en manera que de la Cathalunya nols poguesse hom veure, e lembat se fo mes dun bell garbi, donaren les veles, e faeren la via de cap de Creus. Queus dire? quentre aquell dia e la nuyt e lendema ells foren en la mar de cap de Creus, entro xxv milles en mar sobre el cap. E com lo sol fo post, ab les veles acostarensen a terra, e feren la via de Cadaques, quel ventijol era defora al exaloquet, si que, a hora de bona paraula, foren a dos illes prop de Cadaques.

E tantost En Ramon Marquet, ab la hu dels lenys armats, feu posar a la punta del port Ligat dos cosins germans, den Gras qui ab ell eren, e aquells havien ja posta ab En Gras quin senyal farien, com hi vendrien ab los dos nabots seus. E aço En Gras podia fer, que ell era senyor, e major estat de Cada-

ques per lo compte Dampuries; e axi mateix so tenia per lo rey de França. E aço que ell feya, feya per manament de son senyor, lo compte Dampuries; e axi, qui es cap o major duna vila o dun castell, a sa volentat pot fer de nuyt e de jorn. Perque aquests dos nabots seus e aquests dos parents seus qui eren venguts ab En Ramon Marquet tot segretament podien fer llurs affers, que de res nols calia duptar. E com aquells cosins den Gras foren venguts a Cadaques, e hagren feyt llur senyals, tantost los dos nabots den Gras exiren ab ells ensemps, e anaren an Ramon Marquet e an Berenguer Mallol. E axi com Deus volch adreçar los feyts del senyor rey Darago, e volch destruir lorgull dels francesos, foren venguts axi a punt, que no hi hach mester mes ne menys. E tantost com En Ramon Marquet vae aquests dos cosins, dix los:—Barons, be siats venguts! quem direts dels nostres enamichs?—Senyor, siats certs, que james nuls homens no pogren venir en millor saho, com vosaltres sots venguts. Sapiats, que yr mati partiren les cinquanta galees de Roses ab moltes barques e lenys, e ab loratge metereansen en mar, e ab diriuel mudaren, e yr tot dia nevegaren, si que nos les fem, que hajan passat lo cap Daygua Freda.—Ara dix En Ramon Marquet:—Quens comptarets de Roses?—Senyor, dix la hu daquells dos germans nabots den Gras, yo fuy yr a Roses, e com les cinquanta galees ne foren partides, no hi romangueren mas xxv galees, que segurament son be aparellades e be armades de cavallers e homens de mar e de bona gent; e estan en guaida del port, e es ne capita un noble hom de Prohença, En G. de Lodovia.—Ara dix En Ramon Marquet e en Berenguer Mallol:—A la nuyt hon estan?—Senyor, dix aquell, cascuna nuyt, com han saludat lo sol, sen ixen en la punta fora del port, e estan ab palomers llargues, e axi estan entro quel sol es exit lendema; e axi estan tots dies en aquesta regla que tenen, que yo he jagut en les galees mes de deu nuyts per partides, ab conexents que hi he, e tota hora veig que tenen un ordre.—Donchs, prohomens, que consellat que façam?—Queus pregam, digueren ells, puix que lla devets anar, eus volets combatre ab ells, queus placia que hi muntem ab vosaltres; que per cert, si en cors vos ho metets, tots son vostres, ab Deus queus ajudara.—Barons, digueren En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, assats hi ha, que aquests dos

cosins germans vostres sien ab nos, qué no seria bo que vosaltres desacompanyasets vostre avonclo En Gras: e siats certs que, si Deus nos fa be o merce, que haurets millor part que si ab nos hi erets. E axi, anats a la bona ventura, que nos al mati serem ab ells, ab la ajuda de Deus qae sera ab nos, e saludats nos vostre avoncle.—Senyor, digueren ells, molt nos fariets millor gracia quens llevassets.—E En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol digueren:—Per cert que nou farem, quen les batalles no hi nexen los homens, e axi no volem, que per res lo prohóm En Gras pogues de vosaltres vaer, mas ço qui son plaer fos. E ab aytant, comanarenlos a Deus, e los dos joves comptaren an Gras, llur avonclo, ço que havien feyt e dit. E lo prohóm En Gras dix:—Ha, Senyor ver Deus beneyt, que sots veritat e justicia, ajudatlos, els dat victoria, els defenets de tot mal!—E com aço hach dit, los dos nabots seus preseren xx servents, e marina marina anaren sen lla per vaer la batalla.

E les galees pensaren de vogar en alba de jorn, e ells foren davant les xxv galees. E dos lenys qui estaven en guarda den Guillem de Lodovia hagueren vistes e comptades les galees, e tantost vansen a ell, e digueren li:—Senyor, via sus, fets armar vostra gent, que veus acildavant que venen xi galees e dos lenys; e per cert aquestes son les xi galees e dos lenys den Ramon Marquet e den Berenguer Mallol, que havem haudes noves que son partides de Barcelona.—E tantost En Guillem de Lodovia feu sonar les trompes e les nacres, e fer armar tot hom; e entretant lo jorn se feu, e les unes galees vaeren a les altres. E En Guillem de Lodovia feu llevar bolta a les palomeres, e feu la via de les xi galees qui estaven de fora, per ço que no fossen pres terra; e En Guillem de Lodovia vench a ells ab les xv galees affranellades, e les deu que venguessen per popa, axi que les tenguessen en mig, en guisa que no les pogues negu escapar. E per cert ordonas saviament. E En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol faeren affranellar les galees ab franells llarchs, e amarraren tots los remes en frenells llarchs, per ço quels enamichs nos poguessen metre entre ells entro que ells se volguessen, que donassen los remes de llonch, e que sacostassen a mans: e axis feu.

E per cert, cascu vull que sapia, e diu vos ho aquell qui en moltes batalles ha vist, quels ballesters en taula sen porten

les batalles, puix les galees meten los remes en franel·l; perque tostemps, qualche sia almirall o capita de galees de cathalans, fara que savi, que no port torsols en les galees, mas quels ballesters estien en taula, quels ballesters en taula van hi reposats e ab llurs ballestes e tretes be adobades e enpenades. E mentre los galeots voguen, ells estan atersats ab llurs ballestes; quels ballesters cathalans tots son tals, que de nou sabrien fer una ballesta, si que cascu la sap aterçar, e sap fer vira e un matras e corda e ancorda, e lligar, e tot ço que a ballester pertany; que cathalans no entenen que sia ballester negu, sino sap fer del començament tro a la fi tot ço qui a ballesta pertany; e axi porta tot son arreu en caxa, com si havia tenir obrador de ballesteria; e negunes altres gentes aço no han, quels cathalans ho aprenen ab la mamella, e les altres gentes del mon nou fan; per que los cathalans son los pus subirans ballesters del mon. Per que los almiralls e los capitans dels estols dels cathalans deuen donar tota avinanteza, que aquesta bondat singular que en altra gent nos troba nos leixas, mas que faessen obrar; per que no es mester, que los ballesters aytals voguen tersols, que si ho fan perden la gracia de la ballesta. E encara los ballesters en taula fan altre be, com veuran aquell palomar o postich qui voga en lo seu trast seria hujat e volra beure o menjar, que ell avandara, e vogara lo seu rem per delit, entro que aquell haja feyt ço que fer ha o sia refrescat; e axi tots ballesters van reposats e freschs, e fan anar la xurma fresca. No dich, que a un hostal no sia ço, que hi haja deu galees per centenar ab tersols, per ço que aquells puixquen encalsar galees quils venguen davant. E axi basta que ni haja xxii e no pus.

E axi los prohomens En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol havien daço tastat, e jugaren segons que jugar devien galees de cathalans. E exi les galees estaven proa per proa, e les altres deu quels eren per proa, e no podien entrells entrar per los remes qui eren affranallats, e en les proes e en les popes vaerets llances e darts traer que exien de ma dels cathalans, qui tot quant aconseguiren passaven, e encara los ballesters jugaven, que sol treta non peccaven. E aquells de les galees den Guillem de Lodovia estaban ab la espasa o bordo en la ma, que alre no podien fer. E com ni havia alcu qui preses

llança o dart, sabien ne tant, que ay tantost daven del aristol com del ferro. E axi la batalla dura tant, que En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol vaeren que les cubertes de les galees de llurs enamichs eren gran res escombrades per los ballesters, quels havian reziament nafrat; e aquells mateixos qui eren sobre cuberta, qui eren homens de vergonya, e havien major mester ques faessen metjar que combatre. E com aço hagren vist, faeren tocar la trompeta de la llur galea; que eren senyal empres, que tantost com la trompeta den Ramon Marquet e den Berenguer Mallol tocaria, que tot hom donas reïms de llonch, e que investissen llurs enamichs de llonch: e axis feu. E com les galees se foren mesclades, vaerets estochs de bordons e de espases, e colps de maces donar; e els ballesters en taula laxaren llurs ballestes, e a mans lexensen correr sobre llurs enamichs. Queus en diria? la batalla fo molt fort e molt cruel, depuix que foren acostats; mas a la fi los cathalans, ab la ajuda de Deus, qui eren ab ells, venceren, axi que totes les galees hagren: e per cert tota hora moriren de la part den Guillem de Lodovia en la batalla mes de iv milia persones, e dels cathalans tro a cent, e no pus.

E axi, com hagren vençuda la batalla, e pres En G. de Lodovia e daltres cavallers alcuns, e pochs que romangueren vius, e malament nafrats tots, tragueren les galees de fora. E com foren be fora, vengren a una punta qui es prop Cadaques, e aqui exi la gent en terra, e refrescaren ab gran goig e ab gran alegre e ab gran guany que hagren feyt. E los dos nabots den Gras, ab los xx servents, vengren a ells, e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol trameteren an Gras mil florins dor, e altres mil a sos nabots. E aços feu, que negu daquells xx servents non saberén res, ans com a ells sacostaren, se faeren assegurar, axi com si nul temps nols coneguessen. E aços feu, per ço que negu daquells xx servents nols ne pogues acusar. E los dos cosins germans llurs qui eren en les galees hagren molt guanyat; mas oltra lo guany que hagren feyt, los dona En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol a cascu dos cents florins dor e daltres coses. E axi los nabots den Gras anaren a Cadaques alegres e pagats, e donaren a llur avonclo los mil florins, e li comptaren tot lo feyt. E lo prohóm hach ne gran goig e gran alegre; mas non gosa fer semblant negu.

CAPITOL CXXXI

Com regoneguis los presos, e refrescades les gents den Ramon Marquet, e volent se recullir, les cinquanta galees del almirall del rey de França, hauda nova de la presa de les sues galees, aconseguiren En Ramon Marquet, e nol pogren haver.

E com les gents foren refrescades de les galees, e hagren reconegudes totes les gents preses que tenien, e ço que havien, toca la trompeta, e pensaren de recullir. Ara es veritat, que dementre que la batalla se feya de Roses, anaren dos barques armades a les cinquanta galees, dient tot aquest feyt. Si que les barques armades aconseguiren les cinquanta galees de lla lo cap Daygua Freda, en una cala qui ha lo nom la Tamaru, qui es escala de Palafurgell, e van los dir aquestes novelles. E les cinquanta galees tornaren envers Roses, e com foren passat lo cap de Aygua Freda, ells vaeren les galees en mar, que tiraven les xxv galees, e feyan la llur via. E En Ramon Marquet era hu dels bons mariners del mon, e pensas tot ço que viu, quels homens de Roses los trametrien barques, e quels farien tornar; per que a la nuyt, ab loratge mes se en mar aytant com loratge lo porta, axi que, si les cinquanta galees tornaren sobre ells, que com lebat se metria de sobrevent, que sen venguessen en popa: e axi esdevench. E com les cinquanta galees hagren hauda vista dells, axi com davant vos he dit, fer la llur via a rems, que eren be armades, e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol vaeren los, e pensaren, que si totes les xxv galees tiraven, que nol podien escapar. E lo ventijol mes se defora, e faeren vela xxii galees e dos lenys, e les altres lexaren, e tengrensen sus al vent aytant com pogren. Si que les cinquanta galees que vaeren aço, e lo vent quis mes fresch, pensaren, que james nols hi porien pendre, que ells los eren molt cavalles a sobrevent. E axi, ab gran dolor tornaren a Roses, hon trobaren naus e lenys deseparats, que si sol altres onze galees hi hagues de cathalans, tot lo na-

vili hagren cremat e affegat. E axí confortaren lo lloch, e lexaren hi altres xxv galees, e les altres xxv anarensen a senct Feliu ab aquelles barques e lenys que hagren lexades a Tamaríu.

CAPITOL CXXXII

Com lo rey de França e totes les sues gents foren molt despagats, quant hagren novella que XXV galees havien perdudes; e com dit rey sen felloni ab lo cardenal, per raho daver ell ordida e tractada dita guerra.

E com lo rey de França e lo cardenal ho saberén, tengren-se per morts; e dix lo cardenal:—Quins demonis son aquests que aytal damnatge nos fan?—Dix lo rey de França:—Cardenal, aquestes son les pus lleyals gents a llur senyor que el mon sien, qne vos los poriets escapçar abans que ells no volrien que llur senyor, rey Darago, hagues perduda la terra: e axí per mar e per terra ne veurets moltes daquestes verdugades; per queus dich que folla empresa havem feyta Nos e vos. E vos sots en partida holla daquest feyt, que aço havets ordit e tractat ab nostre avonclo, lo rey Carles, e aquesta gent e llurs feyts lan feyt murir ab gran dolor. Deus vulla que aytal lloch non hajam Nos, com ell ha haut!—E lo cardenal nos sabe ques dices, que be sabia que lo rey de França li deya veritat: e axí callarensen. E lalmirall del rey de França qui sabe aço, non cal dir ab quina paor estava, empero ordona, que axí com les cinquanta galees anaven de senct Feliu a Roses, que axí hi anas ell, e vengues ab lxxxv galees; e que les xxv estiguessen tota vegada a Roses, e axis sigui daquí avant. Perque lalmirall En Roger de Luríà saura ab mes a combatre ensemps, quel senyor rey Darago e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol nos pensaven.

E axí lexar vos he estar lalmirall del rey de França, e tornar vos he a parlar den Ramon Marquet e den Berenguer Mallol, e de llur bon marinatge.

CAPITOL CXXXIII

Com En Ramon Marquet feu la via de Barcelona ab les XXII galees, e com regonegudes per los de la ciutat, hagren gran goig e alegre; e com foren adobades, e pagat tot hom a quatre mesos.

COM EN Ramon Marquet e En Berenguer Mallol vaeren que les galees seren partides de llur caça, apoderaren en veles, e molaren del hosta, e faeren la via de Barcelona. Queus en dire? que entre aquell jorn e la nuyt e lendema, a hora de tercia ells foren en vista de Barcelona. E com aquells de la ciutat los vaeren, hagren gran paor que les XXI galees no fossen perdudes: si que tuyt ne staven ymaginats; mas los senyor rey a qui seyen el cor aytant com a negu, vench a cavall a la marina, ab gran cavalleria, e guardaes, e compta que eren XXII veles grosses e dos lenys. E dix:—Barons, estats ab bons cors e alegres, que aço son les nostres galees qui amenen altres XXI galees: e veus los dos lenys llurs que amenen. E axi tuyt guardaren, e comptarenles, e conformarense. E entre tant los dos lenys prengueren terra, e anarense al senyor rey que conegren que estava riba mar, e digueren li la bona novella. E lo senyor rey feu los donar bona albixera.

E com les galees foren prop de terra, desarboraren, e escarpiren en terra ensemps ab les altres, tirant ab la popa primera, e rosegant les senyeres. E la festa fo gran ques feu en Barcelona, e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol exiren al senyor rey, e besaren li lo peu. E lo senyor rey baxas, e anals abraçar, e reebels ab bella cara e ab bell semblant. E ells digueren:—Senyor, que manats que façam?—Queus dich, diu lo senyor rey, que a tot hom lexets ço que sa guanyat, e escorcoy negu no hi façats; e les galees e los presoners sien nostres, e laltre sia de vosaltres. Partits vos ho, e dat ne ço queus parra als bons homens sobresalents qui ab vosaltres sien estats.—E sobre aço ells besaren li lo peu, e ab gran goig

tornaren sen a les galees, e digueren a tots la gracia quel senyor rey los feya. E tuyt començaren a cridar:—Senyor, Deus vos do vida!—E tot hom exi francament en terra, ab tot quant hach percasat.

E com aço to feyt, En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol anaren sen al senyor rey, e digueren:—Senyor, si vos ho tenits en be, les xxii galees farem tirar en terra, e adobar les hem, que totes han mester adop.—E lo senyor rey dix:—Be deyt; mas fets tantost posar lestandart nostre a la taula, e pensats tot hom de pagar de quatre mesos, e axi com sien adobades les galees, hajats larmament, que si lalmirall venia, que ab ell ensemps anaset. —Senyor, digueren ells, aço sera feyt, e estats ab bon cor daqui avant, que com lalmirall no vingues, nos, ab la ajuda de Deus, los confondrem tots ab aquestes xxii galees.—Dix lo senyor rey:—Axi sia plaer de Deus ques faça.—E axi pensaren de tirar les galees en terra, e adobar, e tenir taula, e de pagar de quatre mesos.

E com aço hach ordonat, lo senyor rey exi de Barcelona, e tornasen lla hon era lo senyor infant Nanfos e los capdals e los cavallers e laltra gent que havia lexats per la frontera: e ana dels uns als altres ab poca gent de peu, per reconexer que feyen.

CAPITOL CXXXIV

Com lo senyor rey Darago se combate, lo jorn de madona sancta Maria Dagost, ab dos cents almugavers, contra quatre cents cavallers francesos, qui eren ab lo compte de Nivers en celada; e com los hach vonçuts, e mort dit compte.

Si que el jorn de madona sancta Maria Dagost, que ell sen anava envers Besuldo, a lalba del jorn, esdevench en una celada de cccc cavallers francesos, qui foren mesos en celada, per ço com recua venia de Roses a la host de vianda. E per aquell lloch homens de cavall e de peu los assatjaven totes ve-

gades, e per ço meterensen en aquell lloch de nuyt, quels ne poguessen castigar.

E lo senyor rey anava parlant daço, que veia que las sues gentes en cascu lloch de les fronteres estaven rics e bastts per moltes cavalcades que feyen tots jorns sobre los francesos, els mataven molta gent, e guanyaven sens fi, si que cascuns estaven alegres e pagats. E axi com lo senyor rey anava axi descuydat, Deus, qui no fa mas tot be, e volia guardar de mort e de preso lo senyor rey, los almugavers qui ab ell eren entro a cc anaven per les rayquerees de la muntanya, e llevaren dos o tres llebres; e al llevar que les llebres faeren, ells començaren a cridar grans crits e grans haucs. E lo senyor rey e aquells qui ab ell eren, qui eren tro a lx homens a cavall, prenguerensen tantost a les armes, es cuydaren que haguessen vista cavalleria; e los francesos, qui estaven amagats, cuydarense que fossen descuberts, e axi tantost van exir de la celada. E lo senyor rey quils vae, dix:—Barons, façam bel apleguem nos ab los nostres homens de peu, que aci ha gran cavalleria, qui per nos sich son mesos: e axi, tuyt pensats de be a fer, que vuy farem tal cosa, que tot lo mon ne parlara, ab la ajuda de Nostre Senyor ver Deus Jesu Christ.—E tuyt respongueren:—Senyor, sia de gracia e de merce vostra, quens en pujem en aquella muntanya, en guisa, senyor, que la vostra persona sia salva, que a nos no fa paor, mas tant solament vostra persona; e com vos siats lla sus, vos veurets nos que farem.—Dix lo senyor rey:—Ya Deus no haja ordonat que Nos mudem nostre cami per ells!

E tantost los almugavers, partida daquells qui prop eren, aplegarense al senyor rey, e no foren pus de cent al ferir: e van mig partir les llances. E lo senyor rey va brocar primer, e va ferir lo primer que troba ab la llança, tal per mig del escut, que no li calech cercar metge. E puix va metre mans a la espasa, e dona de ça e de lla, que tal lloch se feya fer, que negu nol gosave esperar a dret colp, com lagren regonegut de son ferir. E els altres qui ab ell eren feyen axi be, que neguns cavallers no pogren fer majors cavalleries de feyt darmes, que ells feyen. Dels almugavers es bo queus diga, que axi anaven entre ells ab les mijes llances, que no hi romania cavalls asfondrar: e aço faeren, com hagren los darts esmarçats, que

creats, que hanch no hach negu que de son dart no matas son cavaller o cavall; e puix ab les mijes llances feyan maravelles. E lo senyor rey era ades ça, ades lla, ades a destre, ades a sinestre, si que tant feri de la espasa, que tota nana a peces. E tantost mes la ma a la maça, de que feria mills que hom del mon. E acostas al compte de Nivers, qui era cap daquella companya, e dona li de la maça tal colp sobre lelm, quen terra lo mes. E tantost giras, e dix a un bon macip qui nos partia dell, per nom G. Escriva, de Xativa, ab cavall alforrat a la genetia:—G., avalla, e mata lo!—E aquell dona del peu en terra, e matalo. E com lach mort, per son desastre lluyli la espasa en lull, qui era fort rica, que portava, e descenyi la li; e mentre la li descenyia, un cavaller del compte qui mort era vae que aquell hach mort son senyor, vench li, e dona li per les espatles tal colp, que mort lo mes. E lo senyor rey giras, e vae que aquell cavaller havia mort Gnillermo Escriva, dona li tal colp de la maça sobre lo capell de ferre, quel cervell li feu exir per les orelles, e caygue mort en terra. E en aquell lloch, per lo compte qui era mort, vaerets colps donar e pendre. E lo senyor rey qui vae la sua gent en aytal presa, dexas correr sobre els enamichs, e feu se fer una tal plaça, que tota hora mata de la sua ma mes de xv cavallers. Que creats, que aquells que conseguia, no lin calia mas un colp.

E estant en aquella presa, un cavaller frances vae que lo senyor rey los feya tant de damnatge, ab lespasa en la ma ell va venir, e talla li les regnes, si que per aço lo senyor rey se cuyda perdre. Perque negu cavaller no deuria 'anar en feyt darmes menys de dos parells de regnes, les unes de cadena, e les altres de cuyr, e aquells de cadena fossen cuberts de cuyr. Queus dire? quel senyor rey ana axi abandonat, quel cavall lo menava ça e lla; e quatre almugavers qui tenien aprop lo senyor rey acostarensen a ell, e nuaren li les regnes. E lo senyor rey tench be a ment a aquell cavaller qui la regna li havia trencada, e ana envers aquella part, e pagat axi daquell plaer que li havia feyt, que james no li calech tallar altra regna, ans romas ab son senyor mort. E llavors, com lo senyor rey fo tornat en la pressa, vaerets ferir e donar, que richs homens e cavallers havia en la companya del senyor rey, que james no seren vists en feyts darmes, e cascu feu aquell jorn maravelles

dell mateix. Queus en diria? que un cavaller jove de Trapena, per nom en Palerm Abat, que lo senyor rey havia reebut en Sicilia en casa sua, que james no será vist en feyt darmes, hi valch aytant com fera hi Rotlan, si fos viu. E aço sesdevenia per la gran amor que havien al senyor rey, e per ço que li ve- yen fer de ses mans; que ço quel senyor rey feya, no era obra de cavaller, mas obra de Deus propiament. Que Galees ne Tristany ne Lançalot ne els altres cavallers de la taula redona, com tots ensemps fossen justats ab tant poca gent, com lo senyor rey Darago era, no pogren fer tant en un jorn contra cccc cavallers tan bons com aquells eren, qui eren de la flor de la host del rey de França, com feu lo senyor rey Darago e aquells qui ab ell eren. Queus en diria? quels francesos se volgren replegar en un cabeço; mas lo senyor rey va brocar en vers aquell qui portava la senyera del compte, e va li tal colp donar de la maça en lelm, que mort fret lo mes en terra. E los almugavers van tantost traer la senyera de la host a troços.

E los francesos que vaeren la senyera de llur senyor en terra, van se fer tots una mota; e lo senyor rey va ferir entrells ab tots los seus ensemps. Queus dire? quels francesos hagren pres un puig, e estegueren tant estrets los uns ab los altres, quel senyor rey ne negu dels seus no poch en ells entrar; no per tant que no duras la batalla entro fo vespre e escur: e dels francesos no hi hach romasos pus de lxxx cavallers. E lo senyor rey dix:—Barons, de nuyt es, e aytantost poriem nos ferir la hu a laltre, com feriem ells; e axi, apleguemnos.—E com foren aplegats en altre puig, ells vaeren venir be cinch cents cavallers francesos ab llurs senyeres. E sim demanats qui eren, vous dich, que ells eren tres comptes, parents del compte de Nivers, qui hagren paor de llur cosí qui era anat en celada, e nol vaeren tornar a hora de mig dia, que deguera esser tornat a la host, e, ab llicencia del rey de França, anaren lo cercar. E axi vaeren aquells cavallers en un puig, e vaeren lo rey Darago en altre. E tantost anaren als llurs qui los exiren a carrera, e oyren lo mal mandado a llur ops, e anarensen lla hon lo compte era mort, e daltres parents seus be sis; e llevarenlos ab grans plors e ab grans crits, e anarensen tota la nuyt, entro foren a la host. E com foren a la host, vaerets dols e plors e crits, si que paria que tot lo mon ne vingues. E En Ramon Folch,

yescompte de Cardona, qui era dins Girona, gita x homens defora per amenar llengua, e prengueren dos homens de la host, que meteren dins. E com En Ramon Folch los viu, demanals per que feyen aquells plors e plants. E aquells comptaren ho axi com era estat. E llavors En Ramon Folch feu fer gran lluminaria per tota la ciutat de Girona.

Arals vos lexare estar, e tornare a parlar del senyor rey D'arago, que dix:—Barons, nos estigam tota la nuyt aci, e al mati llevarem lo camp, e reconexerem quina cavalleria havem perduda, que gran desonor nos seria que axi llexassem lo camp.—Senyor, digueren aquells qui ab ell eren, que deyt? No basta aço que vuy havets feyt? Per ventura dema hauriem mes a fer?—E lo senyor rey respos, que per cert ell llevaria lo camp, que no vol que hom ho puga reirer; si que com jorn fo, los altres almugavers qui anaven per les muntanyes foren atesos al senyor rey, e de la cavalleria sua mes de cinch cents homens a cavall.

E lo senyor rey, ab la senyera estesa, ana per lo camp ab aquells qui ab ell eren estats a la batalla, que no volch que altre negu hi avallas. E aquells llevaren lo camp, e guanyaren tants de bells arnesos, que per tostemps ne foren benenants. E lo senyor rey reconech sa gent, e troba que hi havia perduts xii homens de cavall, e aquell G. Scriva qui mori per la espasa que li feu enveja. Perque cascu se deu guardar, que mentre es en la batalla, que no li vaja lo cor mas en haver victoria, e que no li faça enveja or ne argent ne neguna cosa que veja, sino tant solament que men mans contra sos enamichs; que si venç la sua part, assats haura de roba al camp a llevar, e si pert, poch profit li faria res que tingues, que ab la persona hi romandria. E axi vajaus lo cor a ço que jous dich, e si ho fets, tostemps vos traureu Deus a honor del camp. E axi mateix trobaren que havien perduts tro a xxv homens de peu. E axi podets pensar, quin feyt darmes fo aquest de tant poca gent contra tant cavaller, que tota hora hi romangueren mes de ccc cavallers francesos morts; dels quals fo opinio daquells qui a la batalla foren, que, sol lo senyor rey, de les sues mans, mata mes de lx. E axi llevaren lo camp del arnes e de la moneda, que dels cavalls non calch un trer del camp, que no havia cavall que no tingues vii o viii lançades.

E laxi anasen lo senyor rey a Besuldo, e per totes aquelles fronteres estaven richs e bastis, axi com de les altres fronteres se feyen. Queus dire? com lo senyor rey hach reconegut tot quant hi hach, venchse a Hostalrich, hon era lo senyor infant Nanfos.

Araus lexare a parlar dell, e tornare a parlar de madona la regina e del senyor infant En Jacme e del almirall, e de la galea e dos lenys quel senyor rey los trames de Barcelona.

CAPITOL CXXXV

Com la galea e los dos lenys quel senyor rey trames a madona la regina, als infants e al almirall En Roger de Luria, aplegaren a Macina; e com tantost dit almirall sen parti ab LXVI galees; e com a les Formiguees hach desconfit lestol del rey de França, e preses LIV galees.

COM la galea e els dos lenys quel senyor rey trametia en Sicilia foren partits de Barcelona, cascu sen ana la via que los fo donada; e anaren tant, que vengren a Macina, hon trobaren la regina e els senyors infants e lalmirall, e donaren-los les cartes quel senyor rey los trametia e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol. Si que tantost lo senyor infant mana al almirall, quen continent faes armar totes quantes galees hi havia adobades. E tantost lalmirall feu anar la trompeta, que tot hom vengues pendre paga de quatre mesos. E tot hom ab gran alegre pres la paga. Queus dire? en xv jorns hach armades LXVI galees que hi havia adobades, que non volch pus esparar; e va fer recullir tot hom ab gran alegre e goig, e pres comiat de madona la regina e dels infants. E cuytas per ço tantost de partir, que llengua del non pogues anar, que dins aquells xv jorns nula vela no gosa exir de Sicilia que a ponent pogues anar. E feu la via de Cabrera, e hach bon temps, si que a poch de temps fo a Cabrera. E com fo a Cabrera, trames hu daquells lenys quel senyor rey li havia tramesos a Barcelona. E lla troba En Ramon Marquet e En

Berenguer Mallol; e tantost feren li resposta, que faes la via de Aygua Freda, que en aquella mar devia trobar LXXXV galees a Roses. E axi, ques pensas de cuytar abans que llengua haguessen dell; que ells sabien tant que en aquell mar los devia trobar, segons les llurs espies; e axi mateix que ells, ab totes les galees que havien en Barcelona adobades, serien en breu ab ell.

E axi lo leny armat sen ana ab aquesta resposta, e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol faeren recullir tot hom, e armaren xvi galees que hi havia adobades. E lo leny armat troba lalmirall en la mar. E com lalmirall hach vista la letra den Ramon Marquet e den Berenguer Mallol, ell feu la via de cap Daygua Freda, e de nuyt ell pres terra a les Formigues, e aqui dona part a la nuyt. E hach ordonat, que cascuna galea tengues tres farons aparellats, hu a proa, altre el mig, altre a popa, per ço que si les galees del rey de França venien de nuyt, que tantost tots los farons fossen encesos, per ço ques coneguessen les llurs galees, e quels enamichs se pensassen quen cascun faron hi hagues una galea. E per aquesta provissio que lalmirall feu se guanya tot lo feyt, que axi com ell so pensa, axi esdevench: que com fo pres del jorn, lestol del rey de França passava ab lo faro davant, e tantost com lalmirall lo vaé venir, feu armar la gent. E entretant ell trames dos lenys armats per descobrir; e tantost tornaren, e digueren al almirall que tot lestol del rey de França era aqui. E lalmirall feu la llur via, e mes se entre la terra e ells. E com fo ab ells, a colp los farons foren encesos, e van ferir a colp en ells. E aqui vaerets llances e dars volar, e ballesters en taula jugar, Queus direu que abans que fo jorn, lalmirall en Roger de Luria los hach tots desbaratats, en hach LIV galees, e quinze, que feriren en terra, de pisans, e xvi que ni havia de genovesos, qui ja per temor daço anaven defora ensemps; e no esperaren res, mas que faeren la via de la mar, e anaren sen en llur terra. E com fo jorn, lalmirall reconech les galees, e hach vist quen terra navia: e troba que eren de pisans, e foren sen esfondrades en terra. E los galiots del almirall traguieren ne tota quanta roba hi pogren trobar, e puix meteren hi foch.

CAPITOL CXXXVI

Com en Ramon Marquet e En Berenguer Mallol foren ab lalmirall lo dia de la batalla, lo qual les lliura totes les galees que havia preses; e com dit almirall pres altres XXV galees de França qui eren a Roses; e com hach combatuda e presa Roses.

COM aço fo feyt, lalmirall feu la viu de Roses. Queus dire! aquell jorn que la batalla fo feyta, a hora de vespres, En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol foren ab lalmirall. E lalmirall lliurals totes les galees que havia preses, e dix los, que passassen per Palamos e per senct Feliu, e que tot quant navili hi trobarien, quel se menassen ab les galees ensemps a Barcelona, e que tantost se pensassen de cuytar, e ell yriassen a Roses per haver lo navili quen Roses era, e les xxv galees e la vianda qui en terra era, e que non partiria entro a Roses hagues pres.

E axi, En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol faeren lo quel almirall los hach manat: E tantost anaren sen a Palamos e a senct Feliu, e preseren tot quant navili hi havia; e puix exiren a senct Feliu en terra, e cremaren tota la vianda que hi era, que aqueils qui eren romasos del rey de França sen fugiren tots. E En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol trameteren deu homens per partides a Hostalrich, al senyor rey Darago, per fer saber esta bona novella; e puix que sen enassen a la ciutat de Barcelona e per tota la terra semblantment. E com aço hagren feyt, ells digueren:—Nos esperem aci lalmirall; jats sia que ell nos haja dit quens en anem a Barcelona, molt es millor que ab ell ensemps hi entrem, e que ell naja la honor a qui pertany.—E axi ho faeren, e parech be de llur promenia.

E com En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol foren partits del almirall, lalmirall feu la via de Roses. E aqueils de Roses cuydaren sen que fos lo llur estol, e les xxv galees regalant exiren ab gran gatzara defora. E lalmirall feu llevar les senyeres del rey de França, per ço que les tiras be fora, e

que no perdes la gent que no ferissen en terra. E com se foren acostats, lalmirall bate de rems, e va abatre aquelles senyeres, e mes aquelles del senyor rey de Arago. E aquells qui vaeren aço volgren girar, mas lalmirall En Roger de Luria les va ferir. Queus dire? que totes les hach ab tota la gent. E puix anasen al port de Roses, hon troba mes de cent cinquanta entre lenys e naus e terides, e totes les hach; e puix exiren en terra, hon havia be cinch cents cavallers francesos e moltes adzembles, qui eren vengudes per vianda, e va ferir en ells, e desconfils, si que mataren mes de dos cents cavallers; e els altres, ab tota aquella gent qui seguir los poch, fugiren en vers Gerona, hon trobaren ja quel rey de França havia haut ya lo seu mal mandado: e aquets aportaren los en mes.

Puix lalmirall combate la vila de Roses, e pres la, e la establi be per raho de les viandes que hi eren. E com ho hach feyt, venchsen envers Barcelona, e troba En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol a senci Feliu, e digueren li com lavién esperat, e ell fon molt pagat, E axi lalmirall trames ne tot lo navili, axi galees com altres lenys e naus e terides a Barcelona; que be veyia que la mar era sua, e que nol calia tembre de res.

CAOITOL CXXXVII

Com lalmirall e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol tornaren a Roses: e lo gran alegre que hach tota la gent de Castallo, la qual no gosaven ter apares, per raho dels dos infants del senyor rey de Mallorques, qui eren a Paris.

E tantost, ab En Ramon Marquet e en Berenguer Mallol ensemps ab totes les galees armades, tornaren sen a Roses, que pensas quel rey de França no podia aturar al setge, e que seria be que ell ab los homens de mar quels fos al coll de Paniças, e que haguessen llur part de la roba e dels homens. E axi com ho pensa, axi ho compli, que ell se vench a Roses, e de Roses als Grels de Castallo: e si hagren goig les gents de

Castallo e de tota la terra, no men demanets, que sens fi era lo goig qui era a Peralada, e En Rossello axí gran, si be nos ho gosaven fer apares, per raho com lo rey de França tenia dos fills del rey de Mallorques a Paris, ço es a saber, l'infant En Jacme, lo major, e l'infant En Sanxo, qui era apres del infant En Jacme. Per ço lo senyor rey de Mallorques ne ses gents no gosaven fer apares quels plagues la honor que Deus feya al senyor rey Darago.

Araus lexare a parlar del almirall, qui esta aparellat danar al coll de Paniças o lla hon sapia quel rey de França deja exir ab ses gents, e tornare a parlar del senyor rey Darago; empero siats certs, que de tot ço que li era esdevengut, e del estament del senyor rey de Arago e del rey de França en quin partit era, trames a dir a Sicília por un leny armat.

CAPITOL CXXXVIII

Com lo senyor rey Darago ana al coll de Paniças per destroyr los francesos: e com lo rey de França se lleva del setge de Gerona malalt, e abans que morís, prega l'infant En Phalip sen tornas en França, e com lo senyor rey Darago li feu gracia que passas saul e segur.

Com lo senyor rey Darago sabe aquesta novella, tantost ab totes les sues gents qui eren en les fronteres, de cavall e de peu, sen ana al coll de Paniças, per ço quel rey de França ne hu de la sua host non escapas. E com lo rey de França hach sabudes totes aquestes coses, llevas del setge de Gerona malalt e destret que era, e venchsen al pla de Peralada, e aquí ell aplega tota la sua gent. E segurament no troba quen tota la host hagues tres milia cavalls armats, e de gents darmes de peu no res, que tots eren estats morts, qui en feyt darmes, qui en malalties: si ques tench per perdut. E del cardenal no men demanets, que volenters absolvera lo senyor rey Darago de pena e de colpa, e que tot segurament lo lexas exir de la sua terra. Queus dire? que lo rey de França fo axí

dolent, que ab la malaltia que havia lo mal li engruxa; e feu se venir sos fills davant, e dix a monsenyer En Phalip:—Vos sots estat tota hora pus savi que Nos, que sius haguessem cregut, ja no morirem Nos, que som morts ans que la nuyt sia passada, ne tanta bona gent qui en colpa nostra es morta e morra; per que Nos vos donam la nostra gracia e la nostra benedictio, e pregam vos, que esta gent de Castallo que a Nos seren retuts, ne daquets altres llogars qui aci son entorn, que nols façats fer mal per neguna res, ans los absolvetis de tot ço que a Nos fossen tenguts, e que cascu torn a son senyor, axi com dabans eren. E encara vos consellam, que segretament vos trametats missatge a vostre avonclo, lo rey Darago, queus do passatge, que salvament pugats passar vos e vostre frare e el meu cors, que cert som yo, que si ell se volia, sol hu de vos-altres non escapara que no siats morts o presos; e Nos sabem quel rey Darago vos vol tant de be, e ell sap que vos feyts a ell atre tal, que nous en dira no, e axi farets be a la mia anima e a la vostra. E encara, fill, vos pregue, que vos me donets un do.—Senyor, dix ell, ço sia feyt queus placia, e aço sera feyt, del do: demanats queus placia, que yo som aparellat de cumplir ho.—Fill, dix ell, be deyts: beneyt siats vos de Deus e de mi! Sabets, fill, qual es lo do queus deman? que vos no vullats mal a vostre frare Carles, qui aci es, per ço com pres lo reyalme de vostre avonclo e seu; que be sabets vos que no hi ha colpa, que la colpa tota fo de Nos e de vostre avonclo, lo rey Carles. Ans vos prech, que lamets, el honrrets axi com bon frare deu amar altre, que no sots mas dos frares duna mare, que exi del millor casal del mon de reys, e que són dels millors cavallers del mon: perque vos lo devets amar charament. E encara vos prech, que tractets e façats tot vostre esforç que la casa Darago haja pau ab la casa de França e del rey Carles, quel princep vostre cosi ixca de la preso, que si vos ho volets be procurar, la pau se fara.

E sobre aço pres lo, e besalo en la boca, feu atre tal de Carles, els feu besar ensemps. E com aço hach feyt, lleva los ulls al cel, e feu se venir lo cors de Iesu Christ, e reebel ab gran devocio, e puix feu se pernulliar. E com tots los sagraments hach reebuts que bon chrestia deu reebre, croa les mans envers los pits, e dix:—Senyor ver Deus, en les vostres

mans coman lo meu esperit!—E axi passa dolçament, e feu bona fi en lany de MCCLXXXV, en fi del mes de setembre. E sim demanats hon mori, vous dire quell muri en un alberch den Simon de Vilanova, cavaller, qui es al peu de Pujamilot, prop Vilanova, a menys de mija llegua de Peralada.

E com lo rey de França fo mort, lo rey Phalip mana ques tingues secret; empero ell trames sos missatgers segrets al senyor rey Darago, avonclo seu, qui era al coll de Paniças, e feu li saber com son pare era mort, e quel pregava molt quel leixas passar ab ses gents, que mes li valia que ell fos rey de França que negu altre hom. E lo senyor rey Darago haut aquest missatge, tantost diu se que ho feu saber a son frare, lo rey de Mallorques, qui era a Suelo, a dos llegues lluny de la host, hon ells estauen, e feu li saber que ell, ab la sua cavalleria e gent de Rossello, que exis a son nabot, lo rey Phalip de França, a reebrel a la Clusa, per ço quels almugavers ne els homens de la mar, qui eren ab lalmirall En Roger de Luria ja al pas, que nol pogues destroyr, e que ell, deça al Pertus e el coll, axi com pogues, defendria que no sacostassen lla hon loriflama seria. e ell faria a saber a son nabot, lo rey de França, que tota hora anas prop del oriflama ell e son frare, axi que en tal manera ho faessen, que torbassen que les sues gents no faessen tant de mal com porien fer.

E axi com lo senyor rey ho mana, axis feu es compli, e axi ho feu ell saber a son nabot, lo rey de França. E com mosenyer en Phalip, rey de França, hach entes quel senyor rey de Arago assegurava ell e son frare, e encara aquelles gents qui prop dell passasen, e que havia ordonat quel rey de Mallorques li seria ab sa cavalleria a la Clusa, pensas que faria, e apella lo cardenal e son frare, e dix los;—Yo he haut resposta del rey Darago, avonclo nostre, e fam saber que assegura a mi e mon frare, e aquells qui entorn mi ab loriflama passaran; mas dels altres nous pot fer segurs, que les sues gents son tantes, que nul hom no les poria capdellar: e axi veig, que gran res de la gent que romas a Nos perdrem:—Respon lo cardenal e dix:—Senyor, pus ell vos fa esta gracia, pensats de passar, que mes munta sol la vostre persona e de vostre frare, que no fa tot lals: e axi no tardem, eensem danar, que aquells qui aci morran yran tots en Parays.

CAPITOL CXXXIX

Com lo rey Phalip de França ab son frare, e ab lo cors de son pare, e ab lo cardenal, e oriflama, exi de Cethalunya; e lo damnatge qua van fer los almugavers en matar gents e trencar cofrens.

E monsenyer En Phalip appella sos barons, e feu una davantera, en que fo lo compte de Foix, de cinch cents cavalls armats, e apres anava ell ab lo oriflama, e ab son frare, e ab lo cors de son pare, e ab lo cardenal; e ab ells anaven entro a mil cavalls armats. E puix apres venien totes les adzembles e la gent menuda e de peu; e a la rerasaga venia tota l'altra cavalleria qui era romasa, qui podian esser entro a mil cinchcents cavalls armats: e axi moguerensen de Pujamilot, e pensarensen de anar aquel jorn mateix a la Ionquera; e aquell jorn mateix lalmirall, ab tots los homens de mar, fo al coll de Paniças. E aquella nuyt sap Deus quina nuyt hagren los francesos, que hanch hu no sen desguarni, nen dormi negu; ans tota la nuyt oyrets plants e gemechs; quels almugavers e servents e homens de mar feriren en lés esponeres, e mataven gents, e trencaven cofrens; que major escaladis de cofrens oyrets, que si fosets en un bosch, hon hagues mil homens qui no faesen mas estallar lenya. Del cardenal vos dich, que si hanch parti de Peralada, no feu mas dir oracions: esto fo entro a Perpenya, que ades ades cuydava esser degollat: e axi passaren tota aquella nuyt. E lendema mati, lo senyor rey Darago feu cridar, que tot hom seguis la sua senyera, e que en pena de la persona nul hom no feris entro la sua senyera feris e que les trompes e les nacres tocassen: e axi tot hom saplega a la senyera del senyor rey Darago.

E com lo rey de França fo arreat, e la sua devantera passa per lo Pertus, lo senyor rey Darago lexals passar, e tota la gent del senyor rey Darago cridaven:—Firam! senyor, firam!—E lo senyor rey capdellava, que no fos per res. E apres vench loriflama, ab lo rey de França, son nabot, e ab son frare, e ab

lo cors de llur pare, e el cardenal, axi eom ya habets entes que era ordonat, e pensaren de passar per lo dit lloch del Pertus. E axi mateix llavors les gentes del senyor rey de Arago cridaren a grans veus:—Senyor, vergonya! senyor, firam!—E lo senyor rey pus tenia fort, entro lo rey de França fo passat, e aquells qui ab ell anaven pres loriflama. E com les azembles e gentes menudes començaren a passar, les gentes del senyor rey, com vaeren aço, no creats quel senyor rey ne altre los pogues capdellar, axi que un crit se moch per la host del senyor rey Darago:—Firam! firam!—E llavors tot hom se lleixa correr sobre ells, e vaerets trencament de cofrens, e barreig de tendes e de robes e daur e dargent e moneda e vexella e tanta de riquesa, que tot hom fo rich que si trobas. Queus dire? que qui avant fo passat, valch li, que de les adzembles, ne de le gent de peu, ne dels cavallers de la rerasaga non estorce hu, que no fossen tots morts, e la roba barrejada. E com començaren a ferir, los auchs foren tant grans, que de quatre llegues los oya hom, si quel cardenal quen oy, dix al rey de França:—Senyor, ques aço? tots som morts!—Dix lo rey de França:—Creats que nostre avonclo, lo rey Darago, no ha poguda capdellar la sua gent, que assats ha ha haut daffany a leixar passar nos; que ja pogues oyr, com la devantera nostra passa, que tuyt li cridaven.—Senyor, firam!—E ell veyets que capdellava ab una escona muntera que tenia en la ma. E puix com Nos passarem, cridaren:—Senyor, vergonya! firam!—E llavors encaras treballava mas de capdellar; e com Nos fom passats, e les gentes vaeren les adzembles quilis seyen en lull per la roba, nols ha pogut capdellar: per que feyts compte, que daquells qui son romasos hu non escapara; e axi, pensem danar.

Ab tant, passaren lo Pertus, e en un coll qui es sobre una ribera que hi ha, ells vaeren lo senyor rey de Mallorques, ab la sua cavalleria e molta gent de peu de Rossello e de Conflent e de Serdanya, e estech en aquell coll ab la senyera reyal estesa. E lo cardenal quilis vae, acostas al rey de França, e dix:—Ha, senyor, que farem? Veus lo rey Darago que jaus es exit de devant!—E lo rey de França dix li (que sabia que axi era ordonat per lo rey Darago e per lo rey de Mallorques).—Nous temats, que aquell es nostre avoncle, lo rey de Mallorques,

quins ve acompanyar.—E llavors lo cardenal hach gran goig, pero no sen tench per trop segur. Queus diria? quel rey de França sacosta al rey de Mallorques, e lo rey de Mallorques a ell, e van se abraçat e besar; e apres besa e abraça mosenyer En Carles, e apres lo cardenal. E lo cardenal dix li:—Ha, senyor rey de Mallorques, que sera de Nos? Morrem ades?—E lo rey de Mallorques vael axi tramudat, que parech que fos mort, e no poch estar que no faes un somris, e dix:—Senyor cardenal, no duptes, sobre nostra testa; que vos sots saul e segur.—E llavors ell se tench per assegurat, que hanch de sa vida non hach tant gran goig. E pensaren de caminar, quels auchs eren tant grans per les muntanyes, e els crits de les gents del rey Darago, que tot lo mon paria quen vingues. Queus dire? de bell trot, lla hon podien trotar, pensaren danar, pus hagren passada la Reclusa, si que nos tengren neguns per segurs entro foren al Velo. E aquella nuyt romangueren al Velo lo rey de França e tota la companya; mas lo cardenal sen pensa danar a Perpenya, e nols calech esperar rerasaga que darrera haguessen lexada, quen Parays los hagren tots tramesos les gents del rey Darago.

E lendema, lo rey de França, ab lo cors de son pare, e ab son frare e ab lo rey de Mallorques, qui nos parti dells, anaren a Perpenya, e aqui lo rey de Mallorques feu les llurs ops vuyt jorns a tots, e cascun dia ell feya cantar misses per lo rey de França. E la professo exia tot dia sobre lo cors que absollien, e de nuyt e de dia, e feya cremar lo senyor rey de Mallorques del seu, aytant com foren en sa terra, mil brandons grans de cera. Si que tanta donor feu al cors del rey de França e a sos fills, e tots aquells qui ab ell eren, e al cardenal, que tostemps la casa de França li deuria esser molt obligada, e la casa de Roma atre tal.

Queus dire? com hagren estat vuyt jorns a Perpenya, e foren be revenguts, anaren sen, e lo rey de Mallorques acompanyals tro foren fora de sa terra, els feu llurs ops. E puix partis dells e tornasen a Perpenya, e los francesos anaren sen en tal punt, que daquells mateixos no escaparen deu per centenar, que no morissen tots de malalties; e lo cardenal anasen axi espaordit, que la paor no li poch exir del cors entro que dins poch dies muri, e anasen en Parays ab aquells que ell

hi havia tramesos ab la sua perdonança. Queus dire? que en tal punt sen tornaren, que aytant com lo mon dur, en França ne en tot són destret, no oyran parlar de Cathalunya que nols membra.

E axi leixar vos he a parlar dells, e tornar vos he a parlar del senyor rey Darago e de la sua gent.

CAPITOL CXL

Com lo senyor rey Darago torna a Peralada, e endreça tota la terra, els feu molts dons e gracies; e mana a lalmirall tornas Roses al compte Dampuries, ab tota la vianda vi que hi havia; e lo senyor rey sen ana a Barcelona, hon foren feytes grans festes.

Si que com loriflama fo passada, axi com ya havets entes, E la gent del rey Darago hach morts e presos tots aquells qui romasos eren, e guanyaren tot lo mon de riqueses, lo senyor rey Darago tornasen a Peralada, e endresa e adoba la vila, e hi feu tornar tot hom, els feu molts dons e gracies; e axi mateix puis a Gerona, e lalmirall anasen a Roses. E lo senyor rey Darago mana a lalmirall que retes Roses al compte Dampuries, e que li donas tota quanta vianda e vi hi havia (que era una gran cosa ço que valia), e que faes aço, e puix sen anas a Barcelona. E axi mateix lo senyor rey, com hach endreçada la ciutat de Gerona, anasen a Barcelona, e mana que tot hom sen tornas en sa terra: e axi tots tornarensen alegres e pagats e richs en llurs terres. E lo senyor rey anasen a Barcelona, e lo senyor infant Nanfos, e tots los richs homens, salvant aquells qui eren Demparada e de la muntanya e dels ports.

E com lo senyor rey e linfant Nanfos entraren per Barcelona, volch Deus que aquell dia mateix hi entra lo almirall ab totes les galees e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol: e la festa fo molt gran en Barcelona, que james semblant no fo en ninguna ciutat. Si quel senyor rey, aquell diumenge qui vench primer, trague a taulat tres estils a cada

carrera, e lo senyor infant Nanfos atre tant, e els altres portaven armes: si que lalegre era tal, que tot lo mon se devia dalegrar. Empero lalegre començava cascu mati en Deus, com cascu mati la professo se feya per la ciutat, lloant e glorificant Deus de la gracia quels havia feyta: e axi, entro a hora de dinar, metien tot llur temps en Deus a lloar e beneyr e fer gracies, e de pres menjar feyen altres jochs. Queus dire? la festa dura viii jorns.

CAPITOL CXLI

Com lo senyor rey Darago trames linfant Nanfos a Mallorques, ab gran poder de cavallers e almugavers, per pendre la ciutat, per raho quel Apostolich endreçava quel rey de França hagues la illa de Mallorques, la qual volch guardar lo senyor rey En Pere.

E com la festa fo: passada, lo senyor rey apella lo senyor infant Nanfos e lalmirall, e dix los:—Infant, Nos volem quencontinent vos aparellets per passar ab cinchcents cavallers, e lalmirall yra ab vos, e assatiats Mallorques. E el feyt sera axi ordonat, que a pochs dies que hi siats la ciutat vos sera retuda, e tota la illa, e Iviça atre tal: e aço no, tardets, ans se faça tantost.—E lo senyor infant respos:—Ço que vos manets sera feyt; veus mi aparellat; ordonat vos qui volets que vaja ab mi.

E lalmirall, qui era molt savi cavaller, dix al senyor rey:—Senyor, merce: placiaus quem perdonets de ço queus vull demanar.—Dix lo senyor rey a lalmirall:—Digats tot segurament.—Senyor, donchs placiaus queus placia dir a lalmirall, ques aço queus mou, que nos anem a Mallorques?—Dix lo senyor rey al almirall:—Be deys, e plaume que linfant e vos ho sapiats: veritat es, que a Nos es cert, per lletres que havem damichs nostres que havem en Genova e en Venecia e en Pisa, que el Papa cuyda endreçar quel rey de França haja la illa de Mallorques, de nostre frare, a grat o a força. E la força es, que li cuyda fer per dos fills seus que li te a Paris, los majors que

ha; que si per grat no la li volen lliurar, que li diga que tolra la testa a sos fills, sino la lliura, encara que li tolra Muntpeyller e Rossello e Conflent e Serdanya. E axi breument yo no trop qui lin gosas dir de no, per que es mester que Nos guardem nostre frare daquesta occasio, e Nos e nostra terra; que per Mallorques se poria perdre tota Cathalunya, ab les Comunes, a qui fa gran enveja, que volenters se metrien, e per diners ajudarien al Papa e al rey de França. Si que aquesta cosa havem Nos feyta asaber a nostre frare, lo rey de Mallorques, si que axi mateix na ell semblant raho; perque ell ha manat alguns prohomens de la ciutat, que facen semblant ques facen forçar, mas quencontinent, a poch's dies, que reten la terra al infant. E axi vosaltres haurets tantost la ciutat, e lo rey de Mallorques, nostre frare, seran fora de perill, e Nos fora de tota sospita. Que si una vegada hi entrava lo poder del rey de França e de les Comunes, james lo rey de Mallorques no si veuria. E a ell val tant que Nos la tengam, com ell, que pus pau hajam, e ell haja sos fills en sa terra, tantost Nos la li retrem.—E lalmirall dix:—Senyor, molt savi pensament havets haut e per vos e per lo rey de Mallorques: e dich vos que cela cosa que a mi feya paor desta guerra, era que la illa de Mallorques no fos contra nos.—Donchs, dix lo senyor rey, almirall, pensats vos en danar ab les galees a Salou, e lla feyts aparellar lenys quius porten tot ço que ops hajats, e linfant pensen danar ades a Tarragona, e Nos trametrem li los richs homens e cavallers, aquells de qui sia be acompanyat entro a la quantitat dels d cavallers. E volem que vaja ab vosaltres En Corral Lança, qui es bell parlar e molt savi: e ordonarets, quell entre dins la ciutat a parlar ab los prohomens, e Nesbert de Mediona axi mateix, qui ha molt vist e oyt; e feyts en guisa, que una col no tocassen, ne res no talassen les nostres gent's; que ordonat es, que a poch's dies que hi hajats estats, vos sera retuda la ciutat, e puix tota la illa. Mas bo es que nos faça de continent, ans parega que sien forçats, per tal quels francesos no poguessen entrar en mala sospita contra nostre frare, lo rey de Mallorques; quel seu perill es ayntant char a Nos, com de la nostra persona, e de sos fills, axi com dels nostres. Perque havem mester e Nos e ell, que ab seny façam nostres faenes: ab tal gent havem a contendre. Deus per la sua merce nos hi ajudi

que plagues a Deus que ells anassen ab tant bona fe ab nostre frare, lo rey de Mallorques, com ell los va e los yra, e a Nos plaura, que james en ell no troben mas veritat e tota lleyaltat; que de tal pare e de tal mare naixquem ell e yo, que altre no par quen nos se deja trobar e per amichs e per enamichs; que per enamichs que hom haja, no deu affollar sa fe. E axi pensats a la bona hora danar.

E tantost lalmirall pres comiat del senyor rey, e anas recullir, e feu la via de Salou ab totes les galees, e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol axi mateix ab les llurs galees. E lo senyor infant axi mateix, a cap de quatre dies hach pres comiat del senyor rey, son pare, quel agracia e el beney e li dona la sua benedictio; e anasen a Tarragona. E lo senyor rey trames li la cavalleria e dos mil almugavars. E aço se feu, per ço que paragues que per força podian haver la ciutat e la illa: e si ab poca gent passas, fora masa manifest que per volentat del senyor rey de Mallorques sera retuda, e pogran haver molt perill, axi com davant es dit.

Araus lexare a parlar del senyor infant e del almirall, qui saparellen de recullir, e tornar vos he a parlar del rey Darago.

CAPITOL CXLII

Com entesa la lletra del senyor rey Darago, lo rey de Mallorques trames una barca armada ab lletres de segret, al noble En Pons Saguardia, llochtinent en Mallorques; e com lo senyor rey En Pere pensa venir a Xativa, per lliurar sos nabots e fer don Alfonso rey de Castella.

E tantost com ells se foren partits del senyor rey, lo senyor rey, de la sua ma, escriví una lletra al rey de Mallorques; que li escriví, cascuns vos ho podets pensar, segons les paraules que davant havets enteses. E com lo rey de Mallorques hach reebudes les lletres del senyor rey Darago, son frare, trames una barca armada a Mallorques, ab lletres que escriví de la sua ma, que trames al noble En Pons Saguardia, qui per ell era llochtinent en Mallorques; e axi mateix ne trames a dal-

tres prohomens, de segret, de Mallorques. Que los feu saber aço nom se, mas cascuns vos ho podets pensar.

E com lo senyor rey Darago hach hauda resposta del senyor rey de Mallorques, alegre e pagat partis de Barcelona per anar a Salou, per ajudar, e per espaetxar tost lo senyor infant. E despuix enteniasen a venir al regne de Valencia, per trer de Xativa don Alfonso e don Ferrando de Castella, nabots seus, e que fos rey de Castella don Alfonso, per ço ques venjas be de son nabit, lo rey En Sanxo de Castella, qui axi li era fallit als ops, e li era vengut menys daço que li havia promes. E axi, voliasen venjar en tal manera, que tot lo mon ne prengues exempli.

CAPITOL CXLIII

Com lo senyor rey En Pere Darago, partint de Barcelona pera venir a Xativa, comença a malauejar de refredament; e com essent a Vilafranca de Panades li pres febra, hon feu son testament, e reebe lo cors precios de Iesu Christ.

E com fo partit de Barcelona, ques lleva gran mati, ell se refreda, e ab aquell refredament vench li cremor de febra, axi quell sofferi affany per lo cami, en tal manera, que hach a romandre a senct Clement. E trameteren tantost a Barcelona, a mestre A. de Vilanova e a daltres: e faeren li fer pendre al mati laygua, e guardaren la, e tuyt digueren comunament era de fredor, e que no tenia res. E aquell dia cavalcà, e anà a Vilafranca de Panades, e com fo lla, lo mal li fo entuxat, axi que hach de la febra asats. E com la febra li fo espayada, ell se feu venir lo seu escriba, ab qui feya sos segrets, e feu son testament be e ordonadament aquell dia; e puix lendema lo regonech, e puix laltre. E com tot lo hach regonegut, e feyt tot a sa volentat, ell lo se feu publicar, e hi reebe per testimonis prelats e richs homens e cavallers e honrrats ciutadans e homens de les viles. E com aço fo feyt, ell se confessa moltes vegades ab bisbe e ab labat de Sentescres e ab preycadors e

ab frares menors, e deneja molt be sa consciencia: e puix reebe molt be lo Salvador, e molt devotament ab gran devoeio, en presència de tot hom, mentre en la cambra pogren caber, e ab plors e ab llagrimas qui dels ulls li exien, reebe lo. E axi mateix ploraven tots aquels qui eren. E com aço hach feyt, e lo mal tota hora li entuxava, axi que la novella anava per tota la terra, especialment al senyor infant Nanfos, qui ja sera recullit.

E com ho entes, ell hach de consell que hi vengues. E com fo a ell, e lo senyor rey lo vae, dix li:—Infant, quius ha donat aquest consell, que a Nos vinguessets? sots vos metge, quins poguessets consell donar a nostra malaltia? Be sabem que vos sabets que no ho sots, e axi nons feyts fretura; e si axi mateix plau a Nostre Senyor ver Deus que passem daquesta vida en aquest punt, aytant poch hich farets fretura, que Nos havem ja feyt nostre testament e publicat: per que pensats vos en de tornar, e recullits vos a la bona hora, que la vostra anada es molt bona envers Deus e envers vostre regisme, e de nostre frare lo rey de Mallorques, e la tarda poria tornar a gran dany.

E sobre aço, lo senyor infant, besa li los peus e les mans, e lo senyor rey besal en la boca, e li dona la sua benedictio, el senya mes de deu vegades. E tantost mes se el camí, e anas recullir a Salou, ab la gracia de Deus.

CAPITOL CXLIV

Com lo senyor infant Nanfos passa en la illa de Mallorques, e com assatia la ciutat, e a poch de dies entra en parlament ab los prohòmens.

E tantost com se fo recullit, lo vent se mes a la terra, e facren tuyt vela, e a poch de temps foren en la illa de Mallorques, e preseren terra a la Poraça, e lla posaren los cavalls en terra, e lo senyor infant, ab tota la cavalleria e almugavèria, anas a tendar a les Torres Lavaneres; el almirall ana lla ab totes les galees.

E com tot hom fo en terra, lo senyor infant feu cridar, en pena de la persona, que nul hom no talas, ne fes mal ne damnatge negu en la orta, ne a res que hi fos. E com aço fo feyt, dins poch dies entraren en parlament los uns ab los altres, axi quen Gorral Lança, per lo senyor rey Darago, entra moltes vegades dins la ciutat a parlar ab lo lloctinent e ab los prohoms: e ades anava de la ciutat al senyor infant, e ades tornava dins.

Ara vos lexare ells estar, qui estan en llur parlament, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL CXLV

Com lo senyor rey En Pere Darago feu publicar segona vegada son testament davant l'arquebisbe de Tarragona e be vuyt bisbes: e com lexa l'infant Nanfos hereu universal del regne Darago e de Cathalunya e del regne de Valencia, e al senyor infant En lacme rey de Sicilia.

E com lo senyor infant fo partit del senyor rey, lendema lo senyor rey volch quel seu testament se publicas altra vegada en presencia del archebisbe de Tarragona, qui aqui era ab be .viii. bisbes, tots naturals de la terra del senyor rey Darago, e abats e priors e homens dordra e richs homens e cavallers e ciutadans e homens de viles. E com tots foren davant lo senyor rey, lo testament se legi axi alt, que tuy lenteseren: e lexa sos marmersors, l'arquebisbe de Tarragona e bisbe de Barcelona e labat de Sentescreus, e richs homens e cavallers, tots bons e savis e discrets e bons chrestians; e que a coneguda daquels, tots sos torts fossen restituys.

E lexa quel seu cors fos enterrat el monestir de Sentescreus, qui es molt honrrat monestir de monges, e es tro a sis llegendes prop del dit lloch de Vilafranca. E lexa hereu universal lo senyor infant Nantos del regne Darago e de Cathalunya e del regne de Valencia: e lexa li tots los drets qui a la corona Darago e al comtat de Barcelona e al regne de Valencia per-

tanyen en totes les quatre parts del mon. E d'altra part lexa al dit senyor infant Nanfos que li comanava madona la regina, sa mare, que fos de sa vida dona e regina, e que nul temps no exis de sa voluntat, e que lamas e honrras axi com aquell qui havia la millor dona e la pus sancta mare qui el mon fos. E d'altra part li lexa lo senyor infant En Pere, son frare menor qui era, que li degues donar consell e vida aytal com tanyia a fill de rey; encara li lexava sa germana, madona la infanta Violant, que li fos tengut de donar rey per marit, qui fos dalta sanch. D'altra part lexa lo regne de Sicília ab sos drets que li pertanyien en les quatre parts del mon al senyor infant En Iacme, qui era apres del senyor infant Nanfos de dies: e lexical vinclat, que si lo senyor infant Nanfos moria sens infants de lleyal conjugui, que tornas lo regne Darago e de Cathalunya e lo regne de Valencia, ab tots los drets que pertanyien al regne Darago e al comptat de Barcelona e al regne de Valencia, al senyor infant En Iacme, axi com ho lexava al senyor infant Nanfos. E si per ventura lo senyor infant En Iacme moria abans quel senyor infant Nanfos, quel regne de Sicília romanques al infant Fraderich, e quel lexava en poder del infant En Iacme, que li donas aquella vida que tany a fill de rey. E encara lexava axi mateix madona la regina, que tostemps en sa vida fos dona e senyora e regina, e lamas e la honrras, axi com ho lexava al senyor infant Nanfos. E axi mateix de la infanta madona Violant, llur germana, que li fos tengut de donar marit rey qui fos dalta sanch. E puix el testament, hach moltes daltres coses que a mi no cal retrer, per ço com no toquen a la mia materia; *per ço com no cal retrer, per ço com no toquen a la mia materia.*

E com lo testament fo lest e publicat, lo senyor rey demana a tots, axi com a lleyals vassalls, que li diguessen si los parria que be stigues. E cascuns lloaren li ho, com per cert axi fo feyt saviament e madura, e ab gran delliberacio, com tanyia a fer a ell qui era lo pus savi senyor del mon, e lo pus avist en tots feyts. E com aço fo feyt e publicat, lo senyor rey estech be confortat, e tot hom se pensa que ell fos be millorat. E lendema, lo mal li entuxa, qui era la vespra del benaventurat senct Marti; e tot aquell dia ell sofferi molt affany, e la nuyt. E lendema, lo jorn del benaventurat mosenyer senct Marti, cavaller de Deus, molt gracios e digne, Nostre Senyor

volch apellar al seu regne aquest senyor rey En Pere, rey Darago, lo millor cavaller del mon, e lo pus savi e lo pus gracios a totes gents qui hanch naixques, axí com aquell qui hach mes gracies en sa persona, que hom qui may fos.

Daltra part, que lexa quatre fills, los pus savis e los millors darmes e de tots feyts que el mon fossen, e els pus cortesos e los mills nodrits. E lexa dues filles, la una qui era regina de Portugal. l'altra qui era donzella. E daltra part, quen sa vida hach presa venjança de tots aquells qui tort li tenien a ell ne a sos fills, es vae sobira de tots sos enamichs, e hach crexcuda la sancta fe catholica, e montiplicada; e morts e vençuts molts malvats sarrahins. Queus dire? quia no trobarets en lligenda neguna, que hanch Deus faes tantes de gracies ne merce a negu rey. E encara que sos fills eren de edat de regnar, que hanch la casa de Arago no calech un jorn vagar a fer secucio de ço que ell havia començat. Si que Deus vae que no hi feya fretura, tant bons fills hi havia, volch lo aquest beneyt dia acompanyar ab lo baro senct Marti, si que la mort sacosta.

E com lo rey conech que la sua fi era prop, pres comiat de tuyt, els comana madona la regina e sos infants, e puix los senya els beneyt:

CAPITOL CXLVI

Com lo senyor rey En Pere Darago passa desta vida, e fe sebolit el monestir de Sentescrús; e com los marmessors trameteren una galea a Mallorques, al senyor rey Nanfos Darago, e a Sicilia al senyor rey En Iacme, rey de Sicilia.

E com aço fo feyt, feu se donar una creu que li estava davant, e reebela en ses mans, plorant ab gran devocio, e dix molta bona oracio. E com ho hach feyt, lleva los ulls al cel, e senyas tres vegades, e puis abraça la creu, e croa los braços sobre ella e dix:—Pare Senyor ver Deus Iesu Christ, en les vostres mans coman lo meu esperit. E placiús, per la sancta passio que preses, que reebats la mia anima en Paradis,

ab lo benaventurat monsenyer senet Marti, de qui vuy fan tots los chrestians del mon festa, ab los altres sancts beneyts.

E com aço hach dit, lleva los ulls al cel, e larma li parti del cors, en lany de MCCLXXXV, lo jorn de senct Marti; e ab los altres sancts en Paradis, axi com si fos un albat, e anassen ab los angels en Paradis. Deus, per la sua merce, vulla que axi sia, e axi devem tuyt estar dopinio, que ell sia ab lo benaventurat senct Marti e ab los altres sancts en Paradis, que hanch chrestia no feu tant bona fi, com ell feu, ni ab major contricio.

E com lo senyor rey fo passat daquesta vida, vaerets dols e plors e crits, que james aytals ne foren feyts ne oyts. E dementre que tuyt ploraven, los marmessors, aquells qui en aquell lloch eren, havian ja feyta armar una galea en Barcelona, com vaeren quel senyor rey estava mal. E tantost com fo passat, hagren un cavaller savi e bo, e donaren li dos trasllats autentichs del testament del senyor rey, e manaren li, que sanas recullir tantost a Barcelona en la galea que trobaria aparellada, e que faes la via de Mallorques, e lla hon trobaria lo senyor rey Nanfos, rey Darago, que lla nas. E com seria lla hon ell fos, que nul hom no avallas en terra, mas ell tot sol; e que a la galea nul hom no llexassen acostar. E com seria lla, que ell que parlas ab lo dit senyor rey e ab lalmirall tant solament, e digues los la mort del senyor rey, e que li donas la hu dels trasllats del testament. E tantost com aço hauria feyt, ques recullis, e que sen anas en Sicilia, e que davant tot hom faes la via de Sicilia; e com seria en Sicilia, digues a madona la regina e al senyor rey En Iacme, rey de Sicilia, e al senyor Infant en Fraderich, la mort del senyor rey. E donas al senyor rey En Iacme laltre trasllat del testament. E lo cavaller dix, que aparellat era de fer ço que ells manassen. E anassen a Barcelona, e troba la galea aparellada de recullir, e tantost bate de rems, e anasen.

Ara lexare a parlar de la galea, e tornare a parlar del senyor rey Darago. Axi com jaus he dit, lo dol fo gran quis feu per tota la terra, quels missatgers nanaren per totes parts. E lendema hi hach mes de mil persones, e de Tarragona mes de cinch milia, e de tot lo camp de Panades: axi que, tanta gent se aplega, que uo podien caber en Vilatranca, ne a dues lle-

gues prop. E lendema, ab gran professo, portaren lo cors al monestir de Sentescreus, e aqui faeren loffici molt solemne, per ço com ell era absolt, e havia jurat manament de sancta Esgleya, e hach hi preychs, e tota aquella solemnitat que tanyia a fer aytal senyor. E vaerets hi, depuix fo passat desta vida entro fo mes en terra, mes de deu milia persones ab sengles brandons en les mans. E com lo senyor rey fo enterrat, cascuns sen anaren en llurs terres, e per tot trobaven grans plants e grans plors. Deus, per la sua merce, haja la sua anima! Amen. Que mort es aquell qui altre Alexandri fora estat el mon, si sol deu anys hagues mes viscut!

Ara vos lexare a parlar dell, e tornare a parlar del missatger qui sen va ab la galea a Mallorques e en Sicilia.

CAPITOL CXLVII

Com se sabe la mort del senyor rey En Pere a Mallorques e en Sicilia; e los plants e plors que van fer tots los de Macina

Com la galea fo partida de Barcelona, dins poch's dies fo a Mallorques, hon troba lo senyor rey Darago, Nanfos, a les forres Lavaneres: e feu tot aço que li havien manat los marmessors del senyor rey son pare, e aytant mes, que ab les pus belles vestidures que hach ell exi en terra, e aço feu saviament: per que diu lexempli del prohóm: «Tramit savi, e no li digues que faça»; per que tot senyor, ciutat o vila deu molt metre sa punya, que com tramet missatge, quel trameta pus savi que puixca: que bon missatge honrra son senyor e sa comunitat, e porta ço per que va a bona fi.

E com hach parlar ab lo senyor rey e ab lalmirall, acullis, e feu la via de Sicilia, e a poch de temps ell fo en Sicilia, e troba madona la regina e el senyor En Iacme, rey de Sicilia, e linfant En Federich a Macina: e dix los la novella, e feu tot ço que li fo manat. E com la mort fo publicada, e lo testament fo lest a Macina, vaerets dols e plors per tota Sicilia e per tota Calabria; que be dura vuyt jorns als mas plorar.

CAPITOL CXLVIII

Com l'infant en Iacme se corona rey de Sicília a Palerm, e les grans festes que hi van fers
e com feu armar XX galees, e feu capita d'elles a En Berenguer de Sarria.

E com fo passat lo dol, lo senyor rey mana per tota Sicília, e per tota Calabria, que tot hom fos a jorn cert a Palerm a la festa, que ell se coronaria rey de Sicília e de tot lo regne. E les cartes anaren de totes parts; e com les cartes ne foren anades, lo senyor rey e madona la regina e l'infant En Fraderich anarensen a Palerm; e com foren lla, la festa comença, molt gran, e lo jorn fo vengut quel senyor rey En Iacme pres la corona del reyalme de Sicília, en tant bona hora e ab tal gracia de Deus, que james no fo rey qui tan gracios ne tant astruch fos a ses gents, e es encara e sera molts anys, si a Deus plau. Que depuix fo coronat, si les gents de Sicília e de Calabria sembrasen pedres, si cullirien bell forment o bell ordi; quen veritat en Sicília se tenien e en Calabria xx castells de richs homens, qui cascu feya major messio que un rey no fa, e tuyt eren richs assats; e la cort sua era rica e bona de thresor e de tot be; per que li poden dir a lo senyor rey En Iacme benaventurat.

E com la festa fo passada, ell sen torna a Macina, e tantost feu armar xx galees, e feu ne capita un cavaller qui ell amava molt, per nom En Berenguer de Sarria; que segurament podia hom dir, que ells eren dos germans, per nom lo dit En Berenguer de Sarria, qui era major de dies e laltre En Vidal de Sarria, que de cascu, com vos digui davant den G. Galceran, pogra fer un llibre de llurs proeses e de llurs cavalleries a de tots feyts darmes. E majorment del dit En Berenguer, qui era e es estat e es encara lo pus llarch de cors que cavaller qui hanch fos en Espanya: e ha haut tal senyor que be li ho ha mostrat, ço es saber, aquest senyor rey de Sicília, qui puix per temps lo feu noble, segons que per avant oyrets en son lloch e en son temps.

CAPITOL CXLIX

Com lo noble En Berenguer de Sarria, ab XX galees, correch tota la costera de Malta, entro a la feu de Roma, hon hach preses galees, lenys e barques.

Axi com les xx galees foren armades, en hach feyt capita lo dit En Berenguer de Sarria, ell li mana ques pensas de recullir, e que faes la via de Napols, e que sabes que si feya, e puix ques giras a Xicle, e que bates la costera entro a la feu de Roma. E com seria tornat, ell passaria en Calabria, que ell volia donar a conexer als enamichs, quel rey Darago no era mort, ans dabans havien a contrastar ab un rey, mas daqui avant naurien a contrastar ab dos, qui son un cor e un cors e una volentat.

E com aço hach dit, En Berenguer de Sarria pres comiat dell e de madona la regina e del infant En Fraderich, e recullis en la bona hora, e en la guarda de Deus; e bate tota la Calabria, e venchsen al cap de Pelanuda, e del cap de Pelanuda ell se mes en mar, e feu la via de la costa de Malfa, e aquella costa era poblada de la pus mala gent e dels majors corsaris qui el mon sien, especialment dun lloch que hach nom Passata. E pensas que, si la costa de Malfa corria, faria quatre bons serveys al senyor rey de Sicilia e a ses gents e al senyor rey Darago atre tal e a ses gents. La una, que venjaria lo damnatge que havien feyt en les guerres passades; laltra com serien destroyts, que daqui avant no porien mal fer; laltra, que seria lo millor feyt darmes e el pus aventurat que gran temps ha fos feyt daquela part.

E axi com so mes en cor, axis feu e compli, e abans que alba de jorn fos, ell hi pres terra, e hach tota la gent en terra prop de la ciutat de senct Andreu de Malfa: e correch tota la muntanya. Axi que, quatre jorns hi estech, e affega e crema Major e Menor e Revel e Passata e tot quant hach en la muntanya; e estech senyera alçada, e ania cremant e affegant tot ço que troba; e sobrepres els llits los malvats de passataris, axi

que tots nanaren aytal; e crema hi galees e lenys que tenien en terra tirats, que non lexa hu aquí ne en lloch de la costa.

E com tot ho hach cremat e affegat recullis, e ana a Sorento, e feu atre tal; e hagra atre tal feyt de Castellamar, sino fos molta cavalleria que hi havia venguda de Napols. Queus dire? Quentrassen al port de Napols, en trague naus e lenys, e ni crema, e puix bate la costera entro a la feu de Roma, e pres naus e lenys e galees, que trames en Sicilia. E sables lo gran viafora qui era per tota la costera, e en la boca de la feu en Roma, que pres tots quants lenys hi havia, demana Lapostolich que era aquest brugit. E digueren li:—Pare sanct, aço es un cavaller de Sicilia, per nom En Berenguer de Sarria, qui es vengut ab xx galees de Sicilia, e hach cremada e affegada tota la costera de Malfa e el port de Napols, e tota la costera hach barrejada; e daci de la feu de Roma ha tretes galees, lenys e barques, que res no li pot durar davant.—A Deus! dix lo Papa; ques aço? que ab tants diables ha a contrastar, qui ab la casa Darago contrasta! Que cascu daquells cavallers de Cathalunya son diables encarnats, que res nols pot estar davant, ne per terra ne per mar. A Deus plagues quells fossen reconciliats de la Sgleya, que aquestes son gents ab qui conquistariem tot lo mon, e metriem a baix tots los infels; per que prech Deus que trameta pau entre la sancta Sgleya e ells. E Deus perdo al papa Marti, que axi los trague de la Sgleya; mas si Nos podem, en breu, si Deus plau, los reconciliarem, que molt sont gents valents e de gran bontat; que no ha gayre de dies que han perdut llur senyor, qui era lo millor cavaller del mon, e creu que sis seran sos fills, qui en axi comeneen.

CAPITOL CL

Com lo senyor rey En Iacme de Sicilia passa en Calabria per guerrejar; e com lach tota netament, salvant lo castell Destill.

E com En Berenguer de Sarria hach feyt tot aço, ab gran guany tornasen en Sicilia, hon troba lo senyor rey, qui fo molt pagat de ço que hach feyt; e sis foren tots los sicilians, per lo gran damnatge quels malfatans los feyen tot jorn. E tantost com les galees foren a Macina, lo senyor rey passa en Calabria ab gran gent, e ana visitar totes ses terres: e aytant com cavalcava de la terra qui encara no era sua, aytants sen retien a ell; si que per cert, si lalmirall fos ab lestiol estat aquell saho en la ciutat de Napolis, dretament sen fora anat. Queus en diria pus? Que netament hach tota la Calabria, salvant lo castell Destill, axi com davant vos he dit, e Taranto e Principat e el cap de les Llengues e Otrento, qui es bona ciutat e archebisbat, e basta puix deça Principat entro a Senler prop a xxx milles. E axi com lo senyor rey hach conquest aço qui entorn li estava, anas deportant e caçant per la Calabria, per ço com es la pus sana provincia del mon, e la pus graciossa de totes sanitats, e les millors aygues e les millors fruytes del mon: e en la Calabria havia molt honrrat rich home cavaller poblat de Cathalunya e Darago, e del pays mateix; e axi lo senyor rey anava de convit en convit e de plaer en plaer. E com lo senyor rey sanava axi deportant, En Berenguer de Sarria vench ab les galees a Macina, e axi mateix hach molt guanyat en aquesta entrada.

Ara vos lexare a parlar dell, e tornare a parlar del senyor rey Darago

CAPITOL CLI

Com lo senyor rey Nanfos Darago, sabuda la mort de son pare, enania de tal manera, que a poch de temps hach Mallorques e Yviça, e sen torna en Barcelona, hon li fo feyta festa.

COM lo senyor rey Darago hach haut lo missatge de la mort de son pare, ell feu enantar en sos affers en tal manera, que a dos jorns apres quel missatge hach haut, se re-te la ciutat de Mallorques a ell, e lo noble en Ponç Saguardia mes se al Temple. E puix, a dos jorns que la ciutat se fo retuda, publicas la mort del senyor rey En Pere, es legi lo testament, e vaerets plors e crits e plants los majors del mon. Queus en faria plus llongues noves? Que be vi jorns dura lo dol, que nul hom no feu res en la ciutat. E com lo dol fo passat, lo noble En Ponç Saguardia retes al senyor rey, e lo senyor rey sa e saul, ab tota sa companya qui ab ell sen volgren anar, feu los posar a Copliure, e de Copliure anasen a Perpenya. E lo senyor rey de Mallorques rebel fort be, e li feu tostemps molta donor: e devia ho fer, que ell lo servi tostemps molt be, e era dels bons cavallers del mon.

E com lo senyor rey Nanfos hach trames En Ponç Saguardia, ell lexa per procurador de la ciutat e de la illa Gésbert de Mediona, e lléxa li bona companya. E puix pres comiat de la ciutat e de tots aquells prohomens de fora qui eren venguts, e anassen, e feu la via de Yviça.

Ara es ver, que ell, mentre tenia setge en la ciutat de Mallorques, havia trames en Yviça, que sables llur volentat, sis ratrien a ell. E los prohomens de Yviça prometeren li que ço que faria la ciutat de Mallorques farien ells: per que ell ana en Yviça, e tantost los prohomens reeberenlo ab gran honor, e entra dins lo castell. E estech hi dos jorns, e llexa hi un cavaller molt savi e bo, per nom en Lloret, per castella. E pres comiat, e anasen a Barcelona, e aqui fo li feyta gran festa. E de Barcelona trames per tots sos regnes a richs homens e ciutadans e homens de viles, que a jorn cert li fossen a Çaragoça.

CAPITOL CLII

Com lalmirall En Roger de Luria correch tota la costera de Prohença e hach barrejada Serinya e Achda e Viats, sens que no murís fembre ne infant de XV anys avall, ne hom de xexanta en sus.

COM lo senyor rey hach trames ses cartes per totes parts, quel jorn que los dona que fossen a Çaragoça, per ço com ell volia fer festa a pendre la corona, lalmirall vench a ell, e dix li—Senyor, vos havets donats cinquanta jorns, que tot hom sia a Çaragoça a la vostra festa de coronar, e a mi seria molt que les companyes de les galees estiguessen axi vagants. E per ço ab la gracia de Deus e vostra, yo mich portae, e yre a barrejar la costera daci a Marsella, e fare en guisa, que ab la ajuda de Deus yo sia tornar tantost, ab temps que puixa esser a Çaragoça a la vostra coronacio.—Dix lo senyor rey al almirall:—Deyts be.

E com fo en la mar de cap de Leucata, anasen a la playa del grau de Serinya, e aquí a lalba del dia posa la gent en terra, e ell exi entro ab c homens a cavall, e al jorn ells foren a Serinya, e barrejaren tota Serinya e tota la terra. E lo viafora ana per tota la encontrada, e vench a la ciutat de Beses, quin es luny dos llegendes. E la host de Beses exi, e vench á Serinya, e foren per compte xxx milia persones ab daltres llochs qui si mesclaren ab la host de Beses.

E lalmirall dix a les sues gents:—Barons, vuy es lo dia que la casa Darago e les sues gents per tostemps guanyaran honor e preu per tota esta encontrada: que ço que ve es gent mortal, que nul temps vaeren un hom fello; perque firam de ple en ple, que vosaltres veurets, que no hauran mas las espatlles. E la cavalcada sia reyal, que tot quant si guany cascu, tot se sia seu. Empero manam a cascu, sots pena de traycio, que no prenga roba ne cavall, entro la batalla sia fenida.—E axi ho otorgaren tuyt. E entretant la host sa acosta a ells, ques pensaven que no calgues mas lligar.

Ab tant, com foren tant prop, quels darts pogren jugar e les ballestes a triquer trer, les trompes e les nacres tocaren. E lalmirall ab los homens a cavall van brocar als homens de cavall, que eren be ecc daltra part, qui francesos qui del pays; e dels almugavers, que hi havia be dos mil, van tremetre llurs dars, que hanch hu non peca, que no metes hom mort o nafrat per mort; e les ballestes van desparar a colp; axi que tant fo lesforç al començament que lalmirall e sa companyia faeren, que cridaren—Arago! Arago!—que a colp aquells van girar, axi de cavall com de peu. E lalmirall e els altres foren en ells. Queus dire? que lencals dura entro a mitja llegua de Beses, e hagra durat entro a la ciutat; mas vespres feya, e a lalmirall feya li paor que de jorn no pogues tornar a les galees, per ço com eren en plaja la pijor qui sia de llevant a ponent. E axi capdella la gent, els ne feu tornar. E axi tornant llevaren lo camp; mas nols cal demanar lo gran guany que hi faeren. E axi com nuyt fo, ells foren en la plaja davant les galees, e cremaren e affegaren tot Serinya, salvant la sgleya, que es molt bella, de madona Santa Maria de Serinya.

E aquells de Beses e dels altres llochs recullirensen a Beses: e hagren tanta de gent perduda, que be veyen que lendemà, si lalmirall tornava, que no li porien defendre la ciutat, si gent estranya no havien. E axi trameteren aquella nuyt a viafora per tota aquella encontrada, que venguessen a defendre la ciutat de Beses, que la major part de la gent havien perduda: e podien ho dir per veritat, que non tornaren dels deu dos: e axí moriren tuyt, sens quel almrall, com hach regoneguda sa companya, no troba que hagues perdut mas set homens de peu. Si que a Beses hach venguda al matí molta gent, mas daço lalmirall no hach cura; mas de mija nuyt avall recullis ell e la sua gent, e anarensen al grau de Achda, axí que hi fo al alba del dia, e posa la gent en terra. E per la agulla de Viats muntarensen les galees sotils e els lenys armats, e les galees grosses anarensen a la ciutat Dachda, e en cascu de aquests llochs prengueren tots quants lenys e barques trobaren.

E lalmirall, ab la meytat dels homens a cavall e ab la meytat dels almugavers e ab gran res de les xurmes, anasen a la ciutat Dachda, e pres la e barreja la tota, e no volch que fem-

bra ne infant ne moris negu, mas dels homens de xv anys en sus, e de lx en jus nanaren a tall, e tots los altres restaura; e barreja e affega tota la ciutat, salvant lepiscopat, que james ell no consenti que a Sgleya faes hom damnatge negu, ne ahontas hom fembra neguna. Aquestes dues coses se retench lalmirall tostemps, que no consenti que negu faes damnatge a Sgleya, ne hi llevas valent de un boto, e axi mateix que fembra neguna fos ahontada ne despullada ne tocada en sa persona. Perque Deus lin rete bon merit, que lin dona victories, e li feu fer bona fi.

E laltra companya sua anaren a la vila de Viats, qui per terra, qui per la agulla amunt, e axi mateix barrejaren ho tot, e hagueren ne tot ço que hi era, lenys e barques que hi havia en la agulla amunt moltes. E axi mateix lo viafora ana por tota la encontrada. E aquells de Sentiberi e de Lupia e de Giga vengren a mar; mas com foren prop Dachda, noves los van venir, com havia pres lo dia passat a aquells de Beses. E axi com ho oyren, pensaren de girar: mas no cuytaren tant, quels homens de cavall e els almugavers no aconseguissen mes de quatre milia quen alancejaren; e puix tornaren en a Achda, e estegren hi quatre jorns, e barrejaren e affegaren tota la encontrada.

E com hagren aço feyt, lalmirall feu recullir la gent, e feu la via de Aygues Mortes, e ell troba naus, lenys e galees, e tot quant hi troba pres, en trames a Barcelona. E puix ana al cap de la Spiguera; e com fo en aquella mar, fo exit de la llengua, e tot hom daquela encontrada se cuyda se fos anat en Sicilia. E la nuyt, ab loratge, ell se mes en mar aytant com poch, en guisa que lo dia de la terra non poguessen haver vista. E lendema quel embat se mes, ell feu la via del cap de Leucata, e la nuyt ell hi pres terra, e troba hi entre barques e lenys be xx carregats de bona roba, e pres los tots, e trames los a Barcelona. E a lalba del jorn ell entra per lo grau de Narbona, e troba hi lenys e galees, e tot ell ho metia a mar. Queus dire? que sens fi fo ço que ell guanya, e tots aquells qui ab ell eren; e hagren molt mes feyt, si no fos la cuyta que ell havia de tornar en Cathalunya, per ço que al temps pogues esser a la coronacio del senyor rey. E axi exis

del grau de Narbona ab tot aquell navili que hach pres, e feu la via de Barcelona.

Ara vos lexare a parlar del almirall En Roger de Luria, e parlare del senyor rey Darago.

CAPITOL CLIII

Com lo senyor rey en Nanfos Darago sen ana a Sentescreus, hon feu absolve lo vas del senyor rey son pare, e cantar per temps L misses tots jorns.

Com lalmirall hach pres comiat del senyor rey a Barcelona, lo senyor rey exi de la ciutat: e lo primer viatge que feu anasen a Sentescreus, e aqui ell feu venir larchebisbe de Tarragona e tots los bisbes de sa terra, e tots los altres prelats, axi que be hi hach mes de ccc croces, e deu frares de cascuna de les ordes de tots sos regnes. E aqui ell feu son dol e totes les gents, e feu cantar misses, e si feu preych, e ab gran professo feu absolve lo vas del bon rey En Pere, son pare: e aço tench deu jorns a tots dies. E com aço fo passat, per honor de lanima del senyor rey son pare, feu dons e moltes gracies al monestir, per ço que per temps tots jorns se cantasen misses per lanima del bo rey son pare, ço es a saber, cinquanta misses. E com aço hach feyt, ell pres comiat de tuyt, e anassen a Lleyda, hon li fo feyta gran festa; la major que hanch negunes gents poguessen fer a llur senyor. E com lo senyor rey fo a Çaragoça, tot hom passa datendre a Çaragoça.

E lexar vos he estar lo senyor rey, e tornar vos he a parlar del almirall.

CAPITOL CLIV

Com lalmirall en Roger de Luria sen ana a Tortosa ab larmada; e dementre quell seria a la coronacio del senyor rey, lexa per cap e per major del estol son nabot, En Joan de Luria.

COM lalmirall fo exit del Grau de Narbona ab tot lo navili quen hach haut, ell feu la via de Barcelona, e a poch de dies fo a Barcelona. E com fo a Barcelona, aqui li fo feyta gran festa, e stech aqui viii jorns. E puix anasen ab larmada a Tortosa, e com fo en la ciutat de Tortosa, e les gallees foren en la ciutat, ell hi lexa per cap e per major son nabot, En Joan de Luria, qui era molt bo cavaller e espert; que en aquell temps nos pogra hom pensar que un cavaller de son jovent fos pus cert ne pus savi ne millor darmes en gran partida del mon. E mana li, que faes la via Despanya, e sobre moros que no fossen de pau ab lo senyor rey Darago los donas a guanyar, per tal que la gent no sen bujas, dementre que ell seria a la coronacio del senyor rey.

CAPITOL CLV

Com lo senyor rey Nanfos Darago se corona a Çaragoça, e les festes e jochs que van fer; e com en Joan de Luria crema e affega molts llochs en Barbaria: e com lalmirall se reculli per passar en Sicília.

AB tant, En Juan de Luria ab larmada feu la via de Valencia, e lalmirall anasen per terra a Çaragoça ab gran cavalleria e ab molt bon hom de mar qui amena: e lo senyor rey acullil molt ab bella cara, e li feu gran honor, e hach gran goig de ço que hach ell feyt.

E lalmirall tantost feu arborar un taulat molt alt, per ço com ell nera, apres del senyor rey En Pere e del rey de Mallorca, lo pus adret cavaller dreter, que nul cavaller qui fos en Espanya; e En Berenguer Dentença, son cunyat, atre tal, que cascu dells hi viu tirar yo; mas, per cert, lo senyor rey En Pere e lo rey de Mallorca sen llevaren la flor de tots quants ni havia per tostemps, e tirava cascu dells tres estils e una taronja, e lestil darrer era tan gros com una asta de llança. E tota hora los dos primers sobremuntaven gran cosa al taulat. E apres hi feu e hi ordona taula redona, e los homens de mar faeren fer dos lenys armats daquelles plates que anauen per lo riu, en que vaerets batalles de taronges, que del regne da Valencia navien feyt venir mes de cinquanta carregas. E axi siats certs, que lalmirall ennobli aquella festa aytant com del tot. Queus en diria? que la festa fo molt gran, e lo senyor rey Nanfos Darago pres la corona ab gran alegre e ab gran pagament: e dura la festa mes de quinze jorns, que nul hom no hi feu mas cantar e alegrar e fer jochs e solaces.

E com la festa fo passada, lalmirall pres comiat del senyor rey, e venchsen en Valencia, e ana regonexer sos castells e viles e llochs que hi havia molt honrrats e bons. E trames un leny armat an Joan de Luria, que pensas de venir. E lo leny armat trobal en Barbaria, hon havia feyta una ferida entre Tunis e Alger, que hi hach feyta tarrasavia, e hi pres mes de ccc persones de sarrahins, e hi crema e affega molts llochs, e pres lenys e terides moltes de sarrahins. E com en Joan de Luria hach missatge del almirall, son avonclo, venchsen, e a pochs jorns fo a Valencia. E com fo a Valencia, lalmirall acullil alegre e pagat, e mana li que faes aparellar les galees, que ell sen volia anar en Sicilia: e axi com ho mana, axis feu. E com lalmirall hach feyt ço que hi havia a fer el regne de Valencia, recullis, ab la gracia de Deus, e feu la via de Barbaria, per ço que costejant sen anas, e prengues tot quant pogues trobar de sarrahins.

Ara vos lexare a parlar del almirall, que sen va per la Barbaria, e tornare a parlar del senyor rey Darago qui sen va a Çaragoça.

CAPITOL CLVI

Com lo senyor rey Nanfos Darago delibera venjar la falla quel rey En Sanxo de Castella havia feyta al senyor rey En Pere, son pare, e trer los fills del infant En Ferrando de Castella de Xativa, e fer la hu rey de Castella.

COM lo senyor rey Darago hach complida la festa, lo senyor rey li hach donades cartes, que sen portas a madona la regina, sa mare, en Sicilia, e al senyor rey En Jacme e al senyor infant En Fraderich, frares seus, ell feu venir davant si linfant En Pere, son frare, e de tot son consell, e dix li:—Frare, nostre pare, lo rey En Pere, parti de Barcelona ab cor e ab volentat, que si Deus lo portas sa e saul en Valencia, que havia en cor de trer de Xativa los fills del infant en Ferrando de Castella, e volia fer rey de Castella Don Alfonso, major, per ço ques venjas de son nabot, lo rey En Sanxo de Castella, que tant gran falla li havia feyta, que al major ops li falli de tot quant li era tengut. E pus a Deus no ha plagut que ell en sa vida sen pogues esser venjat, nos lon volem venjar, qui devem pendre lo feyt axi com la persona del senyor rey nostre pare; perque ades vull que allegan dos cavallers qui vagen al rey En Sanxo, e quel desafien de part nostra per la raho damunt dita. E tantost vos, infant, vos aparellats ab cinchcents cavallers de Cathalurya, e ab atre tants Darago, e ab doscents homens a cavall alforrats a la genetia, del regne de Valencia, en guisa que, com los missatgers seran tornats de Castella, que vos siats aparellat de entrar en Castella, e cremats e affegats tots los llochs que nos volran retre a Nos per Don Alfonso, fill del infant En Ferrando de Castella. E menarets xx milia homens dapeu, bons almugavers. E com aço sia feyt, Nos yrem al regne de Valencia, e traurem aquells infants de Xativa, e applegarem nostres hosts, e ab ells ensempps entrarem en Castella, e farem tant, que ells sien reys de Castella, ab la ajuda de nostre Senyor Deus Jesus Christ, qui al dret ajuda.

E com lo senyor rey hach parlat, llevas lo senyor infant En Pere, e dix:—Senyor, be he entes lo que vos me havets dit, per que graheich a Deus com vos ha donat tal cor e tal volentat; que les venjances quel senyor rey nostre pare havia en volentat de fer, que vos les façats, e ades mostrats la valor e la gran bontat qui en vos es. Perque yo, senyor frare, me profir a fer e a dir en aquests affers e en tots altres que vos me manets a fer la vostra volentat, quen res, per negu temps, nom trobarets en falla. E axi pensats de endreçar vos tots altres affers que hajafs de fer, e trametre los desafiaments, que yom percasare de richs homens e de cavallers de Cathalunya e Darago e del regne de Valencia, e entrare en Castella ab aquella companya que vos, senyor, manats, e ab molt mes. E siats segur, senyor, que yo entrare ab tal cor e ab tal volentat e ab tals gents, que si sabia quel rey En Sanxo vingues contra Nos ab deu milia homens, que trobara ab Nos batalla.

E sobre aço lo senyor rey pres per la ma lo senyor infant En Pere, que li senya de prop, un poch pus baix, e anal besar, e dix li:—Infant, aytal resposta esperavem de vos, e aytal fe hi haviem.

CAPITOL CLVII

Com haut consell, lo senyor rey Nanfos Darago dellibera desañar lo rey En Sanxo de Castella, e entrames dos cavallers ab los desafiaments; e com l'infant En Pere saparella pera entrar en Castella.

E com aço hach dit lo senyor rey, llevarensen aquells del consell, e aquell qui primer se lleva dix:—Senyor, lloat e agraciât sia nostre Senyor ver Deus, qui tanta de gracia ha feyta als vostres regnes, que axi los proveix be de bons senyors e de valents e de ardots, e ab compliment de tot be; que de be en millor nanam tostemps, perque devem anar tots alegres e pagats. Veritat es, que aquesta es la primera empresa que vos, senyor, havets feyta apres la vostra coronacio: e es la pus alta

empresa que james senyor emprengues, per iv rahons. La primera, que vos emprenets guerra ab hu dels poderosos senyors del mon, e aquell quius es pus vehi. E laltra, que vos havets ya guerra ab la Sgleya romana e ab la casa de França e ab lo poder del rey Carles, que hom pot dir que es tot lo mon. La tercera, que façats compte quel rey de Granada, com vos veja en tant forts affers, ereats queus rompra les treues que havia ab lo senyor rey vostre pare: e axi mateix, que totes les comunes del mon, pus Lesgleya es contra vos, vos seran contraris. E axi, senyor, feyts compte, que tenits la guerra ab dos los majors de tot lo mon; mas empero, pus en cor vos ho havets mes, e de tot mantenits veritat e dretura, feyts compte que Deus, qui es veritat e dretura, sera de la vostra part, e axi com ha tret vostre pare, lo senyor rey, a cap ab gran honor de la guerra, axi, si a Deus plau, ne traura vos e nos tots. E yo dich vos per mi e per tots los meus amichs, quem profrir aytant com vidam bast, ne res que yo haja, que nous fallire; ans, senyor, vos prech, quem comptets al pus estret lloch que vejats ne sapiats, e prenets eus ajudats de tot quant yo ne mos amichs hajam; encara que prenets los fills e filles mies, e les metats penyora, com ops hi sia, lla hon vos plaura.

E com aquest rich hom hach parlat, llevas un altre, e dix semblant mateix. Queus dire? de hu a hu se llevaren tots, e cascu se profiri axi bastantment, com havia feyt lo primer. E sobre aço, lo senyor rey feu los moltes gracies, els dix moltes bones paraules. E tantost elegiren dos cavallers, la hu cathala, laltre aragones, que trames en Castella ab los desafiaments. E tantost lo senyor infant, abans que partis Darago, hach cinchcents cavallers escrits, quel seguissen. E nous dire cinchcents, que sin volgues dos milia, haver los pogra; que no calia que ell nampras negu, ans se venien cascu a proferirse ab ell, e a pregar, que li plagues que anassen ab ell; mas ell non volia pus, sino aytants com lo senyor rey lin havia ordonats. E com aço fo feyt, anasen en Cathalunya, e axi mateix tots los richs homens e cavallers de Cathalunya sen vengren proferir a ell: e axi, en poch de dies hach compliment de cinchcents cavallers e molts servents de maynada. E del regne de Valencia nous ho cal dir, que a perdonança hi anaven lla hon ell era, a proferir se a ell. E axi hach tota la companya que li feya mester

en poch de temps, los mills arreats tots que hanch de neguna gent qui seguis senyor se vaes. E a tuyt dona jorn cert, que fossen en Arago a Calathayu.

Araus lexare a parlar del senyor infant, e tornare a parlar del senyor rey.

CAPITOL CLVIII

Com lo senyor rey Nanfos Darago reebe la corona del regne de Valencia, e trach sos co-sins de Xativa; e com ell, son cors, dellibera fer entrada en Castella ab tuyt ensemps; e com essent sobre Castella li vench missatge del compte Dampuries, que francesos volien entrar en Empurda.

VERITAT es, que com lo senyor rey hach tot lo feyt ordonat del senyor infant, e tramesos sos missatgers al rey de Castella per desafiar, ell sen vench al regne de Valencia, e com entra per la ciutat, fo li feyta gran festa. E a jorn cert vengren hi tots los barons del dit regne, cavallers e homens de viles. E com foren tuyts aplegats, e altres gents moltes, ab gran solemnitat ell reebe la corona del regne de Valencia.

E com la festa fo passada, ell trague de Xativa, com hi to (que hi ana tantost que la festa fo passada,) en trague dell castell de Xativa Don Alfonso e Don Ferrando, fills del infant En Ferrando de Castella, e feu fer una bella senyera ab senyal del rey de Castella, e aparella moltes gents de cavall e de peu, ab que pogues ell entrar duna part en Castella ab Don Alfonso, e daltra entras linfant En Pere.

E estant que aquest parlament se feya, a Deus plague quel senyor infant En Pere fo malalt, molt greument, e venchne correu al senyor rey, en que li faeren saber richs homens e cavallers que ja eren tuyt a Calathayu, que manava que faessen. E com lo senyor rey sabe aço, fo molt despagat, e pres acord, que mes valia que ell, son cors, anas a Calathayu, e que lla menas Don Alfonso e Don Ferrando, e que della faes una entrada ab tuyt ensemps; e axi trames los a dir quel esperassen.

E tantost ell sen ana a Calathayu ab tota aquella gent que ell manava quel seguiren, e en pochs jorns ell fo lla ab gran gents, e troba quel senyor infant no era guarit, ans estava molt agreujat. Si que tantost ell pensa dentrar, e foren tota hora be dos mil cavalls armats e cinchcents alforrats e be cent [milia] homens de peu. E ordona, que hagues la davantera Don Alfonso de Castella, e que la sua senyera anas primera. E aço feu ell, per ço com tots los barons de Castella, e ciutats e viles havien jurat per senyor linfant En Ferrando, lur pare, apres la mort de Don Alfonso, rey de Castella. E per ço dona lo rey Phalip de França sa germana per muller, madona Blanca, al infant En Ferrando; que daltrament no la li hagra donada, si sables quels fills quin exissen no fossen reys de Castella. E axi ordonadament entraren en Castella vuyt jornades, e anaren tot dret lla hon saberen quel rey Don Sanxo, lur avonclo, era. E segurament quel rey Don Sanxo hach feyt ajust, que fo be ab xii milia cavalls armats, e ab gent de peu tot lo mon. E com lo senyor rey Darago sabe que ell era ab tanta cavalleria, e que no havia mas una llegua de la una host a laltra, trames li missatge, que era vengut aqui per venjar la falla que ell havia feyta al bon rey son pare, e per fer rey a Don Alfonso, son nabot, qui esser ho devia. Perque, si ell era aquell que fill de rey deu esser, que pensas dextr a batalla a ell.

E com lo rey En Sanxo oy aço, fo molt dolent; mas empero pensas, que tot ço que li trametia a dir lo senyor rey Darago, que era ver, e que null hom nos devia metre en camp contra ell e son nabot, ans los defendria contra tots homens. Si quel senyor rey Darago lespera en aquell lloch quatre jorns, que hanch nos volch partir, entro lo rey En Sanxo ne fo parit. E ell prenent e affegant viles e llochs, aquells qui obehir no volien Don Alfonso de Castella, tornasen; empero hach un bon lloch qui ha nom Seron, qui es prop de Soria, e daltres llochs molts quis reteren a ell. E ell tantost feyales jurar per rey de Castella Don Alfonso, e axi ell llexa Don Alfonso en aquells llochs quis foren a ell retuts, e llexali be mil homens a cavall e molts de peu, qui eren almugavers e homens de mar: e lexals tot ço quels feya mester. E encara ordona, que totes les fronteres Darago, si ell havia mester ajuda, que la li faessen tantost: e segurament que en aquest pas, que ell hagre tol-

ta tota Castella al rey Don Sanxo, sino que li vench missatge Demprada del compte de Ampuries e del vescompte de Rocaberti, en que li faeren saber, que grans gentes de la Llengua-doch saparellaven, de part del rey de França, dentrar en Empurda: e axi, que li clamaven merce, quels vengues ajudar. E axi, lo senyor rey per ço hachse a exir de Castella, e lexa lo dit Don Alfonso de Castella e don Ferrando en los llochs qui a ell seren retuts. E axi ordonats e esforçats, com ja havets entes. Queus dire? que tota hora estegren axi.

Empero lo senyor rey Darago havia estat en Castella, com fo en Arago tornat e en Cathalunya, prop de tres mesos. E axi pensats, quin rey ha el mon, qui per sa bontat faes tant per altre, com ell feu per aquests dos infants. E com fo en Calathayu, troba lo senyor infant En Pere que fo millorat, e menal sen en Cathalunya, e dona li aquell poder en sa terra qui ell mateix hi havia, per ço com lamava mes que res qui el mon fos: e feya be a amar, que molt era savi e bell e bo de tots feyts.

Ara vos lexare a parlar del senyor rey e del senyor infant qui son en Cathalunya, e tornare a parlar del almirall.

CAPITOL CLIX

Com lalmirall En Roger de Luria, anant en Sicília, barreja la Barbaria, e correch la illa de Gerba e Colameta, e vence la batalla de Matagrifo, es combate en Brandis ab los francesos, els tolgue lo pont, e arriba a Macina, hon li fo feyta festa.

VERITAT es, que com los francesos foren desbaratats e exits de Cathalunya, lo senyor rey En Pere fo en Barcelona, e dona al almirall, a ell e als seus, la illa de Gerba; e encara li dona castells e llochs bons e honrrats del regne de Valencia. E axi, lalmirall anasen alegre e pagat per moltes rahons; qui nul hom pus alegre no pogra esser, com ell fora, sino fora la mort del senyor rey En Pere, que li dolia molt: e axi com ja davant havets entes, com ell hach pres comiat del senyor rey Nanfos,

com fo tornat a Çaragoça, e puix com se vench el regne de Valencia vesitar sos llochs, e puix com se reculli e sen ana per la Barbaria. E axi com sen anava per la Barbaria, ell barreja llochs e pres naus e lenys; e axi com ho prenia, siu trametia a Valencia, al faedor seu. Si que ana axi costejant tota la Barbaria, entro que fo a Gerba, e a Gerba endreça la illa, e la ordona, e correch tot Ris, qui es en la terra ferma; e aquells de Ris sotsmeterensen a ell, que li pagassen ço que aquells de Gerba li pagaven, e que fossen sotsmesos a ell, axi com aquells de la illa de Gerba.

E com aço fo feyt, e hach refrescada la gent, ell feu la via de Colometa, costejant la costera, e axi mateix feu terrasavia a munt de barques, e nach molts esclaus e esclaves, e naus e lenys que pres carregats de spiciaries, que venien de Alexandria a Tripol; e tot ço prenia. E depuix que fo de lla Tunís, ell ho trametia a Macina. Queus dire? hach la ciutat de Colometa, e barreja tota la ciutat, salvant lo castell de la ciutat, qui es fort be murat, que tenen jueus, e aquell combate un jorn. E en laltre jorn ell hach aparellades ses escales per combatre e per muntar; e axi aquells de dins faeren li parlar pacti, e donaren li una gran suma dor e dargent, tant que ell vae, que molt mes li valia que si los cremas nels barrejas; que si una vegada los cremas, james no hi habitara negu, e ara feya compte, que tots anys ne hauria trahut.

E com tot aço hach feyt, partí de Colometa. Apres feu la via de Cret, e pres terra en Candia; e lla ell refresca, e puix ell sen vench batent la Romania, e barreja molts llochs; e puix passa per boca de Setull, e pres terra al port de les Guatles, e venchsen puix a Çuron, e los vanacians donarenli gran refrescament e a Çuron e a Mocho. E puix venchsen en la plaja de Matagrifo, e aquí ell pres terra. E les gents del pays, axi de cavall com de peu, exirin li tans, que be foren cinchcents cavallers francesos e molta gent de peu, e arregaren li batalla. E axi ell feu exir los cavalls de les galees, qui eren tro a cent cinquanta, e armats e aparellats vengren, batalla arregada. E plach a Deus que dona victoria a lalmirall, axi quels francesos e els homens del pays foren tots morts e presos; perque la Morea daquell temps a vant fo molt despoblada de bona gent. E com aço hach feyt, venchsen a la ciutat de Clarença, e feu

restar de la gent, e hach ne molt de thresor. E puix parti daqui, e ana a barrejar la ciutat de Patraix, e puix barreja la Xifellonia e el Ducat e tota la illa de Curfo, la qual ja altra vegada havia barrejada; e puix feu la via de Polla, e pres terra a Brandis. E a Brandis euyda esser enganat, que un jorn, abans que ell hi fos, hi havia entrada gran cavalleria de francesos, de que era cap Lestandart, qui era vengut per guardar Brandis e lencontrada per paor den Berenguer Dentença, qui tenia Otrento, e corria tota aquella encontrada. E axi com fo exit en terra ab tota la gent, la cavalleria exi fora sancta Maria del Casal de Brandis. E lalmirall qui vae tanta cavalleria, que eren be dcc homens de cavall francesos, tenchse per descebut; empero comanas a Deus, e feu replegar la gent, e va ferir en ells tant esforçadament, que per cert els feu tornar enrretra envers la ciutat, axi quels derroch tro al pont de Brandis, e aqui vaerets feyts darmes de cavallers dins e defora. E los almugavers qui vaeren aquesta presa, e quels francesos se tenien tant fort, van trocejar les llances, e puix van sen metre entre ells, e pensen desbuclar cavalls e de matar cavallers. Queus dire? quel pont los tolgueren, e sen foren entrats ab ells, sino fos lalmirall a qui mataren lo cavall: e al llevar del almirall, vaerets colps de darts e de llances, e dels francesos colps de bordons. Queus dire? a despit dells llevaren lalmirall, e un seu cavaller dona del peu en terra, qui li dona lo cavall. E com lalmirall fo pujat, llavors vaerets esforç; finalment, lo pont los tolgueren los homens del almirall, e sen foren entrats ab ells, sino fos que tancaren les portes. E axi lalmirall tornasen alegre e pagat a les galees, e lleva lo camp: e trobaren, que tota hora hagren morts quatrecentos cavallers, e tanta gent de peu, que sens nombre fo. E tot hom guanya assats, e segurament que daltra part hi hach a trametre lo rey Carles, que daquests non calech haver dupte an Berenguer Dentença, ne aquells qui ab ell eran en la ciutat de Otrento.

Après tot aço, lalmirall sen ana a la ciutat de Otrento, hon li fo feyta gran honor e gran festa. E aqui refresca la gent, e paga de quatre mesos tots los cavallers e paons qui eren ab En Berenguer Dentença, per part del senyor rey de Sicilia. E puix partint de Otrento, venchsen a la ciutat de Taranto, e axi mateix los paga, e puix a Cotro e a les Castelles e a Giraix e a la

Mandolela e a peu de Datil e al castell de Sanctagata e a Rego. E puix entrassen a Macina, hon troba lo senyor rey En Jacme rey de Sicilia, e madona la regina, sa mare, e lo senyor infant En Fraderich; e si li fo feyta festa, no mo demanets, que james semblant no lin fo feyta en negu lloch. E madona la regina hach gran plaer de la sua vista, el aculli el honrra molt mills que no solia: e sobre tot dona Bella, sa mare, hach gran plaer e gran alegre e gran pagament. E axi, lo senyor rey de Sicilia li feu gran honor, e li dona castells e llochs, e li dona tal poder, que lalmirall feya e desfeya per mar e per terra ço ques volia. E axi lo senyor rey de Sicilia tenchse fort be per acompanyat dell.

Axi vos lexare parlar del senyor rey de Sicilia e del almirall. e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL CLX

Com lo senyor rey Nanfos Darago feu cridar ses hosts en Cathalunya a paga de quatre mesos; e com entra amb ells en Rossello, pera vaer si francesos hi eren entrats en Empurda.

Com lo senyor rey Darago fo a Barcelona, e sabe que gran gent de la Llenguadoch saparellava per entrar a Rossello e Empurda, feu cridar ses hosts en Cathalunya a paga de quatre mesos, e que tot hom, a jorn cert, fos en la vila de Peralada: e cascuns richs homens e cavallers e ciutadants e homens de viles foren molt gint aparellats aquell dia a Peralada. E lo senyor rey, abans que partis de Peralada, trames linfant En Pere en Arago, per governador e per major, per ço que, si per Navarra volia entrar negu en Arago, quels ho contrastas. E com aço hach feyt, e hach totes les hosts a Peralada, entrasen en Rossello. E com fo al Velo, sabe que no hi havia gent estranya entrada, e per los rayques de la muntanya anasen a Coplliure, e de Coplliure tornasen en Empurda: e axi nous dire que aquells de la Llenguadoch se metessen en

cor que entrassen en Cathalunya, ans com saberem quel senyor rey Darago fo en Rossello, sen torna cascu en son lloch e en ço del seu.

CAPITOL CLXI

Com lo senyor rey Nanfos Darago teu torneig a Figueres de CC per CC; e com se combate ab lo vescompte de Rocaberti e an Gisbert de Castellnou,

E com lo senyor rey fo a Peralada tornat, dona paraula a tot hom, e cascuns tornarensen en llurs llochs; mas lo senyor rey que vae que nos poch esser combatut ab sos enamichs, mana fer un tornejament a Figueras, axi que foren cccc cavallers el tornejament, ço es a saber, cc qui eren de la part den Gisbert de Castellnou e del vescompte de Rocaberti, qui eren caps de l'altra part. E aqui feuse la pus bella festa e lo pus bell feyt darmes, que hanch en tornejament se faes del temps del rey Artus a ença. E tantost que aquesta fo passada, lo senyor rey tornasen a Barcelona: e vaerets tots jorns taules redones e torneig e anar ab armes e bornar e solaces e jochs, que tota la terra anava de goig en goig e de baylls en baylls.

CAPITOL CLXII

Com missatgers del Papa e del rey de França e del rey Danglaterra vengren al senyor rey Nanfos Darago, per requerir lo de pau, e que poguessen haver lo rey Carles, qui era en preso,

E mentre estaven en aquest solaç, micer Bonifaci de Salamandrana vench al senyor rey, per missatge del Papa, que requiria lo senyor rey de pau, e lo rey de França atre tal; e que poguessen haver lo rey Carles, qui era en preso, e que matrimoni se faes dell e de sa filla.

E estant en aquest parlament, micer Joan Dagrilli vench en Barcelona, per part del rey Nandoart Danglaterra, qui li parlava, que sacostas ab ell de matrimoni; ço es a saber, quel senyor rey Darago prengues sa filla per muller, e que ell ques metria per mijancer entre ell e la sancta Sgleya de Roma e el rey de França e el rey Carles, que haguessen ab ell bona pau.

Queus dire? que com micer Bonifaci sabe la missatgeria de micer Joan Dagrilli, e micer Joan sabe la sua, acostarensen amdos, e saunaren. Si que micer Bonifaci troba, quel senyor rey Darago volia abans lo acostament del rey Danglaterra, que del rey Carles. E axí pensa, que per aquella via podien haver abans la pau, e trer lo rey Carles de preso, que per neuna altra: e axí feu se principal ab micer Joan Dagrilli ansemps a tractar del matrimoni de la filla del rey Danglaterra. Queus diria pus noves? quels tractamens se menaren en moltes de maneres, que seria llonch de escriure: si que micer Bonifaci e micer Joan Dagrilli sacordaren, que micer Bonifaci sen tornas al Papa e al rey de França, e micer Joan al rey Danglaterra, e cascuns responguessen de ço que havien tractat ne podien fer; e que a jorn cert fossen ensemps a Tolosa, per saber ço que cascuns haguessen respost. E axí preseren comiat del senyor rey Darago, e anasen cascu axí com havien acordat.

Ara vos lexare a parlar dels missatgers que sen van cascuns per llur camí, e tornare a parlar del senyor rey de Sicilia.

CAPITOL CLXIII

Com lo senyor rey En Jacme de Sicilia pensa passar en Calabria e Principat ab totes ses hosts, e còquistar Napols e Gayeta,

APRES que lalmirall fo a Macina tornat, axí com ja havets entes, ell feu adobar totes les galees. E un jorn lo senyor rey de Sicilia apella lalmirall e tot son consell e dix: —Barons, nos havem pensat, que be seria feyt que Nos armassem Lxxx cors de galees, e que Nos, ab mil cavalls armats

e ab xxx milia almugavers, que anem envers Nàpols, e si podem haver la ciutat, que lajam e façam nostre poder, mentre lo rey Carles es en Cathalunya pres. E si Nos podem haver Nàpols, que anem assatiar Gayeta; que si la ciutat de Gayeta podem haver, mes nos valria que si havem Nàpols.

E lo almirall e los altres lloaren molt aquest feyt al senyor rey, axi quencontinent ordonaren tots llurs feyts: e lalmirall posa la senyera en la taula, e lo senyor rey feu escriure tots aquells qui ab ell debien anar. E com aço fo ordonat, lo senyor rey feu manar corts a Macina, e dona dia cert a rics homens e cavallers a a syndichs de ciutats e de viles de tota Sicilia e de Calabria, que fossen a Macina. E com lo dia fo vengut, madona la regina fo a Macina, e lo senyor rey e lo senyor infant En Fraderich, e foren tots ajustats en la sgleya ques diu sancta Maria la Nova. E lo senyor rey preycals, e dix los moltes bones paraules: els dix, que ell volia anar en Principat, e que los lexava madona la regina per dona e per senyora en lloch dell; e quels lexava linfant En Fraderich. que degues, ab lo consell que ell lexava, reger e governar tot lo regne; e quels manava, quel guardassen axi com la sua persona. E com aço hach dit, e moltes bones paraules qui feyen al temps, assech se. E llevarense los barons de la terra, e digueren li, que eren aparellats de fer tot ço quell manava; e axi mateix cavallers e ciutadans e homens de viles. E com aço fo feyt, lo consell se parti.

E a poch de dies, lo senyor rey passa en Calabria ab tota la gent, e puix lalmirall feu recullir totes les galees e daltres lenys e de terides e de barques qui portaven vianda e tot ço que ops havien. E com fo feyt e aparellat, lalmirall, ab tot lestol, parti de Macina, e anasen en Calabria, al palau de Sent Martí, hon lo senyor rey era ab la cavalleria que hi havia passada de Sicilia, ab aquells rics homens e cavallers e almugavers que sach feyts venir de la Calabria; axi que tots foren ab ell lo jorn quels hach donat. E axi, lo senyor rey se reculli ab tota aquella gent qui devien anar ab ell el viatge, e ell feu la via de Principat ab la gracia de Deus.

Ara vos lexare a parlar dell. e tornare a parlar de sos enamichs.

CAPITOL CLXIV

Com lo compte Dartes, sabut laparellament quen Sicília es feya, pensa de venir, ab tot llur poder e secors del Apostolich, a Nàpols e Salerm.

E com sos enamichs hagren sabut laparellament que en Sicília es feya, tantost se pensaren, que per Nàpols se feya e per Salerm. E axi lo compte Dartes, e daltres barons molts que havia en lo regne per lo rey Carles, vengren ab tot llur poder en Nàpols e a Salerm, e fo gran cavalleria; quel Papa hi hach tramesa gran ajuda de gentes e de moneda. E axi esforçaren aquestes dues ciutats, en tal manera, que per res nos poguessen pendre, entro ells tots haguessen perdudes les persones.

Ara vos tornare al senyor rey de Sicília, qui, com lo recullit, ana visitant tots sos llochs de marina entro Castellabat, qui es prop de Salerm a xxxiv milles, axi com davant vos he dit.

CAPITOL CLXV

Com lo senyor rey En Jacme de Sicília feu la via de Salerm, e lalmirall costea la costera de Malfa, e trach totes les naus e terides del port de Nàpols, e assitia Gayeta.

Com hach visitat Castellabat, feu la via de Salerm: e aquí vaerets gran via fora, axi que tot lo mon paria quen vingués. Si que lalmirall dona la popa en terra, davant los esculs qui son en dret de la ciutat. E aquí, ab les ballestes faeren hi gran dany, e aquí estegren tot aquell jorn e la nuyt. E lendema, partent de Salerm, costejaren la costera de Malfa, e

posa lalmirall almugavers en terra, que hi cremaren e affegaren molts llochs que havien tornats en peus, despuix que En Berenguer de Sarria los hach barrejats. E partent daqui, faeren la via de Napols. E en Napols vaerets repicaments de campanes, e hi exir cavalleria. que era una gran maravella la gent que vench a mar; empero tanta de gent no hi havia, ne de cavallers, que lalmirall non tragues totes quantes naus e terides havia dintre lo port, e axi estegren davant la ciutat tres jorns. Puix faeren la via de Iscle, e aqui avallaren, e reconegueren lo castell e la vila: e prea ho molt, com ho hach reconegut. E puix parti Discle, e feu la via de Gayeta, e aqui trague los cavalls e tota la gent en terra, e assatia la ciutat per mar e per terra, e hi arbora iv trabuchs, que tots jorns treyen dins la ciutat. E segurament que lagren hauda, mas dos jorns abans que ell hi fos hi havien entrats be mil homens a cavall del rey Carles: e axi aquells tengren fort la ciutat. Queus dire? lo setge se tench molt fort, e destrengueren la ciutat, axi que dins havien de la mala ventura assats. E encara aquells del senyor rey de Sicilia corrien tot aquell pays tots jorns, que dintre terra entraven iii o iv jornades, e amenaven cavalcades les pus rayales del mon, axi de persones com de robes, com dargent o dor, que havien de viles e de casals que cremaven e affegaven; e dels bestiar amenaven tants, que, en la host, sol per lo cuyr mataben un bou, e un molto sol per lo fetge. Axi que, tant gran divicia havien de totes carns, que tota res sen devia maravellar, qual terra podia bastar a tant bestiar, que aquella host consumava.

Ara vos lexare a parlar del senyor rey de Sicilia, qui te son setge en la ciutat de Gayeta, e tornar vos he a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL CLXVI

Com lo senyor rey Nanfos Darago se vae ab lo rey Danglaterra, e esposa ab filla de dit. rey Danglaterra; e les grans festes e danees e jochs que van fer.

Com micer Bonifaci e micer Joan Dagrilli foren partits del senyor rey Darago, cascu dells sen ana lla hon havien ordonat. Queus en faria plus llongues noves? que tant anaren e vengren, qui al rey Danglaterra, qui al rey de França, que aportaren tot lo feyt a bona fi. E aço que lo senyor rey Darago se vaes ab lo rey Danglaterra en un lloch qui ha nom Olero, qui es en Gascunya. E la vista se fo empresa. E al jorn cert, lo rey Danglaterra, ab la regina sa muller e la infanta sa filla, foren al dit lloch Dolero: e axi mateix hi fo lo senyor rey Darago e lo senyor infant En Pere ab ell, e molts richs homens e cavallers e ciutadans e homens de viles, que tots anaren ricament arreats e aparellats de bells vestits e de bell arnes. E axi mateix hi fo micer Bonifaci de Salamandranna e micer Joan Dagrilli: e la festa fo molt gran quel rey Danglaterra feu al senyor rey Darago e al senyor infant En Pere e totes les sues gents. Queus en dire? que la festa dura be x jorns, abans que de res se entrametessen de parlar de neguns affers.

E com la festa fo passada, entraren en parlament, e finalment lo senyor rey Darago afferma per muller la infanta, filla del rey Danglaterra, qui era la pus bella donzella e la pus graciosa del mon. E com les esposayes foren feytes, la festa comensa molt major que dabans no era estada. E lo senyor rey Darago feu dreçar taulat molt alt, e tota hora treya tres estils tant maravellosament, quels anglesos e les altres gents sen meravellaven molt, e les dones axi mateix navien gran maravella. E apres bornaven e anaven ab armes, e puix feyen taules redones; e axi mateix vaerets anar cavallers e dones en dansa, e a vegades los reys amdosos ab les regines e ab compteses e

ab daltres grans dones: e linfant e richs homens de cascuna de les parts hi dansaven. Queus dire? que be un mes dura aquella festa, e un jorn lo senyor rey menjava ab lo rey Danglaterra, e altre jorn lo rey Danglaterra menjava ab lo senyor rey Darago

CAPITOL CLXVII

Com lo rey Danglaterra tracta quel rey Carles ixques de preso; e com essent en preso dit rey Carles, visio li vench, que cercas lo cos de madona sancta Maria Magdalena, lo qual troba en lo lloch hon li vench en visio.

PUIX com tota aquesta festa fo passada, lo rey Danglaterra estregues a consell ab lo senyor rey Darago e ab micer Bonifaci de Salamandrana e ab micer Ioan Dagrilli; sobre tractament quel rey Carles exis de la preso. E sobre aço hach molt dit e parlat, e dit pro e en contra cada una de les parts: e a la fi lo feyt vench a aço, que foren encontinent donats al senyor rey Darago cent milia marchs dargent, los quals lo rey Danglaterra presta al rey Carles. E fo ordonat, quel rey Carles exis de la preso, e que juras com a rey, que dins temps cert hauria tractada pau entre la Sgleya e lo rey de França, e dell mateix ab lo senyor rey Darago e ab lo senyor rey de Sicilia; e quentro en aquell temps lo rey Carles que degues metre tres fills seus en la preso en lloch dell, e xx fills de richs homens.

E de tot aço entra fermança lo rey Danglaterra de complir ho. E axi lo senyor rey Darago, per honor de son sogre, lo rey Danglaterra, volch fer aquestes coses: si quencontinent feu exir lo rey Carles de la preso. E foren molts qui digueren, que puix lo rey Carles ne era tora, no hi trametia negu de sos fills. E aquells qui ho deyen, non deyen bé; que segurement aquest rey Carles, segon, qui en la preso del senyor rey Darago fo e era en aquell temps, fo dels benignes senyors del mon, e a qui desplague tostamps la guerra Darago, e era

dels devots senyors del mon, e dels dreturers. E parech ho be a la honor que Deus li feu, quen visio li vench, que cercas, a senct Marti, en Prohença, lo cors de madona sancta Maria Magdalena. E en aquell lloch hon li vench en visio, mes de xx astes de llança deus terra, ell troba lo cors de la benaventurada madona sancta Maria Magdalena. E axi cascu pot saber e pensar, que si ell no fos axi bo e just, que aytal revelacio no li hagra Deus feyta.

E exi com fo exit de la preso, vaes ab lo senyor rey de Mallorca, qui li feu molta donor a Perpenya.

Ara vos lexare a parlar del rey Carles, e tornare a parlar del senyor rey Darago e del rey Danglaterra.

CAPITOL CLXVIII

Com lo senyor rey Nanfos Darago parti Dolero, acompanyat del rey Danglaterra; e com lo rey Carles se vae ab lo rey de Mallorca e ab lo rey de França.

Com tot aço fo complit, lo senyor rey Darago parti Dolero, e pres comiat de la regina Danglaterra e de la infanta regina, muller sua e affermada: e al partir hach moltes joyes donades de la una part e de l'altra. E depuix lo rey Danglaterra segui lo senyor rey Darago entro fo en la sua terra tornat, e puix preseren comiat la hu del altre, axi com de pare a fill, e anasen cascu per sa terra.

E com lo rey Carles se fo vist ab lo rey de Mallorca, vaes ab lo rey Danglaterra, e li feu moltes gracies daço que havia feyt per ell: e abans que dell se partis, lo paga cent milia marchs d'argent que ell havia donats al senyor rey Darago per ell. E lo rey Danglaterra prega lo, que les resenes que ell havia promeses per ell, que les trametes tantost al rey Darago; e ell promes li, que no hi falria per res: e axi prengueren comiat la hu del altre. E lo rey Danglaterra tornasen en sa terra, e pensa de ordonar e de tractar la pau entre la sancta Sgleya e el rey de França ab lo rey Darago, son genre.

Ara vos lexare a parlar del rey Danglaterra, e tornare a parlar del rey Carles, qui sen vench en Prohença, per tractar ço que havia promes al rey Danglaterra.

CAPITOL CLXIX

Com lo rey Carles trames sos tres fills, ab XX fills dels nobles de Prohença, al senyor rey Barago, per resens; e com demana secors al rey de França e al Apostolich, per ço com havia entes, quel rey de Sicilia li tenia setge a Gayeta.

Ea Marsella havia tres de sos fills, ço és a saber, mosenyer En Lluys, e ancara hi era mosenyer En Ramon Berenguer, qui era lo quint fill que havia. E aquests tres, ab xx fills de nobles homens de Prohença, ell trames a Barcelona, al senyor rey Darago, quen lloch dell tenguesen en la preso. E lo senyor rey Darago rebels, e trames los a Ciurana, e lla foren guardats, axi com si lo rey Carles fora, si hi fos.

E com lo rey Carles hach complit tot ço que fer devia, anasen en França, e vaes ab lo rey de França, e demana li secors de cavalleria. per ço com havia entes, quel rey de Sicilia li tenia setge a Gayeta. E lo rey de França dona li totaquell secors e ajuda que li demana, axi de gent, com de moneda. E axi, parti ab gran cavalleria de França, e anasen al Papa, e axi mateix li demana secors, e lo Papa feu aytant com ne demana: e ab tot aquell poder venchsen a Gayeta. E lla vench li son fill Carles Martell, qui era lo major fill que ell havia, ab gran poder, axi que foren tantes de gents, que una enfanitat era. Empero si lalmirall e els altres barons qui eren ab lo senyor rey de Sicilia ho haguesen consentit, per cert ell los fora exit a batalla; mas per res no li ho consentiren, ans se vallsejaren molt be el setge hon estaven.

E lo rey Carles assatia lo senyor rey de Sicilia, e axi mateix semblantment lo senyor rey de Sicilia tenia assitiada la ciutat de Gayeta, e treya ab trabuchs a la ciutat; e axi mateix la ciutat treya al senyor rey de Sicilia. E puix lo rey Carles vench

quí assitia lo setge del senyor rey de Sicilia, e treya al dit setge ab trabuchs, e lo setge del senyor rey de Sicilia treya axi mateix al setge del rey Carles. E axi mateix vaerets tots jorns feyts darmes que aquells del senyor rey de Sicilia feyen sobre aquells de la ciutat e de la host del rey Carles, que miracles eren a vaer. Queus dire? aço dura molt de temps. E lo rey Carles vae que aquest feyt li tornava a gran damnatge, si que a la fi lo senyor rey de Sicilia hauria la ciutat; e si la ciutat havia, que tot Principat e terra de Lavor se perdria. E feu requerir lo senyor rey de Sicilia de treues, e trames li ho a dir per sos missatgers al setge, e feu li axi a saber per sa carta, que ell lo requeria de treues a un temps, e que per ço li requeria, com contra sa consciencia li estava axi davant e li tenia setge; que ell havia promes e jurat al senyor rey Darago, que com seria fora de la preso, que tractaria, aytant com pogues, que entrells hagues bona pau e bona amor; e en axi com ho havia promes, quen axi ho havia en volentat de complir, si Deus li donava vida; e que molt mills se tractaria la pau en treues, quen guerra.

E com lo senyor rey de Sicilia entes aquesta carta quel rey Carles li hach tramesa, e sabia que axi era veritat com ell li feu saber, e encara que ell conexia tanta de bontat en lo rey Carles, que be sabia quell tractaria de pau e de bona amor, perque li consentia a la treua. E axi la treua sacorda en aquesta manera, quel rey Carles sen pensas danar, e puix lo senyor rey de Sicilia, apres quel rey Carles sen fos anat ab tota la sua gent, ques pensas de recullir ab tot ço del seu que tenia al setge. E axis compli, que el rey Carles sen ana en Nàpols ab tota la sua host, e puix lo senyor rey de Sicilia recullis al seu bell ayre, e venchsen en Sicilia, a Macina, hon li fo feyta gran festa, e lalmirall desarma les galees. Apres daço lo senyor rey de Sicilia ana vesitant sos regnes e tota Calabria, e lalmirall ab ell, e pensarensen de deportar e de caçar. E tengren la terra tota en pau molt gran temps e en gran justicia.

Ara vos lexare a parlar dells, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL CLXX

Com lo senyor rey Nanfos Darago se mes en cor de conquerir Manorca, e lo trames a dir a son frare, lo senyor rey de Sicilia e al lalmirall En Roger de Luria, que vengues ab XL galees armades, e com vench, e ana conquerir Manorca.

Com lo senyor rey Darago fo partit de Olero, e tornat en sa terra, ell pensa que vergonya li seria que la illa de Manorca tinguessen sarrahins; e axi, que era bo quels ne gitas, e la conqueris, e quen llevas daffany son avonclo, lo rey de Mallorques, e que mes valia que li retes la illa de Manorca poblada de crestians, que no feya quels serrahins hi haguessen lexats. E axi trames sos missatgers al moxerif de Manorca que li pensas despaetxar la illa, en altra manera, que si no ho feya, que ell li feya a saber per cert, que ella li tolria, e li tolria la persona a ell e a tota sa gent. E lo moxerif de Manorca feu lin fort fret respot, e axi mateix lo senyor rey pensa, que ell venjaria lo senyor rey son pare de la traycio que li havia feyta, com feu saber en Barbaria quel senyor rey hi anava, porque perde lo cap En Bugron, e sen perde Contastina, axi com davant havets entes. E tantost ell trames sos missatgers a son frare, lo senyor rey de Sicilia, que li trames lalmirall ab XL galees armades: e feu li a saber, com les volia per lo dit viatge de Manorca. E axi trames cartes al almirall, que pensas denantar, e de venir tost ab les galees a Barcelona. E axi com lo senyor rey Darago ho hach trames a dir a son frare, lo senyor rey de Sicilia, e al almirall, axis compli: si que lalmirall arma les XL galees, e venchsen a Barcelona. E fo hi en la festa de Totsancts, e troba lo senyor rey que hach aparellada la cavalleria que ab ell devia passar, e lalmugaveria: axi que tota hora foren be de bona gent cinchcents cavallers ab cavalls armats, e be xxx milia almugavers. E a Salou, ab la gracia de Deus, recullirensen, e vengren a la ciutat de Mallorques: hon foren tuyt xv jorns abans de Nadal. E exiverna tant fortment, que james hom no viu tant fort yvern, e de vents e de plujes e de

grops. Queus en dire? que tant fort yvern feya, que bastara, que fos hom en la mar de la Tana, que galiots hi havia, que de fret perderen los caps dels dits.

E comptar vos he un bell exempli e miracle que sesdevench per aquest mal temps, lo qual yo viu, e tot hom comunament: e aquest vos vull recomptar, per ço que cascu se guart de la ira de Deus.

CAPITOL CLXXI

Recompta lo gran miracle qui sesdevench dun almugaver, qui era de Sagorp, per raho de voler menjar carn lo vespre de Nadal.

VERITAT es, que eren en una companyia xx almugavers qui eren de Sagorp e de la encontrada, e posaven al portxo de senct Nicolau de Portopi. E la vespra de Nadal anaren sen los deu a percasar bestiar que menjassen lo dia de Nadal, e portaren quatre moltons, e faeren los escorxar, e escorxats penjarenlos el portxo. E la hu dels companyons, lo qual era de Sagorp, e havia jugat e havia perdut, pres un quarter de molto ab la fellonia, e mes lo en ast. E es costuma de cathalans, que la vespra de Nadal tot hom dejuna comunament, e no menja entro a la nuyt. E axi los almugavers aquells anaren percasar cols e peix e fruyta, que menjassen; e com foren venguts al vespre a la dita posada del portxo de senct Nicolau de Portopi, vaeren prop del foch, hon ells devien menjar, lo quart de molto en ast. E maravellaren sen, e sen esquivaren fort, e digueren:—Qui es aquest qui aquest quart de molto nos ha mes aci al foch?—E aquell respos, que ell lo hi havia mes.—E perque ho havets feyt? digueren ells.—Per ço, dix ell, com yo vull a nuyt menjar carn, a desonor de la festa qui dema sera.—E aquells reprengueren lon molt, e pensaren sen, que si be ho deya, nou faria: e axi aparellaren llur sopar, e meteren llur taula. E aquell pres una tovallola, e a l'altra part del foch ell sasigue e mes sa tovallola, e tuyt comensaren

a riure e a xufiar, que cuydavense queu faes per escarn. E com ells se foren asseguts e comensaren a menjar, aquell pres son quarter de molto, e val se posar davant, e talla de la carn, e dix:—Yo vull menjar daquesta carn, a desonor de la festa qui a nuyt es e dema sera.—E al primer boci ques mes en la boca vench li en visio un hom tant gran, que tocava del cap al treginat del portxo, e dona li ab la ma tal per la cara plena de cenra, quenvers lo gita en terra, si que crida, com fo en terra:—Sancta Maria val!—tres vegades; e jach axi com si fos mort, tot despoderat de sos membres, e hach la vista perduda. E los companyons llevarenlo, e posarenlo sobre una flasada, e estech com a mort be entro a hora de mija nuyt.

E com lo gall canta, ell cobra la paraula, e demana prevera. E lo clergue del dit lloch de sengt Nicolau vench, e confessas ab ell molt devotament. E lo mati de Nadal, ab prechs e ab requisicio dell, portarenlo a la sgleya de madona sancta Maria de Mallorques; e davant laltar ell se feu posar, e tot hom venial veure; e ell era axi dibil, que neguns membres que hagues no podia moure ne ajudarsen, e la vista que havia de tot perduda; e plorant pregava lo poble, que degues pregar Deus per ell; e davant tuyt ell manifestava sos pecats e sos falliments, ab gran contricio e ab gran dolor: si que tot hom e tota dona navia gran pietat. E ordonas en la dita sgleya, qui es en la Seu, que tots dies sen digues Salve regina, entro fos mort o guarit. Queus en diria pus? que aço dura tro el dia de Parici, que la Seu fo plena de poble. E com lo preycador hach preycat, prega lo poble, que tuyt pregassen madona sancta Maria, que pregas lo seu beneyt char fill, que aquell dia beneyt mostras sos miracles sobre aquell pecador; e que tuyt sagenollassen, e els clergues cantarien Salve regina. E com lagren cantada, lome gita un gran crit, e los membres tots quants navia exiren de llur lloch, si que be sis preveres lo havien de tenir. E a la fi de la Salve regina, ab gran cruxit que donaren tots quants ossos havia, en presencia de tuyt recobra la vista, e los membres li tornaren cada hu en son lloch adrets e bons. E axi ell e tot lo poble feu grans gracies a Deus daquell tant bell miracle que Deus e madona sancta Maria los havia mostrat.

E axi lo bon hom anasen sa e dret. Perque cascu de vosaltres qui aquest miracle oyrets, qui axi fo manifest e pales,

fets ne de vostre prou, e duptats lo poder de Deus, e esforçats vos de be a fer, e guardats vos, que de feyt ne de paraula ne façats res contra lo nom de Deus ne de madona sancta Maria, ne dels seus beneyts sancts ne sanctes, ne les festes qui son ordonades per la sancta Sgleya romana.

CAPITOL CLXXII

Com una gran fortuna acullí lo senyor rey Darago e tot son estol anan conquerir Manorca, e com hach conquesta tota la illa, e en quina manera; e com al tornar que sen feya lalmirall en Sicília, fortuna la cullí, e correch entro en Trapena.

ARA vos tornare a parlar del senyor rey Darago, que quant la festa de Nadal hach tenguda en la ciutat de Mallorques, feu recullir tot hom, e feu la via de Manorca. E com lo senyor rey fo entro a xx milles en mar, apres la illa de Manorca, una gran fortuna acullilo, axí que li parti tot lestol, en tal manera que solament ab xx galees ell pres terra al port de Maho. E lo moxerif de Manorca, qui sera be aparelat de defendre, e gran secors que li era vengut de Barbaria, fo li ab tot son poder a la popa de les galees, axí que tota hora hi era be ab cinchcents homens a cavall e be ab xl milia de peu. E lo senyor rey estava ab les galees, escala per terra, a la ila dels Cunills. E la fortuna aquella dura be viii jorns, que hanch nul hom dels seus no hi poch atendre; e puix abonansas lo temps, e ades venia al port de Maho, qui dues galees, qui tres naus: axí que, tuyt atenien axí com podien,

E com lo senyor rey Darago vae que hi havien cc cavalls armats venguts, pensa de posar los cavalls en terra, e exí tota la gent en terra. E lo moxarif que vae quel poder venia, anassen al castell de Mahona, e a qui ell ajusta tot son poder. E lo senyor rey a qui havien be cccc cavalls armats venguts, e partida dels almugavers, dix al almirall e als altres richs homens qui hi eren, que no volia esperar pus gent; e lalmirall e los altres clamaren li marce, que no fos, mas que esperas tots

sos cavallers. E ell dix, que gran yvern era, e que les galees sofferien gran desayre, e que per res nou sofferria; e axi anasen lla hon era lo moxarif.

E lo moxarif, ab tot son poder, devallassen, batalla arrençada, en un bell pla que es prop lo dit castell de Mahona. E com les hosts foren la una prop l'altra, lo senyor rey va ferir ordonadament ab tota la sua gent, e lo moxarif axi mateix contra lo senyor rey Darago: e la batalla fo molt cruel, quels homens de la illa eren bons homens darmes, e havia hi turchs bons homens quel moxarif tenia a sou. E la batalla fo axi cruel, que tuyt havien assats que fer, mas lo senyor rey, qui era dels millor cavallers del mon, brocava sa e lla, e no li escapava cavaller a qui ell pogues ferir colp, si que totes ses armes hi rompe, salvant la maça, de que feya tant, que nul hom li gosava estar davant. E axi, ab la gracia de Deus, e per la sua proesa e de les sues gents, ell vence la batalla, si quel moxarif fugi, e mes se el castell entro ab xx de sos parents, e els altres muriren tuyt.

E axi lo senyor rey feu llevar lo camp a les sues gents, e puix ana assitiar lo castell, hon lo moxarif sera mes: e entre tant lestol del senyor rey fo vengut tot. E com lo moxarif vae lo gran poder del senyor rey, ell li trames sos missatgers, e pregal, que fos de gracia e de merce sua, que, ab ell, xx de sos parents qui ab ell eren, e ab llurs mullers e ab llurs infants, quels ne levas anar en Barbaria, solament ab llurs vestidures e ab vianda entro lla, e ell retria li lo castell de Mahona e la villa de Ciutadella.

E lo senyor rey, per ço que tota la illa pogues haver sens altre embarch, atorga ho: e axi lo moxarif rete li lo castell e la vila de Ciutadella, e tots los altres llocs de la illa, e li dona tot quant thresor havia. E lo senyor rex lliura li una nau que nolieja de genovesos qui era venguda al port de Maho per fortuna, la qual nau anava a Yviça, per carregar de sal. E dins aquella nau mes lo moxarif entro ab c persones, entre homens e fombres e infants, e paga la nau, e feu los metre molta vianda. E partirensen del port en tal punt, que la nau aculli fortuna, e rompe en Barbaria, que hanch non escapa persona. E axi veus nostre Senyor, com vol destroyr una nacio de gents, com lleugerament ho fa: porque cascuns se deuen guar-

dar de la sua yra: que la roda de fortuna veus com gira en un colp contra lo moxarif e son linatge, que navien senyorejada aquella illa mes havia de mil anys.

Puix com lo senyor rey nach trames lo moxarif e son llinatge. anasen a Ciutadella, e feu pendre totes les fembres e els infants de tota la illa, e els homens qui eren romasos vius, qui eren forts pochs, que en la batalla muriren tots. E com les fembres e els infants e els homens foren tots presos de la illa, foren be XL milia; e aquells ell feu lliurar, quen fos cap e major de vendre En Ramon Calbet, un honrrat hom de Lleyda. E aquell hi mes altres officials sots si. E trames ne la major partida a Mallorques, e puix en Sicilia e en Cathalunya e en altres parts. E en cascun lloch se tench encant publiche de les persones e de les robes quils foren trobades.

E com aço fo ordonat, lo senyor rey ordona, que a Mahona, al port, se faes una vila be murada. E jaqui procurador de la illa En Pere de Lebia, un honrrat ciutada de Valencia, e dona li tot poder, que pogues tota la illa donar a pobladors cathalans; e que de bona gent poblas la illa. E axi ho feu segurament; que axi es poblada la illa de Manorca de bona gent cathalans, com negu lloch pot esser be poblat.

E com lo senyor rey hach ordonat tots sos officials en la illa, e ordonacio de poblar, de que fo de tot cap e capita En Pere de Lebia, qui era molt prohom e savi, partis de Manorca, e vench a Mallorques, hon li fo feyta gran festa per la sua venguda. E vesita tota la illa de Mallorques ab lalmirall e ab Galceran Danglesola e daltres richs homens qui ab ell eren. E puix parti de Mallorques, e trames ne tot lo estol en Cathalunya ab lalmirall. E lo senyor rey, ab iv galees, giras en Iviça, per vesitar, hon li fo feyta gran festa. E aqui estech iv jorns, e puix anasen en Cathalunya, e pres terra a Salou, e de Salou anasen a Barcelona, hon troba lalmirall, qui ja havia presa terra ab tot lestol. E lalmirall pres comiat dell, e puix tornasen en Sicilia.

Si que al tornar que sen feya, acullil una fortuna tant gran el golf de Lleo, que totes les galees se partiren: e ni hach qui corregueren en Barbaria, e daltres en Principat; e lalmirall fo en aquella hora en gran condicio. Empero, ab lajuda de Deus, qui en molts llochs li havia ajudat, restauralo, e correch

a Trapena, e fo sa e saul; e puix a pochs de dies cobra totes les galees. E com totes foren a Trapena, anasen a Macina, hon troba lo senyor rey e tota la gent, qui hi faeren gran festa. E a Macina desarma e pensa de seguir la cort del senyor rey, axi com aquell quel dit senyor rey de Sicilia no feya res que ell nou sabes. E vixqueren en gran alegre e en gran deport, visitant e cortejant tota Calabria e el Principat de Taran-to e aquells llocs que tenien en Principat.

E axi leixar vos he a parlar del senyor rey de Sicilia, e tornar vos he a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL CLXXIII

Com lo senyor rey Nanfos Darago trames sos missatgers a Tarasco, per tractar de la pau del rey Carles, hon pau sendreça, axi com lo senyor rey Darago havia mester, e a gran honor del senyor rey de Sicilia; e com malaltia vench al senyor rey Nanfos duna exidura.

COM lo senyor rey fo a Barcelona, hon li fo feyta gran festa e gran honor, anasen visitar tots los regnes. E com fo en Arago, vaes ab don Alfonso de Castella e don Ferrando son frare, e donals molt del seu; e troba los que estaven molt be, e que menaven la guerra ab lo rey Don Sanxo, llur avonclo, e guanyaven tots dies terres sobre ell.

E axi ana visitant totes les fronteres, e els missatgers li venien tots dies apresament del Papa e del rey de França e del rey Danglaterra, per tractar pau entre ells. E aço menava lo rey Danglaterra, per ço com volia, quel primer any seguent quel matrimoni se complis entre lo senyor rey Darago e sa filla; si que per ço hi metia tot son poder. E a veritat aytal se feya lo rey Carles, e per ço com ho havia promes: si que tant tractaren lo rey Carles e lo rey Danglaterra, quel Papa trames un cardenal en Prohença, a Tarasco, ab lo rey Carles, qui tractas de la pau ab lo senyor rey Darago. Si que com foren a Taras-

co, trameteren llurs missatgers al senyor rey Darago, quels trametes missatge qui ab ells tractas de la pau.

E lo dit senyor rey, sobre lo dit tractament a ordonar, se vench a Barcelona. E com fo a Barcelona, mana ses corts, que tot hom a dia cert fos a Barcelona: e axi com ho mana, axis compli. Si que com la cort fo ajustada, e foren tuyt al palau reyal, ell los dix, com lo rey Carles e lo cardenal eren a Tarasco, e quel requirien, que hi trametes missatgers que ab ells tractassen de la pau; e axi, que ell no volia res fer sens consell de sos barons e cavallers e ciutadans e homens de viles, qui deguessen tractar dels missatgers, quals serien, ne ab quin poder yrien; e que en axi com aquells ho tractarien, quel senyor rey e tuyt ho tenguessen per bo e per ferm. E abans que daquí partissen fo otorgat, quels missatgers fossen xii, ço es a saber, dos richs homens e quatre cavallers e dos savis e dos ciutadans e dos homens de viles. E fo ordonat, quants companyons ne quants escuders degues cascu menar, e que axi com fos ordonat, que axis complis: e axis feu. E donaren poder a xl entre richs homens e cavallers e ciutadans e homens de viles, que deguessen aquest feyt ordonar e endreçar. E encara fo ordonat, que nul hom de Barcelona no partis entro los missatgers fossen anats e venguts de Tarasco, per ço que sabessen que haurien feyt: e axi fo otorgat.

E com tot aço fo otorgat, aquells xl, tots jorns, dues vegades sajustaven a la casa dels Preycadors, e tractaven e ordonaven dels feyts. E axi com ho ordonaven cascu dia, axi ho portaven davant lo senyor rey: e ell adobava ço que li paria que hi faes millorar, axi com aquell senyor qui era molt savi e molt bo, e havia la volentat plena de vera charitat e justícia, e de tota altra saviesa. Si quels missatgers foren elets e ordonats, en qual manera diguessen anar a honrrament del senyor rey e de tots sos regnes, els foren donats los capitols e el poder, e foren gint arreats, els fo ordonat majordom, tal com convenia a vera valor.

E partiren de Barcelona, e tota hora entre cavalls en destre e llurs cavalcadures dells e de llurs companyons e de llurs escuders e les adzembles foren tota hora que manaven c besties: e cascu dels missatgers foren bons e honrrats e savis. E anaren tant per llurs jornades, que vengren a Tarasco. E lo senyor

rey romas a Barcelona ab tota la cort, e si hanch vaes jochs ne solases, axi de taules rodones com de trer a taulat, com danar ab darmes e bornar e dansar cavallers e ciutadants e homens de viles e de cascu mester de la ciutat, que sesforçaven de tots jochs e tot alegre a fer, llavors ho pogres vaer: que negu no pensava mas dalegrar e solasar e de fer tot ço que a Deus e al senyor rey plagues.

E com los missatgers foren a Tarasco, foren be reebuts per lo rey Carles e per lo cardenal e per los embaxadors que hi eren del rey de França, e majorment per los iv missatgers que hi eren del rey Danglaterra. E qui volra saber los noms dels missatgers e tot ço quel cardenal los dix de part del Pare Sanct, e encara tot ço que ells li resposeren, e tot ço que si feu del començament tro a la partença, vajensen a la «Gesta» quen Galceran de Vilanova ne feu, e lla trobar ho han tot per orda; e encara tot ço que entre los altres hi respos En Maymo de Castellauli, qui era hu dels dits missatgers del senyor rey Darago. E sim demana per que hi nomen mes En Maymo de Castellauli que negu dels altres, yous dich, que per ço com hi respos pus baronivolment e mills com a cavaller que negu altre, e si be negu si feu, feu se per les paraules que ell dix.

E axi no men cal pus parlar, quel parlament dura molt entre ells, e a la fi preseren comiat dells, e tornarensen ab ço que feyt hagren, e trobaren lo senyor rey a Barcelona, e aqui, davant tota la cort, reeberen los tota la missatgeria, que aportaren, tal quel senyor rey e tot son consell ne foren pagats. Si que endreçada era la pau tant honrradament e tant bona, com lo senyor rey Darago havia mester e les sues gentis; e encara a gran honor del senyor rey de Sicília.

Axi quel matrimoni se devia cumplir a pochs dies de la infanta, filla del rey Danglaterra, ab lo senyor rey de Darago; mas nostre Senyor ver Deus volch de altra manera mudar leniment de tot ço que se era tractat a Tarasco. E cascu pot entendre, que nostre Senyor ver Deus es vera dretura e vera veritat, perque negu no sap ne pot entendre en los seus secrets; e lla hon hom se cuyda, per son feble enteniment, que alcunes cosas que Deus fa venguen per mal, tornen en gran be: perque negu nos deu treballar de res que Deus faça. E axi es mester, que en aquest punt ne prenguen cascu bo confort, e lloem e

agraciem Deus de tot ço quens dona. Perque lla hon la major festa era a Barcelona, e major alegre e major deport, a Deus vench en plaer que al senyor rey Nanfos vench malaltia, duna exidura ques feu el raygal de la cuxa. E per aquella no stech de trer a taulat, ne danar ab armes, axi com aquell qui era pus corajos de feyts darmes a fer, que negun altre qui el mon fos. E axi menyspreant aquella exidura, mescla si febra, axi que tant fortment lo combate be x jorns, que tot altre hom fora mort.

CAPITOL CLXXIV

Com lo senyor rey Nanfos Darago passa desta vida, per raho duna exidura ques feu al raygal de la cuxa.

E com ell se senti axi agreujat, feu son testament axi ab gran diligencia, com negun altre rey pogues fer: e una vegada e dos lo feu llegir e examinar. E lexa lo regne al senyor rey En Iacme, rey de Sicilia, frare seu, e jaqui lo seu cors a la orda del frares menors de Barcelona. E axi, ab gran contricció de sos pecats, confessa moltes vegades, e reebe lo nostre Salvador, e fo pernoliat. E com hach reebuts tots los sacraments de la sancta Sgleya axi, prenent comiat de tots, feu se donar la creu, e adora la molt devotament ab plors e ab llagrimes, e croa sos braços ab la creu sobre sos pits, e lleva los ulls al cel, e dix:—En les mans tues, Pare Senyor Iesu Christ, coman lo meu esperit!—E senya e beney si mateix, e puix tot son poble e tots sos regnes. E ab la creu abraçada, dient moltes bones oracions, ell passa desta vida en lany de nostre senyor Iesu Christ MCCXCI, a XVIII jorns de iuny. E si hanch vaes gran dol en ciutat, aqui fo, axi com aquells qui havien perdut bon senyor. E axi com ell ho hach manat, fo portat ab gran professo als Freres menors, e aqui ell fo enterrat. Deus, per la sua merce, haja la sua anima! E sens tot dupte podem estar,

que ab Deus es en Paradis, axi com aquell qui sen ana verge; que james no hach paria de fembra, ans era! son enteniment, que verge vengues a sa muller, e que puix axi mateix no hagues cura de altra fembra.

CAPITOL CLXXV

Com lo compte Dampuries e daltres richs homens foren elets per anar en Sicijia, per amenaar en Cathalunya lo senyor rey En Iacme de Sicilia, e com madona la regina, mare sua e infant En Fraderich, frare seu, romangueren per cap e per major de Sicilia e tofa Calabria.

E com lo cors fo enterrat, lo testament se llegi, e tantost armarense iv galees; e lo compte Dampuries e daltres richs homens e cavallers e ciutadans foren elets per anar en Sicilia, per amenaar lo senyor rey En Iacme. E axis feu, que tantost lo compte Dampuries e els altres qui elets foren se reculliren per anar en Sicilia, per amenaar lo senyor rey En Iacme, per esser senyor e rey Darago e de Cathalunya e del regne de Valencia. E entretant los barons e richs homens e cavallers e ciutadants e homens de viles ordonaren, quel senyor infant En Pere rege e governas los regnes ab lo consell que li fos donat, entro quel dit senyor rey En Iacme fos vengut en Cathalunya. E lo senyor infant En Pere rege e governa axi saviament los regnes, com hanch senyor savi poch fer.

E tantost lo compte Dampuries e els altres qui ab ell anaven foren recullits, e anaren tant, qui ab un vent, qui ab altre, qui a rem, qui a veles, que a poch de temps preseren terra a Trapena: e saberen que madona la regina e el senyor rey En Iacme e el senyor infant En Fraderich eren a Macina. E com foren a Macina, vengren, que hanch no llevaren senyera, e anarensen a la duquena, e aqui exiren, que altre laus no llevaren. E com foren davant madona la regina e el senyor rey e el senyor infant, lo compte, en plorant, dix los la mort del senyor rey Nanfos. E si hanch vaes dols ne plors, aqui foren. Queus dire? dos jorns dura lo dol molt gran.

Après dels dos jorns, lo compte prega madona la regina e el senyor rey, que faessen ajustar consell general. E tantost lo senyor rey feu cridar consell, e tot hom fo ajustat a sancta Maria la nova. E el compte Dampuries, en presencia de tuyt, feu publicar lo testament del senyor rey En Pere, en lo qual vinculava, que si lo senyor rey Nanfos muria sens infants, que tornas lo regne Darago al dit senyor rey En Iacme, e Cathalunya e el regne de Valencia, axi com davant havets oyt. E puix feu publicar lo testament del senyor rey Nanfos, e axi mateix lexava tots sos regnes al senyor rey En Iacme, frare seu, rey de Sicilia. E com los testaments foren llegits, lo compte e els altres missatgers qui eren venguts requeseren lo dit senyor rey, que li plagues, que pensas danar en Cathalunya a reebre sos regnes. E lo senyor rey respos, que era aparellat danar; mas que ordonaria la illa de Sicilia e tota Calabria e tota l'altra terra, en qual manera hagues a romandre, e puix que pensaria danar. E la resposta plague a tots.

E tantost mana lo senyor rey a lalmirall que faes armar xxx galees; e lalmirall tantost para taula, e feu aparellar xxx galees, e metre en cuns. E tantost lo senyor rey trames per tota Calabria e per les altres terres e richs homens e cavallers, e a syndichs de ciutats e de viles, que venguessen a ell tantost a Macina: e axi com ell ho mana per ses cartes, axi vengren tuyt a Macina a ell. E com foren a Macina, ell los preycà, els dix moltes bones paraules, e comanals madona la regina, que la guardasen e que la tenguessen per cap e per senyora; e axi mateix los mana, que haguessen per cap e per major e per senyor, axi com la sua persona, linfant Fraderich, e que faesen tot quant ell manas ne volgues, axi com farien per ell. E aquells encontinent prometerenli ho, e ell senyals e beneyls tots, en pres comiat: e aquells en plorant besaren li les mans e els peus; e en après besaren les mans axi mateix al infant En Fraderich. E com aço fo feyt, preseren comiat dells, e tornaren-sen cascuns en Calabria e en los altres llochs, ab gran enyorament ques daven tuyt del senyor rey; empero tuyt havien gran goix del creixement que li era vengut, e axi mateix del bon cap quels havia lexat, ço es a saber, lo senyor infant En Fraderich, frare seu.

CAPITOL CLXXVI

Com lo senyor rey En Jacme Darago se reculli a Trapena per passar en Cathalunya, e des-
embarca a Barcelona, hon feu celebrar misses per l'anima del rey Nanfos, son frare, e a
Sentescreus per lo senyor [rey En Pere, son pare; e com fo coronat a Çaragoça, e pro-
mes secors a Don Alfonso de Castella.

E com aço fo feyt, lo senyor rey pres comiat de tota la uni-
versitat de Macina, e aquell manament los feu que havia
feyt a aquells de Calabria. E apres anasen a Palerm, hon hach
axi mateix feyts venir tots sos barons de Sicilia, e cavallers,
e syndichs de ciutats e de viles. E com foren tots ajustats, dix
los moltes bones paraules, en axi mateix com havia dit als al-
tres, e aquell manament los feu. E com aço hach feyt, pres co-
miat de tuyt, e anasen a Trapena.

E entretant lalmirall fo vengut ab les galees, e madona la
regina e lo senyor infant En Fraderich foren aquí, e tots los
barons de Sicilia. E aquí lo senyor rey En Jacme pres comiat
de madona la regina, sa mare, qui li dona la sua benedictio; e
puix pres comiat del senyor infant En Fraderich, el besa mes
de deu vegades, axi com aquell quil amava molt per moltes ra-
hons, ço era, per ço com es son frare de pare e de mare, e l'al-
tra, quel senyor rey son pare lo hi comana, e l'altra, quel havia
nodrit, e ell tostemps li era estat obedient, axi com bo frare
devia esser a altre, per que lo havia coral en son cor: e axi
lexa lo governador e senyor en tot lo regne. E pres comiat axi
de tuyt, e recullis, ab la gracia de Deus, e lo compte Dampu-
ries e los altres embaxadors ab ell, e lalmirall qui dell no par-
ti. E meterensen en mar, e Deus donals bon temps; si que a
pochs de dies foren en Cathalunya, e preseren terra a Barce-
lona, ab la gracia de Deus. Que be fo gracia de Deus, que
vench als pobles seus, com lo senyor rey En Jacme los vench
per rey e per senyor; e aquell dia los entra pau e bona volen-
tat per tots los regnes e terres del senyor rey Dargo; que axi
com fo gracios e benaventuros al regne de Sicilia, axi es estat

benaventuros e ple de totes gracies al regne Darago e tota Cathalunya, e al regne de Valencia, e a tots los altres llochs seus.

E com lo senyor rey En Jacme de Sicilia hach presa terra a Barcelona, no cal dir la festa que li fo feyta. Empero abans que la festa començas, ell feu ajustar tot hom als Frares menors, e rete son deute, axi de plor, com de misses e beneficis que feu dir sobre lo cors del senyor rey Nanfos, son frare. E com aço hach feyt, que dura quatre jorns, puix la festa comença tan gran, que tot lo mon paria quen vingues: e aquesta festa dura xv dies. E com aquesta festa fo passada, parti de Barcelona, e anasen per Lleyda a Çaragoça: e en cascu lloch li feyan gran festa; mas empero com fo exit de Barcelona, lo primer lloch hon ana fo a Sentescreus, e aqui axi mateix ell rete son deute al cors del senyor rey son pare, e puix tench son camí, axi com yaus he dit, a Çaragoça, e lla fo la festa, sens comparacio, la major qui hanch hi fos feyta, e aqui pres la corona a la bona hora.

E puix com la festa fo passada de la coronacio, vaes ab don Alfonso de Castella, quil vench veure en Arago, e lo senyor rey dona li del seu: e ell pregal, que fos de gracia e de merce sua que nol desemparas, puix que era son desastre quel senyor rey Nantos era mort; que si ell hagues sol dos anys mes viscut, ell entenia, que li hagra feyta senyorejar tota Castella: per que si dell no havia ajuda, tenia son feyt perdut. E lo senyor rey confortal, e dix, que sabes per cert, que ell nol desampararia, ans li faria tot lo secors que fer li pogues. E com aço fo feyt, Don Alfonso fo molt algre e molt pagat del senyor rey, e sen torna en Castella, a Seron e als altres llochs seus.

CAPITOL CLXXVII

Com lo senyer rey En Jacme Darago vench a Valencia, e hach pres la corona del reyalme; e com missatgers del rey En Sanxo de Castella li vengren, pregant li de pau, la qual hach confermada entre ell e lo rey de Castella e sos nabots.

PUIX lo senyor rey Darago ana visitant tot Arago, e puix vench en la ciutat de Valencia, hon axi mateix li fo feyta gran festa, e reebe corona del reyalme. E dementre que anava vesitant terres, al senyor rey vengren missatgers molt honrrats del rey Don Sanxo de Castella, cosi germa seu, e saludaren molt devotament lo dit senyor rey Darago, de part del rey don Sanxo, cosi germa seu. E feya li a saber, que havia gran alegre de la sua venguda, e quel pregava, axi com a char cosi que ell molt amava, que li plagues que hagues pau ab ell, e que ell que era aparellat que li valgues contra tots los homens del mon; e quel rey Nanfos lavia guerrajat, e lavia mes en punt de tolre sos regnes, els volia donar a sos nabots, que no li atanyen tant com ell, de que era estat molt maravellat; e que no paria que ell hagues deute negu ab ell. E axi, que pregava ell, que ço quel rey Nanfos, son frare, havia feyt, que non guardas; mas que pensas lo gran deute qui es entre ells.

Si quel rey Darago respos als missatgers molt cortesament, axi com aquell senyor qui es estat e es lo pus cortes e el mills nodrit de totes coses que hanch senyor fos, e dix, que be fossen venguts. E puix dix, quel rey don Sanxo nos devia maravellar de res quel senyor rey Nanfos hi hagues feyt;—que lo rey Nanfos feya com a bon fill que volia venjar la gran falla que ell havia feyta al senyor rey nostre pare: e dich vos, que daquell cor mateix ne forem Nos; mas pus que ell demana pau, a Nos plau que laya.—E los missatgers respongueren:—Hoch, senyor, ab una cosa ques profer, que a coneguda vostra fara esmena a vos de tot ço que ell hagues fallit al senyor rey vostre pare: e lesmena sia aquella que vos, senyor, ne vu-

llats, queus en do ciutats, castells o viles o llochs, o fer tota aquella honor que vos conegats que fer vos en deja.—E lo senyor rey respos, que pus tam be ho deya, que ell se tenia per satisfet, e que dell no volia ciutats, castells ne altres llochs; que, la merce de Deus, ell havia tants reyalmes e tant bons, que no li feyen fretura sos llochs, mas bastava li que el sen penedis de ço que feyt havia; empero volia, que ell donas part de la terra de Castella a aquells infants sos nabots, ço es, a don Alfonso e a don Ferrando; que ell per res nols desempararia.—E los missatgers digueren, que sobre aço sen yrien.

E axi tornarense al rey de Castella. E com foren davant llur senyor, lo rey de Castella, comptarenli tot ço quel senyor rey Darago hach dit, e digueren la gran bonesa e saviesa que en ell era. E lo rey de Castella fon molt pagat, e mana que tornassen a ell, e que ell era aparellat, que de totes coses faes ço que ell manaria. Queus en diria? que tantes vegades anaren missatgers entre ells, que la pau fo otorgada de cascuna de les parts, que don Alfonso e don Ferrando volian haver pau ab llur avonclo, lo rey don Sanxo, e ques tenien per pagats de ço quel senyor rey Darago havia tractat que el rey de Castella los donas, e que renunciassen al regne. E axi fo empresa la vista del senyor rey Darago e del rey de Castella, e cascuns esforçarense de venir a la vista, com pus honrradament poguessen.

Si que com lo senyor rey Darago fo a Calathayu, ab gran gent de richs homens e prelats e cavallers e ciutadants, e sabe que lo rey de Castella era a Soria, axi mateix que hi havia menada la regina, e hi era lintant don Joan, frare del rey don Sanxo, e mols altres richs homens; e lo senyor rey qui sabe que la regina era a Soria, per sa cortesia e per honor de la regina volch anar a Soria abans quells no venguessen a Calathayu. E lo rey de Castella que sabe que lo rey Darago venia, exi li a carrera mes de quatre llegendes; e aqui fo acullit lo senyor rey Darago ab molt gran honor, e totes les sues gents, que aytant com estegren a Soria no si feu mas festa e elegre.

E com la festa fo passada, lo senyor rey Darago volch sen tornar, e prega lo rey de Castella e la regina, que venguessen ab ell a Calathayu, e ells digueren queu farien volenters. E axi tots ensemps vengrense a Calathayu, hon lo senyor rey

los feu llur ops al rey de Castella e a la regina, e a tots aquells qui ab ells eren, del jorn que entraren en Arago entro el jorn que foren exits e sen foren tornats en Castella. E segurament vos puch dir per lo cert, que totes quantes viandes e coses hom hagues, ne nomenar pogues, de tot feya donar racio lo senyor rey Darago tant bastant, que non podien menjar neguns, ans vaerets per les places donar dos diners de pa per un diner, o un porcell, o cabrit o molto, o civada, o peix sech e salat, que ço quils costara en altre lloch dos sous, havien per sis diners. E daço trobarets totes les places plenes de trotters quiu venien, axi que tots los castellans e gallegos e altres gents moltes que hi havia sen maravellaven. E la un dia menjava lo senyor rey a la posada del rey de Castella, ab lo rey e ab la regina, e laltre menjaven ells a la sua posada. Si que la festa era tant gran que tots jorns se feya. que aço era gran maravella de vaer. Queus en diré? que en Calathayu estegren dos ensemps dotze jorns, e dins aquells dies fo feyta la pau, e refermada entre ells. E encara fo feyta pau del rey de Castella ab sos nabots, els dona en Castella tantes de terres, que ells sen tengren per pagats, eu grahiren, eu pogren grahir al senyor rey Darago; que daltrament, sino fos per ell, non hargren res haut.

E axi com hagren estat XIII jorns en Calathayu, ab gran concordia e pau e amor, partirenne, e lo senyor rey acompaña lo rey de Castella e la regina de Castella, entro foren fora de tot Arago. E per ço lo senyor rey Darago feu a tot hom sos ops, axi com davant vos he dit, entro foren fora de sos regnes; que hanch un dia no poch hom conexer que les racions se minvassen de res, ans crexien e milloraven tots dies. E com foren al departiment dels regnes, preseren comiat los uns dels altres ab gran concordia e amor e gracia, que Deus hi havia tramesa. E lo senyor rey de Castella e la regina anaren sen pagats e alegres per la pau que havien feyta ab lo senyor rey Darago; e encara per la pau de sos nabots, de que era estat ab gran paor, quel regne no li tolguessen, com sagren feyt, si lo senyor rey Darago sagues volgut. Mas lo senyor rey Darago volch abans tractar entre ells pau e amor, per lo gran deute que havien entre ells, e ab ell axi mateix.

Ara vos lexare a parlar del rey de Castella, e tornar vos he a parlar del senyor rey Darago e de Sicilia.

CAPITOL CLXXVIII

Com lo senyor rey En Jacme Darago e de Sicilia tench tot son regne en pau, e esquivabandos que no poguessen haver en ciutats ne viles; e asenyaladament esquivabells qui eren a Tortosa entre Garidells e Carbons e Puixs.

A B tant, com los reys se foren partits, e hagren pres comiat la hu del altre, lo senyor rey Darago sen ana per totes les sues terres alegre e pagat, endreçant e adobant: qui en breu de temps hach axi mesa tota sa terra en pau e en concordia, que depuix que ell fo coronat rey Darago e de Cathalunya e del regne de Valencia, ha tenguda e te axi la sua terra en pau e en dretura, que de nuyt o de jorn pot tot hom anar lo coll carregat de moneda, que non trobara negun que dany li faça. E axi mateix pau e concordia ha entre tots sos barons, qui tostemps havien acostumat de guarrejar; e encara esquivabandos, que no pogues haver en les ciutats ne en les viles. Que en Tortosa, qui es bona ciutat, havia durat tostemps gran bando entre los Garridells els Carbons e els Puixs. E por ço quen pogues castigar, se avench ab En Guillem de Muncada qui havia lo terç en Tortosa, e lin dona cambi, e al Temple axi mateix. E com tota la ciutat fo sua, lo dit bando, qui per grat, qui per força, feu en tal manera, que ara esta plus pla, que ciutat de Cathalunya; e axi mateix se feu de molts daltres llochs.

Ara vos lexare a parlar del senyor rey Darago qui va axi endreçant sos regnes, e vull vos dir la taula redona que tench lalmirall En Roger de Luria a Calathayu, com los reys hi foren, que fo de les maravellores coses que may se faeren en nul temps.

CAPITOL CLXXIX

Com lalmirall en Roger de Luria tench taula redona a Calathayu. E com hagren vistes lo senyor rey En Iacme Darago e Sticilia e lo rey de Castella, hon li esdevench una gran honor,

VERITAT es, que com los reys foren a Calathayu, axi com davant havets oyt, los castellans demanaren a tuyt:— Qual es lalmirall del rey Darago a qui Deus ha feyta tanta donor?—E hom mostral los, axi que axi li anaven darrera c o cc cavallers e altres gents, com a altra persona faeren dos o tres homens: si que nos podien sadollar de la sua vista. E lalmirall, per honor del rey de Castella e de la regina, feu cridar taula redona a Calathayu, e mes la taula per junyir, e hach feyt fer un castell de fusta al cap del camp, don ell exis, com cavaller vingues. E lo primer jorn que la taula se tench, ell tot sol la volch tenir aquell jorn a tot hom que volgues junyir, e fo aqui lo senyor rey Darago e lo rey de Castella e linfant don Joan, frare del rey de Castella, e don Joan, fill del infant En Manuel, e don Diego de Vizcaya e daltres barons de totes les terres e regnes de Castella, e richs homens Darago e de Cathalunya e del regne de Valencia, e encara de Gascunya, e moltes daltres gents qui eren vengudes per veure les juntes, e asenyaladament per veure lalmirall que faria, per ço com tot lo mon ne parlava.

Axi que, tot aquell pla de Calathayu, hon la taula redona se feya, era tant ple de gents, que an vides hi podia hom estar, axi que, si no fos que era yvern, no hi pogra hom aturar. Si que aquella hora plovia un poch. E axi com estaven los reys e toia la gent, un cavaller de ventura vench molt gint arreat ab bon continent, aparellat de junyir: e tantost com aquells del castell de fusta lo vaeren, tocaren la trompeta, e tantost lalmirall exi del castell, axi mateix be arreat e gentilment, e parech be cavaller de gran avantaje. E si alcu me demana, qui era lo cavaller de ventura, yo dich que era En

Berenguer A. Danguera, de la ciutat de Murcia, qui era molt valent e ardit e dels pus bells cavallers Despanya: e era de la companya del rey de Castella, e gran e soberch e de bon tall. E axi mateix vos puch dir del almirall, qui era dels bons cavalcadors del mon e dels bells cavallers.

Queus dire? Los fels portaren dos astes molt grosses al dit En Berenguer A. Danguera, e pres aquella que li plach, e laltra donaren al almirall. E puix los fels meterensen el mig de la tela, e faeren senyals a cascu, que mogues, e pensaren de moure la hu contra laltra; e qui viu venir aquells dos cavallers, poch be dir que eren cavallers de gran valor, que james cavallers no pogren venir mills ab ço de llur, ne pus baronivolment. E En Berenguer A. Danguera ferí lalmirall per lo quarto davant de lescut tant gran colp, que la asta nana per peces; e lalmirall feri a ell per lelm, e dona li tal colp per la cara del elm davant, quel elm vola del cap mes de dos astes de llança luny, e la llança feu mes de cent peces. E al ferir que feu en la cara del elm, lelm avanta tant fort en la cara del dit En Berenguer A. Danguera, que tot lo nas li fonia, en tal manera, que depuix nul temps non fo adret, puix per lo mel de la cara e per les seyees que tot correch de sanch, si que tot hom se cuyda que fos mort. Empero feu tant bona cavalleria, que si be hach pres tant gran colp, hanch nos desmaya de res. Si quels reys amdosos corregren lla, qui lamaven molt, e hagren paor que no fos mort, e vaerenlo tot cubert de sanch, e lo nas tot trencat e affollat; e digueren li, com sen sentia; e ell dix, que be, e que no havie mal; e llevaren lelm de terra. E manaren que la taula se llevas, e que no volien que pus sen faessen, per paor que brega non exis. E axi lalmirall, ah les sues trompes e nacres, tornasen axi guarnit a sa posada; e tota la gent, axi castellans com altres, anavan li darrera e deyen, que be era digne que Deus li hagues feyta aquella honor que feyta li havia en molts llochs; que dels bons cavallers del mon era, e ab aquella honor el romas, e ab aquella fama quin ana per tota la terra de Castella.

Ara vos lexare a parlar del almirall, e parlare del affers del senyor rey Darago e de Sicilia.

CAPITOL CLXXX

Com lalmirall En Roger de Luria sen torna en Sicilia, e passa en Calabria ab lo senyor infant En Fraderich, e tengren la terra en veritat e justícia.

COM lo senyor rey Darago hach tots sos feyts endreçats de Castella, e hach endreçada tota sa terra, ell mana al almirall que sen tornas en Sicilia, e que estigues prop del senyor infant En Fraderich, e que tota hora tinguessen 1 galees adobades e aparellades, que no calgues mas muntar la gent, si obs hi era; e que anas ab lo senyor infant vesitant tota la Calabria e les altres terres del regne, e que tinguessen la terra en veritat e en justícia. E axi com lo senyor rey ho mana, axis compli: quel almirall ana al regne de Valencia, e visita totes les sues viles e castells; e puix venchsen a Barcelona de Valencia per mar, ab totes aquelles galees que pendre volch de Valencia; a Barcelona ell se recullia, e pres comiat aqui del senyor rey, e recullis, e anase en Sicilia, e passa per Mallorca e per Manorca; e puix costeya la Barbaria, e pres naus e lenys, e barreja viles e llochs de sarrahins. E ab gran guany e ab gran alegre ell sen torna en Sicilia, e troba en Palerm madona la regina e el senyor infant En Fraderich, quil reeberen ab gran goig e ab gran alegre.

E ell donals les cartes que tenia del senyor rey. E com hagren vistes les cartes, e saberen la pau que havia feyta ab lo rey de Castella, foren ne molt pagats tots quants navia en Sicilia e per tot lo regne. E lalmirall, ab lo senyor infant En Fraderich, ana vesitant totes les terres per tota Sicilia; e puix passaren en Calabria, e faeren atre tal. E com foren en Calabria, venchlos missatge que Carles Martell, lo fill major del rey Carles, era passat desta vida, si quen fo feyt gran dol per tots aquells qui be li volien, per ço com era bon senyor. E romas de Carles Martell un fill, qui fo e es encara rey de Ungria, e una filla, per nom madona Clemensa, qui fo puix re-

gina de França. E la mort de Carles Martell feu puix a saber lo senyor infant En Fraderich al senyor rey Darago.

Ara vos lexare a parlar del senyor infant En Fraderich e del senyor rey Darago e de la mort de Carles Martell, e tornare a parlar del rey Carles.

CAPITOL CLXXXI

Com lo rey Carles pensa de tractar pau ab la casa Darago, e com pera daço Lapostolich trames ab lo rey Carles un cardenal al rey de França, en quel pregava que ell que deques fer pau ab la casa Darago e ab lo rey Carles, la qual no volch atorgar mosenyer En Carles, menys quel rey Carles li faes donacio del comptat Danjou.

COM lo rey Carles sabe la mort de son fill, fon molt despagat, e dech ho esser, que molt era bo e valent. E segurament axi com era bo chrestia, posa en son cor, que Deus no li donava aytals verguntades, sino per ço com sofferia que guerra hagues entre ell e la casa Darago: e axi pensa de tractar quen totes maneres pogues fer pau ab lo senyor rey Darago.

E tantost anasen al Papa, e dix li, que ell lo pregava, que de tot en tot tractas pau, e ordonas entre la sancta Sgleya e la casa de França e ell ab lo rey Darago: que quant per ell tota res hi faria, que fer hi pogues. E lo Papa respos, que ell deya be e gran savietat: que qui pensava lo poder quel rey Darago havia ara, que tot lo mon era ço quell posseyia, part ço quell havia tota Espanya a son manament; e axi mateix hauria lo rey Danglaterra a son plaer, sis volia, e encara tota la Llenquadoch: per que de tot en tot era mester que la pau se tractas. E axi lo Papa feu se venir micer Bonifaci de Salamandran, e mana li, que ell que traballas en aquests affers daquestes paus. E ell respos, que faria volenters, e que ab la voluntat de Deus ell ho aportaria a bon acabament: e sobre aço aparellas. Si quel Papa trames ab lo rey Carles ensemps e ab micer Bonifaci un cardenal en França, al rey de França, en quel

pregava el consellava, que ell que degues fer pau ab la casa Darago, ab lo rey Carles ensemps. E que ell era aparellat, que hi faria de la part de la sancta Sgleya tot ço que plagues a ells.

E axí lo rey Carles e lo cardenal e micer Bonifaci partiren-sen del Papa, e anaren sen al rey de França, e trobaren lo a Paris, e son frare mosenyner En Carles ab ell, quis feya apellar rey Darago. E com hagren parlat ab lo rey de França e ab mosenyner En Carles, lo rey de França dix: que li pleya molt la pau, e que tota res hi sofferia daço que sofferir hi pogues; mas mosenyner Carles respos lo contrari, que dix, que ell no lexaria lo regne Darago per res: si que per ço fo gran contrast entre lo rey Carles e ell. E a la fi vengren sen axí ab lo rey de França, qui fo bo, que lo rey Carles li dona tot lo comptat de Anjou qui ell havia en França, qui es molt honrrat comptat e bo: e cascun pot se pensar, que bo comptat e honrrat era, com son pare, lo rex Carles, qui era fill del rey de França, no fo aretat. E mosenyner En Carles dona li lo dret que havia en lo regne Darago, qui per lo papa Marti li era donat, e que el rey Carles ne pogues fer totes ses volentats; e axís complí, es feu; perque aço era cella cosa qui contrastava mes la pau, que res qui el mon fos. E axí no diga negu, que al rey Carles costas poch la pau que feu ab lo senyor rey Darago, segons que avant oyrets, ans li costa lo dit comptat, qui es honrrada cosa.

E com aço fo feyt, ab tot poder del rey de França e de mosenyner Carles, son frare, lo rey Carles e lo cardenal e micer Bonifaci vengren en Prohença, e de Prohença trameteren micer Bonifaci en Cathalunya, al senyor rey Darago, ab la missatgeria. Queus en diria? que tant ana e vench dels uns als altres. que hach acabat tot son enteniment, que la pau fo otorgada per cascuna de les parts. E la manera de la pau fo aquesta en suma, que si tot ho volia recomptar, major libre sen faria que aquest. Ab tant la pau fo tractada, quel Papa revoca la sentencia quel papa Marti havia donada contra lo senyor rey Darago, e absolvía lo senyor rey Darago e tots aquells qui eren estats ne eren sos valedors de tota mort de homens, e de tot ço que haguessen pres per qualque manera fos de llurs enamichs, ab tot lo millor enteniment que enten-

dre si pogues. E daltra part, mosenyer En Carles de França, e lo rey Carles per ell, renunciava a la donacio que a ell era era estada feyta del regne Darago; e daltra part, que hagues pau e concordia ab lo rey de França e ab sos valedors e ab la sancta romana Sgleya e ab lo rey Carles. E encara com lo rey Carles donava sa filla, madona Blanca, qui era la major filla sua que el rey Carles havia, per muller, al senyor rey Darago. E lo senyor rey Darago renunciava al regne de Sicilia en esta manera, quel Papa li donava Serdenya e Corsega en esmena; e què no era tengut que la retes al rey Carles ne a la Sgleya; mas queu desemparava tot, e emparasen la Sgleya, sis volia, e lo rey Carles; e dalre no era tengut. Daltra part retia al rey Carles sos fills que havia en sa preso, e les altres re-senes.

E axi los missatgers a la fi vengren al senyor rey Darago ab aytal pau, e que aço li farien, e ell aço que davant es dit, e quen hagues son consell, e que als no hi podien fer. E sobre aço lo senyor rey feu ajustar cors a Barcelona; e estant axi en aquest parlament, lo rey En Sanxo de Castella muri de malaltia e lexa tres fills: lo primer que lexa rey de Castella, havia nom Don Ferrando, e laltre Don Pedro, e laltre Don Phalip, e lexa una filla. E com lo senyor rey Darago sabe la mort del rey de Castella, hach ne desplaer, e feu ne fer aniversari, axi com tanyia fer a ell.

CAPITOL CLXXXII

Com lo senyor rey En Jacme Darago conferma la pau entre ell e lo rey Carles e la casa de França e se fae matrimoni del dit senyor En Jacme Darago ab madona Blanca, filla del rey Carles e com lo fill major del rey Carles e lo fill major del rey de Mallorques renunciaren als regnes, e se meteren en la orde de mosenyer S. Francesch.

E com la cort fo ajustada, lo senyor rey hach son consell ab sos barons e prelats e cavallers e ciutadans e homens de viles: e a la fi la pau fo atorgada en la manera que davant havets entes. E los missatgers tornarensen al rey Carles e al

al cardenal, que trobaren a Muntpesller, e faeren llur fermetat de totes les paus: e tantost tots ensemps, ab la infanta madona Blanca, que menaren molt honrradament e be acompanyada, vengren a Perpenya. E com foren a Perpenya, lo senyor rey Darago e linfant En Pere ab ell, e molt honrrat capdal de Cathalunya e Darago foren a la ciutat de Gerona; e lo senyor rey trames lo noble En Berenguer de Sarria, thresorer seu e conseller, a Perpenya, ab tot poder de refermar totes les paus e lo matrimoni, e que vaes la donzella.

E com lo dit noble fo a Perpenya, fo be acullit per lo rey Carles e per lo senyor rey de Mallorques e per tuyt. E com hach vista la donzella, tENCHSEN fort per pagat, si que tantost ferma per lo senyor rey Darago totes coses, axi de les paus com del matrimoni. Puix com lo senyor rey Darago ho hach sabut, tornasen, e amena los fills del rey Carles e totes les altrse resenes. E com foren a Gerona, e lo senyor rey ab ells, e tota la sua cavalleria, e dones e donzelles totes quantes honrrades navia en Cathalunya, vENCHSEN a Figueres. E daltra part lo rey Carles e la donzella e lo cardenal e tota laltra gent vENGRENSEN a Peralada: e posa ell e sa companya entre Peralada e Cabanes al monestir de senct Feliu. E lo senyor rey Darago trames al rey Carles sos fills e les resenes totes, e lo senyor infant En Pere acompanyals entro foren a llur pare. E si hanch vaes gran goig, aqui fo entre lo rey Carles e sos fills, e cascuns dels barons de Prohença e de França faeren atre tal de llurs fills, qui eren en resenes, que cobraren. Mas sobre tots fo lo goig que madona Blanca la infanta hach de sos germans, e ells ab ella.

Queus dire? que tanta de gent hi havia de una part e daltra a Peralada e a Cabanes e al monestir de senct Feliu e a Figueres e a Vilabertran e a Alfar e a Vilateni e a Vilaseguer e a Castallo Dampuries e a Vilanova, que tota aquella encontrada era plena de gent. E lo senyor rey Darago feya donar racio complida de totes coses a tot hom, axi estrany com privat: e lo solaç e lo deport se moch entre ells, quel senyor rey Darago ana veure lo rey Carles e la infanta, muller sua, e li posa lo senyor rey la corona sus el cap, la pus bella e la pus rica que hanch regina portas en testa. E daquella hora avant hach nom regina Darago. Qneus dire? les joyes foren grans

ques donaren de les unes parts a les altres: e fo ordonat, que ab la gracia de Deus oyessen la missa al monestir de Vilabertran, e que lla faessen llurs noces. E lo senyor rey feu y hi fer una sala de fusta, la pus bella que hach de fusta fo feyta, e lo monestir es honrrat lloch e bell e bo: e axi com ho hagren ordonat, axis compli, que al dit monestir de Vilabertran foren tuyt. E aqui hach gran alegre e gran festa per moltes rahons. La una per lo matrimoni que en bona hora se feu; que be pot hom dir, que hanch tant bon parell de marit e muller no sacostaren nul temps. Que del senyor rey En Jacme, rey Darago, vos puch dir, qui es lo pus gracios senyor, e lo pus cortes, e lo pus savi, e lo millor darmes que hanch fos, e dels bons chrestians del mon. E de madona la regina, madona Blanca, pot hom dir axi mateix, que fo la pus bella dona, e la pus savia, e la pus graciosa a Deus e a sos pobles que hanch vengues en regne negu, e la millor chrestiana; que la fontana de gracia e de totes boneses era en ella. Perque Deus li trames la sua gracia, que hanch no fo morit ne muller de ninguna condicio qui tant samassen; perque li pot hom dir lo nom que les gents de Cathalunya e Darago e del regne de Valencia li dixeren, que la apellaren sancta regina madona Blanca de sancta pau; que sancta pau e bonaventura vench per ella a tota la terra. E segons que per avant oyrets, exiren ne molts fills e filles, que tots foren e son bons a Deus e al mon.

E com lo matrimoni fo complit, dura la festa be viii jorns, que estegren tuyt ensemps, e apres preseren comiat los uns dels altres, e lo rey Carles ab sos fills tornasen. E com fo al coll de Paniças, lo senyor rey de Mallorques exi li a carrera, e entrasen a Suelo, e de Suelo a Perpenya. E lo senyor rey de Mallorques tench los aqui be viii jorns, e dins aquells viii jorns entra tanta de privadesa entre mosenyer En Lluys, fill del rey Carles, e l'infant En Jacme, fill major del rey de Mallorques, que diu se que entrells se prometeren, que la hu faes ço que laltre faria: axi que sacordaren, que cascu renunciass als regnes quels devien prevenir, e quels metessen en l'orde de mosenyer senct Francesch.

Si que a poch de temps si mes mosenyer En Lluys, fill del rey Carles, e renuncià al aretatge, e puix fo bisbe de Tolosa, mal son grat, e puix muri, e fo canonizat per lo Papa, per

molts miracles que Deus feu per ell en vida e en mort, e vuy son feyts per tota chrestianitat e sen fa festa.

E axi mateix com linfant En Jacme, fill del rey de Mallorques, qui era lo millor e lo major, e devia regnar, se rete fratre menor, e renuncia el regne. E com sera passat daquesta vida, axi mateix creu, que sera sanct en Paradis; que qui fa mes, per Deus major merit par quen deja esperar, porque qui regne jaqueix en aquest mon per Deus, par que el regne celestial ne deja haver per esmena, pus la sua vida bona vaja continuant entro a la fi, a tot be a fer e a dir.

Ara vos lexare estar aquests dos senyors frares menors sancts e benignes, e tornarvos he a parlar del rey Carles, quis parti del senyor rey de Mallorques, e torna en les sues terres ab sos fills sans e sauls. E axi mateix lo senyor rey Darago ab madona la regina ana a Gerona, e de Gerona a Barcelona, e puix per tots sos regnes; e la gloria e lo goig ques faya en cascuns dels llochs nons ho cal demanar; que pensar vos ho podets: que qui havia cobrada pau, e havia cobrat los sagraments de la sancta Sgleya, axi com misses e tots altres officis, de que les gents eren molt desitjosos, quin goig e quin alegre devien haver tuyt!

CAPITOL CLXXXIII

Com madona la regina Blanca percasa del senyor rey En Jacme Darago que heretas linfant En Pere, el mulleras; don pres per muller madona Guillelma de Muncada.

Si que, mentre que lo senyor rey sanava deportant ab madona la regina per sos regnes, lo senyor infant En Pere no partia de madona la regina, que pregava lo senyor rey, que degues percasar la honor de son fratre linfant, e que li donas de que pogues tenir honrrada casa, e axi mateix que li percasas muller, aquella que li pertanyes. E lo senyor rey, obehint ses pregueres, quel hereta molt honrradament, e do-

na li per muller de les honrrades donzelles qui filla de rey no fos, qui fos en Espanya, ço es a saber, madona Guillelma de Muncada, filla den Gasto de Biarn, ab grans riqueses, que sol en Cathalunya havia, en bons castells e viles e llochs, ccc cavallers. Si que les noces se faeren molt honrrades e bones: e fo hi lo senyor rey e madona la regina, e tota Cathalunya, e Darago partida. E com aço fo feyt, lo senyor rey ab madona la regina duna part, e lo senyor infant En Pere ab madona Guillelma de Muncada daltra, anarensen deportant per tots los regnes.

CAPITOL CLXXXIV

Com lo senyor rey En Jacme Darago trames missatgers en Sicilia En Ramon Alamany e En Vilaregut, que desemparassen Sicilia: e com les gents se empararen deis llochs e castells per part del infant Fraderich.

AB tant, lo senyor rey Darago trames missatgers en Sicilia En Ramon Alamany, qui era mestre justicier de tot lo regne de Sicilia, e En Vilaregut, qui era mestre portola, e puix a tots los altres, que desemparassen castells, viles e altres llochs qui fosen en Sicilia e en Calabria, e per les altres parts del regne; e que guardassen que a neguna persona no lliurassen castell negu, mas com lo castell haurien desamparat, que cridassen a la porta del castell, ab les claus en la ma:—Ha hich negu hom del sant Pare apostolich qui vulla reebre aquest castell, per part del sanct Pare apostolich e de la sancta Sgleya?—E que aço cridassen alt tres vegades en cascu lloch. E si dins aquelles tres vegades no hi apareia negu que reebre lo volgues per la sancta Sgleya, que lexassen obertes les portes, e les claus als forrellats, e anassen sen. E axi se compli es feu, e hanch nul hom del Pare Sanct, ne de la sancta romana Sgleya no hi aparech. E axi anavensen. E com seren anats, les gents dels llochs emparavensen per part del infant En Fraderich de cascu castell e lloch.

E axi desempararensen En Ramon Alamany e En Vilargut, e tots los altres qui per lo senyor rey Darago hi eren en tota Sicilia, e recullirensen en naus e en galees, e vengrensen en Cathalunya al senyor rey, quils aculli molt be, e feu a cascu bona esmena de ço que havien desemparat, qui era llur en Sicilia, e li plague molt de ço que feyt hagren. E axi lo senyor rey Darago hach complides totes les convinences de la pau, que en res no hach fallit, de que la sancta Sgleya e lo Papa se tengren per pagats e per alegres.

E axi lexar vos he a parlar del senyor rey Darago, e tornar vos he a parlar del infant Fraderich e del almirall, qui nos parti dell.

CAPITOL CLXXXV

Com lo sonyor infant Fraderich empara lo regne de Sicilia, e dona jorn cert, que tuyt fossen a Palerm. hon ab gran solemnitat prengues la corona del reyalme de Sicilia.

E miser Joan de Proxida e los altres de son consell, e barons e cavallers e ciutadans e homens de viles de Sicilia saberen com lo senyor rey Darago los havia desemparat: e digueren al senyor infant En Fraderich, que ell que pensas de emparar la terra tota, que la illa de Sicilia e tot lo regne era vinclat a ell, segons lo testament del senyor rey En Pere, son pare. E si lo senyor rey En Jacme ho havia desamparat, havia desamparat tan solament lo dret que ell hi havia,—mas lo dret que vos, senyor, hi haveyts, no ha lloch de desemparar, ne creem que li sapia greu que vos vos nemparets; que basta li a ell que haja complit ço que promes ha en las paus.—Queus dire! que axi fo acordat de tuyt, e trobaren ab doctors e ab savis, que ell podia justament emparar ço que lo senyor rey, son pare, li havia lexat per vincle.

E sobre aço, trames per tota Sicilia e en Calabria e els altres llochs dels regnes, e emparas dels castells e viles e ciutats e llochs, e fo entre tant donat jorn, que tots los capdals e ca-

vallers e syndichs de ciutats e de viles fossen a jorn cert a Palerm; que ell se volia coronar rey, e volia que tuyt lo jurassen. E al jorn que los fo donat hi foren tuyt, e aqui hach grans gents de cathalans e aragonesos, e de llatins e de calabreses e dels altres llochs del regne. E com tots foren ajustats al palau reyal, ço es, a la Salavert de Palerm, lalmirall preycà, e dix los moltes bones paraules, que feyen al temps que tenien entre mans. E entre les altres coses quels dix, mostra los, per tres rahons, que aquest senyor era aquell terç Fraderich que les profecies deyen que devia venir e esser senyor del imperi e de la major part del mon. E les rahons eren aquestes: que era cert, que era lo terç fill quel senyor rey En Pere havia; e daltra part, que era lo terç Fraderich que havia senyorejada Sicilia, e daltra part, que seria lo terç Fraderich que es estat emperador de Alemanyà: perque per bon dret li podia hom dir Fraderich terç, rey de Sicilia e de tot lo regne que si pertanya.

E sobre aço tuyt se llevaren a una veu, e cridaren:—Deus do vida a nostre senyor, lo rey Fraderich terç, senyor de Sicilia e de tot lo regne!—E tantost llevarensen tots los barons, e faeren li sagrament e omenatge; e puix tots los cavallers e ciutadans e homens de viles. E com aço fo feyt, tantost ab gran solemnitat, axi com es costuma, anasen a la Seu de la ciutat, e ab gran benedictio reebe la corona. E axi, ab la corona en testa e ab lo pom en la ma destra e ab la verga en la ma sinistra, ab vestidures reyal, anasen cavalcant de la sgleya major de Palerm al palau, ab los majors jochs e solaces que hanch se faessen a coronacio de rey qui hanch fos. E com foren al palau, los menjars foren apparellats, e aqui tot hom menja. Queus dire? que quinze jorns dura la festa, que nul hom no feu res en Palerm, mas solaces e bayllar e cantar e fer jochs de diverses maneres: e tota hora les taules eren meses al palau a tot hom qui menjar volgues. Puix, com tot aço fo passat, e cascuns sen foren tornats en llurs llochs, lo senyor rey ana per tota la Sicilia vesitant, e puix per Calabria e per tots los altres llochs.

E madona la regina Costança fo absolta per lo Papa, e tots aquells qui eren de sa companyia, si que tots dies oya missa; que axi ho hach a fer lo Papa, per convenença a les paus quel

senyor rey Darago feu ab ell. Per que madona la regina parti de Sicilia ab deu galees, e anassen en Roma per pelegrinatge. E pres comiat del senyor rey de Sicilia, el senya el beney e li dona la sua benedictio, axi com mare deu donar a fill. E com fo en Roma, lo Papa li feu molta donor, e li otorga tot ço que ella li demana: e estech lla, e anava tot dia cercant les perdones, axi com aquella dona qui era la millor chrestiana quen aquell temps sables hom el mon. E micer Joan de Proxida nos parti della, e estech tant en Roma a guanyar los perdons, entro quel senyor rey Darago vench en Roma a veure lo Papa e a tractar pau entro lo rey Carles e lo rey de Sicilia, son frare, axi com davant oyrets; e axi tornasen en Cathalunya ab madona la regina Costança.

E com fo en Catalunya madona la regina, feu molt de be per lanima del senyor rey En Pere, marit seu, e per la sua, e feu molts monestirs e molts daltres bens. E a Barcelona ella fina, e lexa a la casa dels frares menors, ab son fill lo rey Nanfos, e muri menoreta vestida. E segurament que cascu pot haver fe que es ab Deus en gloria.

Ara vos lexare a parlar del senyor rey de Sicilia e de madona la regina Costança, e tornare a parlar del senyor rey Darago.

CAPITOL CLXXXVI

Com lo senyor rey Darago rete les illes de Mallorques e de Manorca e Yviça al rey de Mallorques, son avonclo; e ana al Papa, per tractar pau entre son frare, lo rey Fraderich, e lo rey Carles: e com lo rey de Castella desafia lo senyor rey En Jacme Darago.

COM lo senyor rey Darago vae que havia pau ab tot lo mon, pensa que era bo que retes les illes de Mallorques e de Manorca e Diviça al rey de Mallorques, son avonclo. E com jaus he dit, lo senyor rey Darago ana una vegada a veure lo Papa en Roma, depuix les paus foren feytes: e lo Papa e los cardenals faeren li molta donor, e tots los romans; e encara li

fo feyta molta donor en Genova e en Pisa. E en aquella venguda nos poch acabar la pau ques faes del rey Carles e del rey de Sicilia, si que sen torna en Cathalunya, e menassen madona la regina, axi com jaus he dit davant.

E puix per temps a avant, lo senyor rey Darago trames missatge al almirall en Sicilia, que vengues en Cathalunya: e lalmirall encontinent vench a ell. E puix no ana a molt de temps, quel senyor rey ab gran estol parti de Cathalunya per anar al Papa, per tractar de tot en tot la pau del rey Fraderich e del rey Carles. E com fo espatxat a Palomos hon se reculli, trames al rey de Mallorques, son avonclo, quel trobas a Coplliure, que ell se volia veure ab ell. E lo senyor rey de Mallorques vench hi encontinent. Axi quel senyor rey Darago parti de Palamos ab cv galees. E ab les parades de Coplliure ell se vae ab lo rey de Mallorques, son avonclo; e en aquella vista feu gran festa la hu a laltre. E lo senyor rey Darago rete li la illa de Mallorques e les illes de Manorca e de Yviça, e refermaren llur pau e llur amor; axi com de pare a fill: de que fo gran alegre de tots aquells qui be los volien. E lo senyor rey Darago lexa son lloch al noble En Ramon Folch e al noble En Berenguer de Sarria, que li retessen les illes per ell: e axis feu es compli.

E lo senyor rey ana e treballa en aquel viatge, que hanch pau no poch endreçar ques faes entre lo rey Carles, son sogre, e lo rey Fraderich, son frare, ans sen torna en Cathalunya: de que les gents hagren plaer gran, com Deus lach tornat sa e saul; e madona la regina altre tal.

E axi lexa vos he a parlar dels feyts de Sicilia, e tornar vos he ha parlar del rey En Ferrando de Castella, qui, per son mal consell, desafia lo senyor rey Darago, com les paus foren feytes del rey Carles, no ana llonch temps avant.

E alguns diran:—Com se passa En Muntaner axi sumariament daquests feyts?—E si a mi ho deyen, yo diria, que paraulles hi ha que no han respos.

CAPITOL CLXXXVII

Com la guerra torna del senyor rey En Jacme Darago e lo rey En Ferrando de Castella; e com linfant En Pere entra en Castella ab gran poder, e assatia la ciutat de Lleo; e lo senyor rey En Jacme dellibera entrar per lo regne de Murcia, per mar e per terra.

E com lo senyor rey Darago se posa en cor dels desafiaments que lo rey de Castella li hach tramesos, donasen gran onta, e dix, que mester era quel ne faes penedir. E mana al senyor infant En Pere, que saparellas ab mil cavalls armats e ab l milia almugavers, e que pensas dentrar en Castella, e que entras per Arago, e ell entraria per lo regne de Murcia axi mateix ab gran poder. Queus en faria moltes noves? que axi com lo senyor rey ho dicta, axis compli. Quel senyor infant En Pere entra be ab mil cavalls armats de cathalans e daragonesos en Castella, e be ab l milia homens de peu. E entra be ix jornades en Castella, axi que assatia la ciutat de Lleo, e hi traygue ab trabuchs.

E axi, lexar vos he estar lo senyor infant En Pere, qui te assatiada la ciutat de Lleo, que es be dintre Castella a viii jornades de Arago, e tornar vos he a parlar del senyor rey Darago, qui sen entra en lo regne de Murcia ab gran gent, e per mar e per terra ell entra.

CAPITOL CLXXXVIII

Com lo senyor rey En Jacme Darago pres la vila Dalacant e lo castell per força darmes, e molts daltres castells e viles ab Murcia, e la major partida del regne; e com hach establït tota la terra, lexa procurador lo noble En Jacme Perè, son frare.

E lo primer lloch del regne de Murcia hon ell vench fo Alacant, e combate la vila, e la pres. E puix munta el castell, qui es hu dels bells castells del mon, e pensa de combatre tant fort, que sus per la muntanya amunt lo senyor rey, son cors, sen munta ab molts cavallers a peu entro a la porta del castell. E un poch llunyet de la porta havia un tros de mur qui era derrocat dins. E per aquell lloch, per força darmes, esvayren lo castell: e siats certs, quel senyor rey, son cors, fora estat lo primer que hi fos estat, sino fos un cavaller bo e espert de Cathalunya, per nom En Berenguer de Puixmolto, qui tira lo senyor rey, e crida:—A, senyor, que sera açò? lexats a nos entrar primers.—E lo senyor rey sol no escolta, ans se mes a avant. E lo dit En Berenguer de Puixmolto salta a avant, e un altre cavaller apres: e aquí aquells de dins van'se defendre, axi que per cert aquells dos cavallers foren morts, sino fos lo senyor rey, son cors, qui ab la espasa en la ma e ab lescut abraçat, dona salt dins, e axi fo lo terç que hi entra. E com lo senyor rey fo dins, e En Berenguer de Puixmolto e laltre varen lo senyor rey quil's fo de prop, pensaren sen desforçar. E lo senyor rey mes se davant lescut, e un cavaller qui era de dins, qui era companyo den Nicolau Peris, qui era alcayt del castell, qui era gran e valent, trames li la escona muntera, que tenia en la ma, e dona li tant gran colp per lo quarto primer del escut, que mes de mig palm ne passa dins. E lo senyor rey passa avant, qui era jove e nin e be temprat, e va li tal colp donar per mig del cap ab la espasa, quel capmall que portava vestit no li valch, quentro a les dens lo fene; puix va trer la espasa del cap daquell, e va terir daltre, quel braç ab tot lo muscle na vaylla en terra. Queus dire? quel senyor rey, de la

sua ma, ne espaetxa cinch en aquell lloch: e entretant les gentes atenien, e entraven per aquell portal. E En Berenguer de Puixmolto nos partia del senyor rey, e éxi mateix feya darmes, que maravella era. Queus dire? que ab molta cavalleria qui fo entrada apres del senyor rey sen ana a la porta den Nicolau Peris, lalcayt, ab la espasa en la ma destra e ab les claus en la ma siniestra, e aqui ell se defensa; mas poch li valch son defensar, que tot fo aqui pecejat.

E com tot lo castell fo pres, lo senyor rey mana que lalcayt no fos soterrat en simenteri, ans lo dona per traydor, e feu li hom gitar lo cors als cans. Perque, senyors qui aquest libre oyrets, guardats vos, com emparats castell per senyor; que qui castell empara per senyor, la primera cosa que li deu anar lo cor es, que salva lo castell a son senyor; e altra, quen puixca exir a honor de si e de son llinatge. E no va lo cor axi a tots, ne a molts qui ara reeben castells, ans la primera cosa en que pensen fan lo compte:—Aytant e de guardia dell castell, e per ay tant trobare un escuder quil me guardara, per que ay tant men sobrara cascun any.—E axi aquells qui aço pensen fan foyll pensament, per que son molts cavallers e altres bons homens estats morts e consumats, e llur senyor los ha donats per traydors. E aquest cavaller alcayt de Alacant, per nom En Nicolau Peris, hi muri el defensa mentre vida li basta, e aquells qui ab ell eren; mas per ço com no hi tenia companyia tanta com tenir hi devia, e de que prenia sou del rey de Castella, e no hi havia mes en obra ço quen prenia cascun any del rey de Castella, per cascuna daquestes coses fo donat per traydor. E axi dich vos, que dels grans perills del mon es tenir castell per senyor, per gran pau que sia; que en un dia o en una nuyt ve ço que james nos cuyda hom quesdevenga.

E axi lo dit senyor rey hach pres lo castell, e comanal an Berenguer de Puixmolto, e fo gran raho, que be ho havia servit. E puix avallassen a la vila, e En Ramon Sacomana e En Iacme Berenguer e En Saverdu, qui eren dels millors Dalacant, ab tots los altres, faeren sagrament e omenatge al senyor rey, que avallarien a ell a la vila davall, com vaeren que lo castell era perdut, e conexien que nos podien pus tenir a la vila Dintravela; que per cert, si el castell no fos estat pres, ells nul temps nos foren retuts al senyor rey: per que Deus e lo

rey de Castella e tot lo mon los ne tench per escusats. E lo rey de Castella com ho sabe, los dona per bons e per lleials, e dona per traydor En Nicolau Peris, axi com lo senyor rey havia feyt, com a bon senyor, ço que havia feyt, e valeros, qui per mal lavia donat.

Puix com lo senyor rey hach ordonat Alacant, anasen a Elx, e posa setge a Elx, e hi trague ab trebuchs. E dins aquell temps quel setge tenia, hach tota la vall Delda e de Novelda, e de Nompot e Asp e Petrer e la Mola; e hach Crivelleny, que la Rays sen vench a ell, es feu son hom e son vassall; e puix hach Favanella e Calloza e Guardamar. Queus dire? Tant tench assatiat Elx, quel hach, es rete a ell. E puix hach Oriola e lo castell qui li rete Pere Ruys de senct Sabria, quin era alcayt, quil rete com vae que la vila Doriola hach hauda: e hach gran raho que li retes lo castell sens colp e sens costada, que hu dels pus forts castells e del pus reyal es Despanya. E axius podets entendre, quel cavaller feu gran bondat e gran cortesia, que axi rete lo castell al senyor rey. E hach pres lo castell de Montagut e la ciutat de Murcia e Cartagena e Lorcha e Molina e molts daltres llochs: los quals es ver que la major part pertanyien que devien esser del dit senyor rey per just titol, segons que ya davant havets pogut entendre en la conquesta del regne de Murcia. E com lo senyor rey hach hauda la ciutat de Murcia e la major part del regne, establi la terra, e lexa procurador lo noble En Iacme Pere, son frare, ab molta bona cavalleria que hi lexa ab ell.

CAPITOL CLXXXIX

Com lo senyor rey En Iacme Darago hach noves, quel infant En Pere, son germa, era mort a Lleo e En Ramon Danglesola; e com se tornaren en Arago, senyeres alçades.

E com fo el regne de Valencia, tornat a ell vengren noves, que linfant En Pere, son germa, era mort de malaltia al setge de Lleo, e En Ramon Danglesola. E lo senyor infant en sa malaltia feu axi be tot son ordre, com a bon chrestia pertany;

que tots los sacraments de sancta Sgleya pres molt devotament, axi com a bon chrestia, e net e pur que ell era; que hanch no havia coneguda dona carnalment, mas madona Guillelma de Muncada, sa muller. E com ell passa daquesta vida, que feu axi bella fi com chrestia el mon pogues fer, ell prega tuyt, que dol no faes dell, entro la host fos tornada en Arago ab lo seu cors, e que als seus peus faessen soterrar lo dit En Ramon Danglesola, axi com aquell qui en vida e en mort li havia tenguda bona companyia.

E la host llevas de Lleo ab lo cors del senyor infant En Pere e den Ramon Danglesola, e tornarensen en Arago, senyeres alçades. E com foren en Arago, e lo senyor rey ho sabe, fo molt despagat de la mort del senyor infant, e feu hi retre son deute, axi com bon senyor deu fer a son char frare e bo. Si quel senyor infant fo molt plant. Deus per la sua marce, haja la sua anima, axi com de bon senyor e just e dreturer deu haver.

Ara vos lexare a parlar del senyor rey Darago, e tornare a parlar dels feyts de Sicilia.

CAPITOL CXC

Com dos cavallers de Cathania e Ser Virgili de Napols reteren la ciutat de Cathania al duch Robert, fill major del rey Carles, lo qual lexa lo senyor rey En Iacme Darago a Cathania, com passa segona vegada al Papa.

E com lo senyor rey Darago hach lextat lo duch Robert a Cathania, e sen fo vengut la segona vegada que ana al Papa, e ana en Napols e en Sicilia, e no poch haver feyta pau entre lo senyor rey de Sicilia, son frare, e lo rey Carles, son sogre. E lo duch Robert, fill major del rey Carles, romas en Sicilia en la ciutat de Cathania, que ser Virgili en Napols e dos cavallers de Cathania li hagren retuda la ciutat; e puix axi mateix li fo retut Paterno e Aderes e daltres llochs. Axí que la guerra era molt gran en Sicilia; quel duch hi havia gran

poder de cavalleria, que be hi havia tres mil cavalls armats, e lo senyor rey de Sicilia non havia pus de mil cathalans e aragonesos: e tots dies aquells del senyor rey de Sicilia guanyaven sobre ells.

CAPITOL CXCI

Com tres barons vengren de França ab CCC cavallers en ajuda del rey Carles, e per venjar la mort de llurs parents; los quals volent percassar la mort al compte Galceran e a don Blasco Dalago, la percassaren a ells mateixos.

Esdevenchse, que tres barons de França vengren en Sicilia en ajuda del rey Carles, per venjar la mort de llurs parents qui eren estats morts en la guerra de Sicilia, en temps del senyor rey En Iacme. E aquests tres barons amenaven ab ells ccc cavallers, tots triats, qui eren dels millors de França, e meterensen nom los cavallers de la mort. E vengren a Cathania, ab cor e ab volentat, que de tot en tot se trobassen ab lo noble En Guillem Galceran compte de Catansar, o ab don Blasco Dalago, qui eren de la part del senyor rey de Sicilia. E aço juraren. Si que com foren en Cathania, tot hom los deya los cavallers de la mort, axi com ells savien posat lo nom.

Queus dire? Ells saberen un jorn, quel compte Galceran e don Blasco eren en un castell de Sicilia qui ha nom Gaylano. E tots ccc cavallers, molt gint arreats, e daltres quilts vengren acompanyar, anaren sen a Gaylano. E lo compte Galceran e don Blasco saberen ho, que en aquell pla de Gaylano eren venguts, e reconegren la gent que havien, e trobaren que no tenien mes cc homens de cavall e entro a ccc de peu: e hagren llur acord, que de tot en tot los exissen a batalla. E a lalba del dia exiren de Gaylano, batalla arregada, les trompes e les nacres sonant. E los cavallers de la mort axi mateix quilts vaeren, reconegren quants eren, e trobaren, que tota hora eren be cinchcents homens a cavall de bona gent, e molts homens de peu de llur pays. E com cascuna de les hosts se vaeren, los

almugavers del compte Galceran e de don Blasco cridaren:—Desperta terres!—e tots a colp van ferir dels ferres de les llances e dels darts per les peres, si que foch ne feya cascu exir, axi que paria que tot lo mon fos luminaria, e majorment com era alba. E los francesos qui vaeren aço meravellarensen, e digueren, que volia dir allo. E cavallers que hi havia que ya s'erren trobats ab los almugavers en Calabria en feyt darmes, digueren los, que aço era costuma dels almugavers, que tota hora que entraven en batalla despertaven los ferres. Si que dix lo compte de Brenda, qui era hu daquells comptes de França:—A Deus, dix ell, que sera aço? Ab diables nos som trobats! que aquells qui ferre desperten, par quen cor han de ferir, e creu, que nos havem trobat ço que anavem cercant.—E llavors senyas, e comanas a Deus, e batalla arregada van venir los uns als altres.

E lo compte Galceran e don Blasco no volgren fer davantera ne rerasaga, ans tots plegats, la cavalleria de la banda sinistre e los almugavers de la dreta, van ferir la davantera daquells en tal manera, que parech que tot lo mon ne vingues. E la batalla fo molt cruel, e los almugavers van tramentre los darts, que diablia fo ço que ells ne faeren, que al entrar que faeren en ells, mes de c homens, qui mort cavaller o cavall dels francesos nanaren a terra; puix van trocejar llances, e esbudellar cavalls, qui axi mateix anaven entre ells, com si anassen per un jardí. E lo compte Galceran e don Blasco van se fexar ab les senyeres dels francesos en tal manera, que a terra les gitaven totes: e llavors vaerets feyts darmes, e colps pendre e donar, que hanch de tant poca gent tant cruel batalla no fo. Si que aço dura entro a mig dia, que nul hom no pogra conexer quals navien lo millor, sino tant solament en les senyeres dels francesos, qui eren totes abatudes, salvant aquella del compte de Brenda, qui la lleva, com lo seu senyaler fo mort, e comanala a altre cavaller. E com los cathalans e aragonesos vaeren que aquells se tenien tant fort, moch se un crit entrells, e cridaren:—Arago! Arago!—E llavors aquell nom escalfats tots, e van tant regent ferir, que aço fo la major maravella del mon; axi quels francesos no foren pus de lxxx cavallers, e van sen pujar en un cabeco. E llavors lo compte Galceran e don Blasco van ferir en ells. Queus dire? que tots sen portaren

lo nom que navien aportat de França: que ells savien mes nom los cavallers de la mort, e tots muriren; que de tots ccc ne encara dels altres qui ab ells sacompanyaren, non escaparen mas sols cinch homens a cavall alforrats, qui eren de Cathania e anaven ab ells per pilots.

E com tots foren morts, llevaren lo camp la companya del compte Galceran e de don Blasco. E podets dir que hagren tant guanyat, que tostemps foren rics aquells qui en aquella batalla foren. E reconegren quanta gent havien perduda, e trobaren que havien perduts entro a xxii homens a cavall e xxxiv de peu. E axi, alegres e pagats, com hagren llevat lo camp, entraren a Gaylano; e aquí entre Gaylano e Trayna meteren los nafrats, en faeren be pensar.

E la novella ana al senyor rey de Sicilia, qui era a Nicosia, e hach ne gran plaer, ell e tots aquells qui be li volien.

E al quart jorn, depuix fo feyta la batalla, lo compte Galceran e don Blasco anaren reconexer Paterno e Overno, e llevaren gran presa de francesos qui eren venguts de Cathania al bosch per erba e per llenya. E havia hi be cc cavallers francesos qui eren anats per guarda daquelles adzembles, qui tots foren morts e presos. E axi en aquella saho hagren dol a Cathania, per la mort dels cavallers de la mort. E axi mateix nach gran dolor lo rey Carles e lo Papa, com ho saberen; si quel Papa dix:—Nos cuydavem haver feyt, e res no havem feyt; que par nos que la Sicilia axi be lans defendra aquest, com son pare e son frare han feyt; e si be ses fadri, ell mostrara de qual casa és exit; per que creu, que a la fi, si per pau nol havem, james no haurem sino damnatge per ell.

CAPITOL CXCII

Com lo rey Carles trames son fill, lo princep de Taranto, en Sicilia, ab mil e CC cavalls armats e L galees; e com fo desbaratat a Trapena per lo senyor rey Fraderich de Sicilia, e pres, e mes en preso en lo castell de Xifelo.

Si que, com lo rey Carles sabe aço, feu aperellar en Nàpols son fill, lo princep de Taranto, e lliura li be mil cc cavalls armats entre francesos e prohençals e napolitans, tots de bona gent; e feu aparellar L galees, e que anassen totes obertes: e recullirensen. E lo rey Carles mana a son fill, lo princep, que de tot en tot sen anas dretament a la playa de capo Dorlando, al castell de senct March e a Castello e a Francavila: e axi, que valia mes que prengues terra lla en saul en llur terra mateixa, que si en altra part feya host per si mateix; que lla havia gran cavalleria del duch, que tantost serien ab ell; e encara que haurien gran refrescament dels llochs quis tenien per ell, e daquell lloch tota hora podien anar a Cathania per llur terra, qui per ells se tenia. E segurament lo rey Carles deya la dreta, qui creure lon volgues; mas lo jove no sacorda a vegades volenters ab la saviesa, ans sacorda mes ab volentat.

E axi lo princep, ab tota aquella gent, recullis en Nàpols, e pres comiat del rey Carles, son pare, quil senya el beney el semoni de be a fer, ell e tots aquells qui ab ell eren. E tuyt besaren li les mans, e recullirensen, e faeren la via de Trapena. Veus com los membra de ço quel rey Carles que los dix; que tuyt digueren al princep:—Senyor, lo pus luny que puixcam del duch prengam terra, e puix, senyera llevada, yremnos en a Cathania, affegant e cremant tot ço que davant nos trobam; que vergonya seria a vos, que tantost vos mesclasets ab lo duch, que parria que per vos mateix no gosassets fer res.

E axi lo princep cregue aquest consell, no membrantse daço quel rey Carles li havia manat, e axi venchsen a Trapena. E com les veles passaren davant cap de Guayll, les guardes vaeren que feyen la via de Trapena; e tantost ana missatge

al senyor rey de Sicilia, qui era a Castrejoan, com hom es el mig de la illa, e que tantost pogues acorrer ça e lla. E com ell sabe quel princep feya la via de Trapena, trames per sos barons per tota Sicilia, que atenessen a ell a Cathalafin, hon lo trobarien; e axi mateix ho trames a dir an Uguet Dampuries, qui era a Regol en Calabria: e com cascu hach lo missatge, pensaren datendre lo senyor rey.

E lo princep hach haut tant bon temps, que abans quel senyor rey hagues tota sa gent aplegada, ell hach presa terra a les Seques de Trapena, entre Trapena e Matzara, e qui ell posa los cavalls e tota sa gent en terra, e venchsen a Trapena, e combatela, e no hi poch res fer, ans hi pres damnatge: e axi llevassen, e anassen vers Matzara. E lo senyor rey fo li davant ab aquella gent que havia, qui eren tota hora setcents cavalls armats e tres milia almugavers: e era ab lo senyor rey lo compte Galceran e don Blasco e don G. Ramon de Muncada e En Berenguer Dentença, e daltres cavallers molts e bons. E com les hosts se vaeren, cascuns se meteren en ordre de batalla: e el compte Galceran e En G. Ramon de Muncada e don Blasco hagren la davantera del senyor rey de Sicilia; e meteren la paonada a la banda dreta e la cavalleria a la banda sinistra.

E com los almugavers vaeren que eren prop de ferir, cridaren tuyt:—Desperta ferres!—E tuyt donaren dels ferres de les llançes per terra, si que paria que fos una gran lluminaria, de que fort sespaventaren tots aquells de la host del princep, com saberen la raho, axi com faeren los cavallers de la mort. Ab tant, les davanteres de cascuns sacostaren, e van se ferir tant fermament, que ço fo una gran maravella. E com la davantera del senyor rey de Sicilia hach ferit, lo senyor rey, qui era molt be arreat sobre un bon cavall, ell fadri e jove e bo darmes e coratjos, nos volch pus esperar, ans sen va tot dret lla hon la senyera del princep era, e va ferir tant vigorosament, que ell, son cors, dona tal de la llança al bandarar del princep, que en terral mes ell e la senyera en un munt. E llavors vaejets feyts darmes. E lo princep, qui axi mateix era gran e soberch e nin e jove e dels bons cavallers del mon, que maravella era ço que feyen lo senyor rey e ell de llur persona. Queus dire? quel princep volch llevar la sua senyera, e sajustaren de la una part e de la altra tota la bona cavalleria: e lo senyor rey

nos partia de la presa, ans contrastava de la senyera del princep nos pogues llevar. E axi en aquella presa lo senyor rey encontras ab lo princep, e conegrensen, de que cascu hach gran plaer. E llavors vaerets los amdosos combatre cors per cors, que segurament cascu podia dir, que havia trobat be son companyo. Si quen tal manera sadobaren, que cascu despes sobre laltre totes quantes armes havia. E a la fi lo senyor rey dona tal de la maça el cap del cavall del princep, quel gita fora de tot son seny, e va caure en terra. E tantost com fo caygut lo princep, un cavaller, per nom Marti Peris Daros, descavalca, que coneix que era lo princep, e volch lo matar; e lo senyor rey crida:—No sia! no muyra!—Si que don Blasco ates, e crida:—Matats lo!—E lo senyor rey crida.—No sia!—Si quel senyor rey volch avallar. E llavors En Marti Peris Daros crida:—Senyor, no avallets! que yol guardare, que no morra, pus vos ho volets.—E axi, lo senyor rey pot dir, que fo bo padri aquell dia al princep, qui per Deus e per ell hach la vida restaurada. Deus vulla que lin reta bon merit, jats se sia que sia raho justa que gentil sanch deu guardar sa part. E com lo princep coneix que aqui era encara lo senyor rey, qui tant sera ab ell combatut, retes a ell, e lo senyor rey comanal al dit En Marti Peris Daros, e a son germa En Pere Daros e an Garcia Ximenis Dayvar. E com los hach comanat, ana per lo camp ab la maça en la ma, lla hon veyia la major presa, e feu tant darmes aquell dia, que tot hom pot conixer, que fill era del bon rey En Pere, e net del bon rey En Iacme. Queus dire? axi guay anava per lo camp abatent cavallers e derrocant cavalls, axi com fa lo lleo entre les besties. E dels almugavers vos se dir, que colp si feu per un almugaver qui havia nom Porcell, qui fo puix de ma companya en Romania, que ab un coltell de tall dona tal a un cavaller frances, que la gambera e la cama nana tot en un pich, e encaran mes be mig palm per la hillada del cavall. E dels darts nos ho cal dir, que colp de dart hi hach, qui passa lo cavaller que feria per lescut, que lescut e lo cavaller guarnit passava doltra. E axi la batalla fo vençuda, e tota aquella gent del princep qui en terra eren foren morts o presos.

E lo senyor rey, com la batalla fo vençuda, trames a Trapena e a Matzara e a Cathalafin e Cathalamaur e Alcomu, que

tot hom portas pa e vi, que ell volia tot aquell jorn estar el camp, e que la sua gent llevassen lo camp, e que fos de tot hom ço que sauria guanyat: que ell non volia mas lo princep e tot senyor de senyera qui fos pres: los altres fossen daquells quilhs saurien guanyats e presos. E axi lo refrescament vench gran al camp, e tot hom menja e bech a sa volentat. E lo senyor rey mateix hi feu metre les sues tendes mateixes, e aqui ell menja ab tots sos richs homens; e axi mateix en una bella tenda ell feu reposar lo princep, el desarmaren, e li faeren venir los metges del senyor rey, que li adobaven una gran ferida de bordo que tenia per la cara, e daltres nafres; e puix apallarenli ricament de menjar; e mana lo senyor rey que fos be pensat.

E aquell dia ells reposaren tuyt el camp en les tendes, e les gents llevaren lo camp: si que no hi hach negu que no hagues guanyat sens fi. E a la nuyt lo senyor rey, ab tota la host, alegres e pagats, e ab lo princep e ab los altres presoners ells sen entraren a Trapena, e aqui estegren quatre jorns. E pulx lo senyor rey mana quel princep fos menat al castell de Xifelo, e lla que fos be guardat e be pensat: e los altres presoners richs bomens axi mateix feu departir per los castells, els comana a diversos cavallers.

E axi com ho mana, axis compli, que faent poques jornades, lo princep fo menat a Xifelo, e li fo ordonada la guarda axi com tanyia a tal senyor. E com tot aço fo feyt, lo senyor rey e los cavallers sen tornaren cascu en son lloch a la frontera.

E axi, lezar vos he a parlar del senyor rey e tornar vos he a parlar del duch e del rey Carles.

CAPITOL CXCIH

Com lo rey Carles e Lapostolich trameteren dir al rey Phalip de França, que ell que volgues trametre son fratre, micer Carles, en Sicilia, per ço com lo Papa lo bastaria del thresor de senct Pere; lo qual fou acordat per ell e los dotze pers de França.

COM lo duch sabe la preso de son fratre, e lo desbarat que havia haut, e lo gran dany que havia pres, podets pensar com fo despagat, e lo rey Carles sobre tots altres. E totes les gentils casades de Napolis foren orphans de senyors. E axi lo Papa fo molt dolent com ho sabe: e si hanch dix be com sabe la mort dels cavallers de la mort, ben dix ara dos tants. Que dix, que per consumat tenia lo thresor de senct Pere, si ab aquest rey Fraderich no feyen pau. Si que trames un cardenal en França, ab missatgers del rey Carles, qui axi mateix hi anaven a pregar lo rey de França, que trametes son fratre, micer Carles, en Sicilia, en ajuda del duch. Que si no ho feya, que fes compte quel duch havia de fer de dues coses la una: o havia a desamparar tot ço que tenia en Sicilia, o hi havia esser mort o pres. E quel Papa ques proferia, que daria a micer Carles del thresor de la Sgleya aquell sou que a ell plauria, e a tots aquells cavallers que menas. E pregal que, si fer ho podia, que menas cinch milia cavallers ab ell, e que ell los bastaria de moneda.

E axi, los missatgers del rey Carles e lo cardenal anaren sen en França, e posaren lo feyt davant lo rey de França e els xii pers. E a la fi fo ordonat, que per res lo rey Carles no fos desemparat, ne sos fills per la casa de França; que la honra del rey Carles e lo dany mes sesguardava a la casa de França que a neguna altra. E dich vos, que hagren bon consell, perque si aytal feyen los altres reys del mon, que ajudassen a daquells que dells serien exits, mills los estaria; en serien mills duptats que no son, com los desamparen. E axi, fo acordat, que micer Carles, son cors, hi vengues, e ques percasas richs homens e cavallers, aquells que li plagues, que tot ho pagaria la Sgleya.

Si que micer Carles pres lo viatge volenters de Sicilia, de que, si li plagues, se pogra estar; que assats li bastava que, pus la donacio del regne Darago havia presa contra lo senyor rey En Pere, son avonclo, e que ara haja pres lo viatge contra lo senyor rey de Sicilia, qui es son cosin germa, molt en mal li deu esser donat. E per aytals desconexences cascu pot veure com venen llurs feyts: que cent anys ha que la casa de França no feu res de que li vengues honor, ans los es venguda tota hora desonor. E sis fara a tots aquells qui no van ab veritat e ab justicia.

Ara vos lexare a parlar de micer Carles de França, que va percasant la gent qui ab ell deu passar en Sicilia, e tornar vos he a parlar de un valent hom de pobre affer, qui per sa valentia munta en poch de temps a mes que nul hom que hanch naixques. E per ço vos vull dir dell en aquest cas, com los affers seus qui per avans se seguiran foren feyts molt maravellosos e de gran cosa, e qui tots son reputats, en deuen esser, a la casa Darago. E en partida la cosa per que jom so mogut a fer aquest libre es per les grans maravellas qui per ell se son esdevengudes, e grans victories de cathalans e daragonesos que han haudes en Romania per lo seu començament. De les quals maravelles nul hom tant verdaderament non poria recomptar la veritat, com yo fas, qui fuy en Sicilia, en la sua prosperitat, procurador general seu, e cabi en tots los affers seus, als majors que ell feu, e per mar e per terra; per que cascu men devets mills creure.

CAPITOL CXCIV

Recompta lo començament de frare Roger, qui puix fo en tant exalcat; e les grans proeses que va fer de sa vida.

VERITAT es, que lempador Fraderich hach un falconer, qui era Dalamanya, e havia nom Rixart de Flor, e fo molt assalt hom. E dona li muller, en la ciutat de Brandis, una donzella, filla dun honrrat hom de la ciutat de Brandis,

qui era rich hom: si quentre ço que lemprador li dona e ço quell pres ab sa muller ell fo gran rich hom. E daquella dona hach dos fills, lo major hach nom Jacobo de Flor, e lo menor hach nom Roger de Flor. E en lo temps que Corali vench en lo regne de Sicilia, lo major daquests no havia mas iv anys, ne aquell Roger no havia mas un any. E llur pare era hom bo darmes, e volch esser a la batalla de Corali contra lo rey Carles, e en aquella ell muri. E lo rey Carles, com hach pres lo regne, pres se tot ço que hi fos de tot hom qui fos estat en la batalla, ne fos estat de familia del emperador ne del rey Manfre: si que a aquests fadrins ne a llur mare no romas mas ço que la mare hi havia aportat en dot, car de laltre foren desaretats.

E en aquell temps les naus de les matzones feyen cap a Brandis, e aquí venien a exivernar aquelles de Pola, que vollien trer del regne pelegrins ne viandes, que les matzones havien totes grans aretaments, e han encara a Brandis e per tota Pola e per tot lo regne: e axi les naus qui exivernaven, a la primavera començaven de carregar per anar en Acra, e carregaven de pelegrins e doli o de vi o de tota graxa o de forment. E segurament que les lo pus aparellat lloch per lo passatge doltra mar, que negu que chrestians hajen, e en pus abundosa terra de totes gracies, e es assats prop de Roma; e hay lo millor port del mon, que les cases son entro dins la mar.

E per temps avant, com aquell fadri Roger hach entro a viii anys, esdevenchse que un prohom del temple, frare sargant, per nom frare Vassayll, e era nadiu de Marsella, e era comanador de una nau del Temple, e era bon mariner, e vench a exivernar un yvern a Brandis ab la nau, e dona lats a la nau, e la feu adobar a Pola. E mentre feya adobar la nau, aquell fadri Roger anava per la nau, e per la exarcia, axi com si fos un bogiot, molt lleugerament: e tot dia era ab ells, per ço com lalberch de llur mare era prop de lla hon la nau tenia lats. E aquell prohom frare Vassayll assaltas tant daquell fadri Roger, que axi lamava com si fos son fill: e demanalo a la mare, e dix li, que sil li lliurava, que ell faria son poder que fos bon hom al Temple. E la mare, per ço com li paria prohom, lliura li volenters, e ell reebel, e exi lo pus espert fadri en mar, que maravelles feya de muntar, e de totes coses:

si que com hach xv anys, fo tengut dels bons mariners del mon de la sua persona; e com hach xx anys, fo bon mariner de raho e de marinatge, si que aquell prohom frare Vassayll li lexava fer de la nau a totes ses volentats. E lo mestre del Temple quil vae axi ardent e bo, dona li lo mantell, e feu lo frare sargant, e a poch de temps que fo feyt frare, lo Temple compra de genovesos una gran nau, la major qui en aquell temps fos feyta, e havia nom lo Falco, e lliurala a aquest frare Roger de Flor. E aquesta nau navega gran temps saviament e ab gran valor: si que ab la nau se troba en Acra, e lo temple se troba tambe ab la nau, quentre totes quantes naus havien no las volien tant, com sol aquella; que aquest frare Roger fo lo pus llarch hom que hanch naixques, que sol no si feu a comparar lo rey jove: e tot quant ell guanya departia e donava per los honrrats cavallers del Temple, e de molts amiehs quen sabia guanyar.

E en aquell temps Acra se perde, e ell era al port Dacra ab la nau, e lleva dones e donzelles ab gran thresor, e molta bona gent: e puix axi mateix lleva la gent a Muntpelegri, axi que ell guanya en aquell viatge sens fi. E com fo de sa mar, dona molt al mestre e a tots aquells qui poder havien al Temple. E com aço fo feyt, envejosos acusarenlo ab lo mestre, dient, que tenia gran thresor que li era romas del feyt Daere; si quel mestre li empara tot quan troba del seu, e puix volch lo pendre en persona. E ell sabe ho, e desempara la nau al port de Marsellá, e venchsen a Genova, hon troba micer Tici Doria e daltres amichs que havia sabuts guanyar: e manlleva dells tant, que compra una bona galea, per nom Loliveta, e la arma molt be. E ab la galea ell vench a Cathania al duch, e proferis a ell, que li valria de la galea e de la persona; e lo duch nol aculli be de feyt ne de paraula: e axi, estech tres jorns que un bon respost non poch haver. E al quart jorn ell li vench davant, e dix li:—Senyor, yo veig que a vos no plau que yo sia en vostre servey, per queus coman a Deus, e yre a cercar altre senyor a qui placia lo meu servey.—E lo duch respos li, que anas a la bona ventura.

E tantost ell se reculli, e venchsen a Macina, hon troba lo senyor rey Fraderich: e vench li davant, e proferis a ell, axi com havia feyt al duch. E lo senyor rey aculli lo molt gracio-

sament, e li feu gracies de la sua proferta. E tantost feu lo de sa casa, e li assigna bona racio e honrrada: e ell feu li omenatge, e tots aquells qui ab ell eren venguts. Si que frare Roger, qui hach vist tant bell aculliment e tant honrrat quel senyor rey li hach feyt, tenchse molt per pagat. E com hach estat viii jorns ab lo senyor rey, e hach refrescada la sua gent, ell pres comiat del senyor rey, e feu la via de Pola, e pres una nau carregada de viandes del rey Carles, que anava a Cathania al duch. E tantost amarinala de sa companya, e aquells de la nau mes en la galea, e trames la nau a Çaragoça, qui ere de tres cubertes, carregada de gra e daltres viandes. E apres be x terides, axi mateix carregades de viandes, quel rey Carles trametia al duch. E ab aquestes terides ell sen vench a Çaragoça, e restaura a Çaragoça, hon havia gran fretura de vianda. E ab la galea axi mateix ne mes al castell de Agosta. Queus dire? que daquesta presa forni Çaragoça e lo castell de Agosta e Lenti e tots los altres llochs qui per lo senyor rey se tenien, qui entorn de Çaragoça fossen, e pensa de vendre les viandes a Çaragoça a gran mercat, en trames a Macina: e dels diners ell paga los soldaus qui eren al castell de Çaragoça e a la ciutat e Agosta e a Lenti, e tots los altres llochs. Si que tot hom paga, qui en diners, qui en vianda, de sis mesos: e axi ho restaura tot. E com aço hach feyt, sobra li encara del guany qui havia feyt be vuyt milia unces, E venchsen a Macina, e trames al senyor rey, qui era per Sicília, mil unces en bells carlins, e paga los soldaus qui eren ab lo compte Desquilaix e a Calana, a la Mola e al castell de Sanctagata e a peu de Datil e a la Mandolela e a Guirays, ço es a saber, en diners e en viandes, axi mateix de sis mesos. E puix arma tantost iv galees oltra la sua, les quals pres del darasenal. E com les hach armades, tantost feu la via de Pola altra vegada, e pres e Otrento la nau den Berenguer Samuntada de Barcelona, qui era carregada de forment del rey Carles, gran nau de tres cubertes quel rey Carles trametia a Cathania, e marinala, e tramesla a Macina, e dona gran larguea a la ciutat ab les altres naus e lenys que pres, que hi trames axi mateix carregades de viandes mes de xxx, axi que fo infantat ço que ell guanya, e lo be que feu a Macina e a Rego e a tota la encontrada, que fo gran cosa.

E com tot aço hach feyt, combra be 1 besties totes bones, e encavalca escuders cathalans e aragonesos, que reebe de sa companya, e mes cinch cavallers cathalans e aragonesos en son alberch, e ab molta moneda ana lla hon lo senyor rey era, e trobal a Plasa: e aquí ell li dona mes de mil unces en diners, en dona a don Blasco e an G. Galceran e an Berenguer Dentença sobre tots, ab qui sacosta daytal amor, ques faeren frases, e que fos comu ço quells haguessen. Queus dire? no hi hach rich hom ne cavaller que no preses sos dons, e en tots los castells que venia ell quitava los soldaus de sis mesos: axi quenforti lo senyor rey, e refresca axi la sua gent, que hu ne valia mes que dos no solien valer. E lo senyor rey qui hach vista la sua bondat, feu lo visalmirall de Sicilia, e de son consell, e li dona lo castell de Trip e lo castell de le Lica-ta e les rendes de Malta.

E frare Roger, qui vae la honor quel senyor rey li hach feyta, jaquí la sua companya de cavall ab lo senyor rey, e jaquí per llur cap dos cavallers, la hu per nom En Berenguer de Montroig, cathala, e laltre micer Roger de la Matina, e lexals moneda per messio, e per ço quels feya mester. E ell pres comiat del senyor rey, e venchsen a Macina, e arma cinch galees e un leny, e pensa de batre tot Principat e playa romania e la ribera de Pisa e de Genova e de Prohença e de Cathalunya e Espanya e Barbaria: e tot ço que trobava damichs e danemichs, que fos moneda o bona roba que pogues metre en les galees, ell prenia: e als amichs ell feya carta de deute, e deya los, que com pau seria, quels pagaria; e als enamichs prenia axi mateix ço que de bo los trobava, e lexavals los lenys e les persones; que a negu no feya mal a la persona. E axí cascu se partia pagat dell, axi que aquell viatge guanya sens fi, e dor e dargent e de bones robes, aytant com les galees pogren portar.

E axi, ab aquell guany tornasen en Sicilia, hon tots los soldaus de cavall e de peu los esperaven, axi com los jueus fan Messies. E com fo a Trapena, oy dir quel duch era vingut sobre Macina, e que la tenia assitiada per mar e per terra, e venchsen a Çaragoça, e aquí desarma: e si hanch los soldaus lesperaven ab gran confiança, ell los pensa de acorrer, que tot hom quell trobava, axi de cavall com de peu, com guar-

dies de castell, e en Sicilia e en Calabria, el quita daltres sis mesos: axí que tots los soldaus foren axí ab bona voluntat, que hu ne valia dos. E puix feuse venir tantost sa companya, e axí mateix quitala, e trames al senyor rey gran refrescament de moneda, e a tots los richs homens.

CAPITOL CXCV

Com lo duch Robert assatia Macina ab tot son poder, e com sabent ho lo senyor rey Fraderich, trames a Macina don Blasco e lo compte Galceran ab secors, lo qual sabent lo duch Robert, se passa en Calabria, de que foren molt despagats tots los de Macina.

Es ver, quel duch sabe que a Macina no havia molta vianda, e pensa que la podia destrenyer, pus ell ab sa host sen anas a la Gatuna, e lestol que estigues aquí, e leny ne barca no pogues entrar a Macina, ne a Rego: e axí que podia tenir dos setges, e asenyaladament podia destrenyer Macina, que per terra no li vengues socors, com ell tenia Millas e Monfort e Castallo e Francavila e Gaige e Lathania. E axí ordona les fronteres; que ell jaquí a Cathania e a Paterno e a Oderno e a Cero e els altres llochs companya, e vench a Macina ab tot son estol, qui eren mes de c galees, e pres terra a Rocamador, e puix venchsen al Burch, lla hon sa justa lo marcat, el affega, el crema. E puix venchsen al darasanal, e hi crema dues galees, e les altres li foren defensades. Queus dire? que tots dies nos dava gran batalla, e yo puch vos ho dir, que yo fui en lo setge del primer dia tro al darrer, e havia dejus ma conestable de la torre de sancta Clara entro al palau del senyor rey, E segurament que en aquell lloch portaven mes dafany quen negu de la ciutat, si que assats nos donaven que fer, qui per terra, qui per mar.

Ab tant, lo senyor rey de Sicilia feu aparellar don Blasco e lo compte Galceran ab setcents homens a cavall, escut al coll, e ab dos milia almugavers ell los trames a socorrer a Macina, e que nos partissen entro fossen combatuts ab lo duch:

e no creats quen guardassen als, que ab aquell cor venien tots. E com foren a Trip, ells trameteren a nos, que al mati, a lalba, que ells serien ab nos davant Macina: e nos que ferissem duna part, ells que ferissen daltra a la host del duch. E axi, nos ab gran alegre apparellamnos dextr al mati e de ferir. E la nuyt lo duch ho hach sabut, e com fo jorn, tots sen foren passats a Calabria, que hu no fo romas, salvant que jaquiren algunes tendes que no pogren llevar, quel jorn los sobrepres.

E axi, com lalba se feu, don Blasco e lo compte Galceran ab tota llur companya, arreats de la batalla, ells foren en la muntanya sobre Malagrifo, e aquells de la ciutat foren aparellats dextr: e com guardaren, no trobaren negu, que tots sen foren passats a la Gatuna, e lla ells se posaren. E axi, don Blasco e lo compte Galceran ab aquella companya entraren a Macina, e tots foren despagats com no trobaren la batalla. Si que En Xivert de Iosa, qui portava la senyera del compte Galceran, los trames a la Gatuna un juglar ab cobles, en quels feya a saber, que eren aparellats, que si volien tornar a Macina, quels lexarien pendre terra salvament; e puix ques combatrien ab ells. E res daço no volgren fer, que ells duptaven aquets dos richs homens mes, que persones qui fossen el mon: e devien ho fer, que molt eren bons cavallers, e de gran valor, e moltes batalles los havien vençudes.

CAPITOL CXCVI

Com essent Macina en aventura de desemparar per fam, fon restaurada per fratre Roger ab X galees de forment; don lo duch lendema hach a llevar lo setge, e tornasen en Cathania.

E axi, lo setge dura tant, que Macina fo a ventura de desemparar per fam. E si hi entra lo senyor rey dues vegades, e cascuna vegada mes hi mes de x milia besties carregades de forment e de farina e molt bestiar, mas tot era no res, que

forment hi venga per terra no res munta, que la companya e la cavalleria quil acompanyaven sen han menjat gran res, com sen son tornats e axi la ciutat estava molt destreyta.

E frare Roger, qui savia aço, havia vi galees a Çaragoça, e compran quatre quen havia entre Palerm e Trapena de genovesos, e axi hach deu galees, e carrega les a Xacca de forment, e venchsen a Çaragoça, e espera ques metes fortuna de xaloch o de mig jorn. E com la fortuna fo, que era tant gran, que tota la mar nanava en sanch, que nul hom no so gosara pensar, que no fos axi bon mariner, com ell, ana a fer vela de Çaragoça, com hach donada part a la nuyt, e a lalba ell fo en bocha de Far; e en bocha de Far es la major maravella del mon, com res hi ha durada, com fortuna de xaloch o de mig jorn hi ha, que les corrents hi son tan grans, e la mar hi cava tant fort, que res no hi ha durada; e ell, ab la sua galea primera, pensa dèntar ab los artimons borts en que havia forats. E com les galees del duch les vaeren, totes comensaren a xiular, que volgrèn llevar los ferres, e no pogren. E axi les dues galees ab frare Roger entraren a Macina salvament e segura; mas no hi hach nul hom qui hagues sobre si fil exut. E tantost com fo a Macina, feu cridar lo forment a xxx tarins la salma, que costava a ell mes de lx tarins ab les messions, e pogràl vendre a .x. unces la salma, sis volgues: e axi Macina fo restaurada, e lendema lo duch llevas del setge, e tornasen a Cathania.

E axi podets entendre, si los senyors del mon deuen menysprear negu; que veus que aquest gentil hom quant servey feu al senyor rey de Sicilia, qui per sa cortesia lach be acullit, e quant deservey feu al duch, per mal aculliment que li feu.

CAPITOL CXCVII

Com micer Carles de França passa en Sicilia ab IV milia cavalliers, e pres terra a Termens, e assatia Xacca, hon de IV milia no pogren fer cinch cents, que tots no murissen de malaltia.

E com Macina fo desatiada, e tota Sicilia e tota Calabria fo ab gran goig e ab gran pagament, e lo senyor rey de Sicilia e tots sos barons; e lo rey Carles e lo Papa estegren ab gran reguart e ab gran paor quel duch no si perdes, e tots aquells qui ab ell eren; e pensaren de trametre cuytosos missatgers a micer Carles, que pensas de venir. E micer Carles vench en Napols, e mena iv milia cavallers soldejats per lo Papa. E com fo en Napols, pensa de muntar en les galees quel duch hi hach trameses, e daltres que hi havia en Napols, que el rey Carles havia feytès aparellar, e lenys e naus e terides: e vench pendre terra a Termens, e aquí feren se gran festa. E per bon comensament, a Termens hach una gran brega de latins e de prohençals e de francesos tan gran, que hi muriren tota hora mes de dos milia persones. E partiren de Termens, e anaren assatiar la villa de Xacca, qui es en la Fasona de fora, e segurament que es la pus feble vila e la menys fort de Sicilia: e estegren hi molt de temps que treyen ab trebuchs. E asegur vos, que molt fora greu al senyor rey Darago, que aytal vila assatias, que per grat, que per força, a un mes no lagues: e ells res no li pogren fer, ans lla hon lo setge se tenia pus estret e per mar e per terra, hi entra de nuyt per la marina un cavaller de Peralada, per nom En Simon de Vallguarnera, be ab cc homens a cavall de paratge e molts de peu. E puix ell fo dins, lo lloch estech en tal manera, que poch temeren lo setge, ans los feyen gran dany. Queus dire? Lo setge dura tant, que micer Carles de França e lo duch agren perduts tots quants cavallers havien per malalties; e de la gent gran partida, axi que per cert, entre tots, no pogren fer cinchcents homens a cavall.

CAPITOL CXCVIII

Com se feu la vista del senyor rey Fraderich de Sicilia e de micer Carles prop Calathabellot, e la pau se tracta es feu: e com mullera lo senyor rey Fraderich de Sicilia ab filla del rey Carles, Nalieonor.

E lo rey Fraderich estavas ab tot son poder xxx llegendes lluny, en un lloch qui ha nom Calathabellot. E qui era ab ell lo compte Galceran ab sa eompanya, e Nuguet Dampuries, compte Desquilaix, e En Berenguer Dentença e En G. R. de Muncada e don Sanxo Darago, frare del senyor rey Fraderich, e frare Roger e micer Matheu de Termens e micer Coral Lança e molts daltres richs homens e cavallers, qui tots jorns cridaven al senyor rey:—Anem a Xacca, e prengan micer Carles e lo duch! que, per cert, a nostre saul ho podem fer.—E lo senyor rey deya:—Barons, no sabets vosaltres quel rey de França es nostre cosi germa, e micer Carles altre tal? Donchs com me podets consellar que yo vaja pendre micer Carles, ço que en nostra ma es? Mas ja Deus no vulla que Nos façam tan gran desonor a la casa de França, ne a ell, qui es nostre cosi germa; que si ara es contra Nos, altra vegada per ventura sera ab Nos.—Ia que per res als no lin podien donar a entendre.

Queus dire? a micer Carles vench a saber; e com ho hach sabut, pensa, e dix:—A Deus, que dolça sanch es aquesta de la casa Darago! que si ben membra, lo rey Phalip, mon frare, e yo forem morts en Cathalunya, si lo rey En Pere, nostre avonclo, se volgues; e havia gran raho, segons ço que Nos li feyem, que li plagues que murissem. E axi mateix quel rey Fraderich, son fill, fa semblant a mi; que cert so yo, que en sa ma es quens pot haver morts o presos, e per sa cortesia e per dreita natura, e be ya no lin soffert lo cor. E axi la desconexença fo gran, com yol vengui contra; per que, pus axi es per la bontat llur e per la malvestat nostra, conve que yo no parteixca de Sicilia, entro haja feyta pau de la sancta Sgleya e dell e del rey Carles.

Mas era ver que tot era en sa ma; que ell havia poder del Papa, que alt e baix tot ço quell faria, axi en guerra com en pau, fos ferm per la sancta Sgleya. E semblantment havia poder del rey Carles, per que ell trames sos missatgers tots a Calathabellot, e damana vistes ab lo senyor rey Fraderich, e que entre en Calathabellot e Xacca que ells se vaessen. E la vista fo atorgada, e foren cascu dells a la vista; e van se besar e abraçar: e tot aquell dia estegren amdosos tots sols en parlament. E puix, la nuyt, tornasen cascu en son lloch, e jaqueren les tendes parades para lendema. E lendema per lo mati foren en aquell lloch mateix. Queus dire? amdosos tots sols tractaren de la pau, e puix mesclaren hi lo duch, e dels altres aquells que los plague: e la pau fo axi feyta, quel rey Carles lexava la illa de Sicilia al rey Fraderich, que li donava a Leonor, qui era e es encara de les pus savies chrestianes, e la millor qui el mon fos; si no tant solament madona Blanca, sa germana, regina Darago. E lo rey de Sicilia desemparava li tot quant tenia en Calabria e en tot lo regne: e aço se ferma de cascuna de les parts, e que lentre dit ques llevava de Sicilia; si que tot lo regne nach gran goig.

E tantost lo setge se lleva de Xacca, e micer Carles e les sues gents anaren sen per terra a Macina, e en cascu lloch foren be acullit. E lo duch ana desemparar Cathania e tots los altres llochs que tenia en Sicilia, e venguesen a Macina; e lo senyor rey feu atre tal. E lo rey feu molta donor micer Carles, e hach feyt venir lo princep de Xifelo, el rete a micer Carles: e aqui fo la festa molt gran. E micer Carles e tots preseren comiat del senyor rey, e anaren sen per Calabria. quel rey los rete.

E a poch de temps lo rey Carles trames madona la infanta molt honrradament a Macina, hon fo lo senyor rey Fraderich qui la reebe ab gran solemnitat. E aqui a Macina, a la sgleya de madona sancta Maria la Nova, ell la pres per muller: e aquell dia fo llevat lentre dit per tota la terra de Sicilia per un llegat del Papa, qui era archebisbe, que hi vench de part del Papa, e foren perdonats a tot hom tots los pecats quen la guerra haguessen feyts: e aquell dia fo posada corona en testa a madona la regina de Sicilia, e fo la festa la major a Macina que hanch si faes.

CAPITOL CXCIX

Com frare Roger comensa a tractar lo passatge de Romania, e trames missatgers al emperador de Constantinoble, en que li feya a saber, com era aparellat de passar lla ab cathalans, e que degues mullerar ab naboda del emperador Lanzaaura, e quel faes magaduch; lo qual tot lin fo atorgat per lo emperador.

E com aquesta festa feyta tant gran, quisque hagues festa, frare Roger estava en gran pensament, quel paria que fos tostart: e era lo pus savi hom del mon per veure. Si quell pensa axi:—Aquest senyor es perdut, e los cathalans e los aragonesos, que veig que nols porra res donar, e fer li han sofferrir gran embarch: e ells son tals, que tot hom ses, que sens menjar e beure no pot hom viure: e axi, no hauran res del senyor rey, e faran carxena per força, e a la fi destroyran tota la terra, e ells morran tots per partides. E axi, es mester que, pus tant has servit lo senyor rey, qui tanta donor ta feyta, que tu percas que li lleus aquesta gent de sus, a honor dell e a profit dells tots quants son.—E axi mateix pensa de si, que nol feya bon aturar en Sicilia; que pus lo senyor rey havia pau ab la Sgleya, quel mestre del Temple, ab lo mal quel rey Carles o lo duch li volien, quen demanarien al Papa; e que lo senyor rey hauria a fer de dues coses la una. on hauria a obehir lo Papa, quel li donas, on hauria a tornar en guerra: e axi, qne a ell ho valria mal quel senyor rey nagues tant gran afronta.

E com tots aquests pensaments, qui eren vers, hach feyts, venchsen al senyor rey, e meslo en una cambra, e dix li tots aquests pensaments que havia feyts; e com lin hach dit, dix li:—Senyor, yo he pensat que, si vos ho volets e mi ajudats, yo ajudare en aquest feyt a vos e a tots aquells qui servit vos han, e a mi mateix.—E dix lo senyor rey, que li pleya molt, e que li grahia molt ço que savia pensat, e que li pregava, que hi provehis de tal manera, que ell ne fos sens blasme, e fos profit daquells qui havien servit: e que ell era prest e aparellat, que hi dona tota aquella ajuda que dar hi pogues.

—Donchs, senyor, dix frare Roger, ab vostra llicencia, yo trametre dos cavallers ab una galea armada al emperador de Constantinoble, e fer li he a saber, que yo som aparellat danar a ell, ab tanta companya de cavall e de peu, tots cathalans e aragonesos, com el vulla; e quens do acorriment e sou; que yo se que ell ha gran mester aquest secors, quels turchs li han toltes mes de xxx jornades de terra, e ell ab nules gents no faria tant, com ab cathalans e aragonesos, e majorment aquests qui han menada aquesta guerra contra lo rey Carles. —E lo senyor rey respos li:—Frare Roger, vos sabets en aquests afers mes que Nos, mas empero parnos, quel vostre pensament sia bo, e axi ordonats ço queus plaura; que tot ço que vos ordonarets, Nos nos en tendrem per pagats.—E sobre aço, frare Roger va besar la ma al senyor rey, e partis dell, e venchsen a sa posada, e estech tot aquell jorn a acordar en los affers. E lo senyor rey e los altres entenien en la festa e en lo solas e en lo deport.

E com vench lendema, ell feu aparellar una galea, e hach dos cavallers en qui ell se fiava, e dix los tots lo feyt que savia pensar; e encara los dix, que de tot en tot tractassen, que ell hagues per muller la naboda del emperador de Lantzaure, e encara que fos magaduch del imperi, e encara que el emperador faes paga a tots aquells que ell manaria de ix mesos, a raho de iv unces lo mes per sou de cavall armat, e per hom de peu una unça lo mes. E que en aquell sou los mantengues tostemps que estar hi volguessen, e que la paga trobassen a Malvesia: e de totes coses los dona capitols, axi daquests feyts, com de tot ço que haguessen de fer. E per ço se yo aquestes coses, com yo mateix fui al dictar e a ordonar los dits capitols. E donals poder ab procuracio be bastant, que totes coses poguessen per ell fermar, axi matrimoni, com tots altres afers. E segurament quels cavallers eren bons e savis: e pus hagren oyda la manera, áb poch capitols hi hagra assats; mas empero tot ana per orda.

Ab tant, com foren espatxats, preseren comiat de frare Roger, qui tench lo feyt per acabat, per ço com ell havia gran nomenada en la casa del emperador, en aquells temps que ell menava la nau, per nom lo Falco, del Temple, que havia molts de plaers feyts a naus del emperador que trobava en ol-

tra mar, e sabia de gregesch assats cominalment. E axi mateix havia gran nomehada en Romania e per tot lo mon, per la ajuda que havia feyta tant francament al senyor tey de Sicilia: e axi mateix percasas molt francament de companya. Axi quen Berenguer Dentença, qui era ab ell germa jurat, li promes quel seguiria, e En Ferran Ximenis Darenos e En Ferran Daunes e En Corberan Dalet e En Marti de Logran e En Pere Daros e En Sanxo Daros e En Berenguer de Rocafort e molts daltres cavallers cathalans e aragonesos. E dels almugavers be quatre milia, tots bons, qui del temps del senyor rey En Pere entro aquell dia havien menada la guerra de Sicilia; si que ell fo molt alegre: e entretant acorria a cascu de ço que podia, que nols lexava a fretura.

E la galea ana tant, quen poch de temps fo en Constantinoble, hon troba lo emperador Xor Andrincho, e son fill major Xor Miqueli. E com lemprador hach oyda la missatgeria, fo molt alegre e pagat, e aculli be los missatgers: e finalment lo feyt vench axi com frare Roger havia dictat, que lemprador volch que, frare Roger hagues sa naboda per muller, filla del emperador de Lantzaure. Si que tantost la afferma per frare Roger la hu daquells cavallers. Apres volch, que tota aquella companya que frare Roger menas, que fos a sou del emperador, quatre unces per sou de cavall armat e dos unces per cavall alforrat, e una unça per home de peu, e quatre unces comit, e una unça notxer, e xx tarins ballester, e xxv tarins proher; e que de quatre en quatre mesos fossen pagats. E tota hora que negu ni hagues que sen hagues en cor danar a Ponent. que comptas ab lacord, e que fos pagat, e que sen pogues tornar, e hagues paga per dos mesos de torna; e frare Roger que fos magaduch de tot lemperi. E magaduch es tal offici, que vol aytant dir com princep senyor de tots los soldats del emperi, e que haja a fer sobrel almirall: e que totes les illes sien sotsmesos de la Romania a ell, e encara los llochs de les marines.

E daquest magaduch trames privilegi ab bulla dor, bo fermat per ell e per sos fills, a frare Roger, e li trames la verga del magaducat, e la senyera e lo capell (que tots los officis de Romania han capell triat, que altre no gosa portar semblant

capell daquell). E axi mateix hach atorgat, que a Malvesia trobarien refrescament de paga, e daço que obs haguessen com vendrien.

CAPITOL CC

Com los missatgers de frare Roger tornaren de Constantinoble a Macina, ab tot bon recapte e tots privilegis, e fo feyt magaduch de tota Romania; e com lo senyor rey Fraderich de Sicilia li feu donar X galees e dos lenys, e lacorrech de diners, el basta de viandes.

E axi los missatgers alegres e pagats ab tota fermetat tornarensen en Sicilia, e trobaren frare Roger a la Licata, e digueren li tot ço que havien feyt, e li donaren los privilegis de totes coses, e la verga e el capell e la senyera e lo sagell del magaducat. E daqui avant haura nom lo magaduch.

E com lo magaduch hach totes les coses reebudes, anassen al senyor rey, que troba a Palerm ab madona la regina, e dix li tot lo feyt. E lo senyor rey fon ne molt alegre; e encontinent feu donar al magaduch x galees del darasanal e dos lenys, e feu les li adobar e aparellar. E lo magaduch havien ja de sues viii e axi hach xviii galees e dos lenys; e apres nolieja tres naus grans e moltes terides e daltres lenys, e trames de totes parts, que tot hom qui ab ell degues anar vengues a Macina. E lo senyor rey acorrech a tot hom de ço que poch de moneda e dona per persona, axi a hom com a dona, com a infant, qui ab lo magaduch sen anas, qui fos cathala o aragones, un quintar de bescuyt e v peses de formatge, e entre iv un baco de carn salada, e alls e cebes.

CAPITOL CCI

Com frare Roger, magaduch de Romania, pres comiat del senyor rey de Sicília, e passa ab dos milia e cinchcents cavallers darmes, e cinch milia entre almugavers e paons en Romania.

Axi que, cascuns se reculliren ab llurs mullers e ab llurs infants, e molt'alegres e pagats del senyor rey que hanch no fo senyor qui mills se captingues de gentes qui laguessen servit, com ell feu, en tant com ser podia, e encara mes de poder; que cascu sabra, quel senyor rey no havia thresor, que de tals guerres exia, que res no li bastava. E axi mateix recullirensen los richs homens e cavallers: e havien los cavallers e los homens de cavall doble racio de totes coses. Mas En Berenguer Dentença no poch esser aparellat aquella saho, ne En Berenguer de Rocafort; quen Berenguer de Rocafort tenia dos castells en Calabria, que no havia volgut retre en les paus, entro fos pagat de ço que li era degut de son sou a ell e a sa companya, per que axi tost nos poch recullir; mas recullis En Ferran Ximenis Darenos e En Ferran Daunes e En Corberan Dalet e En Pere Daros e En Pere de Logran, e molts daltres cavallers e adalils e almugavers. E axi com foren recullits, foren, entre galees e lenys e naus e terides, xxxvi veles: e hach hi mil e cinch cents homens a cavall per escrit, arreats de totes coses, salvant de cavalls. E hach hi be iv milia almugavers e be mil homens de peu, qui eren menys dels galliots e dels mariners qui eren del navili: e tots aquests eren cathalans e aragonesos, e la major part menaven llurs mullers o llurs amigues e llurs infants. E axi, preseren comiat del senyor rey, e partirensen a la bona hora de Macina, ab gran alegre e ab gran pagament.

CAPITOL CCII

Com lo magaduch pres terra a Malvesia, e passa en Constantinoble, hon fo be acullit per lo emperador e son fill; e com cathalans e genovesos hagren brega, en que murien be tres milia genovesos.

PUIX Deus donals bons temps, y dins pochhs dies preseren terra a Malvesia; e aqui trobaren qui les feu molta donor, els fo donat gran refrescament de totes coses. E trobaren aqui manament del emperador, que dretament sen anasen a Constantinoble, e axi ho compliren; que partiren de Malvesia e anaren sen a Constantinoble.

E com foren a Constantinoble, lemprador, lo pare e lo fill, los reeberen ab gran goig e ab gran plaer; e totes les gents del imperi, mas si ells ne eren alegres, los genovesos ne eren dolents; que be veyen que si aquesta gent hi durava, que ells havien perduda la honor e la senyoria que ells havien en l'imperi; quel emperador no gosava fer sino ço que ells volien, e daqui avant nols prearen mes. Queus dire? Les noces se faeren, que lo magaduch pres per muller la naboda del emperador, qui era de les belles donzelles e de les savies del mon, e havia entro a xvi anys: e les noces se faeren ab gran alegre e ab gran pagament, e fo feyta paga a tot hom de quatre mesos.

E dementre que aquesta festa era tant gran, genovesos per llur superbia mogueren batalla ab los cathalans, si que aquella brega fo molt gran. E un malvat hom, que havia nom Reoso de Finar, trague la senyera de genovesos, e vengren davant lo palau de Blanquerna, e els nostres almugavers e els homens de mar exiren a ells, que hanch lo magaduch ne els richs homens e cavallers nols pogren tenir: e van se defora ab un pano reyal, e ab ells anaren tant solament entro a xxx escuders ab cavalls alforrats. E com foren los uns prop dels altres, los xxx escuders van brocar, e van ferir lla hon era la senyera, e abateren en terra aquell Roso de Finar, e els almugavers van ferir en ells. Queus dire? que aquell Roso de Finar e mes

de tres milia genovesos hi muriren, e tot aço veyà lempereador de son palau, e havien gran goig e plaer; si que dix davant tuyt:—Ara han trobat genovesos, qui ab tant gran llur argull se son moguts, llurs contrirals: e es gran raho, que en colpa dels genovesos se son moguts los catalans.

E com la senyera fo en terra dels genovesos, e Roso fo mort, e daltres honrrats homens, los almugavers, matant llurs enamichs, volien anar barrejar Pera, qui es una vila triada de genovesos en que era tot lo tresor e mercaderies de genovesos. E sobre aço, com lempereador vae que sen anaven a Pera barrejar, clama lo magaduch, e dix li:—Fill, anats a questa vostra gent e feyts la tornar; que si Pera barrejan, limperi es consumat; quels genovesos tenen molt del nostre e dels barons e de les altres gents del nostre emperi.—E tantost lo magaduch cavalca en un cavall, e ab la maça en la ma, ab tots los richs homens e cavallers qui ab ell eren anats quil seguiren, anasen envers lalmugaveria, qui ja volien esvahir Pera, e feu los ne tornar: e axi lempereador romas molt pagat e alegre.

E lendema feu los donar a tuyt altra paga, e que tots saparellassen de passar Boca Daner, e anar sobre los turchs, qui en aquell punt havien tolt al emperador mes de xxx jornades de terra de bones ciutats e viles e castells que ells havien subjugades, ques trahutaven a ells. E encara que era major dolor que si un turch volgues per muller la filla del millor hom de aquella ciutat e vila o castell qui a ells eren subjugats, que la li havien a donar per muller lo pare o la mare o els amichs. E si infants nexien, si eren mascles, feyen los turchs, els feyen retallar, axi que eren sarrahins; e si fos fembra, podia tenir qual leig se volia. Veus en quina dolor e en quin subjugament estaven a gran desonor de tota la chrestianitat. Per que podets conixer si hi era mester que aquesta companya hi passas. E majorment que, en veritat, tant havien los turchs conquest, que, host feyta, venien davant Constantinoble, que no hi havia mas un bras de mar al mig, qui no ha dample mas dues milles, e treyen les espases, e menasaven al emperador: e lempereador tot ho podia veure. Veus ab quina dolor podia viure; que si haguessen ab que passassen aquell bras de mar, Constantinoble hagren haut.

CAPITOL CCIII

Com lo magaduch passa en Natuli, e pres terra al cap del Artaqui, menys de sabuda dels turchs, els combate, e hach treyt de catiu totes les terres qui eren subjugades per los turchs, e exiverna al Artaqui.

E axi, vejats grechs quina gent son, ne Deus com los ha ay-rats; que Xor Miqueli, fill del emperador major, passa al Artaqui be ab xii milia homens a cavall, e be ab c milia de peu, que hanch ab los turchs nos gosaren combatre, si que sen hach a tornar ab gran vergonya. E en aquell lloch del Artaqui hon era estat e sen hach a tornar, aqui trames lempador lo magaduch ab sa companya, qui no era mas mil cinchcents homens a cavall e quatre milia de peu.

E abans que partissen de Constantinoble, lo magaduch ordona, que lempador donas per muller una parenta sua an Ferran Daunes, el feu almirall del imperi. E aço ordona lo magaduch, per ço que les sues galees se mantenguessen ab los homens de la mar qui ell havia manats, e que genovesos ne altres gents nos gosassen contra los cathalans moure en tot limperi. E axi mateix que, com ell entraria ab la host dintre terra, que les galees li fossen en lloch sabut ab viandes e ab tot refrescament: si que tot llur feyt ordona tambe, que nul hom no hi pogra res millorar. E axi mateix havia ab les galees de les illes e de les altres terres e de les marines tot ço que li feya ops per si e per sa gent.

E com tot aço fo ordonat, presseren comiat del emperador, e recullirensen, e anarensen al cap del Artaqui, envers la terra ferma, per ço com los turchs de tot en tot volien haver aquell eap, qui es molt gracios lloch: e tot aquell cap se guarda ab un mur que ha en lo cap del Artaqui envers la terra, que no ha de llonch de batalla mig miller de la una mar a laltra. E puix daquell estret avant es lo cap molt gran, en que ha mes de xx milia entre alqueries e masos e casals. E los turchs moltes vegades eren venguts per esvahir aquell mur, que sil poguessen

esvahir, tot lo cap barrejaren. E axi lo magaduch, ab tota sagent, pres terra aquí que hanch los turchs non saberen res. E com hagren presa terra, hagren sabut quels turchs hi havien combatut aquell jorn. Si quel magaduch demana si eren lluny daqui, e ells digueren, que neren lluny entro a dues llegendes, e que estaven el mig de dos flomayres. E tantost lo magaduch feu cridar, que tot hom fos aparellat lendema mati per seguir la senyera. E es ver que ell portava la sua senyera e del emperador ab la cavalleria, e los almugavers portaven un pano ab lo senyal del senyor rey Darago, e en la devantera de la fila un pano del senyal del rey Fraderich: e axi se ho empenyeren ells, com faeren omenatge al magaduch.

Si que lo mati, ab gran volentat e ab gran alegre, llevaren-sen tant gran mati, que a lalba foren a la flomayre hon los turchs eren atendats ab llurs mullers e ab llurs infants, e pensaren de ferir en tal manera en ells, quels turchs estegren marvellats destes gents, que ab los darts feyen tant grans colps, que res no hi havia durada. Queus dire? La batalla fo fort, com los turchs se foren presos a les armes: mas que valia? quel magaduch ab sa companya de cavall e de peu se metien en tal guisa sobrells, que los turchs non pogren pus durar; e aquí mateix no volien fugir per les mullers e per los infants que hi havien, de que los dolia lo cor, ans volien abans murir. Si que james no foren homens qui tant grans tornes faessen; mas empero a la fi tots nanaren ab les llurs mullers, e ab llurs infants foren tots catius: e dels turchs muriren aquell dia mes de tres milia homens a cavall, e mes de deu milia de peu. E axi lo magaduch e les sues gents llevaren lo camp, e no tengren a vida nul hom de deu anys amunt, e tornaren-sen al Artaquí ab gran goig, e trameteren los esclaus e esclaves en les galees, e moltes belles joyes que trames al emperador la major part, e de les esclaves a la emperadriu e al fill del emperador, e a madona muller del magaduch trames esclaves e joyes moltes, e cascu dels richs homens e adalils e almugavers a madona sogra del magaduch. E aço fo al viii jorn que foren partits del emperador, si que el goig e el alegre fo axi gran per limperi, e majorment per lemprador e madona sogra del magaduch e per madona sa filla, que tot lo mon sen devia alegrar; mas quisquen hagues goig, genovesos nagren gran dolor. E axi

mateix nach gran desplaer Xor Miqueli, lo fill major del emperador, e gran enveja, si que daquell jorn avant posa sa yra sobre lo magaduch e sobre sa companya; que mes amara perdre limperi, que com aquesta victoria havien hauda, per ço com ell hi era estat ab tanta gent, e era estat desbaratat dues vegades, jats se sia, que ell son cors era dels bons cavallers del mon. Mas sobre los grechs ha Deus tramesa tanta de pestilencia, que tot hom los confondria.

E aço esdeve per dos pecats senyalats qui en ells regna: ço es la hu, que son les pus orgulloses gents del mon, que no ha gent el mon que ells preen res, sino ells mateixos, e res no valen; e daltra part, que han la menys charitat de llur prohisme que gents qui sien el sigle. Que com nos erem en Constantinoble, les gents qui fugien del Natuli per los turchs, estaven e jayen per los fems en Constantinoble, e cridaven fam; e per amor de Deus no hi havia grech que res los volgues donar, e si hi havia gran marcat de totes viandes. E los almugavers, de pietat quen havien, mig partien ab ells ço que devien menjar: si que, per aquesta charitat que les nostres gents feyen, com en lloch hostejaven, mes de dos milia pobres grechs que turchs havien desaretats los enaven darrera, e tuyt venien ab nos. E axí podets entendre Deus com ha ayrats los grechs; que diu lexempli del savi, que com Deus vol mal al hom, la primera cosa en quel punix es que li tol lo seny. E axí los grechs han la ira de Deus, que res no valen, e cuyden mes valer que les altres gents del mon: axí mateix, que no hajan charitat ab llur prohisme, be par que de tot los ha tolt lo seny.

E com aço fo passat, lo magaduch, ab tota sa companya, saparella de entrar sobre los turchs per lo Natuli, e trer de cattiú les ciutats e los castells e les viles que savien los turchs subjugades. E com lo magaduch e ses gents foren apparellades de partir del Artaquí, qui era lo primer dia de noembre, comensa a fer lo major yvern del mon, e de pluges e de vent e de fret e de mal temps, si que les flomayres vengren tant grans, que nul hom no las pogra passar.

E axí hach son consell, que exivernas en aquell lloch del Artaquí, qui es lloch gracios de totes coses; que en aquella terra fa lo major fret del mon, e de les mes neus, que pus hi comensa a navar, entro a labril no fa als. E com hach acordat

de exivernar en aquell lloch del Artahui, feu lo pus bell pensament que hom pogues fer: que ell ordona vi bons homens daquell lloch e dos cavallers cathalans e dos adalils e dos almugavers, e aquests xii ordonaren a cascu rich hom sa posada, e als cavallers atre tal, e als almugavers; e ordonaren axi, quel host de cascu li devia donar pa e vi e civada e carn salada e formatges e ortalisa e llit e tot ço que mester haguessen, salvant carn fresca e salsa, de totes altres coses los havien a bastar. E en cascuna cosa posaren preu conivent aquells xii homens, e ordonaren, quel host fes talla ab aquell qui posaria en son alberch de totes coses; e que aço los complissen del primer dia de noembre entro per tot març. E com vendria, llavors comptaria cascu ab llur host davant aquells xii o la hu daquells; e que aytant com haurien pres los comtarien sobre llur solil; e lo bon hom senyor de la casa pagar li ha la cort. Si que daço foren molt pagats aquells de la host, e los grechs atre tal. E axi foren ordonats de exivernar.

E lo magaduch trames en Constantinoble, e feu se venir la magaduquesa, e exivernaren ab gran goig e ab gran alegre. E lo magaduch ordona, que lalmirall ab les galees, e tots los homens de mar anasen a exivernar a la illa del Xiu, ques molt graciosa illa, e llas fa lo mastech, quen lloch mes del mon no sen fa: e per ço los feu lla anar a exivernar, com turchs ab barques corrien aquelles illes. E axi ells guardaren tota aquella encontrada, e anaven vesitant totes les illes. E axi passaren tot aquell yvern ab bona vida e ab solas e ab deport, los uns e els altres. E com lo febrer fo passat, lo magaduch feu cridar per tot Lartahui, que tot hom hagues comptat ab son host per tot març, e que fos aparellat de seguir la senyera, lo primer jorn de abril.

CAPITOL CCIV

Com lo magaduch sen ana a Constantinoble per lexar la magaduquesa; e com recapta del emperador paga per quatre mesos, e los grans dons que feu a tota sa companya.

E axi cascu compta ab son host, e hach ni de tals, que tant solament menaren llur priorat, que be un any de paga havien pres del seu host. E aquells qui savis eren hagren viscut ordonadament, empero no ni hach negu qui non hagues pres per molt mes quel temps no era que havien estat. E mentre que lo compte se feya en lo mes de març, lo magaduch, ab quatre galees, ab la magaduquesa e sa sogra, germana del emperador, qui havia exivernat ab ell, e dos germans de sa muller, anasen en Constantinoble, per dexar la magaduquesa a Constantinoble, e per pendre comiat del emperador. E com fo a Constantinoble, fo li feyta gran festa e gran honor. E recapta ab lo emperador paga de quatre mesos a ops de la companya, ço que negu no sen suspitava, per la gran despesa que havien feyta al yvern, e cascu havia molt a tornar. E axi dexa la magaduquesa a Constantinoble, e pres comiat della e de sa sogra e de sos cunyats e de sos amichs; e puix pres comiat del emperador, e recullis ab les dites quatre galees, e fo tornat al Artaqui a xv jorns de març. E tuyt hagren gran goig com lo vaeren. E lo magaduch demana si tot hom havia comptat ab son host: e digueren que hoch.

E sobre aço ell feu cridar, que tot hom fos lendema en una plaça que havia davant la hon lo magaduch posava, e que cascu portas albara de ço que devia a son host; que al compte feyt fo ordonat per los xii bons homens, ques faesen dos albarans partits per A, B, C, e quen tengues la hu lost, e laltre lo soldau: e aquells albarans eren sagellats ab lo sagell del magaduch. E com vench lendema, tot hom fo vengut ab son albara, e lo magaduch sech en un seti qui li hagren feyt, dejus un arbre qui ha nom hom, e feu se venir cascu ab son albara, e

troba que havien reebut sens nombre, segons lo temps que havien estat al exivernar. E com tots los albarans hach reebuts, e mesos en un tapit davant si, ell se lleva, e dix:—Prohomens, vous he molt que agraphir, com a vosaltres plague que yo fos cap e senyor vostre, hem volgues seguir lla hon yo volgui menar vosaltres. Ara yo trop, que tuyt havets pres molt mes, dos tants, que no havets estat en lexivernar; e hani quin ha pres tres tants, e daltres quatre tants: si que yo trop, que si comptar vos ho volia la cort, que vosaltres hauriets a passar gran desayre. Per que, a honor de Deus e a honor del imperi, e per lamor que vous he, yo de gracia especial vos do tot quant havets despes aquest yvern, que nous sia abatut res de vostres pagues. E ades de present yo vull que sien cremats tots los albarans que aci me havets posats, e los grechs porten los llurs albarans al nostre racional, e fer los ha estar pagats.—E tantost feu venir foch, e feu cremar davant tuyt tots los albarans. E tot hom llevas, e anaren besar li la ma, e lin faeren moltes gracies: e devien ho fer, quel pus bell do fo justat que senyor faes a sos vassalls, passat a mil anys; que tota hora feu paga de viii mesos uns ab altres, que muntaren sols dels homens a cavall l milia unces dor, e dels homens dapeu prop de lx milia unces. Si que tota hora, ab ço que richs homens havien pres, comptava hom que muntava c milia unces dor, que fan sis comptes de moneda.

E com aço hach feyt, encara los volch mes alegrar, que mana que tot hom fos lendema a la dita plaça, per reebre en bell or paga de quatre mesos. E axi, podets entendre quin goig hach en la host, e ab quin cor lo serviren daqui avant. E axi, lendema feu los donar paga de quatre mesos, per que tot hom lendema saparellas be dostejar.

CAPITOL CCV

Com lo magaduch ab sa companya hach segona batalla ab la gabella de Cesa e de Tiu, e los hach vençuts e morts prop de Filadelfia.

A b tant, lo primer dia de abril, ab la gracia de Deus, la senyera exi, e tot hom pensa de seguir la senyera, e ab la bona hora entrarensen per lo regne del Natuli. E los turchs forensen apparellats per contrastar ab ells, ço es a saber, la gabella de Cesa e de Tiu, qui eren parents daquells que la companya havia morts al Artaqui. Si que com la companya fo lla, prop duna ciutat qui ha nom Filadelfia, que es noble ciutat e de les grans del mon, que be vogi xviii milles dretament, ay tant vogi com Roma o Constantinoble. E prop daquela ciutat, a una jornada, les dites dues gabelles dels turchs foren, qui eren be tota hora viii milia homens a cavall e be xii milia dapeu, e ells arrencaren batalla. E lo magaduch e sa companya hach ne gran plaer. Si que tantost, abans no ferissen les fleches dels archs dels turchs, van brocar en ells los de cavall ab los de cavall e los almugavers ab aquells dapeu. Queus dire? La batalla fo molt fort e dura del sol exit entro sus a hora de nona: si quels turchs foren tots morts e presos, que non escaparen de cavall mil, ne dapeu cinchcents. E lo magaduch ab sa compaya, ab gran alegre, llevaren lo camp, que no hagren perdut mas entro a lxxx homens de cavall e c dapeu, e hagren guanyat sens fi. E com lo camp hagren llevat, que hi jurcaren be viii jorns, que estegren atendats en aquell lloch, qui era molt bo e deleitos, e ells sen vengren a la dita ciutat de Filadelfia, hon foren reebuts ab gran goig e ab gran alagre. E axi ana la novella per tota la terra del Natuli, que la gabella de Cesa e de Tiu eren estats desbaratades per los franchs, e hagren goig: e no fo maravella, que tots foren estats catius, si los franchs no fossen estats. E axi, lo magaduch e sa companya estegren a la ciutat de Filadelfia xv jorns; e puix partiren daqui, e anarensen a la ciutat del Nif, e puix a Macnexia, e puix faeren la via de la ciutat de la Tira.

CAPITOL CCVI

Com los turchs foren vençuts a la Tira per En Corberan Dalet, hon fo ferit duna sageta, e morí, e com En Berenguer de Rochafort vench en Constantinoble ab II galees e CC cavallers, e vench a Epheso, hon es lo moniment de monsenyer senct Joan Evengelista.

E com foren a la ciutat de la Tira, aquells turchs qui eren escapats de la batalla ab daltres quis foren aplegats a ells, qui eren de la gabella de Mondexia, corregren a la Tira, entro la sgleya hon jau lo cors de mossenyer senct Jordi, qui es una de les belles sgleyes que yo hach vaes, e es prop de la Tira entro a dues milles. E a lalba del jorn los turchs vengren a la Tira, e no sabien quels franchs hi fossen. E axi com ells comensaren a correr, lo viafora se moch per lencontrada. E lo magaduch guarda, e vae los turchs (que tots los podien veure, que tots eren en lo pla, e la ciutat de la Tira esta alt), e mana an Corberan Dalet, qui era senescal de la host, que hi anas ab aquella companya que seguir lo volgues. E la companya presse a les armes e pensas de cuytar, e En Corberan, entro ab cc homens a cavall e mil de peu, va ferir entrells. Si que tantost los mes en venço en mata de dcc en sus de cavall e molts da peu, e hagrals tots morts, mas la muntanya era pres; e pensaren leixar los cavalls, e a peu pensaren de fugir per la muntanya. E En Corberan Dalet era molt bo cavaller, e per masa volentat pensa axi mateix de [cavaller del cavall, e pensa de muntar per la muntanya. E los turchs qui vaeren que ells muntaven darrera, pensaren de trer ab les sagetes. E per desastre una sageta feri lo dit En Corberan, que sach desarmat lo capell per la calor e per la pols, e aqui ell muri: de que fo gran tala, si quels chrestians aturaren sen ab ell, e los turchs anaren sen.

E com lo magaduch ho sabe, fo molt despagat, per ço com lamava molt, el havia feyt senescal, e li havia fermada per muller una filla que havia hauda duna dona de Xipre, e era romana ab madona la magaduquesa en Constantinoble, e devien

fer les noces com fossen tornats en Constantinoble. E axí, a la sgleya de senct Jordi, ab gran honor, soterraren an Corberan, entro ab x daltres chrestians qui eren morts ab ell: e feu los hom fer bells monuments, que vuyt jorns si atura lo magaduch e la host, per ço que la tomba den Corberan fos feyta rica e bella. E de la Tira lo magaduch trames missatge al Esmira, e del Esmira al Xiu, al almirall En Ferran Daunes, que venques a la ciutat Dania, ab totes les galees e els homens de mar qui eren ab ell: e axí ho feu lalmirall.

E com lalmirall fo aparellat de partir del Xiu, En Rocafort, ab dos galees, vench en Constantinoble, e amena cc homens a cavall, ço es a saber, ab tot llur arreu, salvant cavalls, e amena be mil almugavers, e vaes ab lempedor. E lempedor tantost mana li que anas lla hon sabes lo magaduch hi era, e axí venchsen a la illa del Xiu, e ab lalmirall ensemps partiren del Xiu, e vengrensen a la ciutat Dania. E com aquí hagren estat tro a viii jorns, ells saberén noves quel magaduch venia, e hagren gran goig, e trameteren dos murtats al magaduch, e trobaren lo a la ciutat de la Tira. E lo magaduch fo molt alegre, e volch que yo anas a Dania, e que menas En Berenguer de Rochafort entro la ciutat de Altolloch, que daltrament apella la escriptura Epheso.

E en lo dit lloch de Epheso es lo moniment en que monsenyer senct Iuan Evangelista se mes, com hach pres comiat del poble, e puix vaeren un nuu en semblança de foch, don es opinio, quen aquella sen muntas el cel en cors e en anima. E par ho be en lo miracle que en lo moniment seu se demostra cascun any: quel jorn de senct Esteve, cascun any, a hora de vespres, comença de exir del moniment daquel, qui es de quatre cayres, al peu del altar, e hay una bella pera marbre de sus qui ha be xii pams de llonch e cinch dample, e en mig de la pera ay ix forats fort poch, e daquells nou forats, com los vespres se comensen a dir lo jorn de senct Esteve, les quals vespres son de sanct Ioan, hix manna darena de cascu forat, que munta be un palm dalt sobre la pera, axí com un anado daygua hix. E aquella manna hix, e comensa a exir, axí com vos he dit, com les vespres comencen de S. Ioan a dir lo jorn de senct Esteve, e dura tota la nuyt, e puix tot lo dia de senct Ioan entro lo sol es post: si que es tanta aquella manna, com

lo sol es post, e es cesada dextr, que tota hora son be iii quarteres de Barcelona. E aquella manna es bona maravellosament a moltes bones coses, ço es a saber, que quin beu, com se sent febra venir, que james la febra aquella no li torna. E daltra part, si dona va en part e no pot fillar, quen bega ab aygua o ab vi, tantost es deslliurada. E daltra part, que si es fortuna de mar, en gita hom en la mar tres vegades, en nom de la sancta Trinitat e de madona sancta Maria e del beneyt sanct Ioan Evangelista, tantost cessa la fortuna. E encara qui ha mal de vexigues, en beu en lo dit nom, tantost es guarit. E daquella manna donen a tots los pelegrins qui hi venen: e axi aquella manna no hix sino de any en any.

CAPITOL CCVII

Com lo magaduch fo a Altolloch, e feu senescal de la host a En Berenguer de Rochafort: e com hagren desconfits los turchs de la gabella de Atia, los quals, segona vegada aplegats ab tots los turchs, foren venguts, e morts be XVIII milia, a la porta del Ferre.

Si que tantost pres comiat del magaduch e companya, e mene xx cavalls a ops den Rochafort, que pensas de cavalcar, e de venir ab mi a la ciutat de Epheso, que daltrament se diu Theolago en gresesch: e passe ab gran perill de molts assalts que hagren de turchs. E vengren ab ell n almugavers: los altres romangueren a la ciutat Dania ab lalmirall En Ferran Daunes, per raho dels turchs, qui tot dia hi corrien. E com foren a la ciutat Daltolloch, lo magaduch, ab tota la host, a cap de iv jorns fo aquí, e reebe lo dit En Berenguer de Rochafort, axi quel feu senescal de la host, axi com era En Corberan Dalet, e li afferma sa filla per muller, aquella que lo dit En Corberan havia afirmada: e tantost ell entra en possessio del offici. E lo magaduch dona li c cavalls tantost, e feu li donar tantost paga de quatre mesos a ell e aquells qui ab ell eren venguts. E axi estech lo magaduch a la dita ciutat viii jorns; e puix venchsen ab tota la host a la ciutat Dania, e lexa

En Pere Daros a la ciutat de la Tira per capita, e lexa li xxx homens de cavall e cent de peu.

E com lo magaduch entra en la ciutat Dania, lalmirall e tots los homens de mar e tots aquells qui eren venguts ab En Rochafort li exiren a reebre ab llurs armes, si quel magaduch nach gran plaer, per ço com li hagren refrescada la host. E dementre quel magaduch era en Dania, ell refresca de paga tota la companya. E un jorn lo viafora se moch, quels turchs qui eren de la gabella de Atia corregren a la horta Dania. E la host exi en tal manera, que aconseguiren los turchs, e van ferir en ells, si que aquell jorn mataren be mil homens a cavall de turchs, e be dos mil de peu; e los altres fugiren, quel vespre nos los tolch, sino tots foren estats morts o presos. E axi tornasen la companya a la ciutat Dania, ab gran goig e alegre, e ab gran guany que hagren feyt.

E axi estech lo magaduch ab la host en la ciutat de Ania be xv jorns. E puix feu exir la senyera, e volch complir a visitar tot lo regne del Natuli, si que la host ana entro a la porta del Ferre, qui es una muntanya en que ha un pas que sapella la porta del Ferre, qui es al departiment del Natuli e del regne Darmenia. Si que com fo a la porta del Ferre, los turchs daquella gabella Datia, qui eren estats desconfits a la porta Dania, e tots los altres turchs qui eren romasos de les altres gabelles, foren tots aplegats en una muntanya, e foren tota hora be x milia homens de cavall e be xx milia de peu. E batalla arregada, a alba del dia, que fo lo jorn de madona sancta Maria Dagost, ells vengren contra lo magaduch, e tantost los franchs foren aparellats ab gran goig e ab gran alegre, que paria que Deus los tengues, com se feya en aquella saho; e los almugavers cridaven:—Desperta ferres!—E tantost lo magaduch ab la cavalleria van ferir els homens a cavall, e En Rochafort e lalmugaveria els homens a peu. E aqui vaerets feyts darmes, que james tal cosa no vae nul hom. Queus dire? La batalla fo molt fort cruel; mas a la fi tots los franchs llevaren un crit, e cridaren:—Arago! Arago!—E llavors prengueren tan gran victoria, quels turchs se venceren: e axi matant e encalsant, dura lencals entro a la nuyt; e la nuyt hach los a tolre lencals. Empero tota hora hi romangueren dels turchs de cavall morts mes de sis milia, e daquells dapeu mes de xii mi-

lia. E axi, aquella nuyt la companya hagren bona nuyt, quels turchs perderen totes les viandes e els bestiar. E lendema llevaren lo camp los franchs, axi que tota hora estech la host en aquell lloch viii jorns per llevar lo camp, e lo guany fo sens fi que hi faeren.

CAPITOL CCVIII

Com lemprador de Constantinoble trames a dir al magaduch, que totes coses lexades sen tornas en Constantinoble, per raho que li vengues acorrer contra lemprador Lantzaure, qui sera llevat ab lo imperi.

APRES lo magaduch feu cridar, que tot hom seguis la senyera, e anasen a la porta del Ferre, e lla estech tres jorns, e puix pensassen de tornar envers la ciutat Dania. E dementres ell sen tornava en Dania, missatgers li vengren del emperador, en que li feya a saber, que totes coses lexades, que ell sen tornas a Constantinoble ab tota la host, per ço com lemprador de Lantzaure, pare de la magaduquesa, era mort, e havia llexat limperi a sos fills, qui eren dos germans de la magaduquesa e nabots del emperador. E llur avonclo, germa de llur pare, eras alçat ab limperi, e per ço lemprador de Constantinoble (per ço com limperi de Lantzaure tanyia a sos nabots,) trames missatgers al avonclo de sos nabots, que sera llevat emperador, que lexis limperi a aquells infants, qui eren sos nabots, a quis pertanyia. E ell feu lin fort cruel resposta, si que la guerra comensa molt gran entre lemprador de Constantinoble e aquell qui sera feyt emperador de Lantzaure. Si que lemprador de Constantinoble perdia tots dies en la guerra, e per ço trames missatger al magaduch, que li vengues acorrer.

CAPITOL CCIX

Com lo magaduch, hauda la missatgeria del emperador de Constantinoble, hach consell que degues fer, en que fo acord, que de tot en tot anas acorrer lempador.

E lo magaduch fo molt despagat, com en aquella saho havia a desamparar lo regne del Natuli, que havia tot guanyat e restaurat de dolor e de mans dels turchs. E sobre missatgeria que hach hauda e los prechs quel emperador li feya molt expresos, feu ajustar consell, e dix a tota la companya la missatgeria que havia hauda, e quels pregava, que li donassen consell, que faria. E finalmant lo consell fo aytal donat, que de tot en tot anas acorrer lempador de ço que obs havia, e puix a la primavera tornarien al Natuli. E aço tench lo magaduch per bon consell, e conech que la companya havia be aconsellat. E tantost aparellarense, e aparellaren les galees, e meteren hi tot ço que havien pres: e la host pres lo cami per la marina, en guisa que les galees eren cascu jorn prop de la host, e lo magaduch lexa en cascu lloch bon recapte; jat se sia que ab poch recapte hi havia assats, quen tal guisa navien escombrats los turchs, que quax hu no gosava apparer en tot lo regne, axi que de tot en tot era aquell regne restaurat.

E com tota la terra hach ordonada, ell sen vench per sos jornades en Boca iDaner, e com fo a la Passaquia, ell trames un leny armat en Constantinoble al emperador, que volia que faessen. E com lempador sabe com la host dels franchs era a la Passaquia, fo molt alegre e pagat, e feu fer gran festa en Constantinoble, e trames al magaduch a dir, que pensas de passar a Galipol, e que al cap de Galipol donas posades a les sues gents. E aquell cap te de llonch tota hora be xv llegues, e no ha dample en negu lloch pus duna llegua, que de cada part lo singla la mar: e es lo pus gracios cap del mon, axi com de bons pans e de bons vins e de totes frnytes gran abundancia. E en lentrada del cap, vers la terra ferma, ha un bon castell qui ha nom Eccemila, que vol aytant dir com sis milles: e

per ço ha nom axi, com en aquell lloch no ha mas sis milles de ample. E en lo mig esta aquest castell per guardar tot lo cap, e de la una part del cap esta Boca Daner, e del altra lo golf del Megarix, e dins lo cap es puix la ciutat de Galipol, e el Potemo e el Cesto e el Medico, que cascu daquests son bons llochs, e menys daquests llochs hi ha molts casals e honrrats. E axi lo magaduch parti tota la host sua per aquells casals, qui son bastts de totes coses, e ordona que cascu pogues donas a son host ço que li fos mester, e cascu escrivís o ab talles, e tenguessen compte.

CAPITOL CCX

Com sabuda la venida del magaduch per lemprador Lantzaure, tracta ab lemprador de Constantinoble que sacordassen, que ell faria tot aço que ell volgues; e com hoy se mes entre lemprador de Constantinoble e lo magaduch.

E com tota la host hach assatiada, anasen ell ab c homens de cavall en Constantinoble, a veure lemprador e mado-na sa sogra e sa muller: e com entra per Constantinoble, fo li feyta gran festa e gran honor. E dementre que ell fo en Constantinoble, lo frare del emperador de Lantzaure, qui guarrejaba ab lemprador, axi com davant havets entes, qui sabe quel magaduch era vengut ab tota la sua host, tench son feyt per perdut. E tantost tramessos missatgers al emperador, e feu tot ço que ell volch: e axi lemprador per los franchs hach son enteniment de tot ço que ell volch daquesta guerra.

E com aquesta pau fo feyta, lo magaduch dix al emperador, que donas paga a la companya. E lemprador dix queu fauria, e feu batre moneda en manera de ducat Venecia, que val viii diners Barceloneses cascu. E axi ell feu ne fer que havien nom vincilions, e no valia tres diners la hu: e volch que correguessen per lo preu daquells qui valien viii diners, e mana a cascu, que prenguessen dels grechs cavall o mul o mula o viandes o altres coses que haguessen ops, e que paga-

sen daquela moneda. E aço feu per mal vici, ço es, que entras hoy e mala volentat entre los pobles e la host; que tantost que ell hach son enteniment de totes les guerres, volgra quels franchs fossen tots morts, e fossen fora del imperi.

CAPITOL CXI

Com lo noble En Berenguer Dentença vench en Romania a la companya, e fo feyt magaduch per frare Roger.

Si quel magaduch contrasta de pendre aquella moneda. E dementre que eren en aquell contrast, En Berenguer Dentença vench en Romania, e amena be ccc homens de cavall e be mil almugavers. E com fo a Galípol, troba quel magaduch era a Constantinoble, e trames dos cavallers al magaduch, que volia que ell faes. E lo magaduch trames li a dir, que sen vengues a Constantinoble. E com fo a Constantinoble, lempador laculli molt be, e sobre tot lo magaduch. E com hach estat un dia, lo magaduch vench al emperador, e dix li:—Senyor, aquest rich hom es dels nobles homens Despanya que fill de rey no sia, e es dels bons cavallers del mon, e es ab mi axi com a frare, e es vengut servir vos per honor vostra e per amor de mi; per que es mèster, que yo li faça plaer asenyalat, e axi, ab llicencia vostra, yo li donare la verga del magaducat e el capell, e que de aquí avant sia magaduch.—E lempador dix li, que li pleya; e com vae la franquesa del magaduch, que ell se volia despullar del magaducat, dix en si mateix, que era mèster que la sua franquesa li valgues. E axi, lendema, davant lempador e tota la cort plena, lo magaduch se lleva del cap lo capell del magaducat, e posal al cap den Berenguer Dentença, e puix li dona la verga e lo sagell e la senyera del magaducat: de la qual cosa tot hom se maravella.

CAPITOL CCXII

Com a cap de quatrecentys anys quel imperi era estat sens cesar, frare Roger fo creat cesar per lemprador de Constantinoble; e com exiverna en Galipol, e haut acord, passa en Natuii.

E tantost com aço hach feyt, lemprador davant tuyt feu se asiure davant frare Roger, e dona li la verga e lo capell y la senyera e lo sagell del imperi, el vesti de les robes que tanyien al offici, e feu lo cesar del imperi. E cesar es aytal offici, que seu en una cadira qui es prop daquella del emperador, que no es mas mig palm pus baixa, e pot fer del imperi tot aytant com lemprador; que ell pot donar dons perpetuuls, e pot metre la ma el thresor, e pot fer questes, e penjar e rocegar: e finalment, tot quant lemprador pot fer, sis fa ell. E encara, que sescriu «Cesar del nostre imperi» e lo emperador li escriu: «Cesar del teu imperi.» Queus dire? que del emperador a cesar no ha negu departiment, sino que la cadira es pus baixa mig palm que aquella del emperador. E lemprador porta capell vermell e totes ses robes vermelles, e el cesar porta capell blau e totes ses robes blaves, ab fres dor estret, E axi fo creat frare Roger cesar, e trobas, que cccc anys havia que no havia haut cesar en limperi de Constantinoble, per que fo la honor molt major. E com tot aço fo feyt ab gran solemnitat e ab gran festa, hach nom daqui avant En Berenguer Dentença magaduch, e frare Roger cesar.

E ab gran alegre tornarensen a Galipol, a la companya, e lo cesar menassen madona sa sogra e madona sa muller e dos germans de sa muller, quel major era emperador de Lantzaura. E com foren a Galipol, pensaren dordonar de exivernar, que ya era passat Omnia Sanctorum: e ab gran alegre exiverna lo cesar ab madona sa muller e ab madona sa sogra e ab sos cunyats, e lo magaduch atre tal.

E com vench que hagren tengudes festes de Nadal, lo cesar ana a Constantinoble, pera acordar ab lemprador que fa-

rien, que la primavera sacostava : e lo magaduch romas a Galipol. E com lo cesar fo a Constantinoble, acordaren quel cesar e lo magaduch passassen al regne de Natuli: e avench se axi lo cesar ab lemprador, que lemprador li dona tot lo regne del Natuli e totes les illes de Romania, e que passas al Natuli, e que partis les ciutats e viles e castells per sos vassalls, e que cascu lin hagues a fer cavalls armats, si que no hi calgues donar sou negu. E axi pensassen danar, e daquella hora en avant lo emperador no fos tengut donar sou a negu dels franks, mas quel cesar los provehis; empero lemprador havia a fer de present paga de vi mesos, que axi fo retengut a la avinença. E axi lo cesar pres comiat del emperador, e lemprador dona li daquella mala moneda, ab que faes paga. E lo cesar pres la, que feu compte que, pus passava al Natuli, que no li feya força lo desgrat de les gents que romanien en la Romània. E axi, ab aquella moneda vench a Galipol, e comença a donar paga daquella moneda, e daquella paga cascu son host.

CAPITOL CCXIII

Com lo cesar dellibera anar pendre, comiat de Xor Miquei, mal grat de sa sogra e de sa muller, per ço com eren certes de la enveja que Xor Miquei li tenia.

E dementre aquella paga se feya, lo cesar dix a madona sa sogra e a madona sa muller, que volia anar pendre comiat de Xor Miquei, fill major del emperador. E la sogra e la muller diguerenli que per res no fos; que elles sabien quel era fort enemich, e havia tanta denveja, que per cert, si venia en lloch hon hagues major poder, que ell lo destroyria ab tots aquells qui venguessen ab ell. E finalment lo cesar dix, que per res no sen estaria, que gran vergonya li seria, que ell partis de Romania e entras el regne de Natuli, per cor dabitare tostamps contra los turchs, e que non presses comiat, seria li dotat en mal. Queus dire? que sa sogra e sa muller e sos cu-

nyats eren tant dolents, que aplegaren tot lo consell de la host, e li feren dir, que per res no anas el viatge. E debades ho digueren, que ell par res no sen estegra que no hi anas. Si que, com la sogra e la muller e els cunyats vaeren que per res no sen volia estar, digueren li, quels lliuras quatre galees, e que sen volien anar a Constantinoble. E lo cesar appella lo almirall En Ferran Daunes, e dix li, que portas en Constantinoble sa sogra e sa muller e sos cunyats. E per ço la muller del cesar no passa ab ell al Natuli, com era prenyada be de vii mesos, e axi la mare volia que infantas a Constantinoble. E fo ordonat, que com la dona hagues infantat, que ab x galees anas lla hon lo cesar fos. E axi la dona estech a Constantinoble, e a son temps hach un bell fill, qui encara era viu com aquest libre comense.

E axi, llexar vos he a parlar de la dona e de son fill, e tornarvos he a parlar del cesar.

CAPITOL CCXIV

En lo qual se recompta quina terra sia Galipol, e quines forces hi haja; e axi mateix se fa mencio de la historia de Paris e Arena.

VERITAT es, que, com ja vos he dit, la host estava a Galipol e per los altres llochs; e del cap de Galipol vull que sapiats, que es cap del regne de Macedonia, don Alexandre fo senyor; e hi naixque. E axi Galipol es cap en la marina del dit regne de Macedonia, axi com Barcelona es cap de Cathalunya en la marina, e en la terra ferma Lleyda. E axi mateix dins terra ha una altra ciutat fort bona el reyalme de Macedonia, qui ha nom Andrinopol, e hi ha de Galipol a Andrinopol cinch jornades: e a Andrinopol era Xor Miqueli, fill major del emperador. E encara vull que sapiats, quel cap de Galipol es en la una banda de Boca Daner de ponent, e de altra banda de llevant es lo cap del Artahui, hon lo magaduch exiverna laltre any ab la host.

E aquell lloch del Artaqui, qui era la una part de la ciutat de Troya e laltre porta, era en un port qui es en mig de Boca Daner, en que ha un castell molt bell qui ha nom Paris, lo qual feu fer Paris, fill del rey Priam, com hach presa per força darmes Arena, muller del duch de Tènes, a la illa del Tenedo, qui es prop de Boca Daner a cinc milles. E en aquella illa del Tenedo en aquell temps havia una ydola, e venien hi un mes del any tots los honrrats homens de Romania, e les honrrades dones a romeria. E axi fo, que en aquell temps Arena, muller del duch de Tènes, hi vench en romeria ab c cavallers qui lacompanyaren, e Paris, fill del rey Priam de Troya, axi mateix era hi vengut a romeria, e havia ab si entro cinquanta cavallers. E vae la dona Arena, e altas tant della, que dix a sos homens, que meser era que lagues, e la sen menas. E axi com so mes en cor, axi fo: que guarnis ab tota sa companya, e pres la dona, e volch la sen manar. E aquells cavallers qui eren ab ella volgren la li defendre, e finalment tots cent muriren, e Paris menassen la dona: de que puix se moch tan gran guerra, que a la fi la ciutat de Troya, que vogia ccc milles, ne fo assatiada xiii anys, e puix fo intrada e presa e destroyda.

E al cap de Boca Daner de fora ha un cap que hom appella lo cap del Endimitre, qui era altra porta de la ciutat de Troya. E axi veus Boca Daner com estava acompanyada de bons llochs e de graciosos de totes parts, que de cascuna part trobarets que havia molta bona vila e molt bon castell en lo temps qui nos hi anam, que tot es estat destruyt e desbaratat per nos, segons que avant entendrets, a gran tort da emperador, e a gran dret nostre.

CAPITOL CCXV

Com lo cesar veneh a la ciutat de Andrinopol, per pendre comiat de Xor Miqueli, lo qual feu occiure lo cesar a Gircon, cap dels alans, e tota sa gent, que non escaparen mas tres; e com trames a Galipol gent qui correguesen la terre, e destroyesen la companya del cesar,

ARA vos tornare a parlar del cesar, que saparella ab ccc homens a cavall e ab mil dapeu, per anar a Andrinopol, per veure Xor Miqueli, fill major del emperador, malgrat de tots sos amichs e sos vassalls. E aço feya ell per gran lleyaltat que havia en son cor, e de fina amor e de dreta raho que havia al emperador e a son fill: e cuydavas, que axí com ell era ple de tota lleyaltat, que lemprador e sos fíls fossen aytals; per que era tot contrari, e provar sa avant, com oyrets.

E com lo cesar parti de la host, ell lexa per cap e per major lo magaduch En Berenguer Dentença, e En Berenguer de Rochafort per senescal de la host. E axí, per ses jornades vench a la ciutat de Andrinopol, e lo fill del emperador, Xor Miqueli, exi li a carrèra, el reebe ab gran honor: e aço feu lo malvat, per ço que vaes ab quina companya venia. E com fo entrat a Andrinopol, lo fill del emperador estech ab ell ab gran goig e ab gran alegre quel cesar feu del, e Xor Miqueli feya semblantment a ell. E com hach ensemps ab ell estat vi jorns, el vii jorn Xor Miqueli hach feyt venir a Andrinopol Gircon, cap dels alans, e Milich, cap dels turcoples, axí que foren entre tots ix milia homens de cavall. E aquell dia ell convidalo cesar. E com hagren menjat, aquel Gircon, cap dels alans, entra en lo palau hon estava Xor Miqueli e sa muller e lo cesar, e van trer les espases, e pecejaren lo cesar e tots aquells qui ab ell eren; e puix per la ciutat mataren tots quants ab lo cesar eren venguts, que non escaparen mas tres, que sen muntaren en un campanar. E daquells tres la hu era En Ramon Alquer, fill den Gilabert Alquer, cavaller de Cathalunya, nadiu de Castallo Dampuries; e laltre un fill de ca-

valler de Cathalunya, per nom G. de Tous; e laltre Berenguer de Roudoa, qui era de Llobregat. E aquests foren al campanar combatuts, e defensaren tant, quel fill del emperador dix, que pecat seria si murien: e axi asseguralos, e aquests tantsolament ne escaparen.

Encare feu major malvestat lo dit Xor Miqueli, que ordonat hach quels turcoples, ab partida dels alans, hach tramesos a Galipol; e hach ordonat, que aquell dia quel cesar muria, que ells correguessen a Galipol e per tots los casals. E nos haviem mesos los cavalls en erba, e estava la gent per los casals. Queus dire? que axins trobaren descuydats, quens tol-gren tots los cavalls que teniem per los casals, e mes de mil persones quens mataren: axi que nons romangueren mas ccvi cavalls, e nos no romangren mas tres milia cccvii persones darmes, entre de cavall e dapeu, e de mar e de terra. E tantost van nos posar setge davant, e vench nos tanta de gent sobre nos, que foren be xiv milia homens de cavall, entre turcoples e alans e grechs, e be xxx milia homens dapeu. Si quel magaduch, ço es, En Berenguer Dentença, ordona que faessem vayll, e que metessem dins vayll tot lo raval de Galipol, e axi ho faem. Queus dire? Be xv jorns esteguen axi, que tots dies haguem torneig ab ells dues vegades lo dia, e cascu jorn era nostre desastre que perdiem ab ells. Queus dire? que estant axi assatiats como erem, En Berenguer Dentença feu aparellar cinch galees e dos lenys, e a mal grat de tots quants eren, ell dix que volia anar a fer una ferida, per que pogues donar refresch a la companya, e de viandes e de diners. E tuyt digueren li, que no feya a fer, mas que valia mes quens combatessem tuyt ensemps ab aquells quens tenien assatiats. E ell, axi com a bon cavaller e savi que era, vey a lo perill de la batalla, e per res no si acordava; mas pensa que anas a fer una ferida envers Constantinoble, e com la ferida hauria feyta, que tornas tantost a Galipol. Si que a la fi a fer sach ço quell volch, e ab ell recullirens tanta de gent, quen Galipol no romas mas En Berenguer de Rochafort, qui era senescal de la host, e yo R. Muntaner, qui era capita de Galipol. E no romangueren ab nos mas v cavallers, ço es a saber, En G. Sischar, cavaller de Cathalunya, e En Ferran Gorri, un cavaller Darago, e En Joan Peris de Caldes de Cathalunya, e Ne-

xamen Dalbero. E reconeguem quants erem, com En Berenguer Dentença fo partit de Galipol, e trobam que erem, entre de cavall e dapeu, mil CCCCLXII homens darmes, dels quals eren dacavall CCVI que no haviem pus cavalls, e mil CCLVI homens dapeu. E axi romanguem en tal dolor, que tots dies teniem del mati al vespre lo torneig dels defora ab nos.

Ara vos lexare a parlar de nos de Galipol, que be mi sabre tornar, e parlar vos he den Berenguer Dentença, que sen ana, e pres la ciutat de Recrea, qui es a xxiv milles prop de Constantinoble, e lla ell guanya tant, que fo sens fi. E aquella ciutat es aquella hon Herodes estava, qui feu matar partida del innocents. E comptar vos he un miracle qui es visible: que en aquell lloch de Recrea ha un golf que va entro a la illa de Marmora, qui es una illa hon se talla tot lo marbre de Romania. E dins aquell golf ha dues bones ciutats, la una ha nom lo Panido, e laltra lo Redisco. E devets saber, que en aquesta ciutat del Redisco fo feyta a nos la major malvestat que hanch fos feyta a negunes gents. E per ço que sapiats la malvestat quina fo, ya laus dire.

CAPITOL CCXVI

Com la companya del cesar dellibera desafiar lo emperador, e reptarlo de fe, e daço que feyt havia; e com l'emperador de Constantinoble feu matar en Ferran Daunes, almirall, ab tots los cathalans e aragonesos qui eren a Constantinoble.

VERITAT es, que, com lo eesar fo mort, ens hagren correguts, ens tenien assatiats a Galipol, nos haguem dacort, que abans que faesem mal al emperador, quel desafiassen, e reptassem de fe e daço que feyt havia a nos; e que aquest reptament e puix lo desafiament se faes en Constantinoble, en presència del comu de Venecia, e tot ab cartes publiques. E ordona En Sischar, cavaller, e Pero Lopis, adalil, e dos al mugatens e dos comits, que ab una barca de xx rems hi anassen, per cap den Berenguer Dentença e de tota la companya,

e axi fo feyt, e anarensen a Constantinoble. E davant los davant dits de les comunes desafiaren lemprador, e puix lo reptaren de fe, es proferiren, que deu per deu e c per c, que eren aparellats de probar, que malament e falsa havia feyt matar lo cesar e les altres gents qui ab ell eren anats, e havian correguda la companya sens desafiar; e axi, quen valia menys sa fe, e que daqui avant ques desexien dell. E daço llevaren cartes publiques, partides per A, B, C, que sen portaren, e atre tal lexaren en faeltat als davant dits de les comunes. E lemprador escusas que ell nou havia fet. Veus com sen podia escusar, e aquell dia mateix feu matar tots quants cathalans e aragonesos havia en Constantinoble ab En Ferran Daunes, almirall.

CAPITOL CCXVII

Com los missatgers tramesos al emperador per desafiarlo toren presos e esquarterats a la ciutat del Redischo; e lo miracle del golf de Marmora, hon fon degollada gran res dels innocents per Herodes.

E com aço fo feyt, partirensen del emperador, e demanaren quels donas un porter quils tengues guiats entro fossen a Galipol: e axi lliurals lo porter. E com toren a la ciutat del Redischo, lo porter los feu tots pendre, xxvii persones qui eren de cathalans e aragonesos, e tots esquarteraren los en la carniceria, e a quarters ells los penjaren. E podets entendre, qual crueltat fo aquesta que feu fer lemprador a aquests qui eren missatgers. E vajaus lo cor, que avant oyrets, que daço fo feyta tant gran venjança per la companya, ab la ajuda de Deus, que james tant gran venjança no fo feyta.

Si que en aquell golf es aytal miracle, que tostemps hi trobarets unes planures de sanch, que son tamanyes com un cobertor: e hani de majors e de menors. E aquell golf va tostemps ple daytals plages de sanch viva, e puix que siats fora daquell golf, non trobarets gens: e de la sanch aquella cullen

los mariners, que sen porten de la un cap del mon entro al altre per reliquies. E aço esdeve per la sanch dels innocents qui en aquell lloch fo escampada: e axi, daquell temps en ça hi es e hi sera tostemps. E aço es vera veritat, que yo de la mia ma ni he cullida:

CAPITOL CCXVIII

Com En Berenguer Dentença, apres barrejada Recrea, encontra ab XVII galees de genovesos, e fo pres en fe per ells; e com yo, En Ramon Muntaner, volgui donar X millia perpres dor, perquel me lliurassen.

E com En Berenguer Dentença hach barrejada la ciutat de Recrea, que fo hu dels grans feyts del mon, ell sen torna ab gran guany. E axi com ell sen tornava a Galipol, XVII galees de genovesos venien a Constantinoble, e devien entrar en Mar major, e trobarensen ab ell en la plaja qui es entrel Pnido e el cap del Gano. E En Berenguer Dentença feu armar sa gent, e dona la proa en terra, e estech ab la popa defora de les cinch galees; e los genovesos saludarenlos, e puix ab una barca anaren a ell per assegurarlo. E lo capita de les galees convidal a menjar en la sua galea, e En Berenguer Dentença, mala a sos ops, fias en ells, e ana a la galea del capita. E mentre menjaven, e la gent fo desarmada den Berenguer Dentença, anaren los dos, e prengueren les quatre galees, e hi prengueren totes les gents, e hi mataren mes de cc persones. E la una galea en que En Berenguer de Vilamari era e daltres cavallers nos volgueren desarma. Queus dire? Sobre aquesta galea fo axi gran batalla, que be hi moriren ccc genovesos, e aquells de la galea foren morts, que hanch negu non escapa. E axi veus quin convit saberen fer genovesos an Berenguer Dentença, quel sen menaren pres a Constantinooble, ell e tots aquells qui seus eren vius, e hagren tot ço quen Berenguer Dentença havia guanyat a la ciutat de Recrea. Perque es foyll tot senyor e tot altre hom quis fia en nul hom

de comuna, que hom qui no sab que es fe, no la pot guardar.

Axí que, sen menaren an Berenguer Dentença pres, e tots los seus, el tengren en gran desayre en Pera, qui es vila de genovesos davant Constantinoble. E estech hi be un mes entro les galees foren entrades e exides de Mar major, e puix menaren lon sen a Genova, e passaren per Galipol. E yo entrel veure, e volgui donar x milia prespres dor, qui val hu x sous barcelonesos, e quel nos lexassen, e nou volgren fer. E puix que vaem que nol podiem haver per res, donam a ell, que hagues que despendre, mil perpres dor; e axi menaren lon sen a Genova.

E axi lexar vos he a parlar den Berenguer Dentença, que be hi sabre tornar, com lloch e temps sia, e tornare a parlar de nosaltres, qui erem romasos a Galipol.

CAPITOL CCXIX

Com sabuda la preso den Berenguer Dentença e la mort de los missatgers a Galipol, ajustarem consell de ço que deviem fer, en lo qual se delibera, que desfondrassem les galees e tot vexell, per raho que negu pogues escapar ne fugir menys de batalla.

VERITAT es, que com nos sabem quen Berenguer Dentença fo pres, e tots aquells qui ab ell eren o morts o presos, fom molt desconortats; e com sabem axi mateix la mort den Sischar e dels altres missatgers que haviem tramesos al emperador. ¡E un dia ajustam consell, que fariam. E com jaus he dit, trobam, que no erem romasos mas ccvi homens a cavall e mcllvi dapeu. E lacord que feren fo en dos partits: que los uns deyen, quens en anassem ab tot ço del nostre a la illa del Masteli, qui es bona illa e profitosa,—que encara haviem be quatre galees e be xii lenys armats e moltes barques e una nau de dos cubertes, axi que a nostre saul nos podiem recullir—e puix daquella illa faessem guerra al emperador. E laltre consell era aquest, que gran vergonya seria nostra, que haguessen perduts dos senyors e tanta de bona

gent quens havien morta en tant gran traycio, e que nols venjassem o murissem ab ells; que no havia gent el mon que nons degues alapidar, e majorment que fossem gents de aytal fama com erem, e quel dret fos de la nostra part; e axi, que mes valia murir a honor, que viure ab deshonor. Queus dire? La fi del consell fo, que de tot en tot nos combatessem, e prenguessem la guerra, e que tot hom muris qui als hi dices. Queus dire? E a major fermetat, que tantost llevassem de les galees e dels lenys e de les barques e de la nau dues taules del pla a cascu vexell, per tal que negu non pogues fer compte que per mar pogues escapar; e axi que cascu pensas de fer com a bo: e aço fo la fi del consell. E axi, tantost anam fer desfondrar tots los vexells, e yo tantost fiu fer una senyera gran de sanct Pere de Roma, que estigues a la torra nostra; e fiu fer una senyera reyal del senyor rey Darago, e altra del rey de Sicilia, e altra de senct Iordi e aquestes tres portassem a la batalla, e aquella de senct Pere estigues a la torre mestre. E axi, entre aquell dia e lendema foren feytes.

CAPITOL CCXX

Com la companya delibera de combatres ab aquells que Xor Miqueli havia tramesos sobre Galipol; e com la companya los va vencre, e hach morts be XXVI milia, entre dapeu e de cavall.

E com vench lo divendres, la hora de vesprès, xxiii dies abans de senct Pere de juny, nos nos aplegam tuyt ab nostres armes a la porta ferriça del castell, e a la torra mestre yo fiu pujar x homens; e un mariner, per nom En Berenguer de Ventayola, qui era del Llobregat, crida lo llaus del benaventurat sanct Pere; e tuyt responien li ab les llagrimes els ulls. E com hach dit lo llaus, axi com la senyera se lleva, un nuvol se mes sobre nos, e vans cobrir tots daygua, axi com estavem agenollats, e dura aytant com la Salve Regina dura a cantar. E com aço fo feyt, lo cel torna axi clar com dabans

era: e tuyt hagren gran goig. E ordonam, que a la nuyt tot hom confessas, e al mati a lalba tot hom combregas, e al sol exit, com los enamichs vendrien per donar torneig, fossem apparellats de ferir, e axi ho faem.

E comanam la senyera del senyor rey Darago an Guillem Peris de Caldes, cavaller de Cathalunya, e la senyera del rey de Sicilia an Ferran Gori, cavaller, e la senyera de senct Iordi comanam an Examen Dalbero, e En Rochafort comana la sua senyera a un fill de cavaller, per nom Guillem de Tous. E axi ordonam la nostra batalla en aquesta manera, que no faem davandera ni mijania ne rerasaga, mas quels homens de cavall metem a la banda sinistra, e los paons metem a la part dreta. E axi com ho hagrem ordenat, axi ho saberem los enamichs: e es ver, que la host dels enemichs estaven atendats prop de nos, en una muntanya de terra tota haurada, quins era prop entro a dues milles.

E com vench al mati, que fo dissapte, xxii jorns abans de la festa de senct Pere de juny, ells vengren viii milia homens a cavall, e nos apparellats de la batalla: e jaquiren ne dos milia ab los homens dapeu e ab les tendes; que ells entenien, quel feyt guanyat los era. E com lo sol fo exit, fom fora de les vaylls, tots arreats de combatre, ordonats axi com davant es dit. E ordonam, que nul hom nos mogues entró la bona paraula fos dita, que dix lo dit Berenguer de Ventayola; e com seria dita, que les trompes e les nacres tocarien, que tuyt ensemps ferissem. E axi se feu, e los enamichs estegren ab les llances a les cuxes, arreats de ferir. E com los senyals foren feyts qui eren ordonats, pensam de ferir tots ensemps en un buts, e donam tal en mig dells, que parech que tot lo castell ne vengues en terra. E ells feriren axi mateix molt vigorosamente. Queus dire? que per pecat llur e per bon dret nostre que nos haviem, vance vencre: e puix la devantera fo vençuda, tots giraren a colp, e nos pensam de ferir, que nul hom no llevava la ma, que no feris en carn: e axi vengrem entro a la muntanya hon era la llur host. E si hanch vaes, gent ab bon continent venir a reebre aquells de la host, si feren de cavall e dapeu a recebre los llurs, e ajudar los, axi que, en aquell punt, nos cuydam que haguessem masa a fer; mas una veu veneh entre nos, que tuyt cridam: com fom al peu de la costa:

—Via sus, via sus! Arago! Arago! Senct Iordi, senct Iordi!—
E axi prenguen vigoria, e anam tuyt ferir fermament en ells,
e axi mateix vengeren sen: e llavors nons calech mes ferir.
Queus dire? Aytant com lo jorn dura, dura lencals; que tota
hora dura xxiv milles. Si que la nuyt fo escura, abans quels
lexassem, e a la nuyt hagem nos en a tornar: e fo miya nuyt
abans que fossen tornats a Galipol.

E lendema reconeguem nostra companya, e no trobam
que haguessen perdut mas un hom a cavall e dos dapeu: e
anam llevar lo camp. E segurament tota hora trobam que ha-
grem morts be vi milia homens a cavall e mes de xx milia da-
peu: e aço fo yra de Deus, que vench sobrells; que nos per-
res nons podiem pensar que tanta gent hi hagues morta, ans
nos pensavem que los uns affegassen los altres. E axi mateix
hi muri molta gent en barques, que havia moltes tretes en
terra per la marina, que totes eren esventades, e varaven les,
e puix metiensen dins tanta de gent, que com eren en mar,
tot hom feya sotsobre, e negavensen, e axi si perde molta de
gent. Queus dire? quel guany fo axi gran que en aquella ba-
talla faem, que nombre negu no si poria metre. Que viii jorns
jurcam a llevar lo camp, que no calia mas llevar aur e argent,
que aquelles gents portaven de sus; que totes les cintes dels
homens de cavall, e les espases e les seylles e els frens e totes
llurs armadures son guarnides dor e dargent: e cascu que por-
tava moneda, e los homens dapeu atre tal, e axi fo sens fi ço
qua si guanya. E axi mateix hi haguem be iii milia caballs
vius: los altres eren morts, o anaven per lo camp tirant los
budells: e axi haguem tants de caballs, que iii ni havia per
cascu.

E com lo camp fo llevat, yo hagui presos iv grechs a mar-
ce, que trobe en una casa: e eren homens pobres, qui eren
estats de Galipol. E digui los quels teria molt de be, sim vo-
lien esser espies. E ells ab gran goig otorgaren mo, e yo ves-
tils a la greguesca molt be, els done a cascu un rosi dels nos-
tres, que nos nos haviem ja; e juraren que be e lleyalment
me servirien. E tantost yo tramis ne los dos a Andrinopol,
per vaer lo fill del emperador que feya, e los altres dos a Cons-
tantinoble; e a poch de dies tornaren aquells que anaren en-

vers lo fill del emperador, e digueren quel fill del emperador nos venia desus ab xvii milia homens a cavall, e be ab cent milia dapeu, e que era ja mogut de Andrinopol.

CAPITOL CCXXI

Com la companya, sabuda la venguda de Xor Miqueli, fill major del emperador de Constantinoble, hagren acord, de ferir en la llur devantera, la cual, hagren vençuda: e com Xor Miqueli escapa ferit de la cara duna brotxa.

SOBRE aço ajustam nos tuyt a consell, e diguem que fariem: e finalment lo consell fo aytat, que diguem, que Deus e lo beneuyrat monsenyer senct Pere, e senct Paul e seut Iordi, qui aquella victoria nos havia donada, quen farien haver victoria daquell malvat que a tant gran traycio havia mort lo cesar. Axi que per res nons aturassem a Galipol, que Galipol era fort lloch, e nos haviem tant guanyat, quens poria flacar lo cor; e axi, que per res nons dexassem assitiar. E encara, que lo fill del emperador no podia venir ab tota la host plegat; ans convenia que faes devantera, e que nos quens trobariem ab la devantera, e que pensassem de ferir: e si la devantera arrancavem, que tots serien desbaratats. E axi, que nos el cel nons en podiem pujar, ne en abis nos en podiem entrar, ne per mar nos en podiem anar. Donchs convenia, que per llurs mans haviem a passar, e axi era bo, quel cor nons flaquejas per res que haguessem guanyat, ne per força quens vaessem davant.

E axi pensem danar envers ells, e aquest fo lacord; e leixam lo castell ab c homens e ab les fembres, e pensam danar. E com haguem anades tres jornades, axi com a Deus vench en plaer, nos durmim al peu duna muntanya, e de l'altra part durmiren los enamichs, que los uns no sabiem res dels altres, entro que fo miya nuyt, que vaem gran lluminaria de foch quells feyen. E trametem escoltes, que aportaren llengua, dos grechs que prenguerem, e sabem quen aquell lloch posava lo

fill del emperador ab vi milia homens a cavall, e que bon mati se meterien en cami per venir vers Galipol; e que l'altra host, per laygua, qui nols bastava, era entro a una llegua lluny dell, que venia. E aquell fill del emperador jaya en un castell que hi havia en aquell pla, que havia nom Apro, qui era bon castell e fort e ab gran vila. E nos fom fort alegres, com sabem que castell e vila havia; que faem compte, que la viltat daquelles gens era tanta, que tantost guardarien, com poguessem atendre al castell o a la vila Dapro. E quant vench a l'alba del dia, nos tuyt confessam e combregam, e metemnos tuyt ab les armes, batalla arregada, a pujar la muntanya, qui era de terra llaurada. E com fom sus, e lo jorn se feu, aquells de la host vaeren nos, e cuydarensen quens venguessem metre a merce al fill del emperador. Mas lo fill del emperador no so tench a joch, ans se guarni molt be ell, qui era bon cavaller, que res no li fallia mas com no era lleyal. E axi, gint arreat de son cors, ab tota aquella gent, vench envers nos e nos envers ells. E com fom el ferir, gran res dels nostres al mugavers devallaren dels cavalls, que mes se atrivien a peu que a cavall, e pensam tuyt de ferir molt vigorosament, e ells axi mateix a nos. Queus dire? que plach a Deus que la devanter a llur se vence, axi com de l'altra batalla, salvant lo fill del emperador, que entro ab cent cavallers se contornava entre nos, axi que ana a ferir a una entrada que feu un mariner per nom Berenguer Ff. qui era sobre un bon cavall qui havia guanyat a la batalla primera, e portava axi mateix unes cuyraces molt belles, que axi mateix havia guanyades, e no portava escut, per ço com nol sabia be reger sobre lo cavall. E lo fill del emperador cuydas que fos hom de gran affer, e dona li de la espasa el bras sinistre, si quel affolla de la ma. E aquell quis vae affollat, qui era macip e temprat, anal abraçar, e ab una brotxa que tenia dona li be xiii colps, si que de la hu lo feri en la cara, que tota la hi guasta, e llavors perde lo escut, y caygut del cavall; e los seus llevarenlo a la presa, qui era gran,—e nos no sabiem que fos ell,—e meterenlo el castell Dapro. E puix la batalla fo molt fort entro a la nuyt. E Deus, que tot be fa, adreçans axi, que per lo castell Dapro foren tots desconfits, que cascu fugia lla, aquells qui atendre hi podien. Empero tants non fugiren, que aquell jorn no

murissen dells mes de deu milia homens a cavall, e dapeu sens fi; e dels nostres no hi muriren mas nou homens a cavall e xxvii dapeu. E axí, la nuyt, tots guarnits, estiguen al camp, e lendema, quens cuydam encara quens donassen batalla, no trobam nul hom dells el camp. E anam al castell e combatemlo, e estiguem hi be viii jorns. E llevam lo camp, e amenam nos en be x carros, que cascu carro tiraven quatre bru-fols, e de bestiar tant, que tota la terra cobrien. E haguem guanyat sens fi molt mes que a la primera batalla.

E daquela hora avant fo vençuda tota Romania, els haguem axí mesa la paor el cors, que no podien cridar Franchs, que tantost no pensassen de fugir. E axí, ab gran alegre tornam nos en a Galipol. E puix tots jorns feyem cavalcades, que entro a les portes de Constantinoble corriem. Que un jorn sesdevench, que un almugaver de cavall, per nom Perich de Naclara, hach perdut a joch, e ab dos fills que habia, pres ses armes, sens altra companya, e anasen a Constantinoble caminant. E en un jardí del emperador ell troba dos mercaders genovesos qui caçaven guatles, e pres los, els sen mena a Galipol, e nach de rescat tres milia perpres dor, e val una perpra x sous Barcelonesos. E semblants cavalcades se feyan moltes tots jorns.

CAPITOL CCXXII

Com la companya barreja la ciutat de Redisco e el Panido, e a Redisco hagren feyt ço que ells havien feyt de llurs missatgers; e com se mudaren entre el Redisco e el Panido, e En Ferran Eximenis Darenos los vench a accorrer.

E com aço fo passat, e la terra era correguda tots dies, mes se la companya en cor, que anas barrejar la ciutat del Redisco, lla hon los nostres missatgers havien morts e esquaterats e posats en la carniceria a quarters. E axí com so meteren en cor, axis feu. Si que anaren lla una alba de mati, e de totes quantes persones trobaren en aquella ciutat, homens e fem-

bres e infants, ells faeren ço que ells havien feyt dels missatgers, que hanch per hom del mon no sen volgren estar. E fo per cert gran crueltat, mas empero esta venjança ne faeren. E com aço hagren feyt, anaren pendre una altra ciutat qui es a mija llegua lluny daquella, la cual ha nom lo Panido. E com aquestes dos ciutats hagren, tengren per be que tuyt se mudassen lla ab llurs mullers e ab llurs infants e ab llurs amigues, salvant yo qui romangues a Galipol ab los homens de mar e ab cent almugavers e ab cinquanta homens a cavall. E axi ho faeren, ques mudaren entre lo Panido e lo Redisco, per ço com eren prop de Constantinoble a LX milles.

E com la companya se fo axi assatiada, En Ferran Eximenis Darenos, qui sera apart del magaduch al Artaqui lo primer yvern, per noyes que hach ab ell, era sen anat al duch Datenes que li feu molta donor. E sabe que nos erem axi victoriosos de nostres enamichs, axi com a bon cavaller espert que ell era, pensant que nos haviem mester companya, vench a nos de la Morea en una galea, e amena entro a LXXX entre cathalans e aragonesos. E tuyt hagren ne gran plaer, e fom ne tuyt refrescats, e tuyt donam li tant, que ell e sa companya sen cavalcaren molt be, els arream de totes coses, com nos hagrem feyt mil, si mil fossen estais.

CAPITOL CCXXIII

Com En Ferran Eximenis Darenos correch entro prop de Constantinoble, e en mig del jorn embla lo castell de Medico, e lo va guanyar e pendre; e com la companya se repartí en tres parts.

E com ell fo ordonat, un dia hach pres entro a CL homens a cavall e entro a CCC dapeu, e ana correr fins a la ciutat de Constantinoble. E al tornar que sen feya, ab presa de gents e de bestiar que sen amenaua, lemprador hach li trames a un pas, per hon havia a passar, be DCCC homens a cavall e be dos milia dapeu. E En Ferran Eximenis quil's vae, preycia la sua

gent, els amonesta de be a fer; e tuyt ensemps van ferir. Queus dire? quentre morts e presos nagren mes de dc homens dacadvall, e dapeu mes de dos milia. E fo molt bo feyt e honrrat. E axi guanya tant ell e sa companya en aquella cavalcada, que ab aquell guany ana assatiar un castell qui es en lentrand de Boca Daner, qui ha nom lo Medico. E sapiats, que aquell setge no era mas ab lxxx homens a cavall e ab cc dapeu, e dins havia mes de dcc homens darmes de grechs. E en veritat, quel rich hom era pus assatiat a dreta raho, que aquells de dins; que tot lo pa que menjaven los trametia yo de Galipol ab barques, e hay xxiv milles de Galipol tro lla: e axi tot refrescament los havia yo a trametre. E axi tench lo setge be viii mesos, e hi trague de nuyt e de dia ab trebuchs. E yo havia li trameses x escales de cordes ab rampagols, e moltes vegades de nuyt cuydaven lo emblar, e nos podia fer.

Si queus comptare la pus bella ventura que li vench, que hanch fos feyta. Un jorn de juliol, que feya gran sesta, tots aquells del castell eren, qui per ombres, qui durmien, qui estaven, qui parlaven. E axi com la gran sesta era, que tot lo mon bullia de calor, quisques durmis, En Ferran Eximenis vetlava, axi com aquell qui tenia gran carrech a les costes. E guarda envers lo mur, e no hi senti parlar negu, ne nul hom no hi paria. E anas acostar al mur, e feu semblant que hi acostas escales, e nul hom no hi parech. E llavors ell sen torna a les tendes, e feu tot hom aparellar de ma en ma menys de brugit. E hach c homens jovers e temprats, e ab les escales ells sacostaren al mur, e van arborar les escales sus al mur, e puix van muntar en cascuna escala v homens; hu apres daltre. E tot suau muntarensen al mur, que hanch no foren sentits; puix muntaren ni altres, axi que foren be lx. E vansen emparar de tres torras. E En Ferran Eximenis vench a la porta del castell ab tota laltra gent ab destrals per trencar la porta. E axi com aquests mataven aquells qui eren el mur, e lo viafora era dins, tuyt corrien a aquells, e ells trencaven les portes. E axi se segui, que, com aquells lx homens foren sus, pensaren de donar sobre aquells qui eren el mur qui durmien, e tota la gent correch a aquells. E En Ferran Eximenis fo a la porta, e pensa de trencar lo portal, que hanch no troba que li ho contrastas. E com les portes foren trencades, pensaren de en-

trar e matar e de destroyr tot ço que davant se trobaven. Axi que prengueren lo castell, e si guanya tanta de moneda, que daquela hora avant En Ferran Eximenis ne sa companya no hagren fretura, ans foren tots richs. E axi podets be haver entesa la pus bella ventura que james oyssets dir, que en mig del jorn semblas castell, que viii mesos hagues estat assatjat.

E com tot aço fo passat, e tota la companya estech partida en tres parts, que uns eren apres altres, ço es a saber, an Ferran Eximenis al Medico, e yo Ramon Muntaner a Galipol ab tot los homens de mar e ab daltres; que Galipol era cap de tot, e aquí venien tots quants havien mester vestit o armadures o altres coses, e era ciutat hon trobaven tot ço que mester havien, e aquí estaven e venien tots los mercaders de qualque condicio fossen. E al Redisco e al Panido estava En Rochefort ab tota l'altra companya, e tots estaven richs e bastos, que res no sembravem ne llauravem, ne cavavem vinya, ne podavem, e si culliem cascu any aytant vi com soliem, e aytant forment com civada.

Axi que v anys vixquem de renadiu, e les cavalcades se feyen les pus maravolloses que james hom se pogues pensar: si que, si totes les vos deya hom, no hi bastaria escriptura.

CAPITOL CCXXIV.

Com Ser Jordi de Cristopol, del reyalme de Seledonich, correch Galipol ab LXXX homens dacavall, los quals desbarati yo, Ramon Muntaner, ab quatorze de cavall.

VERITAT es, que un baro que havia el reyalme de Seledonich, que havia nom Ser Jordi de Cristopol, venia del reyalme de Seledonich a Constantinoble al emperador. E com foren al encontrada de Galipol, ell dix a sa companya, que eren entro a LXXX homens, be apparellats, de cavall e be encavalcats, que pus aquí prop de Galipol eren, que ell volia correr a Galipol; que ell sabia, que no havia homens a cavall, ne dapeu gayres, e axi quen haurien les adzembles e els carros

que trametien de fora a lenya: si que tuyt ho tengren per be. E axi, a hora de tertia foren a Galipol. E yo tots jorns trame-
tia dos carros e dos adzembles a lenya, e anava ab ells un es-
cuder qui estava ab mi, qui era ballester a cavall, e havia nom
Marcho. E com foren lla hon devien haver lenya, aquests cor-
regren. E lescuder quils vae, mana a quatre homens que hi
havia, que sen muntassen en una torra que hi havia menys
de portes, e ab peres ques defensassen, que ell correria a Ga-
lipol, e que tost haurien secors. E axi ho faeren. E els grechs
preseren los carros e les adzembles tantost, e lescuder correch
a Galipol e mes viafora, e nos pensam de exir. E en veritat no
erem mas vi cavalls armats e viii alforrats, que laltra compa-
nya de cavall haviem tramesa en cavalcada ab En Rochafort,
e aquells vengren entro a les nostres barreres, e nos tuyt de
cavall e dapeu aplegam nos, e ells altre tal. E axi com haviem
feyt a les altres batalles, pensam tuyt de ferir en ells ensemps,
e de cavall e de peu: axi que plach a nostre Senyor ver Deus
quels vencem, en haguem xxxvii homens a cavall, qui morts,
qui presos, e los altres encalsam entro a la torra hon los meus
quatre homens estaven, qui eren ab los carros e ab les adzem-
bles, e recobram aquests quatre homens, e puix lexi los anar
a la mala ventura, e tornamnos en a Galipol. E lendema faem
encant dels cavalls e de les persones, e daço que haguem gua-
nyat, e partim de guany per cavall armat xxviii perpres dor, e
per alforrat xiv, e per pao vii: axi que cascu hach la sua part.

E per ço vos he dit aquesta tant bella ventura, que cascu
entenats, que res no es mas lo poder de Deus, e aço nos feya
per bondat de nos, mas per virtut e per la gracia de Deus.

CAPITOL CCXXV

Com En Rochafort ana correr Lestenayre, els affega, e crema totes les naus e galees e terides que allí eren; e com la companya dellibera de combatres ab los alans, e la sort vench sobre mi, En Ramon Muntaner, que romangues en guárda de Galipol.

E mentre aço se feu, En Rochafort era anat a correr be una jornada, en un lloch qui es en Mar major, qui ha nom Lestenayre, hon se fan totes les naus e terides e galees quis fan en Romania. E havia hi en Lestenayre mes de cl lenys, entre uns e altres: e tots los cremaren. E prengueren tots los nostres, e affegaren tota la vila e els casals daquell lloch: e tornaren en ab gran presa, e guanyaren tant, que fo sens fi.

E apres, a poch de jorns, metem nos tuyt en cor, En Rochafort e En Ferran Eximenis e yo e els altres, que tot quant haviem feyt no valia res, si nons anavem combatre ab los alans, quins havien mort lo cesar. E finalment lacord fo pres, e de present la cosa metem en obra. E axi fo ordonat, que la companya ab llurs mullers e ab llurs infants qui eren al Pánido e al Redisco, que sen tornassen tuyt a Galipol, ab llurs mullers e amigues e ab llurs infants e tot ço del llur, e aquí le-xassen llurs mullers e llurs infants e tota llur companya e ço del llur, e della ixquessen les senyeres. E axi se compli, que Galipol era cap de tota la host, e a Galipol estava yo e tot mon alberch, e tots los escrivans de la host. E yo era capita de Galipol, que com la host hi era, tuyt havien fer dret en mon poder, del major al menor. E yo era canceller e mestre racional de la host: e los escrivans tots aquells de la host estaven tots-temps ab mi, si que nul temps nul hom no sabia de la host ne-guna hora, per nombre, quants eren, mas yo solament: e yo tenia per escrit cascu, per quants cavalls armats ne alforrats prenia, e dels homens dapeu altre tal, si que ab lo meu libre savien a partir les cavalcades, e yo havie les quintes daquelles, axi de mar com de terra. E encara tenia yo lo sagell de la com-

panya, que tantost com lo cesar fo mort e En Berenguer Den-
tença pres, feu fer la companya un gran sagell en que era lo
beneuyrat senct Jordi, e les lletres deyen axi: «Sagell de la
host dels franchs que regnen lo regne de Macedonia.» E axi
tota hora fo Galipol cap daquella companya, ço es a saber,
vii anys quel tinguem depuix lo cesar fo mort: e los v anys
vixquem de renadiu, que hanch res no sembram ne plantam
ne cavam.

E com tota la companya fo a Galipol, la sort vench sobre
mi, que yo romangues guardar Galipol e les dones e els infants
e tot ço de la companya; e quem lexassen cc homens darmes
dapeu e xx homens a cavall de ma companya. E fo ordonat,
quem donassen lo terç de la quinta de ço que guanyarien, e
laltre terç se partis per aquells que ab mi romandrien, e laltre
terç hagues En Rochafort.

CAPITOL CCXXVI

Com la companya se parti per combates ab los alans, e hagren mort Gircon, llur cap, e
abatudes les sues senyeres, e mortes les sues gents; e ço que esdevench a un cava-
ller dels alans, per raho de lliurar sa muller de la companya.

E axi, ab la gracia de Deus, la host pensa dextr de Galipol,
e tota hora havia be xii jornades, lla hon los alans eren
en la terra del emperador de Lantzaura. E si negu me dema-
na la quinta com se partia, axi que cc homens qui devien ro-
mandre ab mi a Galipol naguessen lo terç, vous dich, que per
ços feya, com no trovavem negu qui volgues romandre. Queus
dire? que de nuyt sen anaren daquells qui romandre devien,
e tants, que romangueren ab mi cxxxiii homens dapeu, qui de
mar, qui almugavers, e vii cavalls armats qui eren de casa mia,
que als altres haguí a donar llicencia per força: e prometeren
a partir per meytat, de tot guany que Deus los donas, ab
aquells vii cavalls armats qui ab mi romangueren. E axi ro-
mangue mal acompanyat de homens, e be acompanyat de fem-

bres: que tota hora hi romangueren mes de dos mil fembres entre unes e altres ab mi. Axi que, la host sen ana a la bona hora, e anaren tant per llurs jornades, que entraren per limperi de Lantzaurea en un bell pla. E Gircon, cap dels alans, qui de les sues mans havia mort lo cesar a Andrinopol, era aqui, e havia ab ell entro a tres milia homens de cavall e entro a vi milia dapeu: e tuyt hi havien llurs mullers, e llurs infants; quels alans ho fan, manera de tartres, que ab tot ço del llur van tostemps, e james no posen en ciutat ne en vila ne en poblat. E com los nostres foren de prop, ells aturarensen un jorn, que no se acostaren a ells, per refermar e endresar llurs feyts de la batalla; quels alans son tenguts per la millor cavalleria que sia a llevant. E com un jorn hagren reposat, vengren lendema prop dells albergar a una llegua: e puix apres llevarensen mati, e a lalba foren ab ells, e van ferir per les tendes. E els alans havien ne hauda llengua, mas nos pensaven que tant prop los fossen. E axi hach ni ya aparellats be mil de cavall. Queus dire? La batalla fo fort, e dura tot lo jorn. Si que a hora de mig dia lo llur cap, Gircon, fo mort, e perde la testa, e les senyeres sues abatudes. Si que tantost se desbarataren. Queus dire? que de tots los alans non escaparen qui de cavall, qui dapeu, ccc homens: qui per ço muriren axi tuyt, com los dolia lo cor de llurs mullers e llurs infants,

E comptar vos he quen esdevench a un cavaller a la que sen menava sa muller. E ell cavalcava en un bon cavall, e sa muller en altre, e tres homens a cavall dels nostres anaven los apres. Queus en dire? Lo cavall de la dona flaquejava, e ell ab la espasa en la ma donavali de pla, e a la fi los nostres homens de cavall aconseguiren lo cavaller. E ell vae quel aconseguiren, e que la dona savia a perdre, broca un poch avant, e la dona gita un gran crit, e ell torna envers ella, e ana la abraçar e besar. E com ho hach feyt, dona li tal colp de la espasa pel coll, quel cap lin mena en un pich. E com aço hach feyt, torna envers los nostres homens a cavall, qui ya prenién lo cavall de la dona, e ab la espasa va tal donar a hu daquells, que havia nom G. de Bellver, quel bras sinistre lin avalla en un colp, e caech en terra mort. E los altres dos qui vaeren aço, lexarensen correr sobrell. e ell a ells, e la hu havia nom A Miró, adalil, qui era bon hom darmes, e laltre Berenguer

de Ventayola. Queus dire? Fas vos saber, que hanch nos volch llevar de prop la dona entro lagren tot pecejat. Veus lo cavaller com se tench fort, que hach mort aquell G. de Bellver, e hach nafrat los altres dos malament.

E axi podets veure, com muri be com a bon cavaller, e ab gran dolor feya ço que feya. E axi muriren per aquella raho la major part dels alans; e axi com ya davant vos he dit, non escaparen ccc homens darmes, que tots muriren: E los nostres preseren les dones e los infants e tot quant havien, e lo bestiar e llur besties. E reconegren quanta gent hagren perduda entre dacavall y dapeu, e trobaren, que xlii homens e molts nafrats. E axi, ab gran guany, pensaren de tornar, ab gran alegre, per la gran venjança que havien feyta per la mort del cesar: e axi meterensen el camí, e ab gran repos tornaren a Galipol.

CAPITOL CCXXVII

Recompta lo tractament que Ser Antoni Spidola feu ab lempereador de Constantinoble; e com desafia la companya de part de tota la comu de genovesos, e vench assatiar Galipol, hon fo mort, e desbaratats los llurs.

ARA vos lexare a parlar dells, qui sen venen, e han haut affany e treball assats, e tornar vos he parlar de nos, que romanguen a Galipol, qui no haguem en res menys d'affany que ells. Que damentre que la companya fo partida de Galipol per anar sobrels alans, lempereador ho sabe. E fo ventura, que en aquella saho xviii galees de genovesos, de que era capita Ser Antoni Spidola, qui era vengut de Genova a Constantinoble, per menar en Lombardia lo fill del emperador menor per esser marques de Monferrat. Si quel dit Ser Antoni Spidola dix al emperador, que si ell volia, que son fill, lo marques, hagues per muller la filla de micer Hopecin Spidola, que ell li guarrejaria los franchs de Romania. E lempereador dix, que li pleya.

E sobre aço, lo dit Ser Antoni vench ab dos galees a Galipol, e desafians de part del comu de Genova. E lo desafiamment fo aytal, que ell nos manava ens deya, de part del comu de Genova, que nos que ixquessem de llur jardi, ço era, limperi de Constantinoble, que era jardi del comu de Genova; en altra manera, si non exiem, quens desafiava per lo comu de Genova e per tots los genovesos del mon. E yo responguili, que no pendrem llurs desafiaments; que nos sabiem, quel comu era estat e era amich de la casa Darago e de Sicilia e de Mallorques, e axi, que no hi havia raho que aquells desafiaments ells faessen, ne nos deguessem rebre. E axi, si ell feu fer una carta publica daço que hach dit, e yo daço que hagui respost per tota la companya. E puys altra vegada torna en allo mateix, e yo axi mateix li respongui, e foren ne feytes altres cartes. E puix a la tereera vegada ell si torna, e yo responguili que deya mal com aquells desafiaments se fermava, e que yo, de part de Deus de la sancta fe catholica a exalçar era vengut en Romania, e que ell cesas daquells desafiaments; ans lo requeria de part del Pare sanct apostoli, de qui nos tenim la senyera, la qual ell podia vaer, contra lemprador e les sues gents, qui eren de cismatichs, qui a gran traycio havien morts los nostres caps e nostres frares, vinent los nos servir contra los infels: e axi, quel requiriem de part del dit Pare sanct e del rey Darago e del rey de Sicilia, quens ajudassen a fer aquesta venjança, e si nons volien ajudar, que nons noguessen. En altra manera, si ell no volia revocar sos desafiaments, que protestava de part de Deus e de la sancta fe catholica, que sobrell qui havia fets aquells desafiaments, e sobre tots aquells qui bons ni eren estats ne favorables, fos la sanch que sescamparia entre nos e ells per aquell desafiamment; e que nos ne romanguessem sens peccat e sens colpa; e que Deus e lo mon podia veure, que nos com a forçats ho haviem a rebre, ens haviem a defendre. E tot aço feu metre en forma publica, e ell estech en sos desafiaments. E aço feya ell, que havia donat a entendre al emperador, que tantost com lo comu los desafiaments nos donas, que no gossariem romanir en Romania: e no sabia be nostre cor, que ab cor ho haviem pres, que nul temps non exissem, entro venjança complida naguessem presa.

E axi tornassen a Constantinoble, e dix al emperador ço que havia feyt; e encara li dix, que ades de present li hauria lo castell e mi e tots quants hi erem. E tantost feu recullir les xviii galees sues e vii del emperador, de que era almirayll Nandriol Murisch, genoves, e llevaren lo fill del emperador per manar lo al marquesat, e vengren nos un dissapte a vespres davant Galipol totes les xxv galees. E tot aquell dia e nuyt pensaren de obrar escales e guarniments per combatre Galipol, sabent que la companya nos era lluny e nos erem romasos pochs homens darmes. E axi com ells ordonaven llurs bataylles que donassen lendema, yo ordone ma defenso tota la nuyt; e la defenso fo axi ordonada, que yo fiu guarnir totes quantes fembres hi havia, que de les armes hi havia asats, e ordoneles als murs, e a cascuna part del mur yo ordone un mercader daquells mercaders cathalans que hi havia, que fosse ordonador de les fembres. E ordone per tots los carrers mijes botes de vi be temprat ab vernigats e ab molt pa, e menjas e begues quin volia; que be sabia, quel poder era tan gran defora, que nons lleuria donar menjar a casa. E puix ordone, que tot hom fos be guarnit de cuyraces; que yo sabia quels genovesos anaven be bastats de pessadors, e quen despendrien molts; quells han una manera, que no fan sino trer, e despendrien ells mes cayrells en una bataylla, que no farien cathalans en deu. E axi fiu tot hom guarnir, e fiu estar oberts les postichs de la barbacana, que eren totes les barbacanes enverdescades, per ço que poguessem acorrer lla hon major ops nos fos. E daltra part ordone metges qui fossen aparellats dadobar, com nul hom seria nafrat, en guisa que tantost pogues tornar a la bataylla. E com tot aço haguí feyt e ordonat, hon devia estar cascu, ne que debia fer, yo ab xx homens anava e corria ça e lla, hon veyia que major obs era.

E lo jorn se feu, e les galees vengren a pendre terra. E yo, ab un bon cavall que tenia, mi terç de cavallers armats ab llorigues e perpunts, contraste als palomers de pendre terra entro a hora de tercia. E a la fi x galees prengueren terra be lluny, e sobre aquell pendre terra a mi caech lo cavall, e finalment un meu escuder ana lla, e donam lo seu cavall, e hanch tant nom cuyte, quentrel cavall qui era en terra e yo ab xiii nafres ne llevam; empero com fuy pujat sobre laltre ca-

vall, puje aquell escuder sobre les anques del cavall. E axi pujemen al castell ab cinch ferides que hagui, de que poch men senti, salvant una quen habia de llonch del peu despasa, e aquella e les altres yom fiu adobar tantost: e axi hagui perdut aquell cavall.

E com les galees vaeren que yo era cahut, cridaren.—Mort es lo capita! Via a ells! via a ells!—E llavors presseren terra tots ensemps, e hagren molt saviament ordenades llurs batalles, que de cascuna galea exi una senyera ab la mitat de la xurma. E fo axi ordonat, que si negu daquells qui anaven a la batalla lla hagues fam o set, o fos nafrat, ho tornaven a la galea; que si era ballester, que altre hallester hi exis, e si era llancer, atre tal: en guisa que aquells qui daven la batalla per res no podien minvar, ne per anar a menjar, ne per altra raho; ans de ple en ple donassen la batalla. E axi exiren ordonats, e pensaren cascu donar la batalla lla hon era ordonat, que combates ab la xurma, e pensaren molt vigorosament de combatre, e nos de defendre; e ells gitaven tants de cayrels, que quax lo cel tolren a hom de vaer. E aquest trer dura entro a hora nona, axi que lo castell ne era ple. Que nous dire? que tuyt no fossem ferits aquells qui defora anavem, que un meu coch qui estava en la cuyna, qui coya gallines per los nafrats, que per lo fument li vench un passador, qui li entra per lo muscle be dos dits. Queus en diria? La batalla fo molt fort, e les nostres fembres ab cantals e ab pedres que yo havia feytes metre el mur, que la barbacana defensaven tan regent, que maravella era: quen veritat fembra si troba que habia cinch cayrellades en la cara, qui encaras defensava, axi com si no hagues mal. E axi dura aquesta batalla entro a hora de despertada.

E com vench a hora de despertada, lo capita per nom Antoni Spindola davant dit, qui feu los desafiaments, dix:—O vil gent? Ques aço, que tres tinyosos que ha dins se defensan a vosaltres? Molt sots vils!—E llavors ell saparella ab cccc homens de casades que hi havia, que tots eren de les millors casades de Genova, e ab cinch senyeres ell pensa dextr de les galees. E tantost ho digueren a mi, e yo munte el mur, e viu los venir, e tantost fiu armar mon cavall e los altres vi cavalls armats que yo havia. E com fom be arreats e apparellats, que

nons falli res, yo fiu venir c homens daquells qui eren el castell dels millors, e fiu los deguarnir;—que feya gran calor, axi com aquells qui eren el mig del iuliol, e viu quels cayrells eren cessats, que negu no trayen, que tots los havien despesos,—e en camisa e en bragues cascu, ab una darga, e ab la llança en la ma, e ab les espases cintes, e lo punyal, yols fiu tots aparellar. E com lo capita, ço es a saber Antoni Spindola, ab tots aquells bons homens ab les cinch senyeres foren venguts a la porta Ferriça del castell, e hagren donada la batalla molt fort una gran peça, en guisa que la maior part trayen la llengua de set e de calor: e axi, yom comane a Deus e a madona sancta Maria, e vaig fer obrir la porta, e ab los vi cavalls armats e los homens de peu qui eren exits axi lleugers, anam ferir a les senyeres, si que al primer colp nabatem quatre. E ells qui hagren vist que nos axi feriem vigorosament, axi de cavall com de peu, vanse vendre, axi que tantost nagem les espatlles. Queus en diria? quen Antoni Spindola perde la testa en aquell lloch hon feu los desafiaments, e ab ell tots los gentils homens qui ab ell eren exits, axi que tota hora hi muriren mes de dc genovesos. E dich vos, que per les escales de les galees sen pujaven los nostres mesclats ab ells, axi que en veritat, si sol haguessem haut c homens freschs de les galees, hagrem retengudes mes de quatre; mas nos erem tots nafrats e hujats, e axi a la mala ventura lexiem los anar.

E com tots foren recullits e denegats, que ni hach assats al recullir qui cayen en mar, a mi vench un missatge, que en un puig navien romasos entro a xl. E correquem lla, e era cap daquells lo pus fort hom de Genova, Antoni Bocanegra. Queus dire? Tots sos companyons muriren, e ell tenia una espasa bordonenca en la ma, e gitava tals estochs, que nul hom no si gosava acostar. E yo que li viu fer tant gran cosa, mane que nul hom nol feris, e diguili ques retes, el ne pregue moltes vegades; e hanch res non volch fer. E yo llavors mane a un meu escuder qui era ab cavall armat, que brocas sobre ell; e ell feu ho volenters, e vali tal colp donar dels pits del caball, quen terra lo mes: e llavors foren ne fetes dell mes de c peces.

E axi les galees dels genovesos desbaratades, e morts e destroyts ab lo marques, anarensen a Genova, e aquelles del em-

perador anarensen a Constantinoble: e cascu ana ab lo seu mal mandado, e nos romanguem alegres e pagats.

E lendema aquells de la companya hagren sabuda que yo era assatiat, e aquells qui eren be encavalcats pensaren de cuytar; que en una nuyt e un dia anaren mes de tres jornades, axi que lendema a vespre hach atesos mes de LXXX homens de cavall. E puix a cap de dos jorns la host tota vench, e trobaren nos tots carefexats e nafrats. E foren tots molt despagats, com no hi eren estats; empero alegamnos tuyt los uns ab los altres, e faerem professons per retre gracies a Deu de les victories quens havia feytes. E ells feren nos a tuyt bona part daço que havien guanyat, axi que tuyt, lla, merce de Deus, erem sobre-richs.

CAPITOL CCXXVIII

Com Ximelich turch volch participar ab la companya ab LXXX homens a cavall, e com dita companya fo crexuda de MDCC homens de cavall de turchs.

Si que, com töt aço fo feyt, los turchs que nos haviem gittats del Natuli saberen la mort del cesar e la preso den Berenguer Dentença, e saberen les victories que Deus nos hach donades, e que erem tant poca gent, tornaren per lo Natuli, e sotsmeterense totes les ciutats e viles e castells de grèchs, e estrenguerenlos mes que no havien com nos hi anam. Veus quin be vench per les males obres del emperador e per la trayció quens feren que tot lo Natuli sen perde, qui era restaurat, que hagren turchs, e nos qui consumam tota la Romania; que salvant la ciutat de Constantinoble e Dandrinopla e de Christofol e de Salonich no hi hach vila ne ciutat que no fos affegada e cremada per nos, ne lloch negu, si donchs castells de muntanya no eren.

Si que dels turchs vench a Galipol un cap, per nom Ximelich, e demana parlament, e dix que, sins playa, volia passar a Galipol a parlar a nos. E yo tramís li un leny armat, e axi

ell vench ab x cavallers qui eren sos parents, e aqui ell passa devant En Rochefort en Ferran Eximenis e mi, que ell era aparellat ab sa companya e ab sa muller e ab sos infants de passar a nos; e quens faria sagrament e homenatge, que seria ab nos com a frare, e ell e tota sa companya; e quens valria contra totes les gents del mon, e que metrien en poder nostre llurs mullers e llurs infants; e que volien estar en tot e per tot al nostre comandament, axi com los pus sotils de la companya; e quen darien la quinta de tot ço que guanyarien. E daço haguem nostre acord e consell ab tota la companya, e tuyt tengren per be quels reebessem. Ab tant, reebem aquell Ximelich, qui pasa ab nos ab dccc homens a cavall e ab dos milia dapeu. E si hanc negunes gents foren obedients a senyor, ells ho foren a nos; e si hanch nuls homens foren lleials e vertaders, ells ho foren a nos tostemp, e foren molt bons homens darmes, e de tot feyt. E axi estegren ab nos com a frares, e tota hora ells estaven, host feyta per ells mateixos, prop de nos.

E axi com aquests foren venguts a nos, al emperador eren romasos tant solament mil homens a cavall turchs, qui eren soldaus seus, qui be solien esser quatre milia homens de cavall; mas a la primera batalla ne matam nos be tres milia, e axi romangueren li aquets mil, qui axi mateix se meteren en nostre poder ab llurs mullers e ab llurs infants, com havien feyt los altres turchs: e axi mateix foren bons e lleials tostemp a nos, e obedients. E axi nos nos fom crescuts de mcccc homens de cavall de turchs, e haguem morts e llevats al emperador tots quants soldaus havia.

E axi, senyorejam tota la terra, e cavalcavem limperi a nostra guisa, que com los turchs e els turcoples anaven en cavaleades, anaven hi dels nostres aquells qui anar hi volien, e feyen los molta donor, e feyen en guisa, que tota hora venien ab dos tant de guany que ells no feyen. E axi, james nos poch trobar que entre nos e ells hagues negu contrast.

CAPITOL CCXXIX

Com lo senyor rey Nanfos Darago trague de la preso En Berenguer Dentença, lo qual ana al Papa e al rey de França per pregar los de ajuda: e com essent li negada, passa en Galipol; e la discòrdia que hach entrell e En Rochafort.

ARA vos lexare a parlar de nos, e parlar vos he den Berenguer Dentença, quels genovesos sen menaren en Genova. E a la fi lo senyor rey Darago traguelo de la preso, e com fo fora de la preso, lo rich hom ana al Papa e al rey de França: per ordonar que la companya hagues secors dells. E assats pogra treballar, quel Papa ne la casa de França no creu que volguessen que tots los infels del mon fossen conquestats per mans de les gents del senyor rey Darago: e axi, cascuns li digueren de no de secors. E com al rey Darago dix de no lo Papa, com era a Alcoyll, comptar podets, com volrien que la casa Darago anas molt avant per llurs secors. E axi lo rich hom sens secor que no poc haver del Papa ne de la casa de França, tornassen en Cathalunya, e empenyora e vene gran res de les sues terres, e nolieja una nau den P. Saolivela de Barcelona; e mes hi entre homens de paratge e daltres be cinchcents homens bons, e anassen en Romania.

E com fo a Galipol, yo reebil molt honrradament, axi com aquell que devia tenir per cap e per major, e En Rochafort nol volch reebre per cap ne per major, ans entes que ell era cap, e que ell devia esser cap: e axi aquell contrast fo gran entre amdos. E yo e aquells xii concellers de la host adobamlos, axi que tots fossen axi com a frares. E si En Berenguer Dentença volia fer cavalcada per si mateix, que lacompanyas quis volgues, e En Rochafort atre tal, e En Ferran Eximenis axi mateix. E En Rochafort, axi com aquell qui era molt savi, acostas axi ab lalmugaveria que tuyt guardaven ell, e los turchs e los turcoples atre tal, per ço com eren venguts en temps que En Bochafort era major e millor de la host: si que

daqui avant negu senyor no conegren contra ell. E daquesta pau e concordia entrells a tractar sofferi yo molt daffany e de treball, e molts de perills, per ço com me convenia danar dels uns als altres, e tota hora havia a passar per castells danamichs hon estaven fronteles. Queus dire? quen Rochafort ab los turchs e lalmugaveria la major part ana tenir setge a la ciutat de Nona, qui era lx milles luny de Galipol. E En Berenguer Dentença ana tenir setge en un castell qui ha nom lo Magarix, qui era a la mitad de la via de Galipol, e del setge que tenia En Rochafort. E tota hora En Ferran Eximenis se tenia ab En Berenguer Dentença, e tots quants aragonesos havia en la host, e partida de cathalans de la mar. E axi cascu dells tenia llur setge, e cascuns tenien trebuchs ab que trabucaven los llochs que assatiats tenien.

CAPITOL CCXXX

Com lo molt alt senyor infant En Ferrando de Mallorques vench en Romania a Galipol, hon era la companya, ab certes convinences per lo senyor rey Fraderich, rey de Sicilia; e com fo reebut e jurat per llur cap e senyor, menys de Rochafort e sa companya, quel volien jurar per si, e no per lo senyor rey de Sicilia.

Estant axi, vench en Romania lo senyor infant en Ferrando, fill del senyor rey de Mallorques, ab quatre galees, que hi vench per lo senyor rey Fraderich, rey de Sicilia, que li trametia ab aquesta convenença qui era entre ells, quel senyor infant no pogues pendre senyoria de la companya, ne encara de ciutats ne viles ne castells ne daltres llochs, sino per lo senyor rey de Sicilia. E encara, que no pogues pendre muller en Romania sens volentat e sabuda del senyor rey de Sicilia. E daquesta convenença ni hach lletres En Rochafort del senyor rey de Sicilia, e yo altre tal: e en tota la host no hach nul hom qui aço sables mes. E axi, lo senyor infant vench ja Galipol, e porta carta an Berenguer Dentença e an Ferran Eximenis e an Rochafort e a mi de part del senyor rey de Si-

cilia, que reebessem lo senyor infant En Ferrando per senyor, axi com la sua persona: e semblant carta ne trames a tota la comunitat de la companya. Si que yo reebi e fiu reebre a tots aquellls qui eren a Galipol per cap e per major lo dit senyor infant de part del dit senyor rey de Sicilia, e li lliure tot mon alberch. E tantost li compre cinquanta cavalls e adzembles ay-tants com ops nach, e muls e mules, per cavalcar a sos ops, e tot quant hach mester per caminar yo li done, e tendes e arnes de totes coses que a camí feyen mester a aytal senyor. E tantost yo tramis dos homens a cavall an Berenguer Dentença, qui tenia setge al Magarix, qui era xxx milles prop de Galipol; e altres dos an Rochafort a la ciutat de Nona, qui tenia assa-tiada, qui era a lx milles prop de Galipol; e an Ferran Eximenis altre tal, qui era al seu castell de Medico, qui es a xxiv milles prop de Galipol. E tantost En Berenguer Dentença vench a Galipol ab sa companya, e lexa lo setge, e tantost reebe lo senyor infant ell e tots aquells qui ab ell eren, axi mateix per cap e per senyor, del dit senyor rey de Sicilia. E axi mateix vench En Ferran Eximenis Darenos ab tota sa companya a Galipol, e reebe lo senyor infant per cap e per major e per senyor per part del senyor rey de Sicilia. E axi tots nos-altres fom obedients al manament del senyor rey de Sicilia, e tenguem lo dit senyor infant per cap e per major e per senyor. E daço haguem tuyt gran alegre e gran pagament, e tenguem tot lo nostre feyt per guanyat, pus Deus nos havia portat lo dit senyor infant, qui era de la casa dreta Darago, axi com aquell qui era fill del senyor rey de Mallorques; e daltra part, qui era hu dels quatre cavallers del mon de la sua persona, e dels savis, e qui volia mes tenir vera justícia: si que, per moltes rahons, era senyor quins venia molt be a tayll.

E com tuyt haguem jurat lo dit senyor infant, haguem missatge den Rochafort, que ell no podia lexa lo setge que tenia, mas que suplicava al dit senyor infant, que anas lla; que tota la companya havia gran goig de la sua venguda. Si quel senyor infant hach son consell sobre aço, e tuyt donam li de consell, que anas lla, e que nos li siguiuierem, salvant quen Berenguer Dentença e En Ferran Eximenis romanguessen a Galipol, per ço com cascu estava mal ab En Rochafort, e que tantost, com lo senyor infant se fos avengut ab En Rochafort

e ab la companya, que ells yrien ab ell. E axi, lo dit senyor infant ab mi e ab tota la companya qui En Galipol era, salvant pochs quen romangueren ab aquests dos richs homens, anam lla hon era En Rochafort, ço es a saber, hon tenia lo setge. E com ells saberen quel senyor infant venia, ells ab gran honor reeberen lo, e ab gran pagament e alegre que tuyt nagren.

E com lo senyor infant hach estat be dos dies ab ells ab aquella gran festa, ell dona ses cartes a la companya. E En Rochafort qui sabia solament la convenença qui era entre lo senyor rey de Sicilia e el senyor infant, pensa quel senyor infant venia de tant alt lloch, e era axi bo e vertader, que per res a la convenença que havia feyta al senyor rey de Sicilia ell en res no vendria a menys. E pensa en lo seu avantatge, e no pensa el profit comu; que ell pensa:—Si aquest senyor roman aci per cap e per major, tu es perdut; que aci es En Berenguer Dentença e Ferran Eximenis que lan primer rebut que tu, e cascu son nobles, e tota hora linfant los honrrara, axi en consells com en tots altres affers, mes que tu; e ells volen te mal de mort, e axi percasar tan tot lo dany que pusquen ab ell. E tu es vuy major e senyor daquesta host, que tu has la major part dels franchs, e de cavall e de peu, daquells qui en Romania son. Daltra part has los turchs e els turcoples que no hi conexen altre senyor mas tu. E axi que tu sies senyor, com te metras en punt que torns a no res, mester tes que prengues via per que aquest senyor no hi romanga, mas aço hauras a fer ab gran maestria; que les gents han tuyt gran goig de la venguda daquest senyor, el volen tuyt per cap e per major. Donchs, que faras? Tu no has mas una via, quen semblant de be, façes en guisa que no hi atur.

E entendrets quina volta pres, que james no creu que fos nul hom qui tant cubertament prengues consell, com ell feu. E lo senyor infant, axi com aquell en qui havia gran fe, dix li tot son feyt; e que faes plegar consell general, quell volia donar les cartes a la companya, que aportava del senyor rey de Sicilia; que aquelles qui venien an Rochafort ja les li havia trameses. E En Rochafort dix, que lendema faria aplegar consell general. E en lo demig En Rochafort aplega per si mateix tots los caps de companyes, axi de cavall com de peu, e dix los: —Prohomens, lo senyor infant vol que dema ajustem consell,

que ell vos vol donar les cartes queus aporta del senyor rey de Sicilia, eus vol dir de boca, perque hich est vengut. E axi siats nudrits, e nudrits vostres companyes, quel escolten be; e com haura parlat, ningu no lin responga, mas yo li respondre, que vosaltres havets enteses les cartes e les sues bones paraules; e que sen pens danar a la posada, e nos haurem nostre consell sobre aço quens ha posat davant.

E axi lo senyor infant fo al consell, e tuyt, e dona ses cartes, e dix ses bones paraules e savies a la companya. E ells respongueren li ço quen Rochafort hach ordonat, ço es a saber, ques retengueren acord. E axi, lo senyor infant tornasen a la posada, e lo consell romas en la plaça. Queus dire? En Rochafort dix:—Barons, aquest feyt nos deu per tuyt menejar. Alegam L bons homens qui aquesta resposta acorden, e com la hajen acordada, diguenla a tuyt vosaltres, sius parra bona: e si bonaus par, ferla han; e si mediocrament ha mester, fer si ha. —E axi tuyt tengren per be ço que En Rochafort hach dit, axi que abans que de aquí partissen, foren elets los L. E com foren elets, juraren segret. E com ho hagren feyt, En Rochafort dix los:—Barons, gran amor nos ha Deus feyta daquest senyor quens ha trames, que non ha el mon qui tant nos vaylla; que aquest es de la dreta linya del casal Darago, e es dels bons cavallers del mon, e daquells qui mes amen veritat e justícia; perque yo consellaria, que nos de tot en tot lo reebessem per senyor. E ell hans dit, quel reebam de part del senyor rey de Sicilia. E aço nos per res no fassam; que molt nos val mes que ell sia senyor nostre, que el senyor rey de Sicilia, per ço com aquest senyor no ha terra ne regne; per que tostemps sera ab nos, e nos ab ell. Quel rey de Sicilia ja sabets quin guardo nos ha retut del servey que li faem, e nos e nostres pares; que tantost com hach pau, nos gita de Sicilia ab un quintar de pa per home. E axi, aço es cosa quins deu a tuyt membrar. Perque tot clar li respongam, que nos per res nol recebriem per part del rey Fraderich, mas que som apparellats quel rebrem per si mateix, axi com aquell qui es net de nostra senyor natural, e quens en tenim molt per honrrats, e que som apparellats qui li façam fe e homenatge: e daço ell nos haura gran grat, e haurem retut nostre deute a ell. E darem a conexer al rey de Sicilia, que a nos membra ço quens feu com hach pau.

E axi finalment tuyt digueren que be deya; mas negu no sabia sino En Rochafort les convinences qui eren entre lo senyor rey Fraderich e el senyor infant. E ell sabia be que eren tant forts entrells, que per res linfant per si aquell viatge no podia reebre senyoria de ciutat ne de vila ne castell ne de res. Que si la companya ho sables, per res nol ne lexarien partir, ans lo receberen volenters per part del senyor rey de Sicilia. Mas En Rochafort los dix:—Barons, si ell vos en diu de no, que per res per si nou pendria, nous haja cura; que tota hora a la fi ho pendra per si.—Queus dire? Tot axi com hagren llur acord haut, ho meteren en consell de la comunitat, els digueren llargament tot ço que davant ses dit; mas empero nou dix En Rochafort, ans foren ordonats dos daquells L homens quiu digueren per tuyt. E tuyta la companya crida:—Be deyts, be deyts!—E axi fo feyta la resposta al senyor infant. E com lo senyor infant hach hauda la resposta, fo li viares, que per gran honor sua liu diguessen. Queus dire? En aytal parlament lo meteren xv jorns. E com lo senyor infant vae que en aço estaven, resposlos, que per cert sabessen, que si per lo senyor rey de Sicilia nol volien reebre, que ell sen tornaria en Sicilia. E com aço fo respost per lo senyor infant, volch pendre comiat. E En Rochafort e tota la companya pregarenlo que nos partis dells entro fossen al reyalme de Salonich, e entro lla aguardar li hien axi com a senyor, e ell hauria haut son acord, e ells atre tal; e que, si Deus pleya, que trametria entrells concordia. E axi mateix li digueren la discordia que era entre En Rochafort e En Berenguer Dentença e En Ferran Eximenis, e que plagues a ell queu adobas. E ell respos, que li pleya.

CAPITOL CCXXXI

Com lo dit senyor infant e la companya partiren del regne de Masedonia, e desempararen Galipol e lo castell de Medico, el cremaren, e sen anaren al regne de Selonich per guarrejar.

ARA es veritat, que nos haviem estat al cap de Galipol e en aquella encontrada vii anys, despuix quel cesar fo mort, e haviem hi viscut v anys de renadiu; e axi mateix haviem desabitada tota aquella encontrada a x jornades de totes parts, que haviem tota la gent consumada, si que res no si cullia: per que convenia, per força, que desemparassen aquell pays. E aço era acord den Rochafort e daquells qui ab ell eren, axi chrestians com turchs, com turcoples. E axi mateix nera daquell enteniment En Berenguer Dentença e En Ferran Eximenis e tots los llurs, e yo mateix ab aquells de Galipol; mas nons gosavem moure per paor de brega que nos mesclas entre nos, com no haviem qui temessem. E axi lo senyor infant parla ab cascuns, e fo acordat, que tots ensemps desemparassen aquella encontrada, e que yo ab xxiv lenys que haviem, entre los quals hi havia quatre galees e los altres eren lenys armats e barques armades ab los homens de mar, e ab totes les fembres e els infants que men portas, e que anas per mar entro a la ciutat de Christopol, qui es a la entrada del regne de Salonich; e que yo derrocàs e cremas lo castell de Galipol, e el castell del Medico, e tots quants llochs hi teniem. E axi pres comiat dells, e venguimen a Galipol, e compli ço que era ordonat, e ab xxxvi veles entre galees e lenys armats e barques armades e barques de ribera yo exi de Boca Daner e fiu la via de Cristopol.

CAPITOL CCXXXII

Com la companya se moch pera anar al regne de Salonich; e com essent a dos jornades prop de Christopol, brega se moch entre la companya, hon muri En Berenguer Dentença per mans dels Rochaforts.

E com saberen linfant e tota la companya, que yo hagui cremats e derrocats tots los llochs e els castells, e que fui exit de Boca Daner salvament, ordonaren la llur partença. E la ordonacio feu lo senyor infant aytal, quen Rochafort e aquells qui ab ell eren, e els turchs e els turcoples, que sen anas primer de un jorn, ço es a saber, que lla hon ells jau-rien la una nuyt, que lendema lo senyor infant ab En Berenguer Dentença e En Ferran Eximenis e totes les llurs compa-nyes hi jaquessen, axi que tota hora anassen una jornada los uns lluny dels altres. E axi anaren molt be ordonats a poques jornades. E com foren a dues jornades prop de Christopol, lo diable, que no fa sino mal, ordona que la host den Berenguer Dentença se llevas masa gran mati per la gran calor que feya, e aquells den Rochafort forensen llevats gran dia, per ço com havien jagut en un pla qui era tot jardins, e que havia de tots bons fruyts qui en aquell temps se convenien, e bones aygues, e molt vi que hi trobaren per les cases. E axi, per la bona posada tardarensen de partir, e los altres havien haut tot lo cònt-rari, per ques llevaren mati. E axi la davantera de la host del senyor infant aconsegui la rerasaga de la host den Rochafort. E com aquells den Rochafort los vaeren, una veu del diable vench entrells, qui crida:—Armes! armes! Que veus la com-panya den Berenguer Dentença e den Ferran Eximenis quins venen matar!—E axi la veu ana de ma en ma entro a la da-vantera, e En Rochafort feu armar los cavalls, e tots aparella-rensen, e turchs e turcoples. Queus dire? Lo brogit vench al senyor infant e an Berenguer Dentença e an Ferran Eximenis. E tost En Berenguer Dentença munta en son cavall, en una cota vestit, tot desguarnit, ab la espasa cinta, e una escona

muntera en la ma, e pensa de capdellar, e barafustar los seus, e de fer tornar anrera. E anant capdellant axi com podia,—que no sabia quina remor sera, e capdellava axi com aquell qui era molt savi, rich hom e bon cavaller,—vench en son cavall armat, de tots punts, En Gisbert de Rochafort, germa menor den Berenguer de Rochafort, e axi mateix En Dalmau sant Marti, llur avoncle, en son cavall be armat, e a junta van venir envers En Berenguer Dentença qui capdellava; e cuydarensen, que ell que anegas la companya. E abdos a junta van li venir, e En Berenguer Dentença crida, e dix:—Que sera?—E amdosos lo van ferir, e trobaren lo desarmat, e passaren li les llances del altra part, axi que aqui mateix lo mataren, de que fo gran dany e gran tala, que ell faent be lo mataren. E com lagren mort, van cercar los altres, e assenyaladament an Ferran Eximenis. E En Ferran Eximenis, axi com a bon cavaller e savi, axi mateix exi al brigit tot desguarnit, e puja el cavall, e ana capdellant. E com vae que aquells den Rochafort hagren mort En Berenguer Dentença, e anaven ab ell los turchs e els turcoples, que hi feyen aytant com ells los manaven, e vae que tot hom muria, entro ab xxx homens a cavall anasen en un castell qui era del emperador. Veus en quin perill se hach a metre, que en poder de sos enamichs se mete per força: e aquells reculliren lo volenters, que veyen la brega. Queus dire? que axi matant e firent vengren entro lla hon era la senyera del senyor infant e sa companya. Axi quel senyor infant vench armat sobre son cavall ab la maça en la ma, e anava capdellant axi com podia. E tantost com En Rochafort e sa companya lo vaeren, meterense entorn dell, que nul hom no li pogues fer damnatge, ne els turchs ne els turcoples. Queus dire? que tantost com lo senyor infant fo ab ells, romas lo ferir; mas empero no romas tant, que tota hora aquell jorn no matassen dels nostres mateixos, ço es a saber, de la companya den Berenguer Dentença e den Ferran Eximenis, mes de cent e cinquanta homens a cavall, e be cinchcents de peu. Vejats si fo be obra del diable, que si la terra fos poblada de gent qui a bataylla los exissen, ells haurien morts aquells e a ells mateixos.

E com lo senyor infant vench en la plaça hon jaya mort En Berenguer Dentença, avalla, e comença a fer dell gran dol, el

besa mes de deu vegades; e tots quants nach en la host, faeren atre tal, e En Rochafort mateix sen mostra molt despagat, en plora, e son germa e son avonclo que mort lavien. E com lo senyor infant los ne repta, escusaren se, que nol conexien. E axí hagren tort, e a gran pecat lo rich hom morí, e tots los altres. E lo senyor infant feu aturar en aquell lloch tota la host tres dies, e en una sgleya que hi havia hermitanya de sant Nicholau soterraren lo cors del dit En Berenguer Dentença, e hi feren cantar misses, el meteren en un bell monument prop del altar. Deus haja la sua anima, que martre dret fo, que per tolre lo mal que nos faes morí. E com aço fo feyt, linfant sabe quen Ferran Eximenis era en aquell castell ab aquells qui ab ell seren anats: e puy que ni anaren be lxx daltres, axí que tota hora fo ab c homens al castell, bons homens de la host. E linfant trames li a dir que sen tornas, e ell trameslo a pregar que li perdonas, que ell no era en son poder, com no sera; que pus el castell fo una vegada, havia anar davant lempador ab tota sa companya. E axí lo senyor infant tench lo per escusat ell e tots aquells qui ab ell eren.

E estant axí les quatre galees del senyor infant, de que era capita En Dalmau Serran, cavaller, e En Iacme Despalau de Barcelona, vengren en aquell lloch hon la host era, quel senyor infant los havia tramesos a mi, quem acompanyassen; e ells no volgren aventurar dentrar en Boca Daner per pahor de galees de genovesos; e axí menys de mi tornarensen lla hon saberen que la host era.

CAPITOL CCXXXIII

Com En Rochafort teu estar la llur companya en tal enteniment, que per res no reebessen lo senyor infant En Ferrando per lo senyor rey Fraderich, rey de Sicilia, sino per eil mateix; don lo senyor infant se parti de la companya, e se vench en Sicilia, e ab ell yo, En Ramon Muntaner.

E com lo senyor infant vae les galees, hach gran goig, e feu ajustar consell general, e dix los, quin acord havien, sil rebrien per senyor per part del senyor rey de Sicilia, quell saturaria ab ells, en altra manera que no hi aturaria. E En Rochafort qui jas tench per pus alt, com En Berenguer Dentença fo mort e En Ferran Eximenis fuyt, feu estar la companya en aquell enteniment, que per res nol recebrien per lo senyor rey de Sicilia, mas per si mateix. E axi lo senyor infant pres comiat dells, e recullis en les galees, e venchsen en una illa qui ha nom lo Taix, qui era prop daquell lloch sis milles. E fo ventura, que aquell jorn mateix yo vingui ab tota ma companya en aquella illa, que no sabia noves de la host negunes. E trobe aqui lo senyor infant, qui hach gran goig de mi, e comptame tot lo feyt, de que fuy yo molt dolent e despagat, e tots quants ab mi eren. E axi lo senyor infant reques me de part del senyor rey de Sicilia e de la sua, que yo nom partis dell. E yo dix li, que era aparellat de fer tot son comandament, axi com aquell que tenia por mon senyor; mas preguelo, quem sofferis a la illa del Taix, e yo ab tota aquella gent que menava yria a la companya. E ell dix me, que li pleya.

E yo tantost, ab totes les xxxvi veles, anemen a la companya, que trobe a una jornada prop de Christopol. E com fuy ab ells, abans que exis en terra, fiu assegurar tots los homens e fembres e infants, e tot ço que hi era den Berenguer Dentença e de sa companya, e den Ferran Eximenis atre tal. E puix exi en terra, e tots aquells o aquelles qui volgren anar lla hon era En Ferran Eximenis, ells anaren; e fiu los acompanyar a cent homens de cavall de turchs, e atre tant de turcoples, e ab

cinquanta homens de cavall de chrestians, els fiu prestar carros qui li portaren la roba. E aquells qui romandre volgren en la host romangueren: e aquells qui no volgren romandre, done barques quels portaren a Negrepont salvament.

E com hagui donat recapte a tot aço, que hagui feyta aturar la host dos jorns, fiu aplegar conseyll general, e reptels tuyt de ço quils era esdevengut, e fiulos remembrant a quant èren tenguts a aquell rich hom que mort havien; e axi mateix an Ferran Eximenis, que per honor dells havien lextat lo dueh de Tenes, qui li feya molta donor. E en presencia de tuyt yols reti lo sagell de la comunitat que yo tenia, e tots los libres, els lexe los escrivans, e pres comiat de tuyt. E pregaren me que nom partis dells, e sobre tots los turchs e els turcoples, qui vengren a mi plorant, pregant me que nols desemparas, quels feyen compte de mi, axi com de pare: e per veritat, que ells nom appellaven mas lo cata, que vol aytant dir en turquesch com pare; si quen veritat a mim pres major enyorament dells que de neguns, per ço com en mon poder eren entrats, e tota hora havien hauda major fe en mi, quen hom de la host dels chrestians. E yo dix los, que per res no podia romandre, que yo no podia fallir al senyor infant, qui era mon senyor. Si que finalment yo pres comiat de tuyt, e ab un leny armat que yo havia, qui era meu de lxx rems, e dos barques armades, yom parti dells, e vinguimen al Taix, hon trobe lo senyor infant quem esperava.

E com yo fuy partit de la companya, la companya passa per lo pas de Christopol ab gran affany, e puy per jornades anarensen a un cap qui ha nom Sacer Andria, qui es un cap de mar prop dxx milles de la ciutat de Salonich. E en aquell cap en la entrada ells satendaren, e daqui corrien a la ciutat de Salonich e per tot aquell pays, que trobaren terra nova; e pensaren de consumir aquella encontrada; axi com havien feyt aquella de Galipol e de Constantinoble e de Andrinople.

E axi, lextar vos he a parlar de la companya, e comptar vos he una bella ventura que a mi vench a Galipol, que ha lloch ara de comptar.

CAPITOL CCXXXIV

Com ser Tici Iaqueria vench en Galipol a pregar mi Ramon Muntaner, que li volgues ajudar de companya, ab que barrejas lo castell e vila de Fuylla, hon se trobaren tres reliquies que mosenyer sent Joan lexa al altar, quant se mes el monument a Efeso.

VERITAT es, que abans quel senyor infant vengues a Galipol, vench a Galipol un prom genoves, per nom ser Tici Iaqueria, qui era nabot de micer Beneyto Iaqueria; e vench ab un leny armat de lxxx rems, armat a pla. E com fo a Galipol, demana seguretat, e que volia parlar ab mi. E yo assegurel, e ell dix me:—Capita, ver es que yo he tengut lo castell de Fuylla be v anys per mon avonclo, micer Beneyto Iaqueria. Are micer Beneyto es mort, e son frare a qui comana lo castell, qui es axi mateix mon avonclo, vench de Fuylla enguany ab quatre galees, e demanam compte. E yo retili lo compte, si que sobre lo compte nons avenguem guayre be. Ara he entes, que ell torna ab altres quatre galees, e quem vol pendre, e quen vol muntar altre capita a Fuylla; e yo he hauda lletra de son fill, que per res nol esper, que per cert, sim pot pendre, quell me menara a Genova. E axi som vengut aci a vos, quen so aparellat ab tots aquells ab qui som vengut, queus faça fe e homenatge, perque sia hu de vostra companya.—E yo que sabia que ell era un honrrat hom, el viu axi sabi e bo, recevil e li done alberch bo e honrrat, el fiu escriure per x cavaylls armats el libre de la host de la companya, que yo havia aquest poder de tota la companya, ço que negu altre no havia.

E com ell fo feyt de nostra companya, ell me dix que armas una galea que havia yo al port, e dos lenys, e que li donas companyo; que per cert ell faria en guysa, que hauria lo castell de Fuylla, e que guanyariem tot lo thresor del mon. E yo tantost armí la galea e lo seu leny e los altres dos lenys armats e una barca armada, e axi foren v lenys; e muntaren hi tota la sua companya, qui eren entxo a l persones, tots homens bons

e destres; e mes hi per capita un meu cosi germa, per nom Ioan Muntaner, al qual done poder de fer totes coses axi com a la mia persona poria fer, e ço que faes, ques faes a conseyll tota hora del dit ser Tici laqueria e quatre altres bons homens cathalans que li assigne de conseyll. E axi, partiren de Galipol lendema de la festa del ram. Queus dire? quel dit ser Tici laqueria feu axi, e ordona, que ells vengren al castell de Fuylla la nuyt de la festa de Pasqua. E a hora de matines ells dreçaren llurs escales al mur, que portaven faytices, axi com aquell qui sabia quant havia dalt al mur sens mes e sens menys, Queus dire? que abans que fossen sentits en tal lloch, feu ell pujar los nostres homens, que xxx dels seus e l dels nostres hach sus el mur, guarnits e apareyllats. E com aquests foren sus, lo jorn se feu, e ell ab destrals, ab tota l'altra companya, pensa de donar a les portes. E com aquells qui eren dins los hagren sentits, presserense a les armes, e aquests nostres trencaren les portes, e pensaren de matar aquells qui eren el mur, axi mateix tots aquells quis trobaren en les torres. Queus dire? que tota hora mataren mes de cl persones, e los altres prengueren tots, que be havia dins d homens combatens.

E com tot lo castell hagren pres, exiren defora a la vila que tenien los grechs, qui eren mes de tres milia persones, y eren llavoradors del alum qui en aquell lloch se feya, e barrejaren tota la vila, e prengueren e barrejaren ço quels plague. Queus dire? que infantat fo ço que si guanya. E en aquell lloch se guanyaren les tres reliquies del benaventurat sent Ioan Evangelista que lexa a laltar de Efeso, com se mes el monument; e com turchs prengueren aquell lloch, tragneren ne aquelles tres reliquies, e puyt meteren les penyora a Fuylla per forment. E les tres reliquies eren aquestes. La primera un tros de la vera creu, que mosenyer sent Ioan Evangelista lleva de la sua ma de la vera creu, daquell lloch hon Iesu Christ havia tengut lo seu precios cap: e aquell tros era molt ricament encastat en or ab pedres precioses, que valien sens nombre; que fort cosa vos seria de creure, quius ho contava ço que entorn li era encastat, ab una cadeneta dor que hi havia, que mosenyer sanct Ioan tostemp la portava al coyll. E l'altra reliquia era un camis molt precios menys de neguna costura, que madona sancta Maria feu de les sues beneytes mans, que li dona,

e ab aquella deya tostemps missa lo benaventurat mosenyer senct Ioan. E la tercera reliquia era un libre que sapella Po-calipsi, qui era escrit ab lletres daur per la ma propria del benaventurat mosenyer senct Ioan: e en les cubertes havia axi mateix una gran riquesa de pedres precioses. E axi, entre les altres coses, guanyaren estes tres reliquies, les quals se guanyaren, per ço com ja sabia ser Tici Iaqueria hon eren; e axi, ab gran guany tornarensen a Galipol, e aqui partiren tots llur guany. E per sort partim les reliquies, e a mi vench la sort de la vera creu, e a ser Tici lo camis e el libre; e puys lals se parti axi com partir se debia. E axi veus, com nos pres de la companya de ser Tici Iaqueria. E puys ser Tici, ab ço que hach guanyat, arma lo seu leny de la sua gent e de la nostra, e venchsen a la illa de Taix, hon havia un bell castell, e pres aquell castell e la vila, el endreça. E en aquell castell vingui yo, e trobe lo senyor infant ab quatre galees, e aqui me espera ell, com yo ane a la companya a pendre comiat, e aqui torne yo al senyor infant. E si hanch vaes a negu bo hom acullir son amich, micer Tici Iaqueria si feu a mi: quen continent me lliura lo castell e tot quant hi havia, e pensa del senyor infant e de nos tots molt ricament be tres jorns quens hi feu estar; puix se proferi a mi de la persona e del castell e de ço que havia. E yo doneli molts arreus de diverses maneres, e li done una barca armada de xxiv rems, e lexi li be xi. homens, qui volgren romandre ab ell a sou. E axi lexe lo be fornit e arreat. Perque liximpli es ver del cathala, qui diu: «Fes plaer, e no guarts aquí.» Quen aquell lloch que yo james no cuydava esser recibi yo tant gran plaer, e lo senyor infant per mi, e tota nostra companya, e si ops nos fos en aquell castell, nos pogrem tuyt salvar, e per aquell pogrem mes avant conquerir.

CAPITOL CCXXXV

Com lo senyor infant En Ferrando feu la via del port del Almiro, e crema e aplanà tot quant hi havia; don feu la via de la illa de Spoll, hon combaté lo castell e barrejà la vila; e com fo al cap de la illa de Negrepont, hon fo pres en fe pervanecians,

Si que prenguem comiat de ser Tici Iaqueria, e partimnos de la illa del Taix ab lo senyor infant. E lo senyor infant feu me lliurar la millor galea que ell havia apres la sua, la qual havia nom la Espanyola. E ab les quatre galees sues e lo leny armat meu e una barcada mia fem la via del port del Almiro, qui es en lo ducat de Tenes, hon lo senyor infant havia lexats quatre homens per fer bescuyt, que tot lagren barrejat les gents de la terra. E si hanch liu barrejaren, bens en venjam que tot quant hi hach metem a foch e flama. Puy partim del Almiro, e anamnosen a la illa de Spoll, e aquí combatem lo castell, e barrejam tota la illa, e puy fom al cap de la illa de Negrepont. E lo senyor infant dix, que volia passar per la ciutat de Negrepont, e nos tuyt diguem, que per res no fos. E es ver quell nera passat al entrar de Romania, e hagren li solas e companya; e cuydas que aytal li faessen aquell hora: e axí, a força de tuyt, ell se apodera quen passam. E axí, a la mala hora nos faem aquella via, ens metem la corda per lo coyll, havent vista nostra. Perque es gran perill anar ab fill de rey jove; quells son de tant alta sanch, que nos pensen que per res nul hom los degues fer nul greuge; e segurament axí deuria esser, si conexença havia en lo mon, mas lo mon es axí desconexent quen poques coses ret a negu compliment de deute. E axí mateix son senyors, que nols gossa hom contrastar a res quells se vullen apoderar. Perque axí esdevench de nos, que la nostra destructio haguem a consentir, e anamnosen a la ciutat de Negrepont. E axí, trobam que haviem vengudes x galees e un leny de vanecians armades, de que eren capitans En Ioan Teri e En Marcho Miyot, e anaven per micer Carles de França, a

qui sesguardava limperi de Constantinoble, e a la companya. E havia hi per micer Carles un rich hom françes per nom micer Tibaut de Sipoys. E axi, lo senyor infant feu se assegurar ell e tota sa companya. E los senyors de Negrepont asseguraren nos, e els capitans de les galees atretal, e convidaren lo senyor infant. E com fo en terra, van les galees dels vanecians sobre les nostres, e assenyaladament sobre la mia, com era veu que yo treya de Romania tot lo thresor del mon. E al muntar que faeren, mataren ne mes de XL homens, e axi mateix hagren mort mi, si yo hi fos; mas yo nom partia un pas del senyor infant. E axi barrejaren me la galea e tot quant hi havia, que era una gran cosa, e puys prengueren lo senyor infant e x dels millors qu' eren ab ell. E com aquesta traycio hagren feyta, micer Tibaut de Sipoys lliura lo senyor infant a micer Ioan de Misi, senyor de la terça part de Negrepont, e quel menas al duch de Tenes, e quel guardas per micer Carles, e que faes ço qui ell li manaria. E axi, menarenlo ab viii cavallers e quatre escuders a la ciutat Destines, e el castell qui ha nom senct Tomer ell lo feu metre, el feu be guardar.

E donaren a entendre a micer Tibaut de Sipoys homens de Negrepont, que si volien acabar res ab la companya, que hi tornassen mi, que yo men portava gran res del thresor dels homens de la companya, e axi que farien dos bens, quen farien plaer a la companya, e daltra part quells sabien quem matarien tantost, e axi no seria qui demanas ço que havien llevat. E axi mateix que hi tornassen En Garcia Gomis Palasin, a qui En Rochafort volia pijor que a hom del mon, e quen farien gran plaer an Rochafort. E axi com los ho conseyllaren, axi ho faeren, que tornaren an Garcia Gomis e mi a la companya. E com foren a la companya, tantost presentaren an Garcia Gomis an Rochafort, e ell ne hach gran goig. E tantost vench a la popa de la galea, e axi com fo en terra, sens altra sentencia, en presencia de tuyt, En Rochafort feu li tolre la testa, de que fo gran tala e gran damnatge, quen veritat ell era hu dels bons cavallers del mon de tots feyts.

CAPITOL CCXXXVI.

Com la companya salegra de vaer tornar a mi, Ramon Muntaner, e com En Rochafort pensa dacostarse a micer Carles de França, e feu jurar capita a tota la companya (mala a sos ops) an Tibaut de Sipoys per micer Carles de França.

E com aço hagren feyt, tragueren mi en terra. E com aquells de la companya me vaeren, En Rochafort e los altres van me tots besar e abraçar, e començaren tuyt plorar de ço que yo havia perdut. E els turchs e els turcoples avallaren tuyt, e volien me besar la ma, e començaren a plorar de goig, pensant que yo volgues romandre ab ells. E tantost ab En Rochafort e tuyt ensemps qui macompanyaren, menaren me al pus bell alberch que hi era, quem faeren tantost deliurar. E com fuy en l'alberch, aquí trameteren me los turchs xx cavalls e mil perpres dor, e els turcoples atretal. E En Rochafort trames me un bon cavall e una mula e c cafisos de civada e c quintars de farina e carn salada e bestiar de una manera e daltra; e axi mateix no hi hach adalil negu, ne almugaten, ne nul hom que res valgues, que nom trametes present, axí que tota hora sma hom, que valia ço quem trameteren dins tres dies quatre milia perpres dor. Si que En Tibaut de Sipoys e els vanecians se iengren fort per decebuts com mi hagren tornat.

E com aço fo feyt, En Tibaut de Sipoys e els capitans de les galees entraren en parlament ab la companya de llurs affers. La primera cosa que faeren hagren a prometre a la companya que a mi faessen satisfer del dan quem havien donat, e aço hagren a jurar; que la companya los dix, que yo era estat llur pare e llur governador, depuys que eren partits de Sicilia, e que hanch mal entrells nos poch moure mentre yo fuy ab ells. E encara si yo fos estat ab ells, aquell mal no fora estat feyt den Berènguer Dentença e dels altres. Si que aquest fo lo pimer capitol quells los hagren a prometre e a

jurar; e ateneren ho mal e lleig; perque Deus mes mal prou en tots los feyts, segons que avant entendrets.

Queus dire? quen Rochafort, esguardant que la casa de Sicilia e Darago e de Mallorques havia perduda, e encara de tota Cathalunya, pensa que sacostas a micer Carles, e axi jura e feu jurar a tota la companya la senyoria de micer Carles de França, mala a sos ops, e de una part e de l'altra. E com hagren feyt sagrament e homenatge an Tibaut de Sipoy's per micer Carles, juraren per capita lo dit micer Tibaut de Sipoy's, qui tot suau mena la capitania, e axi mateix que veyia que als no podia fer. Queus dire? com hagren jurar En Tibaut, ell se cuyda que nul hom no hi gosas manar sino ell, mas En Rochafort lo demanava menys que un ca, ans feu fer sagell ab un caballer, e corona daur, ques cuydava coronar rey de Salonich. Queus dire? com aço fo feyt, En Tibaut fo capita del vent, axi com son senyor fo, que fo rey del xapeu e del vent, com hach presa la donacio del regne Darago, axi fo ell capita del xapeu e del vent.

E com los capitans de les galees vaeren aço, ells se pensaren que havien acabat ço perque eren venguts, puy's havien En Tibaut mes per capita de la companya; e presseren comiat, e volgren sen tornar. E la companya e els turchs e els turcoples e encara En Tibaut pregaren a mi que romangues; e yo dix, que per res no ho faria. E com vaeren que als no hi podien fer ne acabar, faeren se venir los capitans de les galees, e pregareu les charament de mi. E tantost donaren me una galea en que anas tota ma companya, e micer Tari, lo major capita, volch que yo anas en la sua galea. E micer Tibaut feu cartes a Negrepont, que tot hom, en pena de cors e daver, quem retes lo meu. E yo done tots los cavalls e atzembles e carros a aquells qui eran estats de ma companya; e axi pris comiat de tuyt, e recullim en la galea de micer Ioan Tari. E si hanch nul hom rebe honor per gentil hom. yo si fiu dell, que tota hora volch que jagues ab ell en un llit, e solament menjavem amdosos a una taula.

CAPITOL CCXXXVII

Com les galees de veneciàns se partiren de la companya, e yo, Ramon Muntaner, ab ells, per recobrar ço quem havien pres; e com aní a la ciutat Destines, per raho de pendre comiat del senyor infant En Ferrando, e per que li faessen honor.

E axí venguem nos en a la ciutat de Negrepont, e com fom a la ciutat, los capitans digueren al Batlle de Venecia, que faes cridar, que tot hom qui hagues haut res del meu, que mo retes en pena de cors e daver; e axí mateix micer Joan Damici e micer Bonifaci de Verona faeren atre tal, com hagen vista la carta den Tibaut de Sipoys. Queus en diria? quells foren molt volenterosos que del vent yo fos satisfet; mas de la roba non poguem gens cobrar. E yo pregue micer Ioan Tari, que li plagues que yo pogues anar a sa ciutat Destines, al senyor infant; e ell dix, qae per amor de mi que ell me esperaria quatre jorns, la qual cosa yo li grahi molt. E tantost haguí cinch besties; e anemen a la ciutat Destines, quin es prop xxiv milles, e trobe lo duch de Tenes malaut, qui axí malaut com era maculli, em dix, que molt era despagat del dan que havia pres, e que ell se proferia a mi, que en tot ço que yo vaes quell mi pogues ajudar, que mi ajudaria. E yo fiu li moltes gracies, e dix li, que lo major plaer que ell podia fer a mi seria que ell faes tota honor al senyor infant. E ell respos, que daços tenia ell molt per tengut, e que era molt despagat com en aytal cas los havia a servir. E yo preguel, que li plagues que yol pogues vaer. E ell dix que hoch, vaer e esser ab ell, e que per honor de mi, que mentre que hi fos yo, que tot hom hi pogues entrar a menjar; e ancara, si volia cavalcar, que cavalcas. E tantost feu obrir les portes del castell de senct Tomer, hon estava lo senyor infant, y yo anel vaer. E si aguí dol, com lo viu en poder daltres gents, no mo demanets, que esclatar cuyde per lo cor; mas el per la sua bontat maconorta. Queus dire? Dos jorns estech ab ell, el pre-

gui que li plagues a ell, que yo acabaria ab lo duch de Tenes, que volria que yo estigues ab ell. E axi ell dix, que no era mester que yo romangues, ans era ops que yo men pensas danar en Sicilia, e ell fernia carta de crehença al senyor rey de Sicilia, que a negu altre non volia escriure. E tantost feu fer la lletra, e dix me tota la missatgeria que yo degues dir, e tot ço que fer degues; que ell be sabia, que no havia hom el mon qui tam be sables los feyts que li eren esdevenguts en Romania, com yo: e segurament deya veritat.

CAPITOL CCXXXVIII

Com yo, En Ramon Muntaner, prengui comiat del senyor infant En Ferrando pera venir en Sicilia, e com les galees de venecians se trobaren ab aquelles den Riambau Desfar, e trameteren lo senyor infant al rey Robert, e fo fora de preso.

Puys com haguí estat dos jorns, pres comiat dell ab gran dolor, que per poch lo cor nom esclata. E lexeli daquells poch diners que portava partida, e encaram despuylle unes vestidures que portava, e doneles al coch quel duch li havia lliurat, e parle apart ab ell, ques guardas, que no sofferis que res qui dan li pogues fer li fos mes en la vianda; que si bona guarda ne feya, de mi e daltres nauria molt de be: si quel possa les mans els Evangelis, e jura en mon poder, que abans se dexaria tolre la testa, quell sofferis que mal li vingues nengu per menjar que li apareyllas. E axi partim dell, e haguí pres comiat del senyor infant e de sa companya; e ane pendre comiat del duch, e la sua marce donam de ses joyes riques e bones. E partim pagat dell, e tornem a Negrepont, hon trobe les galees que no esperaven sino mi.

E tantost recullim, e partim de Negrepont, e anam refrescar a la illa de Sete Paçe, e puys a la Cidia, e puys a Malvesia e a Malea, Sentannel, e al port de les Guatles, e puys a Curon, e de Curon anamnosen a la illa de Sapiencia; e aquella nuyt jaguem en aquella illa. E com vench al mati, nos guar-

dam, e vaem venir quatre galees e un leny per lla hon nos erem venguts: e tantost nos llevam de la posta, e faem llur via. E ells quins vaeren, pensaren darmar si mateix. E yo guarde, e viu luyr los capells de ferre, e les escones munteres; e tantost pensem que eren les galees den Riambau Desfar, de qui yo havia ja hauda llengua, e tantost you dix al nostre capita: e axi los vanecians pensaren darmar. E a cap de peça, lo leny armat den Riambau Desfar vench ab En P. Ribalta, qui era a popa. E tantost yol conich, e axi ell sacosta; e ell quem vae, hach gran goig, e axi munta a la galea a mi, e dix me que les galees eren den Riambau Desfar. E els capitans dels vanecians tragueren me a una part, e digueren me, que yo quels desenganas daquest cavaller, si era hom malvat, e si era com que hagues feyt mal a vanecians. E yo dix los, que per cert que era prom e hom qui per res no faria mal a nul hom qui fos amich del senyor rey Darago, ans los pregava, quel amassen el honrrassen aytant com estariem ensemps: e axi ells faeren desguarnir les galees, e digueren a mi, que yo quels asseguras de part dells, e que vinguessen a la bona hora.

E axi yo el munte el leny ab En P. Ribalta, e ane an Riambau Desfar, e feu desguarnir tot hom: e axi ensemps vinguemnoson a les galees, e aqui saluda nos los uns als altres, e tots ensemps anamnosen a la illa de la Sapiencia; e aqui metem tots escales en terra, e aqui los nostres capitans convidaren an Riambau Desfar e tots los caps. E aquell jorn estiguem aqui estro a despertada, e despertada llevamnosen tots ensemps, e anam a Mato, e aqui refrescam totes les galees, e llevaren aygua; e lendema anamnosen a la playa de Matagrifo, e llevam axi mateix aygua, e puys anamnosen en Clarença. E en Clarença les galees dels vanecians savien aturat per ordonar quatre galees que havien a leixar en guarda. E axi yo mudem ab En Riambau Desfar, quim feu lliurar una galea ab ma companya, e micer Joan Tari, capita dels vanecians, donam dues botes de vi e bescuyt assats e carn salada e tot ço que havia en la sua companya: e yo quim fiu comprar en Clarença ço que havia mester.

E axi pres comiat dells, e ab En Riambau pensam de venirnoson en Curfo, e puys travessam de Curfo, e pressem terra al golf de Taranto, ço es, a la exida del cap de les Lengues,

e puyz costejam la Calabria, e venguemnos en a Masina. E a Masina En Riambau Desfar desarma, e ell e yo anamnosen al senyor rey, que trobam a Castrenou; e aquí el senyor rey acullech be an Riambau, e donali de ses joyes. E puyz anasen En Riambau, e yo romanguí ab lo senyor rey, e done li la carta del senyor infant, e li dix tota la misatgeria. E lo senyor rey fo molt despagat de la preso del senyor infant, e tantost trames ne missatge al senyor rey de Mallorques e al senyor rey Darago.

E entretant missatge vench de micer Carles al duch de Tenes, qui trametes lo senyor infant al rey Robert. E tantost ell lo hi trames a Brandis, e de Brandis anaren per terra en Nàpols, e en Nàpols io senyor infant estech en preso cortesa: que era guardat, e cavalcava ab lo rey Robert, e menjaba ab ell e ab madona la regina, muller del rey Robert, qui era sa germana. Queus dire? Mes de un any estech lo senyor infant en preso. E puyz lo senyor rey son pare recapta ab lo rey de França, que li trametessen. E axí, lo rey de França e micer Carles manaren per llur missatge al rey Carles (qui encara era viu) e al rey Robert, quel trametessen al senyor rey son pare. E tantost trameterenlo al senyor rey son pare, e prengueren terra a Coplliure, e feune festa gran lo senyor rey son pare, e madona la regina sa mare, e tots quants navia en totes les terres del senyor rey de Mallorques, per ço com tots lamaven mes que infant quel senyor rey hagues.

E axí, lexar vos he estar lo senyor infant, qui es ab lo senyor rey son pare, sa e alegre, e tornar vos he a parlar de la companya, entro quels vos haja menats en lo ducat de Tenes hon vuy son.

CAPITOL CCXXXIX

Com En Rochafort fo pres per la companya, e lliurat an Tibaut de Sipoys, lo qual, menys de sabuda de la companya, sel mena, el lliura al rey Robert, quil mana metre en una bolta en Versa, hon mori de fam.

E com En Rochafort hach feyt sagell, apoderas axi de la host, que menys hi conexien En Tibaut de Sipoys, que un sarjant; si que ell fo molt dolent, e tench se fort per escarnit. E En Rochafort desconech se, axi que nul hom no moria en la host, que ell no prengues tot quant havia; e daltra part, si negu hagues bella muller o bella filla o bella amiga, mester era quell la hagues: axi que, no sabien que sen faessen. Si que a la fi tots los caps de companyes segretament anaren an Tibaut de Sipoys, e digueren li, quin consell los dava den Rochafort, que nol podien sofferir. E ell respos los, que conseyll negu nols podia donar, que ell era senyor; mas si ells volien be fer, que pensassen duna part e ell daltra, que farien: e tot aço deya En Tibaut, ques pensava quel volguessen trayr e decebre. E axi En Tibaut ana an Rochafort, e a una de part repres lo, e ell no li ho pres en res be.

Si quen Tibaut havia trames son fill en Vanecia, que li armassen vi galees: e aquelles ell esperava. Si que a poch de temps vengren ab son fill, quin era capita. E com les galees foren aqui, ell se tench per estort; e trames als caps de companyes segretament, e damanals que havien pensat en aquell feyt den Rochafort. E ells respongueren, que tenien per be, que micer Tibaut faes cridar conseyll general, e com en serien a conseyll, quells dirien tot ço quels feya, e quel pendrien en persona, el lliurarien; e axi se feu per llur desastre: que lendema que foren a conseyll ells lo mogren de noves, e sobre les noves prengueren lo, e lliuraren lo an Tibaut. De que faeren lo major desastre que hanch gents faessen, com lo lliuraren a negu; mas que ells mateixos sen pressessen ven-

jança, si res navien en cor de fer. Queus dire? que com micer Tibaut tench En Berenguer de Rochafort e Nesbert, sen frare, (que llur avonclo e En Dalmau de sant Marti era mort, no havia molt, de malautia,) los caps de companyes correghen al alberch e a les caxes den Rochafort, e trobaren tantes perpres dor, que xiii perpres ne partiren per home, e axi barrejaren li tot quant havia. E com En Tibaut tench En Rochafort e son frare, una nuyt ell se recully tot celadament en les galees ab tota sa companya, e mes dins En Rochafort e son frare; e tantost ell bate de rems, e lexa la companya sens comiat que no pres de negu. E al mati com la companya no troba micer Tibaut, e vaeren que sen fos anat, e que sen hach menat En Rochafort, foren molt dolents: e penedirensen de ço que hagren feyt, e moch se entrells una remor, quis van pendre a les armes, e van alancejar xiv caps de companyes, qui en aquell feyt havien consentit. E puy van ne elegir dos de cavayll e un adalil e un almugaten, per quis regissen entro haguessen cap: e axi estegren en aquesta manera regent los quatre de la host, a conseyll dels xii. E En Tibaut de Sipoys anasen entro en Napols, e lliura al rey Robert En Rochafort a son frare, quils volia pirs que a hom del mon, per los castells de Calabri que no havia volgut retre axi com los altres. E com lo rey Robert los tench, ell los trames al castell a Versa, e en una volta ell los mes amdosos frares, e aqui ell los lexa morir de fam; que hanch pus hi foren entrats, nols dona hom a menjar ne a beure. E axi podets vaer, que qui mal fa, nol se lunya de si; e hon en major grau es lom, e pus pacient e pus dreturer deu esser.

Araus lexare a parlar den Rochafort, que son temps ha complit, e tornavros he a parlar de la companya.

CAPITOL CCXL

Com lo duch de Tenes lexa lo ducat al compte de Brenda, e com dit compte, essent desafiat per lo dispotat del Arta e per lo senyor de la Blaquia e lemprador, hach la companya en sa ajuda, e cobrada tota sa terra, volch percasar la mort a la companya, hon fo mort ell e els seus

EN aquest temps sesdevench, quel duch de Tenes mori de malautia, e no hach fill ne filla; e lexa lo ducat al compte de Brenda, que era son cosi germa. E el compte de Brenda nodris en Sicilia llonch de temps al castell de Gosta, com era fadri, que son pare lo hi mes en recena, que hi fo pres; e exiu ab rescat, e per axo feyas amar a cathalans, e parlava en cathalanesch. E com fo al ducat, lo dispotat del Arta desafialo, e Langlo, senyor de la Blaquia, atretal, e lemprador: axi que, de cascuna part li donaven assats per fer. E trames sos missatges a la companya, els promes de pagar lo sou de vi mesos, si li venien ajudar; e encara puy de mantenirlos en aquell sou, ço es a saber: quatre unçes lo mes per home a cavall armat, e dos per cavayll alforrat, e una unça per hom de peu; si que daço faeren llurs convinences, ab cartes jurades de cascuna part. E sobre aço la companya partis de Saserandria, e vench a la Morea, ab gran afany que sofferiren a passar la Blaquia, qui es la pus fort terra del mon.

E com foren al ducat de Tenes, lo compte de Brenda acullils be, els dona encontinent paga de dos mesos. E començaren a venir contra los enamichs del compte, si quen poch de temps hagren consumada tota la frontera dels enamichs del compte. Queus dire? que cascuns hagren goig, que poguessen fer pau ab lo compte. Si quel compte cobra mes de xxx castells que li havien llevats, e ab gran honor posas ab lemprador e ab Langlo e ab lo dispotat: e aço hach feyt dins vi mesos, e no hach feyta paga mas de dos mesos. E com ell vae que hach pau ab tots sos vehins, pensa una gran malaventura, ço es a saber, que pogues destroyr la companya. E tria estro

cc homens de la host, de cavall, dels millors que hi eren, e entro a ccc de peu; e aquells ell feu de casa, els quita, els dona terres, e possessions. E com be los hach assegurat, ell mana als altres que li exissen de son ducat. E aquells digueren, quels pagas ço que li havien servit. E ell dix los, quels daria la forca. E entretant ell hach feyts venir, qui de la terra del rey Robert, qui del principat de la Morea, qui de tot aquell-pays, be dcc cavallers francesos. E com los hach ajustats, ajusta be xxiv milia persones de peu, grechs, del ducat; e llavors, host feyta, ell vench sobre la companya. E aquells de la companya quiu saberen, ab llurs mullers e ab llurs infants, exiren los en un bell pla, prop Estines. E en aquel lloch havia un pantan, e daquell pantan la companya se feu escut. Mas com los cc homens de cavayll dels catalans e els ccc de peu vaeren que adeveres se feya, anarensen tots ensemps al compte, e digueren li:—Senyor, nostres germans son açi, que nos vaem que vos voleis destroyr, a gran tort e a gran pecat, perque nos vos deym, que ab ells volem anar a murir: e axi desafiamvos, ens espedim de vos.—E lo compte dix que anasen a la mala ventura, que bo era que murissen ab los altres: e exi tots plegats anarensen mesclar ab la companya; e pensaren tuyt de arreglar bataylla. E els turchs e els turcoples anarensen ajustar tots en un lloch, que nos volgren mesclar ab la companya, pensant que nos faes ab acordada pensa dels uns e dels altres, per destroyr ells: e axi volgren estar tots plegats a la vista. Queus dire? Lo compte, bataylla arregada, ab cc cavallers francesos, tots ab esperons dor, e molts daltres del pays, ab les gents de peu, vench vers la companya, E ell mes se a la devantera ab la sua senyera, e pensa de brocar, e va ferit a la companya: e aquells de la companya anaren ferir en ell. Queus dire? quels cavalls del compte, al brugit quels almugavers faeren, giraren envers lo pantan, e aqui lo compte caygue e la senyera, e tots aquells qui a la devantera vengren. E els turchs e els turcoples que vaeren que adevers se feya, pensaren en brochar e de ferir en ells. E la batalla fo molt fort; mas Deus, qui tots temps ajuda a la dreita, ajuda a la companya en tal manera, que de tots dcc cavallers non escaparen mas solament dos, que tots muriren, e lo compte e tots los altres barons del principat de la Morea, que tots eren ven-

guts per nestroyr la companya. E daquets dos fo la hu micer Bonifaci de Verona, senyor de la terça part de Negrepont, qui era molt prom e bo, e tostemps havia amada la companya. Si que tantost lo salvaren, quel conegren. E laïtre micer Roger Deslaur, un cavaller de Roseyllo, lo qual moltes vegades era estat per missatge a la companya. E axi mateix muriren tots quants homens havia a cavall del pays; e de peu ne muriren mes de xx milia persones. E axi la companya lleva lo camp, e hagren guanyada la bataylla e tot lo ducat de Tenes.

E tantost com lo camp hagren llevat, pregaren micer Bonifaci que fos capita. E ell nou volch pendre per res. E axi faeren capita a micer Roger Deslaur, e li donaren per muller la muller qui fo del senyor de la Sola, ab lo castell de la Sola. E axi partiren se la ciutat de Estides e totes les viles e els castells del ducat, e donaren les dones per mullers a aquells de la companya e a cada hu, segons que era bon hom, e donaven a tal tant honrrada dona, que no li tanguera que li donas aygua mans. E axi assegurarense, e ordenaren llur vida en tal manera, que si saviament ho volen tenir, per tostemps ells e els llurs hi hauran honor.

CAPITOL CCXLI

Com loa turchs se partiren de la companya, e genovesos los presseren tots en fe a Borch Daner; e com aquells qui eren romasos en la part de Galipol foren morts per l'emperador de Constantinoble.

E los turchs e els turcoples qui vaeren que daqui avant la companya no sen tenia a partir del ducat de Tenes, e hagren tot lo mon guanyat, digueren que sen volien anar. E els cathalans digueren los quels darien tres o quatre llochs o mes del ducat, lla hon se volguessen, que per res non volien romandre, que puyts los havia Deus feyt be, que tuyt eren richs, que sen volien tornar al reyalme del Natuli a llurs

amichs. E axí, partirense ab gran amor e ab gran concordia los uns dels altres, es proferien los uns als altres ajuda, si ops lavien. E axí, tornarensen salvament entro a Galipol a poques jornades, affegant e cremant tot ço que davant los venia; que no havien recat que nul hom los estigues davant: en tal manera havien leixat limperi los cathalans. E com foren en Bocadaner, vengren a ells x galees de genovesos, per tractament del emperador, e digueren quals passarien lo bras de Bocadaner, que no ha dample pus de quatre milles en aquell lloch. E axí avengrense ab ells, e juraren los sobre los sancts evangelis, que salvament e segura los passarian lo bras de Bocadaner: que no ha dample pus de quatre milles en aquell lloch: axí que passaren un viatge de la pus menuda gent que hi era. E com aquells honrrats vaeren que be havien passada aquella gent, meterense en les galees. E com foren en les galees, al entrant llevarenlos totes las armes, que axí era en convinença quels turchs lliurassen totes les armes als genovesos, e los genovesos metien les totes en una galea. E puy com los turchs foren recullits en les galees, qui eren menys darmes, los mariners leixaren se correr sobrells; e mataren ne be la meytat, e los altres meterense de sota: e axí hagren ne la major part daquells qui bons eren, e menarenlos sen a Genova, els anaven venent per Pola e per Calabria e en Naps e en tot lloch; e daquells qui eren romasos en la part de Galipol non escapanegu, que lempereador hi hach molta gent feyta venir de Constantinoble, que tots los mataren.

E axí, los turchs veus ab qual falsia e ab qual desleyaltat foren consumats per genovesos, que non escaparen mas aquells qui en la primera vegada passaren! E daço foren molt despargats aquells de la companya, com ho saberén. E axí veus los turchs quina fi han feyta, ne com mala a llur ops se partien de la companya.

CAPITOL CCXLII

Com la companya elegi per cap linfant Manfre, fill segon del rey de Sicilia, el juraren per cap e senyor; e com essent tant poch, lo senyor rey trames capita per linfant an Berenguer Estanyol, qui gran temps rege molt saviament la host.

E com los cathalans se vaeren axi ordonats en lo ducat de Tenes, e senyors del pays, tots ells trameteren llurs missatges en Sicilia al senyor rey, que si a ell pleya hu de sos fills trametre a ells, que ells lo jurarien per senyor, e li lliurarien totes les forces que tenien; quells be veyen que no estaven be menys de senyor. E lo senyor rey de Sicilia hach son cònsell, quels donas per senyor lo segon fill que ell havia, ço es a saber, linfant Manfre. E ells tengrensen per pagats, mas dix los, que encara era tan poch, que no era saho quell los trametes; mas quel jurassen per senyor, e per linfant yria un cavaller que seria llur capita en son lloch. E aço atorgaren los missatgers, e per tota la companya juraren linfant Manfre per senyor. E lo senyor rey ordona un cavayller, per nom Berenguer Estanyol, qui fo Damprada, qui ana ab ells, per esser capita de la host, e que preses sacrament e homenatge de tots: e axi lo senyor rey trames los ne ab v galees. E com foren a la companya, tuyt foren molt pagats daço quels missatgers hagren feyt, e den Berenguer Estanyol, quilhs vench per capita e per senyor de part del infant Manfre. Axi lo dit En Berenguer Estanyol rege la host un gran temps molt be e molt saviament, axi com aquell qui era molt savi cavaller, e hi feu molt bon feyt darmes, que la companya ordona: axi que havia a contrastar ab grans poders, ço es a saber, ab marquen e ab castells e llochs de lempador; e axi mateix marquen ab Langlo, senyor de la Blaquia, e daltra part marquen ab lo dispotat de Larta, e daltra part ab lo princep de la Morea. E En Berenguer Estanyol ordonals axi, que tota hora se retenien una guerra e ab los altres feyen treus, e puys, com ha-

vien consumat aquell pays hon havien guerra, aveniense ab aquells, e feyen guerra ab los altres: e aquella vida mateixa tenen encara, que ells menys de guerra no porien viure.

CAPITOL CCXLIII

Com mort En Berenguer Estanyol, lo senyor rey de Sicília trames a la companya, per l'infant Manfre, Nalfonso Fraderich, fill seu: e com mort l'infant Manfre, juraren per cap e per senyor Nalfonso Fraderich, e li fo donada per muller la filla de micer Bonifaci de Verona.

E per avant En Berenguer Estanyol muri de malautia, e axi ells trameteren en Sicília al senyor rey, quels trames regidor. E lo senyor rey feu se venir de Cathalunya son fill Nalfonso Fraderich, que nodria ab lo senyor rey Darago, e de Cathalunya ell sen mena companya de cavallers e de fills de cavallers e daltra gent. E de Barcelona vench en Sicília, e fon gran goig al senyor son pare, com lo vae tant gran e de tant bell tayll; e aparellal molt be, e ab x galees trames lo a la companya per cap e per major, per part del senyor infant Mnafre. E com foren a la companya, aquells de la companya foren ne molt alegres, e reberen lo ab gran honor. E ell regles els senyoreja, e fa encara molt saviament e bona.

E no ana a molt de temps, que l'infant Manfre muri. E axi, lo senyor rey trames los a dir, que puy l'infant Manfre era mort, que de aquí avant tenguessen per cap e per major Nalfonso Fraderich. E aquells foren ne molt pagats, e tantost percessaren li muller, e donaren li per muller la filla de micer Bonifaci de Verona, a qui era romas tot ço que micer Bonifaci havia, ço es, la terça part de la ciutat e de la vila e de la illa de Negrepoint, e be xiii castells en la terra ferma el ducat de Tenes. E axi, hach aquesta donzella per muller, qui fo filla daquest noble hom, qui fo lo pus savi e lo pus cortes rich hom que creu que hanch naixques. E per la sua bonesa vos comptare lo bon duch de Tenes quina honor li feu. E

axí, Nalfonso Fraderich hach per muller aquesta gentil dona, qui es de pare e de mare dels nobles homens de sanch qui sien en Lombardia: e la mare, qui fo muller de micer Bonifaci, fo filla dels nobles homens de la Morea; e per la muller hach micer Bonifaci la terça part de Negrepont. E daquesta dona hach Nalfonso Fraderich infants assats, e es exida la millor dona e la pus savia que hanch fos en aquell pays. E segurament es de les pus belles chrestianes del mon, que yo la viu en casa de son pare, que havia entro a viii anys, que en casa de micer Bonifaci fom mesos ab lo senyor infant, com fom presos.

Ara daquí avant vos jaquesch a parlar den Alfonso Fraderich e de la companya, que de aquí avant nom entrametia dells a parlar; que depuys fuy vengut en Catalunya, ells son tant luny, que a hurtes hauria a parlar de llur feyt: e yo no vull en aquest llibre metre mas ço que es vera veritat. E axí, Deus los jaquesca be fer e dir; que de llur feyt de aquí avant nom entrametria.

Mas empero vull vos comptar la honor quel bon duch de Tenes, qui lexa la terra al compte de Brenda, feu en un dia a micer Bonifaci de Verona: e aço vull compliar, per tal que reys e fills de reys e rich homens ne prenguen bo exempli.

CAPITOL CCXLIV

Recompta qui sia estat micer Bonifaci de Verona e la sua dexendença: e com lo duch de Tenes pres cavalleria del dit micer Bonifaci de Verona, e li feu molt gran do e honor lo dia de sa cavalleria.

VERITAT es, quel duch de Tenes era hu dels nobles homens qui sien en limperi de Romania apres rey, e dels pus richs. E antigament foren dos frares, fills del duch de Braymon, qui passaven en oltra mar per la sancta Esgleya romana, ab gran cavalleria e ab molta altra gent ab naus. E eren se recullits a Brandis e a Vanecia, e linvern aconseguils

al port de Clarença, E llavors aquelles gents de aquell pays eren rebels a la Esgleya. E aquets dos senyors trameteren missatgers al Papa, que si ell los donava lo principat de la Morea, que ells aquell hivern lo conquerrien, que aytant poch se podien pus anar avant. E lo Papa otorgals ho ab gran goig, si que aquells dos germans conquistaren tot lo principat e el ducat de Tenes. E lo major fo princep de la Morea, e lo menor duch de Tenes. E cascu hach sa terra franca e quitia, e donaren a llurs cavallers castells e casals e llochs, axi que tota hora si poblaren mil cavallers francesos, que tots hi faeren venir llurs mullers e llurs infants de França. E puy tota hora aquells qui son estats apres dells prenen mullers dels pus nobles barons de França; e axi, per dreta llinea son nobles homens e dalta sanch.

E esdevenchse, quel bon duch de Tenes, com ja davant vos he dit, que lexa la terra al compte de Brenda, qui volch pendre cavalleria, e feu manar cortis per tota sa terra. E mana, quel dia de senct Ioan de iuny, tots quants homens honrrats havia en son ducat fossen a la ciutat Destines, hon ell volia pendre cavalleria, e axi mateix ho mana a prelat e tota altra bona gent. E puy feu cridar per tot limperi e per tot lo dispotat e per la Blaquia, que tot hom qui hi volgues esser, que hi vengues a recebre dons e gracies dell. E axi fo manada cor be per vi mesos abans ques faes.

E es veritat, quel senyor de Verona, qui es bona ciutat en Lombardia, hach tres fills. E la hu, ço es lo major, ell feu hereu de Verona; e aquell que venia apres arrea ab xxx cavallers e ab xxx fills de cavallers, el trames a la Morea, al ducat de Tenes. E aquell qui era duch de Tenes, pare daquest duch de qui ara vos parle, recebe lo molt volenterosament, e donali molt del seu, e feu lo gran rich hom, e li dona muller ab molt gran riquesa, e feu lo cavaller, e hach de sa muller dos fills e dos filles. E com sos germans saberen que axi be li anava, micer Bonifaci dix a son frare, qui era lo menor, que ell volia anar a son frare, a la Morea; e al frare major plach li, e ajudali daço que poch. E micer Bonifaci no havia mas un castell que son pare li havia lextat, e aquell vene, per ço que mills sapareyllas. E axi, apareyllas ab x cavallers e ab x fills de cavallers, e pres cavalleria de son frare lo major, per

ço que mes valia que fos cavaller, que si anas escuder; que en aquelles parts no es honrrat negu fill de rich hom entro que es cavaller, e per ço ell se feu cavaller per ma de son germa.

E axí parti de Lombardia, e [recullis a Vanecia, e venchsen el ducat de Tenes. E com fo el ducat, venchse davant lo duch, quil recebe molt be. E troba que son frare era mort no havia un mes, e quen havien romasos dos fills e dos filles. E axí, lo rich hom tenchse per consumat, que ço de sos nabots no li profitava res; que aquells qui eren tudors no li podien res donar, e axí podets entendre com se tench per desaretat de tot. E lo bon duch de Tenes quil vae axí desconortat conortal, e dix que no sesmayas, que ell lo rebria de sa casa e de son conseyll, ab tots aquells qui ab ell aren venguts: e axí, lo rich hom fo recreat del tot, e lo duch de Tenes feu li escriure ració bona e bella per si e per sa companya. Queus dire? En aquesta vida vixque be vii anys, que hanch no fo nul hom en la cort del duch qui pus asaltament se vestís com ell e sa companya, ne null anas arrebat com ell feya. Axí que, tota aquella cort acolorava.

E lo duch de Tenes prenia guart de son bon seny e de son bon enteniment, si be no sen feya res semblant, e daltra part trobaval en lo conseyll molt savi. Si quen aquella saho, quel duch hach manada sa propia carta, cascu sesforça de fer vestits a si e a sa companya per honor de la cort, que donassen a jutglars. Queus dire? quel jorn de la cort vench, e en tota la cort no hach mills vestit negu, ne pus honrradament, que fo micer Bonifaci e sa companya; e hach be c brandons ab son senyal: e aço manlleua tot sobre la ració que devia abans venir. Queus dire? la festa comença molt gran. E com foren a la sgleya major, hon lo duch devia pendre cavalleria, larquebisbe Destines deya la missa, e sobre el altar estegren les armes del duch: e tot hom estech esperant quel duch preses cavalleria, e maravellarense, quel rey de França e lemperrador hagren plet e so tengren a gran hanor, que dells volgues pendre cavalleria. E axí com tots estaven esperant, ell feu apellar micer Bonifaci de Verona, e ell vench tantost, dix li:—Micer Bonifaci, seyts aquí prop larquebisbe, que yo vull que vos me façats cavaller.—E Micer Bonifaci dix li:—A, senyor, que deys! Trets vos escarn de mi?—Segurament, dix lo duch,

no; ans vull que axi sia.—E micer Bonifaci que vae que ab cor de atendre ho deya, acostas a laltar al arquebisbe, e aquí ell feu cavaller lo duch. E com lach feyt cavaller, lo dux dix davant tuyt.—Micer Bonifaci, usança es, que tostemps donem aquells qui fan cavallers als cavallers novells qui fan. E yo vull fer tot lo contrari, que vos mavets feyt cavaller, perque vous do aci de present cinquenta milia sous de renda de tor-neses per tostemps, daquest jorn avant, a vos e als vostres, tots en castells e en bons llocs, e en franchalou, a fer totes vostres voluntats. E encara vos do per muller la filla de aytal baro qui es romasa en mon poder, qui es dona de la terça part de la illa e de la ciutat de Negrepont.—E axi, veus com lo areta en un dia e en una hora, perque fo lo pus honrrat do en un dia, que gran temps a ningun princep faes: e fo cosa nova e estranya. E puy vixque micer Bonifaci rich e bast; e li lexa sa anima lo duch com muri, el feu procurador del ducat, entro lo compie de Brenda hi fo.

E axi podets haver entes de qui fo filla la muller de Nal-fonso Fraderich. Ara vos lexare a parlar de tots los feyts de Romania, e tornar vos he a parlar del senyor rey Darago e del senyor rey de Mallorques e del senyor rey de Sicilia.

CAPITOL CCXLV

Com pau se tracta entre lo senyor rey Darago e lo rey de Castella, ab convinença quel fill major del rey En Jacme Darago mulleras ab filla del rey En Ferrando de Castella.

COM lo senyor rey Darago hach llevat lo regne de Murcia al rey En Ferrando de Castella, e li hach feyta correr gran res de sa terra, el senyor infant En Pere de Castella e daltres daquells de Castella vaeren que la guerra Darago nols era bona, e especialment don Anrich, qui era molt antich e savi, tractaren pau ab lo senyor rey Darago: axi que la pau se feu en aquesta manera, quel fill major del senyor rey Darago, per nom linfant En Jacme, devia pendre per muller

la filla del rey En Ferrando, tantost com fos de edat, e tantost la lliuraren al senyor rey Darago, qui la feu nudrir en Arago. E lo senyor rey Darago rete lo regne de Murcia al rey don Ferrando, salvant ço qui era de sa conquesta, quel senyor rey En Jacme, son avi, havia donat en dot ab una sua filla a don Manuel, frare del rey don Alfonso de Castella; e puy aquella dona muri sens infants, e la terra havia a tornar al senyor rey Darago. E per la gran amistat quel senyor rey En Jacme havia ab lo rey don Alfonso, son gendre, e ab lo infant don Manuel, e ara lo senyor rey volch ho cobrar, e gran raho e dret qui era. Axi en estes paus recobra ho, e aço es Alacant e Elx e Asp e Petrer e la val Della e de Novella e la Mola e Crivillen e Favanella e Gallosa e Oriola e Guardamar.

CAPITOL CCXLVI

Com entre lo senyor rey Darago e lo rey de Castella se tracta, que de tot en tot anassen sobre lo rey de Granada, per ço que havia trencades les treues. E com lo rey de Castella ana assatiar Algezira, e lo rey Darago Almeria.

E com la pau hach fermada, lo senyor rey Darago pensa, que pus que pau havia ab totes gents, que anas sobre sarrahins, ço es a saber, sobre lo rey de Granada, que li havia trencades treues, com lo rey de Castella se desexi dell; perque de tot en tot sen vol venjar.

E tracta ab lo rey de Castella, que de tot en tot anassen sobre lo rey de Granada en esta manera, quel rey de Castella ab tot son poder anas assatiar Algezira Dalhadre, e lo senyor rey Darago anas assatiar la ciutat de Almeria. E axi fo ordonat e promes per cascu dels reys, que aço se complis a dia cert, e que negu no degues abandonar la guerra ne son setge sens volentat del altre. E aço fo ordonat saviament, per ço que lo rey de Granada hagues a fer dues parts de la sua gent. E axi se compli, quel rey de Castella ana assatiar Algezira, e lo senyor rey Darago Almeria, que es ciutat molt bona. E lo setge dura

be ix mesos, quel senyor rey Darago tench, qui ab trabuchs, qui ab maganells, e ab tots apareyllaments que a setge pertany; quel senyor rey Darago hi vench apareyllat molt poderosamente ab molts rics homens e barons de Cathalunya e Darago. E entrels altres hi vench lo senyor infant En Ferrando, fill del senyor rey de Mallorques, molt ricament apareyllat, ab c cavaylls armats, e ab molts homens da peu, e ab galees e lenys qui aportaven los cavaylls e viandes e companyes e trebuchs; quel senyor rey de Mallorques volch que vengues al secors del senyor rey Darago, be arreat de tots punts, axi com aquell qui era hu dels millors cavallers del mon de sa persona: e parech ho be a tots los feyts quil vengren entre mans el setge, quentre los altres feyts hi hach tres vegades faenes ab los moros, que de tot hom se lleva cavalleria linfant En Ferrando.

CAPITOL CCXLVII

Com lo rey de Castella, menys de sabuda del senyor rey Darago, lleva lo setge de Algezira, e lo senyor rey Darago hach bataylla a Almeria ab los sarrahins, e linfant En Ferrando mata lo fill del rey Godix, sarrahi; e com lo rey de Granada prega de treua lo senyor rey Darago.

QUE un jorn sesdevench, la vespra de sent Barthomeu, quels moros se foren tots aparellats, quants navia el regne de Granada, contra lo senyor rey Darago, en colpa del rey de Castella, quis lleva del setge que tenia, sens que no hi feu res saber al senyor rey Darago. E feu gran faylla lo rey de Castella, com al senyor rey Darago non feu a saber quell se llevava del setge; car mes a gran ventura lo senyor rey Darago, qui fo soptat de tanta gent que li vench desus, de que ell nos sospitava. E axi, tot lo poder de Granada vench, la vespra de sent Barthomeu, sobre la host del senyor rey Darago. E lo rey Darago, com vae aquest poder tant gran, fo molt maraveyllat; mas de res no sen esmaya, mas ordona, quel senyor infant En Ferrando estigues ab la sua companya a la ciutat, a un

lloch qui ha nom Lespero Dalmeria, per ço que, si negu exia de la ciutat per ferir al setge, mentre ells se combatien ab los sarrahins, quel senyor infant ho defenses. E vull que sapiats, que era lo pus estret partit que hi era, e per ço lo senyor infant pres aquell lloch a guardar, que daltrament no hi fora romas. Queus dire? que com lo senyor rey fo apareyllat ab tota la host per ferir sobre la host dels sarrahins, de dintre Dalmeria, per Lespero, per laygua de la mar entro a les cingles, exi un fill del rey de Godix, ab be ccc homens a cavayll e molta gent de peu. E el via fora se moch a les tendes del senyor infant. E molt gint arreat ab sa companya, ell exi ab tota sa cavalleria molt ordonadament. E com los moros hagren passat Lespero, aquell fill del rey moro era bon cavaller, e era hu dels bells cavallers del mon. E vench tot primer cridant, ab latzegaya en la ma:—Ani be ha Soltan!—Que als no li exia de la boca. E lo senyor infant demana:—Que diu?—E los torsimanys que li eren de prop digueren li:—Senyor, ell diu que es fill de rey. —Dix lo senyor infant:—Si fill de rey es, e yo axi mateix so fill de rey.—E lo senyor infant va brocar envers ell, e abans que ell se pogues acostar, hach morts de la sua ma mes de vi cavallers, e hach rota la llança; e puys va metre ma a la espasa, e ab la espasa en la ma ell se feu fer lloch tant, entro que vench a aquell qui cridava que era fill de rey. E aquell quel vae venir, e sabe que ell era l'infant, vench vers ell, e va li donar de la espasa tal colp, que lo quarto darrer del escut li gita en terra, (e fo molt maravellos col) e crida:—Am be, ha Soltan!—E lo senyor infant va li tal colp donar de la espasa pel cap, que entro les dens lo fene, e caech mort en terra. E tantost los sarrahins foren desconfits, e qui sen poch tornar per Lespero salva la vida, e los altres muriren tots: e axi lo senyor infant exi a cap de aquells de la ciutat.

E dementre que aquell brugit del Spero se moch, los moros de la host apareyllaren sen de ferir. E lo senyor rey Darago volch brocar; mas En Guillem Danglesola e Nesber de Mediona avallaren dels cavalls, e prengueren lo per lo tre, e digueren li:—Senyor, que sera? No sia per res! quen la davantera ha ja qui hi ferran, e faran compliment al feyt.—Si quel senyor era tant volenteros de partir, que per poch no li esclatava lo cor. E dich vos, que, si no fos quell havia aquests richs homens ab

daltres honrrats per capdellar, ell nou sofferra, mas no podia als fer. E axi, la davantera ferí en los moros, si quels meteren en venço: e segurament que aquell dia hagren perduda los moros tota sa cavalleria, mas per lo dupte del setge que daltra part no hi venguessen, hach a romandre lencals; no per tant, que aquell dia no hi muriren sens fi de moros, e de cavayll e de peu: quel major feyt fo que hanch fos, e la major venço. Si que daquell dia avant los moros duptaren axi los chrestians, que nols gossaven estar davant. Queus dire? lo senyor rey sen torna ab tota sa gent ab gran goig e ab gran alegre a les tendes, hon trobaren quel senyor infant En Ferrando hach feyt darmes aytant com Roglan pogra haver feyt, si lla fos. E lendema tengren bona festa del beneuyrat sent Berthomeu apostol.

E com lo rey de Granada hach vista la maravella quel senyor rey Darago hach feyta e les sues gents tenchse per perdut, que per res no podia pensar, que tant gran esforç fos en ells, ne tanta de bontat. E axi, hach sos missatges que trames al senyor rey Darago, e trames li a dir, que lo pregava ques partis del setge, que linvern li venia desus; e que be veyia, quell feya per tal gent ço que feya, en que ell no trobaria nenguna bontat; que per ço seren llevats del setge Dalgezira los castellans, per quell ab ses gents perdes la persona, que la conquesta no sesguardava a ell: e axi quel pregava, que li plagues haver treues ab ell. E ell proferiali, que tostemps li valdria de guerra contra tots los homens del mon, e encara que per amor dell alforraria tots los catius chrestians que tenia, que era una gran cosa.

E com lo senyor rey hach entesa la missatgeria, apella son conseyll, e posals davant ço que lo rey de Granada li havia trames a dir. E finalment hach de conseyll, que assenyalamment per tres rahons sen tornas en sa terra: la primera raho per linvern que li venia desus; laltra per la gran desconexença quels castellans li havien feyta; la terça per los catius chrestians que li retia, que era major cosa, que si dues ciutats Dalmeria havia preses. E axi fo acordat, e les treues refermades.

E axi, lo senyor rey feu recullir tota la gent ab tot ço del llur. E com foren recullits, lo senyor rey ab tota sa gent e ab tot ço del llur tornasen, qui per mar, qui per terra, el regne de Valencia. E axi podets entendre lo senyor rey Darago si es

volenteros de crexer e de multiplicar la santa fe catholica, com en aquella conquesta qui sua no es ana tenir setge; que siats certs cascuns, que si el regne de Granada fos de la sua conquesta, gran temps ha que fora de chrestians.

E com aço fo feyt, lo senyor rey Darago fo tornat a Valencia, e lo senyor infant En Ferrando ab ses galees e ab sa gent tornasen en Roseyllo, al senyor rey son pare, quin hach gran goig com lo vae, e assenyaladament com tam be hi hach feytes ses faenes.

Ara vos lexare a parlar del senyor rey Darago, e tornar vos he a parlar del senyor rey de Sicilia.

CAPITOL CCXLVIII

Com En Rogero de Luria, fill del almirayll En Roger de Luria, ab ajuda del senyor rey Fraderich de Sicilia, ana dessatiar Gerba, qui era ab setge del rey de Tunis; e com passant en Napolis muri, e resta la terra a son germa En Carlet.

VERITAT es, quen aquell temps quel senyor rey Darago ana a Almeria, lo senyor rey de Sicilia no estech de tot en pau, ans li esdevench la paraula que diuen en Cathalunya: «que a vegades no sap hom, don ve a hom mal ne trabayll.» E axi esdevench al senyor rey de Sicilia, que ell estava en bona pau, e esdevenchli, que ell hach assats que fer e daffayn; empero tot ço que li esdevench pres ell a honor de Deus e de la sancta fe catholica. Ara vos dire lo feyt.

Veritat es, que la illa de Gerba, axi com davant havets entes, tenia lalmirayll En Roger de Luria. E com lalmirayll fo mort, En Rogero, son fill, mantench la illa, e per colpa dofficials la illa se revella contra En Rogero. Si quen Rogero, ab la ajuda del senyor rey de Sicilia, qui li havia fermada una sua filla per muller, que hach de madona Sibilia de Solmela, abans que hagues muller, ell sen ana a Gerba ab vi galees e ab molts lenys armats. E lo castell de Gerba estava assatiat, quel rey de Tunis hi havia trames lo Lahieni, un gran moap de

Tunis, ab host de chrestians e de sarrahins, que havia lo castell assatiat, el treya ab quatre trebuchs, axi que tota hora lo tench assatiat be viii mesos. E com En Rogero fo vengut en Gerba ab les galees, lo Lahieni hach pahor que nos metes el pas de la illa, qui es entre la terra ferma e la illa; e vey a que si ho feya e li tolia aquell pas, quells eren tots perduts: e axi llevas del setge, e exis de la illa, e tornasen a Tunis. E En Rogero que vae que sen fo anat, trames per los veylls de terra, e reconcilians, e castiga aquells qui colpa havlen.

E es veritat, que Gerba es una illa poblada de bones gents de armes, e en la illa ha dues partides, la una ha nom Miscona, e l'altra Morabia. E aquestes partides son axi com quells e gibilins son en Toscana e en Lombardia. E axi mateix aquesta Miscona e Moabia ha tant compres, que tota Africa en la terra ferma hi es, axi alarps, com moaps, com barbres. E creu, que de la una part e de l'altra hi haja morts mes de c milia persones per part. E el cap daquest bando es tostemps a Gerba: quen Gerba se comensa, e aqui se meten encara, e donen favor e ajuda a tots aquells qui del llur bando son cascuna de les parts. E la casa de Bensimomen es cap en Gerba de Moabia, e son molt lleyals gents e bones envers los chrestians.

E com En Rogero hach reconciliada la illa, tornasen en Sicilia, que devia complir son matrimoni. E lo rey Robert citalo, que vingues a ell en Naps, per ço com en Calabria havia En Rogero be xxiii castells. E axi ell ana en Naps, e lla preslo malautia, e muri: de que fo gran tala, que si hagues vixcut, ell hagra be semblant lalmirayll son pare. E romas la sua terra a son germa En Carlet, qui era un fadri de xii anys fins a xiv, molt bo e savi, segons sos dies.

CAPITOL CCXLIX

Com los de Miscona, ab alguns de Moabia, assatiaren lo castell de Gerba; e En Carlet, ab ajuda del senyor rey de Sicilia, Fraderich, ananta Gerba, gita tota la cavalleria, e a poch de temps muri; e com revelats vegona vegada, lo senyor rey trames En Jacme de Castellar, hon axi mateix muri.

COM los sarrahins de Gerba saberen la mort den Rogero, e los malvats de Miscona ab alguns malvats de Moabia, axi com la gabella del Duyques, revelarense contra los chrestians e contra la casada de Bensimomen: si que meteren cavalleria de Tunis en la illa, e assatiaren altra vegada lo castell. E En Carlet, ab ajuda del senyor rey de Sicilia e del rey Robert, ab v galees e lenys ana a Gerba. E per aquella manera mateixa ell gita la cavalleria de Tunis de tota la illa. E axi mateix ell reconcilia les gents de Miscona ab conseyll de la casa de Bensimomen, e perdonals. E hordanada la illa, tornasen en Calabria, hon havia jaquida madona Nangarina Dentença, sa mare E no ana a llonch de temps, que axi mateix muri, e romas la terra a un fill que hi havia romas fort poch, quen aquella saho no havia v anys, e hach nom Rogero de Luria, axi com lo germa major: ço es a saber, que ell havia nom Frances de fons, mas com lo germa fo mort, al confermar li mudaren lo nom, qui hach nom Rogero de Luria. E com los malvats de Miscona saberen aço, revelarense contra los chrestians e contra aquells de Moabia. Si que la guerra comença entre ells, axi que no hi havia cavalleria estranya de la una part ne de l'altra, salvant quen Simon de Montoliu, qui era capita de la illa per En Rogero, ab aquells del castell, ajudava a aquells de Moabia, per raho de la casa de Besimomen. E estant axi la guerra, micer Coral Llança del castell Menart, qui era tudor den Rogero en aquelles parts, pregava lo senyor rey de Sicilia, que li plagués quen Jacme de Castellar, un hom de mar bo e espert, qui havia armades quatre galees per entrar guanyar an Romania, quel faes girar a Gerba, e que visitas lo castell de Gerba e

hi donas tota aquella ajuda que pogues, e a la casa de Bensimomen atretal. E lo senyor rey, per amor de micer Coral Lança, e per ço que lo castell ne estigues pus fort, atorgali ho, e feu se venir En Jacme de Castellar, e manali que faes una passada per Gerba, e confortas e ajudas a aquells dell castell; e puy que anas a guanyar, que les galees seren armades dels diners del senyor rey. E En Jacme de Castellar pres comiat del senyor rey, e anasen a Gerba: e com fo al castell, meteren li lo cap en torn, que ab totes les galees, senyera estesa, pensas dagnar ab aquells del castell e ab partida de chrestians e ab aquells de Moabia contra aquells de Miscona; axi que, aquells de Moabia foren vençuts. Si quen Jacme de Castellar hi muri, e mes de 11 crestians, de que fo gran tala e gran dany.

E com aquells malvats de Miscona hagren hauda aquesta victoria, ja foren pus endiablats, e ab mes de superbia, e majorment havia la follia en testa un traydor de Miscona qui era llur cap, qui havia nom Alef. Si que, pus aquesta desconfita hagren feyta, pensaren tots dies de garrejar lo castell aquells de Miscona. Si que tot en tot se volia aquell traydor de la illa apoderar.

CAPITOL CCL

Com En Simon de Montoliu reques los tudors den Rogero de ajuda, e madona Saurina. Lapostolich e lo rey Robert, los quals li digueren de no; e a defalliment daquesfs vench al senyor rey de Sicilia, Fraderich, qui trames micer Pelegri de Pati ab XVIII galees, hon fo desbaratat e pres.

APRES, com lo senyor rey de Sicilia hach sabuda la mort den Jacme de Castellar e dels altres, fo molt despagat, mas empero conortasen en tant, com ells havien feyt mes que nols era estat manat; quel senyor rey nols mana que desemparrassen les galees es metessen dintre terra a combatre ab ells.

E a poch dies En Simon Montoliu qui vae quel feyt de la illa estava mal, e majorment lo castell—e quels homens del

castell demanaven paga, e ell no lals podia fer, per ço com de la illa no cullia res,—e axi lexa en son lloch En Bort de Montoliu, cosí germa seu, e ell vench en Calabria a madona Saurina, e dix li el estament de la illa e del castell e regne, e ella e micer Coral Lança, qui era tudor den Rogero, qui li ajudassen de moneda o de gents. E Madona Saurina en aquell temps havia ho mal apareyllat, ans era endeutada e empaxada per larmada den Carlet, que feu com ana a Gerba: e ella no cullia res de renda en Calabria, que tota la renda era assignada a pagar los torts e els deutes del almirayll e den Rogero. E axi trames al Papa que li aydas; e dix lin de no. E axi mateix al rey Robert, que ahí tambe lin dix de no. E a defalliment daquests, venchsen en Sicilia al senyor rey, e demana li secors. E finalment lo senyor rey, per honor de Deus e per restaurar les gents del castell, qui eren tots cathalans, ell sempara de la illa de Gerba, en esta manera, que madona Saurina e micer Coral Lança e en Amigutxo de Luria, qui eren tudors den Rogero, faeren al senyor de Sicilia axi que li lliurassen lo castell e tota la illa, e que tot ço que ell hi bestrauria hagues sobre la illa de Gerba e dels Querquens; e queu posseys, e queu tingues axi com cosa sua propria, entro que fos pagat de tot ço que hi bestrauria; e que de tot ne fos senyor e major. E daços faeren bones cartes, e li manaren lliurar lo castell de Gerba e la torra dels Querquens an Simon de Montoliu quiu tenia, que era en aquell lloch present. E lo dit En Simon feu ne sagrament e homenatge al senyor rey, quell li retria tota hora que li ho manas, ço es a saber, la illa e lo castell de Gerba e la torra dels Querquens.

E com aço fo feyt, lo senyor rey feu armar xviii galees, e mes li c homens a cavayll cathalans de bona gent, e be md homens de peu de nostra gent, axi que anaven molt apoderadament. E dona per capita daquella gent micer Pelegri de Pati, un cavayller de Sicilia e de Masina, e li feu lliurar tanta de moneda, que poguessen quitar los homens del castell e de la torra da ço quels era degut. E axi presseren comiat del senyor rey, e presseren terra a la illa de Gerba, en un lloch qui ha nom la illa del Almirayll, qui es entro a v milles lluny del castell. E axi com ells degren venir al castell per refrescar la gent e los cavaylls, dos o tres jorns, ells se meteren mal hor-

donats a entrar per la illa, que viares les fo que tota Barbaria nols gosas estar davant: com segurament, si capdellats anassen, ja de v tants de gents quen la illa no havia nols calegra tembre; mas per mala ordonacio que intrells era, anaren descapdellats, e los sarrahins de la illa, axi Miscona com Moabia, foren sen anats, salvant los veylls de la casa den Bensimomen quis foren mesos al castell. E axi com los sarrahins vaeren venir envers ells los chrestians sens neguna ordonacio, anaren ferir en los primers. Queus dire? que tantost los desbarataren, e eren be xxv milles luny del castell. Queus dir? que micer Pelegri fo pres, e de tots los homens chrestians de cavayll non escaparen mas xxviii e los altres muriren tots; e dels homens de peu, entre llatins e cathalans, hi muriren mes de dos milia e d: e axi foren tots desbaratats. E llavors los malvats de Miscona apoderarense de la illa, que aquell Alef se feu senyor de tot. E trames a Tunis, e lo rey de Tunis trame li ccc homens de cavayll sarrahins: e axi assatiaren lo castell, que un gat no pogra exir, que no fos pres. E micer Pelegri rescatas dels diners que havia aportats pera los homens del castell.

E axi les galees tornarensen desbaratades en Sicilia, hon hach gran dol e gran dolor com ho saberen, e lo senyor rey sobre tot; e micer Pelegri e los altres xxviii de cavayll qui eren escapats de la bataylla romangueren el castell. E si hanch vaes gents qui mal savinguessen ab altres, ells ho faeren ab aquells del castell; que tots jorns estaven en punt de pecejarsen, e aço esdevenia per les mullers e amigues daquells del castell.

CAPITOL CCLI

Com En Simon de Montoliu clama merce al senyor rey de Sicilia, Fraderich, que ell faes rebre lo castell de Gerba e la torra dels Querquens a qui li plagues; e com dit senyor rey offeri a mi, R. Muntaner, la conquesta de Gerba, em aparelli per conquerirla.

E En Simon de Montoliu tornasen en Sicilia al senyor rey clamar merce, que ell faes rebre lo castell e la torra dels Querquens a qui li plagues, e que hi trametes paga. E lo senyor rey bonament no iroba qui la volgues haver; e encara vos dich, que no trobara lo senyor rey quen galea ne en leny qui anas a Gerba volgues pujar. Veus en quin partit era!

E es veritat, que yo, En Ramon Muntaner, en aquella saho vengui en Sicilia de Romania, e demani llicencia al senyor rey de Sicilia, que yo pogues anar en les parts de Cathalunya a pendre ma muller, que havia affermada fadrina en la ciutat de Valencia be havia x anys: e lo senyor rey dix me que li pleya. E axi fiu armar una galea de cent remes que yo haviá, que era mia. E lo senyor rey manam, que com lauria armada la galiota, que anas a ell a Montalba, un lloch qui es la muntanya xiiii llegues luny de Masina, hon ell estava destiu; e aço era en iuliol, quell volia trametre joyes a madona la regina Darago e als infants, e volia que yols ho portas. E yo dix li, que era apareyllat de fer ço quell manas. E en aquella saho era lo senyor rey e madona la regina sobre Almeria. E axi fiu anar mon leny per venir en Cathalunya, e compri tot ço que mester me feu per fer les noces. E com totes coses haguí apareyllades a Masina, e la galiota armada, yo ane a Montalba al senyor rey per pendre comiat dell. E com fuy a Montalba, lo senyor rey sach fèyt venir En Simon de Montoliu; e lendema que fuy vengut, lo senyor rey me feu venir en lo palau davant ell; e aqui fo lo compte Manfre de Claramunt e micer Damia de Palafi e micer Horigo Roço e molts daltres richs homens de la illa, e molts cavallers cathalans e aragonesos, e moltes al-

tres bones gents: axí que tota vegada havia en aquell palau c
bons homens de gran compte e molta daltra gent.

Si que, com yo fuy vengut davant lo senyor rey, ell me dix: —En Muntaner, vos sabets lo gran dan e el gran greuge e desonor que nos havem presa en la illa de Gerba, e vans molt lo cor, que nos ne puscam haver venjança: perque nos havem possat en nostre cor, que nos no havem negu en nostre regne, qui, ab la ajuda de Deus, nos hi pusca tant bon conseyll donar com vos, per moltes rahons; e assenyaladament per ço com vos havets mes vist e oyt en guerres, que hom que sia en nostra terra; e daltra part, que havets senyorejada gent darmes llonch de temps, e sabets com fan a comportar. E daltra part, que sabets sarrahinesch, perque podets, menys de torsimany, fer vostres affers, axí en spies com en les altres guises en la illa de Gerba: e moltes daltres bones rahons que ha en vos. Perque nos volem eus pregam charament, que vos havets de ser capita de la illa de Gerba e dels Querquens, e que prenats ab bon cor aquest feyt, e ab bona voluntat. E nos prometem vos, que si Deus vos trau a honor daquesta guerra, que nos vos farem pus honradament anar en Catalunya a complir vostre matrimoni, que ara no fariets: e axí pregam vos, que per res nons en digats de no.

E yo que viu quel senyor rey havia tant gran fe en mi en aquests affers, vaig me senyar, e anem agenollar davant ell, e fiu li moltes gracies del be que a ell pleya haver dit de mi, e encara de la fe que havia, que yo fos tal, quen tant grans affers yo sables donar recapte. E otorgueli tot ço quell manas en aquests affers e en tots altres, e ane li besar la ma, e la lin besaren molts richs homens e cavallers per mi. E com yo lo hi hagui otorgat, ell apella an Simon de Montoliu, e manali davant tuyt, que li retes lo castell de Gerba e la torra dels Querquens, e que per ell ho deslliuras a mi, e que daço encontinent me faes sagrament e homenatge, que ho tenia per mi, e que ensemps anas ab mi a Gerba e als Querquens, e que mo retes: e axiu jura eu promes em feu homenatge. E tantost lo senyor rey feu me fer les cartes, e donam aytant de poder com a si mateix, axí que nos retench apellacio neguna, em dona poder que yo pogues fer donatius perpetuels, e soldejar quals gents yo volgues, e fer guerres e paus ab tots aquells que a mi pla-

gues. Queus en dire? que ab tot poder me trames. E yo dix li: —Senyor, mes haurets a fer, que vos per vostra carta farets manament al thresorer e al maestre portola e a tots los officials e a tots los altres officials vostres que son en la Fasana de fora, que tot quant yo demanare per mes lletres me sia rames, axi diners com vitoaylles, com totes altres coses que mester me facen. E que ades de present manets fer carregar una nau de forment e de farina, e una altra de civada e de llagums e de formatges, e una altra de vi, e que ades de present ne vagen. —E lo senyor rey mana, que ahí tantost fos feyt, que yo li dix: —Senyor, yo he entes que en la illa de Gerba ha gran fam e minua de viandes, e en tota la sua encontrada, e en la terra ferma atretal; porque ab les viandes fare combatre los uns ab los altres.—Si quel senyor rey entes que yo deya be, porque ell me basta de totes coses mills que hanch senyor bastas vassayll que hanch res nom falli.

E axi pris comiat dell, e anemen a Masina. E com yo fuy a Masina, yom cuyde tantost partir. E cascuns daquells llatins quim devien seguir pensaren me tornar tantost los diners que havien presos; que digueren, que ells no volien anar murir a Gerba: si que llurs mares e llurs mullers me venien plorant, que per amor de Deus cobras mos diners, que cascuna sen planyia, que hi havia perdut pare o germa o marit. E axi, hagui arecobrar mos diners de tots, e hagui acordar de nou de cathalans.

CAPITOL CCLII

Com yo, Ramon Muntaner, fui a Gerba per capita, e rebí lo castell e homenatge de tots quants n'eren; e com tres vegades cití al de Misconá e Alef, cap llur els desafihi, els mis en un canto de la illa, hon hach entrells tant gran fam, que de les serraduras de les palmeres ne feyen pa.

APRES, com hagui armat, yom parti de Masina, e En Simon de Montoliu ab un altre seu leny armat ab mi ensem. E a poch de temps nos fom en la illa de Gerba. E com fom al castell, trobam que en aquella hora eren davant lo cas-

tell, que hi havien corregut be cccc homens da cavayll de moros del rey de Tunis, e tots los moros de la illa; e trobam que la porta del castell estava tancada. E tantost pressem terra al castell, e entram dins; e promet vos, que yo trobe axi gran guerra de dins com de fora, ço es a saber, entre cavallers e escuders, qui eren escapats de la desconfita, e els homens del castell. E abans que yom mogues de res, yo rebi lo castell e homenatge de tots quants hi eren; e puy done una carta del senyor rey a micer Pelegri de Pati e als altres cavallers e escuders, en que lo senyor rey los manava, que tantost me faessen homenatge cascuns de boca e de mans, e que gurdassen la mia persona, axi com farien la sua; e axi ells tantost cumpliren lo manament del senyor rey.

E com tot aço hagui feyt, qui per grat, qui per força, yo mis bona pau entre tots, e guarde que de aqui avant negu pogues fer enuig a laltre, ne de fembra ne de altres coses. E com aço hagui feyt, a cascu yo doni paga e acorriment. E entre tant lo senyor rey mach trameses les tres naus carregades, axi com yo havia hordonat. E tantost com yo hagui les naus, yo tramis lo meu leny armat a Capis, hon eren tots los veylls de la casa de Bensimomen, en un castell de un alarp amich llur, qui es gran senyor en aquell pays, per nom Iacob Benatia. E tantost com ells hagren haudes les cartes quel senyor rey los trametia, e la mia lletra, muntaren el meu leny, e vengren a mi. E dementre quel leny anava a ells, yo fiu ficar pals davant lo castell entro a una ballestada luny: e ordone, que daquells pals en avant, en pena de traycio, nul hom no passas per ninguna raho, menys de ma volentat. E ordone tots los de dins, un escudat ab un ballester, que exissen a torneig, que dues vegades lo dia naviem cascu jorn. E nos erem entro a xxx cavaylls armats e entro a quinze alforrats el castell: e axi comensam nos a defendre be e ordonadament, si que tota hora nos trobavem defora. Empero yo entretant cite los vells de la illa de Gerba, de part del senyor rey de Sicilia, que vinguessen a mi, e tramis cartes a cascu, quel senyor rey los trametia, que obehissen mi axi com la sua propria persona en totes coses. E tots los veylls de Moabia vengren a mi, axi aquells qui eren fora la illa, com aquells qui eren en la illa: e a cascu yo perdoni tot ço que havien feyt. E tantost fiu fer un vayll ab mur defo-

ra lo castell, de pedra e de terra, e dins aquell vayll e aquest mur yo fiu fer moltes cases de taules e destores e de rama. E tots aquells de Moabia, de nuyt, ab llurs mullers e ab llurs infants, venien a mi, e yo tantost donava racio de farina e de llegums e de formatges, quen venien molt abandonadament. E axi mateix tramis a dir al traydor, ço es Alef, qui era cap de Miscona, que vingues a mi; e hanch nou volch fer, mas vengren a mi dos veylls de Miscona, mas les llurs gents nos volgren partir dels altres, e daquests dos fo la hu Amar ben Bucceyt, e laltre Barquet. Queus dire? que no ana a un mes que yo tuy a Gerba, que tota hora hach en mon poder trescents homens de Moabia ab llurs mullers e ab llurs infants.

E com tot aço fo feyt, yo cite très vegades lo dit Alef e aquells de Miscona, avans que ningun mal los faes; e ells no volgren venir a marce. E com los haguí citats tres vegades, e no volgren venir a marce, desafiels, e mis en la illa cc homens a cavayll de alarps, tots bons cavallers, qui eren amichs de la casa de Bensimomen, e eren de la part de Moabia. E a cascu yo done un besant la jorn, qui val tres sous, quatre diners barcelonesos, e civada e racio de farina e de llegums e de formatges. E com aço fo feyt, e els cc cavallers haguí dins la illa ab aquells de Moabia, yo pense a fer cavalcades sobre ells, axi que de nuyt los saltejavem en cascu lloch. Queus dire? que carorse mesos dura aquesta guerra, que tots dies nos trobavem una vegada lo jorn. E la marce de Deus, dins aquells xiv mesos haguem dells mes de dcc persones darmes, entre morts e presos, els desconfim dues vegades o tres; e havien ells be cccc homens a cavayll. Queus dire? que a la fi, a un canto de la illa los fem reconar, e hach entrells gran fam, que de las serradures de les palmeres feyen pa.

CAPITOL CCLIII

Com Alef exi de la illa, e replega be VIII milia homens de cavayll e quatorze barques, ab que foren desconfits los chrestians del país; e com yo, Ramon Muntaner, mon cors, feri en ells, els vaig vendre e guanyar XVII barques, e hagui lo pas.

E un jorn lo dit Alef dona a entendre a les gents de Miscona, que ell yria per secors, e exis de la illa, e anasen a Selim ben Margan e a Iacob Benatia e a daltres alarps, e donals a entendre, que si venien en la illa, quens porien tots haver. Si que foren be vuyt milia homens de cavayll qui vengren entro al pas, e aquí yo tenia dos lenys armats e quatre barques, de que eren caps En Ramon Goda e En Berenguer Despingals, als quals yo havia lliurat lo pas a guardar. E com los alarps foren lla, digueren a Alef, com porien ells entrar. E ell respost, que ell hauria tost desbaratats aquells del pas, e que puy porien entrar. Queus dire? que ell hach quatorze barques, e aquella nuyt feri els chrestians. E a alba del dia los chrestians foren axi soptats, que pensaren de fugir, e axi llevarense del pas. E puy dix a Selim ben Margan e als altres, que pensassen de venir e de entrar en la illa. E els digueren, que abans veurien yo que faria; com aço sabria, que com fossen dins, e yo los tolia lo pas, que ells serien perduts per la poca vianda que havien: e axi no volgren entrar aquell jorn.

E tantost los nostres vengren al castell axi desbaratats, e yo fuy tant fello, que per poch no penje los comits. E tantost comane lo castell a micer Simon de Vayllguarnera, e lexel en mon lloch, e munte en un dels lenys qui era be de vuytanta rems, e menemen los altres ab mi, e dos barques armades mes, e en aquell dia yo fuy al pas. E lendema, Selim ben Margan e los altres digueren a Alef:—Quens foren feyts, si en la illa fossem tuyts agres cativats?—E dix Alef:—Si yous lleu aquestes del pas altra vegada, entrariets?—E ells respongueren, que hoch segurament.

Si que arma **xxi** barca, e vench envers nos. E yo fiu dar-
rero lo meu leny estar tots los altres. E axi com vengren e fo-
ren prop de mi, yo vaig ferir el mig dells en tal manera, que
be **vii** de les barques mis a fons; e vaig me carregar sobrells, e
penssam de ferir deça e de lla ab los altres lenys e barques,
quí tantost feriren en tera. Queus dire? que de **xxi** barca qui
eren non escaparen mas quatre, en que fugi en terra lo dit
Alef, ço es a saber, en la illa, que aquí era la sua companya,
e en la terra ferma eren los alarps: e axi no gosa fugir lla hon
los alarps eren, que tot lagren pecejat. E en aquell dia matam
mes de **cc** moros, en haguem **xvii** barques. E daquella hora
avant la terra fo guanyada per nos, que tots se tengren per
morts, e hagen guanyat lo pas, que daquí avant no podia
entrar ne exir negu menys de ma volentat.

E Selim ben Margan e Iacob Benatia e los altres que ha-
gren vist aço, llevaren les mans a Deus, com en la illa no
eren entrats. E trameteren me un hom nadant, que sim ple-
ya, que vingues parlar ab ells en terra sobre la lur fe, e que
ells muntarien en lo leny a mi. E yo ane a ells, e avalle en
terra, hon me feren molta donor, em donaren de lurs joyes; e
puy me pregaren, quen leixas exir c homens de cavayll que
havia ab Nelef en la illa. qui eren parents e vassaylls de Sa-
lim ben Margan, e atre tant de Iacob Benatia. E yo fiu men
molt tenir a pregar, e volgran haber donades de part dels se-
nyors **v** milia unces, e que ya fossen defora; e axi a la fi yo
los ho atorgue, faent semblant quem sabia greu, e mis los ho
en gran servey. Axi que yols dix, que yo ab les mies barques
los ne gitaria, e que hi volia esser en persona, e quen lliuras
dos cavallers e Iacob Benatia altres dos, quels coneguessen e
ques guardassen, que altres non traguessen mas aquells llurs:
e ells faeren me moltes gracies. E com aço fo otorgat, vengren
apres daltres caps que hi havia, qui men demanaren, qui deu,
quí **xx**; e yo non volia res otorgar. E tuyt jahien me als peus,
que major presa havia de besar la ma, que si fos rey qui en-
tras en terra novellament. E axi mateix a la fi otorguelsho a
tots. Queus dire? que a prometre me hagren tots los caps, que
nul temps per neguna raho contrari nom vinguessen ells ne
llurs gents, en faem cartes, em prometeren em juraren a valer
ab tot llur poder contra totes les gents del mon. E daço feu

Selim ben Margan e Iacob Benatia e Abdela ben Bebet e En ben Marquen e els altres caps sacrament e homenatge. Queus dire? que com aço fo feyt e format, tots los cccc homens a cavayll qui eren de la part de Miscona ab Nalef exiren de la illa davant mi.

CAPITOL CCLIV

Com fots los de Miscona ab en Alef se volgren retre a mi, En Ramon Muntaner; e com lo senyor rey de Sicilia trames micer Coral Llança ab XX galees, per raho que hi prenguessem venjança de tuyt, en fo donada la devantera a mi, En Ramon Muntaner.

E com aço fo feyt, yom parti dells ab gran pau e ab gran amor, e llexe lo pas be guardat, e yo tornemen al castell, que tengui lo feyt per guanyat, com se fo. E com fuy al castell, yo hagi missatge daquells de Miscona e den Alef, ques retrien a mi. E yo sens sabuda del senyor rey nols volgui perdonar, e tramis ne una barca armada al senyor rey Fraderich, que volia quen faes, que tots eren morts e perduts, si ell se volia: e que ara era hora, si venjança volia pendre. Queus dire? Lo senyor rey hach son conseyll, que per res a marce nols preses, que gran desonor li seria que non preses venjança del dan que li havien donat. E axi arma xx galees, e trames micer Coral Llança de Castellmen art ab cc cavalls armats de bona gent a Gerba, e ab dos milia homens de peu, menys daquells de les galees, e trames me a dir per la barca que yo li havia tramesa, que per res a marce nols prengues; ans si de fam murien, que quaix res non sabes, quels faes fer ajuda de vianda als sarrahins qui ab mi eren. E aço mana ell, per ço que per fam ne sen exis negu de nuyt nadant. E axiu cumpli com lo senyor rey mana.

E nos del castell, qui sabem quel senyor rey nos trametia micer Coral Llança ab aquella gent, trametem al senyor rey un missatger ab una barca armada, en quel pregam, que nos haguessem la devantera a la bataylla, puy la fam naviem sof-

fert be un any e mig, e que conexien los moros qui erem. E axi lo senyor rey otorgalans. E com yo sabi que micer Coral Llança era appareyllat ab tota aquella bona gent de venir, yo pagui los cc homens da cavayll, dalarps, qui ab mi havien estat en la guerra, (que molt lleyalment mavien servit, si hanch per negun temps e cavallers serviren lleyalment lur senyor,) de tot quant yols devia, e a cascu done de gracia vianda que sen portaren per quinze jorns, e vianda per llurs cavaylls, e a cascu done una aljuba de drap de llana, e altra de lli, e a tots los caps una aljuba de preset bermeyll e altra de xalo. E fiu los possar en terra ferma, e axi anarensen pagats de mi en tal manera, quem preferiren valença contra tots los homens del mon. E yo per ço giten los alarps, quel homens de Miscona sen tenguessen per pus segurs; e yo que havia manat, que nul hom nols faes damnatge.

Si que a poch de dies micer Coral Llança ab tota aquella companya bona, vench a Gerba, e pres terra al castell. E aquj avallaren los cavaylls; e los cavaylls havien tant gran paor dels camells, que de tot seny exien, com los veyen. Si que hagren dacord, que entre dos camells metessen un cavayll a menjar prop dells: si que fo lo major trebayll del mon. Empero axi samansaren entrells de tal manera, que ab ell ensemps menjaven. Queus dire? que xiii jorns faem axi repossar los cavaylls e la gent. E dins aquells treze jorns lo traydor Nalef venchse metre en poder de micer Coral, qui li promes que nol mataria, e que li faria preso honrrada; quel dit Alef era fals e mestre, e tench tot son feyt per perdut, e volch se abans metre en la preso del senyor rey, que si vengues en ma de nosaltres del castell; que be sabia, que ab nos ell nos podia restaurar

CAPITOL CCLV

Com hagren bataylla ab los moros de Miscona, els vencem, e prenguem dotze milia persones preses entre fombres e infants: e com lo senyor rey Fraderich de Sicilia, de gracia especial, me dona la illa e els Querquens a tres anys.

E axi, la vespra de la Assencio, nos moguem del castell, e aquell jorn anam nos a tendar prop dells a mija llegua. E el mati anamnosen davant ells, e trobam los molt be bordonats de la batalla: e foren tota hora be x milia homens de peu darmes bons, e entro a xii homens de cavayll e no pus. E hagren mesos los homens veylls e les fombres e los infants en un bell casar, hanch qui en aquell lloch era, e axi foren se mesos los homens darmes tots en esquerra, ab lo genoll fermat en terra, tots adargats. E nos ho havem volgut, que dels nostres moros, ço es a saber, de la nostra part, hi hagues negu: e axi fom nos da cavayll entro a ccxx cavaylls armats e trenta alforrats, e entro a mil homens de peu de catalans, que l'altra gent era en les galees a guardar lo pas. E nos haviem hordonat, que com seriem davant ells, que com la primera trompeta tocaria, que tot hom preses armes e a la segona trompeta que tot hom fos apareyllat de ferir; e com les trompes e les nacles tocarien, que pensassen de ferir tots da cavayll e de peu; e haguem mesa la pahonada nostra a la banda dreta, e a la sinistra estegren tots aquells da cavayll. Queus dire? que com los dos senyals foren feyts, e los moros conegren que a la terça deviem ferir, cuytaren, e varensen llevar ensemps, e van ferir a la nostra pahonada en tal manera, quels metien en derroca. E nos qui erem a la devantera ferim entrells, que hanch no pogrem esperar lo terç senyal, per ço com veyem, que tota la nostra pahonada se perdia, sino ferissem: e axi ferim en tal manera, que en mig dells fom; e apres micer Coral e tots los altres van ferir, que hanch lo terç senyal no pogren fer. E aqui fom tots mesclats, que james no vaes tant mortal gent com ells eren. Queus dire? quen veritat

no pogra hom trobar en ells nul hom que no volgues morir: que axi sabandonaven entre nos, com fa un senglar entre aquells qui matar lo volen, com se veu a la mort. Queus dire? que la bataylla dura de miya tercia entro a la hora de nona: e axi a la fi muriren tots, que hanch hu non escapa qui en aquell camp fos, que tots no murissen. E tota hora nos mataren be lx cavaylls, ens en nafraren a mort be lx daltra part, e hi hach mes de ccc homens nafrats dels chrestians, e, la merce de Deus, non muriren pus de xvii. E com tots los moros foren morts, anam nos en al alcacer, e combatem lo, e a la fi prenguem los, e muri hi tot hom que fos de xii anys en sus, e cativam entre fembres e infants be dotze milia persones; e puys llevam lo camp, e tot hom hi guanya e hi feu son prou. E puys tornamnosen al castell ab gran goig e ab gran alegre, e micer Coral ab tota sa gent qui ab ells eren venguts, e encara ab tots aquells cavallers e fills de cavallers qui eren a Gerba, qui escaparen de la bataylla de micer Pelegri, e tornaren en Sicilia sans e alegres, e menarensen tots los catius e catives.

E yo romanguí capita de la illa, axi com era dabans, tant solament ab aquells qui eren tenguts del castell. E pense de poblar la illa ab aquells de Moabia en tal manera, que dins aquell any fo axi be poblada, com hanch fo. E estavem tuyt en bona pau, si quel senyor rey nach axi bona renda tots anys, com hanch per nengun temps nexi. E axi veus la honor que Deus ne feu al senyor rey, que hach feyta venjança de ço que feyt li havien, de que tostemps los chrestians ne seran mas temuts e amats en aquelles parts, e pus duptats; quen aço aporte yo Gerba, e axi es encara, que un sotil chrestia sen amena xxx o quaranta sarrahins presos en una corda, que no trobara qui li diga que mal fa.

Perque lo senyor rey, la sua marce, hach entes per micer Coral e per los altres ço que yo havia feyt en Gerba, e de gracia special donam la illa de Gerba e dels Querquens a tres anys, ab tots drets e esdeveniments, e quen pogues fer aquells tres anys axi com de cosa mia; axi empero, que yo del meu guardas lo castell e la illa; e que anas pendre ma muller, que be li membra com a bon senyor la promissio que ell mavia feyta. E sobre aço yo jaqui a mon cosí a Gerba, En Ioan Mun-

taner, e als Querquens altre cosi germa meu, per nom G. Sesfabregues, e vinch men en Sicilia, e arme una galea. E de Sicilia, ab gracia del senyor, ab bon privilegi quem hach feyt de la dita gracia, anemen en lo regne de Valencia, e pres terra en la ciutat de Mallorques, hon trobe lo senyor rey En Iacme de Mallorques e lo senyor infant En Ferrando. E si hanch nul hom pres gran honor de senyors, si fiu yo dells, em donaren daço del llur, la llur marce. E sobre tot ne feu gran festa lo senyor infant En Ferrando, que nos sabia ques faes, tant gran goig havia com me veyia. Si quel senyor rey. son pare, dix moltes vegades, que yo era persona que ell devia mes amar apres dell, que hom qui fos el mon. Si quel senyor rey, son pare, men feu moltes gracies e mols plaers.

Axi anemen a Valencia, e ane pendre ma muller, que no hi estich mas de xxiii jorns; e puyt reculli la en la galea, e girem a Mallorques, e trobe quel senyor rey de Mallorques fo mort: que lendema que yom parti cabech en malautia, don muri. Deus haja la sua anima per la sua marce, e li perdo axi com a bon senyor e dreturer quell era. E axi mateix trobe aqui lo senyor rey En Sanxo, a qui hach lexat lo regne son pare, e vinclat al senyor infant En Ferrando, si lo dit senyor rey En Sanxo muria sens infants; e axi mateix trobe lo senyor infant En Ferrando. E si hanch me fo feyta honor per lo senyor rey, llur pare, molt major me fo feyta a mi e a ma muller per lo senyor rey En Sanxo: si quel senyor infant En Ferrando, la sua marce, trames moltes joyes a ma muller, e lo senyor rey de Mallorques me trames a la galea lx cests de pa e molt vi e formatges e tres bous e xx moltons a moltes gallines; si que hanch nul hom tan sotil com yo nos poch tan lloar de tant alts senyors, com yo fiu dells. E axi mateix lo senyor infant En Ferrando trames me a la galea tot larnes darmes que havia de son cors, e moltes daltres coses.

E axi partim dells ab llur gracia, e lo senyor infant En Ferrando lliuram dos falcons montarins gruees, qui eren estats del senyor rey son pare, que trames per mi al senyor rey de Sicilia. E anamen a Menorca, e tantost como fuy a Maho, ja hi hach missatge del senyor rey de Mallorques, qui de part sua, si mi girava, me fos donat gran refrescament: e si hanch ho mana, be ho compliren sos officials. E axi, partent de Ma-

ho fuy en Sicilia, e pres terra a Trapena, e a Trapena yo pose ma muller, e ab la galea anemen a Masina, e trobe quel senyor rey era a Montalba, en un lloch que ell esta volenters destiu, e aço era en iuliol; e yo ane lla e done los dos falcons al senyor rey, quel senyor infant En Ferrando li trametia, e li compte les noves que yo sabia dels senyors de ço de ponent. E puys pris comiat dell, e la sua marce donam del seu, em feu molta donor. E ab la sua gracia anemen ab la galea a Trapena, e ab dos barques armades que yo haguí comprades a Masina, e lleve ma muller; e anemen a Gerba, hon fo feyta gran festa a mi e a ma muller. E tantost donaren de joyes a mi e a ma muller dos mil besants; e aquells dels Querquens axi mateix de llur poder me trameteren llur present. E axi ab la gracia de Deus, estiguem en bona pau, alegres e pagats, en lo castell de Gerba, tots aquells tres anys quel senyor rey mavia dats. Mas apres comptar vos be en qual affany e trebayll torna la illa de Sicilia, e tots aquells qui del senyor rey eren.

Araus lexare a parlar de la illa, e tornare a parlar dels affers qui creixqueren al senyor rey de Sicilia, que nous vull comptar res de molts affers que a mi esdevengren en Barbaria, per ço com negu no deu parlar de si, mas si donchs no son feyts qui toquen a senyor, perque yo nous parlare de res dels affers que a mi esdevenguessen, sino fossen feyts qui esdevenguessen per senyor.

CAPITOL CCLVI

Com torna la guerra del senyor rey de Sicilia e del rey Robert; e com passa lo senyor rey de Sicilia en Calabria, e pres castells e viles.

COM tot aço fo passat, no a llongh de temps, que les paus e treues que eren entrel rey Fraderich e lo rey Robert se romperen en gran colpa del rey Robert. Si quel rey Robert sapareylla de passar en Sicilia. E lo senyor rey Fraderich qui sabe aço, e vey a que galees del rey Robert li havien trencades

les tonayres, e presos lenys de Sicilia, passa en Calabria, e pres per força la ciutat de Regol e el castell de sancta Agata e el castell de Colana e la Mota e Silo e Labaynare e daltres llochs. E en axi, lo rey Robert pensa de fer tot son apareyllament de passar en Sicilia.

CAPITOL CCLVII

Com l'infant En Ferrando de Mallorques passa en Sicilia segona vegada, e la honor que li fo feyta; e com En Berenguer de Sarria estigue ab la companya a Palerm, e En Dalmau de Castellnou passa en Calabria per capita, e pensa de garrejar.]

E lo senyor infant En Ferrando, fill del senyor rey de Mallorques, qui sabe que son cunyat, lo rey Robert, sapareyllava de passar en Sicilia, apareyllas ab bona companya, e anasen en Sicilia: de que lo rey Fraderich hach gran plaer, com lo vae, per ço com no havia vist, despus que passa en Romania per ell. E axi feu li tal aculliment, com pare poch fer a fill, e li dona la ciutat de Cathania ab totes justicies civils e criminals a tota la sua vida; e oltra la ciutat de Cathania, li donava dos milia unces de renda tots anys, sobre sos cofrens. E axi vixqueren ensemps ab gran alegre e gran pagament, entro quel rey Robert passa en Sicilia, que hi passa ab gran poder, que tota hora hi passa ab mes de quatre milia homens a cavayll de bona gent, e de peu sens nombre, e ab cxx galees e moltes naus e lenys sens nombre.

E es veritat, que en aquella saho era passat de Catalunya en Sicilia lo noble En Berenguer de Sarria ab be ccc homens a cavayll e be mil de peu de cathalans, e el noble En Dalmau de Castellnou be ab c homens a cavayll e cc de peu daltres cavallers. E pot be dir lo senyor rey de Sicilia, que nul hom no feu mes per senyor, com lo dit noble En Berenguer de Sarria feu per ell; que per passar en Sicilia lexa lalmirayllat del senyor rey Darago, e empenyora tota sa terra. E com foren en Sicilia aquests dos richs homens, lo senyor rey ordo-

na, quen Berenguer de Sarria estigues ab sa companya a Palerm, e En Dalmau de Castellnou que fos capita en Calabria, e anasen a Regol, e pensa de guerrejar en Calabria, axi com aquell qui era hu dels bons cavallers del mon.

CAPITOL CCLVIII

Com lo rey Robert passa en Sicilia, e pres terra a Palerm, e guanya Castellamat, e assatia Trapena; e com lo senyor rey trames infant En Ferrando al munt de sent Julia, don feya grant damnatje a dit rey Robert.

E axi lo senyor rey Robert com vench en Sicilia, pres terra a Palerm, e cuyda haver Palerm; mas en Berenguer de Sarria fo dins ab sa companya, qui defes la ciutat en tal manera, que be conech que als no hi poria fer. E parti de Palerm, e per mar e per terra anassen a un castell qui es entre Palerm e Trapena a la marina, qui ha nom Castellamat, en que havia entro a xx homens, e reterense. E com hach aquell castellet, cuyda haver tota la Sicilia, e establii be; e puy per mar e per terra ana satiar Trapena. e dins Trapena fo En Simon de Vayllguarnera, un cavaller de Peralada molt bo e espert darmes, e gran trebayllador, e cavaller molt savi de guerra; e axi mateix hi fo lo noble En Berenguer de Vilarragut, e daltra part be mil cathalans, bons darmes, de cavayll e de peu, que defensaren la ciutat molt varonilment. Si quel rey Robert posa aqui son setge. E lo senyor rey Fraderich trames al munt sent Julia, qui era prop del setge a un miller, lo senyor infant En Ferrando ab bona cavalleria e almugavaria. E daltra part hi vench, En Berenguer de Sarria ab tota sa companya, e daquell lloch daven molt mal jorn a la host: que tots dies hi feren, els arravataven deu o dotze vegades, els llevaven adzembles e gents que anaven a erba e a llenya. Si quen esta mala vida estaven, e aquells de dins de la ciutat los daven mals dies e males nuyts, e als uns e als altres se treyen ab trebuchs.

CAPITOL CCLIX

Com estant yo, Ramon Muntaner, a Gerba, lo noble En Berenguer Carros la vench assa-
tiar ab gran poder per lo rey Robert; e com pensant depareyllarme, missatger li vench
a Pantanella del rey Robert, en que li trametia a dir, que sen tornas a Trapena.

Estant axi en lo setge, fo ordonat per lo rey Robert, que trametria lo noble En Berenguer Carros ab xexanta ga-
lees e cccc homens a cavayll sobre mi, al castell de Gerba, ab quatre trebuchs. E lo senyor rey quiu sabe, trames me una barca armada, en quem feya saber, que escombras lo castell de Gerba de fombres e dinfants, e quem apareyllas be de defendre, que aquell poder me trametia lo rey Robert desus. E com yo ho sabi, nollege a estar una nau den Lambert de Valencia, qui era a la ciutat de Capis. Ventura bona, que fo mia. E doneli a estar ccc dobles dor, e mis hi ma muller e dos fillets que hi havia, la hu de dos anys e laltre de huyt mesos, e be acompanyada, e ab gran res de les fombres del castell; e era prenys de cinch mesos. E ab la nau, qui fo be armada, yo lan tramis a Valencia, costejant la Barbaria, que trenta e tres jorns estegren en la mar de Gerba a Valencia, hon vengren salvament e segura, la marce de Deus. E com yo nagui tramesa ma muller, e hagui escombrat lo castell de gent menuda, pense dordonar lo dit castell, e dendreçar trebuchs e manganells, e fiu umplir les sisternes daygua e moltes gerres, em apareylla de tot quant me feya mester. E daltra part yo hagui vistes ab Selim ben Margan e ab Jacob Benatia e ab Abdela ben Bebet, e ab los altres caps de alarps qui ab mi eren en convinença, e digui los, que ara era vengut temps que podien esser tots richs, e que podien guanyar nom e preu per tostemps, e quem deguessen ajudar: e comptels lo poder quem venia desus. E si hanch vaes a bona gent be pendre los meus feyts, ells ho faeren ab gran goig e ab gran alegre. E tantost van fer sacrament tots, em besaren la boca, que dins

vuyt jorns me serien ab viii milia homens a cavayll al pas, e que tantost com yo hagues vista ó sabuda daquells que fossen en aquelles mars, quels ho trametes a dir, e tuyt passarien en la illa, en tal manera que, com aquells haurien presa terra, que tots darien sobrells, en guisa que, sin escapava negu, que james nom fias en ells; e encara quem promesseren, que galees e tot ço que pendrien, que fos meu; que ells no volien haver mes la honor e el grat del senyor rey de Sicilia, e el meu. E axi ferme ab ells aquest feyt. Queus dire? que en aquell dia que mo hagren promes foren al pas ab mes de v milia homens a cavayll be apareyllats: e podets dir que hi venien de cor, e aquells de la illa atretal. E yo hagui meses quatre barques armades per scala del rey tro a Gerba, que cascuna pensas de venir a mi, com veurien aquell estol. E axi estigui apareyllat.

E lo rey Robert apareylla les galees, axi com davant vos he dit, e En Berenguer Carros e els altres qui venien presseren comiat del rey Robert e de la regina qui era. E partirense del setge, e foren a la illa de la Pantanella. e lo capita de la Pantanella trames me una barca, en quem feu saber que les galees eren a la Pantanella. E yo hagui gran goig e gran plaer. E tantost ho fiu saber a tots quants moros hi havia, quin faeren gran festa; e axi mateix ho fiu saber als alarps, e que estiguessen apareyllats pera passar al altre missatge que haurien de mi. E a ells parech los lo dia un any.

E En Berenguer Carros fo partit de la Pantanella, e vengren li missatgers dos lenys armats quel rey Robert li trameitia, en que li manava expressament que tornas a ella a Trapena, ab totes les galees, quel rey de Sicilia havia armades lx galees per venir sobre lo seu estol. E En Berenguer Carros tornasen a Trapena. E veus com me esdevench, que si venguts fossen a Gerba, james nul hom no fora avengut tam be com a mi fora, ne a son enteniment. E com yo nou sabí, quen maraveyllava com tant estaven, tramis una barca armada a la Pantanella, e lo capita feu me saber com era estat, e com sen eren anats. E com you sabí, tramis gran refrescament als alarps de aljubes e de viandes en tal manera, que sen tornaren cascu en llurs llochs pagats e apareyllats de venir, ab tot llur poder, a mi, tota hora que ops los hagues.

CAPITOL CCLX

Com lo senyor rey Fraderich de Sicilia feu armar LX galees per rahe de destroyr tota la host del rey Robert; e com la regina, mare del rey Robert e sogra del senyor rey Darago e del senyor rey de Sicilia, sabent ho, tracta treua a un any ab lo senyor rey de Sicilia e el rey Robert.

VERITAT es, quel senyor rey de Sicilia sabe, quen la host del rey Robert eren morts la major partida dels bons homens, e de cavayll e de peu, e la major part dels cavaylls, e que lestol era quaix tot desarmat, qui per mort, qui per malalties. E axi feu armar LX galees entre Masina e Palerm e Çaragoça e daltres llochs de Sicilia, e com foren venguts a Palerm, munta sus lo noble En Berenguer de Sarria e el noble En Dalmau de Castellnou e En Pons de Castellar, e daltres richs homens e cavallers. E lo senyor rey fo vengut ab tot son poder al munt de sent Julia, e fo ordonat, que les galees ferissen a tot lo llur host, e lo senyor rey e lo senyor infant En Ferrando ab tot llur poder ferissen el setge, e axi que tots a un jorn serien morts e presos aquells del rey Robert. E aço era axi lleuger de fer, com seria a un lleo devorar tres o quatre ovelles, que per cert tots eren perduts. E com madona la regina, mare del rey Robert e sogra del senyor rey Darago e del senyor rey de Sicilia, qui era al setge ab lo rey Robert, son fill, e el princep, e axi mateix hi era madona la regina, muller del rey Robert, germana del senyor infant En Ferrando, e cosina germana del senyor rey Darago e de Sicilia, e saberen que tot aço fo ordonat; tantost trameteren llurs missatgers al senyor rey de Sicilia e al senyor infant En Ferrando, que nols eren lluny dos miles, e trameteren los a pregar, que per res aquell mal no fos, e que per honor de Deus e per amor delles, que consentissen que treues hagues entrells, un any; e dins aquell any que cascu fos tengut, que ço quel senyor rey Darago ordonaria de pau entrells, ques seguis: e que aço farien fermar al rey Robert e al princep en tal manera, que negu no pogues menys venir.

E com lo senyor rey e lo senyor infant En Ferrando hagren oyda la missatgeria, lo senyor rey estregue son conseyll ab lo senyor infant e ab tots los richs homens qui aqui eren, e trames missatge an Berenguer de Sarria, e an Dalmau de Castellnou, qui ya eren ab les galees al peu del munt, que vengueseen a ell: e axi ho feren. E com tots foren a conseyll, lo senyor rey los dix la missatgeria qui li era venguda de les regines amdues. E com hagren entes tuyt, tengren que per res treues no hi hagues, mas que ferissen, quel feyt era guanyat per tostemps, e que en aquest punt nauria tot Principat e Calabria e tot lo regne: e axi, pus que Deus ho havia aportat en aquest cas, que ara era hora dextr de trebayllar. E finalment tot lo conseyll fo daquest enteniment.

E lo senyor rey, com hach entesa llur volentat, pres per la ma lo senyor infant En Ferrando, el mes en una cambra, e dix li:—Infant, aquest feyt toca a vos e a mi sobre tots los homens del mon; perque vous dich, que per quatre rahons devem voler que la treua se faça. E la primera raho es aquesta, que devem fer per honor de Deus, que tanta de marce nos ha feyta ens fa, que ho conegam, e quel seu poble chrestia no muyra per nos. E la segona es, que aqui son dues regines a qui yo e vos som molt tenguts, ço es, madona la regina, ma sogra e mare del rey Robert e sogra del nostre frare, lo rey Darago, la qual yo deix honrrar com a mare, e axi mateix la regina, muller del rey Robert, germana vostra, que nos devem amar axi com a germana, e honrrar; perque es mester, que per amor e per honor dells façam aquesta cosa. E la tercera raho es, que jatsesia quel rey Robert e el princep no facen envers nos ço que ter deuriem, devem pensar, que avonclos son dels fills del senyor rey Darago, que es frare e major nostre: los quals son nostres nabots, que amam axi charament com nostres fills, e axi mateix son avonclos de nostres fills, e germans de la regina nostra muller. E encara quel rey Robert es nostre cunyat, e son fill es nostre nabot e de vos, que es cunyat. Perque parnos, que no devem voler quell sia mort o pres aci, e que haja tanta desonor; que la desonor se tornaria als nostres, qui tant gran deute han ab ells. E la quarta raho es, que si ells son aquells que esser deuen, per tostemps se deuran guardar que enuig ne damnatge nons dexe percasar. Si que per totes

aquestes quatre rahons tench per be, si vos ho conseyllats, que prengam la treua.

E lo senyor infant acordas a ço quel senyor rey tench per be. E tantost lo senyor rey trames sos missatges a les regines, e atorgals la treua; en esta manera empero, que ell nos desexia de res que tengues en Calabria, sino axí com lo senyor rey Darago tendria per be: e axí li fo otorgat. Queus dire? La treua se firma per ma de les regines, axí com fo empres, de que foren molt despagats tots aquells de la part del senyor rey de Sicilia, e aquells de la part del rey Robert molt alegres, axí com aquells quis veyen que no podien escapar a esser morts o presos. E axí, lo rey Robert e les regines recullirense, e anaren en Napols: e hach ni qui sen anaren per terra entro a Masina, e que passaren en Calabria.

E lo senyor rey trames lo noble En Berenguer de Sarria a Castellamat, quel rey Robert havia establít, e cobra lo castell. E axí lo rey Robert hach trebayllat e despres debades, com se fara tostemps, mentre que Deus do vida al senyor rey de Sicilia e a sos fills; que los sicilians son tots encorporats en l'amor de la casa Darago e del senyor rey Fraderich e de sos fills, que tots se lexarien abans esquarterar, que mudassen de senyoria. E nul temps nos poch trobar, que hanch rey tolgues regne a altre rey, si les gents sues mateixes no li tolien: perque debades se trabaylla lo rey Robert, e si fara tostemps. Perque li seria tengut major seny, si en sa vida acostava en bona amor son fill ab sos avonclos e ab sos cosins germans; que sils jaques en discordia ab ells, per ventura de les parts Dalamanya vendria emperador quil volra deseretar; e sil trobava ab amor de la casa Darago e de Sicilia, nou faria.

CAPITOL CCLXI

Tracta com lo senyor de la Morea avalla del duch de Borgonya, qui fo net del rey de França, don per línea recta avalla madona Ysabel, muller del senyor infant En Ferrando de Mallorques.

ARA vos lexare a parlar daquesta guerra qui es en treua, e tornar vos he a parlar de ço que esdevench al senyor infant En Ferrando de Mallorques.

Veritat es, que be ha cc anys, que barons de França anaven en perdonança en oltra mar, dels quals foren caps e senyors lo duch de Borgonya e un seu germa, qui era compte de la Marxa, e eren nets del rey de França, e lo duch era major de dies. E anaven tota hora be ab mil cavallers de França, e ab molts homens de peu. E foren a Brandis, hon se reculliren, e jurcaren tant a espaetxar, que el invern los aconseguí: si que los fo aconsellat, que sesperassen entro a la primavera; e ells nos volgren tenir a conseyll de negu. E axí, partiren de Brandis ab moltes naus, e ab molts lenys anavensen. E fortuna aconseguils, e hagren tornar en Florença en la Morea.

Ara es veritat, que en aquella saho aquell qui era grech e princep de la Morea e duch de Tenes e senyor de la Sola e senyor de la baronia de Matagrifo e senyor de la baronia de Damala e senyor de la baronia de Mandissa e de la Bandiniça e de Negrepont, si era un fill del emperador de Constantinoble, bort, qui se era alçat ab la terra contra son pare, lemprador, e contra lo sant Pare apostolich: e era hom de mala vida. E com aquests barons de França se vaeren tant en gran yvern e en tan alt partit de llur passatge, trameteren missatge al Papa, que si li pleya, que ells llevarien la terra a aquell bort, fill del emperador de Constantinoble, e que haguessen aquelles indulgencies que havien en oltra mar, e que aquí farien parts de la terra a prelats e a bisbes e archebisbes qui serien de la sancta fe catholica. Queus dire? quel Papa los ho atorga tot ço que ells demanaren.

E estant que ells havien tramesos sos missatgers al Papa, lemprador era al reyalme de Salonich, qui venia sobre son fill; mas no podia passar la Blaquia del dispotat de Larta, qui ajudava a son fill, e axi no sabia quin conseyll se prengues. E oy dir, que aquests dos richs homens germans, nets del rey de França, ieren en la terra ab gran poder. E trameslos missatgers, que si ells volien destroyr lo traydor de son fill, quels donava tota la terra francament e quitia que ell tenia. E daço hagren los dits richs homens gran plaer, e hagren dos cavallers qui anaren ab llurs missatgers al emperador, quels faes privilegi daço quels prometia. E los missatgers anaren al emperador, e ab bulla daur portaren bons privilegis sagellats de la dita donacio; e encara que lemprador los trames ajuda de moneda. Queus dire? que aquells dos richs homens edificaren una ciutat que ara ha nom Patraix, e hi faeren arquebisbe, e desafia- ren aquest fill del emperador, qui havia nom Andronich. E a la fi ell sajusta ab tot son poder e ab partida del poder del dis- potat de Larta, e vench los desus. E aquells exiren li a camp, e plague a Deus que aquest Andronich fo vençut, e muri en lo camp, ell e tota quanta cavalleria ell havia en sa terra, e gran res de la gent de peu qui ab ell eren. E axi, aquests dos senyors hagren tota la terra quell senyorejava, que les gents menudes li volien gran mal. E axi, reterense tots, ciutats, viles e castells, e aquests dos senyors partirense la terra, quel duch fo princep de la Morea e el compte fo duch de Tenes, e cascu hach sa terra franca e quitia. E puy partiren totes les baronies e cas- tells e llochs que donaren a llurs cavallers, axi que tots los eretaren a la Morea, e molts daltres qui vengren de França.

Perque daquests senyors son avallats los princeps de la Morea, e tostemps depuy han haudes mullers dels millors casals de França, e axi mateix los altres richs homens e cava- llers no prenien mullers, si donchs de cavallers de França no awayllaven; perque hom deya, que la pus gentil cavalleria del mon era de la Morea: e parlaven axi bell frances com dins en Paris. E aquesta gentilesa de cavallers dura entro que la com- panya dels cathalans los mataren tots en un dia, com lo comp- te de Brenda los vench desus, axi com davant vos he dit. E creats que tos muriren, que hanch hu non escapa.

CAPITOL CCLXII

Com los barons del principat de la Morea delliberaren fer matrimoni de la nina princesa de la Morea ab En Falip, fill segon del rey Carles, e se ferma, ab que lo fill del compte Daria mulleras ab germana de la dita princesa e senyora de Matagrifo.

Es veritat, que daquell senyor duch de Burgunya, que fo net del rey de França, axi com davant vos he comptat, avayllaren los princeps de la Morea, ço es a saber, estro al princep Loys, qui fo lo quint princep daquell senyor de Burgunya, e net del rey de França avaylla. E aquest princep Loys mori, que non romas negu, mas romangueren ne dues filles, la una havia xiv anys, com ell muri, e l'altra navia xii anys. E lo princep llexa lo principat a la major, e a la manor la baronia de Matagrifo; e llexa vinclat lo principat a la manor, que si la major muria sens infants de lleyal conjugí, que tornas a la manor; e axi mateix jaqui vinclada la baronia de Matagrifo a la major. E com los barons del principat hagren perdut lo princep Loys, quels era estat molt bon senyor, pensaren a qui porien donar la filla major, qui fos senyor poderos quels pogues defendre del dispotat de Larta e del emperador e del senyor de la Blaquia; que ab tots aquells marcha lo principat e el ducat de Tenes; que antigament lo ducat se tenia per lo principat, mas puy la particio fo feyta dels dos germans qui ho conquistaren, hach lo ducat lo compte de la Marxa.

Queus en diria? quel rey Carles en aquell temps hach conquestat lo regne de Sicilia, axi com ja havets entes, e fo lo major senyor e lo pus poderos qui en aquell temps tos a llevant. E aquell senyor rey Carles havia un fill qui havia nom Falip, qui era apres del major. E los barons de la Marxa pensaren, que a negu no porien donar la nina princesa tam be, com a mosenyer En Falip, fill del rey Carles, qui era molt savi e bo; e axi, hagren un archebisbe e un bisbe e dos richs homens e dos cavallers e dos ciutadans, e trameterenlos al rey Carles en Napols, hon lo trobaren. E aquests missatges parlaren del ma-

trimoni, axi que al rey Carles plague molt, per ço com sabia que aquella nina avayllava de son llinatge; daltra part, quel princep de la Morea es de les honrrades riqueses del mon apres de rey. E axi, atorga lo matrimoni de madona la princesa ab mosenyer En Falip. E abans que en als enantassen, se feu venir davant son fill, e li dix, com aquell matrimoni havia fermat, si ell ho volia. E mosenyer En Falip respos e dix, que li pleya molt, ab una cosa que plagues a ell, que li donas un do. E lo rey Carles dix, que demanas que volgues, que atorgat li seria. E sobre aço ell li besa la ma, e dix:—Senyor, lo do queus deman es aquest. Ben sabets quen infantesa me lliuras per companyo lo fill del compte Daria, qui es dels meus dies, e si hanch nul hom se pot tenir per pagat de servidor e de companyo, yom tench per pagat dell; per queus prech, pare senyor, quell haja per muller la germana de la princesa, ab la baronia de Matagrifo, e que amdues germanes a una missa sien novies, e que amdosos nos façats cavallers aquell dia de la vostra ma.—E lo rey Carles atorgali ho, e feu venir los misatgers, e ferma axi mateix aquest matrimoni. E tantost mana que fossen armades a Brandis x galees, que amdues les donzelles aportassen al dit lloch de Brandis, e lla lo rey Carles e son fill esperarles hia, e lla farien les noces. E de Brandis al principat no ha cc milles: e axi era lloch cominal. Queus dire? que les donzelles amenaren a Brandis, e aqui feu lo rey Carles cavayller son fill, e apres son companyo. E mosenyer En Falip feu aquell dia c cavallers de la sua ma, e son companyo xx, e amdues germanes foren novies ensemps. E la festa fo gran que aquell dia e totes les huytaves se feu en aquell lloch.

E puys ab les x galees passaren en principat, e mosenyer En Falip fo princep de la Morea, e son companyo senyor de la baronia de Matagrifo. Queus dire? que mosenyer En Falip no vixque molt de temps, ans muri, e no hach infant negu; e puys la princesa hach per marit un gran baro del llinatge del compte de Liverus, e daquell hach una filla. E puys muri aquell princep, e la princesa, com sa filla fode edad de xii anys, donala per muller al bon duch de Tenes, aquell qui dexa lo ducat al compte de Brenda, qui era son cosi germa, que no hach infant negu de la filla de la princesa. E com la princesa hach maridada sa filla, anassen en França, e pres per marit

mosenyer En Falip de Saboya, e amdosos ensemps vengren al principat. Si que a poch de temps la princesa muri de malautia, e llexa en son testament, que son marit, de sa vida, fos princep, e puy's apres la mort dell queu llexava a sa filla, ço que fer no podia, que ans devia tornar a sa germana, qui era viva, a qui son pare ho havia vinclat. E com la princesa muri, lo princep era en França.

E en aquella saho lo princep de Taranto, frare del rey Robert, era passat a la Morea per venir contra son cunyat, lo dispotat de Larta; e vaent lo principat menys de senyor e de dona, pres lo, que no troba qui lo hi contrastas. Si que mosenyer En Falip de Saboya, princep de la Morea, quiu sabe, fo molt despugat. Si que no ana a molt de temps, quel princep de Taranto fo en França. E lo princep de la Morea clamas al rey de França del princep de Taranto, com li tenia son principat sens desafiar, e a la fi sentencia fo donada, quell lo li desamparas. E axis feu, quel princep de la Morea trames sos preycadors, qui per ell reeberen lo principat.

E en aquest temps muri lo duch de Tenes menys de infants, e llexa lo ducat al compte de Brenda, cosi germa seu, axi com ja davant vos he dit, e romas la duquesa, filla de la princesa, viuda. Ara vos lexare a parlar de la princesa, e tornar vos he a parlar de sa germana.

CAPITOL CCLXIII

Com lo senyor infant En Ferrando de Mallorques pres per muller madona Ysabel, filla del compte Daria e neta del princep de la Morea; e com la dona de Matagrifo ereta sa filla de la baronia de Matagrifo e de tot dret que hagues en principat de la Morea.

COM lo fill del compte Daria hach feytes les noces, entra en possessio de la baronia de Matagrifo, e si hanch senyor feu bona prova, ell ho feu; que fo molt savi e bo de tots feyts, e hach de sa muller una filla, qui hach nom madona Ysabel. E com la filla fo nada, a poch de temps ell muri, de que foren

despagats tots sos barons e vasaylls, tots quants nach a la Morea. E aquest compte Daria es del llinatge daquells dels Tous, qui es la pus antiga casa e la pus honrrada de Prohença, e parents que son del senyor rey Darago. E com la dona hach perdut son marif, fo molt despugada, e no volch pus pendre marrit. E com la princesa sa germana fo morta, ella demana lo principat; e aquells quil tenien faeren lin curt respost. Si quella entes, que en Sicilia era lo senyor infant En Ferrando, fill del senyor rey de Mallorques, qui no havia muller ne terra neguna; e pensa, que no havia hom el mon, en qui sa filla fos tam be mesa, per tal com aquell hauria, per grat o per força, tot son dret del principat. E axi trames sos missatges al senyor rey de Sicilia e al senyor infant En Ferrando, si que finalment fo acordat, que la dona ab sa filla vengues a Masina, e llavors, si la donzella era aytal com ells deyen, quel matrimoni los pleya. Si que la dona ab sa filla e be x donzelles e atretantes dones e xx cavallers e xx fills de cavallers e ab daltres companyes vench a Masina, hon li fo feyta molta donor. E com fo a Masina, lo senyor rey e lo senyor infant hagren vista la donzella, e qui tot lo mon li donas, ab altra ell non cambiaria ab esta, ans nach tan gran plaer, quel jorn li fo un any quel feyt fos fermat: si que de tot en tot dix al senyor rey, que aquesta donzella volia que fos sa muller, e no altra qui el mon fos. E no fo maraveylla, sino fo enamorat; que aquesta era be la pus bella creatura de xiv anys que hanch hom pogues veure, e la pus blanca e la pus rosa e la millor; e pus fo la mes sabia dels dies que era, qui donzella qui hanch fos al mon. Queus dire? que la dona de Matagrifo areta sa filla entre vius e apres la sua mort, de tota la baronia de Matagrifo e de tot lo dret que havia en principat, a fer e a dir a totes ses volentats, que altre vincle no sen feu.

E com aço hach feyt, e les cartes foren feytes de les donacions del esposalici, ab la gracia de nostre senyor, ab gran solemnitat e gran festa quen fo feyta per lo senyor rey e per madona la regina e per tots los barons de Sicilia e cavallers cathalans e aragonesos e llatins, e tots altres de Masina, lo senyor infant pres madona Ysabel per muller: e dix la missa larchebisbe de Masina, e la festa dura be xv jorns, axi que tot hom sen maraveyllava, com axi neren tuyt pagats.

E com la festa fo passada, lo senyor infant la sen mena a Catania ab sa mare e ab tota aquella gent qui eren venguts ab ella, e li lliura dones cathalanes e donzelles cathalanes, e mullers e filles de cavallers. E com foren a Catania, lo senyor infant feu grans dons a tots aquells qui ab ella eren venguts: e axi estegren be quatre mesos a Catania. E pus la dona, sogra del senyor infant, tornasen ab sa companya a la Morea, alegre e pagada, e lo senyor infant alegre e pagat estech ab madona la infanta. E plach a Deus, que la empenya, de que fo feyt gran alegre com ho saberen. E com la dona fo grossa, lo senyor infant sapareylla danar a la Morea ab be cinchcents homens: dacavayll e gent molta de peu.

CAPITOL CCLXIV

Com yo, Ramon Muntaner, tramis missatge al senyor rey de Sicilia, per raho que fos la sua marce, que yo pogues venir en Catania, hon era lo senyor infant En Ferrando ab la infanta sa muller, qui infanta un fill qui hach nom lacme; e com dit senyor infant sapareylla de passar en la Morea.

Estant que ell sapareyllava, you sabi a Gerba: e quim donas gran cosa, yo nom aturara que a ell no vingues, e que ab ell anas, hon que ell volgues anar. Si que tramis missatge al senyor rey, que li plagues que yo vingues en Sicilia. E al senyor rey plach li, e ab una galea e ab un leny, ab los veylls de la illa, qui vengren ab mi, yo vengui en Sicilia, e llexe lo castell de Gerba e la illa a bon recapte. E lo primer lloch hon pris terra en Sicilia fo a Catania. E aqui yo trobe lo senyor infant sa e alegre, e madona la infanta grossa, que no ana a viii jorns que pari, e hach un bell fill, de que faeren gran festa. E com yo fuy davayllat de la galea, yo fiu treer dos bales de tapits en terra, qui eren de Tripol, e anibles e ardiens e almaxies e alquinals e mactans e jucies e daltres joyes. E fiu desplegar totes aquestes coses davant madona la infanta e el senyor infant, e lo hi presenti tot, de que lo senyor infant fo molt pa-

gat. E puys partim dells, e animen a Masina, quel senyor infant me dix quell hi seria ans de xv jorns, e que volia llongament parlar ab mi.

E com fui a Masina, no ana a xv jorns, que vench missatge que madona la infanta havia haut un bell fill, que naixque lo primer disapta de abril del any MCCCXV. Deus do a cascu aytal goig com yo hagui! E lo senyor infant si hach goig, no mo demanets, e tots aquells de Catania; que mes de viii jorns dura la festa que en Catania se feu. E lo senyor infant feu lo batejar a la esgleya major de la beneuyrada madona sancta Agata, e feu li metre nom Iacme. E si hanch infant fo nat de bona gracia, aquest infant En Iacme ho fo. Queus dire? que com lo senyor infant En Iacme fo batejat, e la dona fo fora de perill, lo senyor infant vench a Masina. E com fo a Masina, yom porferi a ell daver e de persona, e de seguir lo lla hon ell plagues. Si quell men hach gran grat, e dix me:—Vos havets anar al senyor rey, qui es a Plasa, hon lo trobarets, e retrets li lo castell e les illes de Gerba e dels Querquens; e puys tornarets a nos, e llavors endrèçarem tot ço que fer hajam.

E axi pris comiat dell. E estant que yo pris comiat dell, missatge li vench que anas a Catania cuytosament, que madona la infanta estava mal, que la febra lavia presa, e mal de cintiri. E axi cavalca, que aquella nit sen entra a Catania. E com madona la infanta lo vae, fo millorada; empero ella havia feyt testament ans que pirs li anas, e puys lo conforma: e llexa la baronia de Matagrifo, e puys tot lo dret que havia en principat a son fill, linfant En Iacme, e si linfant son fill muria, lexava ho al infant En Ferrando, marit seu. Ara era veritat, que be havia dos mesos, que sa mare era morta de malautia a Matagrifo, mas ella non sabia res, ne lo senyor infant no volia que hom lin digues res, mentres ella era prenys, e axi mateix com hach parit tro que fos exida a missa. E per ço lo senyor infant bastava que pogues lla anar, mas no esperava, sino que la infanta fos deslliurada e exida a missa, que tantost se devia recullir ell e ella; que totes coses estaven ya apareyllades de recullir.

CAPITOL CCLXV

Com la infançā madona Ysabel, muller del senyor infant Eu Ferrando de Mallorques, passa destavida; e com yo, Ramon Muntaner, reti les illes de Gerba e dels Querquens al senyor rey de Sicília, e men aní allā hon era lo senyor infant En Ferrando.

QUEUS en dire? La infanta, axi com a Deus plach, passa daquesta vida als xxxii jorns, depuys que linfant En Iacme, son fill, fo nat: e muri els braços del senyor infant En Ferrando. E qui hanch vae dol, lo senyor infant En Ferrando ho feu, e tota la ciutat. E ab gran solemnitat, axi com aquella qui era pura e bē confessada e combregada e perno-liada, hom la mes en un bell monument, prop del cos de la beneurada verge madona santa Agata, en la sua beneyta esgleya de Catania.

E com aquest desastre fo esdevengut, lo senyor infant vench a Masina per recullir e per anar a la Morea. E yo fiu estar al senyor rey, qui trobe en Plasa, e anam a Palerm, e davant lo noble En Berenguer de Sarria e molts daltres richs homens de Sicília, e cavallers e ciutadans, yo li reti los castells e les illes de Gerba e els Querquens. E placia a Deus, que tots aquells qui be nos volen pusquen tant bon compte retre daço quil es comanat, com yo fiu al senyor rey de Sicília de les dites illes, les quals tenguí vii anys, ço es a saber, primerament en la guerra dos anys, e puy tres anys, que lam dona de gracia, e de puy dos anys, per la guerra del rey Robert.

E tantost com haguí retudes les illes, e haguí carta de fi, pris comiat del senyor rey, e tornemen al senyor infant, que trobe a Masina, que sapareyllava de recullir. E yo dix li, que era vengut per servir a ell, e de muntar en les galees, e encara prestar tot quant havia. E lo jorn que li dix aço, dix me, que lendema me respondria. E lendema, com hach oyt missa, ell se feu venir gran res de cavallers e de bona gent, e davant

tuyt ell me dix:—En Ramon Muntaner, veritat es, que vos sots lom el mon a quins tenim per pus tenguts, que a negu altre.—E dix aquí moltes rahons bones: e retia, com yo, en son servey, havia perdut tot quant treya de Romania, e encara que fui mes en preso ab ell, e com lo rey Robert havia per ell a mi molt de mal feyt; e com yo li havia prestat del meu en Romania, e abandonat tot quant havia; e encara com yo havia tots los officis de la companya lexats per ell, e per molts daltres serveys que a mi nom membren, que ell entenia que yo li havia feyts; e era assenyaladament, que per amor dell havia lexada la capitania de Gerba, que yo havia tenguda vii anys; encara, que li havia prestada en aquest punt aytanta moneda com havia.—E axi, dix ell, tants son los serveys que vos mavets feyts, que per res yò nous ho poria guardonar. E ara som venguts en un cas, que sobre tots quants serveys nos havets feyts muntara aquest, de queus volem pregar quens façats: e axi, pregam vos davant aquests cavallers, que vos quens ho otorguets, que aquest servey nos façats.—E yo llevem, e ane li besar la ma, e li fiu moltes gracies del be quell havia dit de mi, e daço ques tenia per servit de mi. E dix li:—Senyor, pensats de manar ço que vos volets que yo faça; que mentre que vidam bast al cos, yo no fallire en res, senyor, que vos me manets.—Ara sabets, dix ell, que es aço que nos volem que façats per Nos, Nos vos ho direm. Veritat es, que a Nos fora gran mester que anassets ab Nos aquest viatge; que molt vos hi hagra mester, e entench quens farets gran fretura; mas tant nos es char lo servey, que volem que totes les altres coses ne sien relaxades.

CAPITOL CCLXVI

Com lo senyor infant En Ferrando de Mallorques comana a mi, Ramon Muntaner, lo senyor infant En Jacme, char fill seu, per raho quel portas e lliuras a la regina sa mare: em dona carta de procuracio, pera fer tot ço quem plaques.

VERITAT es, que Deus nos ha donat aquest fill En Jacme de madona nostra muller, e axi pregam vos, que vos lo rebats, el portets a la regina nostra mare, e en les sues mans vos lo lliurets. E pensats de noliejat naus, o armar galees, o tot ço ab que vos conegats que anets pus salvament. E nos farem lletra al honrrat En Berenguer Despuig, cavaller procurador nostre, queus do tot ço que hi haurets bestret, e queus crega de tot ço que vos li direts de part nostra; e axi mateix nescriurem a madona la regina, mare nostra, e al senyor rey de Mallorques, frare nostre. E nos fer vos hem carta de procuracio general per totes les quatre parts del mon, ço es a saber, de llevant a ponent e de mig jorn a tremontana; e que vos ço que prometrets ne façats ne deurets per Nos a cavaller ne a hom de peu e a totes altres persones, que Nos ho tenim per bo e per ferm, e que per res non vendriem a menys, e hi obligarem totes les terres e castells e llochs que havem ne esperam haver ab la ajuda de Deus: e axi, ab tot poder nostre vos yrets. E com nostre fill a madona la regina mare nostre vos haurets lliurat, yrets a vostre alberch, e regonexerets e endreçarets tots vostres feyts; e puy com vostres feyts hajats endreçats, vos vendrets a Nos, ab tota aquella companya da cavayll e de peu que puscats. E lo senyor rey de Mallorques, nostre frare, dar vos ha aytanta moneda, com vos li demanets, per pagar les companyes que que vos nos amenarets: e aço es ço que Nos volem que vos façats per Nos.

E yo que oy estes coses fuy molt esbalayt, com tant gran carrech me metia al dors, ço es a saber, de son fill, e clame li

marce, que mi donas companyo. E ell dix, que ya companyo no mi daria, mas que yom apareyllas, el guardas axi com hom deu guardar senyor o son fill. E tantost yom lleve, e ane li besar la ma, e fiu me lo senyal de la creu, e reebi aquella beneuyrada comanda. E lo senyor infant tantost mana an Nots de Monells, cavaller, que tenia son fill en guarda al castell de Catania, quel lliuras a mi; e que de aquí avant quel tingues per mi, e no per altra persona; e que tota hora que yo volgues quel me lliuras. E daço me feu sacrament e homenatge: e axi ho feu. Perque de aquell dia avant linfant En Jacme, fill del senyor infant En Ferrando, fo en mon poder, e aquell dia havia xl jorns que era nat, e no pus. E axi mateix feu me fer la carta de procuracio, axi com davant es dit, ab sagell pendent, e totes les altres cartes.

CAPITOL CCLXVII

Com lo senyor infant En Ferrando de Mallorques passa a la Morea, e pres Clarença a força darmes, e hach tota la encontrada, el juraren per cap e per senyor tots los de Clarença e els de la Morea.

E com aço fo feyt, ell se reculli ab la bona hora a Masina, e anasen a Clarença, e pres terra prop de la ciutat a dos milles. E la host exi de Clarença ab be cc homens a cavayll, que la li volgren contrastar. Queus dire? quels almugavers qui eren ab lo senyor infant van exir en terra, e los ballesters, e van ferir en aquella gent, si quels faeren llunyar e fer plaça, e entretant tragueren los cavaylls en terra. E com hach en terra entro a l homens de cavayll, e lo senyor infant fo garnit e apareyllat e fo sobre son cavayll, ell feu desplegar la senyera, que pus no volch esperar laltre cavalleria sua, ans feu sa brocada ab aquells l homens a cavayll e ab los almugavers, e va ferir los enamichs, e vals desbaratar, en axi que van fugir devers la ciutat; e lo senyor infant ab tota sa companya, ab ells ferint e donant. Queus dire? que ab ells ensemps sen

entraren en la ciutat, e mataren tots aquells quels plague, els hagren tots morts; mas com foren dins la ciutat, tota la gent crida:—Senyor, marcel! Senyor, marcel—E sobre aço ell capdella, e veda que de aquí avant no muris negu.

E axí les galees e tot son estol vench a la ciutat, e tot hom entra dins. E les gentes de la ciutat ajustarense, e juraren per senyor lo senyor infant En Ferrando, e li faeren tots homenatge; que be sabien que a ell pertanyia lo principat per madona sa muller. E tantost com aquells de la ciutat de Clarença lagren jurat, ell ana assatiar lo castell de Bellver, que es hu del bells castells del mon, e es prop de Clarença. E combate lo fort, e hi dreça trebuchs, e a poch de dies estrengre los en tal guisa, ques reteren a ell. E puy cavalca per la terra, e cascu dels llochs se retien a ell volenters, per ço com ell hach feyt llegir lo testament en publich del princep Loys, qui vincle lo seu principat a la sogra del senyor infant, axí que a ella se pertanyia e per lo vincle, e per ço com ella sobrevivi molt de temps a sa germana, la princesa, axí que tuyt sabien que a ella devia tornar lo principat: e puy mostra la donacio quen havia feyta entre vius a la infanta. E puy axí mateix, que com muri feu testament, e jaquí ereu madona la infanta, sa filla, e puy mostra, com madona la infanta en son testament ho havia llexat al infant En Jacme, son fill, e encara que ho vincle al senyor infant En Ferrando, si son fill muria. E com aço hach mostrat lo senyor infant en publich en la ciutat de Clarença, per totes parts nanaren lletres: e axí tuyt se tenien per dit, que per dret lo principat devia esser de son fill, e si son fill defallia, que devia esser del infant En Ferrando. E axí tots lo obeyren axí com a senyor natural e dreturer; e lo senyor infant tench los en veritat e en justícia.

Ara vos lexare a parlar del senyor infant, e tornare a parlar de son fill, l'infant En Jacme.

CAPITOL CCLXVIII

Com yo, Ramon Muntaner, pense dapareyllar me per passar ab lo senyor infant En Jacme en Cathaiunya, a sa avia, e com hagui noves quels de Clarença havien armades quatre galees, per raho de haver dit infant: e com dia de Tots Sans prengul terra a Salou.

VERITAT es, que com lo senyor infant se parti de Masina, yo noliege una nau de Barcelona, qui era al port de Palerm, a estar den P. Desmunt, e que vengues a Masina, e de Masina a Catania. E axi mateix hi tramis una dona de paratge, molt bona dona, qui era Dampurda, qui havia nom madona Nagnes Dadri, e era companyona venguda en Sicilia ab la noble madona Isabel de Cabrera, muller del noble en Berenguer de Sarria, e havia haut xxii infants, e era molt devota e bona. E axi acabe ab la dita madona Isabel e ab lo dit noble, que lam lexasen, e yo que li comanaria lo senyor infant En Jacme, fill dël senyor infant En Ferrando: e per llur cortesia lexarem la. E yo comaneli lo senyor infant, quem paria que ella devia saber molt dinfants, e per la sua bonea, e com era de bon paratge e donrrat. E daltra part era hi una bona dona, qui era estada nodriça del senyor infant En Ferrando, que madona la regina de Mallorques li trames tantost com sabe que muller havia presa. E puy hagui daltres dones, e linfant havia bona dida e be complexionada, qui era de Catania, quil nudria molt graciosament. E meny de la sua dida, yo nagui daltres dos qui ab llurs infants mis en la nau, per ço que, si la una fallia, que les altres fossen apareyllades. E per ço les hi mis ab llurs infants les dos, que la llet nos corrompes, ans les mamassen tots dies llurs infants, entro ops les aguessen.

E axi ordone mon passatge, e arme la nau molt be, e mis hi be cxx homens darmes e de paratge e daltres, e mis hi tot ço quens feya mester, e per vida e per defenso. E com hagui apareyllada la nau a Masina, una barca armada vench de

Clarença, que lo senyor infant trametia al senyor rey de Sicilia, e que li feya a saber la gracia que Deus li havia feyta; e axi mateix ho trames a dir largament a mi, por ço que you pogues comptar al senyor rey de Mallorques e a madona la regina e a sos amichs: e trames me cartes que donas a madona la regina, sa mare, e al senyor rey de Mallorques, em fen saber, quem pregava que tost me espaetxas de Sicilia. E yo segurament era espaetxat, mas ab major goig me espaetxe, com sabi aquelles bones noves. E axi, yo anemen per terra a Catania, e fiu fer vela a la nau de Masina, e manels que vinguessen a Catania. E com fui a Catania, a poch de dies la nau hi fo, e fiu recullir tot hom.

E com volgui recullir lo senyor infant, en Not de Monells hach feyt ajustar tots quants cavallers cathalans e aragonesos hi havia, e llatins e tots los honrrats ciutadans. E davant de tuyt ell dix:—Senyors, vosaltres conexets que aquet sia l'infant En Jacme, fill del senyor infant En Ferrando e fill de madona Ysabel, muller sua que fo?—E tuyt digueren:—Que hoch, que tuyt forem al batejar, e puy lavem vist, e conegut, e som certs que aquest es ell.—E sobre aço lo dit En Not ne lleva carta publica. E puy en aquelles paraules mateixes ell torna, e axi mateix li resposseren, e feu ne fer altra carta. E puis encara si torna altra vegada, e feu ne fer altra carta. E puy meslo a mi en les mans e els meus braços, e volch de mi haver altra carta, com yol done per quiti del sagrament e homenatge quem havia feyt, e com yol otorgava haver rebut. E feyt tot ço, yo els meus braços traguí de la ciutat del senyor infant, ab mes de dos millia persones quem seguien. e mis lo en la nau: e tuyt senyarenlo el beneyren. E aquell dia vench un porter del senyor rey Fraderich a Catania, qui aporta de part sua dos pareylls de vestidures de drap daur, ab presents variis al senyor infant En Jacme.

E axi fem vela de Catania el primer dia de agost del any MCCCXV. E com fom a Trapena, yo haguí lletres, quem degues guardar de quatre galees armades que havien feytes armar contra mi per haver aquest infant; que feyen compte, que sil havien, quen recobrarien la ciutat de Clarença. E yo quiu sabi, enforti encara mes la nau, e mis molt mes armament e gents. E promet vos, que foren xci dia, que hanch ne

yo ne dona que hi fos no exim en terra: e si estiguem xxii jorns a la illa sent Pere, e ajustam nos hi vint e quatre naus entre de cathalans e genovesos, e tots partim ensemps de la illa, que tots venien a ponent. E hagem tant gran fortuna, que les vii sen perderen, e nos e les altres ne foren en gran condicio. Empero plague a Deus, que aquell jorn de Tots Sants nos prenguem terra a Salou, que hanch la mar no feu mal neguna hora al senyor infant, ne axi mateix a mi, ne exi del meu braç aytant com la fortuna dura de nuyt ne de jorn; que yol havia a tenir, perço com la dida no podia siure, tant gran mal li feya la mar, e a les dones altretal, que no podien durar ne anar.

CAPITOL CCLXIX

Recompta com yo, Ramon Muntaner, lliure lo senyor infant En Jacme a Madona la regina, avia sua, qui era a Perpinya; el lliura ab tota aquella solemnitat que infant ne fill de rey se deu lliurar.

E com fom a Salou, larchebisbe de Tarragona, per nom monsenyer En Pere de Rochabarti, trames aytantes bes-ties com hagues ops, e fons donat per posada lalberch den Guanesch. E puy a poques jornades anamnosen a Barcelona, hon trobam lo senyor rey Darago, qui molt aculli be lo senyor infant, el volch veure, el besa, el beney. E puy anamnosen ab plujes e ab molts vents e ab mal temps. E yo havia feyta fer una anda, en que anava lo senyor infant e la dida, e havia la cuberta dun drap encerat, e puy damunt de preset vermeyll, e havia hi xx homens, qui per vendes portaven llanda al coyll: e jurcam a anar de Tarragona tro a Perpinya xxiv jorns. E abans que lla fossem, trobam frare Ramon Saguardia, ab x cavalcadors, que madona la regina de Mallorques nos havia tramesos, per ço que acompanyassen lo senyor infant. Si que hanch nos parti de nos ell e quatre porters del senyor rey de Mallorques quens trameteren, entro que fom a

Perpinya. E com fom al Velo a passar laygua del rech, tots los homens del Velo hi exiren, e los millors presseren landa, e a coyll passaren lo riu al senyor infant. E aquella nuyt los consols, ab gran res de prohomens de Perpinya e cavallers tots quants ni havia foren ab nos, e agren hi molt mes exits, mas lo senyor rey de Mallorques era anat en França. E axi entram per la vila de Perpinya ab gran honor quens fo feyta, e anamnosen al castell, ahon era madona la regina, mare del senyor infant En Ferrando, e madona la regina, muller del senyor rey de Mallorques. E amdues, com vaeren que nos muntavem al castell, avayllarense a la capella del castell. E com fom a la porta del castell, yo pris en mos braços lo senyor infant, e aqui ab gran alegre yol porte davant les regines, qui seyen ensemps. E Deus do a nos ayial goig, com hach madona la regina savia, com lo vae axi gracios e bo e ab la cara rient e bella, e vestit de drap daur, mantell cathalanesch, e pelot, e un bell batut daquell drap mateix al cap! E com yo fuy prop de les regines agenollem, e a cascuna yo bese les mans, e fiu besar al senyor infant la ma de madona la regina savia. E com li hach besada la ma, ella lo volch pendre en les sues mans, e yo dix li:—Madona, sia de gracia e de merce, que nous sapia greu, que entro que yo haja mi mateix alleujat del carrech que tench, vos nol tendrets.—E madona la regina rissen, e dix me que li pleya. E yo dix li:—Madona, es aci lloctenent del senyor rey?—E ella dix:—Senyor, hoch, vel vos aci.—E ell feu se avant: e era lloctinent en aquella saho Nuguet de Totzo. E depuys demane, si era lo batle e el veguer e los consols de la vila de Perpinya, qui axi mateix hi foren; e demane notari public, e fo aqui, puy hi hach molts cavallers, e tots quants homens honrrats havia en Perpinya. E com tots hi foren presents, yo fiu venir dones e dides e cavallers e fills de cavallers e la dida de monsenyor En Ferrando, e davant les dones regines yols demane tres vegades.—Si aquest infant que yo tenia el braç coneixets que sia linfant En Jacme, primer nat del senyor infant En Ferrando de Mallorques, e fill de madona Ysabel, muller sua?—E tuyt respongueren que hoch. E aço digui yo per tres vegades, e cascuna vegada ells me resposseren que certament era aquell que yo deya. E com aço hagui dit, yo dix al escriba que men faes

carta publica. E apres yo dix a madona la regina, mare del senyor infant En Ferrando.—Madona, vos creets que aquest sia linfant En Jacme, fill del infant En Ferrando, fill vostre, quengendra en madona Ysabel, muller sua?—Senyer, dix ella, hoch.—E tres vegades axi mateix, en presencia de tuyt, yo lo hi dix, e axi mateix me respos, que hoch, que axiu sabia ella,—que per cert aquest es mon char net,—e per aquell lo recebe: e daço yo lleve carta publica en testimoni de tots los davant dits. E yo dix:—Madona, per part vostra e del senyor infant En Ferrando, dats me per bo e per lleyal e per quiti daquesta comanda de tot quant yon fos tengut a vos e al senyor infant En Ferrando, fill vostre?—E ella respos:—Senyer, hoch.—E axi mateix ho digui tres vegades, e en cascuna me respos, que men dava per bo e per lleyal e per quiti, e que men absòlvia de tot quant yon fos tengut a ella e a son fill. E daço axi mateix se feu carta.

E com tot aço fo feyt, yo li lliure a la bona hora lo dit senyor infant, e ella pres lo, e besal mes de deu vegades: e puy madona la regina jove axi mateix besal mes de x vegades; e puy recobral madona la regina, e lliural a madona Pereyona, qui li era de prop. E axi partim nos del castell, e anam a la posada hon yo devia posar, ço es a saber, en casa den Pere Batlle: e aço fo per lo mayti. E apres menjar yo ane al castell, e done les cartes que aportava del senyor infant En Ferrando a madona la regina sa mare, e aquelles que aportava al senyor rey de Mallorques, e digui li tota la missatgeria quim fo comanada. Queus dire? Quinze jorns estigui a Perpinya, e tots dies yo anava veure dos vegades lo senyor infant, que tant gran enyorament nagui, com fuy partit dell, que no sabia que men faes; e agra hi mes estat, sino fos la festa de Nadal quim venia desus. E axi pris comiat de madona la regina e de madona la regina jove e del senyor infant e de tots aquells de la cort, e pague tots aquells quim havien seguit, e torne madona Nagnes Dadri en son lloch e en son alberch, prop de Banyoles. E madona la regina captench se molt be de mi e de tots los altres. E venguimen a Valencia, hon era mon alberch, e fuy hi tres jorns abans de Nadal, sa e alegre, la marce de Deus.

E no ana a llonch de temps, quel senyor rey de Mallor-

ques vench de França, e hach gran plaer de son nabot, e tantost, axi com a bon senyor, li ordona ab madona la regina la sua vida, axi com tanyia a fill de rey.

CAPITOL CCLXX

Com lo senyor infant En Ferrando de Mallorques trames per cavallers e homens de peu; e com abans que la gent hi fos a la Morea, dit infant passa desta vida, e se ocupa de tota la terra monsenyer En Joan, frare del rey Robert.

Eno ana a molt de temps, quel senyor infant trames missatge al senyor rey de Mallorques, que per mi li trametes cavayllers e homens da peu. E madona la regina sa mare e lo senyor rey de Mallorques trameteren me a dir quem apareyllas, e que percasas bona companya dacavayll e da peu que hi menas, e que ell me faria dar entro a XX milia liures en Valencia a companyes. E yo tantost percasem de companya, axi que a molts acorregui de ço del meu. E no ana a XV jorns, quem vench de manament per un correu, que no mentrametes de res, que Arnau de Caza, ab la gran nau del senyor infant, era vengut de la Morea, e que ell ab la dita nau hauria gent a Mallorques que hi passaria: e axi, a la mala hora revocaren la sentencia, que yo no ane. E En Arnau de Caza acorda duna gent e daltra a Mallorques, e estech tant, e tant tarda, que, com fo a la Morea, lo senyor infant fo passat desta vida, de que fo major tala que linatje Darago preses de negu fill de rey llonch de temps ha: e nous dire aquella casa quen prengues tala, que sis feu tot lo mon; que aquest era lo millor cavaller e lo pus ardit que en aquell temps fos fill de rey del mon, e lo pus detrurer e el mills ordonat de tots feyts. E lo seu cors fo portat a Perpinya, de que fo gran be a madona la regina sa mare, que anch nou sabe, que Deus la sach presa a sa beneyta part. E pot hom dir della que es sancta en Paradis, que el mon no era tant devota, ne tant humil, ne millor chrestiana. E axi ella fo en Paradis abans quel dol de son fill vaes.

E lo cors del senyor infant En Ferrando fò possat a la sgleya dels preycadors a Perpinya. Deus haja la sua anima, el meta ab los sants en Paradís.

E com ell fo mort, no ana a dos mesos, que muri laltre princep. E puy tota la terra se ocupa, e te ho vuy en aquest dia mosenyer En Ioan, frare del rey Robert. Deus, per la sua marce, aport temps que torne a aquest senyor infant En Iacme, de qui deu esser dretament. E Deus ho jaqueixca a mi vaher, e hi pusca en mes veylles canes ajudar daquell poch poder e saber que Deus ma comanat.

Ara vos lexare a parlar daquests senyors de la casa de Mallorques, e tornare a parlar del senyor Darago e de sos fills.

CAPITOL CCLXXI

Com lo senyor rey En Iacme de Arago acorda de trametre linfant Nanfos, son fill, a conquistar lo regne de Serdenya e de Corcega, ab ajuda que li teu lo senyor rey de Mallorques de XX galees.

VERITAT es, quel senyor rey Darago vae sos fills grans e alts e bons, e mana corts a la ciutat de Gerona, en les quals fo lo senyor rey de Mallorques e tots los barons de Cathalunya. E aquí publicas, que de tot en tot trametes son fill, lo senyor infant Nanfos, a conquistar lo regne de Serdenya e de Corcega, qui deu esser seu, per ço com li paria a ell e a ses gents, que li era gran carrech com nou conquistava, pus que havia tant de temps que sen escrivia rey. E aquí finalment tuyt ho tengren per be, e sobre tots lo senyor rey de Mallorques li proferi que li armaria XX galees a son cost e a sa messio. E hi trametria CC homens a cavayll, e gent de peu. E com aquesta proferta hach feyta, tots los richs homens e les ciutats e bisbes e arquebisbes e abats e priors li proferiren valença de cosa saduda, axi quel secors fo axi gran quel senyor rey troba en Cathalunya, que fo maravella. E axi mateix venchsen en Arago, e axi mateix li fo feyta gran proferta; e el regne de

Valencia atretal. Queus dire? quen tal manera sestorça tot hom, que hom por dir, que james tan bella ajuda no hach senyor de sos sotsmesos, com ell hach dels seus. E tantost en bona hora vench a Barcelona, e feu buscar LX galees e molts lenys armats, e nolieja moltes naus e terides, e ordona que anassen ab lo senyor infant e de Arago e de Cathalunya e del regne de Valencia e del regne de Murcia. E axi mateix lo senyor rey de Mallorques feu fer las XX galees nòves, e puy endreça los cavallers e les altres companyes, e anasen ab la cavalleria, e tench taula en tal manera. E tantost com les galees foren feytes, e els homens foren tots acordats, e axi mateix lo senyor Darago e lo senyor infant Nanfos e lo senyor infant En Pere anaven sa e lla a endreçar lo viatge: e tuyt hi enantaven com mes podien.

E axi es veritat, que cascu es tengut de conseyllar son senyor en tot ço que pusca de be, axi lo gran com lo menor, e si per ventura es hom que non pusca dir al senyor rey, si res sap ó coneix de be, deu ho dir a altre qui al senyor rey ho diga, o lo hi trameta a dir per escrit; e puy lo senyor rey es tant savi, que si coneix que bo sia, fara ho, sino, estar sen ha, e no romandra per ço que aquell ho haura dit a bon enteniment, e naura llevada sa consciencia, e hi haura retut son deute. Perque yo, com lo viatge fo publicat, fiu un sermo, que embie per En Comi al senyor rey e al senyor infant, per ordonacio del dit bon passatge, lo qual oyrets aci. E portal los a Barcelona, que yo no era be deleytos de cavalcar, ne danar hi.

CAPITOL CCLXXII

Recompta lo sermo que yo, Ramon Muntaner, tramis al senyor rey, per lo passatge de Serdenya e Corsega, per rahó de censeyll donar al senyor infant Nanfos, o almenys a fer recordar de totes coses.

I

En nom daycell ver Deus qui feu lo cel el thro
En so de genentul faray un bell sermo,
A honor e a llaus del casal Darago:
E per tal que aixi sia la salutacio,
Diga cascu, sil platz, que la Verge nos perdo,
Seny e enteniment quen façam nostre pro
Per est mon e per laltre, e que a salvacio
Vengan trestuyt li compte, vescompte e baro
Qui en est bo passatge de Serdenya habando
Metre si e sa terra e sa provesio,
E segran laut enfant Nanfos, ques guanfano
E de tota Espanya creximent e crezo.
De llevant a ponent, mig jorn, septentrio,
Tremblara tota gent qui en sa gepcio
De sos payres valents reys en En Jaymes ja no zo,
E vull sapiats cascu, que aquest es lo lleo
Que Sibella nos ditz, que ab senyal de basto
Abatria largull de mant alta mayzo,
Que jes hor non diray, que be mentendon pro.

II

E aras vull que sapiats lo meu entendiment,
Que trestuyt li presich estant tant solament
En tres causes que en vos diray verament.
La primera es la persona qui presicha a la gent;

La secunda del poble qui lau be e lentent;
 La terça es la rayso qui del sermo dextent.
 Adonchs de la primera vos dich, que follament
 Puje altre en trebuna, que sap certanament
 Dir e pro e en contra a tot son moviment.
 E que sapia salvar lo seu proposament.
 La secunda del poble, que sens marmurament
 Lo deuon escoltar cascuns molt bellament,
 Queu sapia retre a son millorament;
 Que en estes pauch valria tot son presicament,
 Que Lavangeli ditz, ques pert la sement
 Quis gita entre peyres e espines e xament,
 A la terça vos dich, que deu fer fundament
 Al proposit que parla ses tot veyarament,
 Perquen fundaray mon presich e breument
 En aquest bo viatge quens es a tuyt plazent.

III

Adonchs, senyor infant, com a vostre vasayll,
 E entendrets ma rayso, que assats de trebayll
 Hay vist en aquest mon, pus que nul de mon tayll,
 E per ço en la mar vullats pendre mirayll
 De li vostre secor, qui feron mant assayll,
 Que trezol no metats en leustol, e satayll
 Vos vendran vostres feyts, que esberch ne capmayll
 Nous estaran davant, sal XX que lalmirayll
 Galees faça fer lleugeres com a ventayll,
 En aixils ballesters yran com a fibayll:
 Nos falra de llurs armes, ans forts com a batayll
 Los trobarets als ops, quasi com prest aprayll,
 Que tot quant les davant tira, que res non fayll,
 Fos en la vostra gent. Senyor, no hi ha mes cayll,
 Que trestuyt son de un cor, e nul non sen barayll.
 E axi es la veritat quel valent dun christayll
 No preu lals del mon mag del fi corayll
 Quen Serdenya se pesca, es apres del matayll
 Vos puscon far senyor, si que ab un sogayll
 Vos ameno davant tuyt selvazent e guayll.

IV

Per ço ay començat en lo feyt de la mar,
Car la mar vol tenir cel qui vol aquistar
Lo regne de Serdenya, e si ho fay trembrar,
E ara trestuyt lo mon: e sens ço nos pot far,
Sens menar la gent fresca per ferir e per dar.
E jamay ab tresols freschs no pot hom anar,
Notxer ne ballester quels fayts san aparar,
Ne proher ne remer ayço no cal provar,
Quel ballester en taula juguen a tot llevar,
Que per mar ne per terra nols pot res contrastar;
E sobre aquest partit yo poria alegrar.
Perque, senyor infant, si Iesu Crist vos guar,
Tota la vostra gent tenets en alt encar,
E honor e poder al almirayll donar
Vullats, e que nul altre no hi haja comandar,
Mas ell apres de vos, e en axi honrrar
Vos fara de tots feyts que vullats començar.
Cent galees o pus say que porets menar,
Lenys armats, sageties, com no pot albirar.

V

Sinquanta naus, senyor, say que vos menarets,
Lenys, terides de bandes, e mas daltres lenyets,
Que tots lla, Deus marce, de vostra gent havets.
A donchs lo recullir sia plazent e nets,
E que a port Fangos sien trestuyt alets,
Que vengon a jorn cert, e les grans naus farets,
Senyor, metre en escala, e apres los panquets,
Per ço que nengun dan lenamich, questa guets.
Nous poguessen donar dany; çous prech queus guardets,
Que ab gent falsa mester say que contrastarets,
Perque dayço es ops, senyor, queus adonets,
Que en les llurs paraules ne en ells nous fiets.
E totes les galees pres de terra tindrets,

En axi per escala los apareyllarets,
 Que sion ordonats, e en guarda metrets
 Uns quatre lenys armats, a cuy senyal daretz.
 Que feson aytant lleu, e puys ya no duptets,
 Que dan vos pusca dar home que no amets,
 Ans en guarda de Deus gint vos recullirets,
 Quius do honor e gaug e tot ço que volrets.

VI

E sencarus sopley la reyal magestat,
 Quen cascuna galea que sion hordonat
 Dos notxers e prohers, qui, sens tot barat,
 Penson de li cavayll, que sol un oblidat
 No sia, que sos ops nols sia be donat;
 Car la gent tarassana tro que sion usat
 De si han pro afar, ans sion be pensat
 Cascuns en son daver, axils ia mandat,
 E axi yran tuyt freschs e repausat
 E tuyt li cavayller sion acostumat,
 Que llay hon son cavayll yrat sia mudat
 Ab tota sa companya, per tal ques aviat
 Fosson en llur cavayll tuyt molt guint arreat.
 E si als sen fasia, serina vanitat,
 Quel passatje es breus, don alegre pagat
 Yra ab tot li seu, e sin era lunyat,
 Yria li lo cor que tot fos mal menat,
 E no estia mut qui vol esser lanzat;
 Qui son cavayll se lluna pot se tenir per fat,
 Quen lloch pora fallir don sera menyspreat.

VII

E per vostra alteza hordonarets, senyor,
 Que li almugaten e laltre cap major
 De lalmugaveria, qui son del mon la flor,
 Vajen en les galees, e dets companyes ab llor

De cascu, e li autre yran ab gran bandor,
 Examen en les naus hon lo fasson honor,
 La vianda sordone, que segons sa valor
 Najon assats trestuyt, axi gran, col menor:
 E sen cascun vexell haja ordonador
 De totes estes causes que donen a salbor,
 E sen cascuna nau feyts metre per teror
 Tres ballestes de torn, e quius vol mal simplor,
 E trebuchs, manganells, ayço prech non demor,
 Exades, palafangues, ab mil bon llaurador,
 Vos, senyor, menarets, e cent tapiador,
 Carpenter e ferrer, qui no temon calor:
 E puy Diu' mijanzant, nous cal haver pahor.
 Que viles ne castells, ciutats, casals ne tor
 Que nos renda a vos, si donchs ab gran dolor
 No volion morir e perdre llur honor.

VIII

E quant aço, senyor, sera feyt e complit,
 En nom del Payre el Fill e el sant Esperit,
 E de sa dolça mayre, que prech nous oblit,
 E de trestuyt li sant, ab joy e ab delit
 Vos tengon en sa guarda e sa ma, com es dit.
 Quel bon rey de Mallorques vos fara tal combit,
 Que frestuyt vos diran, que res no hi ha fallit.
 E sen apres, senyor, qual sevulla ne crit
 A la illa sent Pere, ab fe, e llarch, e trit
 Refrescats li cavayll, si eron afeblit,
 E se entretant lestol sera amanuit
 De passar en Serdenya trestuyt, gran e petit.
 Ay qui cell jorn veyra de joy sera complit,
 Que tants coms e vescoms e vervasor exit
 Axi gent arreat, qui de cor son plavit
 Servir laut senyor infant, qui es molt benesit,
 De tota res quil ve, el pus exarnit
 Qui hanch fos, ni hanch mays nul hom vae marit,
 E darmes say, quel mon non es tan sa delit,

IX

Trestuyt li cavayller qui ab vos anaran
Son vostre natural, e valen, e presan
Casqu donrrat paratge, que no hi ha nul suan;
E son tal u miller que nul rey no sen van
Quen ja naja tan bons, e exoment seran
Dets miles de almugaves qui tostemps vos segran,
E man daltre servent qui nous demandaran
Quels donets re del vostre, car en llur cor no han
Mas queus pugan servir com cel qui sens engan
Son vostre natural, e faran ho semblan,
Si negu vos contrasta a lo vostre deman.
Adonchs, senyor, quant tuyt en Serdenya seran
En nom del Payre el Fill e del Esperit san
Pensats danar per terra en Caller, affegan
Viles, castells e borgues que nos obeyran.
Exament lestol al dit castell se van,
E sen la palisada quen el port trobaran
Metense per escala, si com ay dit davan:
E vayrets ballester quels murets combatran,
Que del ayre abatrimon un auselet volan.

X

Ecal sera aysel qui dins Caller sera
Qui en son cor sepan, quant en terra xira,
Lo valent en Carros almirayll, que hi metra
Tant valent cathala qui de mar hi aura,
Que nous dira gens Caller ques ol mon tremblara.
Pus lo mon fo formats, negu nom mostrara,
Que nul fes tal passatge ab lo seu que tengra,
No hi ha mes negu altra ne ab si nomenara,
Sino gent de sa terra, adonch qual rey pora
Si mateix avansar que hi so contra fara.
Ay quant veyran en Caller lestandart qui parra,
Sus alt en la muntanya qui tant flamejara,

E tras tota la host ab manta senyera
De man hom honrrat qui la companyera,
E se apres descampayr say que se atendara
Lo prous senyor linfant qui be salegrara,
Quant per grat o per força dins Caller entrara:
E puy daquí avant mon conseyll cessara,
Car no hauria lloch que nul tants hi sabra,
Casqu de son conseyll, e Deus quil guiara.

XI

Duna causa, senyor, vos remembra, sius play,
Quen oblit no metats ayço que vos diray,
Que nul hom de Comuna no llexets say ne llay
En castell ne en vila, e no men callaray,
Car no saum bo ques fes, perque llur cor veray
No seria jamays, perque ne esclariray
Mas de llurs malvestats que mon temps vist hay,
Cal sant rey vostre payre han fayt mant foll assay,
El sant rey Fraderich meteron en esmay;
Cab cuberta de lladre fan tota res so say,
E recobraron Monech, de que foren tuyt gay,
A tuyt vòstre sessor ne feron don se tray,
Que ser Deus los carvendrà, que dals en mon esglay,
Mas de llur fals presich de que no ix jamay
Mas no fes abaya, e als noy trobaray
Mas li sart son estrayt de vostra gent desay,
Perque farets marces quels siats lum e ray,
Car lleyal gent seran en quer dir vos sabray,
Quen Corsega metats de la gent vas Moncay,
E de la sarrania cusquechs abeu retray.

XII

Eras lo meu presich vull que sia finats,
E prech a Deus, qui es llums e vera clardats,
Que laut senyor infant li sia comandats,

Coms e vescoms, barons e trestuyt li prelats
Qui ab lluy anaran, e trestuyt li bernats,
E ques en breu ne sia ab gran gaug enviats
Bon novell, a sos payres lo sant rey, que assats
Aufa de pensaments tro sapia vertats.
Adonchs, senyors e dones qui es sermo escoltats,
Fayt preguera a Deus, que vengal bon mandats
De cascu a sa casa, e amichs e privats.
E per ço que ab Deus ayço sia acabats,
Cascu se lleu en peus, e trestuyt que diats
De paternoster tres per santa Trinitats,
A honor a sa mayre qui fo sens tots pecats,
Quen prech lo seu char fill, quens sia otorgats.
E quel nom Darago ne sia exalsats,
E que pisans ne altres nols pucha falsedats
Bastir, ne hordonar, e sent Jordi alats
Del alt senyor infant li sia accompanyats.

E segurament aquest sermo tramis yo al rey Darago e al senyor infant Nanfos, per ço ques recordassen de ço que feya mester que faesen. E jats se fos quel meu conseyll no era bastant, almenys a fer recordar les coses, e axí era bo, que un conseyll aporta altra millor; car cascu hi diu pro e en contra. E lla, marce de Deus, tot ço que yo diguí en aquest sermo se compli, salvant dos coses, de que fuy molt despagat, e som encara e sere tostemps. La primera fo, com les xx galees lleugeres nos faeren, que tant denuyg el descarn sofferi lalmiral e la host per les galees dels pisans e de genovesos, que non hagren soffert, si xx galees lleugeres hi hagues. E laltra fo, com lo senyor infant, ab tota sa cavaylleria e pahonada, com hach presa terra, no sen ana dret en Caller, ell per terra e lestol per mar, axí com se feu lestol; que si tuyt ensemps per mar e per terra fossen venguts en Caller, aytantost hagren haut Caller, abans que no hagren Vila Desgleyes. E les gents totes qui foren estades sanes e fresques, que hagren haudes totes llurs robes e totes llurs viandes, e vins e lletovarís e confits que cascu portava en les galees, que hanch en Vila Desgleyes no sen pogren de res servir. E axí tant solament aquestes dues coses mestegren fort en cor, mas empero lla, marce de Deus, tot es vengut en be. Mas be e millor hi hia.

CAPITOL CCLXXIII

Com lo senyor infant Nanfos parti de Port Fangos, e pres terra a Palma de Sols, hon lo jutge Darborea e gran res dels sarts lo reeberen per senyor, en trames lalmirayll per assatlar Caller.

VERITAT es, que com lo senyor rey e els senyors infants hagren recaptat per llurs regnes e comptats tot ço que al viatge feya mester, e el senyor rey ab ells ensemps ordonaren, que a Port Fangos fos tot hom a dia cert per mar e per terra. E aquell jorn que to ordonat si fo tot hom, e abans; per tant eren les gents volenteroses danar, que nols callia cercar per les terres, mas tuyt pensaren de venir, aquells quel senyor rey e el senyor infant havien ordonats. E nous dire daquells qui hordonats eren danar, que tres tants ni vengren. E parech ho be al recullir, que mes de xx milia homens darmes hagren a romanir, que les naus ne les galees ne les terides ne els lenys nols pogren llevar. E axi: ab la gracia de Deus, tots se pensaren de recullir; e lo senyor rey e madona la regina e tots los infants foren aqui a Port Fangos. E lo senyor infant Nanfos pres comiat del senyor rey son pare; e madona la infanta axi mateix, e de madona la regina e dels infants. E lo senyor rey acompanyals tro a la barca armada, hon se reculliren e muntaren, e madona la regina altretal. E axi, a la bona hora, lo senyor infant e madona la infanta, muller sua, recullirens, e tot hom pensa de fer aytal. E aquell dia hagren bon temps, e feren vela. E com fon en les mars de Maho, les xx galees de Mallorques, e naus e terides e llenys foren ab ells. E lo senyor rey e madona la regina estegren aquell dia a la marina mirant los, entro los hagren perduts de vista, e puy anaren sen a la ciutat de Tortosa, e les altres gents cascuns en llurs llochs.

E lo senyor infant Nanfos hach bon temps, e ajustas a la illa sent Pere, ab tot lestol. E com foren tots ajustats, anaren sen a Palma de Sols, e aqui exi tota la cavallersa en terra, e

lalmugaveria. E tantost fo aquí lo jutge Darborea ab tot son poder, quel rebe per senyor, e gran res de tots los sarts de la illa, e aquells de la ciutat de Sacer quis reteren a ell. E aquí hagren dacord, ab coneeyll del jutge, quel senyor infant anas assatiar Vila Desgleyes. E aço feu lo jutge, per ço com per Vila Desgleyes venia gran mal a la sua terra, major que per Caller ne per altre lloch. E axi, lo senyor ínfant posa son setge a Vila Desgleyes, e tramís lalmirayll ab tot lestol assatiar lo castell de Caller, ab lo vezcompte de Rocabarti, qui ja lo tenia assatíat ab cc homens dacavayll armats e ab dos milia de peu, que hi havia ja tramesos primers de Barcelona lo senyor infant ab naus. E axi posarense davant Caller, e jal tenien axi endressat, que tots dies navien homens; els havien tolta gran res de la horta. E com lalmirayll hi fo, fets compte quentre lo vezcompte e ell los donaren de la mala estrena assats. E si havia dins de ccc homens a cavayll e be x milia de peu.

Ara vos lexare a parlar del vezcompte e del almirayll, qui molt be savenien de totes coses; axi com aquells qui eren cosins germans, e tornar vos he a parlar del senyor infant.

CAPITOL CCLXXIV

Com lo senyor infant Nanfos hach presa Vila Desgleyes, e vench assatiar lo castell de Caller e edifica davant dit castell de Caller un altre castell ab una altra vila qui hach nom lo castell de Bonayre.

COM lo senyor infant hach Vila Desgleyes assatiada, tots dies ell los feya combatre els treya ab trebuchs, e estreguells en tal manera, que de la mala ventura havien assats, e tant de destret, que per cer no sabien ques faessen. E axi mateix lo senyor infant e tota la sua host hagren tantes de malauties, que la major part de la sua gent hi muri de malauties, e ell mateix hi fo molt malaut; que segurament fora estat a gran condecio de murir, sino fos lo gran pensament

que madona la infanta ne feu; que a Deus e a ella deuen tuyt grayr la sua vida.

E hanch tant lo senyor infant no fo malaut, que james ne per metges ne per nul hom ell se vólgues partir del setge, ans moltes vegades ab la febre acostes sarmava, e feya combatre. Si que per lo seu bon esforç e per la sua bona cavalleria aporta a aço la vila, ques rete a ell. Axi quel senyor infant e madona la infanta e tota la host entra dins la ciutat de Vila Desgleyes, e establiren la fort be de nostra gent, e hi llexaren aquells que parech al senyor infant que hi feyen a romandre: e axi llexa aqui capita, e a la ciutat de Sacer atretal. E puy venchsen en Caller, e edifica davant lo castell de Caller un castell ab una vila, e mes li nom lo castell de Bonayre. E vench assatiar tant fort Caller, que sol un hom no gosava exir; perque certament pogren veure, que si al començament hi fos vengut, que Caller havia hagut pus abans que no hach Vila Desgleyes. Queus dire? que aquells de Caller sofferiren gran afany, e esperaven secors que havia de venir de Pisa, lo qual secors a pochs jorns quel senyor infant fo en Caller hi vench.

CAPITOL CCLXXV

Com lo compte Ner vench socorrer Caller be ab vuyt cents cavallers tudeschs e CCCC pisans e sis milla dapeu e XXX galees; es combateren ab lo senyor infant Nanfos, en fugí lo compte, e muriren tots los tudeschs e pisans, e a poch de temps muri lo compte de les nafres que hac haudes.

Elo secors fo aytal, quel compte Ner hi vench cap, e hi emena be mcc homens de cavayll, en los quals havia huyt cents cavallers tudeschs quis tenen los millors cavayllers del mon, e els altres eren pisans, e amena be vi milia homens de peu ab malvats sarts quis mesclaren ab ells, qui eren devers Cabo Terra, e daquells servents toscans e manthesans ab llances llongues quilts preen cascu un cavaller, e trenta e sis galees,

entre de pisans e de genovesos, e de moltes terides e llenys qui portaven cavallers e cavaylls. E vengrensen á Cabo Terra, e aquí possaren la cavalleria e tots los pahons e ccc ballesters que hi havia.

E com los hagren tots posats en terra, tot lo navili anasen a la illa Rosa, hon ha bon port, e les terides eren totes encastellades, e meterense en escala per defendre. E com aço fo feyt, les galees vengren envers lo castell de Caller, e lo senyor infant feu armar xxx galees e no pus, e ell, son cors, munta en les galees, e exi defora, per ço ques combates ab ios pisans e genovesos, e moltes terides e llenys que hi havia: e aquells foren axi cortesos, que hanch nols volgren axi esperar, ans sen anaren axi com un bon cavayll fa davant pahons. Si que tot aquell dia estegren en aço, que com lo senyor infant feya vogar, ells fugien, e puys tornaven a llur voluntat. Si que lo senyor infant vae que no hi podia als fer, exi de les galees, e ordona cascu dels setges, com se guardassen: que dins lo castell hi havia be D homens de cavayll, ab mes de cc que ni havia entrats daquells qui eren a Vila Desgleyes, E axi lo poder era gran dins, perque lo senyor infant pensa que per res no jaquis aplegar aquells qui eren venguts ab aquells de dins, e axi establi lo setge, en guisa que, si aquells de dins exien per acorrer a aquells defora, que aquells del setge los ho poguessen contrastar. E dementre quel senyor infant ordonava aço, les galees dels pisans e dels genovesos venien entro a les galees del senyor infant. E lalmirayll En Carros desarma totes les sues galees, salvant xx en que ell munta, pensant quel esperassen a bataylla; mas aquells nou volgren fer. Si que lalmirayll los tramis missatge, que sis volien combatre ab ell, quels exiria ab xv galees; e axi poch ne volgren res fer. E llavors lo senyor infant e lalmirall conegren que a ells feyen fretura les xx galees lleugeres que yo havia dit al meu sermo que haguessen, que per cert, si les haguessen haudes, ja xl galees de pisans ne de genovesos no hi gosaren esser vengudes; que dementres aquelles xx los empaetxaren, les altres los foren adors: e axi podets entendre quina falta fo aquesta. Ara vos lexare a parlar de les galees, e tornar vos he a parlar del senyor infant e de sos enamichs.

Com lo senyor infant hach ordonat ab lalmirayll lo feyt

de la mar e tot lo setge, e hach ordonat que lalmirayll fos capita de tuyt, ell ordona aquells qui ab ells devien anar, si que no volch haver ab si mas cccc cavaylls armats e l homens a cavayll alforrats e estro dos milia homes de peu, entre almu-gavers e servents de maynada.

E pensa la nuyt dextr fora del setge, e mes se lla hon lo compte Ner devia venir el castell, e tota la nuyt estegren apareyllats de la bataylla. E a lalba del dia ells vaeren venir lo compte Ner, esquerra feyta, e ordonades ses bataylles, si hanch vaes venir be gent ordonada de bataylla. E lo senyor infant quels vae, ordona axi mateix sa bataylla, e dona la davantera a un noble hom de Cathalunya, per nom En G. Danglesola, e ell ab la sua senyera, ab tota la cavalleria, vench, mota feyta, ab tota la pahonada en la vanda hon vae quels altres havien la llur. Queus dire? Les hosts sacostaren e el compte Ner, ab conseyll de un bon cavayller qui havia nom Horigo tudesch, qui era exit de Vila Desgleyes e coneixia lo senyor infant, ordona que xii cavallers fossen ordonats ab lo dit Horigo tudesch, qui no haguessen cura mas de la persona del senyor infant. E axi mateix fo ordonat, que deu homens dapeu nos partissen del estrep del senyor infant, e cavallers sabuts qui guardassen la sua persona e la sua senyera, quel senyor infant nos partia de la sua senyera. Queus dire? Com les hosts foren apropiades, cascuns van brocar molt vigorosament, si que james no pogues vaer bataylla pus cruel, ne que ab tanta volentat vengues la hu contra laltre, com cascuns faeren; si que tant fortmen sencalçaren los tudeschs e la nostra cavalleria, quels dotze cavallers ab aquell Horigo tudesch vengren lla hon lo senyor infant era. E lo senyor infant, qui conech que aquells venien assenyalamment per ell, feri lo primer de la llança tal colp, que de laltra part la li passa, si que mort lo gita en terra. E puy mes la ma a la maça, e lexa correr a un altre, e donali tal colp sobre lelm que portava, quel serveyll li feu eixir per les orelles. Queus dire? que ab la maça ne mes morts en terra quatre. E puy la maça se rompe, e mes la ma a la espasa, e feyas fer tal plaça, que res no li podia estar davant. E com set cavallers dels dotze vaeren quels V neren morts per ma del senyor infant, e vaeren les maravelles quell feya, acordarense que ferissen tuyt lo cavayll,

e quel metessen en terra: e axiu faeren, que tots vii ensemps li feriren lo cavayll e lo li mataren, e lo senyor infant ab lo cavayll ensemps ana en terra; e en aquell punt mateix mataren lo cavayll al seu bandoner, e la senyera fo cauda en terra. E com lo senyor infant fo en terra, lespasa li vola de la ma al caure que feu, de que non tenia pus de la mitad; que l'altra mitat nera anada, que havia feyt dos trozos. E no oblida pas en ço que era, ans se desexi del cavayll que li jeya desus, axi com aquell qui es molt fort, e delliure, e ab lo millor cor de feyt darmes qui cavaller qui el mon sia, e va trer lo bordo que portava cint, e vae la sua senyera en terra, e ab lo bordo en la ma va llevar la sua senyera, e la dresa, e la tench abraçada. E sobre aço un cavaller seu, per nom Emboxadors, va devallar del seu cavayll, e va pendre la senyera, e lliura lo cavayll al senyor infant, e lo senyor infant munta tantos, e feu prendre la senyera a dos cavallers. E com hach llevada la senyera e fo muntat, ell se vae davant los set cavayllers, e regonech Horigo Tudesch, e ab lo pom del bordo els pits va brocar envers ell, e vali tal colp donar per mig dels pits, que del altra part lo li passa, e caech en terra mort, si que james nol calech tornar en Alamanya contar noves desta bataylla. Queus dire? que com sos companyons vaeren mort lo dit Horigo, volgren fugir, mas entro lo senyor infant e aquells qui ab ell eren ho faeren, en guisa que tots xii romangueren aqui, dels quals xii los vii muriren per mans del senyor infant.

E com aquests foren morts, lo senyor infant ab la sua senyera broca avant, e llavors vaerets feyts darmes, que james tant fort jornada no poch hom veure de tant poca gent. Si quen aquella brocada lo senyor infant se troba ab lo compte Ner, e feril duna llança que hach presa de un seu servent, tal per la quartó primer del escut, que a terra lo mes: e aqui gran feyt darmes. Si que per força los tudeschs e els pisans muntaren lo compte Ner, qui fo ferit de mes de x nafres. E com ell se vae a cavayll, mentre la presa era gran, ell se exi de la bataylla entro ab x homens a cavayll, e fugi al castell de Caller. E troba la cavalleria del castell de Caller, qui eren be 10 homens, qui estaven defora esperant que seria, que no gosaven eixir a la bataylla, que siu faessen, lalmirayll En Carros los donara adors tantost. E lalmirayll axi poch se podia parar

del setge, e axi havien cascuns assats que fer. Si que com aquells de Caller vaeren lo compte Ner, tengren llur feyt per perdut. Queus dire? que la bataylla fo axi forts, que en un colp se van tirar los tudeschs e els pisans qui eren romasos, e van se emparar dun puig, e lo senyor infant ab los seus atretal, que parech que fos tornech de solas: e guardaren los uns los altres. Ara vos parlare dels homens de peu.

Quant los almugavers e homens de maynada vaeren comensar la bataylla dels cavallers, entro a cc van trencar les llances per mig, e meterense el mig del cavallers per esfondrar cavaylls, e els altres van ferir a la llur pahonada tant fortment, que ab los darts cascu ne mes hu a terra, e puy lexaren se anar en tal guisa a ells, quen poca dora los hagren desconfits e morts: axi quen lestany ne negaren de dos millia en sus, e los altres muriren tots, e aquells qui fugien o se amagaven per les mates, com sen entraven per la illa, o sils trobaven, non llevaven hu a vida; porque tots muriren.

E com lo senyor infant e els seus foren un poch reposats, llexaren se anar, mota feyta, contra llurs enamichs, e aquells faeren atretal, salvant entro a vuytanta homens a cavayll del compte Ner, que com nol trobaren, mentre la bataylla era dura e fort, que sen fugiren en Caller, e els altres combaterense. E si hanch bataylla fo fort el primer assalt, pus forts fo aquesta del segon de tan poca gent: si quel senyor infant hi fo ferit ab bordo per la cara. E com ell se vae calar la sanch per la cara, se fo escalfat a mal talent nous ho cal dir, que hanch lleo no ves axi exir contra aquells qui mal li haguesen feyt, com ell feu contra aquells. Queus dire? que ab lo bordo feya de tals estochs, que mal per aquell a qui conseguia, que ab un colp navia assats. Queus dire? que axi anava per lo camp ades de ça, ades de lla, que res no li havia durada davant, que tant feri en poca dora ab tots los seus, que tuyt ho feyen molt be, richs homens e cavallers e ciutadans, que aquells foren tots morts e vençuts, que hanch non escaparen, entre aquells quis meteren en Caller e aquells qui fugiren al llur estol, pus de cc; e aquells axi mateix no foran escapats, sino fos la suspita en quel senyor infant estava del setge. E axi lo senyor infant e els seus llevaren lo camp, e ab gran goig e ab gran guany tornarensen a la host. E lestol dels

pisans ab gran dolor tornarensen e pensaren de fugir, e vengren en Pisa ab llur mal mandat que ells mateixos portaren. E lo senyor infant trames en Catalunya al senyor rey son pare un leny armat, e feuli a saber tot son feyt, com era estat, e reques li, que li trametes xx galees lleugeres per los grans escarns que rebia de les galees dels pisans.

E com lo senyor infant fo tornat al setge, si destrengue Caller nous ho cal dir, que tots quants sarts hach en la illa qui retuts no seren se reteren a ell. E lo iutge Darborea fo aqui ab tot son poder al segon jorn que la bataylla fo feyta, e hach gran goig e gran plaer de la victoria que Deus hach donada al senyor infant; empero fo molt despagat, com ell o hom dels seus no hi era estat: e segurament no fo culpa sua, que com lo senyor infant fo entrat a Vila Desgleyes, ell havia estat el setge tota hora, ell en persona o son poder. E axi com lo senyor infant hach presa Vila Desgleyes, ab llicencia sua ell sen torna en la sua terra per visitar sos llochs: e tantost com ell ho hach visitat, ell ajusta son poder, e venchsen en Caller. Si que ja podets entendre, que no romas de dos jorns a la bataylla, empero com ell fo a la host del senyor infant ab tot son poder, entre lo senyor infant e ell e lo almirayll e los altres richs homens estrengueren tant fort Caller, que a la mort eren de dins. Si que un jorn sesdevench, que aquells de dins vaeren lo compte Ner qui fo mort per les nafres que hach preses a la bataylla, e gran res daquells qui a la bataylla eren fuyts, que dins eren entrats, que poch ni hach que senyal reyal no sen portassen acostes, ço es a saber, quels senyals reyal eren aytals com de bones llançades e de bones espasades que aquells del senyor infant los havien donades. E ab aytal senyal fugiren lo compte Ner e les altres qui de la bataylla fugiren.

CAPITOL CCLXXVI

Com aquells de Caller cuydaren entrar en lo castell de Bonayre, e lo senyor infant Nantos desconfils; e la malvestat quels de Caller van fer den Gilabert de Sentelles e daltres cavallers; e com pisans delliberaren fer pau ab lo senyor infant Nanfos.

E com aquells de Caller vaeren mort lo compte Ner, és vaeren en aytal desastre, un jorn, a hora de mig dia, que feya gran calor, e aquells de la host del castell de Bonayre durmien e menjaven, e el senyor infant e els altres; ells armaren llurs cavaylls, e apareyllats dacavayll e dapeu van exir, que aquells del setge de Bonayre non saberen res; quels primers quilts vaeren foren peixcadors cathalans, quels vaeren avallar del castell de Caller, e comensaren a cridar:—Viafora! A armes! a armes!—Si quel senyor infant qui ho entes, qui en espatlleres durmia, va pendre lo capell de ferre, e pres l'escut, e posal se al coyll, e ell feya estar tostemps dos cavaylls ensellats seus. E tantost munta en la hu, e lo primer qui fo a la porta del setge fo ell, e tantost ab ell hach mes de dos milia servents, qui almugavers, qui servents de maynada, qui homens de mar. E axi mateix cavallers ateneren, qui guar-nits, qui desguarnits; que cathalans e aragonesos han aquest avantatge daltres gents, quels homens a cavayll tostemps que hostejen van ab les espatlleres vestits, e ab lo capell jubat al cap, e tenen llurs cavaylls enseyllats. E tantost com senten brugit, no han cura dals, mas que prenen l'escut e el capell de ferre, e munten en llurs cavaylls, e tenense per be armats, axi be com los altres cavayllers que tinguessen lesberch vestit o les cuyraces; e els homens de peu tenen cascu la llur llança e llur dart a la porta de llur posada o de llur tenda, e tantost corren a la llança o al dart, que res senten, e tantost com han llur llança e llur dart, son armats de totes llurs armes. E axi com lo brugit oyren, tantost foren contra llurs enamichs, axi que el dit e el feyt tot fo una cosa; que aquells de Caller se cuy-

daren, que aytant se jurcassen a guarnir e arrear com ells. Perque sen trobaren enganats; quel senyor infant ab la cavalleria los fo axi al encontra, e mala a ops dels pisans foren tant avant venguts, que per lo portal del castell de Bonayre sen cuydaren entrar. E axi lo senyor infant feri en ells tan enfortidament, que tantost hagren aquells del castell de Caller a girar. Queus en faria pus llongues noves? quel senyor infant ab lalmirayll, qui es dels bons cavallers del mon, e ab los altres pensaren de derrocar cavaylls e de ferir de llances: e com les llances foren trencades, ab les maces en la ma vaherets fer dels pus desesperats colps del mon. E dels pahons nous ho cal dir, que no feyen mas allancejar homens de cavayll e de peu. E faeren tant, que be de cinchcents homens a cavayll qui eren exits e be tres milia de peu non restauraren cc homens a cavayll, que tots foren morts los altres, e de peu non escaparen c, axi que, si cap mes haguessen haut, que tantost no fossen atesos al castell de Caller, hu non hagra escapat. E axi aquella jornada fo axi bona, com aquella de la bataylla, a destructio daquells del castell de Caller: e podets entendre, com hi venien volenterosos aquells del senyor infant, quen Gilabert de Senteylls e daltres sen entraren mesclats ab ells en Caller, ferint e donant, que nols membrava de res, mas de ferir sobrells: de que los pisans faeren gran malvestat, que depuys quels hagren presos los mataren. E daytals malvestats son apareyllats ells de fer, e tot hom de Comuna; perque fa desplaer a Deus quils ha marce.

E com lo senyor infant los hach mesos fins a les portes del castell de Caller, ell sen torna alegre e pagat al setge. E aquells de dins foren ab gran dolor, e tantost trameteren missatges en Pisa, e quels faeren a saber tot ço quels era esdevengut, e quels acorreguessen, que daqui avant ells no veyen ques poguessen defendre al poder del senyor infant. E com aquells de Pisa hagren sabut aquestes novelles, tengrense per consumats, e tantost pensaren que eren de tot perduts, si ab qualque manera no feyen pau ab lo senyor rey Darago e ab lo senyor infant. E haut aquest conseyll en que tuyt sacordaren, hordonaren missatges a qui donaren tot poder que esta pau tractassen.

Ara vos lexare a parlar dells, e parlare del senyor rey Darago.

CAPITOL CCLXXVII

Com lo senyor rey Darago trames XX galees lleugeres al senyor infant Nanfos; e com missatger de pisans tracta de pau ab micer Barnabo Doria, qui si mes parlador de pau entre lo Commu de Pisa e el senyor infant,

QUANT lo senyor rey Darago hach haudes les novelles del senyor infant que hach trameses de la bataylla que hach vençuda, tantost feu boscar xx galees lleugeres entre Barcelona e Valencia. E encontinent feu obrar les xx galees, e feu posar taula a Barcelona a viii galees, e a Tarragona a dues, e a Tortosa altres dues, e a Valencia a viii, de les quals vuyt galees de Valencia haguem comissio lonrat En Iacme Escriva e yo, Ramon Muntaner, que armassem: e axis cumpli, que dins poch dies les dites vuyt galees de Valencia foren armades, e anaren a Barcelona. E com anaren a Barcelona, totes les altres sapareyllaven, e fo ordonat per lo senyor rey, quen fos capita lonrat En Pere de Belloch, un cavaller bo e espert qui es poblal en Valles. E les dites xx galees partiren de Barcelona, e a poch dies foren en Caller. E com lo senyor infant les vae, hach ne gran goig e gran plaer; e aquells de Caller tengrense per perduts, que be veyen que de aqui avant nols calia haver esperança dajuda ne de galees de paisans ne de genovesos, que aquestes les gitarien de tot lo mon. E sobre aço fo vengut lo missatge de Pisa, qui tracta ab micer Barnabo Doria, qui si mes parlador de pau entre lo Commu de Pisa e lo senyor infant Nanfos.

CAPITOL CCLXXVIII

Com se feu la pau del senyor infant Nanfos e dels pisans, e ab quines convinences; e com aquells de Bonifaci e daltres llochs de Corsega feren homenatge al senyor infant Nanfos.

FINALMENT que de les coses si menejaren moltes de paus, e james lo senyor infant no volch consentir a pau entrells, si el castell de Caller no lin retessen, e a la fi la pau se feu, axi quel Commu de Pisa tingues lo castell de Caller per lo senyor rey Darago, en fos lo Commu de Pisa son vassayll, e que lin hagues a donar Postat, Hirat, Popagat tota hora quen volgues lo senyor rey Darago o lo senyor infant o llurs procuradors, e axi mateix a tots aquells qui apres dells vendrien; e encara que lo Commu de Pisa renunciava a tot dret que hagues en la illa de Serdenya ne en negun lloch de la illa. E encara que en lo castell de Caller no romangués terme negu, mas aquella horta qui davant el peu li era, ço es a saber, partida, e l'altra part fos del castell de Bonayre. E encara que en lo castell de Caller nos gosas fer neguna mercaderia, sino de pisans a pisans; encara que negu leny no hi gosas fer port, sino de pisans; encara que negu sart no hi gosas venir a comprar ne a vendre res, ans aquells del castell de Caller haguessen totes coses a venir comprar el castell de Bonayre; e encara quels pisans deguessen valer al senyor rey e als seus contra tots los homens qui en la illa de Serdenya volguessen fer damnatge. E lo senyor infant promes los, que axi com altres mercaders, poguessen mercadejar per tota la illa [de Serdenya e per tots los altres llochs e terres del senyor rey Darago, axi com altres gents estranyes farien, e que pagassen ay tant de dret com los mercaders catalans paguen en Pisa.

E com tot aço fo fermat e jurat de cascuna de les parts, la senyera del senyor rey Darago, ab c cavallers del senyor infant, entra el castell de Caller, e fo posada en la pus alta torra del dit castell. E axi la pau fo fermada e jurada, e les portes este-

gren obertes del castell de Caller, e hi pogue entrar tot hom; e els pisans e els pullis de Caller feyen atretal a la host e al castell de Bonayre. E com aço fo feyt, lo senyor infant trames lonrrat Emboxados en Pisa, ab lo missatge de Pisa, per ço quel Commu lloas e atorgas tot ço que seria feyt: e axiu lloaren eu atorgaren.

E com aquells de Corsega saberen aço, aquells de Bonifaci e de altres llochs de Corsega vengren al senyor infant, e li faeren homenatge. E axi lo senyor infant fo senyor de tota Serdenya e de Corsega; que si be ho comptats, molt mes donor hach ell que el Commu de Pisa fos son terratinent e els pisans, fossen sos vasaylls; que si hagues lo castell de Caller haut. E d'altra part, quel castell de Bonayre se pobla en tal manera, que abans que v mesos foren passats, fo murat e albergat, e hi hach de cathalans purament mes de vi milia hòmens darmes. Perque daqui avant lo castell de Bonayre tots temps seria sobre lo castell de Caller, com los pisans se volguessen mal captenir.

CAPITOL CCLXXIX

Com lo senyor infant Nanfos se torna en Cathalunya e lexa procurador general lo noble En Falip de Saluça, e lo noble En Berenguer Carros capita del castell de Bonayre, e thresorer de la illa Pere de Lebia e Agostin de Costa.

E com aço fo feyt, lo senyor infant, a conseyll del iutge Darborea, lexa los llochs e les viles, e lexahi procurador general lo noble En Falip de Saluça, qui ab conseyll del iutge faes sos affers. E llexa capita del castell de Bonayre e de tota aquella encontrada lo noble En Berenguer Carros, fill del almirayll, e jaqui capita de Sacer en Semenat, e pus en cascu dels llochs atretal. E lexa thresorer de la illa lonrat en Pere de Lebia e A. de Costa, ciutada de Mallorques. E com totes les terres e llochs hach ordenats e endrezats, axi de la illa de Serdenya com de Corsega, ell llexa lo noble En Falip de Saluça

entro ab ccc homens dacavayll de nostra gent soldaus, e axi mateix dapeu romangueren a sou del senyor rey, e foren entro a mil. E feyt tot aço, pres comiat del iutge e del noble Falip de Saluçà e del noble En Berenguer Carros e dels altres, e recullis ab madona la infanta, ab tota la host e ab tot lestol, e tornasen en Cathalunya, sa e alegre, ab gran honor. E pres terra a Barcelona, hon troba lo senyor rey e madona la regina e lo senyor infant En Ioan, arquebisbe de Toledo, son frare, e el senyor infant En Pere e el senyor infant En Ramon Berenguer e el senyor infant En Falip, fill del senyor rey de Mallorques, e tots los capdals de Cathalunya qui si eren ajustats, per ordonar que trametessen secors al senyor infant en Serdenya. E com lo senyor infant e madona la infanta hagren presa terra aqui a la marina, hon fo lo senyor rey e tots los infants e madona la regina, que aqui los reeberen ab gran honor. Queus diré? que la festa fo molt gran a Barcelona e per tota Cathalunya e Arago e el regne de Valencia e el regne de Murcia e a Mallorques e en Roseyllo, qui totes les gents faeren de la venguda del senyor infant e de madona la infanta. E aqui lo senyor rey e lo senyor infant faeren molts dons e gracies a tuyt aquells qui eren venguts ab lo senyor infant, e cascuns tornaren alegres e pagats entre llurs amichs.

CAPITOL CCLXXX

Com lo senyor rey En Sanxo de Mallorques passa desta vida, e llexa hereu son nabot, linfant En Jacme, fill del senyor infant En Ferrando; e com fo sebolit a Perpinya, a la esgleya de sent Joan.

Si que no ana a molt de temps que aço fo estat, quel senyor rey de Mallorques hach malautia. E era sen anat per les calors en Sardanya, en un lloch que ell se delitava molt, qui ha nom Formigueres, e aqui ell passa daquesta vida, de que fo gran tala, que james no naixque senyor que en si hagues mas de veritat e de justicia, que en ell havia: e pot hom dir dell

ço que seria forta cosa de negu altre, perque negun temps en si no hach renchor ne yra contra son prohisme, e aço es veritat. E feu son testament, e llexa lo regne e tota la sua terra e tot son thresor a son nabot, lo senyor infant En Jacme, fill del senyor infant En Ferrando. E si lo dit senyor infant muria menys de infant de lleyal conjugui, mascle, que tornas al altre fill quel senyor infant hach de la segona muller que pres, com hach Clarença conquestada, que feu venir la naboda del rey de Xipre, que pres per mulle, la qual era e es encara de les belles dones del mon, e de les bones e de les savies, e hach la axi mateix com laltra nina e puncella, que no havia pus de xv anys. Si que no vixque ell a ella pus dun any, e dins aquell any nach aquell fill; lo cual la dona te en Xipre. E com lo senyor infant fo passat desta vida, ella sen torna en Xipre ab dos gallees armades. E axi lo senyor rey de Mallorques vincla lo regne a aquell infant, si aquest infant muria, ço que Deus no vulla, ans li do Deus vida e honor aytant com bo sia per viure, axi com aquell qui es la pus savia creatura dels seus dies, que hanch fos nat de n anys ença. E apres vincla lo dit senyor rey En Sanxo de Mallorques, que si amdosos murien menys de infant mascle de lleyal conjugui, que tornas lo regne e tota la terra al senyor rey Darago. E axi com fo mort, de Formigueres aportarenlo a Perpinya, hon ell se llexa a la esgleya major de Perpinya, per nom sent Joan. E aqui fo feyta la sepultura molt honrradament, axi com pertanyia aytal senyor com ell era. E tantost com ell fo soterrat, posaren en lo dit seti reyal lo senyor infant En Jacme, e daquell dia avant pres titol, que sapella rey de Mallorques e compte de Roseyllo e de Conflent, e senyor de Muntpesller; perque de aqui avant, com dell parlarem, nomenar lem rey de Mallorques, a qui Deus do vida e salut al seu servey, el prest als seus pobles. Amen.

Araus lexare a parlar dell, e tornar vos he a parlar del senyor rey de Sicilia.

CAPITOL CCLXXXI

Com lo senyor rey Darago rete al sanct Pare apostolich Regol e los altres castells quel senyor rey de Sicilia tenia a Calabria, quels tengues en secrets; e com a poch de temps Lapostolich los rete al rey Robert, de que fo molt despagat dit senyor rey de Sicilia.

VERITAT es, quel senyor rey de Sicilia tenia en Calabria la ciutat de Regol e lo castell de sancta Agata e lo castell de Gaylano e lo castell de la Mota e daltres llochs. E fo ordonat en les paus quel senyor rey Darago tracta entre lo senyor rey de Sicilia e lo rey Robert, que daquells castells e ciutats se faes ço quel senyor rey Darago tengues per be: si que los dits castells e ciutat de Regol se meteren en ma del senyor rey Darago, que hi trametes cavallers seus qui per ell ho tenguessen. E a poch de temps ell dona esmena e volch, que aquella ciutat de Regol e aquells castells e llochs quel senyor rey de Sicilia havia en Calabria fossen lliurats al Pare Sant e per lo Pare Sant a qui ell se volgues, e quel Pare Sant quels tingues en secreste, en tal manera que, si jamas lo rey Robert venia contra lo rey de Sicilia, quell fos tengut de tornar los castells aquells e ciutat al senyor rey de Sicilia, que sen pogues aydar. E encara hi hach altres convinences que a mi nom cal comptar. E com tot aço fo feyt, e los castells tench lo Papa, no ana e molt de temps, quel Pare Sant, axi com a sant senyor, e ab bona fe pensasse que mal non pogues sortir de nenguna de les parts, ell feu lliurar la ciutat de Regol e els altres llochs al rey Robert. E com lo rey Robert tench los dits llochs, hach ne gran plaer, e lo senyor rey de Sicilia com ho sabe, fonch ne molt despagat, mas empero hach so a sofferir, e majorment pus era pau entrells, si que en aquesta pau estegren, depuys los dits llochs tench lo rey Robert be.

CAPITOL CCLXXXII

Com galees del rey Robert trencaren les tonayres de Sicilia, don la guerra torna entre lo senyor rey de Sicilia e lo rey Robert; e com dit rey Robert trames son fill, lo duch, ab gran poder en Sicilia, lo qual sen hach a tornar en Calabria, menys de haver res guanyat.

APRES, axi com lo diable obra en tot mal affer, la guerra torna entre aquests dos senyors. De qui fo la colpa a mi nom tany quen colpe negu, que daytals senyors nul hom non deu parlar, mas en tot be com hom hi sap: e axi yo no vull dir, ne deig dir, de quel part fo lo tort, mas pux la guerra torna, axi que les galees del rey Robert tornaren a trençar les tonayres de Sicilia, e presseren lenys e barques de mercaderia qui eren de Sicilia, e puys aquells de Sicilia taeren aytal daquells del rey Robert. Si que lo senyor rey de Sicilia trames en Calabria En Blasco Dalago e En Berenguer Senesterra e daltres richs homens e cavallers, e corregueren gran res de Calabria, e presseren per força Terranova, e la barrejaren, e daltres llochs; e puys tornarensen en Sicilia alegres e pagats ab gran guany: e axi veus la guerra bastida.

E com aço fo estat, lo rey Robert feu gran apareyllament per passar en Sicilia, e lo senyor rey Fraderich apareyllas molt be, com ho sabe defendre, e establi molt be la ciutat de Masina e de Palerm e de Trapena e tots los llochs de les marines. E axi mateix feu tots aquells dels casals de la illa qui eren dintre terra metre en les viles e els castells, qui eren forts e be defendents. E axi fo la illa de Sicilia be apareyllada de defendre. E lo senyor rey ordona cavalleria de cathalans e daragonesos, que nos partissen dels richs homens e cavallers sabuts; e atretal mateix se ordona, que no sen partissen del senyor rey En Pere, son fill, e que cascuns dells fossen apareyllats dacorrer e ajudar lla hon ops fos. E axi mateix ordona micer Simon de Vallguarnera, un cavaller de Peralada, qui molt de temps lo havia servit, qui ab c homens a cavayll e ab cc homens almu-

gavers anas per tota la illa, e ques metes en cascun lloch hon lo rey Robert vendria ab son poder.

E com aço fo feyt e ordonat, no ana a molt de temps, quel rey Robert trames son fill, lo duch, ab tot son poder, per cap e per major en Sicilia. E prengueren terra davant Palerm, al pont del Almirayll, e foren cxxiv galees armades e vi grans naus e moltes terides e molts lenys e barques; e hach hi tota hora tres milia cavaylls armats, e de gent de peu sens fi. E com foren en terra, e hagren estat tres jorns talant, ells sacostaren a la ciutat, e aço fo en lo mes de juny del any MCCCXXV. E dins era lo Comte de Claramunt e don Blasco Dalago e daltres richs homens e cavallers e En Simon de Vallguarnera, que tantost quel vae que pres terra a Palerm, fo dins ab los c homens a cavayll e cc almugavers qui anaven ab ell. E si hanch vaes ciutat ordonada be de defendre, Palerm ho fo; que aquells de dins ordonaren que null hom no paregues el mur, com aquells dreçarien les escales e grues e altres artificis que havien feyts per combatre; mas com les escales serien dreçades e els altres artificis, e els homens serien sus, que a colp tocassen trompes e nacres, e tot hom ab cantals e ab ballestes de torn e de palanca, e ab pega e ab alquitra fus e ab foch donassen per ells; e axis cumpli, en tal guisa, quel terç dia que hagren presa terra, sacostaren al mur, e dreçaren llurs escales e llurs artificis. E com los homens foren sus, axi com davant havets oyt, aquells de la ciutat se llexaren correr sobre ells, en tal manera, que aquell dia hi muri lalmirayll de xxv galees armades que hi havia de la ciutat de Genova, e hi muriren ab ell mes de mil genovesos; e axi mateix hi muriren de les altres persones mes de dos milia, si que hi prengueren tal tret, que tostemps los membrara. E com aquesta mala jornada hagren hauda, estegren tres jorns que hanch no sacostaren al mur de la ciutat; e lo quart jorn ells vengren apareyllats de donar bataylla. E si hanch lo primer jorn hagren mala jornada, molt pijor hagren aquesta, que axi mateix hi perderen molta de gent.

E axi lo duch vae que no hi feya res, partis daquí despagat, e anasen per mar e per terra a Matzara. E abans que hi fos, micer Simon de Vallguarnera hi fo ab sa companya entrat, e tantost los exi a torneig. Queus dire? Axi mateix assajaren a combatre a Matzara, e aquí tambe hi prengueren gran dan. E

puy partiren de Matzara, e foren a Xaca: e axi mateix micer Simon de Vallguarnera ab sa companya fo dins entrat abans quells hi fossen, e axi mateix hi prengueren gran dan. Queus dire? que partent de Xaca a Calatabelot e a la Crestia e a Sargent, e puy a la Licata e a Noro e a Travarona e al Carselat e a Xicla e a Modica e a Çaragoça e a Noch e a Bechsi e a la Ferla e a Pelasol e a la Xoma e a Nola e a Ragoca e a Gosti e a Lemi e a Cathania; e en cascu daquests llochs li fo micer Simon de Vallguarnera davant ab sa companya, qui li feya gran dany a la host. E puy aydava a defendre los llochs, axi quen tal manera li anava apres, que nul hom ne per erba ne per altres coses nos podia llunyar de la host, que nol tengues mort o pres: axi que li feya gran damnatge. Si que de Cathania sach a llevar, e anas recullir al seu estol, a la plaça de ma esquerra; e daqui partent pres terra alguns jorns, que hanch nos acosta a la ciutat de Masina. E aquí ell regonech sa companya, e troba que, qui per malauties, qui per feyt darmes, be hach perduda la meytat de la sua gent. E axi mateix sabent quel senyor rey de Sicilia, son avonclo, era a la Plana de Mil·las, e sapareyllava de venir per combatres ab ell. E pensa quel senyor rey Fraderich li vendria ab gran poder e gent sana e fresca desus, e que eren tuyt dun cor e duna volentat, e ell era ab gent trebayllada, e que havien haut molt desayre, e que eren de diverses nacions e de diverses volentats; perque la bataylla no li era sana. E axi recullis, e passasen en la Calabria a la ciutat de Regol, molt despagat: e dech ho esser, que hanch en tota Sicilia no poch haver presa una terra ne casal ne vila, ans se pensan en lo gran damnatge que havia pres.

E axi, senyors qui aquest llibre oyrets, pensats lo thresor e les gents qui en aquest passatge ses consumat, quin fruyt hajen feyt a be de chrestians. Perque si a Deus plagues ne als regidors de la sancta Fe catholica, molt hagra mes valgut que fos despes a honor de la sancta fe catholica sobre Granada, que lla hon ses despes e consumat. E creats, que aytal fi faran tots aquells qui davant hi passaran, ço es, aquells qui han en cor de tolre la illa al senyor rey de Sicilia e als seus, qui a la sancta romana Esgleya ne regonexen tot ço que regonexer lin deuen.

Ara vos lexare a parlar daquests affers de Sicilia, e tornare

a parlar del gran engany e gran malvestat ques en les Communes, que ja davant vos ne dita partida, mas empero qui metre ho volia per escrit les llurs malvestats, no hi bastaria escriure tot quant paper se fa en la vila de Xativa. Mas per ço com les malvestats de les Communes sien manifestes per tot lo mon, sius vull recomptar yo ço que genovesos han feyt al senyor rey Fraderich, e axí mateix la malvestat que han feyta al senyor rey Darago, e del Commu de Pisa atretal. E per ço faran gran saviesa tots los reys del mon, ques guarden quen res fien en los homens de les Communes, que si ho fan, tostemps sen trobaran enganats.

CAPITOL CCLXXXIII

De les grans malvestats que les Communes de Genova han feytes al senyor rey de Sicilia, e fan tostemps envers la casa Darago.

VERITAT es, quel senyor rey de Sicilia, axí com aquell qui es tot de la part gibilina, ha ajudar a la casa Doria e de Spindola e a les altres grans casades qui exiren de Genova e anaren a Sahona, e de moneda e de cavalleria e de galees e de viandes; axí que, Deus e ell los ha sostenguts a la ciutat de Sahona contra la part quelfa, qui era romasa en la ciutat de Genova, axí que certa cosa es, que Deus e la sua juda e aquella del senyor rey de Sicicia los ha sostenguts. E com lo duch, fill del rey Robert, passa en Sicilia, los davant dits de Sahona prometeren ajuda a fer de galees al senyor rey de Sicilia, e lo dit senyor rey feyan gran comte. E si li membras be, quantes faylles havién feytes al senyor rey En Iacme, frare seu, mentre fo rey de Sicilia, e a ell mateix quantes lin han feytes, no hagra neguna esperansa en ells. Mas dels senyors es axí, que com Deus los dona gracia que viuen llonch temps, mudense los conseylls sovent, e per mort e per altres maneres, e los conseyllers jovens porten gran perill a tot senyor. Que jatse sia que sien pus savis quels altres qui passats son no eren, ne

poden saber tam be los affers com aquells qui son antichs, qui han vist e oyt; que ab la meytat menys de sciencia sabra millor conseyll donar lom antich, quel jove en tots feyts de guerres, per ço com molts feyts hauran vists e oyts mes quels jovens. E axí, per les coses passades pot hom provehir a les coses presents e esdevenidores. Perqueus promet, que si lo bon compte en G. Galceran fos viu, ne don Blasco Dalago, ne Nuget Dampuries, compte Desquilax, ne daltres cathalans ne daragonesos molts qui passats son desta vida, e encara micer Matheu de Termens e micer Vixiguerra de Palozi, ne daltres fossen vius, ja lo senyor rey de Sicilia no hagra tant perdut en secorrer los genovesos, com hi ha perdut; que hagen li feyt remembrant lo temps passat. E axí com ara nes estat enganat, ne sera enganat tostemps ell e tots los reys qui en les Communes se fiaran. E lengany es bo que vous faça recordant, que ara, en aquest passatge que lo duch feu en Sicilia, han feyt los genovesos al senyor rey de Sicilia.

Veritat es, quel senyor rey de Sicilia trames a Sahona per secors de galees, e trames hi moneda; e ells proferiren li, que li ajudarien de xxv galees: e ell estech en esperança que axí fos. E los dits genovesos feren ho en tal manera, que tot lestiu passa. E lo duch fo fora de Sicilia, e sen fo passat de prop de Masina en Calabria, axí com havets entes, abans quells fossen armats; e com saberen quel duch fo fora de Sicilia, e que fo passat en Calabria, llavors ells partiren de Sahona, e vengren envers Trapena, qui era luny cc milles de lla hon lo duch era. E axí podets entendre, com se podien trobar ab ell, ne qual fo lajuda quel senyor rey de Sicilia hach dels genovesos, ni com li serviren be los diners quels havia tramesos per armar. E no basta aquell escarn ne aquesta faylla, que ans pensaren, que encara poguessen deservir lo dit senyor rey de Sicilia de les xxv galees, axí com le devien servir: que avengrensen ab lo Commu de Pisa, que xxii galees que ells havien treytes de Sahona, que servissen lo Commu de Pisa contra lo senyor rey Darago; e lo Commu de Pisa davals mil florins lo mes, e que ab armada de Pisa que venguessen metre vianda e secors de gents al castell de Caller; e encara que ordenaren en les avinences, que Gaspar Doria fos almirayll de Pisa, qui era almirayll de les xxii galees, e que fossen he-

retats tots en Serdenya: e axi fo feyta la avinença entrells e lo Commu de Pisa. E axis veritat, quel servey faeren al senyor rey de Sicilia, qui contra lo rey Darago, qui es frare o major seu, faeren les convinences ab los pisans. E aytals feyts tan desonrrats envers Deus e envers lo mon no par que fruyt de res de be degen fer, ans nostre Senyor ver Deus, qui es veritat e justícia, jutja cascu segons l'enteniment en que va. Perque la casa Darago e els dexendents daquella tostemps son anats avant, e yran ab vera veritat e ab bona fe; perque Deus los exalça, els creix, els fa haver victories en tots feyts; e aquells quils van ab falsedats e ab maestries confon e abat.

Araus vull comptar la fi daquesta deslleial companya, quis feu entre lo Commu de Pisa e les genovesos de Sahona, ne a que feu cap, e la justícia de nostre Senyor ver Deus com obra sobra ells, e fara tostemps contra aquells qui ab malvestat e falsia van.

CAPITOL CCLXXXIV

Com dos galees lleugeres de pisans entraren ab vianda dins la palisada ai castell de Caller, e com lalmirayll En Francesch Carros las pres ab tota la xurma; lo qual entes per los pisans, fo ordonat de venir acorrer dit castell de Caller.

VERITAT es, que com la companya fo feyta entrells, ab aquell enteniment que fo feyta la companya de la rata e de la granota, que cuydava enganyar la una a l'altra, axi com trobarets en les faules del Ysop; e per ço com cascu anava a mal enteniment, vench lo mila qui las sen porta amdues; e axi es esdevengut dels qui la companya feyen cascu ab engan e ab mal enteniment de decebre e d'enganar la hu al altre. E lo poder de la casa Darago, qui es laguila, es los vengut al traves, e als tots devorats e destroyts, e fara tostemps, si a Deus plau.

Devets saber, que com larmada fo ordonada en Pisa per venir acorrer al castell de Caller, foren xxiii galees de genove-

sos e xxv de pisans, e vi vaxells e v sageties e una nau e moltes barques, e tostemps de Pisa, axi que tota hora foren be lx veles qui partiren de Pisa. E com lo noble en Francesch Carros, almirayll del senyor rey Darago, sabe que aquest estol li venia desus, e venia per socorrer al castell de Caller, lo qual lo dit almirayll tenia assatiat, pensa que per.res la dita ajuda de gents que aportaven per metre al castell no hi pogues entrar. E hordona tot son feyt, axi com aquell qui es dels bons cavallers del mon, e dels savis, e pensa per les coses passades e te les esdevenidores, axi com aci oyrets.

Be creu, que ja sabets que no havia dos mesos passats com aço fo, que dos galees fleugeres de pisans vengren de nuit a la palisada, sens que lalmirayll En Carros no sen apercebes, e entraren dins la palisada: e eren galees lleugeres de rems, e aportaren vianda que meteren al castell de Caller. E com lo dit almirayll al mati veu les dites galees dins la palisada, fon molt despagat; empero ab la ajuda de Deus e son bon conselly tot li torna en be e en gran profit e alegre. Que ell tantost assatia les dos galees, que de la dita palisada no podien exir, que per les mans sues no haguessen a passar: e axi tench les tant assatiades, que les xurmes de les dites dos galees sagren mes menjat. que no hi havien portat. E com ell los vae en aquell partit, una nuit per mar e per terra vench los adors, e sobrespres los en tal manera, que les dites dues galees hach ab la xurma e ab tot. E foren axi servits per los cathalans, que tots los tayllaren, que non escaparen de vius mas de trenta; que puy fo jorn quels trobaren vius nols mataren; que lom pus es pres, no es vassallasge que hom laucia. Mas tantost los foren feyts cambals de ferre, e mes los en la obra del mur e del vayll que lalmirayll feya fer al dit lloch de Bonayre, quen poch de temps se feu de les belles ciutats que hanch hom pogues ver feyta en x tants de temps. Que vull que sapiats, quen aquell temps se trobava, que hi havia mes de vi milia homens bons, tots cathalans, ab llurs mullers, e no havia tres anys que lo dit almirayll lo comensa a edificar, com tenia assatiat lo castell de Caller, e lo senyor infant tenia assatiada Vila Desgleyes; perque poden saber los pisans, que sols la ciutat de Bonayre tendria tostemps assetiat lo castell de Caller. E per ço que entenats lo lloch de Bonayre quin

lloch es de mercaderia, vull que sapiats, que com lalmirayll sabe que lestol era partit de Pisa, e que eren be lx veles, axi com davant havets entes, regonech lo poder qui en la ciutat de Bonayre era, e troba que hi havia catorze naus grans, de les quals eren les xii de cathalans e una del rey de França, que hi era venguda de Xipre, e laltra de genovesos, quel fos de la ciutat de Genova lalmirayll havia presa; e daltra part hi havia xxxvi lenys duna cuberta de cathalans, e daltra part hi havia lalmirayll xxii galees ab v vaxells que hi havia, e vuyt entre lenys armats e conops, que havia feytes fer, que anaven per lestany. E tot aquest navili lalmirally feu metre en andana davant la palisada de Caller, per ço que havia vist que les dues galees li havien feyt. E axi apareyllas, que per aquella raho negu dins la palisada no pogues entrar.

Ara vos lexare a parlar de la ciutat de Bonayre e del almirall, e tornar vos he a parlar dels genovesos e dels pisans.

CAPITOL CCLXXXV

Com lo iutge Darborea hach presos vuytanta pisans els frames al almirayll, el qual axi mateix nach presos cent e cinquanta, e com lo dia de Nadal, entre de galees e lenys, vengren cinquanta davant Caller per acorrer la, de les buals lalmirayl En Carros hach VII, e les altres foren desbaratades, en pensaren de fugir.

COM tantost aquest fo partit de Pisa, e fo en boques de Bonayre, los genovesos perderen nna galea que feri en terra, de la qual galea escaparen vius estro a vuytanta homens. E lo iutge Darborea quiu sabe, trames companya a lla hon la galea era rota, e prengueren tots los dits vuytanta homens, e ab una corda el coyll envials a Bonayre a lalmirayll, qui tantost los feu fer bons gambals, els feu metre a obrar lo mur e el vayll de Bonayre. E axi mateix en aquella saho, una galea de genovesos de Sahona, qui venia de la part de Flandes, ab fortuna correch a la illa de sent Pere, e rompe, e escaparen entro a cl persones. E lalmirayll sabe ho a Bonayre,

e trames hi, e hach tots los dits cl homens, e feu ne ço que dels altres habia feyt. Queus dire? quel dia de Nadal del any MCCCXXV, les vint e dos galees de genovesos e les vint e cinch de pisans e vi entre llenys armats e sageties vengren davant Caller, que laltre navili havien lexat a Bonifaci, e per aço eren venguts esperverats, que cuydaven entrar en la palisada de Caller, e que hi poguessen posar la vianda que portaven; mas lalmirayll hach en tal manera ordonada la entrada, que res no hi pogra entrar, que no passas per la sua ma. Axi quel dia de Nadal sen vengren davant lescala de les naus e del altre navili dels cathalans, e feren se tretes tot aquell dia. E lo dia de sent Esteve assajaren de combatre a la un canto del navili, e presseren hi gran damnatge, e res no hi pogren fer; e lendema, que fo lo dia de S. Ioan, ells tornaren per altre canto del navili, e axi mateix no hi pogren res fer. ans hi presseren axi mateix gran damnatge. E lo dia dels Innocens anaren sen a Caboterra, e llevaren aygua, e puy axi mateix tornaren per combatre a la un canto de les naus. En tots aquells assaigs feyen ells ab x galees lleugeres, per ço quel lalmirayll exis de la escala ab les sues galees; e com ell ne seria exit, e vendria sobre les dites x galees quils temian poch, per ço com en llur ma sera de fugir de rems, e que les altres galees batessen de rems, e que sen entrassen dins la palisada ab la vianda. E axi cuydaven metre secors en Caller, mas lalmirayll conexia tot ço quells volien fer, perque nos volia moure de la posta.

E axi lo dia de Nadal, qui fo en dimecres, e el dijous e el divendres e el disapte, estegren en estos affers. E lo diumenge apres lalmirayll feu dinar tot hom per lo mati, e mana que tot hom se guarnis, qui fos en les sues galees qui eren, menys dels vaxells devuyt. E feu cridar per les sues galees, que si ells se combatien, que la bataylla fos reyal, que de cascu fos çó que guanyarien, salvant les persones e les galees, que fossen del senyor rey; que ell de tot en tot, si hi veyia bon llanç, que aquell dia los exiria a bataylla. E axi estech apareyllat de combatre. E com aço fo feyt e hordonat, les galees dels genovesos e dels pisans vengren ordonades de bataylla que meteren primeres vii galees, cinch de genovesos e dos de pisans, quils foren afrenellades totes set ensemps ab En Gaspar Doria. qui

era llur almirayll, e puyt totes les altres venien los de popa. E les vii acostarense tant a les galees del almirayll En Carros ab les proes primeres, qui foren prop a git de dart. E com lalmirayll vae tant prop aquelles dites vii galees, mana de ma en ma a les sues galees, que sens tot brugit e amagadament, que cascu lexas anar la gumena, per ço que si la llevaven, tantost aquells sen yrien, que mes anaren ab xx remes, que feren aquelles del almirayll ab cl. E axi quedament cascu lleixa anar la gumena en mar, que hanch los genovesos ne los pisan no sen adonaren; e tantost van vogar, e abans que aquelles vii galees no pogren haver girat, lalmirayll los fo al dors; e pensaren de ferir en tal manera, que mes de mc persones hi mataren, que trobaren sobre cuberta, e amagarense desota tota hora be cccc genovesos, e pisans be cc. E axi lalmirall hach totes les vii galees ab tota la gent morts o presos; e les altres galees dels genovesos e dels pisans llevaren volta als caps que tenien a les vii galees, e pensaren danar. E En Gaspar Doria, com a valent, com la bataylla era pus fort, ab una barca que tenia de popa pensa de fugir, e munta en una galea qui li estava de popa, qui era de un seu germa. E com les dites vii galees foren preses, lalmirayll ana derrera les altres; mas no res era, que james no las pogra aconseguir. E axi tornasen alegre e pagat entrels seus, e tot hom hach tant guanyat, que tots foren richs, e hanch a nul hom no lleva res que hagues guanyat.

E los genovesos, com foren lluny, trameteren una galea per missatge a lalmirayll, e trameterenlo a pregar, que li plagues que llur missatge pogues venir, e pogues veure los presos; per ço que poguessen veure quals eren morts ne quals eren escapats. E a lalmirayll plach li, e axi vaeren los tots, e hach ne escapats de vius ccccx i genovesos e cc pisans, axi com desota se meteren, axi com davant vos he dit. E com tots los hach escrits, volgren donar al almirall per rescat dels genovesos totes quantes viandes e armes portaven, e totes les altres coses que portaven en les galees qui escapades eren. E lalmirayll dix los, que nols en daria lo pus sotil qui era; ans ajudarien a fer lo vayll e lo mur de Bonayre: e axi ab gran dolor anarense.

E veus qual fruyt faeren ab llur malvestat del armament

que havien feyt, e de la falsa companya que havien teyta ab los pisans: que la hu cuydava enganyar a laltre, e al traves vench lalmirayll del senyor rey Darago, quilts devora, els de-parti tots.

CAPITOL CCLXXXVI

Com les galees dels pisans e genovesos qui eren escampades, e de les mans del almirayll En Carros dellurades, combateren la nau del noble En Ramon de Peralta en tal guisa, que apres de haver perduts CCC genovesos, se hagren a partir de dita nau prou dolents; e com pisans pensaren de trencar totes les convinences que havien ab lo senyor infant.

Ea cap de quatre jorns que aço fo estat, e les galees dels genovesos e dels pisans sen tornaven ab gran dolor, trobaren una nau de cathalans en que era lo noble En Ramon de Peralta, ab lx cavallers quel senyor rey Darago trametia en Serdenya, e una altra nau en que anaven XLVIII cavallers, qui eren axi mateix den Ramon de Peralta, e era davant be x milles. E axi fo ventura dells, que vench en ma dels genovesos, e donaren li xvi bataylles, que hanch res no li pogren fer, e les galees perderen hi mes de ccc homens, quels mataren los cathalans, e molts de nafrats, axi quen tal guisa se partiren dolents de la nau, que james nou oyran parlar, que dolents no sien. E podets cascuns conixer, que obra de Deus es estada, que lalmirayll En Carros en tots aquells feyts no perde mas tres homens, e En Ramon de Peralta en la nau no perde mas un cavaller salvatge. Perque cascuns se deuen esforçar, que vagen ab lleyaltat; e qui ab lleyaltat yra, Deus sera ab ell, e qui a deslleyaltat va, Deus lo confondra, el aportara a destructio; que jau pot hom tots dies vaer visible miracle, que en aquest mon ne fa Deus venjança. E podets ho conixer ara manifestament ab los feyts dels pisans, quel senyor infant Nanfos feu pau ab ells en la manera que davant havets entes, que per neguna manera lo senyor infant ne els seus nols vengren james menys de res que promes los haguessen. E ab

aquell cor feu la pau, e aquell parti de Serdenya, e ab aquell sen torna en Cathalunya, pensant que de aquí avant, puyt pau havia ab los pisans, no hi faria fretura lo seu aturar. E los pisans malvats tota la pau que faeren feren ab gran malvestat, per ço quel senyor infant sen fornas en Cathalunya; que pus que ell ne fos fora, cuydaven confondre en poca dora los cathalans que hi eren romasos. E que aço sia vaer, tantost ho començaren a demostrar, que tantost feren metre molta vianda al castell de Caller, e hi feren venir molts soldaus dacavayll e de peu, e establiren lo dit castell de Caller.

E com tot aço hagren feyt, pensaren de trencar totes les convinences que havien ab lo senyor infant, e totes les paus. Queus en diria? que james no podien trobar cathala a part, que tantost nol degollassen, axi quen poch de temps, abans quels cathalans sen adonassen, nagren morts e gitats en un pou be LXX, qui se trobaren com los cathalans sen foren apercebuts; e axi mateix, que pensaren de armar barques, e ab aquelles, si barca exis del castell de Bonayre, anaven vers aquelles e les prenien e les metien a fons. E axi podets conèixer, qual fiar se fa en ells; que neguna fe ne veritat en ells no trobaria; perque nostre Senyor ver Deus veus com los va destruir per llurs males obres. Si quells san tayllades les vergues ab que seran batuts, que han tornada ls guerra mala a llurs ops; que ja vets e havets entes, com llurs nes pres entro aci, e encara veurets quen sera. Que com aquest rich hom En Ramon de Peralta hagren combatut, anarensen dolents, e lo dit rich hom pres terra alegre e pagat ab amdues les naus al castell de Bonayre, e posa la cavalleria en terra, e la pahonada que amenava, e foren be rebut per lalmirayll e per tots aquells de Bonayre, e los fo feyta gran festa e gran honor.

E com a poch de temps lalmirayll e En Ramon de Peralta hagren dacord, que la cavalleria e pahonada per terra e armada per mar que anassen esvayr Escampaig, qui es la vila de Caller, e es que si be murada, e be que era establida, que tots los polins eran en Escampaig ab llurs mullers e ab llurs infants; quen lo castell de Caller no hi havien romasos mas soldaus.

CAPITOL CCLXXXVII

Com les senyeres del Almirayll En Carros e del noble En Ramon de Peralta pensaren entrar Escampaig, e la van guanyar a força d'armes; e sagren axi ab los Descampaig, que non restauraren a vida ne hom ne dona ne infant; e com dit lloch meritament per sos peccats fo punit.

E axi com ho hagren ordonat, axi ho faeren. Que al alba del dia tots foren entorn dels murs Descampaig, e van se fexar als murs tant vigorosament, que no guardaven perill que esdevenir los en pogues, axi quels homens de mar foren debes la Pola, e la bataylla fo molt fort, que aquells de dins se defensaren molt vigorosamenti, e havien ho be apareyllat, que res nols fallia que a defenso fos mester. Queus en diria, ne queus en faria moltes noves? que per força d'armes los homens de mar esvayren lo mur, e pensaren entrar. E com aquells Descampaig vaeren que eren esvayts, vengren tots daquela part dels homens de a cavayll, e los homens de a cavayll van sacostar al mur e van lo axi mateix esvayr. Queus dire? que les senyeres del almirayll En Carros e del noble En Ramon de Peralta pensaren entrar per Escampaig, e llavors vaerets la bataylla molt cruel; mas empero aquells de Escampaig e gran res daquells del castell qui hi eren avallats faeren gran esforç per raho de llurs mullers e de llurs infants que veyen murir; mas nostre Senyor ver Deus quils volgue punir de llurs malvestats, la venço vench sobrells, que hanch un non restaura a vida, ne de llurs mullers ne de llurs infants atretal: si que hi muriren axi mateix lo capita e lo castella del castell, e gran res del soldaus. Si quen aquell punt sen cuydaren entrar los cathalans per lo castell, mas empero aquells qui eren dins, vaeren la mortandat de llurs gents e la gran destructio, pensaren de tancar les portes e de paredar a pera e a calç.

E los cathalans com hagren morta tota la gent, pensaren de correr per la roba qui era en la vila Descampaig: e era infantat laver e les robes que hi eren, axi que guanyaren tant,

que tostemps ne seran richs homens aquells qui si trobaren. E com aço hagren feyt, lendema tornaren, e vaeren derrocar los murs e les cases, en meteren tot a pla; e los dits nobles hordonaren, que la pera e la fusta pensas hom de pendre a la sua volentat, e quen portassen a la ciutat e al castell de Bonayre. Si que encontinent tot hom pensa de carregar, qui ab barques, qui ab carros, e van ho tot portar a Bonayre, e van ne bastir e obrar bons alberchs. E ordonaren que la esgleya dels frares menors, qui era molt rica, que la desfaessen, e que a honor de monsenyer sent Frances la mudassen a Bonayre; e aquí fo lo convent dels frares menors, e daqui avant no hi estiguessen frares menors, mas cathalans, e que fossen provincia per ells mateixos, e que fossen axi mateix cathalans totes les hordens qui fossen en Serdenya ne en Corsega.

E axi, senyors qui aquest llibre oyrets, vajaus lo cor a lo poder de Deus, que veus visiblement nostre Senyor ver Deus, quina venjança ha feyta dins un any daquestes malvades gentes, qui ab falsia e ab deslleialtat tornaren la guerra contra lo senyor rey Darago, qui benignantment e per pietat havia feyta ab ells. E encara ha feyta Deus venjança daquest lloch Descampaig, qui era poblat de les pus malvades gentes del mon, e de les pus peccadores; que no es peccat que cor de home pogues pensar, que en Escampaig nos faes, si que la pudor nes anada davant Deus. E si vos deytys:—En Muntaner, quals pecats son aquells que vos deytys?—Yous poria dir: que lla era largull e superbia e pecat de luxuria e de totes maneres, en tal guisa que aquella destructio na Deus feyta, que feu de Sodoma e Gomorra, que a foch ho ha feyt tot cremar e abusar: e daltra part, que usura publicament e taula ni tenien a tot hom, e de pecat de gola sobre tot altre lloch del mon; axi que, tota hora Barbaria bastava aquell lloch de ferre e dacer e de tot llenyam e de totes vitualles, de que venia gran dan a tota chrestianitat; e daltra part, que tot cossari o robador hi era be vengut, hagues feyt mal a quis volgues: e de tota tafureria de joch era cap, e daltres mals tants qui si feyen, que no hi basta escriure. Porque veus nostre Senyor ver Deus (beneyt sia ell), quina venjança na feyta en poca dora. Perque es foyll aquell qui no ha pahor ni temor de Deus; perque nostre Senyor soffer molt, mas aquí mateix la justicia

sua cove que obre sobre los malvats, que sino, los bons no porien durar el mon.

E daquí avant lexar vos he a parlar del castell de Caller, qui esta assatiat, e aquells qui son dins, qui son paredats, e aixi mateix Descampaig, qui jau tot baig, e es tot affegat e cremat, e tornarvos he a parlar del senyor rey Darago e del senyor infant Nanfos e del senyor rey de Mallorques.

CAPITOL CCLXXXVIII

Com al senyor rey En Iacme de Mallorques fonch donat per tudor lo molt alt senyor e devot mossenyer En Falip de Mallorques, avonclo seu, lo quaf tracta e acaba, qui dit senyor rey de Mallorques hagues per mulier madona Gostança, filla [del senyor infant Nanfos.

VERITAT es, axi com davant havets entes, com lo senyor rey En Sanxo de Mallorques fo passat desta vida, e lo senyor infant En Iacme, fill del senyor infant En Ferrando, fo posat al seti reyal, e daquella hora avant sera appellat rey de Mallorques, e es encara, e sera molts anys a plaer de Deus. E fo ordonat per los richs homens e cavallers e prelatz e homens de ciutats e viles, que al dit senyor rey En Iacme de Mallorques fos donat per tudor lo molt alt senyor e devot mossenyer En Falip de Mallorques, avonclo seu: e axis cumpli com fo ordonat. E apres que mossenyer En Falip fo tudor, tracta e aporta a bon acabament quel dit senyor rey de Mallorques hagues per mulier la filla del senyor infant Nanfos, fill del molt alt senyor rey En Iacme Darago, en aquest matrimoni hi fo feyta dispensacio del Sant Pare apostoli. E aquest matrimoni fo feyt ab gran concordia e ab gran conformatio de amor e de parentesch de la casa de Darago e de Mallorques; perque tots llurs sotsmesos nan hauda e nan e nauran tostemps gran goig e gran plaer e gran profit. Deus per la sua mierce los do bona vida e salut, quel dit senyor rey de Mallorques. com aquest matrimoni se ferma, no havia mas xi

anys e poch mes. E la senyora infanta, qui ha nom madona Gostança, no havia mas v anys, poch mes. Deus los do la sua gracia en tal manera, que matrimoni se compleixca, en hagen fills qui sien a plaer de Deus e a honor dells e a profit dels pobles. E aquest matrimoni fo fermat per cascuna de les parts en lany de la Encarnacio de nostre Senyor Deus Iesuchrist MCCCXXV.

Ara vos lexare a parlar del senyor rey de Mallorques e de mossenyer En Falip, qui reig la terra per lo senyor rey son nabot, e tornar vos he a parlar del senyor rey Darago e del senyor infant Nanfós.

CAPITOL CCLXXXIX

Com lo senyor rey Darago ab lo senyor rey de Mallorques trameteren tal secors a Bonayre, que aquells de Caller se tengren per perduts, e hagren los pisans a tractar pau ab dit senyor rey, e retrel lo castell de Caller.

COM lo senyor rey Darago e lo senyor infant Nanfos vae. ren los pisans malament e iniqua, qui tractaven aytant com podien que poguessen haver secors de moltes parts, perque poguessen desasatiar lo castell de Caller; pensaren de fer boscar galees e terides, e ordonaren que tots dies trametrien cavallers e pahons en Serdenya. Encara com lo matrimoni fo cumplit e fermat del senyor rey de Mallorques, feu armar vi galees e dos naus a Mallorques, qui ab gran secors de moltes gents trames al castell de Bonayre, en ajuda del senyor rey Darago; e axi mateix hi anaren moltes naus e llenys e terides de Cathalunya; qui totes anaven plenes de bones gents, si que a pochs de dies lo senyor rey Darago e lo senyor infant hagren tramesa tanta de cavalleria e tantes gents e tantes terides e galees, que aquells qui eren dins lo castell de Caller se tengren per morts, e trameteren a dir al Commu de Pisa quels acorreguessen, que si nou feyen, no podien pus tenir. E los pisans, sabent lo gran poder quel senyor rey Darago hi

havia trames, tengren tot llur feyt per perdut, e pensaren quel dit castell de Caller no podien storcre daqui avant, ans aurien goig quel senyor rey Darago los lexa viure en pau en la ciutat de Pisa. E axí, ab tot poder, tramesseren missatges al senyor rey Darago, que vengren a Barcelona, hon trobaren lo dit senyor rey, e aquí molt humilment suplicaren al senyor rey e al dit senyor infant, quels plagues quels perdonassen ço que feyt havien contra ells, e que li retrien lo castell de Caller e tot quant havien en la illa de Serdenya.

E lo dit senyor rey, mogut de pietat, e lo dit senyor infant, per ço com ells e llurs antecessors son estats e son moguts de pietat e plens de charitat e de misericordia, perdonals, e hi formaren paus ab ells, en tal manera, quencontinent li reteren soltament lo castell de Caller e tot quant havien en Serdenya; e lo senyor rey als feyta gracia que pusquen mercadejar per tota Serdenya e per totes les sues terres salvament e segura, pagant ells empero los peatges e les lleudes e els drets que ordonats son o ordonats seran per lo senyor rey. E encara que pusquen haver consols e lloctinents en les ciutats del senyor rey, axí com los cathalans han e hauran en la ciutat de Pisa.

E axí fermada la dita pau, los pisans, ab gran alegre, com hagren trobada marce ab lo senyor rey e ab lo senyor infant, anarensen per retre lo castell de Caller al senyor rey Darago e a cavallers que el senyor rey hi ordona per ell, e encara quels dits pisans li deguessen retre tots los altres llochs qui per ells se tenguessen en Serdenya.

CAPITOL CCXC

Com tostemps Deus punix tot hom qui pau trenca, e com los pisans reteren lo castell de Celler al senyor rey Darago, e per ell al iutge Darborea, e sen van exir per la porta de la mar; e com lestandart reyal e panons foren mesos el castell de sent Brancas.

E axi podets entendre, com per les malicies lurs son estats consumats: que si la primera pau que feren ab lo senyor rey no haguessen trencada, encara pogren tenir lo castell de Caller e els altres llochs; mas ells, com ya havets oyts, se tayllaren vergues ab ques son ferits. E cascuns siats certs, que qui pau trenca, passa lo manament de Deus qui pau lexa e pau volia: e axi guart se cascu que prometra en fermetat de pau, que certament tenir ho deu, pus ho haja jurat e promes, e per res non deu tornar contra; e siu feia, non fara son prou, ans Deus li sera contrari a tot son tractament. Queus direu quels missatges de Pisa e los altres cavallers quel senyor rey havia eleits anaren tant, que vengren al castell de Caller, e trameteren missatge al iutge Darborea, qui era procurador general de Serdènya per lo senyor rey Darago. E tantost ell vench al castell de Bonayre, e axi mareix fo aqui En Falip Boyl, qui era capita de la guerra per lo dit senyor rey, e Emboxados, que tenia lloch del almirayll. E los missatges de Pisa parlaren ab aquells del castell de Caller, e lo dilluns, a ix jorns de iuny del any de la Incarnacio de nostre Senyor Iesu-christ MCCCXXVI, ells reteren lo dit castell de Caller al dit senyor rey Darago, e per ell al dit iutge Darborea e al dit noble En Berenguer Carros e al dit En Falip Boyl e al dit Emboxados, qui en lo dit castell de Caller entraren be ab cccc cavaylls armats e be ab xii milia servents, tots cathalans. E entraren per la porta de sent Brancas, e los pisants exiren per la porta de la mar, e recullirens en quatre galees e en una nau quels dits oficials del dit senyor rey los hagren apareyllades, quilts portaren en Pisa.

E com los dits oficials foren entrats dins, lo noble En Be-

renguer Carros e companya del senyor rey llevaren al castell de sent Brancas un gran estandart reyal del dit senyor rey, e puy en cascuna de les torres panons pochs, reyal. E per gracia de Deus, com les dites senyeres e panons se llevaren per les dites torres, no feya gents de vent; e tantost com foren arborades, vench vent al garbí, lo pus bell del mon, qui estes les senyeres totes e los panons: e fo una vista la pus bella que hanch fos per aquells qui be volien a la casa Darago, e per los contraris lo reves. E aqui lo llaus se crida, e havia hi tanta de gent de dins, de cathalans, e defora gran gent de sarts, e aquells de Bonayre qui responien al llaus tots ensemps, que paria que cel e terra vingues.

E axi, los dits oficials del dit senyor establiren lo dit castell de molta bona gent de cavayll e de peu en tal manera, que per tostemps daqui avant hi sera Deus servit, e hi trobaran totes gents veritat e justicia en tal manera, que la casa Darago e de Cathalunya naura tostempos honor ab la ajuda de Deus. E axi los cathalans, ab la ajuda de Deus, poden fer compte que seran senyors de la mar, ab aytal raho empero, que regoneguen lo senyor rey e los senyors infants sos fills e tots los llurs sotsmesos, que aço los ve de la gracia de Deus, que no sen argullen, nes pensen quels sia venguda aquesta honor e moltes daltres que Deus los dara per llur valentia ne per llur poder, mas tant solament quel poder e la gracia de Deus ho ha feyt. E si en aço va lo cor als dits senyors e als llurs sotsmesos, feyts compte que de be en millor los vendran tots llurs feyts; que als nò es el mon, mas lo poder de Deus, (beneyt sia ell e la sua mare, madona sancta Maria!) que aquesta gracia los ha donada.

E dementre se feya aquesta gran testa en Caller e en Bonayre per los cathalans, e pisants dolents e marrits recullirense, e anaren en Pisa, tantost com lo castell hagren retut, e los altres llochs quis tenien en Serdenya per los pisans. E Deus do nos per sa marce major goig quen Pisa no hagren, com vaeren entrar aquesta llur gent; empero confortarense en tant, com hagren trobada pau ab lo senyor rey Darago, que tots se tenien per morts, si pau no haguessen hauda ab lo dit senyor rey. E daqui avant faran que savis ells e les altres Comunes, que ab lo dit senyor rey nos prenguen en guerra. E

axi Pisa cobra tots los presoners qui estaven presos a Bonayre, els genovesos de Sahona. E axi podets vaer aquesta companya quels pisans e quells de Sahona havien feyta a quina fi es venguda per llurs mals tractaments, e aytal lo que esperem haver de Deus tots aquells qui no yran ab veritat e ab justícia; que veus aquets com foren confosos e abatuts per llurs mals tractaments.

E axi, nostre Senyor ver Deus, per lleyaltat e justícia qui es trobada en la casa Darago, li ha feyta e li fa e li fara aytals gracies, com li fa. Que entre les altres gracies que Deus ha feytes al senyor rey Darago, En Iacme, li ha feyta gracia que hach de madona la regina Blanca, filla que fo del rey Carles, (axi com damunt vos he dit,) que fo molt sancta dona e bona, v fills e v filles, los quals tots e totes vae ordonat e heretats en sa vida.

E dir vos he en qual manera e com lo primer fill, qui hach nom linfant En Iacme, fo procurador general de tots los regnes per lo senyor rey son pare, e aytant com administra la dita procuratio tench fortment justícia, axi al gran, com al poch. E a poch de temps que ell hach tenguda aquesta senyoria, ell renuncia a tots los regnes e a tot lo mon, e a honor de nostre Senyor ver Deus, ell pres habit de la orda de la cavalleria de Muntesa, e viu e viura, si a Deus plau, mentre vida haja, al servey de Deus en la dita horda; perque daqui avant nons cal pus parlar dell, que ell ha lexada la senyoria que podia posseyr en aquest mon, per posseyr lo regne de Deus. e per la sua marce li sia. que lin do gracia. Amen.

E en apres laltre fill, qui hach nom lo senyor infant Nantos, lo qual es aquell que davant vos he dit, al qual, depuys quel senyor infant En Iacme hach renunciat al aretatge de son pare, hach titol de primer engendrat, e fo jurat, apres lo senyor rey son pare, per senyor e per rey de tots los regnes del senyor rey son pare de tota la terra, e feu la conquesta de Serdenya, axi com davant havets entes, e ha mantenguda e mantendra per tostemps la via de veritat e de justícia, axi com aquell qui es lo pus gracios senyor del mon e lo millor cavaller de sa persona qui hanch fos en lo regne Darago. Iat se sia quen si haja molts de bons hauts, mas axi es daquesta beneyta casa, que, la marce de Deus, tostemps va de be en millor, e fara daqui avant, si a Deus plau.

CAPITOL CCXCI

Com la senyora infanta, muller del senyor infant Namfos, passa desta vida, apres daver haut della infant En Pere e infant En Iacme e una filla; e prosoix axi mateix dient quins sien estats aquells cinch fills del senyor rey En Iacme Darago e de madona la regina Blanca.

Eaquest senyor infant Namfos hach per muller una de les gentils dones Despanya que filla de rey no fos, e la pus rica, ço es a saber, la filla del molt noble En Gonbau Dentença, e ab ella pres lo comptat Durgell e tota la baronia Dentiello, e tota la baronia de son pare En Gonbau: e cascuna destes baronies son gran casa. E axi fo molt be muyllerat de dona molt noble e molt rica: e fo de les pus savies dones del mon, que de la sua saviesa se poria fer un gran llibre, e fo molt bona chrestiana, e feu molt de be en sa vida, a honor de Deus. E daquesta dona hach lo senyor infant, que sobrevixque a ella, dos fills molt graciosos, dels quals ha nom lo major infant En Pere, e lo menor infant En Iacme; e hach una filla, la qual es regina de Mallorques, que axi poca com era de edad de v anys, la donaren per muller al senyor rey En Iacme de Mallorques: e tot aço se vae acabat en la sua vida. E puys, axi com a Deus plague, la dita senyora infanta, muller del dit senyor infant Namfos, passa desta vida a la ciutat de Çaragoça, lo darrer dimars de huytubri del any MCCCXXVII, e fo soterrada lendemà, que fo festa dels benaventurats apostols sant Simon e Iudes, en la esgleya dels frares menors de Çaragoça. Deus, per la sua marce, haja la sua anima, axi com de beneyta e sancta dona deu haver; que ella fo combregada e pernoliada e moltes vegades confessada, axi com aquella qui era molt catholica e graciola a Deus e al mon. E axi la volch Deus en son regne nina e jove, e en la dita ciutat de Çaragoça fo feyt per ella gran dol e gran plor. E axi fini sos dies al servey de Deus, axi com a ell ho plach ordonar.

Laltre fill del dit senyor rey En Iacme Darago ha nom

linfant En Ioan, lo qual es arquebisbe de Toledo, hu dels millors chrestians del mon, axi quen sa vida fa Deus virtuts per ell; que ell es dels pus graciosos prelats del mon; axi en preycar, com de totes sciencies e de totes altres gracies bones que sant senyor e bo e honest deu haver. Deus, per la sua marce, lo mantenga.

E lo quart fill ha nom lo senyor infant En Pere, lo qual es molt gracios e savi senyor, e molt soptil dels pus soptils del mon, tant jove de totes bones savieses complit. E lo senyor rey son pare al heretat e feyt tant, que la feyt compte Dampuries e Ribagursa, e cascuns daquests comptats son nobles e bons; e encara quel deu eretar de molt noble castell e molt noble lloch en lo regne de Valencia. E axis pot dir, ques axi be eretat, com fill de rey qui rey no sia.

E lo quint fill del dit senyor rey En Iacme Darago ha nom En Ramon Berenguer, lo qual es axi com sos germans, ques molt savi e gracios; que dels seus dies el mon no trobaria hom pus complit de totes gracies e de totes bontats: e lo senyor rey son pare aretal, quel ha feyt compte de Prades e senyor de la baronia den G. Dentença, e encara molt bon lloch que li dona en lo regne de Murcia. E axis pot dir, que axi mateix es heretat molt noblement e honrrada, e quen pot fer aquella vida que tany a fill de rey. E axi, lo dit senyor rey vae en sa vida sos fills heretats molt be.

E les filles hereta axi, que la major dona al senyor infant En Pere de Castella, qui fo fill del rey En Sanxo de Castella; e l'altra filla dona apres al noble don Ioan, fill del infant En Manuel de Castella; e l'altra filla dona al duch Hostalrich, qui es hu dels millors barons Dalamanya, e la quarta mes en la horda de Xixena, lo qual horda es lo pus honrrat de dones que sia en Espanya, e daquesta horda es la infanta prioresa, axi com aquella qui es molt sancta dona; e la quinta filla ha hordonada de dar per muller al fill del príncep de Taranto.

CAPITOL CCXCII

Com lo senyor rey En Iacme Darago, apres daver moltes vegades confessat, e haults los sacraments de ia Esgleya, passa desta vida e fo soterrat a Sanctes Creus; e com resta lo regne Darago e Valencia al senyor infant Namfos.

E axi lo senyor rey En Iacme, en sa vida, se vae tots sos fills bonse bells e savis a Deus e al mon. E com tot aço hach vist, e Deus li hach feyta esta gracia, a ell vench malautia tal e tant gran, que sofferi molt de trebayll; perque moltes de vegades, axi com a sant senyor e bo e gracios e ple de la sancta Fe catholica, confessa e combrega e fo pernoliat e hach tots lo sacraments de la santa Esgleya. E com tots los hach rebuts ab son bon seny e ab sa bona memoria, croa les mans, e abraza la creu, e posa lo seu esperit en les maas de nostre Senyor Iesu Christ, dilluns, a dos jorns de noembre del any MCCCXXVII, a hora que hom encenia les llums: nostre Senyor ver Deus e la sua beneyta mare madona santa Maria, ab tota la cort celestial, reeberen la sua anima, e la meteren ab los faels en gloria. E axi lo dit senyor rey En Iacme Darago muri a Barcelona lo damunt dit dia, e lexa lo seu cors al monestir de Sanctes Creus, hon jau lo cors del beneyt rey En Pere, son pare. E axi lo seu cors fo portat, ab gran solemnitat e ab grans plors e ab grans crits e ab grans dolors de tots los seus sotsmesos, al dit monestir de Sanctes Creus, e fo soterrat, e lla foren sos fills e de les filles partida, e prelats e gran res dels millors homens de sos regnes. Deus, per la sua marce, tenga en sa guarda e en sa comanda daqui avant sos fills e tots sos pobles; que ell en bon lloch es, e bona fo nat a ops de sa anima e de tots sos sotsmesos; quell hach bon comensament e bona mijania e ha feyta millor fi, e per la fe e per la bonesa e veritat que ha hauda, veus quina gracia li ha Deus feyta. Perque cascu se deu esforçar que faça be, que Deus lo veu.

E axi, es mester que de aqui avant lo senyor rey Namfos, rey Darago e de Valencia e de Serdenya e compte de Barcelo-

na e de Urgell, fill seu, sesforç be, e que faça molt de be, que tal espill ha haut del senyor rey son pare: e ell ha haut tal comensament, que de be en millor vagen sos feyts, e si faran, si a Deus plau; e que axi com esser deu sia pare e governador a sos germans; e que li membra que fills de reys ne de regines no son el mon qui sien nats de millor pare ne de millor mare, quells son, e que son exits tots de un ventre. E axi mateix sia sa marce, que li vaja lo cor que sostenga lo senyor rey Fraderich, son'avonclo, e sos fills, qui son sos cosins germans de dues parts, e quel senyor rey al seu qui reig Sicilia no jaqueixca departir per neguna manera; que mentre a Deus e a ell plaúra, aquella casa esia ra ferma e segura a honor de Deus e dell e de tot son llinatge, e a gran profit de tots sos sotsmesos. E pot fer comte, quell es rey Darago e de Valencia e de Serdenya e de Corsega e de Mallorques e de Sicilia; que de tot es ell cap e major, e es a son manament; que si ell se vol, axi es lo regne de Mallorques a son manament, com lo regne Darago. E axi mateix lo regne de Sicilia: que mentre a ell placia, que aquells regnes haja e tenga per casa sua propia, ell e lo senyor rey de Mallorques e lo senyor rey de Sicilia sien duna voluntat e duna valença, axi com esser deuen, poden fer compte, que seran sobirans a tots los reys e princeps del mon, axi chrestians com sarrahins, e a totes les Communes; e si era en contrari, ço que Deus no vulla, que entre ells haja departiments, feyts compte, que ab la hu confondria hom laltre. Per que es mester, quel senyor rey Namfos Darago que li vaja lo cor en aço, que tota la fermetat e veritat esta en Deus e en ell qui es cap e major de tot, que li placia, que li vaja lo cor lo proverbí que diu lo cathala: que no son tots amichs aquells qui en la cara riuen a hom. E axi la casa de Mallorques e de Sicilia, qui porten lo seu senyal e ab aquell han a viure e murir, reja e mantenga contra tots los homens del mon, e males gents no meten altre al seu cor; e membrali del eximpli de la mata del jonch, que en ells ha lloch a recordar. Deus per la sua marce do cor e voluntat, e los do a tots compliment de la sua gracia. Amen.

E si negu me demana:—En Muntaner, quin eximpli es aquell de la mata del jonch?—ha aquella força. Que si tota la mata lligats ab una corda be forts, e si tota la volets arrancar

ensemps, dich vos, que deu homens per be que tiren no la arrancaran, ne encara com mes se ni prenguessen; e sin llevats la corda, de jonch en jonch la arrancara tota hu fadri de viii anys, que sol un jonch no romandra. E axi seria daquests tres reys, que si entrells havia devisio neguna ne desconcordia (ço que Deus no vulla!), feyts compte, que han de tals vehins, que pensaran de consumir la hu, e puy laltre. Perque es mester que daquest pas se guarden, que mentre tots tres sien duna volentat e duna valença, no temen tot altre poder del mon, ans, axi com davant vos he dit, seran tostemps sobirans a llurs enamichs.

CAPITOL CCXCHII

Com io senyor rey Nafos Darago vench ab tots sos germans e richs homens a la vila de Montblanch, hon tench conseyll, en quina part de ses terres yria, e axi vench a Barcelona e aqui jura usatges e llibertats a tot cathala, el juraren per llur cap e senyor,

ARA vos {tornare a parlar del senyor rey Nafos, per la gracia de Deus, rey Darago e de Valencia e de Serdenya e de Corsega e compte de Barcelona. Que puy quel dit senyor rey son pare (a qui Deus do sancta gloria!) fo soterrat, e feyta tota la solemnitat que li tanyia, lo dit senyor rey Nafos, ab tots sos germans e tots los prelats e richs homens e cavallers e ciutadans, sen vench a la vila de Montblanch, e en aquell lloch tench son conseyll, en qual part yria, o en Arago o el regne de Valencia, o si sen tornaria a Barcelona, quell volia retre son deute en cascuna daquestes provincies, segons que sos antecessors faeren. E aqui finalment fo determenat, que per reebre homenatge de prelats e de richs homens e cavallers e ciutadans e homens de viles e de tots los seus qui per ell se tenen en Cathalunya, que anas a Barcelona, e que lla hagues parlament e colacio ab tots los cathalans. E axi, lo senyor rey a la bona hora anasen a Barcelona ab tots los prelats e richs homens e cavallers e ciutadans e homens de vila; e puy trames

aquells qui no hi eren quis tenien per ell, que li fossen a Barcelona. E entretant ell ana a visitar molts llocs en tal manera, que a la benaventurada festa de Nadal ell fo a Barcelona, la qual festa ab poch solas e ab poch alegre se tench, per raho de la mort del senyor rey son pare. E feyta la festa, ell feu en Barcelona tot ço que a fer havia, e complidament e molt graciosa ell jura usatges e llibertats e franqueses a tots los cathalans, e ells juraren a ell per senyor, axi com aquell qui era hereu del molt alt senyor rey En Iacme, son pare, (a qui do Deus sancta gloria!)

CAPITOL CCXCIV

Com lo senyor rey Namfos Darago hordona que prelatz e richs homens e cavallers de sos regnes fossen a Çaragoça lo dia de Pascha, per ço com se volia fer cavayller, e pendre la beneyta corona del reyalme.

E feyt tot ço, ell pensa que, axi com los sants apostols e deixebles de nostre Senyor Deus Iesuchrist estaven descon-solats, que axi los seus sotsmesos estaven ab gran tristor per la mort del senyor rey son pare; e que axi com Iesuchrist, lo jorn de Pascha primer vinent, que fo diumenge, a tres dies en abril del any MCCCXXVIII, que ell confortas e alegras si mateix e sos germans e tots los seus sotsmesos. E ordona quel dia davant dit de Pascha, que prelatz e richs homens e cavallers e missatgers e ciutadans e homens de viles honrrades de regnes fossen a la ciutat de Çaragoça; e aquell dia beneyt ell se faria cavaller, e pendria la corona beneyta e astruga, ab la major solemnitat e festa que hanch rey prengues en Espànya nul temps, ne encara en altres provincies, com yo puch saber. E daço feu fer cartes, que tramete per tots los seus regnes e a prelatz e a richs homens e a cavallers e a homens de viles.

CAPITOL CCXCV

Com lo senyor rey Namfos parti de Barcelona, e vench en la ciutat de Lleyda, e vesita gran res de totes aquelles parts, e li trameteren grans presents e joyes lo rey de Trimise e de Granada; e com tots los nobles comensaren dapareyllarse pera venir en Çaragoça a la coronacio.

E feyt tot aço, ell parti de Barcelona, e anasen a la ciutat de Lleyda, e vesita gran res de totes aquelles parts, e tot hom pensas dapareyllar per anar a la dita festa beneyta de la sua coronacio. E nous dire que sen apareyllasen sos barons solament de sa terra; que ans hi vengren de Serdenya lo fill del iutge Darborea earquebisbe Darborea e dos nabots del dit iutge Darborea, e hi vench ab ells ensemps ab tres galees armades lonrrat Emboxados, almirayll del dit senyor rey Darago, e governador de Serdenya, e molts daltres honrrats homens; e encara li vengren missatges ab grans presents e joyes del rey de Trimise, e missatges, axi mateix ab grans joyes e presents, del rey de Granada; e hi vench molt honrrat hom de Castella, e ni hagren molt mes {venguts, sino fos la guerra del rey de Castella e del noble don Ioan Manuel, fill del infant En Manuel de Castella; e encara hi vench molt honrrat hom de Navarra e de Gascunya e de {Prohença e de moltes altres parts, axi que tant gran fo la congregacio de les gents que si ajustaren en la ciutat de Çaragoça lo jorn de la dita festa beneyta de Pascha, que tota hora ha esmava hom que hi havia mes de xxx milia cavalcadors. E axi lo senyor rey Namfos fo a Çaragoça la semana del Ram, e puys apres hi fo lo senyor arquebisbe de Toledo, son germa; e apres hi vench lo senyor infant en Pere, son germa, compte de Ribagursa e Dampuries, ab mes de dccc homens a cavayll, e lo senyor infant En Ramon Berenguer, germa seu, axi mateix compte de Prades, ab be d homens a cavayll; e apres hi vench lo noble don Iacme de Xirica, ab be d homens a cavayll, e son germa, don Pedro de Xirica, ab be cc homens a cavayll, e apres lo noble En Ramon

Folch, vescompte de Cardona, axi mateix ab molta cavalleria, e apres lo noble A. Roger, compte de Pallars, ab gran companya de cavayll e de peu, e apres lo noble En I.lop de Luna, ab gran cavalleria, e apres En Dalmau, vescompte de Castellnou, axi mateix ab molta bona companya de cavallers e daltres moltes bones gents, e apres lo noble En Not de Moncada, ab molta bona companya de bons cavallers, e apres lo noble En G. Danglesola, ab gran companya, e apres lo noble En Berenguer Danglesola, e apres En Ramon de Cardona, e apres lo noble En G. de Servello, e apres lo noble Naxemen Corneyll e lo noble En Pere Corneyll e lo noble En Ramon Corneyll e el noble En Pedro de Luna e lo noble En Ioan Ximenis Darocha e el noble En Falip de Castre e el noble En Amoros de Ribelles e lo noble En G. Darill e el noble vescompte de Vilamur e el noble En Pons de Caramany e el noble En Gilabert de Cruylls e el noble Nalfonso Ferrandis Dixier e el noble En Pere Ferrandis de Vergar e el noble En Bertran de Castellot e el noble En Pere Dalmenara e el noble En Gombau de Trameset e el noble En Artalet de Fosses e el noble Naxemen Perez Darenos e lo noble En Sandorta Darenos e el noble En Ferran Dabeylla e el noble En Iofre, vescompte de Rocabarti, e lo noble En Bernat de Cabrera, vescompte de Monsoriu: e tots venien molt ricament apareyllats de bona gent dacavayll e de peu; mas venchlos missatge, que la comptesa Dampuries, tia del dit noble Bernat de Cabrera, era morta, e hagren a romandre; mas de les llurs companyes hi hach moltes. E axi mateix hi vench lo noble En Pere Daregaill e molts daltres nobles e Darago e de Cathalunya e del regne de Valencia e del regne Mureia e de les altres provincies, cascuns ab grans cavalleries, que seria gran cosa de nomenar e descriure. E encara hi vench, ab gran cavalleria, lo mestre de Calatrava, lo mestre de la horda de Muntesa e lo Comanador de Muntalba e lo noble frare Sanxo Darago, castella Damposta, de la horda de cavalleria del spital de Sant Ioan; e aqui fo axi mateix lo davant dit arquebisbe de Toledo e el senyor arquebisbe de Çaragoça e larquebisbe Darborea davant dit e lo senyor bisbe de Valencia e lo bisbe de Lleyda e lo bisbe Dosca e el bisbe de Tarasona e molts daltres bisbes, abats e priors.

E axi mateix hi fom nosaltres vi que hi fom tramesos per

la ciutat de Valencia, que hi anam ab gran companya; que tots dies donavem civada a besties nostres propries a LII, e hi haviem be cxii persones, e hi menam trompadors e tabaler e nafil e dolsayna, los quals vestim tots de reyal, ab los panons reyal, e tots be encavalcats. E cascu de nos tots vi menavem nostres fills e nostres nabots ab arnes de bornar, estenguem casa uberta, del jorn que partim de Valencia entro que hi fom tornats, a tot hom qui menjar volgues ab nos. E donam en la cort vestidures de draps daur e daltres cascuns a jutglars, e hi portam cl brandons de Valencia, cascu de dotze lliures, e feem los tots verts ab escuts reyal.

E axi mateix hi hach vi prohomens per la ciutat de Barcelona, molt be arreats e be ordonats, e ab molt bells brandons; e axi mateix ni hach de la ciutat de Tortosa quatre, e puy axi mateix de les altres ciutats e viles honrrades de totes les provincies del dit senyor rey, que cascuns sesforçaven que hi venguessen molt honrradament. Queus en diria? que james en Espanya no fo axi gran festa en un lloch de bona gent, com aquesta es estada.

CAPITOL CCXCVI

Dels nobles quel senyor rey Nafos feu cavallers novells de la sua coronacio, e daquells qui feu l'infant En Pere e l'infant En Ramon Berenguer, e axi mateix de molts cavallers novells qui llavors se faeren.

E puy vos he dita partida dels prelat e richs homens e altres bones gents qui a la dita festa sajustaren, es raho queus nomen los nobles quel dit senyor rey feu cavallers novells aquel dia beneyt, e los nobles quel senyor infant En Pere feu axi mateix cavallers, e lo dit senyor infant En Ramon Berenguer atretal. E lo noble En Ramon Folch e cascuns daquets nobles faeren molts cavallers novells, axi com davant entendrets que fo ordonat.

Primerament feu lo dit senyor rey cavaller aquell dia lo

noble don Iacme de Xirica, e lo dit noble feu ne vint cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble fill del iutge Darborea, e fo ordonat, que tantost com fos en Serdenya, que faça vint cavallers novells, deu cathalans e deu aragonesos, los quals ell deu aretar en Serdenya, que en esta cort nols poch fer, per ço com no hach tems quels pogues apareyllar; mas aytant se val, puys los ha rebut de sa casa, els deu fer cavallers e aretar en Serdenya. E apres lo senyor rey feu cavaller lo noble En Ramon Folch, vescompte de Cardona, e lo dit noble feune tantost tres nobles cavallers, ço es a saber, En Ramon de Cardona, son germa, e lo noble Namoros de Ribelles, e lo noble En Pere de Regal; e cascuns daquets nobles faeren x cavallers. E apres feu lo dit senyor rey cavaller lo noble En Llop de Luna, e lo dit noble feu ne tantost xx cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble A Roger, compte de Pallars, e lo dit noble feu tantost xx cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble Nalfonso Ferrandis, senyor Dixet, e lo dit noble feune tantost xv cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble En G. Danglesola, e lo dit noble feu tantost x cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble don Ioan Ximenis Darocha, e lo dit noble feu tantost x cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble En Berenguer Danglesola, e lo dit noble feu tantost x cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble En Pero Corneyll, e lo dit noble feu tantost x cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble en Guillem de Cervello, e lo dit noble feu tantost x cavallers. E apres lo dit senyor rey feu cavaller lo noble En Not de Moncada, e lo dit noble feu tantost x cavallers.

E com lo senyor rey hach feyts aquests richs homens cavallers, lo senyor infant En Pere feu cavaller lo noble En Dalmau, vescompte de Castellnou, e lo dit vescompte feu tantost x cavallers. E apres lo dit senyor infant En Pere feu cavaller lo noble En G. Daril, e lo dit noble feu tantost x cavallers. E apres lo dit senyor infant En Pere feu cavaller lo noble vescompte de Vilamur, e lo dit noble feu tantost x cavallers. E apres lo dit infant En Pere feu cavaller lo noble En Gilabert de Cruylles, e lo dit noble feu tantost vi cavallers. E apres llevas lintant En Ramon Berenguer, e feu tres richs homens

cavallers novells, e cascu daquests ne feren tantost, qui x qui viii. E los dits nobles quel senyor infant En Ramon Berenguer feu cavallers son aquests los primers que hanch feu. Queus dire? que apres que aquests senyors e richs homens agren feyts aquests cavallers novells, molts daltres richs homens de Catalunya e Darago hi faeren molts cavallers. Que dich vos, que yo hi compte cclvi cavallers novells, menys dels nobles. E per cert que nach molt mes, que nul hom nols pogra tenir compte: tant gran era la presa de les gents. E tots aquells cavallers novells foren vestits de draps daur, ab penes vayres, les quals vestidures donaren a iutglars; e puys vestiren altres vestidures de preset vermell, que tots hagren mantell ab penes vayres o darminis, e cotes e gonelles de preset vermell, e gramalles; e de cavaylls e densellaments ne de frems nous cal parlar, que james en neguna part tan bell arnes nul hom no poch vaer. E fo axi ordonat, que cascu rich hom exia de la esgleya, e cavalcava ab sos cavallers novells.

E axi anavensen a la Aljaferia, qui es un palau del senyor rey, e nul hom ab ells no cavalcava, mas lo rich hom metia davant sos cavallers novells qui feyts havia, cascu cavalcant en son bon cavayll; que qui volia vaer bons cavaylls, e bells e arreats, lla los pogra veure. E fills de cavallers davant ells portaven a cavayll la espasa cascu de son senyor o de son fraire o de son parent que cavaller novell era; e darrera venien los daltres fills de cavallers qui los portaven a cavayll les armes, e axi altre no gosava cavalcar ab ells, ans cascu sen anava axi ab trompes e ab tabals e ab flautes e ab sembes, e ab molts daltres instruments; quen veritat vos dich, que mes de ecc pareylls de trompes hi havia; e hi havia daltres iutglars, qui cavallers salvatges, qui daltres mes de mil, que tal crit e tal brugit hi havia, que paria que cel e terra ne vingues. E axi per horda, ab gran alegre, anaren tots de sent Salvador de Çaragoça entro al Aljaferia. E encara part aço hi havia mes de ecc bornadors, e be c cavallers o fills de cavallers o donrrats ciutadans, qui tiraven a taulat; e daltra part hi havia be c homens a cavayll del regne de Valencia e de Murcia, qui jugaven a la genetia; e daltra part havia, apres del Aljaferia, un camp tapiat, hon pogrets veure matar toros, que cascuna parrochia amenava son toro vestit de reyal, e amenaven lo ab

trompes e ab gran alegre; e cascuns amenaven llurs munters qui los toros matavan. E puy's vaerets per les carreres dances de dones e donzelles, e de molt bona gent. Queus dire? que lalegre era tant gran, que no anava en als a hom lo cor, mas a guardar ça e lla: e era axi be ordonat, quels uns no feyen afany als altres.

E aquesta festa dura de la vespra de Pascha entro lo divendres apres Pascha, ab lo pus bell temps del mon, e ab la major pau que hanch fos entre gents: que no pot hom dir, que hanch hi hagues paraula mal dita duna persona a altra, del major entro al menor, del dia que fom ajustats a Çaragoça entro al dia quen partim; ans ab gran concordia sajustaren, e ab gran concordia hi estegren, e ab gran concordia e amor se partiren: e tuyt hagren bones posades: en tal manera ho hagren ordonat be los prohomens de Çaragoça. E tot hom menja ab lo senyor rey la vespre de Pascha e lo jorn e lo dilluns, e puy's aytant com a cascu plagues: que aytant com la cort dura no si tanca porta; mas lo senyor infant En Pere e lo senyor infant En Ramon Berenguer, com los dits tres dies foren passats, cascu feu un jorn convit gran, e convida lo dimarts lo dit senyor infant En Pere lo dit senyor rey e tots los richs homens e prelats e cavallers e ciutadans, e puy's tot hom qui menjar hi volgues. E aquell dia lo senyor infant En Pere tench molt honrrada cort, e feu molts dons a richs homens e a cavallers e a ciutadans e a totes les altres manares de gents. E lo dimecres apres, lo senyor arquebisbe de Toledo feu atretal a la horda dels frares menors de Çaragoça, hon ell posava. E lo dijous feu atretal lo senyor infant En Ramon Berenguer. Queus dire? que axi, ab gran alegre, se mantench la cort de totes coses estro al dit dijous a vespre, ab bell temps e ab clar; e lo divendres mati vench, la gracia de Deus, bona pluja, qui prengue tot Arago e Cathalunya e lo regne de Valencla e de Murcia, e dura entro lo diumenge seguent per tot lo dia. E axi la terra, quen havia gran mester, hach compliment de la gracia de Deus, axi de bon senyor com de bona pau, quel dit senyor rey havia aquell jorn ab totes les gents del mon, ço que nos pot dir de negun rey qui el mon sia, e encara ab gran goig e pau ab totes les sues gents, e encara basta la terra de bona pluja. E axi, placia a nostre Senyor que li do vida e sa-

lut llonga, el prest als seus sotsmesos, axí com aquell qui es lo pus gracios senyor e el pus savi e el millor cavaller qui el mon sia, e el pus catholich, e dels millors chrestians del mon.

E aqui foren los seus beneyts dos fills, ço es a saber, lo senyor infant En Pere major, qui es jurat rey Darago, apres del senyor rey son pare, e apres lo senyor infant En Iacme, qui es compte Durgell. E cascu daquets dos beneyts infants, fills seus, cenyiren les espases a gran res dels richs homens quis faeren cavallers, els donaren molts dons, els faeren moltes gracies. E axí tota la cort en totes maneres fo beneyta de Deus e [de madona sancta Maria e de tots los seus beneyts sancts e sanctes. Amen.

CAPITOL CCXCVII

Com lo senyor rey Namfos pres cavalleria de si mateix a Çaragoça, ne ab qual manera, ne ab quina solemnitat reebe la beneyta corona del reyalme.

ARA, pus vos he parlar de la cort, com saplega ab la gracia de Deus, vull vos dir en qual manera lo dit senyor rey pres cavalleria de si mateix, e reebe la beneyta corona, ne en qual manera vench vetlar a la esgleya de sent Salvador de Çaragoça, ne en qual manera se feu la sua solemnitat de la beneyta cavalleria quell reebe de si mateix, e de la beneyta corona; ne en qual manera exi de la esgleya, ne en qual manera ana entro al seu palau del Aljaferia.

E vull que sapiats cascuns, que de la esgleya de sent Salvador, que es la seu de Çaragoça, entro al Aljaferia ha mes de dos milles groses: e per ço vull vos ho recomptar, que tots aquells qui aquest llibre llegiran vull que sapian en qual manera se fa lo senyor rey ell mateix cavaller, ne en qual manera se posa la corona, e ab qual solemnitat de bendicions e de misses e de molt bona oracio, ne en qual manera lo destra hom, entro que fo tornat al seu palau; que aquestes coses asaber bones son a tota persona, de qualque condicio sia.

Veritat es, quel dit senyor rey trames lo divendres sant a vespre a tot hom, quel disapte mati, la vespra de Pascha, com haurien cobrada Aleluya, que cascu leixas lo dol que portava per lo senyor rey, son pare, e que tot hom sadobas les barbes, e que tot hom comensas a fer festa; e convida tot hom generalment, axi com davant vos he dit, tres dies. E axi lo disapte mati, com haguem cobrada Aleluya, e les campanes tocaren, tot hom fo apareyllat, axi com lo senyor rey hach manat de comensar la beneyta festa. Axí que, nosaltres que hi erem per la ciutat de Valencia, ab nostres bornadors davant, e ab nostres trompadors e tabals e dolsayna e tambor e daltres instruments, tots vi, hordonats de dos en dos, molt ricament vestits e arreats en nostres cavaylls cavalcant, e nostres escuders atretal, partim nos de la posada, qui era dintre la ciutat prop la dita esgleya de S. Salvador. E axi comensam nostra festa anant pel mig de la ciutat entro al Aljaferia: e com nos haguem comensat, tot hom comensa. Si que a colp oyrets lo major brugit del mon de trompes e de tots altres instruments, e axi cavalcant e faent aquesta festa, entro fo hora de menjar; e puy com haguem menjat al Aljaferia ab aquella solemnitat, tornam tuyt en nostres posades. E com vespres hagren tocat, tot hom ordona dencendre los brandons, cascu en son lloch quels era ordonat, e del Aljaferia estro a sent Salvador no pogrets conceixer hon havia mes brandons; e los brandons nos movien dun lloch quilts era hordonat, quen cascu lloch era escrit en la paret, quals hi devien estar, e axi tot ordonadament estaven.

E com fo fora del seny sonant, lo senyor rey exi del Aljaferia per anar a sent Salvador, e axi ordonats, com oyrets. Tot primerament vengren a cavayll tots los fills de cavallers, qui portaven les espases dels cavallers nobles; e apres vengren les espases dels nobles qui devien esser cavallers novells; e apres les espases dels dits nobles vench la espasa del senyor rey, la qual portava lo noble En Ramon Corneyll; e apres de la espasa del senyor rey venien dues carretes del senyor rey ab dos ciris, quen cascu havia mes de x quintars de cera, que anaven encesos, jats se sia que poca fretura hi feyen, que les altres lluminaries eren tantes, que axi be hi podia hom veure, com si fos jorn clar.

E apres dels dos ciris venia lo senyor rey cavalcant en son cavayll, ab lo pus bell arnes que hanch fos feyt de mans de mestres, e la espasa que portaven davant ell, axi com jaus he dit, la pus rica e la mills guarnida que hanch emperador ne rey portas; e apres del dit senyor rey venien les sues armes, que portava un noble, e dos nobles altres qui estaven en torn les armes, e axi les armes anaven ab aquell qui las portava el mig de dos nobles; e axi mateix anava lo noble En Ramon Corneyll, qui portava lespasa el mig de dos nobles.

E apres de les armes del senyor rey venien tots los nobles quel senyor rey devia fer cavallers novells, de dos en dos; e apres dels nobles quel senyor rey devia fer cavallers novells venien los nobles quel senyor infant En Pere devia fer cavallers, e apres venien aquells nobles quen Ramon Berenguer devia fer cavallers, e apres venien aquells nobles quen Ramon Folch devia fer cavallers, e puys apres dels richs homens venien los altres qui devien esser cavallers novells, de dos en dos tots ordonats. E apres dells, com foren tots passats, axi mateix vengren totes les armes, tots ordonats de dos en dos: e totes les armes dels nobles homens e les espases portaven cavayllers, e dels altres cavayllers les portaven fills de cavayllers. E axi tot per orda, cavalcant en llurs cavaylls, vestits de richs draps daur, e ab molt bell arnes, com ja davant vos he dit, de dos en dos, ells anaren apres del dit senyor rey, que nul altre hom no hi gosava cavalcar, salvant lo senyor infant En Pere e lo senyor infant En Ramon Berenguer qui anaven ordonant, que nul hom no exis del orda qui era ordonat.

E axi, ab la gracia de Deus, ab gran brugit de trompes e de tabals e de dolsaynes e de sembes e de tambors e daltres instruments. e de cavallers salvatges qui cridaven tots: Arago! e els casals dels richs homens de qui eren, vench a la dita esgleya de sent Salvador; e tota hora fo passada miya nuyt, abans quel dit senyor rey fos ab la companya a la esgleya. E aqui tuyt velaren ensemps, dient oracions los uns e els altres, e alegrant e cantant en nostre Senyor Iesuchrist: e axi passaren tota aquella beneyta nuyt, e oyren los matines tot devotament, en les quals foren tots los arquebisbes e bisbes e abats e priors qui ab gran devocio digueren totes les ores. E com lo jorn fo clar, lo senyor arquebisbe de Çaragoça revestis a dir

la missa, e lo senyor rey de la sua ma posa la corona a la bona ventura en laltar major, e la espasa, es vesti hi camis, axi com si degues dir misa, e puys sobre el camis la dalmatica reyal, la pus rica que james emperador ne rey se vestis; e a cascuna cosa ques vestia, lo dit arquebisbe le deya sa oracio, aquella qui ja era en les canoniques ordonada quis deu dir. E apres poses lestola sobre lo coyll, e per les espatlles, axi com lo dia quels posa hom, e aquella estola era tan rica e ab tantes perles e peres precioses, que seria fort cosa de dir ço que valia: e apres lo maniple, axi mateix molt rich e ab gran noblesa.

E com tot aço fo feyt, lo dit arquebisbe de Çaragoça dix la missa ab gran solemnitat. E com la missa fo comensada e dita la epistola, lo dit senyor rey feu se calçar los esperons, lo dret a son germa, lo senyor infant En Pere, e lo sinistre al senyor infant En Ramon Berenguer. E com aço fo feyt, lo dit senyor rey acostas a laltar e pres la espasa, e ab ella ensemps gitas en oracio davant laltar, e lo dit senyor arquebisbe dix li damunt molt bona oracio. E com foren acabades, e lo dit senyor rey hach feyta oracio, besa la croera de la espasa, e senyis ell mateix la dita espasa; e puys com la sach sinta, trague la de la bayna, e brandi la tres vegades: e en la primera vegada que la brandi, desafia tots los enamichs de la sancta Fe catholica; e a la segona el proferi mantenir orfenes e pubils e dones vidues; e la terça promes que tendria justicia tota la sua vida, axi al major com al menor, e axi als estranys com als privats. E com aço hach feyt, torna la espasa en la bayna, e com Lavangeli fo cantat, ell offeri si mateix e la espasa a Deus, qui tostemps lo tindria en sa guarda, e li dara victoria contra tots sos enamichs. E lo dit senyor arquebisbe untalo de crisma en la espatlla e en lo bras dret, e axi oy misa. E com la missa fo dita, lo senyor rey se desenyí la espasa ell mateix, e la torna sobre laltar de prop la corona.

E apres que aquesta missa hach dita larquebisbe de Çaragoça, revestis lo senyor infant En Ioan, arquebisbe de Toledo, germa del dit senyor rey. E com fo revestit e hach comensada la missa, lo dit senyor rey, ell mateix, pres la corona del altar e las posa al cap; e com aço hach feyt, lo senyor arquebisbe de Toledo e el senyor infant En Pere e el senyor infant

En Ramon Berenguer adobarenla li. E com lo senyor rey se posa la corona al cap, los dits senyors arquebisbes e bisbes e abats e priors e els senyors infants ab ells en altes veus cridaren: *Te Deum laudamus*. E axi com deyen aquest cant, lo dit senyor rey pres la verga de or en la ma dreta, e posalas en la ma sinistre, e apres pres lo pom en la ma dreta; e en cascuna cosa a rebre deya lo dit senyor arquebisbe una gran oracio.

E com tot aço fo feyt e Lavangeli cantat, lo senyor rey altra vegada, molt ab gran reverencia, offeri si mateix e la sua beneyta corona a Deus, e sagenolla davant laltar molt humilment, e lo dit senyor arquebisbe compli la missa de dir. E com fo dita, e lo dit senyor rey hach haut compliment de la gracia de Deus e de la sua cavalleria e de la sancta reyal senyoria, e fo untat e sagrat per rey e per senyor dels regnes Darago e de Serdenya e de Valencia e de Corsega e compte de Barcelona, anas a siure davant laltar de sent Salvador, al siti reyal, e posa la verga e lo pom en laltar, e feu se venir cascu dels nobles que ja davant vos he nomenats, e feu los tots cavallers, axi per orda com davant havets oyt. E axi com cascu era feyt cavaller, anavasen lo rich hom a la capella qui li era assignada, e lla ell feya sos cavallers novells; e lo senyor infant En Pere anassen axi mateix a la sua capella qui li era assignada, e feu los quatre richs homens cavallers, e lo senyor infant En Ramon Berenguer atretal, e lo noble En Ramon Folch atretal; e aquells richs homens quells faeren axi mateix ana cascu a la capella qui li era assignada, e feyen los cavallers que fer devien: e axi com cascu rich hom havia feyts sos cavallers, anavensen ab aquells al Aljaferia, axi com davant vos he dit. E com tot aço fo feyt, lo senyor rey pres lo pom en la ma dreta e la verga en la sinistra, e axi ab la corona el cap, e ab lo pom e ab la verga exi defora la esgleya, e munta sobre son cavayll; e davant portaven li la espasa, e darrera les armes, axi hordonadament com davant havets entes que feyen a la nuyt, com ana a vetlar la esgleya.

E si volets saber la corona quina era, vous dich, que la corona nera daur et tota plena de peres precioses, axi com robis e balaixs e safis e turqueses e maragdes, e perles tant grosses com un ou de colom, e havia davant un bell carboncle; e la corona havia tota hora dalt un pam de cana de Muntpesller, e

havia xvi murons, axi que tot hom la preava, e mercaders e lapidaris, que valia L milia lliures de Barcelona. E la verga era dor, e havia tota hora be tres pams de llonch, e al cap de la verga hi havia un robis, lo pus bell que hanch fos vist, e be tant gros com un ou de gallina. E lo pom era daur, e havia al cap una flor daur ab peres precioses, e sobre la flor una creu molt ricament ordonada de peres precioses.

E lo cavayll era lo mills arreat que hanch fos. E axi munta a cavayll, vestit ab sa dalmatiga e ab lestola e ab lo maniple e ab la dita corona el cap e ab lo pom en la ma dreta e ab la verga en la ma sinistra. E en lo braç del fre del cavall hach dues parells de regnes: les unes eren ya del fre que tenia lo cavayll al coyll, e en aquella destrava lo senyor infant En Pere en la part dreta, e en la part sinistra lo senyor infant En Ramon Berenguer e molts nobles de Cathalunya e Darago; e en les altres regnes, qui eren de seda blanca qui havien be L pams de llonch cascuna, destraven hi richs homens e cavallers e ciutadans qui a peu lo destraven; e apres daquests destravem nosaltres vi de Valencia e vi de Barcelona e vi de Çaragoça e iv de Tortosa e de les altres ciutats: axi que totes les regnes estaven complides daytals destradors de peu, e nul altre hom no hi cavalcava de prop, salvant aquell qui portava laspasa davant tots los destradors, e apres dell aquell qui portava les armes, e cascu daquells axi acompanyats de dos nobles, axi com ja havets entes davant. E darrera les armes del dit senyor rey venien los richs homens a cavayll, molt gint arreats, quel dit senyor rey havia feyt cavallers novells. E axi, ab aquesta alegrança mostrant la sua reyal magestat, untat e sagrat e beneyt de Deus e de tota res, ab gran goig que hi havia, axi com davant havets entes, ell se vench al Aljaferia: e segurament que tota hora fo passada hora nona, abans que hi fos.

E axi, destrant en son cavayll, ell entra dintre el palau reyal, e avaylla ab la corona en la testa e ab lo pom en la ma dreta e ab la verga en la ma sinistra, e axi sen munta en la sua cambra. E a cap duna gran pesa ell exi de la cambra, e vench ab altra corona en la testa, menor, per ço com laltra pesava massa; mas empero nò era tant poca, que no hagues mes de mig pam dalt, e era tant rica e tant bella, que tota hora la preava hom mes de xxv milia lliures. E vull que sapiats, que,

com lo senyor rey fo sobre son cavayll e exi de S. Salvador, preava hom ço que portava desus e larnes quel cavayll portava desus cl milia lliures de Barcelona. E axi com yaus he dit, lo senyor rey, ab altra corona menor el cap, e ab lo pom e ab la verga, vench se a seure a menjar. E hach li hom apareyllat a la banda dreta a la taula un seti daur en que assech lo pom, e a la banda sinistra altre seti daur en que assech la verga dreta. E sech a la sua taula, que havia xviii pams del lonch, llunyet dell, de la part dreta, son germa lo senyor infant, e son germa mosenyer En Ioan, arquebisbe de Toledo; e de laltra part pus llunyet dell, sech lo senyor arquebisbe de Çaragoça e larquebisbe de Arborea apres del arquebisbe de Çaragoça. E en altra taula segren los bisbes, e en altra los abats e priors; e puy de laltra part dreta seyen tots los richs homens qui cavallers seren feyts aquell jorn; e apres seyen tots los cavallers novells qui aquell dia seren feyts cavallers. E lo senyor rey seya tant alt mes que tots, que tuyt lo podien vaer. E apres fom ordonats nosaltres ciutadans, que seguessem ensemps cascuns molt be ordonats, que cascu hach aquell lloch que los tanyian, e a cascuns ordonaren servidors nobles e cavallers e fills de cavallers que servien cascu, segons que a la solemnitat e a la honor de cascuns pertanyian. E tuyt foren molt honrradament servits e pensats, e fo maraveylla, que tanta de gent hi havia, que nul hom nou poria pensar, qui no hi fos estat.

E pus vos he parlat en general com tots foren servits, tornar vos he a dir en especial lo senyor rey com fo servit. Certa cosa es, quel dit senyor infant En Pere volch esser aquell be-neyt jorn de Pascha majordom, e ell ordona lo feyt, axi com havets entes, ell son cors, e lo senyor infant En R. Berenguer donaren ayguamans al dit senyor rey. E fo ordonat, quel dit senyor infant En R. Berenguer servis lo senyor rey de la copa, e puy dotze nobles qui servien ab ell ensemps a la taula del dit senyor rey. E lo senyor infant En Pere, ab dos nobles qui ab ell se tenien ma per ma e ell el mig, vench primerament cantant una dança novella que ell hach feyta, e tots aquells qui aportaven los menjars responien li. E com fo a la taula del senyor rey, ell pres la escudella, e feu la creença e posala davant lo dit senyor rey, e puy feu atretal del tayllador. E, com ell hach axi posada la primera vianda al dit senyor rey, e hach

acabada la dança, ell se despuylla lo mantell e el cot que vestia ab pena darminis de drap daur e ab moltes perles, e donalles a un jutglar: e tantost lin foren apareyllades unes altres riques ques vesti. E tota aytal horda tench a totes les viandes ques donaren a menjar, que a cascu menjar que porta deya una dança novella quell mateix havia feyta, e hi dava lo vestit que vestia cascu molt honrrat: e donaren si be x viandes. E tota hora, com ell havia posada cascuna vianda davant lo senyor rey, e feyta creença, los nobles e cavallers e els altres servidors posaven per les taules altres tant complidament viandes, que nul hom no hi pogra res esmenari.

CAPITOL CCXCVIII

Com apres daver reebuda la corona del reyalme, un seti molt rich fonch feyt al senyor rey Namfos, en que sech ab sos richs homens e cavallers, e hi cantaren En Romaset e En Comi iutglars.

E com lo senyor rey e tuyt hagren menjat en lo palau reyal, fo feyt un seti molt rich e honrrat al senyor rey e als arquebisbes, axi ab ell com sigueren a la taula. E lo senyor rey, ab la corona en la testa, axi com avia segut a la taula, e ab lo pom a la ma dreita e ab la verga en la ma sinistra, llevas de la taula e vench siure al dit seti el dit palau; e als seus peus entorn dell segren nobles e cavallers e nosaltres ciutadans. E com foren tuyt asseguts, En Romaset iutglar canta altes veus un serventesch davant lo senyor rey novell, quel senyor infant En Pere hach feyt a honor del dit senyor rey: e la sentencia del dit serventesch era aytal, quel dit senyor infant li dix en aquell, que significava la corona e el pom e la verga, e segons la significança, lo senyor rey que devia fer. E per ço que ho sapiats, vull vos ho dir en summa; mas si pus clar ho volets saber, recorrets al dit serventesch e lla trobar ho hets pus clar.

La significança de la corona es aytal, que la corona, que es tota rodona e en rodonea no ha comensament ne fi, significa

nostre Senyor ver Deus tot poderos, que no hach comensament ne haura fi; e per ço com significa Deus tot poderos, la li ha hom posada el cap e no en la mijania ne en los peus, mas en lo cap hon es lentinement; e per ço la memoria deu haver Deus tot poderos, e que li vaja lo cor, que ab aquesta corona qui ha presa pusca guanyar la corona de la gloria celestial, lo qual regne es perdurable. E la verga significa justícia, que ell deu tenir sobre totes coses; que axi com la verga es llonga e tesa, e la verga bat e castiga, axi la justícia castiga, quels malvats no fassen mal e els bons sen milloren de llurs condicions. E lo pom significa, que axi com ell te lo pom en la ma sua, que los seus regnes te en la ma e en poder seu; e puys Deus los li ha comanats, quels defena e els reja els govern ab veritat e ab justícia e ab misericordia, e que no consenta que nul hom, ne per si ne per altre, los faça tort negu.

E axi lo dit serventesch entes be lo dit senyor rey, e la sentència que porta, e si a Deus plau, ell ho metra en obra en tal manera, que tot lo mon ne sera pagat: axin lin do Deus gracia.

E apres, com lo dit Romaset hach dit lo dit serventesch, En Comi dix una canço novella que hach feyta lo dit senyor infant En Pere; e per ço com En Comi canta mills que nul hom de Catalunya, donala a ell, que la cantas. E com la hach cantada, calla, e llevas En Novellet iutglar, e dix en parlant ocs versos rimats quel dit senyor infant En Pere havia novellament feyts, e la tenso e el regiment sove tot al regiment quel dit senyor rey deu fer a la hordonacio de la sua cort e de tots los seus officials, axi en la dita cort sua, com en totes les sues provincies. E tot aço entes be lo dit senyor rey, axi com aquell senyor qui es lo pus savi que senyor qui el mon sia, e per ço, si a Deus plau, axi mateix metra ho en obra.

E com tot aço fo cantat e dit, fo vespre, e axi reyalment, ab la dita corona el cap e lo pom en la ma dreta e la verga en la ma sinistra, muntasen en la cambra a reposar, que be li era ops, e tuyt anamnosen a les nostres posades. E tota la ciutat anava en joya, axi com davant vos he dit. E daqui avant pot hom dir, que james tant reyal cort ne tant graciosa no fo tenguda, ne tant alegre ne ab tant gran solemnitat. Nostre senyor ver Deus lo jaqueixca regnar molts anys al seu servey e a be de la sua anima e a profit e a exalçament de tots los seus regnes e de tota la chrestianitat. Amen.

E axi podets entendre, en qual manera lo dit senyor rey ha volgut semblar nostre Senyor Iesuchrist, qui la Verge mado-
na sancta Maria e els seus sancts beneyts apostols e evangelis-
tes e altres dexeples seus conforta en aquesta beneyta festa de
Pascha per la sua resurreccio; que dabans eren tuyt trists e
marrits per la sua passio. E axi los sotsmesos del dit senyor
rey Darago eren tuyt trists per la mort del bon senyor rey En
Iacme, son pare, e ell aquest jorn sanct beneyt de Pascha hals
alegrats e confortats tots en tal manera, que, si a Deus plau,
tots viurem alegres e pagats, aytant com en aquest mon vix-
cam. Amen.

FI

TAULA

TAULA

	Págs.
LA VIDA Y LA CRÓNICA DE 'N RAMON MUNTANER.	V
PRÓLECH. . . . . En lo qual se recompten les gracies que Deus feu al autor e fa a tots aquells qui lamen de cor.	XIX
Taula pera inteligencla del cap. II, ab la qual ab tota facilitat se pot entendre de quins reys sen deu parlar en lo present llibre.	20
CAPÍTOL. . . . I.—Com una visio vench al llit den Ramon Muntaner, eli feu començar aquest llibre.	21
CAP. . . . . II.—En lo qual l'autor recapta attencio dels lectors, per ço com proposa la materia de qui deu parlar en aquest llibre, ço es, dels feyts e proesses del casal Darago.	23
CAP. . . . . III.—Com los prohomenes e consols de Munt- pesller stegren tostemps vigilans en stor- cre lo dan que pogra sdevindre a Munt- pesller, e com lo neximent del senyor En Jacme fo per miracle, asenyalada- ment per obra de Deus.	24
CAP. . . . . IV.—Recompta la resposta que feu lo cavaller als consols de Muntpesller, e les prega- ries e oracions ques faeren, e com sacor-	

	daren ab la regina de ço que havien en lur enteniment.	26
CAP. . . . . V.—	Com se feu, que lo senyor rey no sentis per ques feyen les pregaries e dijuns, essent sabidor dells: e com se porta lo feyt en bon acabament, reconexent lo senyor rey ab qui sen era deportat.	28
CAP. . . . . VI.—	Com lo senyor rey se parti de Muntpesller, e madona la regina pari un fill qui hach nom En Jacme, qui fo per natura coro- nat rey Darago, e marida ab filla del rey don Ferrando de Castella, e ab filla del rey Dongria, de qui hac tres fills.	29
CAP. . . . . VII.—	Recompta sumariament les grans proeses del rey En Jacme, e com no essent de etat de xx anys prengues Mallorques a força darmes.	31
CAP. . . . . VIII.—	Per quina raho lo senyor rey En Jacme, essent sobre Mallorques, feu jurament de no partir dalli tro lo rey sarrahi pren- gues per la barba; e com presa Mallor- ques, Manorques e Ybiça li reteren tra- hut; e quins chrestians foren los primers pobladors de Mallorques.	33
CAP. . . . . IX.—	Com lo senyor rey En Jacme, apres presa Mallorques, sen torna en Cathalunya, e dellibera fer guerra al rey de Valencia; e com guanya Valencia e lo regne; e en quin temps fon guanyada e conquerida Murcia.	34
CAP. . . . . X.—	Com los moros del regne de Valencia, ab ajuda dels reys de Murcia e Granada, se alçaren e com lo senyor rey En Jacme, estant en Catalunya, envia son fill, l'in- fant En Pere, ab companya de cavallers; e fo presa Montesa, c pacificat lo regne.	36
CAP. . . . . XI.—	Com lo senyor rey En Jacme mullera son fill, linfant En Pere, ab la regina dona	

- Constança, filla del rey Manfre de Sicilia; e linfant En Jacme ab Scalrmonda, filla del compte de Foix; e feu archebisbe de Toledo linfant en Sanxo. 38
- CAP. . . . . XII.—Com lo rey don Alfonso de Castella vench la primera vegada en lo regne de Valencia ab la regina sa muller e sos fills, per vaer lo rey Darago, e lo bon acolliment que li feu, e les convinences que amdos tractaren del feyt de la conquesta del regne de Murcia; e com lo rey En Jacme la prese a son carrech. 40
- CAP. . . . . XIII.—Com apres de ser partit lo rey de Castella, hague acord lo senyor rey En Jacme ab sos barons e richs homens en lo feyt de la promissio feyta al rey de Castella, e com envia linfant En Pere, e correch lo regne de Murcia, e les grans preses que feu en dit regne. 42
- CAP. . . . . XIV.—De com sen torna linfant En Pere del regne de Murcia, e les festes que li feu lo senyor rey en Jacme, e com delliura anar en Arago e leixar procurador e vicari major de tot lo regne de Valencia al senyor infant En Pere. 44
- CAP. . . . . XV.—Com lo senyor rey En Jacme sen entra en Arago e ana vaer Muntpesller; e quina sia estada la causa porque Muntpesller se sia mesa en la casa de França, essent de la corona Darago; e com lo infant En Pere feu guerra al rey sarrahi de Murcia. 46
- CAP. . . . . XVI.—Com lo senyor rey En Jacme torna en Valencia al dia ordonat, ab gran poder, e posa setge sobre la ciutat de Murcia; e com la prèngue a partit, e en quin any. 48
- CAP. . . . . XVII.—Com fou poblada Murcia de cathalans, e com lo senyor rey En Jacme delliura tota la sua part al rey de Castella son gen-

- dre, e tornat en Valencia feu fer cort, e procurador e vicari general del regne de Arago e Valencia al infant En Pere, e al infant en Jacme de Mallorques. . . . 49
- CAP. . . . XVIII.—Com lo senyor infant En Pere hach feyts cavallers los nobles En Roger de Luria e En Corral Llança, e dona per muller la germana den Corral Llança a En Roger de Luria. 51
- CAP. . . . XIX.—Com apres de haver captada e impetrada attentio dels lectors, per ço com fora lloch parle, recompta la gran batalla que hach lo noble En Corral Llança ab quatre galees contra x galees del rey de Marrochos. 52
- CAP. . . . XX.—Recompta les grans merces quel senyor rey feu a les mullers dels chrestians que moriren en la batalla damunt dita, e com los bons senyors fan bons vassalls, e quanta de major gracia sia esser sotsmesos al casal de Arago, que a qualsevol altre senyor. 55
- CAP. . . . XXI.—Com lo rey en Jacme Darago hach carta del Papa, que anas al concili quis tench a Lleo del Royne; e com lo rey Nanfos de Castella, son gendre, li envia a dir, que volia anar al concili e pasar per la sua terra 57
- CAP. . . . XXII.—Com lo rey Nanfos de Castella tramete a dir al senyor rey en Jacme, que volia entrar per Valencia e en quin temps. . . 58
- CAP. . . . XXIII.—Com lo senyor rey En Jacme pensa de aparellarse per anar al concili, e les festes que va fer al rey de Castella, quant vench a la sua terra per passar al concili. 59
- CAP. . . . XXIV.—Com lo senyor rey En Jacme se parti al concili, e com fo rebutj de tots aquells

qui sen eren justats en dit concili; e com reebe del Papa e cardenals e reys mes de honor que no feu negun rey qui en lo concili fos vengut. 62

CAP. . . . XXV.—Com apres de esser vengut del concili, e vitades les sues terres, volch vaer lo regiment que sos fills havien feyt, de que fo mol pagat, e feu jurar al infant En Pere per rey Darago e Valencia, e al infant En Jacme de Mallorques e Menorques.. . . . 64

CAP. . . . XXVI.—Com lo senyor rey En Jacme fo malalt de febra en Xativa, e com los sarrahins occiuren an Garcia Ortis, lochtinent de procurador e vicari general del senyor infant En Pere en lo regne de Valencia, de que fo molt despagat lo dit senyor rey. 65

CAP. . . . XXVII.—Com lo senyor rey En Jacme, essent despoterat per la malaltia, se feu portar en una anda ab sa senyera, per exir combatre los sarrahins, e com abans que el rey hi fos, broca axi fort linfant En Pere, que hach vençut los sarrahins. 66

CAP. . . . XXVIII.—De com lo senyor rey en Jacme Darago, apres de haver confessat e reebut lo cors precios de Jesu Christ, passa de la present vida; e de la costum observada per los pobladors de Mallorques de llavors ença. 67

CAP. . . . XXIX.—Com depuix quel rey En Jacme fo mort, amdos los infants germans se coronaren reys, ço es linfant En Pere rey Darago, Valencia, Cathalunya e linfant En Jacme rey de Mallorques, Menorques, Sardanya; e de com Catalunya sia major que qualsevol altra provincia. 69

CAP. . . . XXX.—Com lo senyor rey En Pere desponya a

- Miraboaps, rey de Tunis, per ço com no li volia trametre lo trahut, e com posa en son lloch a Mirabusach frare llur; e pera daquesta empresa feu capita de deu galees an Corral Llança. 71
- CAP. . . XXXI.—Com lo senyor rey En Pere feu anar x galees, e dona les capitulacions de les convinences que dech haver En Corral Llança ab Mirabusach; e com se compli tot axi com lo rey ho dicta. 73
- CAP. . . XXXII.—Com lo emperador Fraderich hach guerra ab la Sgleya, e com puix pau sen feu, ab convenença que passas en oltra mar per conquerir la Sancta Terra; e com lo compte de Anjou pres la conquesta del regne de Sicilia, e quala sia stada la causa e raho de dita empresa. 75
- CAP. . . XXXIII.—Com lo compte de Anjou sen ana al Apostolich, el prega de la conquesta del regne de Sicilia, e com Lapostolich la li dona, el dona la corona de dit regne; e com daquell dia en avant hach nom rey Carles, en lo cual dia se mostra gran dany esser engenrat al Chrestianisme. 79
- CAP. . . XXXIV.—Com lo rey Carles entra en lo regne de Sicilia, e hach vençut e mort lo rey Manfre en batalla, per raho dels seus qui sen passaren al rey Carles; e com hach tota la terra del dit rey Manfre de Sicilia. 80
- CAP. . . XXXV.—Com lo rey Corali vench Dalamanya ab grans gents, per venjar la mort damdos llurs frares, e com lach pres lo rey Carles, e li lleva la testa en Napsols, e sens contraste resta senyor de Sicilia. 81
- CAP. . . XXXVI.—Com lo senyor rey En Pere ana adreçar son regne e metrel en orde, e com hach gran plaer de la bona andança den Corral Llança; e lo bon ordre que dech tenir lo rey Darago en dreçar ses galees. 82

CAP. . . XXXVII.—Com lo senyor rey En Pere Darago pensa e mes en son cor de haver la venjança dels reys Mamfre e Corali e Eus, llurs frares; e com ana en França per vaer la regina sa germana, e la gran amor que hach ab lo rey de França. 84

CAP. . . XXXVIII.—Com lo senyor rey En Pere se tench per segur del rey de França, e com lo rey de Mallorques se complague al dit senyor rey En Pere de certs torts quel rey de França li feya a Montpesller; e com sobre aço se vaeren en Tolosa los tres reys e lo princep de Taranto, hon hach convenença entrells. 86

CAP. . . XXXIX.—Com lo rey de Mallorques, sota sabuda e certa fermetat, fo decebut del rey de França, qui cambia ab lavescha de Magalona, e prengue possessio de Muntpesller, ab greu dels prohomens. 88

CAP. . . . . XL.—Com lo senyor rey En Pere se volch assegurar de la casa de Castella, e com sabuda la mort de son nabot, lo rey En Ferrando de Castella, ana lla, e pres sos dos fills de dit rey els mena e posa en lo castell de Xativa; e a poch de temps lo rey En Sanxo de Castella vench se vaer ab lo rey En Pere, hon se tractaren, e fermaren convinences amdos los reys. 89

CAP. . . . . XLI.—Com lo senyor rey En Pere sen torna a Valencia, hon froba missatgers del rey de Granada quil requeseren treua, la qual les hach otorgada a cinch anys; e com pensa en plegar moneda per tota sa terra. 92

CAP. . . . . XLII.—Com lo princep de Taranto sen torna de les vistes de Tolosa al rey Carles son pare, e li compta el mal pagament que hach dell lo senyor rey En Pere; e com lo rey Carles, fiant se sols en lo seu po-

- der, se posa en cor de no tembre dit senyor rey En Pere. 93
- CAP. . . . XLIII.—Recompta quina sia stada la causa per que la illa de Sicilia se hach revelada contra lo rey Carles, e com dit rey assatia la ciutat de Macina; e com Boaps salça contra son frare Mirabusach, e sen feu coronar rey de Bugia. 94
- CAP. . . . XLIV.—Com Bugron, fill de Boaps e rey de Contastina, envia sos missatgers al rey Darago, fent li assaber, com se volia fer chrestia e fer se son hom, e donar li Contastina e tota sa terra: e el maravellos aparellament que feu lo senyor rey En Pere pera passar Alcoyll. 96
- CAP. . . . XLV.—Com lo rey de Mallorques e lo infant En Sanxo pregaren a lo senyor rey En Pere, quels dices ço que entenia fer; e com lo senyor rey En Pere nols volch dir son enteniment, salvant que comana tota sa terra al infant En Sanxo. 98
- CAP. . . . XLVI.—Com partit lo infant En Sanxo, lo senyor rey En Pere comença regoneixer les marines e fer rescuyt e tot bon aparellament, e trametre cartes als homens de sa terra qui devien esser ab ell. 99
- CAP. . . . XLVII.—Com lo Papa e lo rey de França e de Inglaterra, e altres princeps chrestians trameteren sos missatgers al senyor rey Darago, quels volgues dir hon tenia en cor de anar, e com tots hagren una mateixa resposta. 100
- CAP. . . . XLVIII.—Com acabades les vesites, lo senyor rey En Pere hach corts a Barcelona, en les quals ell ordona sa terra, e feu almirall a son fill En Jacme Pere; e a qui va donar carrech dels despats dels affers de Cathaluuya e de les galees; e com a dia sabut tuyt foren al Port Fangos. 101

- CAP. . . . XLIX.—Com lo senyor rey En Pere feu crida, ques volia recullir al Port Fangos e pendre comiat; e com lo compte de Pallars, en nom de tots, prega dit senyor rey, li dices sa volentat. la qual may volch descobrir; e lardit que hach pera descobrirla als patrons e meriners. 103
- CAP. . . . . L.—Com lestol del senyor rey En Pere entra en Maho, port de Manorqua, e la gran malvestat que feu lalmoxerif de Manorqua al dit senyor rey En Pere, ia qual fonch causa que tolguessen la testa a En Bugron. 105
- CAP. . . . . LI.—Com lo senyor rey En Pere prengue terra al port Dalcoyll, e com hach entesa la mort del Bugron, de que fo molt despagat; e lo gran nombre de moabits ques replega dementres sen fortia; e els grans feyts darmes ques van fer, ab lo bon acorriment que feu Catalunya. 106
- CAP. . . . . LII.—Com lo senyor rey En Pere, stant en Alcoyll, trames al noble En G. de Castellnou al Papa per aquesta raho que li ajudas de diners o de croada, pera conquerir Berbarie.. . . . 108
- CAP. . . . . LIII.—Com los serrahins volien, bataylla feyta, ferir en los chrestians, e desfer la bastida del compte de Pallars; e com fonch descubert llur enteniment per un sarrahi del regne de Valencia. 111
- CAP. . . . . LIV.—Com missatgers de Sicilia, ab gran dol e plors e tristicia, vengren al senyor rey En Pere, stant en Alcoyll, e la bona resposta quels dona; e com francesos sien cruel gent lla hon han lo poder. 112
- CAP. . . . . LV.—Com lo sarrahi de Valencia torna lo dia enans que fos la batalla, e dix al senyor rey En Pere, ques apparellas; e com fon

- ordonat e hach vençuda la batalla; e com los sicilians hagren gran goig de vaer la bonea de les gentes del senyor rey En Pere. 114
- CAP. . . . . LVI.—Com lo noble En G. de Castellnou torna de la missatgeria que havia feyta al Papa, e com la resposta fo aytal, quel Papa no volch ajudar en res al senyor rey En Pere. 116
- CAP. . . . . LVII.—Com altres missatgers, axi en Macina com de Palerm, vengren a Alcoyll al senyor rey En Pere, ab molt major dol e plor quels primers; e com tota la gent, a una veu, crida merce al senyor rey En Pere, que volgues acorrer los sicilians. 117
- CAP. . . . . LVIII.—Com lo senyor rey En Pere Darago hach acord ques passas en Sicilia ab tota sa companya, per acorrer la; e com dintre tres jorns sen foren recullits. 118
- CAP. . . . . LIX.—Com los serrahins estegren quatre jorns que nos gosaren acostar a Alcoyll, e les grans festes que van fer, quant hagren entes quels chrestians sen eren anats. 119
- CAP. . . . . LX.—Com lo senyor rey En Pere passa a Sicilia e hach pres port a Trapena, e les grans festes que li feren; e com lo reeberen per llur senyor, el coronaren rey. 119
- CAP. . . . . LXI.—Com lo senyor rey En Pere trames sos missatgers al rey Carles, que pensas de eixir de sa terra e de son regne; e com lo rey Carles respos, que ne per ell ne per hom del mon non eixiria. 121
- CAP. . . . . LXII.—Com lo senyor rey en Pere mana que tot hom, de xv anys amunt e de lx avall, fos ab armes e conduyt a un mes a Palerm; e com trames secors de companya a Macina. 122
- CAP. . . . . LXIII.—Com lo senyor rey En Pere fonch coro-

- nat rex de Sicilia en Palerm; e com exi
de Palerm per anar acorrer Macina. 122
- CAP. . . . LXIV.—Com los de Macina sen eren fort despagats
dels almugavers, per vaer los tant mal
enropats; e com oyt aço, exiren los al-
mugavers, e mataren mes de dos milia
del camp del rey Carles, de que hagren
gran conort los macinians. 123
- CAP. . . . LXV.—Com lo rey Carles hach nova, quel rey
Darago venia ab tot son poder a Macina;
e com se reculli a Regol; e com los al-
mugavers cremaren les galees que lo rey
Carles feya fer pera passar a Romania,
de que hach gran despagement lo se-
nyor rey En Pere. 124
- CAP. . . . LXVI.—Com lo rey Carles se feu posar en terra a
la Gatuna, per mills recullir ses gents; e
com los almugavers van occiure tots los
que eren romasos, e per quina raho lo
rey Carles no volch esperar la batalla
del senyor rey En Pere. 125
- CAP. . . . LXVII.—Com lo rey Carles mana a cascuna de les
sues galees que sen tornassen a llur ter-
ra, e com lo senyor rey Darago trames
les sues apres elles, e les hach desbara-
des e vençudes, e guanyada Nicotena. 127
- CAP. . . . LXVIII.—Com les galees del senyor rey En Pere se
tornaren ab la presa que van fer de les
galees del rey Carles, e com los de Ma-
cina cuydaren que era lestol del rey
Carles. 130
- CAP. . . . LXIX.—Com lo rey Carles se pres a riure, quant
hach entes que les galees del senyor rey
En Pere anaven caçant les sues galees;
e la gran dolor que hach, quan sabe la
preso de las sues galees. 132
- CAP. . . . LXX.—Com los almugavers e servents de mayna-
da demanaren de merce al senyor rey

- En Pere, los leixas anar a la Gatuna, sobre lo compte Lanço; e com lo senyor rey los ho atorga, e hagren mort dit compte. 133
- CAP. . . . LXXI.—Com lo rey Carles sabe la mort del compte de Lanço, e la gran dolor que hach presa de sa mort; e com pensa de aparellarse pera pendre venjança del senyor rey En Pere. 136
- CAP. . . . LXXII.—Recompta lo consell quel rey Carles hach pres estant en tan gran estret, e com envia reptar lo senyor rey En Pere, don batalla fo fermada entrels dos reys; e com tostemps los reys e richs homens deuen haver homens vells e practichs en llurs affers. 138
- CAP. . . . LXXIII.—Recompta com la batalla dels dos reys fo fermada de c per c a Bordeu, davant lo rey Danglaterra Nandoart: e com la enomenada de dita batalla ana per tot lo mon; e lo rey Carles en aquest endemig demana treues, les quals nol volch atorgar lo senyor rey En Pere. 142
- CAP. . . . LXXIV.—Com lo senyor rey En Pere Darago dellliura be dotze milia chrestians, qui tenia presos del rey Carles, els feu fer a cascu gonella, e donar messio per anar a sa terra. 144
- CAP. . . . LXXV.—Com lo senyor rey En Pere passa en Calabria per combatres ab lo rey Carles; e com pres port a la Gatuna, hon hach novella, que anat sen era; e com, guayada Regol e altres molts castells e ciutats, ordona tota Sicilia e Calabria; e com linfant En Jacme Pere, fill seu, fo nomenat la hu dels cent de la batalla. 145
- CAP. . . . LXXVI.—Com lo senyor rey Darago dona lalmirallat al noble En Roger de Luria, e ordona de anar a Bordeu a la batalla; e com

- pres comiat de tuyt, e passa en Cathalu-
nya ab quatre galees de cathalans. . . . 147
- CAP. . . LXXVII.—Com lo rey Carles fo ab lo Papa, e li de-
mana, davant tot lo seu collegi, li faes
secors contra lo senyor rey En Pere Da-
rago ab vet e ab thresor de la Sgleya e
ab croada.. . . . 151
- CAP. . LXXVIII.—Com lo Sanct Pare, papa Marti, otorga al
rey Carles tot ço que per lo dit rey li fo
demanat; e com dona sentencia de vet
contra lo senyor rey En Pere e sos vale-
dors, e absolve de pena e de colpa tots
aquells qui contra dit senyor rey En Pe-
re venguessen. 153
- CAP. . . LXXIX.—Com lo rey Carles reques lo rey de Fran-
ça e los dotze pars de ajuda e de consell
en sos affers, lo qual differint dit rey de
França per raho del sagrament feyt en-
trell e lo senyor rey En Pere, fo absolt
per lo llegat de papa Marti de tot sagra-
ment e promisió que hagues feyta. . . . 154
- CAP. . . . LXXX.—Com lo rey de França promes ajuda de
persona e de gents al rey Carles contra
lo senyor rey Darago, e dellibera de
anar ab ell a Bordeu; e la malvestat que
va ordonar contra lo senyor rey Darago:
lo qual tot confernaren los dotze pars de
França. 156
- CAP. . . LXXXI.—Com lo rey Carles feu armar a Marsella
xxv galees, de les quals feu capita an G.
Cornut, a fi que anas visitar tantost
Malta, e cercat En Roger de Luria, lo
qual combates, e li menas pres o mort.. . 158
- CAP. . . LXXXII.—Com lalmirall En Roger de Luria, apres
batuda la costa de Calabria, e preses
viles e casals, hach preses les tres galees
que lalmirall de Marsella havia trames
per pendre llengua den Roger de Luria,

- e com dit En Roger sen ana cerca los marselesos. 158
- CAP. . LXXXIII.—Com lalmirall En Roger de Luria vench al port de Malta, e hach regonegut lestol dels marselesos; e com se volch mostrar orgullos en aquesta primera batalla, la qual hach a vengre. 162
- CAP. . LXXXIV.—Com lalmirall en Roger de Luria pres Malta e Goy; e la gran fraternitat que de llavors en sa hach entre cathalans e sicilians. 165
- CAP. . LXXXV.—Com lo senyor rey Darago partint de Tra-pena, per anar a la batalla a Bordeu, va costejar Barbaria; e com parla ab los de Alcoyll, de qui hach per cosa certa, com quaranta milia homens darmes ne moriren en Alcoyll, quant lo senyor rey Darago hi fo ab son estol. 167
- CAP. . LXXXVI.—Com apres de haver stat lo senyor rey Darago un jorn en Alcoyll, feu la via de Cabrera e Yvica; e com pres terra al grau de Cullera, ques en lo regne de Valencia; e com trames lletres a aquells c que devian esser ab ell a la batalla. . . . 170
- CAP. . LXXXVII.—Com lo senyor rey En Pere trames lo noble En Gilabert de Cruylles al rey Dangulaterra a Bordeu, per esser cert si li asseguraria lo camp, e com hach entes del senescal de Bordeu, que lo rey de França venia a Bordeu ab dotze milia homens darmes per metrel a mort. . . . 171
- CAP. LXXXVIII.—Com lo rey Carles se sabe guanyar molts amichs, e com trames lo compte Artes al Apostolich, que lo bastas de moneda, e que pensas de defendre Calabria, faent tot aquell damnatge que pogues als sicilians; e com fo a Bordeu al jorn empres. 173

- CAP. . . . . LXXXIX.—Com lo senyor rey En Pere Darago ordona desser al jorn empres de la batalla a Bordeu, menys de sabuda de negu; e lo maravellos e notable ardiment que hach feyt per salvar son sacrament. 175
- CAP. . . . . XC.—Com lo senyor rey En Pere Darago entra en lo camp a Bordeu, e lo corregue lo jorn que era empres de la batalla, e com feu fer cartes, que ell en persona era comparegut, e com cerca tot lo camp e may troba negu. 180
- CAP. . . . . XCI.—Com lo senescal de Bordeu va dir al rey de França e al rey Carles, com lo rey Darago era stat en lo camp a Bordeu; e la gran paor que hagren presa dits reys: e com foren fort recelats. 184
- CAP. . . . . XCII.—Com lo senyor rey Darago torna entrels seus per terra del rey de Castella; e la gran alegre que van pendre tots sos sots-mesos, e assenyaladament madona la regina e llurs infants. 185
- CAP. . . . . XCIII.—Com lalmirall En Roger de Luria feu metre setge a son cunyat, Manfre Lança, sobre lo castell de Malta; e com dit almirall hach presa Liper. 187
- CAP. . . . . XCIV.—Recompta com corts foren celebrades a Çaragoça e a Barcelona, en les quals se conferma, quel senyor rey Darago trametes madona la regina e llurs infants en Sicilia; e com dona grans dons als cent cinquanta qui devien entrar ab ell en batalla. 188
- CAP. . . . . XCV.—Com madona la regina els infants En Jacme e Fraderich prengueren comiat del senyor rey Darago, e el senyor infant Nanfos e linfant En Pere de madona la regina; e com lo rey de Mallorques e richs homens destraren madona la regina tro en mar. 191

- CAP. . . . . XCVI.—Recompta lo bon viatge que madona la regina hi hach e els senyors infants, e com tot lestol fo guiat de la ma de Deus. 194
- CAP. . . . . XCVII.—Com madona la regina e els infants prengueren port a Palerm, e la gran honor quels fo feyta. 195
- CAP. . . . . XCVIII.—Com Ramon Marquet e Berenguer Mallol trameteren dir al senyor rey En Pere, com madona la regina e els infants eren arribats a Palerm sans e sauls. 197
- CAP. . . . . XCIX.—Com madona la regina dellibera tenir corts en Palerm, e com micer Joan de Proxida parla en dites corts per madona la regina e llurs infants; e com la van pendre per regina e dona natural llur. 198
- CAP. . . . . C.—Com madona la regina e els infants sen anaren per terra a Macina, hon fo ajustat parlament; e com hagren noves, que lo noble En Manfre Lança hach pres lo castell de Malta. 201
- CAP. . . . . CI.—Com lo senyor rey En Pere, apres desser partida la regina e els infants, dellibera de no partir de Barcelona tro hagues noves de madona la regina e dels infants, les quals hach hagudes en breu. 202
- CAP. . . . . CII.—Com lo senyor rey Darago e lo rey En Sanxo de Castella hagren vistes, en les quals volch saber lo senyor rey Darago l'entiment del rey En Sanxo, lo qual fo dajudarli contra tot hom del mon. 202
- CAP. . . . . CIII.—Com lo rey de França e lo rey Carles delliberaren trametre mossenyer En Carlot, fill menor del rey de França, ab lo cardenal al Papa, a fi que li faes donacio del regne Darago, la qual li feu papa Marti, franceso. 204
- CAP. . . . . CIV.—Com los missatgers del senyor rey Darago foren mal reebuts del Apostolich; e la

	cruel resposta que hagren dell e del rey de França.	206
CAP. . . . . CV.—	Com lalmirall En Roger de Luria hach desbaratades xxxvii galees, e preses e vençudes xxv, qui eren exides de Napols ab viii comptes e vi altres senyors de senyera, a fi de pendre terra a Xifelo.	208
CAP. . . . . CVI.—	Com micer Agosti Davalla, franceso, ana Agosta ab xx galees del princep Matagrifo, la cual prengue e barreja; e com lo capita llur fugi a Brandis ab gran paor que hach den Roger de Luria.	213
CAP. . . . . CVII.—	Com micer Agosti Davalla fo pres e vençut per lo senyor infant En Jacme.	215
CAP. . . . . CVIII.—	Com lo senyor infant En Jacme stabli lo castell Dagosta, el enforti, e pobla de catalans, e com guanya Soterrera e lo castell de Xifelo.	217
CAP. . . . . CIX.—	Com lo noble En Berenguer de Vilaragut, ab xii galees, pres moltes naus e terides del rey Carles e barreja Galipol e Vilanova e Pulla.	218
CAP. . . . . CX.—	Com lo senyor rey Darago hach sabuda la victoria de la batalla dels comptes, e ço quen Vilaragut hach feyt, delibera dendreçar sos affers, e trametre dir a linfant En Jacme ço que devia fer dels comptes.	220
CAP. . . . . CXI.—	Com lo senyor rey En Pere vench sobre Nestatxe, governador de Navarra, qui era entrat en Arago ab quatre milia cavalls; e com dit Nestatxe sen torna ab tota sa gent.	222
CAP. . . . . CXII.—	Com lo senyor rey de Darago rete raho an Ramon Marquet e an Berenguer Mallol porque feya fer tant poques galees contra lo poder del Apostolich e dels reys de	

- França e Carles: e la resposta que li van
faer en les corts a Barcelona. 224
- CAP. . . . CXIII.—Com lalmirall En Roger de Luria costeya
tota Calabria, e les grans proeses que
feu; e com prengue lo princep Matagri-
fo, fill major del rey Carles, e delliura de
preso madona la infanta, germana de
madona la regina Darago: e lo gran
trahut que posa sobre les gents de Na-
pols. 227
- CAP. . . . CXIV.—Com corts foren ajustades a Macina, e jut-
jat lo princep a mort; e com lo senyor
infant En Iacme, apres donada senten-
cia de mòrt per tota Sicilia, fo mogut a
misericordia, e nol volch sentenciar. . . 234
- CRP. . . . CXV.—Com lo senyor infant En Jacme trames lo
princep, fill major del rey Carles, en Ca-
thalunya, al senyor rey Darago, son pare. 236
- CAP. . . . CXVI.—Com lo senyor infant En Jacme passa a
Calabria, e la hach conquistada ab lo
Principat entro al castell Abat, e moltes
daltres ciutats e llochs. 237
- CAP. . . . CXVII.—Com lalmirall En Roger de Luria correch
la illa de Gerba, Romania, Xiu, Curfo,
Xifelonía; e com los sarrahins de Gerba
foren absolts del rey de Tunis, per ço
com se volien retre al senyor rey Da-
rago. 239
- CAP. . . . CXVIII.—Com lo rey Carles recorrech al Papa e al
rey de França, e passa en Napols ab dos
milia cavallers: e com lo dit rey Carles
passa daquesta vida, e romas lo regiment
del regne en poder dels fills del princep,
quí era llavors pres a Barcelona. . . . 240
- CAP. . . . CXIX.—Com lo rey de França trames lo llegat del
Apostolich e lo senescal de Tolosa al se-
nyor rey de Mallorques, per endreçar
llur passatge per la sua terra; e com or-

- dona dentrar en Cathalunya ab tot son poder per mar e per terra. 242
- CAP. . . . CXX.—Com lo senyor rey En Pere trames sos missatgers a son nabot, lo rey En Sanxo de Castella, requirint lo de ajuda de cavalleria: e com sen reculliren les sues gents al coll de Paniças, per contrastar quel rey de França no entras en Cathalunya. 244
- CAP. . . . CXXI.—Com lo rey de França asatja passar lo coll de Paniças, e lo gran damnatje que la sua gent prengue, e la crueltat que van fer als clergues e gents Delna, per la fellonia de ço que les era esdevengut. 246
- CAP. . . . CXXII.—Com quatre monjes donaren via al rey de França que passas en Cathalunya per lo coll de la Maçana; e com dins quatre jorns feren tal cami, que les carretes carregades hi muntaven. 248
- CAP. . . . CXXIII.—Com lo rey de França vench ab tot son poder sobre Peralada, e la asatia e les proeses darmes quel senyor infant Nanfos feu. 251
- CAP. . . . CXXIV.—Com una dona de Peralada, vestida ab gonella dome e ab llança, e espasa cinto, e son escut al braç, pres un cavaller frances bo e guarnit. 254
- CAP. . . . CXXV.—Com lo senyor rey e l'infant Nanfos e els richs homens e barons exiren de Peralada per enfortir la terra; e la gran malea quels almugavers van fer a Peralada, barrejant la e cremant la. 255
- CAP. . . . CXXVI.—Com lo compte de Castello, ab vint dels bons homens, anaren dir al senyor rey, quels digues llur enteniment de ço que devien fer de Castello; e com lo senyor rey los mana sen donassen al rey de França, e los hach absolts. 258

- CAP. . . CXXVII.—Com lo rey de França posa son setge sobre Gerona, e la gran malvestat e crueltat quel almirall de les galees del rey de França feu a senct Feliu. 261
- CAP. . CXXVIII.—Com lo senyor rey En Pere stabli Beselda e los castells qui eren entorn de Gerona, de hon tostemps les sues gents feyen gran damnatge en la host del rey de França; e de la bonesa den Guillem Galceran de Cartalla. 262
- CAP. . . CXXIX.—Com En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol, ab parer del senyor rey Darago, deliberaren ab xi galees e dos lenys pendre xxv galees del rey de França, qui eren a Roses: e com lo senyor rey trames per lalmirall a Napols. 264
- CAP. . . . CXXX.—Com En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol preseren comiat del senyor rey Darago, per anar pendre les xxv galees del rey de França qui eren a Roses, e com les hagren totes vençudes e preses. 267
- CAP. . . CXXXI.—Com regoneguts los presos, e refrescades les gente den Ramon Marquet, e volent se recullir, les cinquanta galees del almirall del rey de França, hauda nova de la presa de les sues galees, aconseguiren En Ramon Marquet, e nol pogren haver. 272
- CAP. . . CXXXII.—Com lo rey de França e totes les sues gents forent molt despagats, quant hagren novella que xxv galees havien perdudes; e com dit rey sen felloni ab lo cardenal; per raho daver ell ordida e tractada dita guerra. 273
- CAP. . CXXXIII.—Com En Ramon Marquet feu la via de Barcelona ab les xxii galees, e com regonegudes per los de la ciutat, hagren gran goig e alegre; e com foren adobades, e pagat tot hom a quatre mesos. 274

- CAP. . CXXXIV.—Com lo senyor rey Darago se combate, lo jorn de madona sancta Maria Dagost, ab dos cents almugavers, contre quatre cents cavallers francesos, qui eren ab lo compte de Nivers en celada; e com los hach vençuts, e mort dit compte. 275
- CAP. . . CXXXV.—Com la galea e los dos lenys quel senyor rey trames a madona la regina, als infants e al almirall En Roger de Luria, aplegaren a Macina; e com tantost dit almirall sen parti ab LXVI galees; e com a les Formiguees hach desconfit leistol del rey de França, e preses LIV galees. 280
- CAP. . CXXXVI.—Com En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol foren ab lalmirall lo dia de la batalla, lo qual les lliura totes les galees que hach preses; e com dit almirall pres altres xxv galees de França qui eren a Roses; e com hach combatuda e presa Roses. 282
- CAP. . CXXXVII.—Com lalmirall e En Ramon Marquet e En Berenguer Mallol tornaren a Roses; e lo gran alegre que hach tota la gent de Castallo, lo qual no gosaven fer apares, per raho dels dos infants del senyor rey de Mallorques, qui eren a Paris. 283
- CAP. CXXXVIII.—Com lo senyor rey Darago ana al coll de Paniças per destroyr los francesos: e com lo rey de França se lleva del setge de Gerona malalt, e abans que morís, prega linfant En Phalip sen tornas en França, e com lo senyor rey Darago li feu gracia que passas saul e segur. 284
- CAP. . . CXXXIX.—Com lo rey Phalip de França ab son fraire, e ab lo cors de son pare, e ab lo cardenal, e orífama, exi de Cathalunya; e lo damnatje qua van fer los almugavers en matar gents e trencar cofrens. 287

- CAP. . . . CXL.—Com lo senyor rey Darago torna a Peralada, e endreça tota la terra, els feu molts dons e gracies; e mana a lalmirall tornas Roses al compte Dampuries, ab tota la vianda e vi que hi havia; e lo senyor rey sen ana a Barcelona, hon foren feytes grans festas. 290
- CAP. . . . CXLI.—Com lo senyor rey Darago trames infant Nanfos a Mallorques, ab gran poder de cavallers e almugavers, per pendre la ciutat, per raho quel Apostolich endreçava quel rey de França hagues la illa de Mallorques, la qual volch guardar lo senyor rey En Pere. 291
- CAP. . . . CXLII.—Com entesa la lletra del senyor rey Darago, lo rey de Mallorques trames una barca armada ab lletres de segret, al noble En Pons Saguardia, llochinent en Mallorques; e com lo senyor rey En Pere pensa venir a Xativa, per lliurar sos nabuts e fer don Alfonso rey de Castella. 293
- CAP. . . CXLIII.—Com lo senyor rey En Pere Earago, partint de Barcelona, pera venir a Xativa, comença a malauejar de refredament; e còm essent a Vilafranca de Panades li pres febra, hon feu son testament, e ree-be lo cors precios de Iesu Christ. 294
- CAP. . . CXLIV.—Com lo senyor infant Nanfos passa en la illa de Mallorques, e com assatia la ciutat e a poch de dies entra en parlament ab los prohòmens. 295
- CAP. . . CXLV.—Com lo senyor rey En Pere Darago feu publicar segona vegada son testament davant larquebisbe de Tarragona e be vuyt bisbes: e com lexa infant Nanfos hereu universal del regne Darago e de Catalunya e del regne de Valencia, e al senyor infant En Iacme rey de Sicilia. 296
- CAP. . . CXLVI.—Com lo senyor rey En Pere Darago passa

- desta vida, e fo sebolít el monestir de Sentescreus; e com los marmesors trameteren una galea a Mallorques, al senyor rey Nanfos Darago, e a Sicilia al senyor rey En Iacme, rcy de Sicilia.. . . . 298
- CAP. . . CXLVII.—Com se sabe la mort del senyor rey En Pere a Mallorques e en Sicilia; e los plans e plors que van fer tots los de Macina. 300
- CAP. . CXLVIII.—Com linfant En Iacme se corona rey de Sicilia a Palerm, e les grans festes que hi van fer; e com feu armar xx galees, e feu capita de les a En Berenguer de Sarria.. . . . 301
- CAP. . . CXLIX.—Com lo noble En Berenguer de Sarria, ab xx galees, correch tota la costera de Malta, entro a la feu de Roma, hon hach preses galees. lenys e barques. 302
- CAP. . . . . CL.—Com lo senyor rey En Iacme de Sicilia passa en Calabria per guerrejar; e com lach tota netament, salvant lo castell Destill. 304
- CAP. . . . . CLI.—Com lo senyor rey Nanfos Darago, sabuda la mort de son pare, enanta de tal manera, que a poch de temps hach Mallorca e Yviça, e sen torna en Barcelona, hon li fo feyta festa. 305
- CAP. . . . . CLII.—Com lalmirall En Roger de Luria correch tota la costera de Prohença e hach barrejada Serinya e Achda e Viats, sens que no muris fembre ne infant de xv anys avall, ne hom de xexanta en sus. 306
- CAP. . . . . CLIII.—Com lo senyor rey en Nanfos Darago sen ana a Sentescreus, hon feu absolve lo vas del senyor rey son pare, e cantar per temps L misses tots jorns. 309
- CAP. . . . . CLIV.—Com lalmirall en Roger de Luria sen ana a Tortosa ab larmada; e dementre quell

seria a la coronacio del senyor rey, lexa
per cap e per major del estol son nabot,
En Joan de Luria. 310

CAP. . . . CLV.—Com lo senyor rey Nanfos Darago se co-
rona a Çaragoça, e les festes e jochs que
van fer; e com en Joan de Luria crema
e affega molts llochs en Barbaria: e com
lalmirall se reculli per passar en Sicilia. 310

CAP. . . . CLVI.—Com lo senyor rey Nanfos Darago delibe-
ra venjar la falla quel rey En Sanxo de
Castella havia feyta al senyor rey En
Pere, son pare, e trer los fills del infant
En Ferrando de Castella de Xativa, e fer
la hu rey de Castella. 312

CAP. . . . CLVII.—Com haut consell, lo senyor rey Nanfos
Darago dellibera desafiar lo rey En San-
xo de Castella, e entrames dos cavallers
ab los desafiaments; e com linfant En
Pere saparella pera entrar en Castella. . 313

CAP. . . . CLVIII.—Com lo senyor rey Nanfos Darago reebe
la corona del regne de Valencia, e trach
sos cosins de Xativa; e com ell, son cors
dellibera fer entrada en Castella ab tuyt
ensemps; e com essent sobre Castella li
vench missatge del compte Dampuries,
que francesos volien entrar en Empurda. 315

CAP. . . . CLIX.—Com lalmirall En Roger de Luria, anant
en Sicilia, barreja la Barbaria, e cor-
rech la illa de Gerba e Colometa, e
vence la batalla de Matagrifo, es comba-
te en Brandis ab los francesos, els tol-
gue lo pont, e arriba a Macina, hon li fo
feyta festa. 317

CAP. . . . CLX.—Com lo senyor rey Nanfos Darago feu cri-
dar ses hosts en Cathalunya a paga de
quatre mesos; e com entra amb ells en
Rosello, pera vaer si francesos hi eren
entrats en Empurda. 320

- CAP. . . . CLXI.—Com lo senyor rey Nanfos Darago feu torneig a Figueres de cc per cc; e com se combate ab lo vescompte de Rocaberti e an Gisbert de Castellnou. 321
- CAP. . . . CLXII.—Com missatgers del Papa e del rey de França e del rey Danglaterra vengren al senyor rey Nanfos Darago, per requerir lo de pau, e que poguessen haver lo rey Carles, qui era en preso. 321
- CAP. . . . CLXIII.—Com lo senyor rey en Jacme de Sicilia pensa passar en Calabria e Principat ab totes ses hosts, e conquistar Naps e Gayeta. 322
- CAP. . . . CLXIV.—Com lo compte Dartes, sabut laparella-ment quen Sicilia es feya, pensa de venir. ab tot llur poder e secors del Apostolich, a Naps e Salerm. 324
- CAP. . . . CLXV.—Com lo senyor rey En Jacme de Sicilia feu la via de Salerm, e lalmirall costeya la costera de Malta, e trach totes les naus e terides del port de Naps, e assitia Gayeta. 324
- CAP. . . . CLXVI.—Com lo senyor rey Nanfos Darago se vae ab lo rey Danglaterra, e esposa ab filla de dit rey Danglaterra; e les grans festes e danees e jonchs que van fer. 326
- CAP. . . . CLXVII.—Com lo rey Danglaterra tracta quel rey Carles ixques de preso; e com essent en preso dit rey Carles, visio li vench, que cercas lo cos de madona sancta Maria Magdalena, lo qual troba en lloch hon li vench en visio. 327
- CAP. . . . CLXVIII.—Com lo senyor rey Nanfos Darago parti Dolero, acompanyat del rey Danglaterra; e com lo rey Carles se vae ab lo rey de Mallorques e ab lo rey de França. 328
- CAP. . . . CLXIX.—Com lo rey Carles trames sos tres fills, ab

- xx fills dels nobles de Prohença, al senyor rey Darago, par resens; e com demana secors al rey de França e al Apostolich, per ço com havia entes, quel rey de Sicilia li tenia setge a Gayeta. . . . 329
- CAP. . . CLXX.—Com lo senyor rey Nanfos Darágo se mes en cor de conquerir Manorca; e lo trames a dir a son frare, lo senyor rey de Sicilia e al lalmirall En Roger de Luria, que vengues ab xl galees armades, e com vench, e ana conquerir Manorca. . . 331
- CAP. . . CLXXI.—Recompta lo gran miracle qui sesdevench dun almugaver, qui era de Segorp, per raho de voler menjar carn lo vespre de Nadal. 332
- CAP. . . CLXXII.—Com una gran fortuna aculli lo senyor rey Darago e tot son estol anant conquerir Manorca, e com hach conquesta tota la illa, e en quina manera; e com al tornar que sen feya lalmirall en Sicilia, fortuna la culli, e correch entro en Trapena. 334
- CAP. . . CLXXIII.—Com lo senyor rey Nanfos Darago trames sos missatgers a Tarasco, per tractar de la pau del rey Carles, hon pau sendreça, axí com lo senyor rey Darago havia mester, e a gran honor del senyor rey de Sicilia; e com malaltia vench al senyor rey Nanfos duna axidura. . . . 337
- CAP. . . CLXXIV.—Com lo senyor rey Nanfos Darago passa desta vida, per raho duna aixidura ques feu al raygal de la cuxa. 340
- CAP. . . CLXXV.—Com lo compte Dampuries e daltres richs homens foren elets per anar en Sicilia, per amenar en Cathalunya lo senyor rey En Iacme de Sicilia, e com madona la regina, maresua e linfant En Fraderich, frare seu, romangueren per cap e per major de Sicilia e tota Calabria. . . . 341

- CAP. . CLXXVI.—Com lo senyor rey En Jacme Darago se reculli a Trapena per passar en Cathalu-
nya, e desembarca a Barcelona, hon feu
celebrar misses per lanima del rey Nan-
fos, son frare, e a Sentescreus per lo se-
nyor rey En Pere, son pare; e com fo
coronat a Çaragoça, e promes secors a
Don Alfonso de Castella. 343
- CAP.. CLXXVII.—Com lo senyor rey En Jacme Darago
vench a Valencia, e hach pres la corona
del reyalme; e com missatgers del rey
En Sanxo de Castella li vengren, pre-
gant li de pau, la qual hach confirmada
entre ell e lo rey de Castella e sos na-
bots. 345
- CAP. CLXXVIII.—Com lo senyor rey En Jacme Darago e de
Sicilia tench tot son regne en pau, e es-
quiva bandos que no poguessen haver
en ciutats ne viles; e assenyaladament
esquiva cells qui eren a Tortosa entre
Garidells e Carbons e Puixs. 348
- CAP. . CLXXIX.—Com lalmirall en Roger de Luria tench
taula redona a Calathayu. E com ha-
gren vistes lo senyor rey En Jacme Da-
rago e Sicilia e lo rey de Castella, hon
li esdevench una gran honor. 349
- CAP. . . CLXXX.—Com lalmirall En Roger de Luria sen tor-
na en Sicilia, e passa en Calabria ab lo
senyor infant En Fraderich, e tengren
la terra en veritat e justicia. 351
- CAP. . CLXXXI.—Com lo rey Carles pensa de tractar pau ab
la casa Darago, e com pera daço Lapos-
tolich trames ab lo rey Carles un Carde-
nal al rey de França, en quel pregava
que ell que degues fer pau ab la casa
Darago e ab lo rey Carles, la qual no
volch otorgar mosenyer En Carles,
menys quel rey Carles li faes donacio
del comptat Danjou. 352

- CAP. CLXXXII.—Com lo senyor rey En Jacme Darago conferma la pau entre ell e lo rey Carles e la casa de França e se fae matrimoni del dit senyor En Jacme Darago ab madona Blanca, filla del rey Carles e com lo fill major del rey Carles e lo fill major del rey de Mallorques renunciaren als regnes, e se meteren en la orde de mosenyer S. Francesch. 354
- CAP. CLXXXIII.—Com madona la regina Blanca percasa del senyor rey En Jacme Darago que heretas linfant En Pere, el mulleras; don pres per muller madona Guillelma de Muncada. 357
- CAP. CLXXXIV.—Com lo senyor rey En Jacme Darago trames missatges en Sicilia En Ramon almany e En Vilaregut, que desemparassen Sicilia: e com les gents se empararen dels llochs e castells per part del infant Fraderich. 358
- CAP. CLXXXV.—Com lo senyor infant Fraderich empara lo regne de Sicilia, e dona jorn cert, que tuyt fossen a Palerm, hon ab gran solemnitat prengues la corona del reyalme de Sicilia. 359
- CAP. CLXXXVI.—Com lo senyor rey Darago rete les illes de Mallorques e de Manorca e Yviça al rey de Mallorques, son avonclo; e ana al Papa, per tractar pau entre son frare, lo rey Fraderich, e lo rey Carles; e com lo rey de Castella desafia lo senyor rey En Jacme Darago. 361
- CAP. CLXXXVII.—Com la guerra torna del senyor rey En Jacme Darago e lo rey En Ferrando de Castella; e com linfant En Pere entra en Castella ab gran poder, e assatia la ciutat de Lleo; e lo senyor rey En Jacme dellibera entrar per lo regne de Murcia, per mar e per terra. 363

- CAP. CLXXXVIII.—Com lo senyor rey En Jacme Darago
pres la vila Dalacant e lo castell per for-
ça darmes, e molts daltres castells e viles
ab Murcia, e la major partida del regne;
e com hach establít tota la terra, lexa
procurador lo noble En Jacme Pero,
son frare 364
- CAP. CLXXXIX.—Com lo senyor rey En Jacme Darago
hach noves, quel infant En Pere, son
germa, era mort a Lleó e En Ramon
Danglesola; e com se tornaren en Arago,
senyeres alçades. 366
- CAP. . . . CXC.—Com dos cavallers de Cathania e Ser Vir-
gili de Napols reteren la ciutat de Ca-
thania al duch Robert, fill major del rey
Carles, lo qual lexa lo senyor rey En
Jacme Darago a Cathania, com passa
segona vegada al Papa. 367
- CAP. . . . CXCI.—Com tres varons vengren de França ab
ccc cavallers en ajuda del rey Carles, e
per venjar la mort de llurs parents; los
quals volent percassar la mort al compte
Galceran e a don Blasco Dalago, la per-
cassaren a ells mateixos.. . . . 368
- CAP. . . . CXCII.—Com lo rey Carles trames son fill, lo prin-
cep de Taranto, en Sicilia, ab mil e cc
cavalls armats e l galees e com fo desba-
ratat a Trapena per lo senyor rey Fra-
darich de Sicilia, e pres, e mes en preso
en lo castell de Xifelo. 371
- CAP. . . . CXCIII.—Com lo rey Carles e Lapostolich tramete-
ren dir al rey Phalip de França, que ell
que volgues trametre son frare, micer
Carles, en Sicilia, per ço com lo Papa lo
bastaria del thresor de senct Pere; lo
qual fou acordat per ell e los dotze pers
de França. 375
- CAP. . . . CXCV.—Recompta lo començament de frare Ro-

- ger, qui puix fo en tant exalçat; e les
grans proeses que va fer de sa vida. 376
- CAP. . . . CXCV.—Com lo duch Robert assatia Macina ab
tot son poder e com sabent ho lo senyor
rey Fraderich, trames a Macina don
Blasco e lo compte Galceran ab secors,
lo qual sabent lo duch Robert, se passa
en Calabria, de que foren molt despa-
gats tots los de Macina. 381
- CAP. . . . CXCVI.—Com essent Macina en aventura de des-
emparar per fam, fon restaurada per
frare Roger ab x galees de forment; don
lo duch lendema hach a llevar lo setge,
e tornasen en Cathania.. . . . 382
- CAP. . . . CXCVII.—Com micer Carles de França passa en Si-
cilia ab iv milia cavallers, e pres terra a
Termens, e assatia Xacca, hon de iv mi-
lia no pogren fer cinch cents, que tots
no murissen de malaltia. 384
- CAP. . . . CXCVIII.—Com se feu la vista del senyor rey Frade-
rich de Sicilia e de micer Carles prop
Calathabellot, e la pau se tracta es feu:
e com mullera lo senyor rey Fraderich
de Sicilia ab filla del rey Carles Na-
lieonor. 385
- CAP. . . . CXCIX.—Com frare Roger comensa a tractar lo
passatge de Romania, e trames missat-
gers al emperador de Constantinoble,
en que li feya a saber, com era aparellat
de passar lla ab cathalans, e que degues
mullerar ab naboda del emperador Lan-
zaura, e quel faes magaduch; lo qual tot
lin fo atorgat per lo emperador. 387
- CAP. . . . . CC.—Com los missatgers de frare Roger torna-
ren de Constantinoble a Macina, ab tot
bon recapte e tots privilegis, e fo feyt
magaduch de tota Romania; e com lo
senyor rey Fraderich de Sicilia li feu

- donar x galees e dos lenys, e lacorrech
de diners, el basta de viandes. 390
- CAP. . . . CCl.—Com frare Roger, magaduch de Romania,
pres comiat del senyor rey de Sicilia, e
passa ab dos milia e cinchcents cavallers
darmes, e cinch milia entre almugavers
e paons en Romania. 391
- CAP. . . . CCII.—Com lo magaduch pres terra a Malvesia,
e passa en Constantinoble, hon fo be
acullit per lo emperador e son fill; e
com cathalans e genovesos hagren bre-
ga, en que muriren be tres milia geno-
vesos. 392
- CAP. . . . CCIII.—Com lo magaduch passa en Natuli, e pres
terra al cap del Artaqui, menys de sa-
buda dels turchs, els combate, e hach
treyt de catiu totes les terres qui eren
subjugades per los turchs, e exiverna al
Artaqui. 394
- CAP. . . . CCIV.—Com lo magaduch sen ana a Constantino-
ble per lexar la magaduquesa; e com re-
capta del emperador paga per quatre
mesos, e los grans dons que feu a tota
sa companya. 398
- CAP. . . . CCV.—Com lo magaduch ab sa companya hach
segona batalla ab la gabella de Sesa e
de Tiu, e los hach vençuts e morts prop
de Filadelfia. 400
- CAP. . . . CCVI.—Com los turchs foren vençuts a la Tira per
En Corberan Dalet, hon fo ferit duna
sageta, e mort, e com En Berenguer de
Rochafort vench en Constantinoble ab
ii galees e cc cavallers, e vench a Ephe-
so, hon es lo moniment de monsenyer
senct Joan Evengelist. 401
- CAP. . . . CCVII.—Com lo magaduch fo a Altolloch, e feu se-
nescal de la host a En Berenguer de Ro-
chafort: e com hagren desconfits los

- turchs; de la gabella de Atia, los quals, segona vegada aplegats ab tots los turchs, foren vençuts, e morts be XVIII milia, a la porta del Ferre. 403
- CAP. . . CCVIII.—Com lemprador de Constantinoble trames a dir al magaduch, que totes coses leixades sen tornas en Constantinoble, per raho que li vengues acorrer contra lemprador Lantzaura qui sera llevat ab lo imperi. 405
- CAP. . . . CCIX.—Com lo magaduch, hauda la missatgeria del emperador de Constantinoble, hach consell que degues fer, en que fo acord, que de tot en tot anas acorrer lemprador. 406
- CAP. . . . CCX.—Com sabuda la venguda del magaduch per lemprador Lantzaura, tracta ab lemprador de Constantinoble que sacordassen, que ell faria tot aço que ell volgues; e com hoy se mes entre lemprador de Constantinoble e lo magaduch. 407
- CAP. . . . CCXI.—Com lo noble En Berenguer Dentença vench en Romania a la companya, e fo feyt magaduch per frare Roger. 408
- CAP. . . . CCXII.—Com a cap de quatrecentz anys quel imperi era estat sens cesar, frare Roger fo creat cesar per lemprador de Constantinoble; e com exiverna en Galipol, e haut acord, passa en Natuli. 409
- CAP. . . CCXIII.—Com lo cesar dellibera anar pendre comiat de Xor Miqueli, mal grat de sa sogra e de sa muller, per ço com eren certes de la enveja que Xor Miqueli li tenia. 410
- CAP. . . CCXIV.—En lo qual se recompta quina terra sia Galipol, e quines forces hi haja; e axi mateix se fa mencio de la historia de Paris e Arena. 411
- CAP. . . CCXV.—Com lo cesar vench a la ciutat de Andri-

- nopol, per pendre comiat de Xor Miqueli, lo qual feu occiure lo cesar a Gircon, cap dels alans, e tota sa gent, que non escaparen mas tres; e com trames a Galipol gent qui correguesen la terre, e destroyesen la companya del cesar. . . . 413
- CAP. . . CCXVI.—Com la companya del cesar dellibera desafiari lo emperador, e reptarlo de fe, e daço que feyt havia; e com lemprador de Constantinoble feu matar en Ferran Daunes, almirall, ab tots los cathalans e aragonesos qui eren a Constantinoble. . 415
- CAP. . . CCXVII.—Com los missatgers tramesos al emperador per desafiarlo foren presos e esquarterats a la ciutat del Redischo: e lo miracle del golf de Marmora, hon fon degollada gran res dels innocents per Herodes. 416
- CAP. . CCXVIII.—Com En Berenguer Dentença apres barrejada Recrea, encontra ab xviii galees de genovesos, e fo pres en feper ells; e com yo, En Ramon Muntaner, volgui donar x milia perpres dor, perquel me lliurasen. 417
- CAP. . . CCXIX.—Com sabuda la preso den Berenguer Dentença e la mort de los missatgers a Galipol, ajustarem consell de ço que deviem fer, en lo qual se dellibera, que desfondrassem les galees e tot vexell, per raho que negu pogues escapar ne fugir menys de batalla. 418
- CAP. . . CCXX.—Com la companya dellibera de combatres ab aquells que Xor Miqueli havia tramesos sobre Galipol; e com la companya los va vengre e hach morts be xxvi milia, entre dapeu e de cavall. 419
- CAP. . . CCXXI.—Com la companya, sabuda la venguda de Xor Miqueli, fill major del emperador

de Constantinoble, hagren acord de fer-
rir en la llur devantera, la cual, hagren
vençuda: e com Xor Miqueli escapa fe-
rit de la cara duna brotxa. 422

CAP.. CCXXII.—Com la companya barreja la ciutat de Re-
disco e el Panido, e a Redisco hagren
feyt ço que ells havien feyt de llurs mis-
satgers; e com se mudaren entre el Re-
disco e el Panido, e En Ferran Eximenis
Darenos los vench a accorrer. 424

CAP. . CCXXIII.—Com En Ferran Eximenis Darenos correch
entro prop de Constantinoble, e en mig
del jorn embla lo castell de Medico, e lo
va guanyar e pendre; e com la companya
se reparti en tres parts. 425

CAP. . CCXXIV.—Com Ser Jordi de Cristopol, del reyalme
de Seledonich, correch Galipol ab lxxx
homens dacavall, los quals desbarati yo,
Ramon Muntaner, ab quatorze decavall. 427

CAP.. CCXXV.—Com En Rochafort ana correr Lestenayre,
els affega, e crema totes les naus e galees
e terides que alli eren; e com la compa-
nya dellibera de combatres ab los alans,
e la sort vench sobre mi, En Ramon
Muntaner, que romangues en guarda de
Galipol. 429

CAP. . CCXXVI.—Com la companya se parti per combatres
ab los alans, e hagren mort Gircon, llur
cap, e abatudes les sues senyeres, e mor-
tes les sues gents; e ço que esdevench a
un cavaller dels alans, per raho de lliu-
rar sa muller de la companya. 430

CAP.. CCXXVII.—Recompta lo tractament que Ser Antoni
Spindola feu ab lemprador de Cons-
tantinoble; e com desafia la companya
de part de tota la comu de genovesos, e
vench assatiar Galipol, hon fo mort, e
desbaratats los llurs. 432

- CAP. CCXXVIII.—Com Ximelich turch volch participar ab la companya ab LXXX homens a cavall, e com dita companya fo crexuda de mccc homens de cavall de turchs. 437
- CAP. . CCXXIX.—Com lo senyor rey Nanfos Darago trague de la preso En Berenguer Dentença, lo qual ana al Papa e al rey de França per pregar los de ajuda: e com essent li negada, passa en Galipol; e la discordia que hach entrell e En Rochafort. 439
- CAP. . . CCXXX.—Com lo molt alt senyor infant En Ferrando de Mallorques vench en Romania a Galipol, hon era la companya, ab certes convinences per lo senyor rey Fraderich, rey de Sicilia; e com fo reebut e jurat per llur cap e senyor, menys de Rochafort e sa companya, quel volien jurar per si, e no per lo senyor rey de Sicilia. 440
- CAP. . CCXXXI.—Com lo dit senyor infant e la companya partiren del regne de Masedonia, e des-empararen Galipol e lo castell de Medico, el cremaren, e sen anaren al regne de Selonich per guarrejar. 445
- CAP. CCXXXII.—Com la companya se moch pera anar al regne de Salonich; e com essent a dos jornades prop de Christopol, brega se moch entre la companya, hon muri En Berenguer Dentença per mans dels Rochaforts. 446
- CAP. CCXXXIII.—Com En Rochafort feu estar la llur companya en tal enteniment, que per res no reebessen lo senyor infant En Ferrando per lo senyor rey Fraderich, rey de Sicilia, sino per ell mateix; don lo senyor infant se parti de la companya, e se vench en Sicilia, e ab ell yo, En Ramon Muntaner. 449
- CAP. CCXXXIV.—Com ser Tici Iaqueria vench en Galipol a pregar mi Ramon Muntaner, que li vol-

gues ajudar de companya, ab que barre-
jas lo castell e vila de Fuylla, hon se
trobaren tres reliquies que mosenyer
sent Ioan lexa al altar, quant se mes el
monument a Efeso. 451

CAP.. CCXXXV.—Com lo senyor infant En Ferrando feu la
via del port del Almiro, e crema e apla-
na tot quant hi havia; don feu la via de
la illa de Spoll, hon combate lo castell e
barreja la vila; e com fo al cap de la illa
de Negrepont, hon fo pres en fe per va-
neciens. 454

CAP.. CCXXXVI.—Com la companya salegra de vaer tornar
a mi, Ramon Muntaner, e com En Ro-
chafort pensa dacostarse a micer Carles
de França, e feu jurar capita a tota la
companya (mala a sos ops) an Tibaut de
Sipoys per micer Carles de França. . . 456

CAP. CCXXXVII.—Com les galees de veneciens se partiren de
la companya, e yo, Ramon Muntaner, ab
ells, per recobrar ço quem havien pres;
e com ani a la ciutat Destines, per raho
de pendre comiat del senyor infant En
Ferrando, e per quel li faessen honor. . 458

CAP. CCXXXVIII.—Com yo, En Ramon Muntaner, prengui
comiat del senyor infant En Ferrando
pera venir en Sicilia, e com les galees de
veneciens se trobaren ab aquelles den
Riambau Desfar, e trameteren lo senyor
infant al rey Robert, e fo fora de preso. 459

CAP. CCXXXIX.—Com En Rochafort fo pres per la compa-
nya, e lliurat en Tibaut de Sipoys, lo
qual, menys de sabuda de la companya,
sel mena, el lliura al rey Robert, quil
mana metre en una bolta en Versa, hon
mori de fam. 462

CAP. . . CCXL.—Com lo duch de Tenes lexa lo ducat al
compte de Brenda, e com dit compte,
essent desafiat per lo dispotat del Artà e

per lo senyor de la Blaquia e lempador,
hach la companya eu sa ajuda, e cobra-
da tota sa terra, volch percasar la mort a
la companya, hon fo mort ell e els seus. 464

CAP. . . CCXLI.—Com los turchs se partiren de la compa-
nya, e genovesos los presseren tots en fe
a Bocha Daner; e com aquells qui eren
romasos en la part de Galipolforen morts
per lempador de Constantinoble. . . 466

CAP. . . CCXLII.—Com la companya elegi per cap linfant
Manfre, fill segon del rey de Sicilia, el
juraren per cap e senyor; e com essent
tant poch, lo senyorrey trames capita per
linfant an Berenguer Estanyol, qui gran
temps rege molt saviament la host. . . 468

CAP. . CCXLIII.—Com mort En Berenguer Estanyol, lo se-
nyor rey de Sicilia trames a la com-
panya, per linfant Manfre, Nalfonso
Fraderich, fill seu; e com mort linfant
Manfre, juraren per cap e per senyor
Nalfonso Fraderich, e li fo donada per
muller la filla de micer Bonifaci de
Verona. 469

CAP. . CCXLIV.—Recompta qui sia estat micer Bonifaci de
Verona e la sua dexendença: e com lo
duch de Tenes pres cavalleria del dit mi-
cer Bonifaci de Verona, e li feu molt gran
do e honor lo dia de sa cavalleria. . . 470

CAP. . . CCXLV.—Com pau se tracta entre lo senyor rey Da-
rago e lo rey de Castella, ab convenença
quel fill major del rey En Jacme Darago
mulleras ab filla del rey En Ferrando de
Castella. 473

CAP. . CCXLVI.—Com entre lo senyor rey Darago e lo rey
de Castella se tracta, que de tot en tot
anassen sobre lo rey de Granada, per ço
que havia trencades les treues. E com lo
rey de Castella ana assatiar Algezira, e lo
rey Darago Almeria. 474

- CAP. . CCXLVII.—Com lo rey de Castella, menys de sabuda del senyor rey Darago, lleva lo setge de Algezira, e lo senyor rey Darago hach bataylla a Almeria ab los sarrahins, e linfant En Ferrando mata lo fill del rey Godix, sarrahi; e com lo rey de Granada prega de treua lo senyor rey Darago. 475
- CAP. CCXLVIII.—Com En Rogero de Luria, fill del almirayll En Roger de Luria, ab ajuda del senyor rey Fraderich de Sicilia, ana dessatiar Gerba, qui era ab setge del rey de Tunis; e com passant en Napols muri, e resta la terra a son germa En Carlet. 478
- CAP. . CCXLIX.—Com los de Miscona, ab alguns de Moabia, assatiaren lo castell de Gerba; e En Carlet, ab ajuda del senyor rey de Sicila, Fraderich, anant a Gerba, gita tota la cavalleria, e a poch de temps muri; e com revelats segona vegada, lo senyor rey trames En Iacme de Castellar, hon axi mateix muri.. . . . 480
- CAP. . . . CCL.—Com En Simon de Montoliu reques los tudors den Rogero de ajuda, e madona Saurina. Lapostolich e lo rey Robert, los quals li digueren de no; e a defalliment daquests vench al senyor rey de Sicilia, Fraderich, qui trames micer Pelegri de Pati ab xviii galees, hon fo desbaratat e pres.. . . . 481
- CAP. . . . CCLI.—Com En Simon de Montoliu clame merce al senyor rey de Sicilia, Fraderich, que ell faes rebre lo castell de Gerba e la torre dels Querquens a qui li plagues; e com dit senyor rey offeri a mi, R. Muntaner, la conquesta de Gerba, em aparelli per conquerirla.. . . . 484
- CAP. . . CCLII.—Com yo, Ramon Muntaner, fui a Gerba per capita, e rebi lo castell e homenatge de tots quants ni eren; e com tres vega-

- des citi al de Miscona e Alef, cap llur els
desafíhi, els mis en un canto de la illa,
hon hach entrells tant gran fam, que de
les serraduras de les palmeres ne fe-
yen pa. 486
- CAP. . . CCLIII.—Com Alef exi de la illa, e replega be viii
milia homens de cavayll e quatorze bar-
ques, ab que foren desconfits los chres-
tians del país; e com yo, Ramon Mun-
taner, mon cors, ferí en ells, els vaig
vencre e guanyar xvii barques, e haguí
lo pas. 489
- CAP. . . CCLIV.—Com tots los de Miscona ab en Alef se vol-
gren retre a mi, En Ramon Muntaner;
e com lo senyor rey de Sicilia trames-
micer Coral Llança ab xx galees, per
raho que hi prenguessen venjança de
tuyt, en fo donada la devantera a mi, En
Ramon Muntaner. 491
- CAP. . . . CCLV.—Com hagrem bataylla ab los moros de
Miscona, els vencem, prenguem dotze
milia persones preses entre fombres e in-
fants; e com lo senyor rey Fraderich de
Sicilia, de gracia especial, me dona la
illa e els Querquens a tres anys. 493
- CAP. . . CCLVI.—Com torna la guerra del senyor rey de Si-
cilia e del rey Robert; e com passa lo
senyor rey de Sicilia en Calabria, e pres
castells e viles. 496
- CAP. . . CCLVII.—Com linfant En Ferrando de Mallorques
passa en Sicilia segona vegada, e la ho-
nor que li fo feyta; e com en Berenguer
de Sarria estigue ab la companya a Pa-
lerm, e En Dalmau de Castellnou passa
en Calabria per capita, e pensa de ga-
rrejar. 497
- CAP. . CCLVIII.—Com lo rey Robert passa en Sicilia, e pres
terra a Palerm, e guanya Castellamat, e

assatia Trapena; e com lo senyor rey
trames linfant En Ferrando al munt de
sent Julia, don feya grant damnatje a
dit rey Robert. 498

CAP. . . CCLIX.—Com estant yo, Ramon Muntaner, a Ger-
ba, lo noble En Berenguer Carros la
vench assatiar ab gran poder per lo rey
Robert; e com pensant depareyllarme,
missatger li vench a Pantanella del [rey
Robert, en que li trametia a dir, que sen
tornas a Trapena. 499

CAP. . . CCLX.—Com lo senyor rey Fraderich de Sicilia feu
armar LX galees per raho de destroyr
tota la host del rey Robert; e com la re-
gina, mare del rey Robert e sogra del
senyor rey Darago e del senyor rey de
Sicilia, sabentho, tracta treua a un any
ab lo senyor rey de Sicilia e el rey Ro-
bert. 501

CAP. . . CCLXI.—Tracta com lo senyor de la Morea avalla
del duch de Borgonya, qui fou net del
rey de França, don per llinea recta ava-
lla madona Ysabel, muller del senyor
infant En Ferrando de Mallorques. . . 504

CAP. . . CCLXII.—Com los barons del principat de la Morea
delliberaren fer matrimoni de la nina
princesa de la Morea ab En Falip, fill
segon del rey Carles, e se ferma, ab que
lo fill del compte Daria mulleras ab ger-
mana de la dita princesa e senyora de
Matagrifo. 506

CAP. . . CCLXIII.—Com lo senyor infant En Ferrando de Ma-
llorques pres per muller madona Ysabel,
filla del compte Daria e neta del princep
de la Morea; e com la dona de Matagri-
fo ereta sa filla de la baronia de Mata-
grifo e de tot dret que hagues en princi-
pat de la Morea. 508

CAP. . CCLXIV.—Com yo, Ramon Muntaner, tramis missat-

- ge al senyor rey de Sicilia, per raho que fos la sua marce, que yo pogues venir en Catania, hon era lo senyor infant En Ferrando ab la infanta sa muller, qui infanta un fill qui hach nom Jacme; e com dit senyor infant sapareylla de passar en la Morea. 510
- CAP. . . CCLXV.—Com la infanta madona Ysabel, muller del senyor infant En Ferrando de Mallorques, passa destavida; e com yo, Ramon Muntaner, reti les illes de Gerba e dels Querquens al senyor rey de Sicilia, e men ani alla hon era lo senyor infant En Ferrando. 512
- CAP. . CCLXVI.—Com lo senyor infant En Ferrando de Mallorques comana a mi, Ramon Muntaner, lo senyor infant En Jacme, char fill seu, per raho quel portas e lliuras a la regina sa mare; em dona carta de procuracio, pera fer tot ço quem plagues. 514
- CAP.. CCLXVII.—Com lo senyor infant En Ferrando de Mallorques passa a la Morea, e pres Clarença a força darmes, e hach tota la encontrada, el juraren per cap e per senyor tots los de Clarença e els de la Morea. 515
- CAP: CCLXVIII.—Com yo, Ramon Muntaner, pense dapareyllar me per passar ab lo senyor infant En Jacme en Cathalunya, a sa avia, e com hagui noves quèls de Clarença havien armades quatre galees, per raho de haver dit infant: e com dia de Tots Sans prengui terra a Salou.. . . . 517
- CAP. . CCLXIX.—Recompta com yo, Ramon Muntaner, lliure lo senyor infant En Jacme a Madona la regina, avia sua, qui era a Perpinya; el lliura ab tota aquella solemnitat que infant ne fill de rey se deu lliurar. 519
- CAP.. . CCLXX.—Com lo senyor infant En Ferrando de Ma-

llorques trames per cavallers e homens de peu; e com abans que la gent hi fos a la Morea, dit infant passa desta vida, e se ocupa de tota la terra monsenyer En Joan; frare del rey Robert. 522

CAP. . CCLXXI.—Com lo senyor rey En Jacme de Arago acorda de trametre linfant Nanfos, son fill, a conquistar lo regne de Serdenya e de Corcega, ab ajuda que li feu lo senyor rey de Mallorques de xx galees. 523

CAP. CCLXXII.—Recompta lo sermo que yo, Ramon Muntaner, tramis al senyor rey, per lo pasatge de Serdenya e Corsega, per raho de conseyll donar al senyor infant Nanfos, o almenys a fer recordar de totes coses. 525

CAP. CCLXXIII.—Com lo senyor infant Nanfos parti de Port Fangos, e pres terra a Palma de Sols, hon lo jutge Darborea e gran res dels sarts lo reeberen per senyor, en trames lalmirayll per assatiar Caller. 533

CAP. CCLXXIV.—Com lo senyor infant Nanfos hach presa Vila Desgleyes, e vench assatiar lo castell de Caller e edifica davant dit castell de Caller un altre castell ab una altra vila qui hach nom lo castell de Bonayre. 534

CAP. CCLXXV.—Com lo compte Ner vench socorrer Caller be ab vuyt cents cavallers tudeschs e cccc pisans e sis milla dapeu e xxx galees; es combateren ab lo senyor infant Nanfos, en fugi lo compte, e muriren tots los tudeschs e pisans, e a poch de temps muri lo compte de les nafres que hac haudes. 535

CAP. CCLXXVI.—Com aquells de Caller cuydaren entrar en lo castell de Bonayre, e lo senyor infant Nanfos desconfils; e la malvestat quels de Caller van fer den Gilabert de Sentelles e daltres cavallers; e com pisans de-

l·liberaren fer pau ab lo senyor infant Nanfos. 541

CAP. CCLXXVII.—Com lo senyor rey Darago trames xx galees lleugeres al senyor infant Nanfos; e com missatger de pisans tracta de pau ab micer Barnabo Doria, qui si mes parlador de pau entre lo Commu de Pisa e el senyor infant. 543

CAP. CCLXXVIII.—Com se feu la pau del senyor infant Nanfos e dels pisans, e ab quines convinences; e com aquells de Bonifaci e daltres llochs de Corsega feren homenatge al senyor infant Nanfos. 544

CAP. CCLXXIX.—Com lo senyor infant Nanfos se torna en Cathalunya e lexa procurador general lo noble En Falip de Saluça, e lo noble En Berenguer Carros capita del castell de Bonayre, e thresorer de la illa Pere de Lebia e Agustin de Costa. 545

CAP. CCLXXX.—Com lo senyor rey En Sanxo de Mallorques passa desta vida, e l·lexa hereu son nabot, linfant En Jacme, fill del infant En Ferrando; e com fo sebolit a Perpinya, a la esgleya de sent Joan. 546

CAP. CCLXXXI.—Com lo senyor rey Darago rete al sanct Pare apostolich Regol e los altres castells quel senyor rey de Sicilia tenia a Calabria, quels tengues en secrets; e com a poch de temps Lapostolich los rete al rey Robert, de que fo molt despagat dit senyor rey de Sicilia. 548

CAP. CCLXXXII.—Com galees del rey Robert trencaren les tonayres de Sicilia, don la guerra torna entre lo senyor rey de Sicilia e lo rey Robert; e com dit rey Robert trames son fill, lo duch, ab gran poder en Sicilia, lo qual sen hach a tornar en Calabria, menys de haver res guanyat. 549

- CAP. CCLXXXIII.—De les grans malvestats que les Comunes de Genova han feytes al senyor rey de Sicilia, e fan tostemps envers la casa Darago. 552
- CAP. CCLXXXIV.—Com dos galees lleugeres de pisans entraren ab vianda dins la palisada al castell de Caller, e com lalmirayll En Francesch Carros les pres ab tota la xurma; lo qual entes per los pisans, fo ordonat de venir acorrer dit castell de Caller. . 554
- CAP. CCLXXXV.—Com lo jutge Darborea hach presos vuytanta pisans els trames al almirayll, el qual axi mateix nach presos cent e cinquanta, e com lo dia de Nadal, entre de galees e lenys vengren cinquanta davant Caller per acorrerla, de les quals lalmirayll En Carros hach vii, e les altres foren desbaratades, en pensaren de fugir. 556
- CAP. CCLXXXVI.—Com les galees dels pisans e genovesos qui eran escampades, e de les mans del almirayll En Carros delliurades, combateren la nau del noble En Ramon de Peralta en tal guisa, que apres de haver perduts ccc genovesos, se hagren a partir de dita nau prou dolents; e com pisans pensaren de trencar totes les convi-nences que havien ab lo senyor infant.. 559
- CAP. CCLXXXVII.—Com les senyeres del Almirall En Carros e del noble En Ramon de Peralta pensaren dentrar Escampaig, e la van guanyar a força darmes; e sagren axi ab los Descampaig, que non restauraren a vida ne hom ne dona ne infant; e com dit lloch meritament per sos peccats fo punit.. 561
- CAP. CCLXXXVIII.—Com al senyor rey En Jacme de Mallorca fonch donat per tudor lo molt alt senyor e devot mossenyer En Falip de Mallorca, avonclo seu, lo qual tracta e acaba, qui dit senyor rey de Ma-

llorques hagues per muller madona Gos-
tança, filla del senyor infant Namfos. . . 563

CAP. CCLXXXIX.—Com lo senyor rey Darago ab lo senyor
rey de Mallorques trameteren tal secors
a Bonayre, que aquells de Caller se ten-
gren per perduts, e hagren los pisans a
tractar pau ab dit senyor rey, e retrel lo
castell de Caller. 564

CAP. . . . CCXC.—Com tostemps Deus punix tot hom qui
pau trenca, e com los pisans reteren lo
castell de Caller al senyor rey Darago, e
per ell al iutge Darborea, e sen van eixir
per la porta de la mar; e com lestandart
reyal e panons foren mesos el castell de
sent Brancas.. . . . 566

CAP. . . CCXCI.—Com la senyora infanta, muller del senyor
infant Namfos, passa desta vida, apres
daver haut della linfant En Pere e lin-
fant En Jacme e una filla; e proseix axi
mateix dient quins sien estats aquells
cinch fills del senyor rey En Jacme Da-
rago e de madona la regina Blanca. . . 569

CAP. . . CCXCII.—Com lo senyor rey En Jacme Darago, apres
daver moltes vegades confessat, e hauts
los sagraments de la Esgleya, passa desta
vida e fo soterrat a Sanctes Creus; e com
resta lo regne Darago e Valencia al se-
nyor infant Namfos. 571

CAP. . CCXCIII.—Com lo senyor rey Namfos Darago vench
ab tots sos germans e richs homens a la
vila de Montblanch, hon tench conseyll,
en quina part de ses terres yria, e axi
vench a Barcelona e aqui jura usatges e
llibertats a tot cathala, el juraren per llur
cap e senyor.. . . . 573

CAP. . CCXCIV.—Com lo senyor rey Namfos Darago hordo-
na que prelatz e richs homens e cavallers
de sos regnes fossen a Çaragoça lo dia de

Pascha, per ço com se volia fer cavayller,
e pendre la beneyta corona del reyalme. 574

CAP. . . CCXCV.—Com lo senyor rey Namfos parti de Barcelona, e vench en la ciutat de Lleyda, e vesita gran res de totes aquelles parts, e li trameteren grans presents e joyes lo rey de Trimise e de Granada; e com tots los nobles comensaren dapareyllarse per a venir en Çaragoça a la coronació. . 575

CAP. . CCXCVI.—Dels nobles quel senyor rey Namfos feu cavallers novells de la sua coronacio, e daquells qui feu linfant En Pere e linfant En Ramon Berenguer, e axi mateix de molts cavallers novells qui llavors se faeren. 577

CAP. . CCXCVII.—Com lo senyor rey Namfos pres cavalleria de si mateix a Çaragoça, ne ab qual manera, ne ab quina solemnitat reebe la beneyta corona del reyalme. 581

CAP. CCXCVIII.—Com apres daver reebuda la corona del reyalme, un seti molt rich fonch feyt al senyor rey Namfos, en que sech ab sos richs homens e cavallers, e hi cantaren En Romaset e En Comi iutglars. . . . 588

b

BIBLIOTECA NACIONAL

1001922562

086805385608